MAKÂSID-I MÜNCİYE
FÎ SİYERİ FAHRİ'N-NÜBÜVVE

Siyer-i Nebi'de Kurtuluş Yolları

SÜLEYMAN SIRRI EFENDİ

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 159

Dini İlimler Serisi	:	28
Kitabın Adı	:	MAKÂSID-I MÜNCİYE FÎ SİYERİ FAHRİ'N-NÜBÜVVE Siyer-i Nebi'de Kurtuluş Yolları
Müellifi	:	Süleyman Sırrı Efendi (1851-1931)
Özgün Dili	:	Osmanlı Türkçesi
Hazırlayan	:	Dr. Selim Argun Diyanet İşleri Başkanlığı
Son Okuma	:	Muhammed Said Güler, Yazma Eser Uzmanı Yavuz Kılıç, Yazma Eser Uzmanı
Arşiv Kayıt	:	Beyazıt Yazma Eser Ktp., Veliyyüddin Efendi Nr. 4052-4056
Kapak Görseli	:	Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Pertevniyal nr. 63'te kayıtlı *Delâilü'l-Hayrât*'ta Medine tasviri
Kitap Tasarım	:	AS-64 Basın-Yayın Tanıtım, Org. ve Paz. Ltd. Şti. Divanyolu Cad. Erçevik İşhanı, No: 203, Sultanahmet-İst. Tel: 0212 513 39 90 / www.as64.org • info@as64.org
Baskı	:	Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş. Dudullu OSB 1. Cadde No. 16 Ümraniye / İstanbul Tel: 444 44 03 www.bilnet.net.tr / Sertifika No. 42716
Baskı Yeri ve Yılı	:	İstanbul 2020
Baskı Miktarı	:	1. Baskı, 1500 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Library of Congress A CIP Catalog Record

Süleyman Sırrı Efendi
Kurtuluş Yolları, *Makâsıd-ı Münciye fî Siyeri Fahri'n-Nübüvve*
1. Tarih, 2. İslam Tarihi, 3. Siyer, 4. Hz. Muhammed, 5. Süleyman Sırrı
ISBN: 978-975-17-4662-7

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.
Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mah. Kanuni Medresesi Sok. No: 5 34116 Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
info@yek.gov.tr
www.yek.gov.tr

MAKÂSID-I MÜNCİYE FÎ SİYERİ FAHRİ'N-NÜBÜVVE

SİYER-İ NEBİ'DE KURTULUŞ YOLLARI

(İNCELEME - METİN)

Süleyman Sırrı Efendi
(ö. 1931)

Hazırlayan
Selim Argun

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

TAKDİM

İnsanlık tarihi, akıl ve düşünce sahibi bir varlık olan insanın kurduğu medeniyetleri, medeniyetler arasındaki ilişkileri anlatır. İnsan, zihnî faaliyetlerde bulunma kabiliyetiyle bilim, sanat ve kültür değerleri üretir, ürettiği kültür ve düşünce ile de tarihin akışına yön verir.

Medeniyetler, kültürler, dinler, ideolojiler, etnik ve mezhebî anlayışlar arasındaki ilişkiler kimi zaman çatışma ve ayrışmalara, kimi zaman da uzlaşma ve iş birliklerine zemin hazırlamıştır.

İnsanların, toplumların ve devletlerin gücü, ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığıyla ölçülmüştür. İnsanoğlu olarak daha aydınlık bir gelecek inşa edebilmemiz, insanlığın ortak değeri, ortak mirası ve ortak kazanımı olan kültür ve medeniyet değerlerini geliştirebilmemizle mümkündür.

Bizler, Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar büyük devletler kuran bir milletiz. Bu büyük devlet geleneğinin arkasında büyük bir medeniyet ve kültür tasavvuru yatmaktadır.

İlk insandan günümüze kadar gökkubbe altında gelişen her değer, hakikatin farklı bir tezahürü olarak bizim için muteber olmuştur. İslâm ve Türk tarihinden süzülüp gelen kültürel birikim bizim için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bilgiye, hikmete, irfana dayanan medeniyet değerlerimiz tarih boyunca sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, kardeşlik ve dayanışmayı ön planda tutmuştur.

Gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuz, insan ve âlem tasavvurumuzun temel bileşenlerini oluşturan bu eşsiz mirasın etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bugünkü ve yarınki nesillerimizin gelişimi, geçmişimizden devraldığımız büyük kültür ve medeniyet mirasının daha iyi idrak edilmesine ve sahiplenilmesine bağlıdır.

Felsefeden tababete, astronomiden matematiğe kadar her alanda, Medine'de, Kâhire'de, Şam'da, Bağdat'ta, Buhara'da, Semerkant'ta, Horasan'da, Konya'da, Bursa'da, İstanbul'da ve coğrafyamızın her köşesinde üretilen değerler, bugün tüm insanlığın ortak mirası hâline gelmiştir. Bu büyük emanete sahip çıkmak, bu büyük hazineyi gelecek nesillere aktarmak öncelikli sorumluluğumuzdur.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasına sunabileceğimiz yeni bir medeniyet projesinin dokusunu örecek değerleri üretebilmemiz, ancak sahip olduğumuz bu hazinelerin ve zengin birikimin işlenmesiyle mümkündür. Bu miras bize, tarihteki en büyük ilim ve düşünce insanlarının geniş bir yelpazede ürettikleri eserleri sunuyor. Çok çeşitli alanlarda ve disiplinlerde medeniyetimizin en zengin ve benzersiz metinlerini ihtiva eden bu eserlerin korunması, tercüme ya da tıpkıbasım yoluyla işlenmesi ve etkin bir şekilde yeniden inşa edilmesi, Büyük Türkiye Vizyonumuzun önemli bir parçasıdır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, hiç şüphesiz tarihe, ecdadımıza, gelecek nesillere ve insanlığa sunacağımız eserleri üretmeye yönelik fikrî çabaların hasılası olacaktır. Her alanda olduğu gibi bilim, düşünce, kültür ve sanat alanlarında da eser ve iş üretmek idealiyle yeniden ele alınmaya, ilgi görmeye, kaynak olmaya başlayan bu hazinelerin ülkemize ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini temenni ederim. Aziz milletimiz, bu kutsal emaneti yücelterek muhafaza etmeyi sürdürecektir.

Recep Tayyip Erdoğan
Cumhurbaşkanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 4

ÖNSÖZ 15

GİRİŞ 19

KURTULUŞ YOLLARI: 19

ERMENEKLİ SÜLEYMAN SIRRI EFENDİ VE *MAKÂSID-I MÜNCİYE FÎ SİYERİ FAHRİ'N-NÜBÜVVE* ADLI SİYERİ 19

1. Müellif Süleyman Sırrı Efendi'nin Hayatı 20
   - 1.1. Doğduğu Yer ve Ailesi 20
   - 1.2. Tahsili 21
   - 1.3. Üstlendiği İlmî ve İdari Görevler 22
   - 1.4. Vefatı 24
2. Müellifin İlmî Kişiliği ve Eserleri 25
3. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri 26
4. Eserin Kaynakları 27
   - 4.1. Kur'ân-ı Kerîm 27
   - 4.2. Hadis-i Şerifler 27
   - 4.3. Siyer Kaynakları 28
     - 4.3.1. Kastallânî'nin (ö. 923/1517) *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*'si 28
     - 4.3.2. Nûreddîn el-Halebî'nin (ö. 1044/1635) *es-Sîretü'l-Halebiyye*'si *(İnsânü'l-Uyûn fî Sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn)* 29
     - 4.3.3. Ahmed b. Zeynî Dahlân'ın (ö. 1304/1886) *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve'l-Âsârü'l Muhammediyye*'si 29
   - 4.4. Fıkıh-Kelâm İlmine Dair Kaynaklar 30
   - 4.5. Tefsir Kaynakları 31
5. Eserin Ana Hatlarıyla Değerlendirmesi 31
   - 5.1. Eserin Yazıldığı Dönem ve İçeriğine Etkisi 32
   - 5.2. Eserin Muhtevası 34
   - 5.3. Eserde Öne Çıkan Hususlar 36

SONUÇ 40

METİN 43

BİRİNCİ DEFTER 45

MAKĀSID-I MÜNCİYE FÎ SİYERİ FAHRİ'N-NÜBÜVVE 45
MAKSAD-I EVVEL 46
Silsile-i Tâhire-i Neş'etleri Beyânında Olup 46
Nezâhet-i Neseb-i Hümâyûnları 47
Peder-i Kemâlât-Eser-i Hazret-i Peygamberî Hazret-i Abdullâh'ın Siyer-i Celîleleri 48
Peder-i Ekremleri Hazret-i Abdullâh'ın Vefâtları 49
Abdülmuttalib bin Hâşim 50
Abdülmuttalib Lakabıyla İştihârının Sebebi 52
Zemzem Kuyusunun Keşfi 53
Hazret-i Abdullâh'ın İzdivâcları 55
Hazret-i Abdullâh'ın Vefâtları 56
İrhâsât Kabîlinden Olan Hârikaların Biri Bulunan Ashâb-ı Fîl Hâdisesi 57
Hikmet ve İbret 60
Hâşim bin Abdümenâf 60
Abdümenâf'ın Oğulları 61
Abdümenâf bin Kusay 62
Kusay bin Kilâb 63
Kilâb bin Mürre 66
Kilâb'la Tesmiyenin Sebebi 66
Mürre bin Ka'b 67
Ka'b bin Lü'ey 67
Lü'ey bin Gālib bin Fihr 68
Mâlik bin en-Nadr 68
Nadr bin Kinâne 69
Kinâne bin Huzeyme 69
Huzeyme bin Müdrike 69
İlyâs bin Mudar 70
Mudar bin Nizâr 71
Nizâr bin Me'ad 71
Me'ad bin Adnân 71

MAKSAD-I SÂNÎ 73
Hilye-i Celîle-i Seyyidü'l-Kâ'inât Beyânında Olup 73
Resûl-i Ekrem Hazretlerinin Şecâ'at ve Besâletleri 81
Eşref-i Mahlûkāt Aleyhi Efdalü's-Salavât Hazretlerinin Takvâları 82
Resûl-i Ekrem Hazretleri Hâtem İttihâz Buyurmuşlardır 83
Resûl-i Ekrem Sebeb-i Sa'âdet-i Benî Âdem Efendimiz Hazretlerinin Ezvâc-ı Mutahharât'ıyla Mu'âmelesi Beyânında 84
Resûl-i Ekrem Hazretlerinin Keyfiyyet-i İstirâhatleri 86
MAKSAD-I SÂLİS 87
Ahkâm-ı Hârika Beyânında Olup 87
Mu'cizenin Şartları 90
Kur'ân-ı Kerîm'in Vücûh-ı İ'câzı 90
Hasâ'is-i Nebeviyye 98
Resûl-i Ekrem Hazretlerinin Hasâyisinden Bulunan Muharremât 100
İbâhası Hasâ'is-i Celîleden Olan Şeyler 100
MAKSAD-I RÂBİ' 101
Mi'râc-ı Bâ'is-i İbtihâc-ı Nebevî Beyânında 101
Ahkâm-ı Mi'râc-ı Bâ'isü'l-İbtihâc 104
MAKSAD-I HÂMİS 106
Hazret-i Hadîce ile Mebâdî-i İzdivâcları 109
Hazret-i Hadîce'nin Fezâ'il-i Celîleleri 111
Keyfiyyet-i Vahy-i İlâhî 113
MAKSAD-I SÂDİS 116
Tabakāt-ı Sahâbe 117
Ekâbir-i Kureyş'in Resûl-i Ekrem Sebeb-i Necât-ı Benî Âdem Efendimiz Hazretlerine İstimâletleri 123
Kureyş'in Resûl-i Ekrem Hazretlerini İmtihânları 125
Resûl-i Ekrem Hazretlerini Da'vâsından Men' İçin Eşirrâ-yı Kureyş'in Ebû Tâlib'e Mürâca'atları 126
Eşirrâ-yı Kureyş'in Tekrâr Ebû Tâlib Hazretlerine Mürâca'atları 127

MAKSAD-I SÂBİ‘ 129
Ebû Tâlib ve Seyyidetü’n-Nisâ Hazret-i Hadîce’nin Vefâtları Beyânında Olup 129
Ümmü’l-Mü’minîn Seyyidetü’n-Nisâ Hazret-i Hadîce’nin Vefâtları 132
MAKSAD-I SÂMİN 134
Ba‘zı Ashâb-ı Kirâm’ın Habeş’e Hicretleri Beyânında Olup 134
MAKSAD-I TÂSİ‘ 138
Medîne-i Münevvere’ye Hicret-i Seniyye’nin Mebâdîleri Beyânındadır 138
Hicret-i Seniyye’nin Esâsını Te’sîs 141
Bizzât Hicret-i Seyyidü’l-Kâ’inât 142
Medîne-i Münevvere’den İstikbâl 145
Kubâ’dan Medîne-i Münevvere’ye Teşrîf-i Risâlet-penâhî 146
Hutbe-i Mezkûrenin Tercümesi 147
Hikmet-i İlâhiyye 149
İKİNCİ DEFTER 153
MAKSAD-I ÂŞİR 156
Resûl-i Ekrem Efendimizin Esâmî-i Aliyye ve Elkāb-ı Celîleleri Beyânında Olup Dokuz Faslı Müştemildir. 156
Fasl-ı Evvel 156
Fasl-ı Sânî 156
Fasl-ı Sâlis Evlâd-ı Kirâmı Beyânında Olup 158
Fasl-ı Râbi‘ 159
Fasl-ı Hâmis Ammeteleri [Halaları] Beyânında Olup 162
Radâ‘an Vâlideleri 162
Radâ‘an Karındaşları 163
Fasl-ı Sâdis 163
Fasl-ı Sâbi‘ Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazretlerinin Vazîfe-i Kitâbetinde Bulunanlar Beyânında Olup 166
Fasl-ı Sâmin Resûl-i Ekrem Efendimiz Tarafından Yazılan Nâme-i Sa‘âdetler Beyânında Olup 169

Mühr-i Şerîf İttihâzıyla Dîn-i İslâm'a Da'vet İçin Hükümdârlara Yazılan Nâme-i Hümâyûnlar 169
Sûret-i Mektûb 171
Rûm Hükümdârı Herakl'e Gönderilen Mektûb-ı Sa'âdetleri 172
Kisrâ-yı Acem'e Nâme-i Sa'âdet 174
Habeş Hükümdârı Necâşî'ye İrsâl Olunan Nâme-i Hümâyûn 175
Yemâme Meliki Hevze bin Alî'ye Nâme-i Hümâyûn 177
Fasl-ı Tâsi' 178
Benî Hanîfe Elçisiyle Müseylimetü'l-Kezzâb'ın Geldiği 180

ON BİRİNCİ MAKSAD 181

Ahvâl-i Umûmiyye Beyânındadır 181
Musâlaha-i Hudeybiye 186

ON İKİNCİ MAKSAD 187

Müşrikler ile Kıtâle İzinle Mübâşeret Beyânında Olup 187
Gazve-i Ebvâ' veyâhûd Veddân 187
Gazve-i Uşeyre 188
Gazve-i Bedr-i Ûlâ 188
Gazve-i Bedr-i Kübrâ 188
Gazve-i Gatafân 194
Gazve-i Bahrân 195
Gazve-i Uhud 195

ÜÇÜNCÜ DEFTER 199

Defn-i Şühedâ 208
Bu Muhârebede İslâm Ordusunun Sebeb-i Hezîmeti 208
Tekrâr Düşman Üzerine Hareket 210
Gazve-i Beni'n-Nadîr 211
Tekrâr-ı Gazve-i Bedr 214
Gazve-i Hendek 215
Gazve-i Benî Kurayza 223
Gazve-i Zî-Kared 226
Gazve-i Hudeybiye 227
Bu Gazâda Vâki' Olan Mu'cizât-ı Bâhire 239

Gazve-i Hayber 240
Seriyye-i Mûte 245
Hâlid bin Velîd ve Osmân bin Talha bin Ebî Talha ve Amr bin el-Âs Hazerâtının İslâmları 248
Feth-i Mekke-i Mükerreme 249
Demleri Heder Olunanların Cinâyetleri 261
Harem-i Şerîf'in Putlardan Tathîri 262
İlgā-yı Vezâyif-i Kadîme 262
Ehl-i Mekke'nin Bey'atları 263
Tilâvet-i Ezân 264
Demi Heder Kılınanlardan Mazhar-ı Afv Olanlar 265
Mekke-i Mükerreme'nin Esnâ-yı Fethinde Vâki' Olan Mu'cizât-ı Bâhire 266
Gazve-i Huneyn 267
İbret 270
Seriyye-i Evtâs 271
Muhâsara-i Tâ'if 271
Avdet-i Hümâyûn 273
Ahkâm-ı Zekât 274
Kabâ'ilden Meb'ûslar Gelip Müslümân Oldukları 275
Fesâhat ü Belâgatle Müdâfa'a 275
Gazve-i Tebûk 277
Mescid-i Dırâr Hâdisesi 281
Tâ'if Ahâlîsinin İslâm Olmaları 283
Îfâ-yı Hac İçin Emîr-i Hac Ta'yîni 284
Haccetü'l-Vedâ' 285
Kur'ân-ı Kerîm'in Keyfiyyet-i Nüzûlü 289
Resûl-i Ekrem Hazretlerinin Kemâl-i Zühd-i Hümâyûnları 293
Hazret-i Fâtıma'nın Kendilerine Vuslatını Tebşîrleri 293
Hazret-i Cebrâ'îl Vâsıtasıyla Cenâb-ı Kibriyâ'nın İstifsâr-ı Hâtır Buyurması 294
Eyyâm-ı Mübârekeden Pazarertesi'nin Sırr u Hikmeti 295
Ashâb-ı Kirâm Hazerâtının Vefât-ı Resûlullâh'a Vukūfları 295
Resûl-i Ekrem Hazretlerinin Gasliyle Techîz ve Tekfînleri 296

Salât-ı Cenâzede Tilâvet Olunacak Du'âyı Ta'yîn 297
Vazîfe-i Kabri Îfâ Edenler 297
Ta'yîn-i Hilâfet 297

DÖRDÜNCÜ DEFTER 299

[Halîfe Seçimi] 299

BEŞİNCİ DEFTER 319

Ahkâm-ı Cihâd - Fezâ'il-i Guzât 319
Aksâm-ı Cihâd 321
Îcâbı Hâlinde Hâzır Bulunmak İçin Levâzım-ı Harbiyye Tedârikinin Ahkâm-ı Lâzımesi 324
Fezâ'il-i İtâ'at ü İnkıyâd Beyânında 327
Me'mûrların Âmirlerine İtâ'at ü İnkıyâdla Sözlerini İstimâ'ın Lüzûmu 329
Muhârebeden Firârın Ahkâm-ı Lâzımesi 330
Hendek Gazâsı 333
Fezâ'il-i Mücâhidîn ale'l-Kā'idîn 334
Fezâ'il-i Şühedâ 336
Şehîdlerin Hîn-i Şehâdetlerinde Hûrîler Tarafından İstikbâlleri 338
Şühedâ-yı Kirâma İhsân Olunacak Eltâf-ı İlâhiyye 339
Şühedâ-yı Kirâmın Hayâtta Kalanlar Haklarında Temennî vü Recâları 340
Şühedâ-yı Kirâmın Â'ile ve Akrabâ vü Ta'allukātlarına Şefâ'atları 340
Ahkâm-ı Şühedâ 341
Dîn ü Millet ve Muhâfaza-i Vatan İçin Levâzım-ı Harbiyye Tedârikinin Ahkâm-ı Lâzımesi 343
Gazve-i Huneyn 347
Muhârebelerde Te'mîn-i Galebe İçin Elzem Olan Ta'lîm ü Ta'allümün Fezâ'ili Hakkında 350
Düşman Hudûdunda Nevbet Beklemenin Fezâ'ili Beyânında 352
Denizde Nevbetin Fezâ'ili Beyânında Dahi 353
Düşman Hudûdunda Kol Beklemenin Fezâ'ili Hakkında 354

Cihâd İçin Hayvân ve Sâ'ir Levâzım-ı Harbiyye Tedârik Edip Hâzırlamanın Fezâ'ili Hakkında 355
Mücâhidîn ü Guzâta Verilen Her Türlü İ'ânelerin Fezâ'ili Beyânında 358
Guzât-ı Müslimîn'e Hürmet ve Ri'âyetin Fezâ'ili ve Onlara Ezâ vü Cefânın Cezâsını Beyânda 361
Guzât-ı Müslimîn'in Â'ilelerine İ'âne ve Hürmetin Fezâ'ili Haklarında 362
Gazve-i Bedr 362
Gazve-i Ahzâb veyâ Gazve-i Hendek 363
Musâlaha-i Hudeybiye 367
Musâlaha-i Mezkûre Üzerine İbtidâ Terettüb Eden Hâller 373
Feth-i Mekke 374

KAYNAKÇA 381

DİZİN 387

EKLER 401

ÖNSÖZ

Bu çalışma, son dönem Osmanlı âlimlerden Ermenekli Süleyman Sırrı Efendi (1851-1931) tarafından yazılan *Makâsıd-ı Münciye fî Siyeri Fahri'n- Nübüvve* adlı beş ciltlik yazma eserin değerlendirme ve transkripsiyon metninden oluşmaktadır. Söz konusu eser, büyük değişimlerin ve dönüşümlerin yaşandığı, Osmanlı'nın en uzun yüzyılı olarak kabul edilen XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile modern Türkiye'nin inşa sürecinin başladığı XX. yüzyılın ilk çeyreğindeki hadiselere şahitlik eden bir Osmanlı âliminin sahip olduğu siyer telakkisini yansıtması yanında, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e içinden geçilen zorlu süreçleri daha iyi anlamamıza yarayacak ipuçlarını barındırması açısından da büyük önem taşımaktadır. Eser; Balkan Harbi, I. Dünya Savaşı ve akabinde de Kurtuluş Savaşı'na şahit olmuş bir âlimin ve bununla birlikte altı yıl boyunca cephedeki tek oğlunun sağ salim evine dönmesini bekleyen bir babanın kaleminden çıkmış bir eserdir.

Makâsıd-ı Münciye, millet olarak varlığımıza kastedenlere karşı topyekûn bir mücadele içinde olduğumuz buhranlı savaş yıllarının atmosferinde kaleme alınmıştır. Dolayısıyla da bir müellifin içinde yaşamış olduğu zaman dilimindeki sosyo-ekonomik ve siyasi şartların eserine ne ölçüde yansıyacağına dair önemli bir örneklik teşkil etmektedir.

Müellifin 1927 yılında şahsi kitaplarıyla birlikte tüm eserlerini vakfettiği Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi Koleksiyonu'nda müellif nüshası olarak tek örneği bulunan ve bugüne kadar yayımlanmamış olan siyer alanındaki bu yazma eseri ilim dünyasının istifadesine sunmak, bu çalışmanın en temel hedefidir.

Eserin iki kapak arasında okuyucunun istifadesine sunulması aşamasına gelinceye kadar geçen sürede birçok kimse görüş, düşünce ve önerileriyle çalışmaya katkı sunmuştur. Bilgi ve birikimlerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Raşit Küçük, Prof. Dr. İrfan Aycan, Prof. Dr. Adnan Demircan, Prof. Dr. Süleyman Berk, Doç. Dr. Mustafa Necati Barış, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Celil Altuntaş, Dr. Öğr. Üyesi Ayhan Işık, Dr. Öğr. Üyesi Bünyamin Ayçiçeği ve Arş. Gör. Ümit Eskin farklı zaman ve şekillerde eserin

son halini almasına son derece önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bundan dolayı söz konusu kıymetli isimlerin her birine ayrı ayrı şükranlarımı sunuyorum. Elindeki bilgi, belge ve dokümanları cömertçe paylaşan, TDV İslâm Ansiklopedisi "Süleyman Sırrı" maddesi yazarı Dr. Öğr. Üyesi Musa Alak'a ayrıca teşekkür ediyorum.

Kültür mirasımızın kayıp hazinelerini bularak ilim dünyasının istifadesine sunma noktasında fevkalade güzel çalışmalar yürüten Türkiye Yazma Eserler Kurumu'nun değerli başkanı Prof. Dr. Muhittin Macit ve aynı kurumun Çeviri ve Yayım Dairesi Başkanı Doç. Dr. Ferruh Özpilavcı hocalarıma, eserin basılmasına karar veren yayın kurulu üyelerine, Yazma Eser Uzmanları İsmet İpek, Muhammed Said Güler ve Yavuz Kılıç'a üstün gayretlerinden ötürü teşekkür ederim.

Metnin hata payı en düşük bir şekilde yayına hazır hale getirilmesinde azami ölçüde gayret gösterildi. Buradan hareketle, Süleyman Sırrı Efendi ve ailesi hakkında matbu eserlerde var olan bilgilere ilaveten, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'nde, Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi'nde, İstanbul Müftülüğü bünyesindeki Meşihat Arşivi'nde ulaşabildiğimiz bilgi, belge ve dokümanları temin edip değerlendirdik. Son yıllarda Süleyman Sırrı Efendi'nin diğer bazı eserleri üzerine yapılan lisansüstü çalışmaları gözden geçirdik. Cumhuriyet döneminin başarılı valilerinden olan Süleyman Sırrı Efendi'nin oğlu Tevfik Sırrı Gür'ün torunlarına ulaşıp aile arşivlerinde bulunan bilgi ve belgeleri temin etmeye gayret ettik. İstanbul, Ankara, Muş, Mersin ve Yalova'dan çalışmamıza zenginlik katacağını düşündüğümüz belge ve dokümanları toparladık. Osmanlı ilmiye sınıfına mensup birden fazla Süleyman Sırrı Efendi ismiyle müsemma şahsiyetin olması, özellikle arşiv kayıtlarını incelerken karşılaştığımız bir zorluk olsa da araştırmalarımız neticesinde şu ana kadar Süleyman Sırrı Efendi ile ilgili yayımlanmayan belge ve fotoğrafları bularak okuyucunun istifadesine sunmaya çalıştık.

Eserin günümüz araştırmacıları ve okuyucuları için daha iyi ve kolay anlaşılabilmesi hedefiyle eserin metni hazırlanırken şu hususlara dikkat edilmiştir: Müellif tarafından üzeri çizilen cümle, paragraf ve sayfalar metnin akıcılığının sağlanması ve üstü çizilen yerlerin sonraki sayfalarda

yeniden ele alınması sebebiyle tekrarı önleme adına metne alınmamıştır. Müellif hattıyla yazılan metinde zaman zaman bazı kelimelerde karşılaşılan hece düşüklükleri tarafımızdan köşeli paranteze alınarak düzeltilmiştir. Okuyucu açısından kolaylık sağlama adına metinde geçen edüp, kılup, içün gibi yazılışlar günümüz dilinde kullanıldığı şekliyle verilmiştir. Ayetler, hadisler, Arapça ve Farsça şiirler tahkik edilerek Arabî harflerle dizilmiş ve dipnotlarda bunların Türkçe tercümeleri verilmiştir. Müellifin yazma eserde zaman zaman yan sayfada açıklama olarak verdiği bilgiler dipnota alınmıştır. Yan sayfadaki notların anlam itibarıyla metnin devamı olduğu anlaşıldığında ise bunlar metnin devamı olarak verilmiştir. Müellif faydalandığı kaynakların kısaltmalarını muhtemelen sonradan kontrol etmek veya devam etmek amacıyla paragraf veya sayfa sonlarına koymuştur. Metinde ise bu kısaltmalar tarafımızdan kaldırılmıştır. Müellif tarafından kaynak belirtilerek zikredilen bilgiler ilgili kaynağa gidilerek dipnotta tahkikli bir şekilde verilmiştir.

Süleyman Sırrı Efendi'nin Osmanlı Türkçesiyle ve rik'a hattıyla telif ettiği tek nüsha halindeki bu eser, kitaplarına basılan ve üzerinde "Hacı Sırrı Efendi Vakfı 1346" yazan vakıf mühründen anlaşıldığı üzere müellif tarafından 1346/1927-28 yılında şahsi kütüphanesiyle birlikte Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır.[1] Müellifin beş cilt olarak tasnif ettiği yazma eserin birinci cildi 95 sayfa, ikinci cildi 56 sayfa, üçüncü cildi 108 sayfa, dördüncü cildi 18 sayfa ve beşinci cildi ise 64 sayfadır. Müellif genellikle varakların b yüzüne ana metnini yazmış, hemen yanındaki a yüzüne ise dipnot ve açıklamalarını ilave etmiştir. Ciltlerin farklı yekûnlara sahip olması, ciltlerin ihtiva ettiği ana konuların başlangıç ve bitiş sayfalarından kaynaklanmaktadır. Eser boyunca müellifin bazı cümle, paragraf ve sayfaların üzerini karaladığı görülmektedir. Bu durum esere son halinin verilemediğini ve bu nüshanın ilk yazılan müsvedde nüsha olduğunu göstermektedir. Nitekim eserin alt başlıklarında da bu durumdan kaynaklanan karışıklıklara yer yer rastlanmaktadır.

---

1 Musa Alak, "Süleyman Sırrı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, erişim: 25 Temmuz 2020, https://islamansiklopedisi.org.tr/suleyman-sirri.

Yapılan tüm düzeltme ve düzenlemelere rağmen her bilimsel çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da eksikliklerin olması kaçınılmazdır. Gözden kaçan hata ve noksanlıkların müsamaha ile karşılanacağını umar, eserin bundan sonra yapılacak Osmanlı Dönemi Siyer Yazıcılığı sahasındaki çalışmalara mütevazi bir katkı olarak kabul edilmesini temenni ederim.

Dr. Selim Argun
Ankara 2020

GİRİŞ

KURTULUŞ YOLLARI:

ERMENEKLİ SÜLEYMAN SIRRI EFENDİ VE *MAKÂSID-I MÜNCİYE FÎ SİYERİ FAHRİ'N-NÜBÜVVE* ADLI SİYERİ

Son dönem Osmanlı âlimlerinden Süleyman Sırrı Efendi 1851 yılında bugün Karaman'a bağlı bir ilçe olan Ermenek'te dünyaya gelmiştir. Ermenek'te tamamladığı klasik medrese eğitiminin akabinde İstanbul'a giderek eğitimini orada devam ettirmiş ve emekli olduğu 1913 yılına kadar farklı kurum ve kadrolarda çeşitli ilmî ve idari görevlerde bulunmuştur. Emekliliğinin akabinde ilmî faaliyetlerine ara vermeden devam eden Süleyman Sırrı Efendi Arapça ve Osmanlıca çok sayıda telif ve tercüme eserin sahibidir.

Sırrı Efendi'nin Osmanlı Türkçesiyle telif ettiği eserlerinden biri de çalışmamıza konu olan ve Hz. Peygamber'in siyerini ele aldığı *Makâsıd-ı Münciye fî Siyeri Fahri'n-Nübüvve* adlı eseridir. Süleyman Sırrı Efendi'nin telif ettiği ve üzerindeki kayıttan 1921-22 yılında tamamlandığı anlaşılan bu eser üzerinde bugüne kadar herhangi bir akademik çalışma yapılmamıştır.

I. Dünya Savaşını müteakip çok cepheli siyasi ve askerî bir mücadele olan Kurtuluş Savaşı ortamında tamamlanan eser, bu durumun bir sevkitabiisi olarak Allah yolunda cihad, İslâm'da şehidlik ve gazilik gibi hususları öne çıkaran bir yaklaşımla telif edilmiştir. Bu açıdan eser, savaş atmosferinin hâkim olduğu bir coğrafya ve zaman diliminin siyer yazıcılığına etkisini göstermenin yanında, bir medrese âliminin telif etmiş olduğu eseriyle kamuoyunun mücadele ruhunu desteklemesine örneklik teşkil etmesi açısından da büyük önem taşımaktadır. Hadis, fıkıh, tefsir ve kelâm gibi temel İslâmî ilimler yanında Arap ve Fars edebiyatına olan derin vukufiyeti eserine yansıyan Süleyman Sırrı Efendi, eserinde kelâm ilmi ve siyerle alakalı bazı tartışmalı mevzulara da girmekte ve önemli değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal eden bilgi birikiminin aktarılmasına aracılık eden şahsiyetlerden olan Süleyman Sırrı Efendi'nin *Makâsıd-ı Münciye fî Siyeri Fahri'n-Nübüvve*

adlı siyerinin yayımlanarak ilim dünyasına kazandırılması Osmanlı siyer literatürüne bir zenginlik katacaktır.

Süleyman Sırrı Efendi'nin söz konusu eseri beş ciltten oluşan hacimli bir eserdir. Eserde ele alınan konuların baştan sona detaylı bir şekilde değerlendirilmesi bu çalışmanın sınırlarını aşacağından, eserle ilgili detaylı inceleme tarafımızdan müstakil bir kitap olarak ayrıca neşredilecektir.

Çalışmanın burada hazırlanan inceleme kısmı beş başlıktan fakat esasen iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde eserin müellifi Süleyman Sırrı Efendi hakkında biyografik bilgiler verilmektedir. Bu bağlamda kendisinin doğumu, ailesi, tahsil hayatı, rahle-i tedrisinde bulunduğu hocalar, üstlenmiş olduğu ilmî ve idari görevler ile eserleri hakkında genel bilgiler sunulmaktadır. Bu bölümde ayrıca çalışmamıza konu olan yazma eser tanıtılmakta, eserin dil ve üslup özellikleri, eserde kullanılan kaynaklar ve tenkitli metnin hazırlanmasında takip edilen yöntem hakkında okuyucuya elden geldiğince detaylı bilgiler sunulmaya çalışılmaktadır.

İnceleme kısmının ikinci ve son bölümünde ise eserin genel bir değerlendirmesi yapılmaktadır. Bu çerçevede beş cildin ana hatlarıyla ihtiva ettiği konular ile müellifin yaşamış olduğu zaman diliminde İslâm tarihçiliği alanında Osmanlı kamuoyunu meşgul eden tartışmalara değinilmektedir. Ayrıca bu kısımda müellifin eserinde ön plana çıkarmış olduğu ve bu eseri diğer siyer kitaplarından farklı kılan hususlar değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Bu bölüm araştırma bulgularının paylaşıldığı sonuç kısmıyla sona ermektedir.

1. Müellif Süleyman Sırrı Efendi'nin Hayatı

1.1. Doğduğu Yer ve Ailesi

Son dönem Osmanlı ulemasından olan Süleyman Sırrı Efendi, 1267/1851[2] yılında, o dönemde Osmanlı'nın İçel sancağına bağlı olan Ermenek kasabasında, günümüzde ise Karaman ilinin Ermenek ilçesinde doğmuştur. Mezar taşında yazılı doğum tarihi olan 1849 tarihi ise hicrî yıl

2 İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, MŞH. SAİD, 217/9/1.

milâdîye çevrilirken yapılan hatadan kaynaklanmış olmalıdır.[3] Meşihat arşivindeki kayıtlardan ve eserlerindeki notlardan anlaşıldığına göre kendisi daha çok "İçelli Süleyman Sırrı Efendi" olarak şöhret bulmuştur.

Babası Abdullah Zühdü Efendi ticaretle iştigal etmiştir. Annesi ise Fatma hanımdır.[4] Dedesi Hüseyin Hüsnü olup mesleğiyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.[5] Süleyman Sırrı Efendi, eşi Nesime Hanım (ö. 1936) ve bir erkek, iki kız olmak üzere üç çocuğuyla beraber İstanbul'un Fatih semtindeki Yahnikapan Sokağı'nda bir konakta yaşamaktaydı.[6] 1934 yılında çıkan soyadı kanunuyla beraber ailesi "Gür" soyadını almıştır.[7] Oğlu Tevfik Sırrı Gür (ö. 1953) Cumhuriyet döneminde kaymakamlık, belediye başkanlığı ve valilik görevlerinde bulunmuş başarılı bir devlet adamıdır.[8] Kızları ise Ayşe Saadet (Suat) İnceler (ö. 1984) ve Fatma Vesile Gop'tur (ö. 1964).[9]

1.2. Tahsili

Süleyman Sırrı Efendi, doğduğu Ermenek'te sıbyan mektebine giderek ilk eğitimini aldı ve akabinde medreseye girerek sarf-nahiv okudu. Daha sonra ise yine Ermenek'te Rüşdiye Mektebi'nden 10 Cemâziyelevvel 1287/7 Ağustos 1870 tarihinde mezun oldu. Rüşdiye'den sonra tekrar medreseye dönerek âlet ilimleri ve şer'î ilimlerdeki tahsiline devam etti. İlim tahsilini ilerletmek amacıyla genç yaşta İstanbul'a geldi. Taşradan İstanbul'a gelen öğrencilerin ilmiye çevrelerine kolaylıkla dâhil olmak için

---

3 Musa Alak, "Süleyman Sırrı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, erişim: 25 Temmuz 2020, https://İslâmansiklopedisi.org.tr/suleyman-sirri.

4 Gülsüm Merve Arazlı, *Ermenekli Süleyman Sırrı Efendi Kelâmi Görüşleri ve Kelâma Dair Eserleri* (İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 7.

5 Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defteri DH. SAİD 72/107; İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, MŞH. SAİD, 217/9/1; Musa Alak, "Süleyman Sırrı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, erişim: 25 Temmuz 2020, https://islamansiklopedisi.org.tr/suleyman-sirri.

6 Günümüzde bu sokak İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nin arkasında bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Arazlı, *Ermenekli Süleyman Sırrı Efendi Kelâmi Görüşleri*, 18.

7 Arazlı, *Ermenekli Süleyman Sırrı Efendi Kelâmi Görüşleri*, 8.

8 Tevfik Sırrı'nın valiliği ile ilgili olarak tez çalışması yapılmıştır detaylı bilgi için bkz. Dursun Aslan, *Tevfik Sırrı Gür ve İçel Valiliği* (Mersin: Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001); Musa Alak, "Süleyman Sırrı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, erişim: 25 Temmuz 2020, https://islamansiklopedisi.org.tr/suleyman-sirri.

9 Mustafa Oral, "Osmanlı Son Dönemi Hadis Müelliflerinden Ermenekli Süleyman Sırrı Efendi'nin Hayatı", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/9 (2018), 520.

genellikle kendi memleketlerinden olan hocaların yanına gittikleri gibi, Süleyman Sırrı Efendi de İstanbul Beyazıt Camii dersiâmlarından olan Ermenekli Mehmed Aynî Efendi'nin yanına giderek derslerine devam etti ve ondan icazet aldı. Sonrasında ilim yolculuğunu payitahttaki farklı hocalardan dersler alarak sürdürdü ve İslâmî ilimlerde kendisini geliştirmeye gayretetti.[10]

Süleyman Sırrı Efendi'nin ilmî birikiminin oluşmasında Ermenekli Mehmed Aynî Efendi dışında Ermenekli Ökkeş Efendizâde, Ermenekli Hacı Abdurrahman Efendi, Ermenekli Hacı Mustafa Efendi, Çankırılı Kara Ali Efendi, Boyabatlı Deli Osman Efendi, Çankırılı Hacı İbrahim Efendi, Amasyalı Abdülkerim Efendi, Ankaralı Abdullah Hulusi Efendi ve Ermenekli Hüseyin Efendi gibi devrin önemli hocalarından aldığı dersler etkili olmuştur.[11]

1.3. Üstlendiği İlmî ve İdari Görevler

Süleyman Sırrı Efendi, Hamidiye Medresesi ve Duhûl Kadılığı imtihanlarına girip şehadetname aldıktan sonra[12] Beyazıt Medresesi'nde, Darülfünûn'da ve İstanbul'un muhtelif mekteplerinde hocalık yaparak tedris faaliyetlerini devam ettirdi. Çeşitli devlet kurumlarınca kendisine tevdi edilen bazı bürokratik vazifeleri de eğitim-öğretim faaliyetleriyle birlikte yerine getirdi.

1296/1879'da Beyazıt Camii'nde derse çıkarak öğrenci yetiştirmeye başladı.[13] Derse çıkışından dört yıl sonra 13 Şaban 1300/19 Hazi-

---

10 Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defteri DH. SAİD 72/107; İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, MŞH. SAİD, 217/9/1; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması* (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 1996), 4/314; Harun Zorlu, *Süleyman Sırrı Efendi'nin (Ermenekli) Fıkha Dair Eserlerinin Tahlili: İbadet Bahisleri Bağlamında* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 9.

11 Süleyman Sırrı, *el-İcâze*, Milli Kütüphane, nr. 7048; Hocaları hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Oral, "Osmanlı Son Dönemi Hadis Müelliflerinden Ermenekli Süleyman Sırrı Efendi'nin Hayatı", 521-523.

12 İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, MŞH. SAİD, 217/9/1; Zorlu, *Süleyman Sırrı Efendi'nin (Ermenekli) Fıkha Dair Eserlerinin Tahlili*, 10.

13 Süleyman Sırrı Efendi, 15 Cemâziyelâhir 1320 (19 Eylül 1902) yılında verdiği arzuhal ile Beyazıt Camii dersiâmlığından olan birikmiş maaşını talep etmiştir. Bkz. Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Âlî Evrak Odası BEO. 1921/144059; Ayrıca 21 Ramazan 1328 (26 Eylül 1910) tarihinde buradan aldığı maaşı kesilince de Sadâret'e başvurarak maaşının tekrardan bağlanmasını talep etmiştir. Bkz. Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Âlî Evrak Odası BEO. 3806/285450.

ran 1883'te kendisine Hareket-i Hâric derecesiyle İstanbul Müderrisliği (Ruûs-i Hümâyûn) tevcih edildi. İlmiyedeki derecesi yükselmeye devam ederek 13 Cemaziyelâhir 1309/13 Ocak 1892'de Hareket-i Dâhil'e; 21 Ramazân 1315/12 Şubat 1898'de Süleymaniye'ye;[14] 1 Zilkâde 1316/13 Mart 1899'da Mahrec Mevleviyyetlerinden İzmir Mevleviyyeti'ne; 8 Şevvâl 1319/18 Ocak 1902'de Bilâd-ı Hamse'den Bursa Payesi'ne ve 12 Ramazân 1321/1 Aralık 1903'te Haremeyn-i Muhteremeyn Payesi'ne ulaştı.[15] 15 yıllık bir tedristen sonra Süleyman Sırrı Efendi, 2 Cemâziyelevvel 1311/1 Aralık 1893'te öğrencilerine icazet verdi.[16]

Süleyman Sırrı Efendi, Beyazıt Camii'nde derse çıkmadan üç yıl önce, 24 Şâban 1293/13 Eylül 1876'da Beşiktaş Mekteb-i Rüşdî-i Askerîsi'ne altı yüz kuruş maaş ile Arapça muallimi olarak tayin edildi. Ayrıca İstanbul Sultânîsi'nde ulûm-ı dîniyye muallimliği yaptı. 2 Rebîülevvel 1308/16 Ekim 1890'da fahri olarak Şeyhülislâmlık bünyesindeki Tedkîk-i Müellefât-ı Şer'iyye Encümeni azalığına tayin edildi. 15 Cemâziyelâhir 1312/13 Aralık 1894'te Sultan II. Abdülhamid'in iradesiyle Maârif Nezâreti Encümen-i Teftîş ve Muâyene azalığına nakledildi. 29 Rebîülâhir 1316/16 Eylül 1898'de mevcut memuriyetlerine ilave olarak Mekteb-i Hukûk-ı Şâhâne'de Kitâbü'n-Nikâh muallimliğiyle görevlendirildi. İki yıl sonra 19 Cemâziyelâhir 1318/14 Ekim 1900'de görevlerine Dârülfünûn-i Şâhâne Ulûm-i Âliye-i Dîniyye Şubesi fıkıh muallimliği de eklendi. 11 Ramazan 1320/11 Aralık 1902'de Maârif Nezâreti'nden gelen iş'âr üzerine yine Sultan II. Abdülhamid'in iradesiyle Kütüb-i Dîniyye ve Şer'iyye Tedkîk Heyeti'ne reis olarak görevlendirildi. 1321/1904'te hacca gittiğinde bu son görev yerindeki derslerine Meclis-i Maârif azası Ahmed Fâiz Efendi vekâlet etti.[17] 2 Rebîülevvel 1325/15 Nisan 1907'de Meclis-i Maârif azalığına nakledildi.[18] II. Meşrûtiyet'ten sonra Meclis-i Maârif'te yapılan düzenleme çerçevesinde, 23 Receb 1326/21 Ağustos 1908'de azalık vazifesinden kadro harici bı-

14 Süleyman Sırrı, *Kenzü'l-Akâid* isimli eserini telif etmesi üzerine Maârif Nezâreti, Süleymaniye rütbesinin tevcihini arz etmiştir. Bkz. Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Mütenevvi Marûzât Evrâkı Y.MTV. 171/90.

15 Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defteri DH. SAİD 72/107; İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, MŞH. SAİD, 217/9/1.

16 Süleyman Sırrı, *İcâzet-nâme*, Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Osman Huldi Öztürkler, nr. 371, vr. 8b.

17 Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maârif Nezâreti Mektubî Kalemi MF.MKT. 762/67.

18 Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maârif Nezâreti Mektubî Kalemi MF.MKT. 984/70.

rakıldı. Dârülfünûn'daki görevinden 18 Teşrînisânî 1329/1 Aralık 1913'te emekli oldu.[19]

Süleyman Sırrı Efendi'nin ilmî ve idari alandaki gayretli çalışmaları gözden kaçmamış, devlet tarafından ödüllendirilmiştir. Maârif Nâzırı Ahmed Zühdü Paşa'nın talebiyle, Süleyman Sırrı Efendi yazdığı *Esbâbü'l-Felâh*, *Hulâsatü'l-Efkâr* ve *Kifâyetü'l-Müntehî* adlı eserleri ile üstlenmiş olduğu görevlerdeki üstün başarılarından ötürü 22 Muharrem 1313/15 Temmuz 1895'te Gümüş İmtiyaz Madalyası ve Dördüncü Rütbeden Mecîdî Nişân-ı Zîşânı ile ödüllendirilmiştir.[20] Süleyman Sırrı Efendi'nin Sultan II. Abdülhamid dönemindeki görevlerinin İttihâd ve Terakkî döneminde devam etmediği görülmektedir.

Son derece çalışkan ve velûd bir âlim olan Ermenekli Süleyman Sırrı Efendi'nin yetiştirip icazet verdiği öğrencileri arasında Hüseyin Fehmi Efendi, Yozgatlı Seyyid Ömer, Fevzi bin Mustafa, Ankaralı Hacı Hâfız Refî Efendi, Gündoğduzâde ibn Muharrem el-Hüseynî, Eskişehirli Muhammed Râsih b. Abdullah Efendi, Hüseyin Hüsâmeddin Yaşar gibi önemli ilim adamları yer almaktadır.[21]

1.4. Vefatı

18 Teşrînisânî 1329/1 Aralık 1913 tarihinde emekli olduktan sonra kendisini eser telif etmeye veren Süleyman Sırrı Efendi, 28 Ağustos 1931 Cuma günü İstanbul'da vefat etti. Cenazesi Beyazıt Yahnikapan Mahallesi'ndeki evinden kaldırılarak Merkez Efendi Mezarlığı'na defnedildi.[22] Tanınan bir ilmî şahsiyet olmasından dolayı ölüm haberi ertesi günkü gazetelerin 'vefeyât' bölümlerinde yer aldı.[23]

---

19 Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahvâl Defteri DH. SAİD 72/107; İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, MŞH. SAİD, 217/9/1.

20 Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrâde Taltîfât İ.TAL 82/55.

21 Detaylı bilgi için bkz. Oral, "Osmanlı Son Dönemi Hadis Müelliflerinden Ermenekli Süleyman Sırrı Efendi'nin Hayatı", 523-525; Arazlı, *Ermenekli Süleyman Sırrı Efendi Kelâmi Görüşleri*, 10.

22 Musa Alak, "Süleyman Sırrı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, erişim: 25 Temmuz 2020, https://islamansiklopedisi.org.tr/suleyman-sirri.

23 Cumhuriyet Gazetesi, 29 Ağustos 1931, sayfa 4.

2. Müellifin İlmî Kişiliği ve Eserleri

Oldukça çalışkan bir ilim adamı olduğu anlaşılan Süleyman Sırrı Efendi, emeklilik dilekçesinde de belirttiği üzere, 37 yıllık (1876-1913) memuriyet hayatı boyunca gündüzleri Beyazıt Camiinde dersiâmlık, Dârülfünûn'da ve başka mekteplerde muallimlik görevlerine ilaveten çeşitli ilmî komisyonlarda azalık ve reislik görevlerinde bulunmuş, geceleri ise kitap yazmakla meşgul olarak birçok eser telif etmiştir.[24] Bu anlamda velûd bir âlim olan Süleyman Sırrı Efendi'nin tefsir, hadis, siyer, akâid, kelâm, fıkıh, ilmihâl, Arap dili ve belagati ile mantık alanlarında, ulaşılabilen Arapça ve Türkçe, toplam telif ve tercüme eserlerinin sayısı on yedidir.[25] Müellifin çoğunu neşrettiği eserleri yanında henüz neşredilmemiş olan müellif nüshası eserleri 1346/1927-28'de kitaplarını vakfettiği Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi bölümünde bulunmaktadır. Son yıllarda Süleyman Sırrı Efendi ve onun bazı eserleri hakkında akademik çevrelerde çeşitli ilmî çalışmalar yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir.

Eserlerinden tefsir alanında (1) *Esbâbü'l-Felâh*; siyer alanında (2) *Makâsıd-ı Münciye fî Siyeri Fahri'n-Nübüvve*; akâid ve kelâm alanında (3) *Kenzü'l-Akâid* ve bu eserin ihtisar edilmiş hâli olan (4) *Miftâhu'l-Akâid*, ayrıca kendi doldurduğu hâl tercümesi varakasında bahsetmesine rağmen nüshasına ulaşılamayan (5) *Câmi'u'l-Ahvâl* adlı eseri; fıkıh ve ilmihâl alanında (6) *Hulâsatü'l-Muhtâreyn*, (7) *Vesîletü'l-Felâh*, (8) *Medhal-i Fıkıh,* (9) *Kitâbü'l-İbâdât*, (10) *Keşf-i Bâl* adlı eserleri; fıkıh alanında teliflerinin açıklamalı tercümesi olarak 5 ciltlik (11) *Îzâhu'l-Eşbâh* ve yine bir diğer açıklamalı tercümesi (12) *Îzâhu'l-Hidâye* adlı eserleri; Arap dili ve belagati alanında ise (13) *Kifâyetü'l-Müntehî fî Şerhi Kifâyeti'l-Mübtedî* adlı şerhi, (14) *Hulâsatü'l-Efkâr alâ Şerhi'l-Alâka* adlı hâşiyesi, (15) *Teshîlü'l-Lehceti ve's-Sarf fî Usûli'l-Mükâlemeti'l-Arabiyye* (İstanbul: 1325/1907-08) adlı eseri; mantık alanında (16) *Mi'yâru'l-Makâl* adlı eseri; hadis alanında ise (17) *Tâcü'l-Mefârık fî Îzâhi'l-Meşârık* adlı açıklamalı bir tercümesi vardır.[26]

---

24 Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maârif Nezâreti Mektubî Kalemi MF.MKT 1193/54.

25 Eserleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Musa Alak, "Süleyman Sırrı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, erişim: 25 Temmuz 2020, https://islamansiklopedisi.org.tr/suleyman-sirri.

26 Eserleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Musa Alak, "Süleyman Sırrı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, erişim: 25 Temmuz 2020, https://islamansiklopedisi.org.tr/suleyman-sirri.

Eserlerine takriz yazanların isim ve unvanlarıyla müellif hakkında yaptıkları değerlendirmelerden, onun Şeyhülislâmlık, Dârülfünûn, Maârif Nezâreti ve tasavvuf çevrelerinde oldukça seçkin bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Arazlı'nın da belirttiği gibi[27] Süleyman Sırrı Efendi'nin, *Miftâhu'l-Akâid* adlı eserinin başında yer alan "Münâcât" başlıklı manzumesine ilaveten,[28] *Miftâhu'l-Akâid* ve *Kenzü'l-Akâid* adlı eserlerinin baş kısmında bulunan "Tahdîs-i Ni'met"e başlamadan önce Sultan Abdülhamid'i methederken kullandığı secî sanatından şiire de ilgi duyduğu anlaşılmaktadır.[29]

Tercüme-i hâl varakasında geçen "*Türkî, Arabî, Fârisî lisânları üzere tekellüm ve kitâbet edebilirim*" cümlesinden anlaşıldığı üzere Arapça ve Farsça konuşup yazabilmesi yanında sahip olduğu lisan becerisi yazdığı eserlerin ifade gücünden de anlaşılmaktadır.[30] Müellifin eserinde kullandığı aklî delillerden fennî ilimlere de ilgi duyduğu anlaşılmaktadır.[31]

3. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri

Ana dili Türkçenin yanı sıra Arapça ve Farsçayı yazacak ve konuşacak seviyede bilen Süleyman Sırrı Efendi'nin bu lisan kabiliyeti esere yansıdığı gibi çocukluğundan itibaren rahle-i tedrisinde bulunduğu farklı hocalardan aldığı kuvvetli medrese eğitimi de eserdeki disiplinler arası değerlendirmelerden anlaşılmaktadır. Eser boyunca Arapça-Farsça terkip ve tamlamaların yanı sıra çok sayıda şiire de yer veren Süleyman Sırrı Efendi'nin zaman zaman ağdalı bir dil kullandığı söylenebilir. Eserde kullanılan cümlelerin uzun tutulması, bazen tek cümleden oluşan uzun paragrafların bulunması eserin anlaşılmasını kısmen zorlaştırmaktadır. Buna karşılık, müellifin nasihat eder tarzda okuyucusuna uyarılarda bulunduğu, başa çıkılması zor problemler karşısında Cenâb-ı Hakk'a gönülden dualar ettiği, dolayısıyla içten ve samimi bir nesir üslubuna sahip olduğu ifade edilebilir.

---

27 Arazlı, *Ermenekli Süleyman Sırrı Efendi Kelâmi Görüşleri*, 9.
28 Süleyman Sırrı, *Miftâhu'l-Akâid* (İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1321/1903-04), 4-5.
29 Süleyman Sırrı, *Kenzü'l-Akâid* (İstanbul: Ahter Matbaası, 1316/1897-98), 2-3; Süleyman Sırrı, *Miftâhu'l-Akâid*, 2-3; Arazlı, *Ermenekli Süleyman Sırrı Efendi Kelâmi Görüşleri*, 9.
30 İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, MŞH. SAİD, 217/9/1.
31 Süleyman Sırrı, *Kenzü'l-Akâid*, 12.

Müellifin eserin farklı bölümlerinde zaman zaman "Hikmet-i İlâhiyye" başlığı altında, tarih boyunca meydana gelen bazı önemli olayları münhasıran değerlendirmeye tabi tutması ve bu hadiselerin ardındaki murâd-ı İlâhî'yi anlayabilmek adına okuyucusunu düşünmeye sevk eden mantık örgüsü kuvvetli sorular sorarak yorumlarda bulunması oldukça dikkat çekicidir. Bu durum müellifin sorgulayıcı bir zihin yapısına sahip olduğuna işaret ettiği gibi, tarih gibi rivayete dayalı bir ilim dalında kaleme alınan bu esere farklı bir düşünce derinliği de kazandırmaktadır.

4. Eserin Kaynakları

4.1. Kur'ân-ı Kerîm

Süleyman Sırrı Efendi, eserinin dibacesinde Kur'ân ahkâmını hakkıyla anlayabilmek için Siyer-i Nebî bilgisinin lüzumuna dikkat çekmektedir. Esasen vahyin muhatabı olan Hz. Peygamber'in (sav) hayatını ve ümmetine miras bıraktığı Sünnet-i Seniyye'sini daha iyi anlamak ve anlamlandırabilmek için de Kur'ân ayetlerinin mana ve tefsiri büyük önem arz eder. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de, Hz. Peygamber'in (sav) tebliğ mücadelesinin yanı sıra yaşadığı toplumun inancı, gelenekleri, sosyal, siyasi, askerî ve ekonomik ilişkileri ile muhataplarıyla olan münasebetleri başta olmak üzere birçok önemli konuda bilgi bulunmaktadır.[32] Bu çerçeveden hareketle Süleyman Sırrı Efendi de ele almış olduğu bir meseleyi, öncelikle konu ile ilgili ayetleri peş peşe sıralayarak izaha başlamakta ve bu durum eserinin başından sonuna kadar süreklilik arz eden bir husus olarak göze çarpmaktadır.

4.2. Hadis-i Şerifler

Hadis-i şerifler, her çağ ve coğrafyada Müslümanların karşı karşıya kaldıkları sorunların üstesinden gelebilme adına Kur'ân'dan sonra ilk müracaat ettikleri değişmez kaynaktır. Bu durum İslâm tarih yazımı geleneği açısından da aynıdır. Süleyman Sırrı Efendi de eserinde Kur'ân-ı Kerîm'den sonra hadisleri sıkça kullanmış, zaman zaman da kullandığı hadis kaynaklarını vermiştir. Müellif, eserinde yüzlerce hadis zikretmiştir. Yapmış olduğumuz

32 Adnan Demircan, *Siyer* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), 25.

tahric çalışmasında hadislerin ilk kaynakları tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak buradaki kasıt müellifin zikredilen hadis kaynaklarına başvurup başvurmadığının tespiti değildir. Zira tahricde kaynak olarak zikrettiğimiz Taberânî (ö. 360/971) ve İbn Ebî Şeybe (ö. 235/849) gibi âlimlerin hadis eserlerinin geç dönem derleme hadis kaynakları vasıtasıyla kullanıldığı bilinmektedir. Hadislerin tahricinde az da olsa kaynaklarda tespit edilemeyenler bulunmakla birlikte eserde yer verilen hadislerin neredeyse yarısının temel hadis kaynaklarında geçtiği görülmektedir. Diğer yarısının da geç dönem derleme hadis kaynaklarında geçtiği tespit edilmiştir. Ancak eserin bir siyer kitabı olması ve daha önce zikredildiği gibi temel kaynaklarının siyer eserleri olması hasebiyle eserdeki hadislerin büyük çoğunluğunun siyer kaynaklarından iktibas edildiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında özellikle Osmanlı döneminde âlimlerin temel hadis kaynaklarından olan Radıyyüddîn es-Sâgânî'nin *Meşâriku'l-Envâr*'ının, İbn Melek'in şerhi *Mebâriku'l-Ezhâr*'ın ve Suyûtî'nin *el-Câmi'u's-Sağîr*'inin kullanılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Zira müellif siyer eserini yazdığı dönemde aynı anda *Meşâriku'l-Envâr*'ı tercüme etmiş ve bu tercümesini *Mebâriku'l-Ezhâr*'dan istifade ederek hazırlamıştır.

4.3. Siyer Kaynakları

Süleyman Sırrı Efendi eserinde faydalandığı bazı siyer kaynaklarına atıflarda bulunmuştur. Faydalandığı kaynaklara bakıldığında siyerle ilgili ilk dönem kaynaklarından ziyade sonradan telif edilen ve bu yönüyle Osmanlı coğrafyasında meşhur olan kaynaklardan istifade ettiği görülmektedir.

4.3.1. Kastallânî'nin (ö. 923/1517) *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*'si

Süleyman Sırrı Efendi'nin eserinde faydalandığını zikrettiği önemli siyer kaynaklarından biri Osmanlı toplumunda oldukça meşhur olan, üzerine birçok şerh ve zeyiller yazılarak asırlar boyunca birçok baskısı yapılmış olan Mısırlı âlim Kastallânî'nin (ö. 923/1517) *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye* adlı eseridir. Müellifin bazı paragrafların sonunda "Mevâhib 242" gibi koyduğu numaralardan[33] yola çıkarak Osmanlıca *Mevâhib* tercümeleri kontrol edilmiş, faydalandığı nüshanın Şair Bâkî tarafından tercümesi yapılan ve

33 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye fî Siyeri Fahri'n-Nübüvve,* (Beyazıt Yazma Eser Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 4052-4056), 1/34a-35a, 2/11a.

İstanbul'da Tabhâne-i Âmire tarafından 1261/1845 tarihinde basılan nüsha olduğu tespit edilmiştir.[34] *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye* tercümesiyle karşılaştırıldığında Süleyman Sırrı Efendi'nin eserden önemli ölçüde istifade ettiği görülmektedir.

4.3.2. Nûreddîn el-Halebî'nin (ö. 1044/1635) *es-Sîretü'l-Halebiyye*'si *(İnsânü'l-Uyûn fî Sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn)*

Kahire'de doğan ve çoğunluğu hâşiye, şerh ve telhis olmak üzere kırktan fazla eser yazmış olan Nûreddîn el-Halebî'nin[35] *İnsânü'l-Uyûn* adlı çalışması Süleyman Sırrı Efendi'nin eserinde kaynak gösterdiği bir diğer siyer kitabıdır.[36] Müellif bu eserden müstakil olarak istifade etmiş olabileceği gibi, eserinde geçen "*İnsânü'l-Uyûn ve Siyer-i Dahlânî'de beyânlarına göre*…"[37] ifadesinin yer alması Kahire'de 1292/1875 ve 1308/1891 tarihlerinde basılan Ahmed b. Zeynî Dahlân'ın siyerinin matbu nüshasını kullanmış olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir.

4.3.3. Ahmed b. Zeynî Dahlân'ın (ö. 1304/1886) *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve'l-Âsârü'l Muhammediyye*'si

Süleyman Sırrı Efendi'nin eserinde kaynak gösterdiği bir diğer önemli siyer kitabı ise Osmanlı'nın Mekke müftüsü olmasının yanı sıra tarih ilmiyle meşgul olarak birçok eser telifinde bulunan Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Zeynî Dahlân el-Mekkî'nin (ö. 1304/1886) siyeridir.[38] Vehhâbîlerin görüşlerine karşı Kahire'de yayımladığı *ed-Dürerü's-Seniyye fi'r-Reddi ale'l-Vehhâbiyye* adlı eseriyle de şöhret bulan Dahlân, Ehl-i Sünnet çizgisinde olan ve Osmanlılar tarafından değer verilen bir âlimdi. Nitekim Osmanlı yönetimi onu 1302/1884 yılında üçüncü dereceden Osmânî nişanı ile ödüllendirmiştir.[39] Dahlân tarafından *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve'l-Âsârü'l-Muham-*

---

34 Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *Mevâhibü'l-Ledünniye Tercümesi: Me'âlimü'l-Yakîn fî Sîreti Seyyidi'l-Mürselîn*, çev. Bâkî (İstanbul: Tabhâne-i Âmire, 1261).

35 Cevat İzgi, "Halebî, Nûreddîn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, erişim: 28 Temmuz 2020, https://islamansiklopedisi.org.tr/halebi-nureddin.

36 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 1/22a, 1/56a.

37 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 1/7a; 1/56a.

38 Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Zeynî el-Mekkî eş-Şâfiî Dahlân, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Âsârü'l-Muhammediyye* (Beyrut: Dâru'l-Marife, 1304/1986-87).

39 Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrâde Dâhiliye İ.DH., 949/75081.

mediyye adıyla telif edilen siyer Osmanlı'da çok rağbet görmüş ve birçok baskısı yapılmıştır.[40] Süleyman Sırrı Efendi'nin de eserinde faydalandığı siyer kaynakları arasında bu eser bulunmaktadır.[41]

Süleyman Sırrı Efendi yukarıda zikredilen siyer müellifleri ve kitaplarından başka eser boyunca birçok yerde "…*ehl-i siyerin beyânlarına göre*…"[42], "…*kütüb-i siyerde beyân olunduğuna göre*…"[43], "…*kütüb-i siyerde mezkûr olmakla*…"[44], "…*siyer-i mevsûkanın beyânlarına göre*…"[45], "…*ümmehât-ı siyerin beyânlarına göre*…"[46], "…*ashâb-ı siyer beyninde müttefekun aleyh olup*…"[47] ve "…*ehl-i siyerin icmâ ve ittifâklarıyla*…"[48] şeklinde herhangi bir müellif ya da eser ismi belirtmeksizin çeşitli siyer kaynaklarından faydalandığını zikretmektedir.

4.4. Fıkıh-Kelâm İlmine Dair Kaynaklar

Aynı zamanda bir fıkıh ve kelâm hocası olan Süleyman Sırrı Efendi siyerinde fıkhî ve kelâmî mevzular geçtiğinde bu alanda bilinen ve referans gösterilen kitaplara atıfta bulunmuştur. Söz gelimi kelâmcılar arasındaki tartışma konularından olan Mi'râc ve Rü'yetullâh meselelerinde Süleyman Sırrı Efendi meşhur âlim et-Teftâzânî'nin, *Şerhu Akâidi'n-Nesefî* adlı eserinden faydalanarak onun görüşlerini aktarmıştır.[49]

Aynı şekilde özellikle savaş hukuku ile ilgili hükümlerin değerlendirildiği bahislerde meşhur Hanefi fakihlerinden olan el-Kâsânî'nin *Bedâi'u's-Sanâi' fî Tertîbi'ş-Şerâ'i'* adlı eserine atıfta bulunmuştur.[50]

---

40 İrfan Aycan, "Dahlân, Ahmed b. Zeynî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, erişim: 5 Ağustos 2020, https://islamansiklopedisi.org.tr/dahlan-ahmed-b-zeyni.
41 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 1/7a; 1/56a.
42 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 1/6a.
43 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 2/42a.
44 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 1/26a.
45 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 1/30a.
46 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 1/5a.
47 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 1/5a.
48 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 1/6a.
49 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 1/55a.
50 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 1/5a.

4.5. Tefsir Kaynakları

Kendisi de tefsir alanında Arapça bir eser sahibi olan Süleyman Sırrı Efendi, kaleme aldığı siyer eseri boyunca bazen faydalandığı kaynakların müellifini veya eserin adını sarahaten belirttiği gibi bazen de genel cümlelerle ilgili alanda yazılan kitaplardan istifade ettiğine işaret etmektedir. Nitekim eserinde herhangi bir tefsir adını zikretmese de tefsir âlimlerinden ve eserlerinden istifade ettiği; "*…ehl-i tefsîrin beyânlarına göre…*"[51], "*…kütüb-i tefsîr ve siyerde bast u beyân olunduğuna göre…*"[52] ve "*…ulemâ-yı tefsîr ve siyerin beyânlarına göre…*"[53] şeklindeki cümlelerinden anlaşılmaktadır.

Süleyman Sırrı Efendi'nin eserinde kullandığı kaynaklar genel bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda, müellifin, özellikle siyer alanında İslâm'ın ilk asırlarında tedvin edilen kaynaklara gitmediği, eserine atıfta bulunduğu âlimlerin genellikle Osmanlı asırlarında yaşayan ve eserleri Osmanlı coğrafyasında tedavülde olan âlimler olduğu görülmektedir. Ancak yine de yazarın atıfta bulunduğu kaynakların çoğunlukla Arapça eserlerden oluştuğunun belirtilmesi gerekir.

Bununla birlikte muhtemelen müellifin kendi ilmî yetkinliğinden kaynaklanan bir durum olarak kaynak gösterme ihtiyacı hissetmeden zaman zaman ilmî meseleleri izah ettiği, hatta kimi yerdeki fıkhî meselelerde kendi yorumları ile iktifa ettiği ifade edilebilir.

5. Eserin Ana Hatlarıyla Değerlendirmesi

Siyer ilmi yanında fıkıh, hadis, tefsir ve kelâm alanlarında da kitaplar yazan Süleyman Sırrı Efendi, eserinde klasik siyer kitaplarından farklı olarak bu ilim dallarıyla ilgili bazı mevzuları geniş bir şekilde ele almakta, önemli tespit ve değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Evvelce de belirtildiği üzere *Makâsıd-ı Münciye*'de ele alınan konuların değerlendirmesinin bu çalışmanın sınırlarını aşacağı anlaşıldığından, eser hakkındaki geniş ve detaylı inceleme tarafımızdan müstakil bir kitap çalışması şeklinde yapılacaktır. Burada ise önce eserin yazıldığı dönem ve

---

51 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 3/102a.
52 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 1/51a.
53 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 1/63a.

içeriğine etkisi hakkında değerlendirmelerde bulunulacak, ardından eserin her bir cildinde ele alınan konular özet halinde dile getirilerek Süleyman Sırrı Efendi'nin siyerini büyük ölçüde diğer siyer kitaplarından farklı kılan belli başlı konulara dikkat çekilecektir.

5.1. Eserin Yazıldığı Dönem ve İçeriğine Etkisi

Yabancı kültürlerle temasın artmasıyla birlikte meydana gelen sosyolojik değişimler neticesinde fert ve toplum bazında bozulmaların meydana geldiği, kurumların işleyişinde aksaklıkların gözlemlendiği tarihçiler arasında hemen her dönemde tartışılan bir konudur. Bu çerçevede kimi âlim ve münevverler ideal toplum örnekliğini tarihteki geçmiş uygulamalarda arama yoluna gitmiş ve eserlerinde 'kadim' gelenekleri referans göstermişlerdir. Yüzyıllara sâri bir şekilde incelendiğinde birçok siyasetname ya da nasihatname türü eserlerde bir önceki döneme göre yaşanılan zaman dilimi içerisinde bozulmaların arttığına dair ifadelere rastlamak mümkündür. Bu durum XIX. asrın sonu ve XX. asrın başlarında Osmanlı toplumunda da yaşanmış ve içinden geçilen çalkantılı dönemde ortaya çıkan sıkıntıların sebepleri ele alınırken tarih ilmi ve tarihçilik anlayışı da tartışmalardan nasibini almıştır. Bu dönemde oryantalistler tarafından özellikle İslâm tarihi ve tarih yazıcılığı ile ilgili yazılan kitapların Osmanlıcaya çevrilerek yayımlanmasının dönemin ilim ve fikir dünyasında olumsuz etkiler meydana getirdiği, özellikle genç nesillerin bu art niyetle kaleme alınan eserlerden kötü bir şekilde etkilendiği dile getirilmiştir. Buna karşı bir hamle olarak birçok âlim tarafından reddiyeler yazılmış ve kamuoyunda hararetli tartışmalar yaşanmış, bu fikrî ve ilmî tartışmalar dönemin kültür hayatına damgasını vurmuştur. Bu tartışmaların bir neticesi olarak da İslâm Tarihi ve Siyer-i Nebî ile ilgili yeni eserler kaleme alınmıştır.[54]

Yakından incelendiğinde siyer yazıcılığı ile ilgili bu tartışmaların I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde II. Meşrûtiyet'le birlikte İttihâd ve Terakkî döneminde arttığı gözlemlenmektedir. Kamuoyunu oldukça meşgul eden bu tartışmalar, hükûmet cephesinden sert tepkilerin verilmesine sebep olmuştur. Jön Türk hareketinin öncülerinden Abdullah Cevdet'in

54 Nihal Şahin Utku, "Prototip Modern Türkçe Siyerler ve Peygamber Algısı", *Siyer-Edebiyat İlişkisi*, haz. Şerif Eskin (İstanbul: Meridyen Kitaplığı, 2010), 66.

Hollandalı müsteşrik Reinhart Pieter Anne Dozy'nin (ö. 1883) İslâm tarihi ile ilgili yazdığı *Essai sur l'Histoire de l'Islamisme* başlıklı tartışmalı kitabını *Târîh-i İslâmiyyet* adıyla Türkçe'ye çevirip Mısır'da yayımlaması ve II. Meşrûtiyet'in akabinde İstanbul'a getirmesi hükûmet tarafından bazı yaptırımların uygulanmasına neden olmuştur. Hükûmet kitabı yasaklamış ve denize atılması konusunda da emirler çıkarmıştır.[55] Özellikle üniversiteli öğrencilerin tepkileri ve dönemin dergilerine kitabın yasaklanması için halktan gönderilen mektuplar kitabın kamuoyunda meydana getirdiği infiali göstermesi açısından dikkat çekicidir. *Sebîlürreşâd* dergisinin farklı sayılarında bu konu hakkındaki mektuplar yayımlanmıştır. Bu mektuplarda ilmî olarak bu tercümeye tenkitler yapılmasının zorunluluğundan bahsedilmektedir.[56] Tıbbiyeli öğrencilere indirimli olarak satılan kitap öğrencilerin de gündemini epeyce meşgul etmiş, hatta bazı öğrencilerin kitabın etkisinde kalarak intihar ettikleri ifade edilmiştir.[57]

Abdullah Cevdet'in tercümesi ulemanın da gündemine gelmiş, Manastırlı İsmail Hakkı ve İsmail Fennî gibi dönemin aydınları dar veya geniş kapsamda cevaplar kaleme almıştır.[58] Kamuoyundaki hissiyatı yansıtan en önemli yazılar, dergilerde yayımlanan halka ve öğrencilere ait mektuplardır. "Müntesib-i Fen'den Vâsıf" imzalı bir mektupta dile getirilen "*artık üniversite öğrencilerinin okuyacağı tercümeler veya Türkçe tarih kitaplarının yazılması gerektiği*" ifadesi ilginçtir.[59]

Süleyman Sırrı Efendi'nin döneme damgasını vuran bu tartışmalardan habersiz olduğu düşünülemez. Dolayısıyla da eserine *Makâsıd-ı Münciye* ismini uygun gören Süleyman Sırrı Efendi'nin siyeri devrin düşünce dünyası ve dönemin ilmî tartışmalarına bakış açısını göstermesi açısından önemlidir. Bir diğer ifadeyle kitabın başlığından da anlaşılacağı üzere müellif eserini tam da kamuoyunda bu tartışmaların yapıldığı bir dönemde Peygamber Efen-

55 Mehmet Özdemir, "Dozy, Reinhart Pieter Anne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, erişim: 06 Ağustos 2020, https://islamansiklopedisi.org.tr/dozy-reinhart-pieter-anne.

56 Muharrem Samet Bilgin, "Dozy'nin Tarih-i İslamîyet'ine İslamcı Dergilerde Verilen Tepkiler", *"İslam'ı Uyandırmak": Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İslamcı Düşünce ve Dergiler*, ed. Lütfi Sunar (İstanbul: İlmi Etüdler Derneği, 2018), 1/165-66.

57 Mehmet Özdemir, "Dozy, Reinhart Pieter Anne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, erişim: 06 Ağustos 2020, https://islamansiklopedisi.org.tr/dozy-reinhart-pieter-anne.

58 Bilgin, "Dozy'nin Tarih-i İslamîyet'ine İslamcı Dergilerde Verilen Tepkiler", 1/176-78.

59 Bilgin, "Dozy'nin Tarih-i İslamîyet'ine İslamcı Dergilerde Verilen Tepkiler", 1/178-80.

dimiz'in (sav) hayatını kurtuluşa ulaştıracak bir yol olarak ortaya koymak amacıyla kaleme almıştır. Dolayısıyla da Süleyman Sırrı Efendi'nin Osmanlı siyer yazıcılığında muteber kabul edilen kaynaklara dayalı olarak telif etmiş olduğu beş ciltlik hacimli siyer kitabı bir anlamda içinde yaşadığı devirde oryantalistler tarafından İslâm tarihi alanında ortaya atılan tartışmalara cevap teşkil edecek evsafta bir eser olması, toplumsal bir beklenti ve ihtiyaca cevap vermeyi amaçlaması hasebiyle de özel bir anlam taşımaktadır.

Diğer bir açıdan değerlendirildiğinde, Süleyman Sırrı Efendi'nin eserin sonuna koymuş olduğu bitiş tarihinden eserin telifinin 1342/1921-22'de sona erdiğini anlamaktayız. Yani Süleyman Sırrı Efendi eserini Kurtuluş Savaşı yıllarında, millet olarak verilen bu varoluşsal mücadelenin sosyal, siyasal, ekonomik ve dinî boyutlarına her anlamda vâkıf olmuş bir âlim olarak, eserini bu mücadele ile eş zamanlı olarak telif etmiştir. Kaldı ki Süleyman Sırrı Efendi'nin tek oğlu olan Tevfik Sırrı Gür 1914 yılından 1920 yılına kadar bilfiil cephede savaşmıştır.[60] Bu durumun insanî açıdan müellif üzerinde önemli bir etkiye sahip olacağı izahtan varestedir.

Ayrıca eser incelendiğinde Süleyman Sırrı Efendi'nin İslâm tarihinin en muteber kaynaklarını kullanarak, özellikle genç nesillerin ilgisini çekecek bir üslup ile zaman zaman okuyanı düşünceye sevk edecek sorular sorarak eserini kaleme aldığı ifade edilebilir. Bu pratik gayeye matuf olarak onun eserinde bâtılı tasvir ve tenkitten ziyade, sahih ve sade bir siyer anlatısı ortaya koyarak geleneği muhafaza amacı taşıdığı söylenebilir. Aslında bu tutum tarihî sürekliliği içinde geleneksel İslâm uleması tavrıyla da örtüşmektedir. Bu açıdan Süleyman Sırrı Efendi'nin eserinde yukarıda işaret edilen dönemin tartışmalarına değinmemeyi tercih etmiş olması anlaşılabilir bir durumdur. Eserin özellikle son bölümünde ele alınan konuların değerlendirilmesi yapılırken, telif edildiği zaman diliminin müellif üzerindeki etkileri daha net bir şekilde ortaya konacaktır.

---

60 Ali Çankaya eserinde Tevfik Sırrı Gür'ün 1914-1920 arasında askere alınarak yedek subay olarak farklı cephelerde görev aldığını yazmaktadır. Bkz. Ali Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler* (Ankara: Mars Matbaası, 1968-69), 4/1436. Fakat H. Şinasi Develi ve Yavuz Haykır ise Tevfik Sırrı Gür'ün 2 Eylül 1914'te Babaeski kaymakamlığına atandığını ve 1919'a kadar burada kaymakamlık görevini yerine getirdiğini yazmaktadır. Bkz. H. Şinasi Develi, *Eserleriyle Anıtlaşan Vali Tevfik Sırrı Gür* (Mersin: Akdeniz Belediyesi, 2004), 6; Yavuz Haykır, "Tek Parti Dönemi Valilerinden Tevfik Sırrı Gür ve Elâzığ Valiliği", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 27/2 (2017), 314.

5.2. Eserin Muhtevası

Yazar, eserine kısa bir girizgâhtan sonra, birinci ciltte Peygamber Efendimiz'in (sav) doğumuyla başlamakta, ardından nesebini zikrederek büyük atası Me'ad bin Adnân'a kadar olan bütün ecdadı hakkında bilgi vermektedir. Peygamber Efendimiz'in karakteristik özelliklerinden ve nübüvvet öncesi hayatından bahsetmesinin akabinde peygamberlik sonrası hayatını ele almakta ve ardından da Hz. Peygamber'in (sav) Medine'ye hicreti ve Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evine misafir olmasıyla birinci cildi sonlandırmaktadır. Müellif birinci cilt boyunca birçok yerde kendi ilmî mülahazalarını da paylaşmaktadır.

İkinci cilde Peygamber Efendimiz'in (sav) isim ve lakaplarını izahla başlayan müellif, ardından ailesi hakkında bilgiler vermekte, İslâm'ı tebliğ amacıyla devlet başkanları ve yerel liderlere gönderdiği mektupları değerlendirdikten sonra Medine döneminde yapılan savaşlardan bahsederek Uhud Savaşı'yla ikinci cildi bitirmektedir.

Üçüncü cilde Uhud Savaşı'nda şehid edilen sahabilerin defni ve sonrasında müşrikler, Yahudiler ve Hristiyanlarla yapılan mücadeleleri anlatmakla başlayan müellif, Mekke'nin fethi, Veda haccı, Peygamber Efendimiz'in (sav) vefatı ile defin işlemlerini açıklamakta ve Hz. Ebû Bekir'in hilâfete geçiş sürecine bir iki sayfayla giriş yaparak bu cildi bitirmektedir.

Dördüncü ciltte ise Medine'de Ensâr ve Muhâcirler arasında hilâfete kimin geçeceği ile ilgili tartışmalar, Hz. Ömer'in de desteğiyle Hz. Ebû Bekir'in hilâfete geçişi ve Hz. Ali ile aralarında meydana gelen olaylar ele alınmaktadır. İslâm tarihindeki tartışmalı konulardan olan bu mevzularla ilgili olarak Süleyman Sırrı Efendi de zaman zaman kendi değerlendirmelerini dile getirmektedir.

Hz. Ebû Bekir'in hilâfete gelmesiyle bittiği anlaşılan eserin beşinci cildinde ise Süleyman Sırrı Efendi, Müslümanların içinde bulundukları zor durumda mücadele ruhunu ve azmini artıracak konulara değinmektedir. Müellif bu cilde, "*Ahkâm-ı Cihâd - Fezâ'il-i Guzât*" (Cihadın Hükümleri - Gazilerin Faziletleri) başlığı ile başlamakta, cihadın faziletleri, emre itaatin önemi, savaştan kaçanların hükmü, Allah yolunda cihad edenlerin üstünlükleri ve nail olacakları nimetler, şehid ailelerine yardımın faziletleri ve sulh gibi hususlar ayet ve hadisler ışığında ele alınmaktadır.

Müellif, "*şu giriftâr olduğumuz Harb-i Umûmî'nin her türlü beliyyesinden halâs u âzâd buyurarak devlet ve milletimizi son derece mansûr u muzaffer ve düşmanlarımızı makhûr u müdemmer buyur yâ Rabbî*" diye dua ederek eserini sonlandırmaktadır.[61]

5.3. Eserde Öne Çıkan Hususlar

Süleyman Sırrı Efendi eserinde kelâm ilmi açısından önem arz eden ve yüzyıllar boyunca ilmî çevrelerde tartışma konusu olan itikâdî hususlara değinmekte ve bu konularda değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu bağlamda Süleyman Sırrı Efendi'nin siyerinde tarihî olaylar anlatılırken ön plana çıkan hususlar şöyle sıralanabilir:

Mucize, keramet, istidrac gibi kavramların tarifi, İsrâ ve Mi'râc olayının gerçek mahiyeti, Rü'yetullâh meselesi, Kur'ân-ı Kerîm'in icaz yönü, Hz. Peygamber'in (sav) anne-babası ve amcası başta olmak üzere yakın akrabalarının mü'min olarak kabul edilip edilemeyeceği meselesi, Nûr-ı Muhammedî'nin nesilden nesile intikali mevzusu gibi İslâm tarihi boyunca tartışma konusu olan hususlar müellif tarafından ele alınmış ve konu ile ilgili olarak müellifin kendi görüş ve değerlendirmelerine yer verilmiştir.

Müellif yukarıda zikredilen hususlara ilave olarak, "*Ahkâm-ı Cihâd ve Fezâ'il-i Guzât*" başlığını uygun gördüğü eserinin beşinci cildinin girişinde, din, devlet, millet ve vatan savunmasının beş vakit namaz gibi şer'an mükellef olan herkes için farz-ı ayn mesabesinde olduğunu, bu farzı terk etmek ise büyük günahlardan sayılacağından dünyada zillete, ahirette ise cehennem ateşine maruz kalmaya sebebiyet vereceğini belirtmektedir.

Makâsıd-ı Münciye'nin bu son bölümünde ağırlıklı olarak Allah yolunda cihad, savaşa hazırlık, şehidlik ve gazilik gibi temalar fıkhî ve sosyal boyutlarıyla detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. *"Dîn ü Millet ve Muhâfaza-i Vatan İçin Levâzım-ı Harbiyye Tedârikinin Ahkâm-ı Lâzımesi", "Muhârebeden Firârın Ahkâm-ı Lâzımesi", "Şühedâ-yı Kirâma İhsân Olunacak Eltâf-ı İlâhiyye"* gibi birçok başlıkta savaşla ilgili fıkhî hükümler Hz. Peygamber'in (sav) savaşlarından örnekler ışığında açıklanmaktadır.

---

61 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 5/35a.

Bu açıdan değerlendirildiğinde eserin en dikkat çeken özelliklerinden biri sadece Siyer-i Nebî'nin ele alındığı salt bir tarih anlatımından ibaret olmayıp aynı zamanda savaşla ilgili hüküm ve fetvaların Siyer-i Nebî ile iç içe geçtiği bir anlatım tarzına sahip olmasıdır. Bir taraftan cihadın ve Allah yolunda cihad edenlere yardımın faziletleri hakkında ayet ve hadislerden örnekler verilirken diğer taraftan Peygamber Efendimiz'in (sav) iştirak ettiği savaşlardan misaller getirilmektedir. Müellif zaman zaman herhangi bir kaynağı referans göstermeksizin kendisi de fetva vermekte ve bunları okuyucusuna gerekçeleri ile izah etmektedir. Söz gelimi yazar; bir memleketin herhangi bir bölgesi düşman saldırısına maruz kaldığında düşmana karşı mücadele etmek o yöre halkına farz-ı ayn, ülkenin başka bölgelerindeki diğer Müslümanlara farz-ı kifâye iken, şu an içinde bulunulan topyekûn savaş hali sebebiyle bu cihada iştirak etmenin memleketin her bir köşesindeki kadın-erkek eli silah tutan her bir Müslüman için farz-ı ayn haline geldiği değerlendirmesinde bulunmaktadır.[62]

Müellif "*Fezâ'il-i İtâ'at ü İnkıyâd Beyânında*" başlığıyla savaşta emre itaat etmenin hükmünü izah ederken, Uhud Muhârebesi ve Hudeybiye Musâlahası örneklerini vermektedir. Buna göre Peygamber Efendimiz (sav) coğrafi yapısı itibarıyla doğal bir kale gibi olan Medine'de kalarak savunma savaşı yapılması görüşünde iken, Bedir'e katılamadıkları için hayıflanan bazı genç sahabilerin ısrarı üzerine Uhud Dağı mevkiine çıkılması ve savaş esnasında da emirlerine karşı gelinmesi neticesinde İslâm ümmeti ulü'l-emre itaatsizliğinin bedelini acı bir şekilde ödemiştir. Bu hadiseyi 'İlâhî bir ceza' olarak tanımlayan yazara göre Müslümanların her zaman bu yenilgiden gerekli ibret ve dersleri çıkarmaları gerekir. Aynı şekilde Hudeybiye Musâlahası da devlet ve hükûmet yetkililerinin irade ve kararlarına itiraz etmenin caiz olmayışına örnek olarak eserin başka bir bölümünde ele alınmıştır. Nitekim Hudeybiye Musâlahası'nın birçok şartı Sahabe'ye ağır gelmiş ancak zaman Peygamber Efendimiz'in (sav) haklılığını ortaya koymuştur. Müellifin Siyer-i Nebî'de ayet ve hadisler ışığında izah ettiği konuların güncel olaylarla zihnî bağlantısını kurması ve ardından da uyarı ve nasihatlerle ele aldığı konuyu sona erdirmesi dikkat çekici bir husustur.[63]

62 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 5/3b.
63 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 5/8a-8b.

Savaşlarda zafer kazanmanın şartları arasında tesirli dualara devam etmenin önemine vurgu yapan müellif, önce Hendek Savaşı'na atıfta bulunmakta ve ardından Hz. Peygamber'in (sav) savaş esnasında yapmış olduğu dua ve niyazları sayesinde İslâm ordusunun kendisinden kat kat fazla olan Mekke ordusu karşısında zafer kazandığını anlatmaktadır. Müellifin bu samimi dualar neticesinde sabaha karşı zuhur eden kum fırtınasına ilaveten, melâike-i kirâmın da kılıçlarını çekerek düşmana hücum ettiklerini, bunun sonucunda da Mekkeli müşriklerin arkalarında büyük ganimetler bırakarak kaçmak zorunda kaldıklarını ifade etmesi, sahip olduğu siyer tasavvurunu ortaya koyması açısından dikkat çekicidir.[64]

Yazar, bu konuyu kendisinin yaptığı samimi bir dua ile noktalamakta ve "*Nasıl ki Hendek Gazvesi'nde Cenâb-ı Allâh manevi orduları ile Müslümanları galip eylediyse, şimdi de Arş-ı A'lâsı hürmetine, güç ve kuvvetimizin üstünde karşı karşıya kaldığımız şu belada bizleri muzaffer kılsın*" diyerek, Millî Mücadele döneminde devam eden savaşta ordunun galip gelmesi için niyazda bulunmaktadır.

Bu örneklerden hareketle eserin beşinci cildinde kronolojik bir siyer anlatımının takip edilmediği söylenebilir. Ancak ele alınan konu başlıkları kategorize edildiğinde müellifin meseleleri bir anlam bütünlüğü sağlayacak şekilde sistematik olarak tasnif ettiği, her bir bölümü ayet ve hadislerin ışığında şerh etmenin yanında Siyer-i Nebî'den verdiği sayısız örnekle işlediği konuyu güncel problemlerle irtibatlandırdığı ifade edilebilir.

Müellif eserinde sık sık devletin içinde bulunduğu savaş haline atıfta bulunmakta ve bu harpten daha büyük bir problem ve sıkıntının olamayacağını ifade ettikten sonra bu büyük beladan kurtulmak için maddi-manevi her türlü tedbiri almaya ve okuyucusunu tam bir tevekkülle Allah'a tazarru ve niyazda bulunmaya davet etmektedir. Kullanılan dil ve üslup göz önünde bulundurulduğunda müellifin savaş sebebiyle kamuoyundaki ağır atmosferin ve halkta hâkim olan endişeli bekleyişin ağırlığını yüreğinde hissettiğini ifade etmek mümkündür. Nitekim kendi oğlu Tevfik Sırrı Gür de bu savaş ortamında farklı cephelerde altı yıl boyunca askerlik yapmıştır.[65] Dolayısıyla müellifin gayesi insanları harekete geçirmek, din,

64 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 5/10b.
65 Ali Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, 4/1436.

devlet ve vatanın bekası için toplumdaki gazâ ruhunu canlandırmak ve cemiyetin her bir ferdinin bu uğurda üzerine düşen sorumluluğu fedakârlık olarak göstererek yerine getirmesini sağlamaya çalışmaktır. Ayet ve hadisler ışığında savaş ahkâmıyla ilgili hükümlerin etraflıca işlendiği, konu ile ilgili olarak Siyer-i Nebî'den örneklerin verildiği ve güncel meselelerle bağlantısının kurulduğu bu özgün yöntem, tarih yazıcılığı açısından dönemin Avrupalı oryantalistlerinin dikkatini çekmiş olmalıdır. Nitekim bu dönemin siyer algısında Hz. Peygamber'in (sav) bir kumandan gibi tavsif edilmesinin toplumsal ihtiyaçlara cevap mahiyetinde ortaya çıktığı belirtilmiştir.[66] Süleyman Sırrı Efendi de Hz. Peygamber'i (sav) "*Kumandan-ı A'zam Hazret-i Peygamberimiz hazretleri*" şeklinde tavsif ederek zikredilen düşünceye uygun bir düşünceyle metnini kaleme almış görünmektedir.[67]

Müellifin savunma sanayiindeki yerli üretimin önemine yapmış olduğu vurgu da aynı şekilde dikkat çekicidir. Yazara göre savaşta kullanılan her türlü silah, teçhizat ve mühimmat eskiden olduğu gibi yerli üretim olmalıdır. Müellif bu düşüncelerini şöyle dile getirmektedir: "*Zîrâ vaktiyle toplar ve tüfenkler ve kılınçlar ve bombalar ve torpiller ve donanmalar ve tahte'l-bahirler ve tayyâreler ve bunlara lâzım olan sâ'ir şeyler ve hayvânlar ve arabalar ve şimendiferler ve otomobiller ve güzel şoseler gibi serî'u's-seyr esbâb-ı nakliyyeler ve telgraflar ve telefonlar gibi esbâb-ı muhâbereler ve bi'l-cümle âlât u edevât-ı harbiyye ve mühimmât-ı sâ'ireyi kendimiz yapıp ve yaptırarak ve ihzâr ederek kuvve-i harbiyyemiz mükemmel olduğu gibi…"* Yazar, böylesi güçlü yerli savunma sanayi üretimine ilaveten bu silahların en güzel bir şekilde kullanımının askere öğretilmesinin düşman için en iyi caydırıcı güç olacağını ifade etmektedir.[68] Şayet bu iki şart yerine getirilirse yani güçlü ve yerli bir silah sanayiinin tesis edilmesi ve askere gerekli olan eğitimlerin zamanında verilmesi halinde, yazara göre dünya devletleri vaktiyle yaptıkları gibi bizim görüşümüzü almadan herhangi bir karar alamayacak ve hukukumuzu muhafaza etmeye mecbur kalacaklardır.[69]

---

66 Gottfried Hagen, ""Kumandan" Olarak Peygamber [Hz.] Muhammed: Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Osmanlılar'da Siyer Yazıcılığı", çev. Gülgün Uyar, *İSTEM*: *İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi* 8/15, (2010), 321-343.

67 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 5/8b.

68 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 5/22b-23a.

69 Süleyman Sırrı, *Makâsıd-ı Münciye*, 5/22b-23a.

SONUÇ

1851 yılında doğan ve 1931 yılında vefat eden Süleyman Sırrı Efendi, belirli bir alanda ihtisaslaşmanın öncelendiği modern akademi geleneğinden ziyade, icazete dayalı klasik Osmanlı ilmiye geleneğinden gelen bir âlimdir. Müellifin eserinden İslâmî ilimlerin geneline olan vukufu kolayca anlaşılmaktadır. "*Makâsıd-ı Münciye fî Siyeri Fahri'n-Nübüvve*" adlı bu eser, siyer kitaplarının kaleme alındıkları dönemin askerî, siyasi ve sosyolojik şartlarından nasıl etkilendiği sorusuna cevap teşkil edebilecek, bu konuda örnek gösterilebilecek bir eserdir. Süleyman Sırrı Efendi'nin, içinde bulunduğu dönem şartları sebebiyle siyerini ağırlıklı olarak Peygamber Efendimiz'in (sav) savaşlarını merkeze alan bir anlayışla telif ettiği ifade edilebilir.

Süleyman Sırrı Efendi'nin siyeri özelinde değerlendirilecek olursa siyer yazıcılığı sadece Hz. Peygamber'in (sav) hayatının aktarıldığı metinler değil aynı zamanda dönemin sosyal-siyasal olaylarından etkilenen ve bu olaylara Hz. Peygamber'in hayatından mesajlar öne çıkararak cevaplar sunan metinler ortaya koymuştur. Bunun yanında siyer, itikâdî ve fıkhî tartışmalara da cevap verebilecek tarzda telif edilebilir. Nitekim Süleyman Sırrı Efendi'nin Rü'yetullâh meselesi gibi var olan ihtilaflarda kendince sahih olan görüşü açıklama gayretinde olması bu tarz bir siyer telifi amacı taşıdığını gösterebilir.

Süleyman Sırrı Efendi'nin oryantalistler tarafından yazılan eserlerin tercüme edilip toplumda bir gerilimin ortaya çıktığı dönemde eserini bu tür tartışmalardan azade kılarak tamamen önceki siyer kaynaklarını esas almak suretiyle bir eser kaleme alması kendi içinde modern tartışmalara bir cevap olarak görülebilir. Müellif, o dönemde oryantalistlerin kaleme aldığı eserlerde tartışmalı hale getirilen nübüvvet kurumunu bu tür bir siyer yazımıyla müdafaa eder görünümündedir. Aynı zamanda kaynak olarak klasik siyer yazımının ürünlerine bağlı kalarak o dönemde oryantalistler tarafından ortaya atılan klasik siyer kaynaklarının güvenilirsizliği konusundaki görüşlere zımnen bir tavır koymuştur. Onun eser yazımında istifade ettiği kaynaklarını tenkide tabi tutmadan aktarması da dönemindeki bu tartışmaların sonucu olsa gerektir.

Süleyman Sırrı Efendi'nin İslâm ümmetinin daha sonra da ihtilafı devam ettirdiği hilâfet gibi konuları genellikle uzlaştırıcı tavırda aktarması eserin yazılış zamanındaki savaş ortamıyla ilişkilendirilebilir. Zira müellif ihtilafları öne çıkarmaktan çok birlik ve beraberlik mesajları vermeye gayret etmektedir. Müellifin hilâfetin Kureyş'e ait olmasının bu kabiledeki güç ve kudretten ileri geldiğini ve bu nitelikle ülkenin düzeninin ve toplumun maslahatının sağlanmasının esas gaye olduğunu ifade etmesi, maslahatı ve düzeni sağlayacak olanların hilâfette hak sahibi olduğunu belirtmesi Ensâr-Muhâcir arasındaki tartışmayı uzlaştırması yanında içerisinde bulunduğu Osmanlı hilâfetinin meşruiyetini dile getirmeye çalışması açısından da manidardır.

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde Süleyman Sırrı Efendi'nin savaş yıllarında telif etmiş olduğu eserinde, cihada hazırlık, savaş hukuku, şehidliğin fazileti gibi konuları ön plana çıkardığını, ayrıca savaşa katılan ya da katılamayacak olan fertlerin nasıl davranması gerektiğine dair hüküm ve tavsiyeleri halkın kolay anlayabileceği bir tarzda kaleme aldığını ifade etmek mümkündür.

Bu eser bize aynı zamanda, gerek I. Dünya Savaşı'nda ve gerekse Kurtuluş Savaşı'nda Türk milletinin ortaya koymuş olduğu tarihte eşi ve benzeri görülmemiş fedakârlıkların ardında, Süleyman Sırrı Efendi gibi âlimlerin kaleme almış olduğu bu tür eserler ile camilerde halkın gayretini artırma adına verilen hutbe ve vaazların etkisinin yadsınamayacağı gerçeğini de hatırlatmaktadır.

METİN

MAKÂSID-I MÜNCİYE
FÎ SİYERİ FAHRİ'N-NÜBÜVVE

SÜLEYMAN SIRRI EFENDİ

BİRİNCİ DEFTER

[5a]

MAKĀSID-I MÜNCİYE FÎ SİYERİ FAHRİ'N-NÜBÜVVE

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَبِهِ نَسْتَعِينُ

Bi'l-cümle ef'âl-i ibâda müte'allik olan ahkâm-ı Şer'iyye'yi idrâk ü ihâta, onu müsbit olan edille-i Şer'iyye'nin ahvâl-i lâzımesini idrâke mütevakkıf olduğu gibi, bunun hakkıyla idrâk ü ihâtası dahi Sâhib-i Şerî'at aleyhi ekmelü't-tahiyye Efendimiz hazretlerinin ahvâl-i kemâlât-iştimâlini idrâke mütevakkıf olduğu beyândan müstağnî olup; bu işi idrâk ise, «أَنَا أَوَّلُ الْأَنْبِيَاءِ خَلْقًا وَآخِرُهُمْ بَعْثًا»[70] muktezâsınca sebeb-i hilkat-i kâ'inât aleyhi efdalü's-salavât Efendimiz hazretlerinin ezel-i âzâlde tâc-ı bâ'isü'l-ibtihâc-ı risâletle ser-firâz ve fass-ı nigâr-ı bi'setleri nakş-ı hâtem-i nübüvvetle mümtâz olup, «إِنَّ اللهَ اخْتَارَ خَلْقَهُ، فَاخْتَارَ مِنْهُمْ بَنِي آدَمَ، ثُمَّ اخْتَارَ مِنْهُمُ الْعَرَبَ، ثُمَّ اخْتَارَنِي مِنَ الْعَرَبِ، فَلَمْ أَزَلْ خِيَارًا مِنْ خِيَارٍ»[71] muktezâsınca halkan ve ﴿وَ اِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾[72] müfâdınca hulukan, insân için tasavvuru kābil olan kemâlât-ı beşeriyyenin müntehâsında bulunması gibi, ber-vech-i âtî sahîfe-pîrâ-yı beyân olan makāsıd-ı celîleyi idrâke mütevakkıftır.

---

70 "Ben yaratılış bakımından peygamberlerin ilki, gönderiliş bakımından sonuncusuyum." Bkz. Taberânî, *Müsnedüş-Şâmiyyîn*. IV. 34; Ebü'l-Kāsım Temmâm, *el-Fevâ'id*, II, 15; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XI, 452.

71 "Allah Âdem'i yaratmayı murad edince Âdemoğlunu seçti, ondan Arapları seçti, sonra Araplardan beni seçti, benim nesebim hep en seçilmişlerden geldi." Bkz. Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, XII, 455; Beyhakî, *Şu'abü'l-İmân*, III, 158.

72 "Şüphesiz sen yüce bir ahlâk üzeresin." Kalem, 68/4.

MAKSAD-I EVVEL

Silsile-i Tâhire-i Neş'etleri Beyânında Olup

«كُنْتُ نَبِيًّا وَآدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ»[73] müfâdınca Sâhib-i Risâlet Efendimiz hazretleri her ne kadar şeref-i risâletle bi'set cihetinden "Hâtemü'l-Enbiyâ" ve "Güzîde-i Rusül-i Kibriyâ" ise de âlem-i ezelde tâc-ı risâletle kesb-i ibtihâc cihetinden "ser-tâc-ı kāfîle-i mürselîn"dir. Zîrâ ümmehât-ı siyerin beyânlarına göre Fahr-i Âlem ve sebeb-i sa'âdet-i Benî Âdem Efendimiz hazretlerinin silsile-i tâhire-i neş'etleri: Muhammed bin Abdullâh bin Abdülmuttalib bin Hâşim bin Abdümenâf bin Kusay bin Kilâb bin Mürre bin Ka'b bin Lü'ey bin Gālib bin Fihr bin Mâlik bin Nadr bin Kinâne bin Huzeyme bin Müdrike bin İlyâs bin Mudar bin Nizâr bin Me'ad bin Adnân olmak üzere neseb-i celîl-i Nübüvvet-penâhîleri Hazret-i Adnân'a müntehî ve müntemî olduğu ashâb-ı siyer beyninde müttefekun-aleyh olup Hazret-i Adnân'dan ileri ihtilâfî olarak Hâce-i Kâ'inât aleyhi ekmelü't-tahiyyât Efendimiz hazretleri hasbe'l-iktizâ neseb-i sa'âdetlerini beyân sırasında Hazret-i Adnân'a kadar **[6a]** ber-vech-i beyân ta'dâd buyurup ba'dehû ﴿أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللهُ﴾[74] âyet-i celîlesini tilâvetle[75] «كَذَبَ النَّسَّابُونَ» buyurarak gerek Adnân'dan ileri neseb-i hâss-ı Risâlet-penâhîlerine ve gerek bi'l-cümle halkın nesebine ilm iddi'âsında bulunanları tekzîb buyurdukları, müctehidîn-i Ashâb'dan Abdullâh bin Abbâs ve Abdullâh bin Mes'ûd hazretlerinden mervîdir. Binâ'en-aleyh onlardan ilerisine tecâvüz hilâf-ı edebdir.[76]

---

73 "Âdem çamur ve su arasındayken ben peygamberdim." Zikredilen hadisin lafzının aslı olmadığı belirtilmiştir. Sehâvî, *el-Makâsıdü'l-Hasene*, I, 521; Süyûtî, *ed-Dürerü'l-Müntesire*, I, 163. Ancak İbn Hibbân'ın *Sahîh* adlı eserinde şu lafızla geçer: إِنِّي عِنْدَ اللهِ مَكْتُوبٌ بِخَاتَمِ النَّبِيِّينَ، وَإِنَّ آدَمَ لَمُنْجَدِلٌ فِي طِينَتِهِ

74 "Sizden önceki Nûh, Âd, ve Semûd kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin -ki onları Allah'tan başkası bilmez- haberi size gelmedi mi?" İbrâhîm, 14/9.

75 "(Nesebimi daha ileri götürerek) Nesep uyduranlar yalan söylemişlerdir." Bkz. İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, III, 798; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 47; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, VII, 149.

76 Neseb cihetinden ceddât-ı izâmı dahi: Hazret-i Abdullâh'ın vâlideleri Fâtıma bint Amr bin Â'iz bin İmrân bin Mahzûm'dur. Abdülmuttalib'in vâlideleri: Selmâ bint Amr olup Benî Neccâr'dandır. Hâşim'in vâlideleri Âtike bint Mürre bin Hilâl'dir ki Benî Süleym'dendir. Abdümenâf'ın vâlidesi Âtike bint Fâlic'dir ki bu da Benî Süleym'dendir. Kusay bin Kilâb'ın vâlideleri Fâtıma bint Sa'd'dır. Kilâb'ın vâlidesi Na'im bint Serîr'dir. Mürre'nin vâlidesi Mahşiyye bint Şeybân'dır. Ka'b'ın vâlidesi Sülmâ bint Muhârib'dir. Lü'ey'in vâlidesi Mahşiyye bint Müdlic'dir. Gālib'in vâlidesi Sülmâ bint Sa'd'dır. Fihr'in vâlidesi Cendele bintü'l-Hâris'tir. Mâlik'in vâlidesi Hind bint Udvân'dır. Nadr'ın vâlidesi Berre bint Mürre'dir. Vâlideleri cihetinden ceddeleri: Vâlide-i nebevîyyeleri Âmine'nin vâlidesi Berre bint Abdüluzzâ'dır. Babası Vehb'in vâlidesi Âtike bint Ukas'tır.

Nezâhet-i Neseb-i Hümâyûnları

«لَـمْ يَلْتَـقِ أَبَـوَايَ عَلَـى ve «خَرَجْـتُ مِـنْ نِـكَاحٍ وَلَـمْ أَخْـرُجْ مِـنْ سِـفَاحٍ مِـنْ لَـدُنْ آدَمَ»[77] سِـفَاحٍ، لَـمْ يَـزَلِ اللهُ يَنْقُلُنِـي مِـنَ الْأَصْـلَابِ الطَّيِّبَـةِ إِلَـى الْأَرْحَـامِ الطَّاهِـرَةِ، لَا يَتَشَـعَّبُ شُـعْبَتَانِ إِلاَّ كُنْـتُ فِـي خَيْرِهِمَـا»[78] muktezâlarınca Resûl-i Ekrem ve sebeb-i necât-ı Benî Âdem Efendimiz hazretlerinin Ebü'l-Beşer Hazret-i Âdem aleyhi's-selâm Efendimiz'e vâsıl olana kadar âbâ vü ecdâd-ı aliyye ve ümmehât u ceddât-ı seniyyelerinden her birisi bulundukları asrın şerî'at-ı şerîfeleri muktezâsınca nikâh-ı sâlibü's-sifâh ve câlibü'l-felâh semeresi olarak bi'l-cümle ensâb-ı kudsiyyet-nisâb-ı Risâlet-penâhîleri şâ'ibe-i şirk ü sifâhdan masûn bulundukları, ahbâr-ı sahîha-i mukaddese ile müsbet ve müberhen bulundukları gibi; ber-vech-i beyân «إِنَّ اللهَ اخْتَـارَ خَلْقَـهُ، فَاخْتَـارَ مِنْهُـمْ بَنِـي آدَمَ، ثُـمَّ اخْتَـارَ مِنْهُـمُ الْعَرَبَ، ثُـمَّ اخْتَارَنِي مِنَ الْعَرَبِ، فَلَـمْ أَزَلْ خِيَارًا مِنْ خِيَارٍ»[79] muktezâsınca silsile-i kâ'inât içinden nev'-i insânı onlar içinden kavm-i celîl-i Arab'ı ve onlar içinden nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye ile mümtâz buyurulan evlâd-ı İsmâ'îl aleyhi's-selâmı ve onlar içinden nâsıye-i necâbet ü şerâfetleri nûr-ı melâhat-ı nebeviyye ile ser-firâz buyurulan evlâd-ı Adnân'ı ve onlar içinden evlâd-ı Mudar'ı ve bunlar içinden kabîle-i Kureyş ve bunların içinden evlâd-ı Hâşim'in cebhe-i asâlet ü siyâdetleri nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye ile kesb-i şân ü şerefle ilâ-kıyâmi's-sâ'a dîğerleri üzerine takdîm ü tercîhle bi'l-cümle ensâb-ı Resûlullâh kabâ-yı fahr-i şerâfetle müftehir ve mübâhîlerdir. Çünkü Hazret-i Âdem'in nâsiye-i celîlelerine îdâ' buyurulan nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye, Eşref-i Rusül aleyhi's-selâma vâsıl olarak kesb-i karâr edene kadar, neslen ba'de-neslin evlâd u ahfâda intikāl ederek, ecdâd-ı me'âlî-nijâd-ı Resûlullâh'tan hangisi nûr-ı nübüvvet-i siyâdete mazhar olursa, hâ'iz-i hüsn ü cemâl ve rehn-i şeref ü kemâl olarak ensâl-i sâ'ire üzerine riyâsetle mümtâz buyuruldukları ehl-i siyerin icmâ' ve ittifâklarıyla sâbittir.

---

77 "Benim nesebim hep nikâhlı evliliklerden geldi. Âdem'den bana kadar nesebim gayrimeşru ilişkiden gelmedi." Bkz. Abdürrezzâk, *el-Musannef*, VII, 303; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, V, 80; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XI, 401.

78 "Benim nesebimdeki ebeveynlerim gayrimeşru ilişkiden doğmadı. Allah benim nesebimi temiz soydan getirdi. Nesebim şubelere ayrıldığında ben o şubelerin en hayırlısındaydım." Bkz. İbnü'l-Mülakkın, *el-Bedrü'l-Münîr*, VII, 635; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XII, 427.

79 "Allah Âdem'i yaratmayı murad edince Âdemoğlunu seçti, ondan Arapları seçti, sonra Araplardan beni seçti, benim nesebim hep en seçilmişlerden geldi." Bkz. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XII, 455; Beyhakî, *Şu'abü'l-Îmân*, III, 158.

Peder-i Kemâlât-Eser-i Hazret-i Peygamberî Hazret-i Abdullâh'ın Siyer-i Celîleleri

Abdullâh bin Abdülmuttalib hazretleri Eşref-i Mahlûkāt aleyhi ekmelü't-tahiyyât Efendimiz hazretlerinin şeref-i übüvvetleriyle müşerref ve mümtâz ve «أَحَبُّ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى عَبْدُ اللَّهِ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ»[80] ve «إِنَّ أَحَبَّ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَا تُعُبِّدَ بِهِ»[81] muktezâlarınca hayru'l-esmâ ile müsemmâ olarak kesb-i şeref ü imtiyâz ve «الاسماء تنزل من السماء فللأسماء تعلق بالمسمى»[82] mazmûnuyla ser-firâz buyurulup, Hâtemü'l-Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ hazretlerinin şeref-i bi'setlerine berâ'at-i istihlâl olarak, Hazret-i Âdem'in nâsıye-i celîlelerine revnak-bahş-ı izz ü kemâl buyurulan nûr-i nübüvvet-i Muhammediyye neslen ba'de-neslin intikāl ederek, nâsıye-i cemîlelerine zînet-bahş-ı sa'âdet olarak hâ'iz-i nisâb-ı hüsn ü cemâl ve Kabîle-i Kureyş içinde bî-nazîr melâ'ik-hısâl olmakla, ol vechile cebhe-i celîlelerine **[7a]** zînet-bahş-ı kemâl olan nûr-i nübüvvet ve melâhatin sâhibine intisâb şerefine mazhar olmak ârzûsuyla kendilerine arz-ı iştiyâkla bezl-i emvâl eden muhadderât-ı Kureyş'e hitâben:

اما الحرام فالممات دونه
والحل لا حل فاستبينه

يوم يحمى الكريم عرضه ودينه
فكيف بالامر الذي تبغينه[83]

müfâdıyla cevher-i celîl-i iffet ü ismetlerini ibrâzla, imtinâ' u ictinâbı iltizâm buyurdukları mütevâtirü's-sübût olduğu gibi, gerek ahbâr-ı semâviyye ve gerek keşfiyyât-ı kehene ile Eşref-i Mahlûkāt aleyhi ekmelü't-tahiyyât hazretlerinin nişâne-i bi'setleri bulunan nûr-i nübüvvet ve lem'a-i risâletin Hazret-i Abdullâh'ın nâsıye-i sa'âdetlerinde leme'ân ederek kendilerinden

80 "Allah'a en sevgili isimler Abdullâh ve Abdurrahmân'dır." Bkz. Ebû Dâvûd, Edeb, 69; Tirmizî, Edeb, 64; Nesâ'î, Hayl, 6.

81 "Allah'a en sevgili isimler kendisine kulluğu ifade eden isimlerdir." Bkz. Taberânî, el-*Mu'cemü'l-Kebîr*, X, 73.

82 "İsimler semadan indirilirler. Her isim müsemmasıyla irtibatlıdır." Kaynağı bulunamamıştır. Ancak bazı hadis şerhlerinde geçmektedir. Bkz. Alî el-Kârî, *Mirkâtü'l-Mefâtîh*, VII, 3010.

83 "Haram ise, ondan ölüm daha iyidir (ölürüm ama yapmam)
Helal ise, daha helal olmadı ki onu sorgulayayım

Şerefli insan ırzını ve dinini korurken
Nasıl olur ki istediğin şeyi kabul edeyim"

zuhûru beyne'l-kabâ'il ma'lûm olmakla, ber-vech-i işâret nefs-i nefîs-i Muhammediyye'ye şeref-i intisâb ümniyyesiyle âşık u dildâde olup, Hazret-i Âmine ile şeref-i izdivâcları üzerine giriftâr-ı be's ü hırmân olarak, pek çok melek-sîmâ, perî-peyker benât-ı Kureyş çıldırıp bakıyyeleri de elem-i hırmânla esîr-i firâş oldukları *Siyer-i Dahlâniyye*'de mastûrdur.

Hattâ Zemzem-i şerîfin keyfiyyet-i ihrâcında beyân olunacağı vechile, hasbe'n-nezr Hazret-i Abdullâh'ın fidyesi olarak peder-i âlîleri Abdülmuttalib tarafından yüz deve kurbân kesilip birlikte avdet ederken, Katîle nâmında muhadderât-ı Kureyş'ten bir kadın Hazret-i Abdullâh'ı istikbâl ederek, kurbân olmak üzere kesmiş oldukları yüz deveyi zâmin olmak üzere kendilerini arz edip, Hazret-i Abdullâh ise ber-vech-i beyân nazm ile izhâr-ı iffet ü ismetle irtikâb-ı hürmetten ihtirâz u ictinâbla reddedip; Hazret-i Âmine ile ba'de'l-izdivâc nûr-i nübüvvetin müşârün-ileyhâ hazretlerine intikālinden sonra tekrâr tesâdüf ettikte kendilerine adem-i iltifâtın sebebinden vâki' olan su'âle: "Fedâ-yı câna hâzır olduğum nûr-i melâhat başkasına nasîb olmakla emelim fevt oldu." diyerek cevâb verdiği kütüb-i siyerde mezkûrdur.[84]

Peder-i Ekremleri Hazret-i Abdullâh'ın Vefâtları

Fahrü'l-Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ Efendimiz hazretleri zînet-bahş-ı rahm-i mâder iken peder-i mu'allâ-makarları Hazret-i Abdullâh li-maslahatin **[8a]** Medîne-i Münevvere'yi teşrîf edip orada dayıları hânesinde ecel-i mev'ûduyla vefât ederek terk-i hayât-ı dünyâ ve azm-i gülşen-serây-ı ukbâ buyurmakla, pederleri Abdülmuttalib tekeffül-i hidmet-i Seyyidü'l-Kâ'inât şerefiyle hâ'iz-i meziyyet-i lâ-yuhsâ oldukları gibi; ba'de'l-vilâde dört veyâ daha ziyâde yaşında iken vâlide-i muhteremeleri Hazret-i Âmi-

---

84 Resûl-i Ekrem ve Şefî'-i Ümem Efendimiz hazretlerinin şeref-i nübüvvet ve risâletle bi'setleri ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾ ["Andolsun Allah, mü'minlere kendi içlerinden; onlara âyetlerini okuyan, onları arıtıp tertemiz yapan, onlara Kitâb ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur." Âl-i İmrân, 3/164.] muktezâsınca Ebü'l-Müslimîn Hazret-i İbrâhîm aleyhi's-selâm tarafından ﴿رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ﴾ ["Rabbimiz! İçlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara âyetlerini okusun, Kitâb'ı ve hikmeti öğretsin ve onları her kötülükten arındırsın." Bakara, 2/129.] niyâzıyla vâki' olan istid'â ve istirhâmları üzerine karîn-i icâbet ve rehîn-i hidâyet olan ibâdullâh hakkında menn ü ihsân-ı İlâhî'dir. Zîrâ ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ ["(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." Enbiyâ, 21/107.] müfâdınca bi'set-i celîleleri bi'l-cümle âlem ü kâ'inâta sebeb-i rahmet ve bâ'is-i ni'met ü sa'âdettir.

ne de Medîne-i Münevvere'de bulunan dayılarını ziyâret kasdıyla götürüp ba'de'z-ziyâre Mekke'ye avdet eder iken Ebvâ denilen mahalde vefât ederek, peder ve mâderlerinden cüdâ, dürr-i yetîm-i bî-hemtâ olarak kalmakla; peder veyâ mâderinden mevrûse olan Ümmü Eymen nâm câriyeleri, hidmet-i celîle-i hıdânelerini îfâ şerefiyle müşerrefe olarak o cevher-i celîl-i dürr-i yetîmi cedd-i a'lâları Abdülmuttalib'e tevdî' buyurup Menba'-ı Vefâ ve Fahrü'ş-Şürefâ Efendimiz hazretleri müşârün-ileyhâ hazretlerine: "Sen benim anamdan sonra anamsın." diyerek ikrâm u iltifâtta bulundukları gibi, Medîne-i Münevvere'ye ba'de'l-hicre vâlide-i muhteremeleriyle misâfir oldukları hâneyi gördükte vâlideleriyle misâfir olup ol esnâda orada görmüş oldukları şeyleri Ashâb-ı Kirâm hazerâtına hikâye buyurdukları *Mevâhib*'de mezkûrdur.

Abdülmuttalib bin Hâşim

Hazret-i Abdülmuttalib, Resûl-i Ekrem ve Seyyid-i Benî Âdem Efendimiz hazretlerinin birinci cedd-i a'lâları olup asrının a'kal-i ukalâ ve e'azz-i hukemâsından müstecâbü'd-da've ve sâ'ir kemâlât-ı beşeriyyeyi câmi' bir pîr-i rûşen-zamîr olmakla şehr-i Ramazân ibtidâsında Cebel-i Hirâ'da ihtiyâr-ı uzlet ü inzivâ ile mülâzım-ı tâ'at-i Cenâb-ı Kibriyâ ve Hazret-i İbrâhîm ve İsmâ'îl aleyhime's-selâm hazerâtının muktezâ-yı şerî'atleri üzere ta'abbüd ve eserden mü'essire istidlâl tarîkiyle ahvâl-i kâ'inâtı nazar-ı mülâhazaya alarak azamet-i Kibriyâ'yı tefekkür ve mülâhaza ile iştigāl edip «والله ان وراء هذه الدار دارا يجزى فيها المحسن باحسانه ويعاقب فيها المسىء باساءته»[85] gibi nice hikem-i celîle ile va'z u nasîhatta bulunarak nâsı tarîk-i rüşd ü hidâyete irşâda çalışır ve nezrini vefâ eder ve nikâh-ı mehârimden men' ve sârıkın yedini kat' ve hamr u zinâyı tahrîm ve üryân olarak tavâf-ı Beyt'ten men' eylemek gibi bi'l-ictihâd iltizâm ve îfâ eylediği şeylerin pek çoğu Şer'-i Şerîf'le de ibkā vü idâme buyurulmuştur. ﴿وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّماواتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ﴾[86] muktezâsınca kavm-i Arab havâss-ı ulûhiyyetten bulunan halk ve îcâd husûsunda Cenâb-ı

85 "Allah'a yemin olsun ki bu evin arkasında bir ev vardır. Orada iyilik sahibine iyiliği karşılık olarak, kötülük sahibine kötülüğü ceza olarak verilir." Bkz. Ebü'l-Ferec Nûreddîn el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, I, 9.

86 "Andolsun, eğer onlara, 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan elbette, 'Allah', derler." Zümer, 39/38.

Hakk'ı **[9a]** mukırr oldukları gibi, siyer-i celîlelerinden müstefâd olacağı vechile, nûr-i nübüvvet-i Muhammediyye sâyesinde ensâb-ı Resûlullâh'ın cümlesi muvahhid olup, esnâm ve evsâna i'tibârları mücerred tevessülden ibâret olduğu müstefâd olur.

Çünkü *Bedâyi*''in kitâb-ı siyerde, a'dânın cevâz-ı katline mâni' olan "îmân" u "emân" ve "Harem-i Şerîf'e ilticâ" gibi esbâb-ı muharrime-yi beyân sırasında, îmânın esbâb-ı sübûtunu "nass" ve "delâlet-i nass" ve "teba'iyyet" olarak turuk-ı selâseye hasr edip; sübût-i îmâna alâmet olan tarîk-i nassı dahi ya *"Lâ İlâhe İllallâh"* diyerek yalnız ikrâr-ı tevhîdle "izhâr-ı şehâdet"te bulunmak veyâhûd [87](لا إلـه إلا الله و آمنـت برسـل الله) diyerek tevhîd-i Bârî ve ale'l-ıtlâk tasdîk-i risâletle "izhâr-ı şehâdeteyn"de bulunmak veyâhûd sarîhan *"Lâ İlâhe İllallâh Muhammedun Resûlullâh"* diyerek mu'tekid olduğu küfrden teberrî ile tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i şerî'at ü risâletle "izhâr-ı şehâdeteyn"de bulunmak üzere üç vechile olduğu gibi; ehl-i küfr dahi yâ münkir-i Sâni' olan "Dehrî-i mu'attıl" veyâhûd Veseniyye vü Mecûsiyye gibi her ne kadar asl-ı Sâni'i mukırr ise de evsân u esnâm ve âteş emsâlini ilâh ittihâzıyla müşrik olarak "münkir-i tevhîd", veyâhûd ba'zı felâsife gibi Sâni' ve tevhîdi mukırr olup "risâlet ve şerî'ati münkir", veyâhûd ehl-i kitâb olan tâ'ife-i Yehûd ve Nasârâ gibi asl-ı Sâni' ve tevhîdle fi'l-cümle risâleti mukırr olup "risâlet-i Muhammediyye gibi ba'zı peygamberin nübüvvet ü risâletini münkir" olarak dört sınıf olup; ehl-i küfr münkir-i Sâni' olan "Dehrî-i mu'attıl" ile münkir-i tevhîd olan "ehl-i şirk" ise *"Lâ İlâhe İllallâh"* diyerek ikrâr-ı tevhîdde bulunurlar ise îmânlarıyla hükm olunacağından, bunların ber-vech-i beyân *"Lâ İlâhe İllallâh"* diyerek ikrâr-ı tevhîdle "izhâr-ı şehâdeteyn"de bulunmaları sübût-i îmânlarına delîl addolunarak cevâz-ı katillerine mâni' olur. Ber-vech-i beyân ensâb-ı Resûlullâh ise bu sınıftan oldukları beyândan müstağnîdir.

Hazret-i Abdülmuttalib'in ism-i âlîleri Âmir olup beyân olunan evsâf-ı celîlesine veyâhûd neslinden şeref-zuhûr edecek Rahmeten li'l-âlemîn hürmetine mazhar-ı rüşd ü hidâyet olarak huzûr-i Bârî'de yüz aklığına berâ'at-i istihlâl olmak üzere tepesinde bir mikdâr beyaz saçla doğmasına veyâhûd sinn-i şeybe vâsıl olarak mu'ammer olması tefe"ülüyle bey-

87 "Allah'tan başka ilâh yoktur ve Allah'ın elçilerine iman ettim."

ne'n-nâs **[10a]** "Şeybetü'l-Hamd" lakabıyla teşehhür edip; Cenâb-ı Allâh da tefe"üllerini tahkîk buyurup yüz kırk sene mu'ammer olarak kavm-i Kureyş'in riyâsetinde bulunmuşlardır.

Abdülmuttalib Lakabıyla İştihârının Sebebi

Ehl-i siyerin beyânlarına göre kavm-i celîl-i Kureyş öteden beri ticâretle me'lûf olup kışın Yemen'e ve yazın diyâr-ı Şâm'a giderek her sene iki tarafa ticârette bulunmakla Abdülmuttalib'in peder-i âlîleri Hazret-i Hâşim Şâm kāfilesiyle Şâm'a gider iken Medîne'ye vusûlünde Hazrec Kabîlesi'nden Adî bin en-Neccâr'ın kerîmesi Selmâ'yı tezevvüc edip ba'de'z-zifâf Şâm'a azîmetle Gazze'de vefât edip Selmâ'nın hâmil olduğu Şeybetü'l-Hamd nâm oğlu dünyâya geldikte ber-vech-i beyân Âmir ismiyle müsemmâ ve Şeybetü'l-Hamd lakabıyla mülakkab olup peder-i ekremleri Hâşim'in vefâtıyla yetîm olarak vâlidesi Selmâ ile Medîne-i Münevvere'de dayıları yanında neşv ü nemâ bularak bir gün dayı-zâdeleri ile nişân atmak müsâbakasında cümlesini sebkat ederek onlara galebe üzerine [88] «أنا ابن سيد البطحاء» diyerek vâki' olan iftihâr ve mübâhâtı Ensâr-ı Kirâm'dan şâ'ir-i meşhûr Hazret-i Hassân'ın peder-i âlîleri Sâbit hazretlerinin mesmû'u olarak nazar-ı takdîr ü tahsînini celb ederek kimlerden olduğunu su'âl ettikte İbn-i Hâşim bin Abdümenâf Seyyidü'l-Kureyş diyerek cevâbla asâletini beyân ve Sâbit hazretleri Mekke-i Mükerreme'ye vâsıl oldukta müşârün-ileyh Hazret-i Hâşim'in birâderleri Muttalib bin Abdümenâf'a Şeybe'nin mâcerâsını beyân eylemesi üzere Hazret-i Muttalib hemân Medîne-i Münevvere'ye azîmet edip ba'de'l-vusûl Şeybe'yi Medîne çocuklarıyla birlikte görüp nâsıye-i sa'âdetlerinde leme'ân eden nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye'den bi'l-istidlâl birâder-zâdeleri olduğunu anlayıp ve kendisinin amcası olup kendisini Mekke-i Mükerreme'ye kavm ü kabîlesi içine götürmek üzere geldiğini tefhîm ederek vâlidesi yanına varıp kendilerinin Mekke-i Mükerreme re'îs-i kavmi olarak kabîle-i celîle-i Kureyş'in eşrâfından olup birâder-zâdelerinin diyâr-ı gurbette yetîm olarak bî-kes bırakılması şân u şereflerine mugāyir olmakla alıp Mekke-i Mükerreme'ye götürmek üzere geldiklerini bi'l-beyân, vâlidelerinin müsâ'adeleriyle **[11a]** râkib olduğu devesinin terkisine bindirip

88 "Ben Bathâ bölgesinin efendisinin oğluyum." Bkz. Ebü'l-Ferec Nûreddîn el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, I, 12.

birlikte Mekke-i Mükerreme'ye vusûlünde her ne kadar birâder-zâdesi olduğunu söylemiş ise de sıgar-ı sinnine binâ'en Abdülmuttalib lakabıyla teşehhür eylemiştir.

Hazret-i Muttalib'in taht-ı himâye ü terbiyelerinde neşv ü nemâ bulup onun vefâtı üzerine onun yerine kavm-i Kureyş'in re'îsi olarak kabâ'il-i Arab'ın merci'i makāmına geçmişlerdir.

Fahrü'l-Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ Efendimiz hazretlerinin şeref-i bi'setlerine berâ'at-i istihlâl olarak ensâl-i celîlelerinde halefen an-selef intikāl edegelmekte olan nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye'nin nâsiye-i celîlelerinde leme'ân eylemesine binâ'en bi'l-cümle kabâ'il-i Arab kendileriyle teberrük ve teyemmün edip kaht u galâ emsâli âfât-ı müdhişe vukū'unda kendilerine mürâca'atla ondan halâs olmaları husûsunda bârgâh-ı Ulûhiyyet'e niyâz ve istirhâmda bulunmalarını iltimâs ederek ol vechile giriftâr oldukları mesâ'ibden halâs olarak nâ'il-i merâm olurlardı.

Hâtemü'l-Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ Efendimiz hazretlerinin bi'setleri takarrüb ettikçe irhâsât olarak birçok hârik-i âdeler zuhûra gelmeye ve kâhinler tarafından teşrîfleri vâki' olmak üzere olduğu haber verilerek herkes intizâra başlayıp, ez-cümle Abdülmuttalib bir gün Harem-i Şerîf'te uykuda iken bir dehşetli rü'yâ görüp kâhinlere ta'bîr ettirdikte "Senin neslinden bir çocuk doğup yerde ve gökte bulunanlar ona îmân ve ittibâ' edecekler." dedikte Abdülmuttalib muhadderât-ı Kureyş'ten Fâtıma nâmında bir kız alıp ondan Resûl-i Ekrem ve sebeb-i sa'âdet-i Benî Âdem Efendimiz hazretlerinin peder-i âlîleri Hazret-i Abdullâh dünyâya gelip Abdülmuttalib'in alnında bulunan nûr-ı nübüvvet onun alnına intikāl ederek mazhar-ı tecelli-i rahmet ü sa'âdet oldukları âleme izhâr u i'lân buyurulmuştur.

Zemzem Kuyusunun Keşfi

Li-hükmihî Hazret-i İbrâhîm aleyhi's-selâm tarafından vâlidesiyle birlikte Hazret-i İsmâ'îl aleyhi's-selâm Mekke-i Mükerreme'ye bırakıldıkları vakit vâlidesinin kerâmeti ve Hazret-i İsmâ'îl'in irhâsı olarak âb-ı Zemzem zuhûr edip yanlarına gelip onlar ile **[12a]** birlikte tavattun edip mürûr-ı zamânla Mekke'de hükümdârlık eden Cürhüm Kabîlesi'nin hâtimesi bulunan Amr bin Hârise'nin kavmi tarafından Beyt-i Mu'azzam hakkında

muhill-i hürmet vâki‘ olan ma‘sıyetlerinin cezâsı olarak üzerlerine hücûm eden düşman korkusuyla diyâr-ı Yemen'e firâra mecbûr oldukları vakit Beyt-i Mu‘azzam hazînesinde bulunan emvâl-i kesîre-i girân-bahâdan ba‘zılarını Zemzem kuyusuna ilkā ve üzerine taş ve toprak çekerek Zemzem kuyusunu nâ-bedîd edip hicret eylemekle nice zamânlar Hazret-i İsmâ‘îl aleyhi's-selâmın yâdigâr-ı kıymetdârları bulunan Zemzem-i şerîf zîr-i zemînde mestûr ve onlara halef olan kavm-i celîl-i Kureyş su talebinde mecbûr iken bir gece Abdülmuttalib'e rü'yâsında Zemzem kuyusunun mahalli gösterilerek ta‘yîn olunup keşf ve ihrâcına da kendilerinin me'mûr oldukları ihtâr olunması üzerine hemân ihrâcına kıyâm eylemiş ise de en mu‘tenâ putların bulunduğu mahalle tesâdüf ettiğinden onu muhâfaza için Kureyş tarafından men‘ ve müdâhale olunup hâlbuki ol vakit Abdülmuttalib hazretlerinin Hâris nâmında yalnız bir oğlu olup ondan başka kendisine mu‘âvenette bulunacak evlâdı bulunmadığından "Eğer Cenâb-ı Allâh bana on oğlan verip Zemzem-i şerîfin ihrâcına muvaffak olursam onlardan birini kurbân keseyim." diyerek nezr edip vaktâ ki bu vechile recâsı dergâh-ı İlâhî'de karîn-i kabûl ve icâbet buyurularak kendilerine Hâris'ten başka Ebû Tâlib, Ebû Leheb, Gaydâk, Hacl, Abdülka‘be, Mukavvim, Zübeyr, Dırâr, Kusem, Abdullâh, Hamza, Abbâs nâmlarında on üç oğlan inâyet ve ihsân buyurularak onların yardımlarıyla Zemzem kuyusunu açıp içinde medfûn kılınçlar ve zırhlar ve altından yapılmış olan geyikler ve sâ'ire çıkarılıp geyikler Ka‘be-i Mu‘azzama'nın kapısı önüne vaz‘ edip -mu'ahharan onlar ile Beyt-i Mu‘azzam ta‘mîr ve tezyîn olunmuştur- Zemzem kuyusunu kâmilen ayıklatıp gerek ehl-i Mekke ve gerek bi'l-cümle züvvâr-ı Beyt'e bu Zemzem'le sîrâb olarak kavm-i Kureyş'in cedd-i a‘lâları Hazret-i İsmâ‘îl'in yâdigâr-ı kıymetdârı bulunan Zemzem-i şerîfin ihrâcına muvaffak olması üzerine pek memnûn ve müteşekkir olarak nazarlarında Abdülmuttalib hazretleri bir kat daha mazhar-ı hürmet ü ihtirâm olup Hazret-i İsmâ‘îl aleyhi's-selâmı kurbân ederek îfâ-yı nezr ile Hazret-i İbrâhîm me'mûr **[13a]** olduğu gibi ahfâdından Hazret-i Abdülmuttalib de rü'yâsında oğullarından birini kurbân olmak üzere zebh ederek îfâ-yı nezr ile me'mûr olmakla bir koç kurbân kesip ertesi gece ondan büyük kurbânlar îfâ-yı nezre me'mûr olup bir sığır kurbân kesip tekrâr ondan büyük kurbânla me'mûr olup bir deve kurbân kesip tekrâr ondan büyük kur-

bânla me'mûr oldukta ondan büyük kurbân neden ibâret olduğunu su'âl edip nezr ettiğin vechile oğullarından birini kurbân ederek îfâ-yı nezrin lüzûmunu beyânla cevâb verilmesi üzerine oğullarına bu hâl tefhîm olundukta Hazret-i İsmâ'îl aleyhi's-selâm peder-i âlîleri İbrâhîm aleyhi's-selâma ﴿يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللهُ مِنْ الصَّابِرِينَ﴾[89] buyurarak fermân-ı İlâhî'ye izhâr-ı teslîm ile inkıyâdda bulundukları gibi evlâd-ı Abdülmuttalib dahi [90](يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللهُ مِنْ المنقادين) diyerek müttefikan izhâr-ı itâ'at ü inkıyâdda bulunarak onlardan matlûb-ı İlâhî olanı ta'yîn için kur'a ettikte Resûl-i Ekrem hazretlerinin pederleri Hazret-i Abdullâh'a isâbet edip hâlbuki devr-i Âdem'den beri neslen ba'de-neslin ebede gelmekte olan nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye'nin onun alnında zuhûruna binâ'en kavm-i Kureyş onun zebhine mümâna'at edip îfâ-yı nezr için başka bir çâre aramak üzere birkaç kimse ile birlikte hayırda bulunup kehânette mahâretle kesb-i iştihâr eden kâhineye ber-mürâca'a istiftâ edip mezbûre tarafından "Sizin âdetinizce bir âdemin diyeti neden ibârettir?" diyerek vârid olan su'âle "On deveden ibârettir." diyerek cevâb verildikte "Öyle ise on deve ile Hazret-i Abdullâh beyninde kur'a atınız, yine Abdullâh'a çıkarsa tekrâr on deve ziyâde ederek kur'a atınız, tekrâr Hazret-i Abdullâh'a çıkarsa nihâyet develere çıkana kadar kur'a atıp ne zamân develere çıkarsa onları zebhle nezrinizi îfâ eylemiş olursunuz." diyerek vermiş olduğu fetvâ-yı kehânetle amel ederek nihâyet yüzüncü devede kur'a develere çıkarak hemân onları zebhle îfâ-yı nezr edilerek Hazret-i Abdullâh zebhden halâs olup cedd-i a'lâları Hazret-i İsmâ'îl gibi Hazret-i Abdullâh da "zebîh" unvânıyla müştehir olmakla Hazret-i Peygamber aleyhi's-selâm Efendimiz [91]«أنا ابن الذبيحين» buyurdukları mervîdir.

[14a]

Hazret-i Abdullâh'ın İzdivâcları

Beyân olunduğu vechile Abdülmuttalib'in oğulları içinden nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye Hazret-i Abdullâh'ın nâsiye-i sa'âdetlerinde rev-

---

89 "Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın, dedi." Sâffât, 37/102.
90 "Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşaallah beni boyun eğenlerden bulacaksın."
91 "Ben iki kurbanlığım oğluyum." Bkz. Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 609.

nak-bahş-ı hidâyet ü letâfet vermekle hüsn ü cemâl ve iffet ü ismet ve akl u firâset gibi kemâlât-ı beşeriyye husûsunda cümlesine fâ'ik olmakla onu dîğerlerinden ziyâde sevdiğinden ehl-i Medîne'den Benî Zühre şeyhi Vehb'in kerîme-i nâdireleri Hazret-i Âmine haseb ve nesebce Kureyş kızlarının efdal ve eşrefi olmakla Hazret-i Abdullâh onu tezvîc buyurup Hâtemü'l-Enbiyâ hazretlerine hâmil oldukta Hazret-i Abdullâh'ın alnına intikāl eden nûr-ı melâhat Hazret-i Âmine'nin alnına intikāl ederek sâhib-i nübüvvet ü hidâyetin şeref-zahrını irâ'e vü i'lâna başlayıp ol esnâda Kavm-i Kureyş kaht-ı matarla pek ziyâde kaht u galâ sebebiyle giriftâr-ı muzâyaka olmuşlar iken Rahmeten li'l-âlemîn hazretlerinin rahm-i mâdere zînet-bahş-ı sa'âdet olmasıyla berâber onun âb-ı rûyı hürmetine gāyet mebzûl yağmurlar nüzûl ederek hâsıl olan feyz ü berekâta binâ'en ol seneye senetü'l-feth ve'l-ibtihâc tesmiye olunmuştur.

Hazret-i Abdullâh'ın Vefâtları

Ânifen siyer-i celîlelerini beyânda işâret olunduğu üzere Resûl-i Ekrem sebeb-i sa'âdet-i nev'-i âdem Efendimiz hazretlerinin rahm-i mâdere şeref-efzâ-yı husûl olmasının ikinci ayı zarfında li-maslahatin Şâm kāfilesiyle Medîne-i Münevvere'ye vâsıl oldukta hastalanarak yirmi beş yaşında iken dayıları yanında garîk-i rahmet-i İlâhiyye olarak Server-i Kâ'inât Efendimiz hazretleri daha âlem-i hüsn ü hayâle ayak basmadan sadefinden ayrılmıştır. Yetîm oldukları gibi dört veyâ daha ziyâde yaşlarında iken vâlide-i muhteremeleri Hazret-i Âmine alıp dayılarını ziyâret kasdıyla Medîne-i Münevvere['ye] götürüp orada bulunan tâ'ife-i Yehûd'dan kütüb-i semâviyyeye vâkıf olarak şemâ'il-i celîlesinden âhir zamânda şeref-i nübüvvet ü risâletle ba's olunacak Hâtemü'l-Enbiyâ kendileri olduğu anlaşılmakla onlar tarafından vukū'u melhûz olan keyd ü ihânetten muhâfaza için tekrâr Mekke'ye avdet esnâsında Ebvâ denilen [mahalle] vusûllerinde vâlide-i muhteremeleri de vefât ederek garîk-i rahmet-i İlâhiyye olarak pederi veyâ vâlidelerinden mevrûs olan Ümmü Eymen nâm dâyeleri yanlarında bulunmakla birlikte Mekke-i Mükerreme'ye getirip hidmet-i celîle-i hızânelerini îfâ şerefine **[15a]** mazhar olarak Resûl-i Ekrem Efendimiz ona hitâben "Sen benim vâlidemden sonra vâlidemsin." diyerek iltifât ve ihtirâmda bulunup sekiz yaşına kadar cedd-i a'lâları Hazret-i Abdülmuttalib tarafından kemâl-i i'zâz

u ihtirâmla perverde buyurulup müşârün-ileyh hazretleri yüz kırk yaşında olduğu hâlde vefât ettikte kable'l-vefât vukū' bulan vasiyyetleri üzerine amm-i pâk-i muhteremleri Ebû Tâlib hazretleri hidmet ve himâye-i celîlelerini iltizâm şerefiyle müftehir ü mübâhî olup ber-vech-i âtî beyân olunacağı üzere şeref-i nübüvvet ü risâletle meb'ûs olup [92]﴿فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ﴾ muktezâsınca alenen tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâlet ü Şerî'at'la kavm-i Kureyş ma'bûd ittihâz ettikleri esnâm ü evsânı zemm ü tevbîhle onlara ibâdetten men' ederek dîn-i hakkı kabûle da'vet ve onların ecsâm-ı hasîse makūlesi bulunan esnâm ü evsâna ibâdetlerinin Cenâb-ı Hakk'a şirk ü dalâlet olarak kendileri için dünyâ vü âhirette mûcib-i hüsrân u nedâmet olduğunu beyân buyurmaları üzerine ezâ vü cefâya kıyâm ettiklerinde vefât edene kadar Resûl-i Ekrem hazretlerini onların şerlerinden himâye ve muhâfazada bulunmuşlardır.

İrhâsât Kabîlinden Olan Hârikaların Biri Bulunan Ashâb-ı Fîl Hâdisesi

Hâtemü'l-Enbiyâ ve Güzîde-i Asfiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ Efendimiz hazretlerinin rahm-i mâderde iken şeref-i risâletlerine emâre olan hârikalardan biri dahi [93]﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ﴾ sûre-i celîlesiyle telmîh ve işâret buyurulan Ashâb-ı Fîl hâdisesi olup Kabîle-i Kureyş ve belki bi'l-cümle kabâ'il-i Arab beyninde Abdülmuttalib hazretlerinin şân u şereflerini tezyîd ü i'lân buyurmuştur.

Ehl-i siyer ve tefsîrin beyânlarına göre keyfiyyet-i hâdise ber-vech-i âtî olup şöyle ki birçok zamânlar Yemen'de hükûmet eden mülûk-i Himyer'in satvet ve kuvvetleri karîn-i zevâl olarak Habeş hükümdârı tarafından istîlâ olunup onun tarafından hükümdâr ta'yîn olunan Ebrehe bin es-Sabbâh el-Eşrem tarafından pây-i taht-ı Yemen olan San'a'da Kalîs nâmında cesîm ve pek muhteşem bir kilise inşâ edilip ﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكاً﴾[94] müfâdınca fermân-ı İlâhî ile Hazret-i Âdem ve Hazret-i İbrâhîm ve İsmâ'îl aleyhimü's-selâm hazerâtı tarafından inşâ olunup kıblegâh-ı

---

92 "Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy." Hicr, 15/94.

93 "Rabbinin, fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi?" Fîl, 105/1.

94 "Şüphesiz, insanlar için kurulan ilk ibadet evi elbette Mekke'de, âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâbe'dir." Âl-i İmrân, 3/96.

enâm olan Ka'be-i Mu'azzama'yı ziyâret eden kabâ'il-i Arab'ı San'a'ya **[16a]** onu ziyârete icbâr eylemek emeline düşüp hâlbuki devr-i Âdem'den beri mazhar-ı tecellî-i İlâhî olup devr-i İbrâhîm aleyhi's-selâmdan beri kıblegâh-ı enâm ittihâz olunarak her sene etrâf ü eknâfta edâ-yı hac kasdıyla gelip ziyâret ile teberrük ü teyemmün eylemeye me'lûf olan kavm-i celîl-i Arab'ı değil öyle min-tarafillâh mazhar-ı tecellî olan makām-ı mukaddesi terk ile diyâr-ı Yemen'den San'a'da ihdâs olunan kiliseye meyl ü teveccüh belki nazar-ı hakāretle mahv u izâlesini kendilerine emr-i mukaddes addederek, Benî Kinâne'den biri leylen içine âbdest bozarak tahkîr eylemesi Ebrehe'nin fevka'l-âde gazabını celb ü tahrîk ederek hemân Ka'be-i Mu'azzama'yı hedm ü tahrîble kavm-i Arab'ı te'dîb ü tenkîl eylemek üzere bir büyük ordu teşkîl edip birçok fîller ile Mekke'ye hareketle Tâ'if'e geldikte bir fırka asker gönderip ehl-i Mekke'nin hayvânlarını gasb u iğtinâm ederek alıp Abdülmuttalib'in dahi dört yüz kadar devesini birlikte görmekle, Abdülmuttalib hazretleri gasb edilen hayvânların redd ü i'âdesini taleb için Ebrehe'nin ordusuna azîmet edip vusûlünde "Mekke'nin emîri ve kabîle-i Kureyş'in re'îsi Abdülmuttalib geldi." diyerek Ebrehe'ye haber verildikte nezdine da'vet ve fevka'l-âde ibzâl-i hürmet ve ri'âyette bulunarak sebeb-i teşrîflerini su'âl buyurdukta gerek kendilerinin ve gerek sâ'ir ehl-i Mekke'nin gasb olunan develerinin i'âdesini taleb için geldiğini beyân buyurdukta Ebrehe "Ben de Ka'be'nizin hedm ü tahrîb olunmamasını istirhâm için geldiğiniz[i] zanneylemiş idim." dedikte Abdülmuttalib "Ben develerin sâhibiyim, onu isterim. Beyt'in sâhibi başkasıdır, onu sâhibi muhâfaza eder, benim talebime muhtâc değildir." diyerek cevâb vermesi üzerine bir zamânlar nâsiyeleri nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye'ye mülâkāt şerefiyle müşerref olarak hâ'iz oldukları âsâr-ı şerâfet ve siyâdet Ebrehe nazarında pek büyük eser-i dehşet göstermekle hemân hayvânların i'âdesiyle matlûbunı is'âf ve kendilerini i'âde buyurdukta Ka'be-i Mu'azzama halkasına yapışıp:

لاهمّ إنّ المرء يمنع
رحله فامنع حلالك

وانصر على آل الصليب
وعابديه اليوم آلك

إن كنت تاركهم وقبلتنا
فأمر ما بدا لك

يا رب لا أرجو لهم سواكا
يا رب فامنع عنهم حماكا[95]

diyerek **[17a]** bârgâh-ı Ulûhiyyet'e dehâlet ü ilticâ ile üzerlerine hücûm eylemekte olan a'dânın kahr u inhizâmıyla hademe-i Beyt'in halâsını istirhâm etmekte iken bir de cânib-i semâya nazar edince mercimekten büyük ve nohuddan küçük gagalarında birer tane ve ikişer ayaklarında birer tane olmak üzere üçer tane çakılları hâmil birçok ebâbîl kuşları Ebrehe'nin ordusu tarafına gelmekte olduklarını görünce taraf-ı İlâhî'den nesîm-i zaferin zuhûruna vâkıf olarak secde-i teşekküre kapanıp ehl-i Mekke'yi mazhar-ı inâyet-i Sübhâniyye olarak a'dânın şerlerinden halâs olup selâmet bulmak üzere olduklarını beyânla tebşîr buyurup Ebrehe'nin ordusu ise Mekke'ye karîb bir mahalle geldikte mukaddeme-i zafer i'tikādında bulundukları Fîl Mahmûd Mekke'ye duhûlden imtinâ' ederek hemân yere çöküp ne kadar icbâr u ibrâmda bulundular ise Mekke cânibine aslâ hareket etmeyip dîğer tarafa sevk edilince hemân kıyâmla koşmak ister idi. Bunlar bu hâlde iken tuyûr-ı mezkûre ağızlarında ve ayaklarında bulunan taşlardan birer tanesini Ebrehe'nin askerlerinden birer tanesi üzerine ilkā ettikçe tepelerinden girip diplerinden çıkarak cümlesi helâk olup yalnız onlardan biri bu hâdiseyi beyân için Habeş hükümdârına giden kimse ile birlikte gidip Vak'a-i Fîl'i ona olduğu gibi anlattıktan sonra yanında bulunan taşı onun

95 "Dert yok, insan kendi evini korur
Sen de evini koru Rabbim

Haç ehli ve abidlerini yen
Bugün kendi ehline yardım et

Onlara kıblemizi bırakacak olursan
Bildiğini bize emret

Ya Rabbi, senden başka kimseye sığınmam
Haremini, evini onlardan koru"

üzerine ilkā ederek onu da ihlâk edip ehl-i Mekke ise hemân ordugâha koşup bırakmış oldukları bi'l-cümle emvâli iğtinâm ederek Rahmeten li'l-âlemîn hürmetine hem düşmanın şerrinden halâs ve hem de bilâ-meşakkat ganâyim-i kesîreye nâ'il olmaları üzerine Kureyş'e mu'ârız olan kabâ'il-i sâ'ire dahi mütenebbih olarak onlara izhâr-ı hürmet ü ihtirâma müsâra'atta bulunarak Abdülmuttalib hazretlerinin şân u şerefleri beyne'l-kabâ'il kesb-i tezâyüd eylemiştir.

Hikmet ve İbret

Hâdise-i Fîl zamânında ehl-i Mekke ehl-i şirk olarak Harem-i Şerîf'i birta[kım] esnâm ü evsânla doldurarak Cenâb-ı Hakk'a karşı şirkte bulunmakta olup şirk ise en büyük günâh olup ondan büyük günâh tasavvur olunmaz. Ashâb-ı **[18a]** Fîl'in maksadı ise Beyt-i Mu'azzam'ı yıkıp tahrîb etmekten ibâret olup bu ise şirkten ehaf olmakla ehl-i Mekke'nin iltizâm ettikleri cinâyet-i şirkin cezâsı daha eşedd ve a'zam olmakla muktezâ-yı akl inâyet-i İlâhiyye'ye ehl-i Mekke müstahak olmayıp belki Ehl-i Fîl'in müstahak olması iken şîme-i kaderin aksine zuhûruna sebeb ber-vech-i beyân esnâm ü evsâna ibâdetle Cenâb-ı Hakk'a şirk sırf hakk-ı Bârî'ye ta'alluk edip tahrîb-i Beyt ise hakk-ı abde ta'alluk eylemekle hakk-ı abde te'addîde bulunanın cezâsını ta'cîlin lüzûmuna işârettir. Bunun nazîri pek çoktur.

Meselâ Müslümân olduğu hâlde kâtı'-ı tarîk ve bâğî vü kātil hukūk-ı ibâda te'addîde bulundukları için müstahakk-ı cezâ olarak Şer'an katilleri lâzım olduğu hâlde, her ne kadar ehl-i şirk ve küfr olsalar dahi şeyh-i fânî ve a'mâ ve sâhib-i savma'a ve kadınlar hukūk-ı ibâda te'addî ederek halka zararları dokunmadıkça katl olunmazlar.

Çünkü Cenâb-ı Hak Ganiyy-i Mutlak, Sâhib-i kerem ü merhamet olmakla dilediği kulunu tefaddulen mazhar-ı afv buyurup abd ise muhtâc-ı merhamet olmakla istihlâl olunmadıkça hakk-ı abd afv olunmaz. Binâ'en-aleyh hukūk-ı ibâddan ihtirâzın lüzûmu derkârdır.

Hâşim bin Abdümenâf

Hâşim, Hazret-i Peygamber'in ikinci derecede cedd-i a'lâsı olup ism-i âlîleri Amru'l-Alâ'dır. Zîrâ Hazret-i Hâşim'in iki oğlu olup biri Şeybe ya'nî

Abdülmuttalib dîğeri Esed nâmında olup onun yalnız Fâtıma nâmında bir kızı vardır ki Hazret-i Alî'nin vâlidesidir. Binâ'en-aleyh Hazret-i Hâşim Hazret-i Alî'nin hem babası ve hem de anası cihetinden cedd-i a'lâsıdır.

Abdülmuttalib'in ise ber-vech-i beyân on üç oğlu olup Hazret-i Peygamber'in peder-i âlîleri Hazret-i Abdullâh onların birisi olduğu gibi Hazret-i Alî'nin peder-i âlîleri Ebû Tâlib de Hazret-i Abdullâh'ın birâderi olarak Abdülmuttalib'in oğlu olmakla Hazret-i Peygamber ile Hazret-i Alî yek-dîğerinin amca-zâdeleridir.

Abdümenâf'ın Oğulları

Abdümenâf'ın Hâşim ve Abdüşşems ve Muttalib ve Nevfel nâmında dört oğlu olup nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye Hazret-i Hâşim'in nâsiye-i celîlelerinde zuhûr etmekle Mekke-i Mükerreme'nin emâreti ve Kabîle-i Kureyş'in riyâset ve siyâdeti kendilerine intikāl ederek **[19a]** kaht u galâ zamânlarında develer boğazlayıp etleriyle tirîd yapıp mevsim-i hacda bi'l-cümle muhtâcîne it'âm eylemekle beyne'n-nâs Hâşim tesmiyesiyle müştehir oldukları gibi Ebü'l-Bathâ ve Seyyidü'l-Bathâ dahi tesmiye olunmuştur.

Müşârün-ileyh hazretleri mevsim-i hac takarrüb ederek Zi'l-hicce'nin ilk günleri oldukta Beytü'l-Mu'azzam'a dayanarak; (يا معشر القريش إنكم سادة العرب، أحسنها وجوها، وأعظمها أحلاما أي عقولا، وأوسط العرب: أي أشرفها أنسابا، وأقرب العرب بالعرب أرحاما. يا معشر قريش إنكم جيران بيت الله تعالى، أكرمكم الله تعالى بولايته، وخصكم بجواره دون بني إسمعيل، وإنه يأتيكم زوار الله يعظمون بيته فهم أضيافه وأحق من أكرم أضياف الله أنتم فأكرموا ضيفه وزواره، فإنهم يأتون شعثا غبرا من كل بلد على ضوامر كالقداح فأكرموا ضيفه وزوار بيته، فو رب هذه البنية لو كان لي مال يحتمل ذلك لكفيتكموه، وأنا مخرج من طيب مالي وحلاله ما لم يقطع فيه رحم، ولم يؤخذ بظلم، ولم يدخل فيه حرام؟ فمن شاء منكم أن يفعل مثل ذلك فعل، وأسألكم بحرمة هذا البيت أن لا يخرج رجل منكم من ماله لكرامة زوار بيت الله وتقويتهم إلا طيبا، لم يؤخذ ظلما، ولم يقطع فيه رحم، ولم يؤخذ غصبا)[96] diyerek tilâvet-i hutbe ile

96 "Ey Kureyş topluluğu! Siz Arapların efendisisiniz. Yüz olarak en güzeli, akıl olarak en iyisisiniz. Siz Arapların vasatısınız. Yani nesep olarak en şereflisi, diğer Araplara akraba olarak en yakınlarısınız. Ey Kureyş topluluğu! Siz Allah'ın evinin komşularısınız. Allah onun sorumluluğunu vererek size ikram etmiştir. Kâbe'ye komşuluğu İsmâiloğullarından size has kılmıştır. Allah'ın evine tazim eden ziyaretçiler size gelirler. Onlar Kâbe'nin misafirleridir ve Allah'ın misafirleri ikrama en çok hak sahibi olanlardır. Onlar farklı beldelerden saçları dağılmış, toz toprak içinde bitkin bir vaziyette size gelirler. Allah'ın misafirlerine ve evinin ziyaretçilerine ikramda bulununuz. Şayet benim bu sorumlulukları

mekârim-i ahlâk tahsîline teşvîk ü tergîb ile va'z u nasîhatta bulunarak ebnâ-yı cinslerine, husûsiyle ziyâret-i Beytullâh kasdıyla gelen hacılara en iyi mâllarıyla mu'âvenette bulunmaya teşvîk ü tergîbe çalıştığı ahbâr-ı mütevâtire ile sâbittir.

Abdümenâf bin Kusay

Abdümenâf dahi Hazret-i Peygamber'in üçüncü ve Hazret-i Osmân'ın dördüncü ve İmâm-ı Şâfi'î hazretlerinin dokuzuncı batında cedd-i a'lâları olup ism-i âlîleri Muğîre ise de hâ'iz olduğu sûret-i cemîle ve sîret-i hasenelerine binâ'en Kameru'l-Bathâ lakabıyla da müştehir olduğu gibi Menâf'ın aslı Menât olup Menât ise Kureyş'in vakt-i şirkte ma'bûd ittihâz ettikleri putun ismi olup doğduğu vakit vâlideleri tarafından mezkûr puta hâdim olmak üzere terk ve teberru' olunduğundan Abdümenâf ile künyelenmişlerdir. Hücre-i sa'âdetlerinde bulunan bir kitâbda (أنا المغيرة بن قصي، أوصي قريشا بتقوى الله جل وعلا، وصلة الرحم)[97] cümel-i hikemiyyeleriyle vasiyyet buyurdukları muharrer olmakla dîğerleri gibi müşârün-ileyhin dahi muvahhid olduğu beyândan müstağnîdir.

[20a] Kusay vefât ettikte Abdümenâf ve Abdüddâr ve Abdüluzzâ üç oğulları kalıp nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye Abdümenâf'ın nâsiyelerinde zâhir olmakla dîğer birâderleri üzerine siyâdet ü şerâfette tekaddüm ederek mümtâz buyurulmuştur.

Ricâl-i mezkûreden her birinin evlâdları tekessür ederek her birisinden birer kabîle teşa"ub eylediği gibi ber-vech-i beyân Abdümenâf dahi Hâşim ve Abdüşems ve Muttalib ve Nevfel oğullarından her bir nesilleri teksîr ederek birer şu'be hâsıl olup nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye'nin Hazret-i Hâşim'in nâsiyelerinde pertev-efşân-ı sa'âdet olmasına binâ'en cümlesinin ulusu olarak onun nesl-i pâkinden neş'et edenlere Benî Hâşim denilip Eşref-i

---

taşıyacak malım olsaydı, sizi bundan el çektirirdim. Ben malımın en temizinden, akrabalık sorumluluklarını yerine getirdiğim, haksızlıkla alınmamış ve haram karışmamış malımı ayırıyorum. Kim benim yaptığım gibi yapmak isterse yapsın. Bu evin saygınlığını korumanızı istiyorum. Sizden kim Allah'ın evinin ziyaretçilerine ikram ve onları korumak için malından ayıracaksa malının haksızlıkla alınmamış, akrabalık sorumluluklarından kesilmemiş ve gasbedilmemiş, temiz olanından ayırsın." Bkz. Ebü'l-Ferec Nûreddîn el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, I, 12.

97 "Ben Kusay'ın oğlu Muğîre'yim, Kureyş'e yüce Allah'tan sakınmalarını ve akrabalık bağlarını korumalarını tavsiye ederim." Bkz. Ebü'l-Ferec Nûreddîn el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, I, 12.

Mahlûkāt ve Seyyidü'l-Kâ'inât hazretleri de bu nesl-i celîlden şeref-neş'et buyurmuşlardır.

Huddâm-ı Beytullâh olan Benî Şeybe de Abdüddâr neslinden neş'et ederek onun şu'besinden ma'dûdlardır.

Kusay bin Kilâb

Hazret-i Kusay dahi Resûl-i Ekrem sebeb-i necât-ı Benî Âdem Efendimiz hazretlerinin dördüncü batında cedd-i a'lâlarından bulunmak şerefiyle mümtâz olup isimleri Zeyd iken hâl-i sabâvetinde pederleri Kilâb vefât ederek vâlideleri başka kocaya varıp Şâm tarafına hicretle Mekke'den tebâ'ud edip uzak düştüğünden aksâdan me'hûz olarak "Kusay" lakabıyla teşehhür eylemiştir. Müşârün-ileyh hazretleri ber-vech-i beyân zamân-ı sabâvetinde pederinin vefâtına binâ'en üvey pederini asıl pederi zannında bulunarak kavm ü kabîlesinden kimse ma'lûmu olmayıp bir gün bulunduğu beldenin çocuklarıyla ok atmak müsâbakasında cümlesinden sebkat ederek galebe eylemesi üzerine onlar tarafından "Sen bir yabancısın, kavm ü kabîlene gidip onlar ile müsâbakada bulun. Sen bizim akrabâmız değilsin." demeleri üzerine vâlidesine mürâca'atla pederinden ve kavm ü kabîlesinden su'âl ettikte vâlidesi "Senin belden ekrem-i bilâd olan Mekke-i Mükerreme olduğu gibi kavm ü kabîlen dahi eşrâf-ı kabâ'il olup asâlet ü necâbet cihetinde sen onların cümlesinden eşref ve ekremsin. Her ne kadar vatanından ve kavm ü kabîlenden dûr ve mehcûr olarak burada garîb isen de eşrâf-ı Kureyş'ten Kilâb bin Mürre'nin oğlu olup âbâ ve ecdâdın Beyt-i Mu'azzam'ın mücâviri ve kabâ'il-i Arab'ın ululları olarak bi'l-cümle kabâ'il-i Arab onlara intisâbla iftihâr ve mübâhâtta bulunurlar. Ve benim bir kâhinem vardır, **[21a]** seni gördüğü vakit büyük bir kimse olup kavm ü kabâ'il arasında şerâfet ü emâretle hâ'iz-i nisâb-ı kemâl olarak nâsiye-i necâbetinde leme'ân eden nûr-ı melâhat nûr-ı nübüvvet olarak âhir zamânda ba's olunacak Hâtemü'l-Enbiyâ dahi senin neslinden zuhûr edeceğini haber vermiştir." deyince bulunduğu beldede bîkarâr olarak hubb-ı vatan akl u efkârını istîlâ ederek vatan-ı aslîsi bulunan Mekke-i Mükerreme cânibine azîmete kıyâm ettikte vâlidesi "Sen şimdi sabr et, şehr-i harâm hulûl edip ziyâret-i Beyt ile edâ-yı hacca gidecek olan hacılar ile birlikte gidip kavm ü kabîlene iltihak edersin. Zîrâ yalnız olarak azîmetine

emniyyet edemem." diyerek te'hîr edip ba'dehû mevsim-i hac hulûl ederek hacılar ile birlikte gidip kavm ü kabîlesine ba'de'l-vusûl fıtrat-ı asliyyesinde merkûz olan asâlet ü necâbetine ve nâsiye-i aliyyelerinde leme'ân eden nûr-ı melâhata binâ'en hâ'iz olduğu fazl u şerefi zâhir olarak kabîlesi içinde mazhar-ı ihtirâm olup kesb-i teferrüd ve imtiyâz ile etrâfa ve eknâfa dağılarak perâkende olan kavm-i celîl-i Kureyş'i toplayıp teksîr-i nüfûs ederek kuvvet ü metânet istihsâliyle Mekke riyâset ve emâretini ihrâz eylemiştir.

Çünkü fi'l-asl Ka'be-i Mu'azzama'nın emr-i idâresi evlâd-ı İsmâ'îl aleyhi's-selâma muhavvel iken mürûr-ı zamânla Cürhüm Kabîlesi tegallüb ederek onların idâresine geçip ba'dehû Yemen'den hicretle civârında ihtiyâr-ı tevattun u ikāmet eden Huzâ'a Kabîlesi Cürhüm Kabîlesi'ne galebe ederek Beyt-i Mu'azzam'ın idâresiyle emâret-i Mekke'yi gasb eylemişler iken ber-vech-i beyân Kusay hâ'iz-i nisâb-ı kemâlât olarak ol vakit emîr-i Mekke bulunan Halîl-i Huzâ'î'nin kızını alıp ondan birçok evlâd ü emvâle mâlik olarak Ka'be-i Mu'azzama'nın anahtarlarını ve emâret-i Mekke'yi onlardan istirdâd ederek ba'demâ emâret-i Mekke kabîle-i Kureyş yedinde karâr kılmıştır.

Ber-vech-i beyân müşârün-ileyh Kusay akvâm-ı Kureyş'i toplayıp diyâr-ı Mekke'de sevâd-ı a'zamı te'mîn eylediğini beyân için ba'zı şu'arâ

قصي لعمري كان يدعى مجمعا
به جمع الله القبائل من فهر[98]

nazmıyla işâret eylemiştir ki nazm-ı mezkûr Cüzâm kāfilesinden biri Mekke'de gā'ib olup ondan bedel olarak **[22a]** Huzâfe nâm şâ'iri yakalayıp götürürler iken Abdülmuttalib oğlu Ebû Leheb'le birlikte Tâ'if'den gelir iken tesâdüf edip fidye ile onların elinden halâs eylemesi üzerine teşekkür olarak Abdülmuttalib'in medh ü senâsı hakkında

بنو شيبة الحمد الذي كان وجهه
يضيء ظلام الليل كالقمر البدر[99]

matla'ında nazm eylemiş olduğu kasîde ebyâtından biridir.

98 "Yemin olsun ki Kusay onları bir araya getirmeye çağırdı. Allah Fihroğulları kabilelerini bir araya getirdi."

99 "Şeybetü'l-Hamd'ın oğulları karanlık gecede yüzleri dolunay gibi parlayanlardır."

Müşârün-ileyh Kusay'ın Zühre nâmında olan karındaşının evlâd u ahfâdı tekessür ederek Kabîle-i Kureyş içinde şeref ü rif'at sâhibi olarak Resûl-i Ekrem Efendimiz vâlideleri Hazret-i Âmine onun neslinden olarak peder ü vâlideleri cedd-i a'lâları Kilâb'da ittihâd edip birleşirler.

İnsânu'l-Uyûn'un beyânına göre Benî Kinâne'den ibtidâ melik olarak hükümdâr olan Kusay olup mevsim-i hac takarrüb ettikte Kureyş'e hitâben "Sizin şân u şerefiniz kabâ'il-i Arab arasında şâyi' olarak nazarlarında pek büyük tanınarak hürmet ü ihtirâmda bulunuyorlar. Onların indinde en büyük i'zâz ü ikrâm ise it'âm-ı ta'âm olmakla herkes kādir olup gücü yettiği mikdâr i'ânede bulunarak hâsıl olan mâl ile ziyâret-i Beytullâh kasdıyla gelenlere ziyâfet verip it'âm-ı ta'âmla i'zâz ü ikrâmda bulunalım." demesi üzerine pek çok mâl tedârik olunup edâ-yı hac için hacılara develer ve koyunlar keserek it'âm u ikrâm edip kuru üzüm ile hoşaflar ve sütler vererek fevka'l-âde vâki' olan i'zâz u ikrâmları ile beyne'l-kabâ'il bir kat daha şân u şerefleri tez[âyüd] ederek mazhar-ı ihtirâm olmuşlardır.

Kusay dâ'imâ kabâ'il-i Arab'ı mekârim-i ahlâkla mütehallık olmaya teşvîk ü tergîbde bulunarak (من أكرم لئيما أشركه في لؤمه. ومن استحسن قبيحا نزل إلى قبحه. ومن لم تصلحه الكرامة أصلحه الهوان ومن طلب فوق قدره استحق الحرمان. والحسود العدو الخفي)[100] ya'nî "Denî vü erâzile ikrâm u ihsânda bulunanlar onların denâ'et ü rezâletlerine iştirâk ederler ve çirkin olan şeyleri takdîr edip tahsîn edenler onlar ile hem-hâl olup mu'âlele-i cemîle ile ıslâh-ı hâl etmeyenler hevân u hakāretler ile ıslâh edilirler ve iktidâr u istikāmetinin fevkinde **[23a]** mutâlebede bulunanlar ye's ü hırmânla mücâzâta müstahak olup başkalarının zevâl-i ni'metini ârzû eden hasûdlar gizli düşmanlardır." gibi cümel-i hikemiyye ile nutuklar îrâd ederek va'z u nasîhatta bulundukları mervîdir.

Vezâ'if-i Harem: Müşârün-ileyh Kusay sikāyet, rifâde, hicâbet, nedve, livâ-i kıyâde gibi vezâ'if-i Harem'in cümlesini kendisinde cem' ederek ber-vech-i beyân riyâset-i kabâ'il ve emâret-i Mekke'yi ihrâz eylemekle gelen hacılara Zemzem kendi tarafından verilip ve kendi tarafından it'âm olunurlar ve Beyt-i Mu'azzam'ın kapısı kendi tarafından açılır ve bir tarafa

100 Bkz. Ebü'l-Ferec Nûreddîn el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, I, 22.

asker veyâ kāfile sevk olunacak olursa sancak kendi tarafından verilip serdâr kendi tarafından ta'yîn edilir ve bir husûsta istişâre îcâb ederse kendi dârında icrâ edilirdi.

Oğulları: Müşârün-ileyhin Abdümenâf, Abdüddâr, Abdüluzzâ nâmında üç oğlu olup nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye Abdümenâf alnında zînet-bahş-ı leme'ân olarak riyâset ü şerâfetin onun neslinde kesb-i karâr edeceği anlaşılmakla ihrâz eylemiş olduğu vezâ'ifin cümlesini hayâtında oğlu Abdüddâr'a vermiş ise de onunla birâderi Abdümenâf'ın vefâtlarından sonra Abdümenâf'ın oğullarından Hâşim ve Abdüşşems ve Muttalib ve Nevfel, amcaları Abdüddâr'ın oğulları ellerinden onları almak için harbe kıyâm eylemekle sikāyet ve refâh ve kabâret vazîfeleri Abdümenâf oğullarının ve hicâbet ve livâ Abdüddâr oğullarının olup Dâr-ı Nedve beynlerinde müşterek olmak üzere sulh olarak muhârebeden sarf-ı nazar edilmiştir.

Kilâb bin Mürre

Kilâb Resûl-i Ekrem Efendimizin beşinci batında ve vâlideleri Hazret-i Âmine'nin üçüncü batında cedd-i a'lâları olarak ber-vech-i beyân pederleri Hazret-i Abdullâh ile vâlideleri Hazret-i Âmine neseben kesb-i ittihâd ü ittisâl ederler.

Kilâb'ın ismi Hakîm veyâ Urve olup ekseriyâ köpekler ile ava devâmlarına binâ'en sâhib-i kilâb ma'nâsına Kilâb'la müştehir eylemiştir.

[24a]

Kilâb'la Tesmiyenin Sebebi

Kilâb köpek ma'nâsına kelbin cem'i olup sâdât-ı kavmin böyle canavârların isimleriyle tesmiye olunması muhâlif-i hâl olmakla A'râbî'den birisi kölelerinize mebrûk, selîm, mercân gibi eşyâ-yı nefîselerin ismiyle tesmiye edip de evlâdınıza ased, kelb gibi yırtıcı hayvânların isimleriyle tesmiyelerinin sebebinden vâki' olan su'âle "Kölelerimizi kendilerimiz için, oğullarımızı ise düşmanlarımız için tesmiye ederiz. [101](وللأسماء تعلق بالمسمى) muktezâsınca esmânın müsemmâya te'sîrine binâ'en oğullarımıza düşman-

101 "İsimler, kendilerine o isim konulan kişilerle irtibatlıdır."

larımıza karşı yırtıcı hayvânlar gibi saldırmak lâzım olup kölelerimiz ise bize isimlerinin medlûlüne muvâfık olarak bulunmaları muvâfık-ı akl ve muktezâ-yı hikmettir." diyerek cevâb verdikleri mervîdir.

Mürre bin Ka'b

Mürre dahi Resûl-i Ekrem hazretleriyle Sıddîk-i A'zam hazretlerinin altıncı batında cedd-i a'lâlarından olarak Sıddîk-i A'zam hazretleri Resûl-i Ekrem sebeb-i sa'âdet-i Benî Âdem Efendimiz hazretlerine şeref-i karâbetle müşerref olurlar.

Ka'b bin Lü'ey

Hazret-i Ka'b dahi Resûl-i Ekrem Efendimiz'in yedinci batında ve Hazret-i Ömer'in sekizinci batında cedd-i a'lâlarından olmakla Fârûk-ı A'zam hazretleri dahi şeref-i karâbetle müşerref olacakları beyândan müstağnî olup müşârün-ileyh Ka'b hazretleri dahi ahlâfı gibi Cum'a günleri kavm-i Kureyş'i cem' ederek [102](سيأتي لحرمكم نبأ عظيم، وسيخرج منه نبي كريم) diyerek bi'set-i risâletten ve bunun üzerine terettüb edecek ahvâl-i âtiyeden ihbârla onun zamân-ı bi'setine erişecek olanların hemân tasdîk ü îmân ederek kesb-i necât ve hâ'iz-i sa'âdet ü selâmet olarak kabûl-i îmânla dâhil-i cinân olmalarını tavsiye ve beyânla;

على غفلة يأتي النبي محمد
فيخبر أخبارا صدوق خبيرها

يا ليتني شاهد فحواء دعوته
حين العشيرة تبغي الحق خذلان[103]

gibi nazmlar inşâdıyla ahvâl-i sa'âdet-iştimâl-i Resûlullâh'tan haber verdiği kütüb-i siyerde mervî ve kabîle-i Kureyş Fihr bin Mâlik evlâd u ahfâdından ibâret olup onların içlerinden Gālib ve onun evlâd u ahfâdından Lü'ey ve onun neslinden Ka'b **[25a]** ve onun neslinden ber-vech-i beyân ensâb-ı ma'dûde-i mezkûre nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye'nin kendilerine in-

102 "Sizin içinizden büyük bir haber gelecek, ondan şerefli bir nebi çıkacaktır."

103 "Onlar gafletteyken Nebî Muhammed gelir, haberler verir, onun haberini alan doğru doğrulardan olur. Keşke ben de şahit olsaydım, kavmi Hakk'a isyan edip aşırıya kaçtığında Havvâ ona dua etmişti." Bkz. Ebü'l-Ferec Nûreddîn el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, I, 25.

tikāliyle mazhar-ı şeref olarak ensâl-i sâ'ireden mümtâz ve silsile-i mukaddese-i Resûlullâh'ta bulunmak şerefiyle ser-efrâz olmuşlardır.

«أَمَّا بَعْدُ، فَاسْمَعُوا، وَافْهَمُوا، وَتَعَلَّمُوا، وَاعْلَمُوا، لَيْلٌ دَاجٍ، وَنَهَارٌ صَاحٍ، وَالْأَرْضُ مِهَادٌ، وَالسَّمَاءُ بِنَاءٌ، وَالْجِبَالُ أَوْتَادٌ، وَالنُّجُومُ أَعْلَامٌ، وَالْأَوَّلُونَ كَالْآخِرِينَ، فَصِلُوا أَرْحَامَكُمْ، وَاحْفَظُوا أَصْهَارَكُمْ، وَثَمِّرُوا أَمْوَالَكُمْ، الدَّارُ أَمَامَكُمْ، وَالظَّنُّ غَيْرُ مَا تَقُولُونَ»[104] gibi cümel-i hikemiyye ile kavm ü kabîlesini âfâk ve enfüse nazar-ı ibret ve intibâhla nazara da'vet ederek eserden mü'essire istidlâl tarîkiyle tevhîd-i Bârî'ye irşâd u îkāzla va'z u nasîhatta bulunarak zamân-ı Fîl'e kadar mebde-i târîh ittihâz olunduğu gibi zamân-ı Fîl'de Abdülmuttalib zamân-ı vefâtına kadar ve Abdülmuttalib'in zamân-ı vefâtı da zamân-ı Hicret'e kadar ve zamân-ı Hicret-i seniyye dahi ilâ-mâşâ'allâh mebde-i târîh ittihâz olunmuştur.

Lü'ey bin Gālib bin Fihr

Müşârün-ileyh Lü'ey dahi Resûl-i Ekrem hazretlerinin sekizinci batında ve Gālib dokuzuncu batında, Fihr onuncu batında cedd-i a'lâlarından olmak şerefine mazhar olmakla müftehir ü mübâhî olup Fihr bin Mâlik hazretlerinin isimleri Kureyş olup Fihr lakablarıdır. Binâ'en-aleyh kabîle-i celîle-i Kureyş Fihr'in evlâd u ahfâdından ibâret olmakla bundan ilerisinin ensâline Kureyş ıtlâk olunmaz. Fihr ya'nî Kureyş Emînü'l-Ümmet Ebû Ubeyde bin Cerrâh'ın altıncı batında cedd-i a'lâlarından olmakla müşârün-ileyh hazretleri de Kureyşî'dir.

Mâlik bin en-Nadr

Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin on birinci batında cedd-i a'lâlarından olup bi'l-cümle kabâ'il-i Arab'ın zamân-ı idârelerini yed-i iktidârına alarak cümlesinin şerâfet ü siyâdetlerine mâlik olduğundan "Mâlik" tesmiyesiyle kesb-i iştihâr eylemiştir.

---

104 "Şimdi sözümü dinleyin, anlayın, öğrenin ve öğretin. Gece karanlık, gündüz aydınlıktır. Yer döşek, gök bina, dağlar kazık, yıldızlar yol göstericidir. Öncekiler de sonrakiler gibidir. Akrabalık bağını gözetin, akrabalarınızı koruyun. Mallarınızı çoğaltın, asıl yurdunuz önünüzdedir. Zan dediklerinizin dışındaki şeylerdir." Bkz. Ebû Nu'aym el-Isbahânî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, I, 89; Ebü'l-Ferec Nûreddîn el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, I, 26.

Nadr bin Kinâne

Hazretleri dahi Resûl-i Ekrem Hâmî-i Ümem Efendimiz hazretlerinin on ikinci derecede cedd-i a'lâlarından bulunmak şerefiyle mübâhî ve hâ'iz olduğu hüsn ü cemâlete binâ'en Nadr tesmiyesiyle mevsûm buyurulmuştur.

[26a]

Kinâne bin Huzeyme

Hazret-i Kinâne de Resûl-i Ekrem hazretlerinin on üçüncü derecede cedd-i a'lâsı olmak şerefiyle mübâhî olup kavm ü kabîlesinin her türlü ma'âyib ü mesâvîlerini kenn ü ihfâ buyurarak muhâfaza-i şân u şereflerine fevka'l-âde dikkat ü i'tinâ buyurmalarına binâ'en Kinâne tesmiye olunarak senâ ve tevkîr ve kütüb-i semâviyyelerde tebşîrleri ve ahbâr-ı kehenenin beyânlarına binâ'en "Ahmed isminde bir Peygamber zamânın[ın] zuhûru takarrüb eylemiştir. Ve zamân-ı bi'sette ebnâ-yı cinsini birr ü ihsân ve her türlü mekârim-i ahlâkla mütehallık olmaya da'vet edecektir. Binâ'en-aleyh her ne ile emr ederse hemân kabûl ve nehy ettiği şeylerden ictinâb u ihtirâz edenler mazhar-ı necât ü sa'âdet olacakları gibi hilâfı hâlinde bulunanlar dahi dünyâ vü âhirette hâ'ib ü hâsir olacaklardır." diyerek îkāz u irşâda çalıştıkları kütüb-i siyerde mezkûr olmakla ber-vech-i beyân ensâb-ı Resûlullâh'ın muvahhid oldukları beyândan müstağnîdir. Zîrâ ﴿وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ﴾[105] ve ﴿أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّماواتِ وَالْأَرْضِ﴾[106] muktezâlarınca halk u îcâd husûsunda tevhîd-i Bârî muktezâ-yı akl olmakla nûr-ı nübüvvete mülâkî olan bi'l-cümle ensâb-ı Resûlullâh'ın muvahhid oldukları cây-ı nazar değildir.

Huzeyme bin Müdrike

Huzeyme dahi Resûl-i Ekrem ve Şefî'-i Ümem Efendimiz hazretlerinin on dördüncü derecede Müdrike bin İlyâs on beşinci derece cedd-i a'lâları silsilesinde bulunmakla müftehir ü mübâhî olup Hazret-i Huzeyme nâsi-

---

105 "Andolsun, eğer onlara 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan elbette, 'Allah' derler." Zümer, 39/38.

106 "Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var?" İbrâhîm, 14/10.

ye-i sa'âdetlerine revnak-bahş-ı sa'âdet olan nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye sâyesinde bi'l-cümle kemâlât-ı beşeriyyeyi câmi' olduklarından cem' ma'nâsına *hazm*den me'hûz olarak şefkat ü terahhum için sîga-i tasğîr ile Huzeyme denildiği gibi Müdrike'nin dahi ismi Amr olduğu hâlde nâsiye-i sa'âdetlerine şeref-bahş-ı zînet olan nûr-ı nübüvvet-i Ahmediyye sâ'ikasıyla her türlü kemâlât-ı beşeriyyeyi idrâk ederek ihrâz eylediği için "Müdrike" lakabıyla kesb-i iştihâr eylemiştir.

İlyâs bin Mudar

Hemzenin feth ü kesriyle İlyâs dahi Resûl-i Ekrem sebeb-i sa'âdet-i Benî Âdem Efendimiz hazretlerinin on altıncı batında cedd-i a'lâları **[27a]** sırasında bulunmak şerefiyle mübâhî olup peder-i ekremleri Mudar bilâ-veled sinn-i şeyhûhete vâsıl olarak neslinin inkıtâ'ından havf u endîşeye düşerek pek mahzûn u mükedder olup bu seneden sonra bekā-yı neslini te'mîn edecek veledin husûlünden me'yûs u nâ-ümîd iken inâyet-i İlâhiyye ile dünyâya gelerek bekā-yı nesl husûsunda ye'sini izâle etmekle müzîl-i ye's ma'nâsına "İlyâs" ile tesmiye olunmuştur.

Eslâfından intikāl ederek nâsiye-i celîlelerine zînet veren nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye'nin muktezâsı olarak neşv ü nemâ buldukça kemâlât ü fezâ'ili dahi tezâyüd ederek kavm ü kabîlesi arasında teferrüd ve te'âlî etmekle cümlesinin muktedâ-bihi olarak hall ü akd-i umûrları kendisine tefvîz ü ihâle olunarak makām-ı riyâset ü şerâfeti ihrâz eylemiştir. İbtidâ Beyt-i Mu'azzam'a hedy irsâli kendilerinin sünneti olduğu gibi Tûfân-ı Nûh'ta gā'ib olan Makām-ı İbrâhîm aleyhi's-selâmı da ihrâca muvaffak olarak zevâye-i Beyt'e vaz' eylemiştir.

«لا تسبوا الياس فإنه كان مؤمناً»[107] hadîs-i şerîfiyle mü'min-i muvahhid oldukları musaddak olduğu gibi menâsik-i hacdan «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ والشُّكْرُ لَكَ»[108] diyerek Şerî'at-ı Ahmediyye'de meşrû' buyurulan telbiyenin sulbünden işitildiği mervîdir.

---

107 "İlyâs'a sövmeyin. Çünkü o inananlardandı." Bedrüddîn el-Aynî, *Umdetü'l-Kāri*, XVI, 305; Süyûtî, *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, II, 206.

108 "Buyur Allah'ım! Emrine amadeyim, buyur! Senin ortağın yoktur. Emrine amadeyim buyur! Övgüler sanadır. Nimet ve mülk de senindir. Şükür de sanadır." Buhârî, Hacc, 26; Nesâ'î, Menâsikü'l-Hacc, 54.

Kavm-i Arab içinde İlyâs, kavmi içinde Lokmân mesâbesinde olduğu dahi mervî olup illet-i süll ile ibtidâ vefât eden de kendileridir.

Mudar bin Nizâr

Züfer vezninde Mudar da Resûl-i Ekrem Efendimiz'in on yedinci batında cedd-i a'lâlarından olup birâderi Rebî'a ile pederi mâllarını inkısâmda altını kendileri aldığı için Mudar-ı Ahmer denildiği gibi hayvânları birâderi aldığından ona da Rebî'atü'l-Feres diyerek kesb-i iştihâr eylemişler ise de nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye Mudar'ın nâsiyelerinde zuhûruna binâ'en kavmleri beyninde riyâset ü şerâfet Mudar'a intikāl eylemiştir.

[28a]

Nizâr bin Me'ad

Nûn'un kesriyle dahi Resûl-i Ekrem Efendimiz'in on sekizinci batında cedd-i a'lâlarından olup müctehidîn-i izâm hazerâtından İmâm Ahmed bin Hanbel hazretleri neseben Hazret-i Nizâr'da Resûl-i Ekrem hazretlerine kesb-i şeref-i karâbet buyurdukları mervî olup nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye nâsiye-i celîlelerinde şeref-zuhûr buyurularak ber-vech-i beyân ensâl-i celîleleri kesb-i temâyüz buyurmuştur.

Nizâr kıllet ma'nâsına olup zamân-ı vilâdetlerinde peder-i âlîleri Me'ad'ın nâsiyelerinde zînet-bahş-i sa'âdet ü şerâfet buyurulan nûr-ı nübüvvet-i Ahmediyye kendi nâsiyelerine intikāl ederek silsile-i tâhire-i Seyyidü'l-Kâ'inât'a duhûlüne binâ'en pederi kavm ü kabîlelerine pek mükellef bir ziyâfet verip hâzır olanlar tarafından verilen ziyâfeti kesr ve i'zâm olunması üzerine "Böyle alâmet-i sa'âdet ü şerâfetle mübeşşer olan bir oğlun şeref-i kudümüne böyle bir ziyâfet nezrdir ya'nî azdır." buyurması Nizâr tesmiyesine bâ'is olmuştur.

Me'ad bin Adnân

Sa'd vezninde Me'ad hazretleri dahi Resûl-i Ekrem sebeb-i sa'âdet-i ümem Efendimiz hazretlerinin on dokuzuncu ve Adnân yirminci batında cedd-i a'lâlarından olarak silsile-i celîle-i Seyyidü'l-Kâ'inât'ta duhûlleriyle

müftehir ü mübâhî olup ensâb-ı celîline Resûlullâh'ın ibtidâ-yı bahsinde beyân olunduğu üzere Hazret-i Adnân'a kadar neseb-i Resûlullâh'ın müteselsilen ittisâli müttefekun-aleyh olup bundan ilerisi ihtilâfî olup gerek âyet-i celîle-i mezkûre ve gerek [109]«كَذَبَ النَّسَّابُونَ» hadîs-i şerîfleri muktezâlarınca sahîh olan adem-i ma'lûmiyetleridir.

109 Bkz. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 47; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, VII, 149.

MAKSAD-I SÂNÎ[110]

Hilye-i Celîle-i Seyyidü'l-Kâ'inât Beyânında Olup[111]

«كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُعْرَفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ ليعرفون»[112] muktezâsınca mer'eten kemâlât-ı İlâhiyye olan kâ'inâtın hilkatine sebeb Cenâb-ı Perverdigârî ma'rifetiyle tasdîk olup bu ise gerek Cenâb-ı Allâh ve gerek pey-

110 Şeref-i vilâdetleriyle

111 ﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحابِ الْفِيلِ﴾ ["Rabbinin, fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi?" Fîl, 105/1.] sûre-i celîlesiyle beyân buyurulduğu üzere Ka'be-i Mu'azzama'yı tahrîb için gelmiş olan Ashâb-ı Fîl'in mahv u münhezim olduğu sene Rebî'u'l-Evvel'in on ikinci mübârek Pazarertesi gecesi sabâha yakın şems-i felek-sa'âdet muttali'-i ismet-mâderden şeref-tulû' buyurularak mehd-i âlemi envâr-ı kudsiyyeleriyle tenvîr buyurup hilkat-i Âdem'den beri evlâddan ahfâda zînet-bahş-ı şerâfet buyurularak bi'set-i celîlelerini teşhîr eden nûr-ı nübüvvet nâsıye-i celîlelerinde kesb-i karâr buyurup nice hârikalar vâki' oldu ki hâme-i beyân sebt-i sahîfe eylemesinden âcizdir. Hattâ Ebû Leheb'in câriyesi Süveybe, Ebû Leheb'e Hûrşîd-i Risâlet'in şeref-i tulû'unu tebşîr eylemesi üzerine müjde olarak âzâd eylemiş olmakla hâl-i şirkte vefât ederek müstahakk-ı azâb-ı ebedî olduğu hâlde Ashâb-ı Kirâm hazerâtından biri rü'yâsında görüp hâlinden su'âl ettikte "Ka'r-ı gayyâda mu'azzebim fakat Muhammed'in vilâdetini tebşîr eden câriyeyi i'tikādım üzerine Pazarertesi geceleri azâbım tahfîf olunarak parmaklarım arasını emerim ondan su çıkıp onu içerim." dediği kütüb-i siyerde musarrah olup ba'de'l-ba's dîn-i İslâm'ın intişârına mâni' olmak için gerek Resûl-i Ekrem Efendimiz'e ve gerek sâ'ir ehl-i îmâna etmiş olduğu ihânet tavk-ı beyândan hâric bir müşrik-i mel'ûn ber-vech-i beyân mücerred müjde-i vilâdetleri olarak i'tâk-ı câriye ile tahfîf-i azâba müstahak olunca Resûl-i Ekrem hazretlerine îmân ve muktezâsıyla âmil olarak leyle-i celîle-i vilâdetlerine hürmeten hayrât u hasenâtta bulunarak menkıbe-i celîlelerini tilâvette bezl-i hasenâtta bulunanların mazhar olarak eltâf-ı İlâhiyye'yi kıyâs buyurmalı. Ehl-i siyerin beyânlarına göre Resûl-i Ekrem hazretlerinin ibtidâ hidmet-i celîle-i rıdâ'larında bulunan müşârünileyhâ Süveybe olduğu cihetle mazhar olduğu eltâf-ı İlâhiyye beyândan müstağnîdir.

Yeni dünyâya gelen çocukları bâdiyede bulunan süt analarına verip aşâyir-i Urbân içinde havâsı latîf mahallere gönderip onların tabâyi'-i selîmeleriyle perverde eylemeleri ehl-i Mekke beyninde mu'tâd ve müte'âref olmakla Hûrşîd-i Risâlet Efendimiz mehd-i vücûdu tenvîr buyurdukları esnâ Benî Sa'd Kabîlesi'nden gelmiş olan Hazret-i Halîme-i Sa'diyye ol Şems-i Âlem'i alıp gider iken gelirken yürümekten âciz olan merkebi havâda uçar kuş arkasından erişmek kābil olmadığı gibi ol esnâda kıllet-i matarla kaht ve muzâyakaya giriftâr olarak açlıktan gerek kendileri ve gerek hayvânları telef olmak üzere iken Resûl-i Ekrem hazretlerinin bereket-i kudûmları sâyesinde güzel yağmurlar yağarak bolluk ve ucuzluklar hâsıl ve za'fından hîç sütü olmayan koyunlardan fevka'l-âde süt gelmesi gibi hâller kocası Hâris'in nazar-ı dikkatini celb ederek "Amân yâ Halîme, bu getirdiğin çocuğun ayağı ne uğurlu imiş, amân iyice bakalım bizim sebeb-i sa'âdetimiz olacağı pek zâhirdir." diyerek kendi evlâdlarından belki de cânlarından ziyâde severek terbiyesine i'tinâda bulunup hattâ yürümeye başladıkta vâlideleri Hazret-i Âmine almak talebinde bulunduğu hâlde biraz daha yanlarında bırakılmasını recâ vü niyâzda bulunup aslâ yanından ayırmaz iken nasılsa bir gün süt karındaşı Şeymâ ile birlikte kuzuların bulunduğu mahalle gittiklerinde şakk-ı sadr hâdisesi vâki' olarak geldiklerinde Hazret-i Halîme, Şeymâ'ya "Niçin böyle sıcakta gittiniz?" diye darıldıkta Şeymâ "Dâ'imâ gölgede bulunuruz, zîrâ karındaşımın başı üzerinde bir bulut bulunup hîç güneş dokunmaz." demesi ve Halîme'nin yalnız bir memesini emip dîğer memesini süt karındaşına bırakması ve başka çocuklar gülüp eğlenirler iken kendileri dâ'imâ mülâhaza ile sükûtta bulunmaları gibi hârikaları gerek Hâris'in ve gerek Halîme'nin nazar-ı dikkatlerini celb edip gittikçe hârik-i âde hâller tezâyüd ederek Hâris'in bütün bütün endîşeleri artarak "Amân yâ Halîme, bu yetîmi velîlerine teslîm edelim." diyerek çâr-nâ-çâr teslîme mecbûr olmuşlardır ki ber-vech-i âtî beyân olunacak hilye-i celîlelerinden ahvâl-i sa'âdet-iştimâlleri daha ziyâde münkeşif olur.

112 "Gizli bir hazineydim, bilinmek istedim. Bilineyim diye halkı yarattım." Bkz. Fettenî, *Tezkiretü'l-Mevzû'ât*, I, 11; İbn Arrâk, *Tenzîhüş-Şerî'a*, I, 148; Alî el-Kârî, *el-Esrârü'l-Merfû'a*, I, 273.

gamberân-ı izâm hazerâtının sıfât-ı mukaddeselerini idrâke mütevakkıf olduğundan ehl-i siyer ve ulemâ-yı dînden ba'zılarının beyânlarına **[29a]** göre [113]﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلاَّ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ ve [114]﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ muktezâlarınca sebeb-i sa'âdet-i kâ'inât aleyhi ekmelü't-tahiyyât Efendimiz hazretlerinin halkan ve hulkan kemâlât-ı beşeriyyetin fevkinde bulunduklarını iz'ân u i'tikādında bulunmaları tasdîk-i nübüvvetlerinin mütemmimâtından olup Hâlid bin el-Velîd hazretlerinden şemâ'il-i celîle-i nebeviyyeden vârid olan su'âle resûl-i mürselin mir'ât-ı kemâlâtı olarak resûlün fazl u kemâlâtı mürsilin ahvâl-i kemâliyyesiyle mütenâsib olması muktezâ[-yı] akl u hikmet olmakla onun şemâ'il-i celîle vü kemâlât-ı nebeviyyelerini ihâta vü idrâk eylemek irsâl buyuran Cenâb-ı Hakk'ın kemâlât-ı İlâhiyye'sini idrâke mütevakkıf olup bu ise bir mahlûk için dâ'ire-i imkândan hâric olduğu gibi şemâ'il-i celîle-i nebeviyyeyi ihâta ederek ifâdenin dahi tavk-ı beşerden hâric olduğu beyândan müstağnîdir. Resûl-i Ekrem server-i Benî Âdem Efendimiz hazretlerinin kemâlât-ı ilmiyyeleri [115]﴿وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيماً﴾ âyet-i celîlesiyle ve fezâ'il-i ahlâkiyyeleri dahi [116]﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ nass-ı celîl-i İlâhî'siyle iş'âr buyurulduğu gibi câmi'-i cemî'-i kemâlât-i beşeriyye bulundukları da [117]«بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ مَكَارِمَ الأَخْلاقِ» hadîs-i şerîfiyle ifhâm buyurulmuştur. Zîrâ enbiyâ vü asfiyânın hâ'iz oldukları ahlâk-ı kerîmeyi itmâm, cümlesini istikmâl ile olacağı beyândan müstağnîdir. Her ne kadar beşer için nişâne-i sa'âdet olan ahlâk-ı hamîde umûr-ı müktesebeden olarak iktisâbı mümkün ise de Resûl-i Ekrem ve sebeb-i necât-ı ümem Efendimiz hazretlerinin kemâlât-ı kudsiyyeleri kesbî olmayıp belki fıtrî olarak atiyye-i İlâhiyye olduğu nusûs-ı mezkûreden müstebân olmuştur.

Hikmet ü şecâ'at ve iffet ü adâlet gibi kemâlât-ı esâsiyye Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin tabâyi'-i fıtriyyelerinden olarak hâ'iz-i nisâb-ı kemâl olduklarını muhibb-i Mahbûb-ı Hudâ İmâm-ı Bûsırî hazretleri

113 "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." Enbiyâ, 21/107.
114 "Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin." Kalem, 68/4.
115 "Allah sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. Allah'ın sana lütfu çok büyüktür." Nisâ, 4/113.
116 "Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin." Kalem, 68/4.
117 Mâlik, *Muvatta'*, 8; Begavî, *Şerhu's-Sünne*, XIII, 202; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X, 323.

هو الحبيب الذي ترجى شفاعته
لكل هول من الأهوال مقتحم

دعا إلى الله فالمستمسكون به
مستمسكون بحبل غير منفصم

فاق النبيين في خلق وفي خلق
ولم يدانوه في علم ولا كرم

[30a]

وكلهم من رسول الله ملتمس
غرفا من البحر أو رشفا من الديم

ووافقون لديه عند حدهم
من نقطة العلم أو من شكلة الحكم

فهو الذي تم معناه وصورته
ثم اصطفاه حبيبا باريء النسم

منزه عن شريك في محاسنه
فجوهر الحسن فيه غير منفسم

دع ما ادعته النصاري في نبيهم
واحكم بما شئت مدحا فيه واحتكم

وانسب إلى ذاته ما شئت من شرف
وانسب إلى قدرة ما شئت من عظم

فان فضل رسول الله ليس له
حد فيعرب عنه ناطق بفم[118]

118 "O öyle sevgili bir peygamberdir ki, (Kıyâmet günü) dehşetli korkulardan herhangi biri hücum ettiği zaman onun şefaati umulur.
Hazret-i Peygamber (bütün insanları) Allah'a davet etti. Ona sarılanlar kopmayan sağlam bir ipe yapışmışlardır.
Yaratılışta ve ahlâkta bütün peygamberlerden üstündür. İlim, asâlet ve cömertlikte hiçbir peygamber onun mertebesine yükselmiş değildir.
Bütün peygamberler Resûlullah'ın irfan denizinden bir avuç veya cömertlik yağmurundan bir yudum su istemektedir.
Diğer peygamberler Resûlullah'ın huzurunda, dereceleri bakımından, ilmin noktası veya hikmetin harekesi gibi kalırlar.
O öyle bir peygamberdir ki, ne maddesi ne mânâsı tam kemâle ermiş, sonra da insanı yaratan Allah onu kendine sevgili seçmiştir.
O, güzelliğinde ortağı olmayandır. Ondaki güzellik cevheri de bölünmüş değildir.

kasîde-i belîğalarıyla hâ'iz oldukları kemâlât-i nebeviyyelerinin fihrist usûlüne işâretle iktifâya mecbûr olduklarını iş'âr buyurmuşlardır. Binâ'en-aleyh sebeb-i hilkat-ı kâ'inât aleyhi ekmelü't-tahiyyât Efendimiz hazretlerinin min-tarafillâh meftûr buyuruldukları celiyye-i celîle ve kemâlât-ı Nebeviyyelerini îzâh u beyân belki tasavvuru dâ'ire-i imkândan hâric olduğu cây-ı mülâhaza olmasa gerektir.

Siyer-i mevsûkanın beyânlarına göre Hazret-i Âdem salavâtullâhi alâ Nebiyyinâ ve aleyh Efendimiz nefha-i hayâtla mazhar-ı tecellî buyuruldukları vakit cennât-ı âliyât ve semâvât-ı zemînin muhît oldukları bi'l-cümle eşyâ *"Lâ İlâhe İllallâh Muhammedun Resûlullâh"* hilye-i celîlesiyle mütecellî olarak ism-i pâk-i nebevîlerinin ism-i celâl-i Cenâb-ı Kibriyâ'ya mukārin bulunduğunu müşâhede buyurdukta müsemmâsından vâki' olan su'âline "Nesl-i celîl-i safvetinden sebeb-i hilkatin olan veledindir." diyerek verilen cevâb üzerine "İlâhî! Bu veled hürmetine bu vâlidi karîn-i rahmet ve mazhar-ı lutf u inâyât buyur." diyerek bârgâh-ı Ulûhiyyet'e arz-ı niyâz u istirhâmda bulundukta cânib-i Akdes-i İlâhî'den "Yâ Âdem! Hazret-i Muhammed'e tevessül ederek dergâh-ı İlâhî'me cümle kâ'inât hakkında şefâ'atta bulunsan karîn-i kabûl ve rehîn-i is'âfdır." hitâb-ı celîliyle mazhar-ı tebşîr buyurulması üzerine ber-vech-i âtî **[31a] Nazm:**

وكان لدى الفردوس في زمن الصبا
وأثواب شمل الأنس محكمة السدى

يشاهد في عدن ضياء مشعشعا
يزيد على الأنوار في الضوء والهدى

فقال: إلهي ما الضياء الذي أرى
جنود السما تعشو إليه ترددا

فقال: نبي خير من وطئ الثرى
وأفضل من في الخير راح أو اغتدى

Hıristiyanların kendi peygamberleri hakkındaki (aşırı) iddialarını bırak da Hz. Peygamber hakkında dilediğin gibi hüküm ver.
Onun şahsına dilediğin üstün hasletleri izafe et, onun kadrini dilediğin büyüklük sıfatları ile yücelt. Resûlullah'ın faziletinin bir hududu yoktur ki, konuşan kimse o fazileti dile getirebilsin..." Bkz. Mahmut Kaya, *Kasîde-i Bürdeyi Türkçe Söyleyiş* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Fatih Şubesi, 2001), 50-59.

تخيرته من قبل خلقك سيدا
وألبسته قبل النبيين سؤددا

وأعدته يوم القيامة شافعا
مطاعا إذا ما الغير حاد وحيدا

فيشفع في إنقاذ كل موحد
ويدخله جنات عدن مخلدا

وإن له أسماء سميته بها
ولكنني أحببت منها ''محمدا''

فقال: إلهي امنن علي بتوبة
تكون على غسل الخطيئة مُسعدا

بحرمة هذا الاسم والزلفة التي
خصصت بها دون الخليقة ''أحمدا''

أقلني عثاري يا إلهي فإن لي
عدوا لعينا جار في القصد واعتدى

فتاب عليه ربه وحماه من
جناية ما أخطاه لا متعمدا[119]

nazmıyla ifâde vü beyân buyurulmuştur ki ber-vech-i beyân gerek nesren ve gerek nazmen vâki' olan îzâhat [120] ﴿فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِماتٍ فَتابَ عَلَيْهِ﴾ âyet-i celîlesinin tefsîr ve te'vîli olup ehl-i tefsîr ve siyerin beyânlarına göre telakkî

119 "Ve çocukluk zamanında Firdevs'teydi ve elbiseler insanı sımsıkı kuşatmaktaydı.
Aden'de parıldayan bir ışık gördü, ki o parlaklıkta ve yol göstericilikte pek ziyadeydi.
Dedi ki: Allah'ım, gördüğüm bu ışık nedir? Ki göklerin askerleri onu görmek için yarışıyor.
Dedi ki: Toprağa ayak basan en hayırlı peygamberdir, ki O gelmiş geçmiş peygamberlerin hayırda en faziletlisidir.
Yaratılışından önce O'nu peygamber olarak seçtim ve O'na peygamberlerden önce peygamberlik kisvesini giydirdim.
Ve O'nu Kıyâmet gününe şefaatçi olarak hazırladım; itaatkâr, doğru yoldan gayrısına sapmayan (bir şefaatçi.)
Muvahhidlerin kurtuluşuna şefaat eder ve onları sonsuza dek Adn cennetlerine koyar.
Onu nice isimlerle isimlendirdim, lâkin ben o isimlerden "Muhammed"i seçtim.
Dedi ki: Allah'ım, bana öyle bir tövbe ver ki, günahlardan arınmada bana yardımcı olsun.
Bu ismin hürmetine ve muhabbetine, ki o isim sadece O'na has kıldığın "Ahmed"dir.
Söyle bana suçumu ey Allah'ım, çünkü bana kast eden ve bunda aşırı giden lanetli bir düşmanım var.
Sonra Rabbi onun tövbesini kabul etti ve onu kasten işlemediği bir suçtan korudu."
Bkz. Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*, I, 47.

120 "Âdem (vahiy yoluyla) Rabbinden birtakım kelimeler aldı, (onlarla amel edip Rabb'ine yalvardı. O da) bunun üzerine tövbesini kabul etti." Bakara, 2/37.

buyurulan kelimât-ı mezkûre ile maksad ﴿وَلا تَقْرَبا هـذِهِ الشَّـجَرَةَ فَتَكُونـا مِـنَ الظَّالِمِينَ﴾[121] muktezâsı olarak li-hikmetin vâki' olan şecere-i menhiyye zellesi üzerine [122]﴿رَبَّنَا ظَلَمْنَآ أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ âyet-i celîlesinin müfâdı bulunan niyâz u istirhâmlarıdır.

Ve'l-hâsıl insân için her hâl u kârda sebeb-i sa'âdet ahlâk-ı hasene ile mütehallık ve mümtâz olmaktan ibâret olup bunun da üssü'l-esâsı bi'l-cümle tekâlîf-i İlâhiyye'nin medârı bulunan cevher-i celîl-i akl **[32a]** olup onun da mâyesi sabr u tahammüldür. Hâtemü'l-Enbiyâ ve Güzîde-i Rusül-i Kibriyâ hazretleri bunlarda hâ'iz-i nisâb-ı intihâ buyurulmuş idi. İbtidâ-yı fetretten beri ahvâl-i âlemden bî-haber olup bâdiye-i bedâvette ümmiyyü'l-asl olarak yaşayıp fıtraten her türlü vahşet ü huşûnetle me'lûf olan bir kavm içinden neş'et ederek fıtrat-ı asliyyelerinde merkûz olan huşûnet ve âsâr-ı cehâlet olan vahşetlerini izâle ile tenvîr-i efkâr u tehzîb-i ahlâk ve tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i Şerî'at husûsunda tavk-ı beşer hâricinde vâki' olan her türlü ezâ vü cefâlara tahammül ederek nihâyet cümlesini dâ'ire-i itâ'at u inkıyâda alıp dîn uğrunda evlâd u ahfâdlarını ve emlâk ü evtânlarını fedâ ile Resûl-i Ekrem hazretlerini nefsleri üzerine tercîh ederek değil evâmir-i celîlelerine hilâfta bulunmak, belki işâret-i nebeviyyelerine bile ser-i mû inhirâfta bulunanları dâ'ire-i ittihâd u inkıyâda idhâl husûsunda fedâ-yı cân ederek nice hâ'iz-i medeniyyet olup cihângîr olan akvâm ve hükümdârları kendi âdât u âyinlerini terkle fermânına mutî' u münkād kılarak dîn-i İslâm'ı kabûl ile sa'âdet-i dâreyne mazhar kılmak kābil olur mu idi? Her ne kadar bunların cümlesi ma'nen âsâr-ı tevfîkāt-ı İlâhiyye ise de mâddeten kemâl-i akl u hüsn-i tedbîr ile sabr u tahammül netîcesi olduğu beyândan müstağnîdir. Ber-vech-i beyân akl u irfân ve sabr u tahammül husûslarında akl-ı beşerin fevkinde bulundukları gibi bunların netîcesi olarak ahlâk-ı kerîme ve etvâr-ı hasene husûslarında dahi dâ'ire-i imkânın müntehâsında bulunduklarından gerek ma'nen ve gerek mâddeten ahz-ı sâra kādir oldukları hâlde hukūk-ı nefsine ta'alluk eden husûsâtta ukūd-ı mağfiret ve sabr u tahammül ile izhâr-ı hilmden aslâ inhirâf etmeyerek a'dâ-yı dîn tarafından revâ görülen her türlü ezâ vü

121 "Şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz." Bakara, 2/35.

122 "Dediler ki: 'Rabbimiz! Biz kendimize zulüm ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.'" A'râf, 7/23.

cefâlara tahammül edip hâl-i harbde mübârek dişlerini kırıp ve yüzlerini cerh eylemek gibi nice şenî'alarda bulunanların kahr u tedmîrleri husûsunda dergâh-ı Ulûhiyyet'te beddu'âda bulunmaları teklîf olunduğu hâlde «مَا بُعِثْتُ لَعَّانًا بَلْ بُعِثْتُ رَحْمَةً»[123] diyerek redle cevâb verip «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ»[124] **[33a]** diyerek onlar tarafından i'tizâr-ı cehâletle mazhar-ı mağfiret ü hidâyet olmalarıyla du'âda bulundukları bi'l-cümle kütüb-i siyer ve ehâdîste musarrahtır. Hattâ Fârûk-ı A'zam hazretlerinden mervîdir ki, Resûl-i Ekrem ve Şefî'-i nev'-i Âdem hazretlerine hitâben "Atam ve anam sana fedâ olsun yâ Resûlallâh! Hazret-i Nûh'un kavmine ﴿رَبِّ لاَ تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا﴾[125] diyerek beddu'â ile cümlesini garîk-i tûfân ederek mahv u ihlâk buyurdukları gibi siz de Hazret-i Nûh'tan ziyâde görmüş olduğun ezâ vü cefâ üzerine beddu'âda bulunsanızdı cümlemizin helâk olarak mü'ebbeden giriftâr-ı azâb olması muhakkak iken mağfiret ü hidâyetle du'â ederek cümlemizi mazhar-ı hidâyet ü sa'âdet buyurdun." diyerek teşekkürde bulundukları da mütevâtirü's-sübûttur.

İşte ber-vech-i beyân nefs-i nefîs-i Risâlet-penâhîlerine ta'alluk eden hâlâtta bu derece sâbır u mütehammil olarak dâ'imâ afvla mu'âmele buyurdukları hâlde ibâdât u itâ'at emsâli hukūk-ı Bârî'ye ta'alluk eden husûsâtta tahammül edemeyerek Hendek Gazâsı'nda edâ-yı salâtla vazîfe-i ubûdiyyetini îfâya mâni' olarak fevtine sebeb olanlar haklarında «اللَّهُمَّ امْلأْ بُطُونَهُمْ نَارًا»[126] ya'nî "Yâ Rab, edâ-yı salâtla hukūk-ı İlâhiyye'ni fevte sebeb olanları kahr u helâk edip nâr-ı cehennemde karınlarına âteş doldur!" diyerek beddu'âda bulunmuşlardır ki karîn-i icâbet olarak müstahakk-ı mücâzât oldukları derkârdır.

Ve'l-hâsıl kendi haklarına vâki' olan te'addiyâta karşı ﴿وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْراً جَمِيلًا﴾[127] muktezâsıyla âmil olup küfr ü nifâk gibi hukūk-ı Bârî'ye ta'alluk eden husûsâtta ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ

123 "Lanet edici olarak değil bilakis rahmet edici olarak gönderildim." Bkz. İbnü'l-Esîr, *Câmi'u'l-Usûl*, X, 759; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, III, 615.

124 "Allah'ım! Kavmimi affet, zira onlar bilmiyorlar." Bkz. Buhârî, Enbiyâ, 54; Beyhakî, *Şu'abü'l-Îmân*, III, 45.

125 "Ey Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma!" Nûh, 71/26.

126 "Allah'ım! Onların karınlarını ateşle doldur." Bkz. Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, I, 153.

127 "Onların söylediklerine sabret ve onlardan güzellikle ayrıl." Müzzemmil, 73/10.

[128]﴿عَلَيْهِـمْ muktezâsıyla âmil olarak şiddet ve gılzet icrâsında dahi dakîka fevt eylemezlerdi.

Feth-i Mekke'de demi heder olunan kimselerin demlerini heder buyurmasına sebeb zât-ı Risâlet-penâhîlerine karşı vâki' olan ezâ vü cefâları olmayıp belki irtidâd ve ehl-i îmânın i'dâmına sa'y ederek hukūk-ı İlâhiyye'ye tecâvüzleridir.

Ahlâk-ı hamîdelerinin son dereceye vusûlünün alâmetlerinden biri dahi [129]﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ﴾ muktezâsınca ehl-i nifâka şiddet-i gılzette bulunmaya me'zûn oldukları hâlde **[34a]** hakk-ı hümâyûnlarına ta'alluk eden hîçbir hâlde şiddet ü gılzette bulunmayıp belki cümlesine bâb-ı merhamet ü mağfiretlerini feth ederek dâ'imâ afv u merhametle mu'âmele buyururlardı. Hattâ [130]﴿اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ﴾ âyet-i celîlesi inzâl buyuruldukta "Cenâb-ı Allâh beni muhayyer kıldı, ben onlar için istiğfârı ihtiyâr ederim." buyurup [131]﴿إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُم﴾ buyuruldukta "Ben yetmişden ziyâde kerre istiğfâr ederim." buyurdukları kütüb-i siyerde mezkûrdur. Hattâ re'îsü'l-münâfıkîn Abdullâh bin Übey vefât ettiğinde, Müslümân olup Ashâb-ı Güzîn hazerâtından bulunan oğlunun ricâları üzerine mübârek gömleklerini âteşden muhâfaza için verip onunla kefenleyip istiğfârda bulunmaları üzerine [132]﴿وَ إِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ âyet-i celîlesi inzâl buyurula[rak] mazhar-ı takdîr oldular.

Düşmanları hakkında bu vechile lutf ve merhamette bulunan Sâhib-i kerem [133]«شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي» muktezâsınca her ne kadar hasbe'l-beşeriyye ehl-i kebâ'ir olsa bile da'vetine icâbetle dînini kabûl eden asdikālarını şefâ'at-i celîlelerinden mahrûm bırakmayacakları cây-ı nazar olmasa gerektir.

Ve kezâ Hayber vak'asında beyân olunacağı üzere kendilerini büryân ettiği koyunla tesmîm eden Zeyneb bintü'l-Hâris nâm mer'eyi afv buyurup

---

128 "Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et ve onlara karşı çetin ol." Tevbe, 9/73.
129 "Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et ve onlara karşı çetin ol." Tevbe, 9/73.
130 "Onlar için ister bağışlanma dile, ister dileme (farketmez.)" Tevbe, 9/80.
131 "Onlar için yetmiş kez bağışlanma dilesen de, Allah onları asla affetmeyecektir." Tevbe, 9/80.
132 "Şüphesiz sen yüce bir ahlâk üzeresin." Kalem, 68/4.
133 "Şefaatim ümmetimden büyük günah sahiplerinedir." Ebû Dâvûd, Kitâbü's-Sünne, 23; Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyâme, 11.

fakat müte'âkiben eser-i semmden vefât eden Bişr [bin Berâ]'nın vârisleri tarafından vâki' olan iddi'â üzerine hakk-ı Bârî îfâ için kısâsen i'dâmıyla mücâzât buyurmuştur.

Her husûsta muhâfaza-i adâlet muktezâ-yı tab'ı olduğu gibi hudûdu tecâvüz dahi menfûrları olduğundan Ashâb-ı Kirâm hazerâtına hitâben «لاَ تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ، إِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ، فَقُولُوا: عَبْدُ اللَّهِ»[134] buyurarak "Nasârâ'nın Hazret-i Îsâ'yı medhde mübâlağa ederek ibnullâh dedikleri gibi zinhâr beni medh ü senâda mübâlağa edip haddi tecâvüz eylemeyiniz. Zîrâ ben ancak Cenâb-ı Hakk'ın yed-i kudretiyle yaradılmış kulum, Abdullâh ve Resûlullâh demekle iktifâ ediniz." buyurmuştur.

[35a]

Hâne-i sa'âdetlerinde Ezvâc-ı Mutahharât'ı arasında iken ahvâlinden vâki' olan su'âle cevâben Ümmü'l-Mü'minîn Hazret-i Âişe-i Sıddîka (أَلْيَنُ النَّاسِ بَسَّامًا ضَحَّاكًا لَمْ يُرَ قَطُّ مَادًّا رِجْلَيْهِ بَيْنَ أَصْحَابِهِ)[135] "İnsânların en uysalı olup ziyâde tebessüm ve dahkta bulunup ashâbı yanında mübârek ayaklarını uzatarak oturduğu aslâ görülmemiştir." demektir.

Resûl-i Ekrem sebeb-i sa'âdet-i Benî Âdem Efendimiz hazretlerinin hilm ü tevâzu'unu beyân makāmında ashâb-ı siyerin beyânlarına göre hımâra veyâ deveye binip önüne veyâ arkasına dîğer bir kimse dahi bindirerek gidip geldiği kesîrü'l-vukū' olup hattâ Mekke'ye teşrîf buyurdukları vakit Benü'l-Muttalib çocuklarından karşısına gelenlerden birini arkasına ve birini önüne bindirdikleri mervîdir.

Resûl-i Ekrem Hazretlerinin Şecâ'at ve Besâletleri

Resûl-i Ekrem ve Eşref-i Benî Âdem Efendimiz hazretleri eşca'-ı nâs olup Huneyn vak'asında cünûd-ı İslâmiyye münhezim olup dağıldıkları hâlde kendileri a'dâya karşı sâbit oldukları gibi Mekke-i Mükerreme'de Rükâne nâmında bir pehlivân zuhûr edip hîçbir vakit arkasını yere getiren bulunmadığı hâlde bir gün Resûl-i Ekrem hazretlerine tesâdüf ettikte "Yâ Rükâne, Allâh'tan korkup îmân eylemez misin?" buyurdukta "Hak pey-

134 Buhârî, Enbiyâ, 45; Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, I, 23.
135 Zürkânî, *Şerhu'z-Zürkânî alâ Mevâhibi'l-Ledünniyye*, VI, 44.

gamber olduğunu neden bileyim?" demesi üzerine Resûl-i Ekrem hazretleri "Seni yenerim, îmân eder misin?" deyip o da "evet" dedikte birinci hamlede Resûl-i Ekrem hazretleri yere serdikte Rükâne ta'accüb edip bir dahi güreşmek talebinde bulunup tekrâr yenilerek mağlûb olup tekrâr bir dahi güreşmek talebinde bulunup üçüncü def'a olarak tekrâr yere serip mağlûb oldukta bu âna kadar hîç yenilmemiş iken birbir[i] ardına üç def'a mağlûb olmakla [136](انّ شانك لعجيب) diyerek ta'accübde bulunduğu gibi beyne'l-Arab kuvvet ve bahâdırlıkla meşhûr ve müsellem olan Ebü'l-Esved nâm bir kimse sığır derisinin üzerine ayağını basdıkta tek kimseler tarafından çekile[rek] parça parça olduğu hâlde ayağının altından kurtulmak kābil değil iken Resûl-i Ekrem hazretlerini kendisiyle **[36a]** güreşe da'vet edip "Eğer beni yener isen sana îmân ederim." demesi üzerine Resûl-i Ekrem eşca'-ı Benî Âdem Efendimiz yakalayıp yere çaldığı hâlde va'dinde hulf ederek küfr üzere sebât eylediği kütüb-i ehâdîs ü siyerde mezkûrdur.

Eşref-i Mahlûkāt Aleyhi Efdalü's-Salavât Hazretlerinin Takvâları

İbn-i Abbâs hazretlerinden rivâyetle İmâm-ı Taberânî'nin beyânına göre bir gün Resûl-i Ekrem hazretleri Cebrâ'îl aleyhi's-selâma hitâben «وَالَّـذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَـا أَمْسَـى لآلِ مُحَمَّـدٍ سَـفَّةٌ مِـنْ دَقِيـقٍ وَلاَ كَـفٌّ مِـنْ سَـوِيقٍ»[137] ya'nî "Seni hakka mukārin olarak gönderen Cenâb-ı Hakk'a kasem ederim ki Âl-i Muhammed'in hânesinde ne bir avuç un ve ne de bir avuç sevîk gecelememiştir." buyurdukta der-akab Hazret-i İsrâfîl aleyhi's-selâm gelip "Yâ Resûlallâh, Cenâb-ı Allâh hazâ'in-i arzın miftâhlarıyla beni sana gönderdi. Ârzû buyurur isen Tihâme diyârının dağlarını altın ve gümüş ve zümrüd-i yâkūt kılıp Hazret-i Süleymân aleyhi's-selâm gibi nebiyy-i melik kılıp saltanatla risâleti cem' edeyim, diler iseniz nebiyy-i abd olmak üzere sizi tahyîr buyurdu." dedikte [138]«بل نبيا عبدا» buyurarak ubûdiyyeti saltanat üzerine tercîh buyurduklarını: «عَرَضَ عَلَيَّ رَبِّي لِيَجْعَلَ لِي بَطْحَاءَ مَكَّةَ ذَهَبًا ، قُلْتُ: لَا يَا رَبِّ وَلَكِنْ أَشْبَعُ يَوْمًا وَأَجُوعُ يَوْمًا فَإِذَا جُعْتُ تَضَرَّعْتُ إِلَيْكَ وَذَكَرْتُكَ، وَإِذَا شَبِعْتُ شَكَرْتُكَ وَحَمِدْتُكَ»[139] kavl-i şerîfleriyle ihbâr u ifâde buyurmuş, ya'nî

136 "Senin halin gerçekten çok farklı." Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*, II, 134.
137 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VII, 88.
138 "Bilakis kul olan bir peygamber."
139 "Rabbim Mekke'deki Bathâ vadisini benim için altına çevirme teklifinde bulundu da; 'Ben hayır ya Rabbi, bir gün doyup birgün aç kalayım. Aç kaldığımda sana yalvarır yakarır ve seni hatırlarım,

"Rabbim benim için Mekke vâdîsini altın ve sâ'ire ile doldurup emrime musahhar kılmayı bana arz ederek gınâ ile fakrdan birini ihtiyâr husûsunda tahyîr buyurup, ben "Hayır yâ Rab, bir gün aç ve bir gün tok olup aç olduğum gün dergâh-ı İlâhî'ne tazarru' ve niyâzda bulunarak zikr ü fikrde bulunayım ve tok olduğum gün mazhar olduğum ni'am-ı İlâhiyye'ne karşı teşekkür ederek hamd ü senâda bulunayım." diyerek fakrı gınâ üzerine tercîh ettim." buyurmuştur.

Ber-vech-i beyân hazâ'in-i dünyâ kendilerine arz ve teklîf olunduğu hâlde fakrı gınâ üzerine tercîh buyurmakla bir gün hâne-i sa'âdetlerinde yalnız etmek takdîm olundukta "Başka bir katık yok mu?" diye su'âllerine "Sirkeden başka bir şey yoktur." diye cevâb vermeleri üzerine «نِعْمَ الإِدَامُ الْخَلُّ»[140] ya'nî "Ne güzel katıktır sirke." buyurarak sirkeye kanâ'at-le mevcûdla iktifâ buyurmuşlardır.

[37a] «إِنَّ مِنْ كَرَامَةِ الْمُؤْمِنِ عَلَى اللهِ نَقَاءَ ثَوْبِهِ، وَرِضَاهُ بِالْيَسِيرِ»[141] "Elbisenin pâk ü tâhir olup ehvenine râzı olmak Mü'min olan kimsenin Cenâb-ı Allâh'a karşı kerâmetinden ma'dûdedir." buyurarak nezâfetine dikkat ü i'tinâ ile elbisenin bahâlı olup olmamasına ehemmiyet buyurmazlardı.

«مَا أَسْفَلَ مِنَ الكَعْبَيْنِ مِنَ الإِزَارِ فَفِي ,«كُلُّ شَيْءٍ يَمَسُّ الأَرْضَ مِنَ الثِّيَابِ فِي النَّارِ»[142] النَّارِ»[143] hadîs-i şerîfleriyle topuklarından aşağı inip yerde sürünecek derece uzun elbiseden men' buyururlardı.

Resûl-i Ekrem Hazretleri Hâtem İttihâz Buyurmuşlardır

Abdullâh bin Ömer'den naklen ehl-i siyerin beyânlarına göre Resûl-i Ekrem ve Şefî'-i Benî Âdem Efendimiz hazretleri gümüşden bir hâtem yaptırıp sağ oldukça yed-i sa'âdetlerinde bulunup kaşını mübârek avuçlarının içine alırdı. Ba'dehû Sıddîk-i A'zam ve ondan sonra Fârûk-ı A'zam ve ondan sonra Erîs kuyusuna düşene kadar Osmân-ı Zü'n-Nûreyn hazerâtı ellerinde bulunmuştur.

---

doyduğum zaman da sana şükreder ve sana hamdederim." Tirmizî, Zühd, 35; Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, V, 254.

140 Ebû Dâvûd, Et'ime, 40; Tirmizî, Et'ime, 35; Nesâ'î, Eymân ve'n-Nüzûr, 21.

141 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XII, 395; Ebû Nu'aym el-Isbahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, II, 7.

142 "Elbisenin yerde sürünen her parçası ateştedir." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XII, 387.

143 "Elbisenin topuklardan aşağıda olan kısmı ateştedir." Buhârî, Libâs, 4; Nesâ'î, Zîne, 103.

«تختموا بالعقيق فإنه ينفي الفقر»[144] "Akîk takının, zîrâ fakrı izâle eder." Diğer rivâyette «تَخَتَّمُوا بِالْعَقِيقِ فَإِنَّهُ مُبَارَكٌ»[145] "Akîk yüzük takının, zîrâ mübârektir." Dîğer hadîs-i şerîfte «من تختم بالياقوت الأصفر منع من الطاعون»[146] buyurulmuştur ki "Sarı yâkūttan hâtem takınan tâ'ûndan memnû' olur." demektir.

Dîğer bir hadîs-i şerîfte «التختم في اليسار أحبُّ إلي»[147] buyurulmuştur ki "Hâtemi sol ele takınmak bana daha sevgilidir." demektir.

Resûl-i Ekrem Sebeb-i Sa'âdet-i Benî Âdem Efendimiz Hazretlerinin Ezvâc-ı Mutahharât'ıyla Mu'âmelesi Beyânında

«أصبر عن الطعام والشراب ولا أصبر عنهن»[148] buyurulmuştur ki "Yemekten ve içmekten sabr ederim ammâ nisâya sabr edemem." demektir. Ya'nî nikâh ve nisâya meyl ü muhabbet kemâlât-ı insâniyyeden olduğunu beyândır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz «حُبِّبَ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمُ النِّسَاءُ وَالطِّيبُ وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلاَةِ»[149] buyurduklarında Sıddîk-i A'zam hazretleri de (أنا يا رسول الله, حبب إلي من الدنيا ثلاث: النظر إلى وجهك وجمع المال للإنفاق عليك والتوسل بقرابتك إليك)[150] buyurup Fârûk-ı A'zam hazretleri de (أنا يا رسول الله حبب إلي من الدنيا الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر، والقيام بأمر الله)[151] **[38a]** buyurup Hazret-i Osmân da (أنا يا رسول الله, حبب إلي من الدنيا ثلاث: إطعام الجائع وإرواء الظمآن وكسوة العاري)[152] buyurup Hazret-i Alî de (أنا يا رسول الله حبب إلي من الدنيا ثلاث: الصوم في الصيف وإقراء الضيف والضرب بين يديك بالسيف)[153] buyurup

---

144 İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-Şerî'a*, II, 275; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, VI, 664.

145 Beyhakî, *Şu'abü'l-Îmân*, VIII, 361; Deylemî, *el-Firdevs*, II, 57.

146 Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, VI, 665.

147 İbn Ebî Hâtim, *el-İlel*, IV, 306 (Muhakkik dipnotu).

148 Sehâvî, *el-Makâsıdü'l-Hasene*, I, 293; Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdîsi'z-Za'îfe*, XIV, 1025.

149 "Dünyanızdan bana kadın ve güzel koku sevdirildi. Namaz da gözümün nuru kılındı." Nesâ'î, İşretü'n-Nisâ, 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 128.

150 "Ey Allah'ın Resûlü, bana da dünyadan üç şey sevdirildi. Sizin yüzünüze bakmak, sizin için infak etmek üzere mal biriktirmek ve size yakınlığımdan dolayı tevessülde bulunmak." Muhibbüddîn et-Taberî, *er-Riyâzü'n-Nadira fî Menâkıbi'l-Aşera*, I, 60; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, I, 340.

151 "Ey Allah'ın Resûlü, bana da dünyadan üç şey sevdirildi: İyiliği emretmek, kötülüğü nehyetmek ve Allah'ın emirlerini uygulamak." Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, I, 340.

152 "Ey Allah'ın Resûlü, bana da dünyadan üç şey sevdirildi: Açları doyurmak, susuz olana su vermek ve giysisi olmayanı giydirmek." Muhibbüddîn et-Taberî, *er-Riyâzü'n-Nadira fî Menâkıbi'l-Aşera,* I, 60; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, I, 340.

153 "Ey Allah'ın Resûlü, bana da dünyadan üç şey sevdirildi: Yazları oruç tutmak, misafiri ağırlamak, senin önünde kılıçla çarpışmak." Muhibbüddîn et-Taberî, *er-Riyâzü'n-Nadira fî Menâkıbi'l-Aşera,* I, 60; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, I, 340.

Cebrâ'îl aleyhi's-selâm da hâzır olarak (انا احب منها ثلاثا غرس الاشجار وقتل الكفار وسعي الابرار)[154] buyurup semâya su'ûd edip ba'dehû avdetle "Yâ Resûlallâh, Cenâb-ı Hak selâm buyurup (وانا احب منها ثلاثا توب التائبين وطهارة المتطهرين ودعوة المضطرين)[155] buyurdu." diyerek tebşîr buyurup Cenâb-ı Allâh bu üç haslet-i celîleyi Kur'ân-ı Kerîm'de ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾[156] ve ﴿ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾[157] âyet-i celîleleriyle de beyân buyurmuştur.

Yine Resûl-i Ekrem hazretleri «فُضِّلْتُ عَلَى النَّاسِ بِأَرْبَعٍ: بِالسَّمَاحَةِ وَالشَّجَاعَةِ وَكَثْرَةِ الْجِمَاعِ، وَشِدَّةِ الْبَطْشِ»[158] hadîs-i şerîfiyle nâs üzerine semâhat ve şecâ'at ve kesret-i cimâ' ve şiddet-i batş gibi dört hasletle tafdîl buyurulduklarını beyân buyurmuşlardır.

«تزوجوا فإن افضل هذه الأمة أكثرها نساء»[159] dîğer hadîs-i şerîfte «فَتَزَوَّجْ فَإِنَّ خَيْرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَكْثَرُهَا نِسَاءً»[160] buyrularak kesret-i izdivâca teşvîk buyurmuşlardır.

Dîğer hadîs-i şerîfte dahi «تزوَّجوا الوَدودَ الولودَ فإنِّي مُكاثرٌ بِكُمُ الأُممَ»[161] ya'nî "Çok doğuran ve kocasına ziyâde muhabbet eden kadınları alınız. Zîrâ ben ümem-i sâ'ireye sizin kesretinizle iftihâr ederim." demektir.

«تَنَاكَحُوا تَنَاسَلُوا أُبَاهِي بِكُمُ الْأُمَمَ»[162] hadîs-i şerîfi de bunu mü'eyyiddir.

«لاَ رَهْبَانِيَّةَ فِي الإِسْلامِ»[163] hadîs-i şerîfiyle terk-i tezevvücle tecerrüdden men' buyurmuşlardır.

---

154 "Bana da üç şey sevdirildi: Ağaç dikmek, kâfirle savaşmak ve iyilerle çalışmak." Kaynağı bulunamamıştır.

155 "Ben de dünyadaki üç şeyi severim: Tevbe edenin tevbesi, temizlenenin temizliği ve zorda kalanın duası." Kaynağı bulunamamıştır.

156 "Şüphesiz Allah çok tövbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever." Bakara, 2/222.

157 "Bana dua edin, duanıza cevap vereyim." Gāfir (Mü'min), 40/60.

158 Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, IV, 18; İbn Asâkir, *Târîhu Dımeşk*, IV, 22.

159 Söz konusu hadis, kaynaklarda İbn Abbâs'ın sözü olarak geçmektedir. Bkz. Buhârî, Nikâh, 4; Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, I, 231.

160 Buhârî, Nikâh, 4.

161 Ebû Dâvûd, Nikâh, 4; Nesâ'î, Nikâh, 11.

162 "Evlenin, çocuk sahibi olun. Diğer milletlere sizinle iftihar edeceğim." Abdürrezzâk, *el-Musannef*, VI, 173; Beyhakî, *Ma'rifetü's-Sünen ve'l-Âsâr*, X, 16; Fettenî, *Tezkiretü'l-Mevzû'ât*, I, 130; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XVI, 276.

163 "İslâmiyet'te ruhbanlık yoktur." Begavî, *Şerhu's-Sünne*, II, 371, el-Kādî İyâz, *Meşâriku'l-Envâr*, I, 300; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II, 371.

Resûl-i Ekrem Hazretlerinin Keyfiyyet-i İstirâhatleri

Ehl-i siyerin beyânlarına göre Resûl-i Ekrem hazretleri hâl-i ikāmetlerinde yatsı namâzını ba'de'l-edâ yatıp uyurlar ve nısfu'l- **[39a]** leylde kıyâmla misvâkla âbdest veyâ gusl ederek salât-ı tehecc[üd] ve emsâli vezâ'if-i ibâdetle iştigāl buyurur ve bedenen muhtâc olduğu dereceden ziyâde uyumadıkları gibi ondan noksân dahi uyumak istemezler[d]i. Ya'nî rızâ-yı Bârî uğrunda ibâdet ve tâ'âtın îfâsına kuvvet-i bedeniyye tahsîli için hadd-i i'tidâle ri'âyet buyurdukları gibi firâş-ı sa'âdetlerine yattıkları vakitte sağ taraflarına yatıp uykuya varana kadar ezkâr-ı İlâhiyye ile meşgūl olurlardı. Ve her husûsta sağ cânibi ihtiyâr buyurmak mu'tâd-ı nebevîleridir.

[164]«تَنَامُ عَيْنِي وَلَا يَنَامُ قَلْبِي» muktezâsınca her ne kadar hasbe'l-beşeriyye gözleri uyusa da kalb-i sa'âdetleri uyumazdı. Yataklarına yatar iken [165]«اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا» buyurmak âdetleriydi.

164 Buhârî, Menâkıb, 24; Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, II, 438.

165 "Allah'ım, Senin adınla ölür ve dirilirim (uyur ve uyanırım)." Buhârî, Da'avât, 8; Tirmizî, Da'avât, 28.

MAKSAD-I SÂLİS

Ahkâm-ı Hârika Beyânında Olup

Her ne kadar zâtında mümkün ise de beyne'n-nâs vukū'unun adem-i tekerrürüne binâ'en nazar-ı dikkati câlib olan ahvâle hârika ta'bîr olunup irhâsât, mu'cizât, kerâmât, ma'ûnet, istidrâc, ihânet olmak üzere altı kısma münkasımdır.

İrhâsât: Kable'n-nübüvvet da'vâ-yı nübüvvete mukārin olmayarak ileride şeref-i nübüvvet ü risâletle müşerref olacaklarına alâmet ü emâre olarak aslah-ı ibâd yedinde zuhûr eden hârikalardır ki ber-vech-i beyân Hazret-i Âdem'in mazhar-ı tecellî olarak ihyâsı hâlinde gördüğü şeylerin *"Lâ İlâhe İllallâh Muhammedun Resûlullâh"* ile muharrer olması ve nâsiye-i sa'âdetlerinde leme'ân eden nûr-ı nübüvvetin neslen ba'de-neslin ensâb-ı Resûlullâh'a intikāli ve zamân-ı sabâvetlerinde sadr-ı sa'âdetlerinin şerh olunması ve Hazret-i Halîme'nin Mekke'ye gelir iken yürümeyen hayvânının Resûl-i Ekrem hazretlerini alıp gider iken dîğerlerinden ileriye gitmesi ve süt vermeyen koyununun pek çok süt vermesi ve başı üzerinde bulutun sâyebân olması gibi hârikalardır.[166]

Mu'cizât: Bi-iznihî Te'âlâ Hazret-i İbrâhîm'in Nemrûd tarafından atıldığı âteşin gülistân olup yanmaması ve Hazret-i Süleymân aleyhi's-selâmın **[40a]** ordusuyla berâber havâda gitmesi ve Hazret-i Mûsâ'nın asâsının ejder olup sâhirlerin bi'l-cümle sihirlerini yutması ve Hazret-i Îsâ'nın anadan doğma gözsüzlerin gözünü açması ve Resûl-i Ekrem hazretlerinin işâretleriyle ayın iki parça olup tekrâr birleşmesi ve mübârek yed-i sa'âdetlerinden suların tebe'ân edip akması gibi Peygamberân-ı İzâm hazerâtını da'vâ-yı nübüvvet ü risâletlerinde tasdîk için izhâr buyurulan hârikalar gibi ki, bu ikisi Peygamberân-ı İzâm hazerâtına mahsûs olarak üç kısım olup biri cevher-i pâk-i nübüvvet ü risâletlerinde zâhir olur. Resûl-i Ekrem hazretlerine nisbetle hâtem-i nübüvvet ve arkasında bulunanları önlerinde bulunlar gibi görmesi ve cism-i sa'âdetlerinin râyiha-i tayyibe-i fıtriyye ve cism-i sa'âdetlerinin gölgesinin yere düşmemesi gibi.

---

166 Fahr-i Risâlet Efendimiz hazretleri daha mehd-i vücûdu tenvîr buyurmadan akdem.

İkincisi: Derece-i imkânın son derecesinde iffet ü istikāmet ve şecâ'at ü sehâvet ve semâhat ü emânet ve fesâhat ü belâgat ve sıdk u tevâzu' ve şefkat ü merhamet ve kabûl-i du'âları gibi ki ber-vech-i beyân ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾[167] muktezâsınca Resûl-i Ekrem Efendimiz'in cümle nâstan kesb-i imtiyâz buyurarak evsâf-ı mezkûrede kendilerine kimse müşârik olamamaları gibi.

Üçüncüsü: Zâtlarından ve sıfâtlarından hâric olarak zuhûr eden hârikalardır. Leyle-i sa'âdet-i vilâdetlerinde bi'l-cümle putların yüzleri üzerine kapanmaları ve Mecûsîlerin asırlardan beri yanmakta olan âteş-gedelerinin sönmesi, husûsiyle zamân-ı bi'set-i celîlelerinden rûz-ı cezâya kadar inkârda bulunanlara hitâben ﴿وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ﴾[168] hitâbıyla da'vâ-yı tahaddîde bulunan Kur'ân-ı Bâhirü'l-Burhân gibi.[169]

Kerâmet: Da'vâya mukārin olmayarak ârif-i billâh olan sulehâ-yı mü'minînin nezd-i İlâhî'de hâ'iz oldukları fazl-ı şereflerini iş'âr için yedlerinde zuhûr eden hârikalardır. Süleymân aleyhi's-selâmın vezîri Âsaf bin Berahyâ'nın mesâfe-i ba'îdeden Belkîs'ın tahtını inâyet-i İlâhiyye [ile] huzûr-ı Hazret-i Süleymân aleyhi's-selâma ihzârı ve Fârûk-ı A'zam hazretlerinin Medîne-i Münevvere'de minber üzerinde hutbe okur iken Nihâvend'de Hazret-i Sâriye'nin ordusunu düşmanın arkadan hatt-ı ric'atlarını **[41a]** kesmekte olduğunu görüp «يا سارية الجبل»[170] diyerek ihtâr u îkāz buyurması ve Hazret-i Sâriye'nin işitmesi gibi hârikalardır ki ümmetler hakkında kerâmet ise de îmân ederek intisâb ettikleri peygamberin dîni sâyesinde hâsıl olmakla onun mu'cizesidir, zîrâ cümlesi peygamberin sıdkına burhândır.

---

167 "Şüphesiz sen yüce bir ahlâk üzeresin." Kalem, 68/4.

168 "Eğer kulumuza (Muhammed'e) indirdiğimiz (Kur'ân) hakkında şüphede iseniz, haydin onun benzeri bir sûre getirin." Bakara, 2/23.

169 Mu'cizât-ı mezkûre zamân-ı vukū'ları i'tibârıyla da üç kısma ayrılıp; birinci kısım zamân-ı bi'setlerinden akdem vukū'a gelenlerdir ki bunlar irhâsât kısmında dâhillerdir. İkinci kısmı ba'de'l-vilâde vefât edene kadar inşikāk-ı kamer emsâli vâki' olan mu'cizeler olup üçüncü kısmı da ba'de'l-vefât vâki' olanlardır ki kerâmetler bu kısımda dâhildir. Zîrâ evliyâullâhtan hârikaların zuhûruna sebeb onlara îmân ederek onların ümmeti bulunmalarıdır ki kendilerine nazaran kerâmet ve îmân ettikleri peygambere nazaran mu'cizedir.

170 "Ey Sâriye, dağa çekil dağa!"

Mâ'ûnet: Mâ'ûnet dahi da'vâya mukārin olmayarak ba'zı ehl-i îmânın sıkıldıkları vakit Cenâb-ı Hakk'ın lutf u keremi ve Hazret-i Peygamber'in kuvve-i kudsiyye-i rûhâniyyetleri eseri olarak imdâd u mu'âvenetle giriftâr oldukları muzâyaka ve sıkıntılardan halâs olmaları husûsunda vâki' olan hârikâlardır ki bi'l-âhare bu da îmân ettikleri peygamberlerin mu'cizelerine râci'dir ki bunun emsâli pek çok olup "Kul bunalınca Hızır erişir." denir.

İstidrâc: İbâdullâh haklarında aslâ merhamet etmeyerek zulm ü te'addîde bulunan zâlimlerin teşdîd-i azâbları için her ne ârzû ederlerse merâmlarının husûlüne mâni' olmayarak nâ'il olmaları gibi hârikalardır ki ﴿فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُم﴾[171] ya'nî "Kendilerine teblîğ olunan evâmir ve nevâhîyi unutup zulm ü tuğyâna ve her türlü menâhî vü udvâna tasaddî vü tecâsür ederek hukūk-ı Bârî ve hukūk-ı ibâdı tanımayan zâlimlere her şeyin kapılarını açıp ârzûlarının husûllerine mâni' ve muzâhim bırakmayız. Bu hâli kendilerinin muktezâ-yı fazl u kemâlleri zannederek mesrûr u memnûn olduklarında muktezâ-yı amelleriyle mücâzât olmak üzere ansızın bir felâkete giriftâr ederiz ki ne olduklarını şaşırıp bilemeyerek mahv u perişan olurlar." demektir.

İhânet: Ehl-i küfr ve me'âsî tekzîb ile haklarında ihânet için taleb ettikleri matlûblarının hilâfına zuhûr eden hârikalardır. Nitekim nübüvvet da'vâsında bulunan Müseylimetü'l-Kezzâb'ın avenesi tarafından "Hazret-i Muhammed Cenâb-ı Allâh'tan ne isterse matlûbu is'âf olunarak peygamber olduğu tasdîk olunur. Mâdem ki sen de nübüvvet da'vâsındasın, **[42a]** şu bir göz[ü] kör olan kimse hakkında du'â et de gözü açılsın." diye mu'cize istediklerinde ol vechile du'â ettikte diğer gözü de kör olarak nübüvvet da'vâsında kizbi zâhir olarak rüsvây olması gibi.

İşte ber-vech-i beyân hârikaların cümlesi mahzâ Cenâb-ı Hakk'ın halk u îcâdıyla hâsıl olup esbâb-ı âdiye ile tahsîli kābil olmadığından sihrden

171 "Derken onlar kendilerine hatırlatılanı unuttuklarında, (önce) üzerlerine her şeyin kapılarını açtık. Sonra kendilerine verilenle sevinip şımardıkları sırada onları ansızın yakaladık da bir anda tüm ümitlerini kaybedip yıkıldılar." En'âm, 6/44.

ayrılırlar. Zîrâ sihr esbâb-ı âdiye üzerine terettüb eden umûr-ı âdiyeden olmakla hârdan ma'dûde değildir. Zîrâ her kim esbâb-ı mezkûreye teşebbüs eylese hâsıl olarak âdet-i İlâhiyye'nin hilâfına değildir.

Mu'cizenin Şartları

Mu'cizenin sihr ü emsâlinden tefrîkinin birinci şartı başkası mislini isbâttan âciz olup halkın talebine mukārin ü muvâfık olmalı. Binâ'enaleyh Kur'ân-ı Kerîm mu'cize-i Resûlullâh'ın en birincilerindendir. Zîrâ zamân-ı sa'âdetlerinde fesâhat ü belâgat son dereceye vâsıl olarak onunla iftihâr ve meydân-ı imtihânda müsâbaka ile kesb-i iştihâr ederler iken ﴿وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ﴾[172] ya'nî "Kur'ân-ı Bâhirü'l-Burhân'ın kelâm-ı Bârî olduğundan şübheniz var ise siz de ehl-i lisân olup fesâhat ü belâgatta teferrüd da'vâsında bulunursanız en kısa sûresinin bir mislini ityân ediniz!" diyerek mukābele vü mu'ârazaya da'vet olunduklarında birçok fusehâ vü bülegā Cenâb-ı Allâh onların ondan aczlerini ﴿قُل لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَن يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا﴾[173] âyet-i celîlesiyle sûret-i kat'iyyede haber vermiştir bu ise umûr-ı mütegallibeden ihbâr olmakla mu'cizedir.

Kur'ân-ı Kerîm'in Vücûh-ı İ'câzı

Kur'ân-ı Kerîm'in cihet-i i'câzı hadd-i ahsâdan efzûn olduğu inde'l-bülegā müttefekun-aleyh olup onlardan biri bi'l-cümle ayb u noksândan sâlim olarak elfâz-ı kalîle ile ma'ânî-i kesîre ifâde ederek îcâzıdır; ﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ﴾[174] âyet-i celîlelerinde olduğu gibi. Hattâ ﴿فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ﴾[175] **[43a]** âyet-i celîlesi tilâvet olunurken işiten A'rabî'nin fesâhat ü belâgatine mütehayyir olarak hemân secdeye vardığı meşhûrdur. Zîrâ iki kelimeden ibâret olduğu hâlde "Mükellef olduğun emr-i teblîği izhâr eyle ve hak ile bâtıl beynini tefrîk eyle ve emr-i teblîğde bir şeyi terk eyleme ve teblîğ husûsunda hîçbir şeyden ve hîçbir kimseden çekinme." gibi nice me'ânî-i muhtemele bî-mukayyeddir.

---

172 "Eğer kulumuza (Muhammed'e) indirdiğimiz (Kur'ân) hakkında şüphede iseniz, haydin onun benzeri bir sûre getirin." Bakara, 2/23.

173 "De ki: Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine de destek olsalar, yine onun benzerini getiremezler." İsrâ, 17/88.

174 "Kısasta sizin için hayat vardır." Bakara, 2/179.

175 "Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy." Hicr, 15/94.

Ehl-i lisândan ve kütüb-i semâviyye ahkâmına vâkıf rü'esâ-yı Rûm'dan bir zât[176] ﴿وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ âyet-i celîlesini işitmesiyle dîn-i İslâm'ı kabûl edip şeref-i İslâm'la müşerref olmuş, sebebini beyânda "Gerek dünyevî ve gerek uhrevî Hazret-i Îsâ aleyhi's-selâm tarafından teblîğ olunan ahkâm u ahvâlin cümlesini bir âyeti müfîd olan kitâbın kelâm-ı Bârî olup teblîğ ettiği dînin hakîkatini inkâra mecâl yoktur. Zîrâ âyet-i celîle-i mezkûrenin ma'nâsı "Şol kimseler ki Cenâb-ı Allâh ve Resûlü'ne itâ'at ü inkıyâd edip hasbe'l-beşeriyye kendilerinden sâdır olan günâhlar üzerine Cenâb-ı Allâh'tan korkup bi'l-cümle evâmir-i İlâhiyye'sini kabûl ve nevâhîden ictinâb edeler. Öyle olan kimseler mazhar-ı rızâ-yı Rahmân ve dâhil-i cinân olarak hâ'iz-i fevz ü necât olur." demek olmakla bi'l-cümle kütüb-i semâviyyenin ahkâmını câmi' olduğu beyândan müstağnîdir." demiş.

Kur'ân-ı Bâhirü'l-Burhân'ın cihet-i i'câzından ikincisi lisân-ı Arab üzere inzâl olunduğu hâlde üslûb-ı Arab'dan hâric olmasıdır. Ya'nî câmi' olduğu elfâzı i'tibârıyla kelâm-ı Arab'dan iken gerek nazmen ve gerek neşren ne şiirlerine benzemiş ve ne de hutbelerine makîs değildir. Onların en fasîh ve belîğ addettikleri kelâmları Kur'ân-ı Kerîm'in fesahat ve belâgatine nisbetle şîşe parçalarının cevâhir-i girân-bahâya nisbeti gibidir. Onun için âlem-i belâgatte kesb-i temeyyüz ve infirâd eden bülegā taraflarından nazm edilerek meydân-ı mübâhât ve müsâbakaya konup Ka'be-i Mu'azzama'ya asılmış olan meşhûr mu'allakāt-ı seb'a, âyet-i celîlenin hâ'iz olduğu fesâhat ü belâgata karşı hayâ vü hacâletinden sıkılarak bulunduğu mevki'-i bülendi terkle ihtifâya mecbûr olduğu beyândan müstağnîdir.

[44a] Hattâ beyne'l-bülegā birinci derece bülegādan bulunan İbnü'l-Mukanna' nâm belîğ-i meşhûr Kur'ân-ı Kerîm'e nazîre olmak üzere ba'zı mufassal kelâmlar tertîb edip sûreler diyerek tesmiye eylemiş iken ﴿وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي﴾[177] âyet-i celîlesini işitmesi üzerine hemân nazm ettiği varak-pâreleri âteşe atıp ihrâk ederek "Ben şehâdet ederim ki bu kelâm kelâm-ı beşer değildir, binâ'en-aleyh beşer tarafından mu'âraza da kābil değildir." dediği kütüb-i siyerde mazbûttur.

176 "Kim Allah'a ve Resûlü'ne itaat eder, Allah'tan korkar ve O'na karşı gelmekten sakınırsa, işte onlar başarıyı elde edenlerin ta kendileridir." Nûr, 24/52.

177 "Ey yeryüzü! Yut suyunu. Ey gök! Tut suyunu, denildi." Hûd, 11/44.

Cihet-i İ'câzından Üçüncü Kısmı

Okuyup işitmekle usanılmamaktır. Zîrâ bir insân ne kadar fasîh ü belîğ olursa olsun birkaç def'a tilâvet veyâ istimâ' eylese tekrârından bıkar. Hâlbuki Kur'ân-ı Kerîm bi'l-akis tilâvet ü istimâ' olundukça insânın şevk u zevki tezâyüd eder. Ammâ kesret-i tilâvetle hasbe'l-beşeriyye yorularak bir mikdâr istirâhate muhtâc olmak usanmak değildir. Zîrâ usanmak okuyup dinlemeye kādir iken mahzûz olamamaktır.

Dördüncüsü

Hâbil ve Kābil ve Tûfân-ı Nûh ve Ashâb-ı Kehf ve'r-Rakîm ve Hazret-i Mûsâ ile Hızır aleyhime's-selâm ve Zülkarneyn hâdiseleri gibi ihbâr ve ifâdelerinde i'câzıdır. Zîrâ aslâ mekteb ü medrese görmemiş sırf ümmî bir kavm içinde yaşayıp[178] okumak ve yazmak bilmeyen ve ehl-i vukūfla usûlen ülfet ü ihtilâtı olmayan bir kimse tarafından teblîğ olunup tetebbu' ve taharrî olundukta aynı haber verdiği gibi vâki' oldukları tahakkuk eylemesi i'câzına burhân-ı bâhir ü kâtı'dır.

Beşincisi

Tâ'ife-i Yehûd'un [179]﴿لَن يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلاَّ مَن كَانَ هُودًا﴾ diyerek cennete duhûlü kendilerine hasr ederek vâki' olan iddi'âlarını tekzîb için inzâl buyurulan [180]﴿فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾[181], ﴿وَلَن يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ﴾[182] ve ﴿الٓمٓ غُلِبَتِ الرُّومُ﴾ ve [183]﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا﴾ ﴿فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَن تَفْعَلُوا﴾[184] âyet-i celîleleri gibi umûr-ı müstakılleden haber verip ba'dehû ber-vech-i ihbâr zuhûrları gibi i'câzında zuhûr eden ilm-i gaybîdir. Zîrâ ileride vâki' olacak şeyleri **[45a]** Cenâb-ı

178 ﴿وَمَا كُنتَ تَتْلُو مِن قَبْلِهِ مِن كِتَابٍ وَلاَ تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لاَّرْتَابَ الْمُبْطِلُونَ﴾ ["Sen şu Kur'ân'dan önce hiçbir kitap okumuyor ve onu sağ elinle yazmıyordun. (Okuyup yazsaydın) o takdirde batıl peşinde koşanlar, şüpheye düşerlerdi." Ankebût, 29/48.] muktezâsınca.

179 "Yahudilerden başkası cennete girmeyecek dediler." Bakara, 2/111.

180 "Fakat kendi elleriyle önceden yaptıkları işler yüzünden ölümü hiçbir zaman temenni edemezler." Bakara, 2/95.

181 "Doğru söyleyenler iseniz haydi ölümü temenni edin!" Bakara, 2/94.

182 "Eğer, yapamazsanız -ki hiçbir zaman yapamayacaksınız..." Bakara, 2/24.

183 "Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik." Fetih, 48/1.

184 "*Elif Lâm Mîm.* Rumlar, yakın bir yerde / yeryüzünün en alçak mevkiinde yenilgiye uğratıldılar. Onlar yenilgilerinden sonra galip geleceklerdir." Rûm, 30/1-3.

Allâh'tan başka kimsenin bilmesi kābil değildir. Hâlbuki âyet-i celîleler ile haber verilen şeylerin cümlesi aynı haber verildiği gibi zuhûr ederek inkâra mecâl kalmamıştır.

Bi'l-cümle enbiyâ-yı izâm hazretlerine verilen mu'cizelerin emsâli Resûl-i Ekrem hazretlerine de verildiği, bi'l-cümle enbiyâ-yı izâm hazerâtına burhân-ı nübüvvet ü risâlet olarak inâyet ü ihsân buyurulan mu'cizât-ı bâhirenin emsâli Resûl-i Ekrem ve sebeb-i sa'âdet-i ümem Efendimiz hazretlerine dahi inâyet ü ihsân buyurulduğu gibi onlardan başka nice hasâ'is-i celîle ile mazhar-ı imtiyâz u şeref buyurulmuşlardır. Meselâ «كُنْتُ نَبِيًّا وَآدَمُ بَيْنَ الرُّوحِ وَالْجَسَدِ»[185] muktezâsınca ber-vech-i beyân Resûl-i Ekrem Efendimiz bi'seten Hâtemü'l-Enbiyâ oldukları hâlde tâc-ı nübüvvet ü risâletle ibtihâc husûsunda cümlesinden mukaddem olarak mukaddemü'l-haber ve mu'ahharu'l-mübtedâ olmaları ve şeref-i nübüvvet ü risâletle müşerref olan enbiyâ-yı izâm hazerâtının cümlesi sırr-ı nübüvvet ve hakîkat-ı risâlet-i Muhammediyye'den iktibâsta bulunmuşlardır. Âşık-ı Mahbûb-ı Hudâ İmâm-ı Bûsırî hazretleri

وكل آى أتى الرسل الكرام بها
فإنما اتصلت من نوره بهم

فإنه شمس فضل هم كواكبها
يظهرن أنوارها للناس فى الظلم[186]

nazmıyla işâret buyurmuşlardır. Ya'nî her mu'cize-i bâhire ki Rusül-i Kirâm yedinde zuhûr eylemiştir; onların cümlesi nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye'den ittisâl-i iktibâs buyurulmuştur. Zîrâ zalâm-ı leylde tâlibi matlabına vâsıta-i hidâyet ü irşâd olan kevâkib-i semâ ziyâyı şemsten iktibâs edip aldıkları gibi nücûm-ı nübüvvet ü risâlet olan enbiyâ-yı izâm hazerâtı da feyz-i nübüvvet ü risâletlerine sırr-ı nübüvvet-i Muhammediyye'den iktibâs buyurdular. Zîrâ Fahrü'l-Mürselîn hazretleri âlem-i nübüvvet ü risâletin şems-i hidâyet ü irşâdı olup onlar ise ondan iktibâs-ı envâr eden

185 "Âdem ruhla ceset arasındayken ben peygamberdim." Tirmizî, Menâkıb, 1; Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, IV, 66.

186 "Bütün peygamberlerin getirdiği mucizeler; onlara, ancak onun nurundan ulaşanlardan ibarettir. Çünkü O bir fazilet güneşidir; diğer peygamberler ise (güneş batınca) karanlıkta insanlara parıltısını gösteren yıldızlar gibidir."

kevâkib olarak zulmet-i dalâletten bulunanlara onun nûrunu izhâr ederler demektir.[187]

Cenâb-ı Allâh [188]﴿وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ﴾ muktezâsınca Hazret-i Âdem'e ta'lîm-i esmâ ile taltîf buyurarak melâ'ike-i kirâma gālib kılmış ise o niyet-i cevâmi'u'l-kelim muktezâsınca Resûl-i Ekrem hazretlerine de cevâmi'u'l-kelîm ihsânıyla mu'ârız olan bi'l-cümle bülegāyı mağlûb buyurmuştur. Her ne kadar Cenâb-ı Allâh Hazret-i Âdem'e secde-i ta'zîmle melekleri me'mûr buyurmuş ise ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ ۚ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾[189] **[46a]** muktezâsınca Resûl-i Ekrem hazretlerini salât ü selâmla i'zâza kendileri de iştirâk buyurmuşlardır. Ve Hazret-i Âdem'i ta'lîm-i esmâ ile taltîf buyurmuş ise ﴿وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ

---

187 «لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ» ["Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım." Alî el-Kârî, *el-Esrârü'l-Merfû'a*, I, 295; Fettenî, *Tezkire*, I, 150.] muktezâsınca Resûl-i Ekrem ve sebeb-i necât-ı ümem Efendimiz sebeb-i hilkat-i kâ'inât olmakla ﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّن كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنصُرُنَّهُ﴾ ["Hani, Allah peygamberlerden, Andolsun, size vereceğim her kitap ve hikmetten sonra, elinizdekini doğrulayan bir peygamber geldiğinde, ona mutlaka iman edeceksiniz ve ona mutlaka yardım edeceksiniz, diye söz almıştı." Âl-i İmrân, 3/81.] muktezâsınca zamân-ı hayâtlarında ba's olunmuş olsa idi Cenâb-ı Allâh tarafından ona îmân edip nusret ü mu'âvenette bulunmak üzere bi'l-cümle Enbiyâ-yı İzâm hazerâtından ahd ü mîsâk alınmak ve kütüb-i semâviyyede bi'setleri beyân olunmak ve devr-i Âdem'den dünyâya teşrîf edene kadar nesl-i celîl-i nübüvvetleri nikâh üzre olup şirk ü sefâ[hat]ten münezzeh olmak ve göbeği kesilmiş ve hıtân olunmuş olarak tevellüd buyurup hîn-i vilâdetinde şehâdet parmağını cihet-i semâya ref'le şehâdette bulunarak secdeye varmak ve beşikte iken tekellüm eylemek ve dâ'imâ re's-i sa'âdetleri üzerinde bir bulut sâye-dâr olmak ve cism-i sa'âdetlerinin gölgesi yere düşmemek ve arkasında bulunanları önünde bulunanlar gibi görmek ﴿نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَىٰ قَلْبِكَ﴾ ["Onu güvenilir Ruh (Cebrâ'îl) senin kalbine indirmiştir." Şu'arâ, 26/193-194.] ﴿فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ﴾ ["Onu senin dilin ile (indirip) kolaylaştırdık." Meryem, 19/97.] ﴿مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ﴾ ["Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı." Necm, 53/17.] ﴿قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ﴾ ["Biz senin çok defa yüzünü çevirip durduğunu (vahiy beklediğini) görüyoruz." Bakara, 2/144.] ﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ﴾ ["Eli sıkı olma." İsrâ, 17/29.] ﴿أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ الَّذِي أَنقَضَ ظَهْرَكَ﴾ ["(Ey Muhammed!) Senin göğsünü açıp genişletmedik mi? Belini büken yükünü üzerinden kaldırmadık mı?" İnşirâh, 94/1-3.] gibi âyet-i celîleleri ile a'zâ-yı celîlelerini Kur'ân-ı Kerîm'de zikr eylemek ve aç yatıp tok kalkmak ve aydınlıkta gördükleri gibi karanlıkta dahi görmek ve mübârek koltuğunda kıl bitmemek ve sûret ü sem'leri başkalarının erişemediği mahallere erişmek ve müddet-i ömründe aslâ esnememek ve aslâ ihtilâm olmamak ve ezâdan muhâfaza için üzerine aslâ sinek konmamak ve bi'setiyle berâber kehânet munkatı' olmak ve Leyle-i Mi'râc'da bi'l-cümle ulviyyâtı seyr ü müşâhede eylemek ve ﴿وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ ["Onun koruyucusu da elbette biziz." Hicr, 15/9.] muktezâsınca kendilerine inzâl buyurulan Kitâb-ı Celîl hıfz u himâye-i İlâhiyye'de olarak tahrîf ve tağyîrden masûn olarak Kıyâmet'e kadar hükmü bâkî olmak ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ﴾ ["Biz seni ancak bütün insanlara gönderdik." Sebe, 34/28.] muktezâsınca ve kâffe-i nâsa meb'ûs olmak gibi birçok hâlâtta enbiyâ-yı sâ'ireden mümtâz olmaları da hasâ'is-i celîlelerindendir.

188 "(Allah) Âdem'e isimleri öğretti." Bakara, 2/31.

189 "Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selam edin." Ahzâb, 33/56.

[190]﴿عَظِيماً﴾ muktezâsınca Resûl-i Ekrem hazretlerine ma'lûmu olmayan her şeyi ta'lîmle taltîf buyurmuştur.

[191]﴿وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا﴾ muktezâsınca Hazret-i İdrîs aleyhi's-selâmı semâya ref'le taltîf buyurmuş ise de ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا﴾[192] muktezâsınca Leyle-i Mi'râc'da a'lâ-yı illiyyîne ref'ile taltîf buyurmuştur.

[193]﴿أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا﴾ muktezâsınca Hazret-i Nûh aleyhi's-selâma îmân edenleri sefîne ile tûfândan necâtta buyurmuş ise ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنتَ فِيهِمْ﴾[194] muktezâsınca Resûl-i Ekrem hürmetine bi'l-cümle insânları azâb-ı elîm-i İlâhî'den mazhar-ı selâmet buyurmuştur.

Hazret-i İbrâhîm aleyhi's-selâma nâr-ı Nemrûd berd-i selâm kılınmakla mazhar-ı taltîf buyurmuş ise [195]﴿كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِّلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ﴾ muktezâsınca Resûl-i Ekrem hazretlerine a'dâ-yı dînin îkād ettikleri âteş-i harb ü fitnelerini esâsından itfâ ve imhâ ile taltîf buyurmuşlardır.

Hazret-i Mûsâ aleyhi's-selâma asâyı ejder kılmakla taltîf buyurmuş ise Resûl-i Ekrem hazretlerinden müfârakat üzerine enîn-i cez'le taltîf buyurmuşlardır.

[196]﴿هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي﴾ muktezâsınca Hazret-i Hârûn aleyhi's-selâm fazîlet olarak lisân-ı İbrânî'de fesâhat-i lisânla taltîf buyurulmuş ise Resûl-i Ekrem hazretleri[ni] mu'cize-i bâhire olarak lisân-ı Arabî'de fesahat u belâgatla taltîf buyurarak inkârda bulunan bülegāyı ilzâm ve i'câz buyurmakla taltîf buyurmuşlardır.

[47a]

Hazret-i Yûsuf aleyhi's-selâm hüsn-i beşerden bir nev'ile taltîf buyurulmuş ise ber-vech-i beyân Resûl-i Ekrem hazretleri beşer için tasavvuru

---

190 "Allah sana Kitâb'ı (Kur'ân'ı) ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir. Allah'ın sana lütfu çok büyüktür." Nisa, 4/113.

191 "Onu yüce bir makama yükselttik." Meryem, 19/57.

192 "Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Hz. Muhammed'i) bir gece Mescid-i Harâm'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ın şanı yücedir." İsrâ, 17/1.

193 "Bizim gözetimimiz altında..." Mü'minûn, 23/27.

194 "Oysa sen onların içinde iken Allah onlara azap edecek değildi." Enfâl, 8/33.

195 "Her ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa Allah onu söndürmüştür." Mâ'ide, 5/64.

196 "O benden daha fasihtir." Kasas, 28/34.

mümkün olan bi'l-cümle kemâlât-ı beşeriyyenin müntehasıyla taltîf buyurulmuştur.

Hazret-i Yûsuf aleyhi's-selâma ﴿إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ﴾[197] muktezâsınca biri kendi haklarında ﴿وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ ۖ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا ۖ وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ۖ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ ۖ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ﴾[198] muktezâsınca, dîğeri sâhib-i sicn haklarında, üçüncüsü de ﴿وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ﴾[199] muktezâsınca melik-i Mısır'ın rü'yâsını ta'bîrle mazhar-ı taltîf buyurmuş ise Resûl-i Ekrem hazretlerini nâ-mütenâhî şeylerden ihbâr ile taltîf buyurmuştur.

Cenâb-ı Allâh Hazret-i Dâvûd aleyhi's-selâmı elinde telyîn-i hadîdle taltîf buyurmuş ise Resûl-i Ekrem hazretlerini yed-i sa'âdetlerinde bir tahta parçasını seyf-i sârim ve mübârek yedlerinde ma'iyyet-i seniyyelerinde bulunan ordunun ihtiyâclarına kâfî sular akıtması emsâliyle mazhar-ı taltîf buyurmuşlardır.

﴿وعُلِّمْنَا مَنطِقَ الطَّيْرِ﴾[200] muktezâsınca Hazret-i Süleymân aleyhi's-selâma mantûk-ı tayrın ta'lîmiyle taltîf olunmuş ise Resûl-i Ekrem hazretlerine bi'l-cümle taşlar ve ağaçlar ve sâ'ir hayvânlar salât ve selâm getirerek risâlet-i celîlelerini tasdîkle ve ﴿فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ﴾[201] muktezâsınca Hazret-i Süleymân aleyhi's-selâma rüzgâr musahhar kılınarak ﴿غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ﴾[202] muktezâsınca sabâh ve akşam birer aylık mesâfe kat'ıyla taltîf buyurmuş ise Resûl-i Ekrem hazretlerine Burâk-ı kātı'u'l-eflâki musahhar kılarak gecenin bir mikdârında Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya ve ondan a'lâ-yı illiyyîne gidip gelmekle ﴿وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ﴾[203] muktezâsınca Haz-

197 "Gerçekten ben (rüyada) on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm. Gördüm ki onlar bana boyun eğiyorlardı." demişti." Yûsuf, 12/4.

198 "Onunla beraber zindana iki delikanlı daha girdi. Biri, 'Ben rüyamda şaraplık üzüm sıktığımı gördüm.' dedi. Diğeri, 'Ben de rüyamda başımın üzerinde, kuşların yediği bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bize bunun yorumunu haber ver. Şüphesiz biz seni iyilik yapanlardan görüyoruz.' dedi." Yûsuf, 12/36.

199 "Kral, 'Ben rüyamda yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini; ayrıca yedi yeşil başak ve yedi de kuru başak görüyorum.'" Yûsuf, 12/43.

200 "Bize kuş dili öğretildi." Neml, 27/16.

201 "Biz de rüzgarı onun buyruğuna verdik." Sâd, 38/36.

202 "Sabah esişi bir ay, akşam esişi de bir ay(lık yol) olan..." Sebe, 34/12.

203 "Süleymân'ın, cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen orduları onun önünde toplandı." Neml, 27/17.

ret-i Süleymân aleyhi's-selâma cinni ve şeyâtîni musahhar olarak a'dâsıyla mukātele vü muhârebede bulunmuşlar ise Resûl-i Ekrem hazretlerinin nice gazâlarında melâ'ike-i kirâmı musahhar kılarak **[48a]** birlikte harb etmekle taltîf buyurmuştur.

﴿وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ﴾[204] muktezâsınca Hazret-i Îsâ aleyhi's-selâma *ubriü'l-ekmehe ve'l-ebrase ve uhyi'l-mevtâ* ile taltîf buyurması ise sıraları geldikçe beyân buyurulacağı üzere Resûl-i Ekrem hazretlerine bunların nice emsâl-i adîdesiyle taltîf buyurmuştur.

Hülâsa-i kelâm enbiyâ-yı zî-şân hazerâtına inâyet ü ihsân buyurulan her türlü âyât u beyyinâtın emsâliyle Resûl-i Ekrem hazretleri de mazhar-ı taltîf buyurulmuş ise de «أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي، كَانَ كُلُّ نَبِيٍّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً، وَبُعِثْتُ إِلَى كُلِّ أَحْمَرَ وَأَسْوَدَ، وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ، وَلَمْ تُحَلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ طَيِّبَةً طَهُورًا وَمَسْجِدًا، فَأَيُّمَا رَجُلٍ أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاةُ صَلَّى حَيْثُ كَانَ، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ بَيْنَ يَدَيْ مَسِيرَةِ شَهْرٍ، وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ»[205] muktezâsınca Resûl-i Ekrem hazretlerinin mazhar oldukları nice hasâ'is-i celîle vardır ki onlar enbiyâ-yı sâ'ireye müyesser olmayarak Resûl-i Ekrem hazretleri onlar ile mümtâz buyurulmuştur.

Ebû Hureyre'den naklen İmâm Müslim hazretlerinin beyânlarına göre «فُضِّلْتُ عَلَى الأَنْبِيَاءِ بِسِتٍّ: أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الكَلِمِ، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ، وَأُحِلَّتْ لِيَ الغَنَائِمُ، وَجُعِلَتْ لِيَ الأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا، وَأُرْسِلْتُ إِلَى الخَلْقِ كَافَّةً، وَخُتِمَ بِيَ النَّبِيُّونَ»[206] gibi ahbâr-ı sahîha muktezâsınca Resûl-i Ekrem hazretleri nice hısâl-i celîle ile enbiyâ-yı sâ'ire üzerine tafdîl ü takdîm buyurulduğu beyân buyurulmuştur. [207]﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلاَّ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ âyet-i celîlesiyle cümlesi mü'eyyeddir. Zîrâ enbiyâ-yı sâ'ire dahi cümle-i âlemde dâhil olmakla onların da mazhar-ı rahmet oldukları derkârdır.

---

204 "Körü ve alacalıyı iyileştiririm ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim." Âl-i İmrân, 3/49.

205 "Benden önce hiç kimseye verilmemiş beş şey bana verilmiştir: Benden önce her peygamber kendi kavmine gönderiliyordu, ancak ben kızıl ve siyah (tenli) tüm insanlara gönderildim. Ganimetler bana helal kılındı, hâlbuki benden öncekilere (peygamberlere) helal değildi. Yeryüzü bana tertemiz ve mescid kılındı, dolayısıyla her kim namaz vaktine denk gelirse bulunduğu yerde namazını kılar. Bana bir aylık yoldan düşmanlarıma korku salmakla yardım olundu. Ve bana şefaat yetkisi verildi." Bkz. Buhârî, Teyemmüm, 1; Müslim, Mesâcid, 3.

206 "Diğer nebilere altı husus ile üstün kılındım: Bana cevâmi'u'l-kelim (pek özlü sözler) verildi, düşmanlarıma korku salmakla yardım olundum, ganimetler bana helal kılındı, yeryüzü benim için hem bir temizlenme aracı hem de bir mescid kılındı, ben bütün yaratılmışlara gönderildim ve nebiler benimle son buldu." Bkz. Müslim, Mesâcid, 5; Tirmizî, Siyer, 5.

207 "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." Enbiyâ, 21/107.

Hasâ'is-i Nebeviyye

Ber-vech-i beyân Enbiyâ-yı sâ'ireye nisbetle Resûl-i Ekrem ve Server-i Ümem Efendimiz ba'zı hısâl-i celîlenin kendilerine ihtisâsıyla mümtâz buyuruldukları gibi ümmetine nazaran dahi ba'zı ahkâm-ı celîlenin kendilerine vâcib **[49a]** ümmetine mesnûn olarak mümtâz buyurulup onlar da «أُمِرْتُ بِرَكْعَتَيِ الضُّحَى، وَلَمْ تُؤْمَرُوا بِهَا»[208] muktezâsınca iki rek'at salât-ı duhâ ve İmâm Ahmed ve Taberânî rivâyetlerine «ثَلَاثٌ هُنَّ عَلَيَّ فَرِيضَةٌ وَهُنَّ لَكُمْ تَطَوُّعٌ: الْوِتْرُ، وَرَكْعَتَا الْفَجْرِ، وَرَكْعَتَا الضُّحَى»[209] muktezâsınca salât-ı vitr ve sünnet-i fecr ve iki rek'at salât-ı duhâ Resûl-i Ekrem hazretleri haklarında vâcib oldukları gibi ﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ﴾[210] muktezâsınca salât-ı teheccüd de vâcibedir. Zîrâ *nâfiletün leke* demek (فريضة زئدة لك على الصلاة المفروضة)[211] veyâhûd (فضيلة لك لاختصاص وجوبها بك)[212] demektir.

«مَا جَاءَنِي جِبْرِيلُ إِلاَّ أَوْصَانِي بِالسِّوَاكِ، حَتَّى لَقَدْ خَشِيتُ أَنْ يُفْرَضَ عَلَيَّ وَعَلَى أُمَّتِي»[213] dîğer rivâyette «أُمِرْتُ بِالسِّوَاكِ حَتَّى خَشِيتُ أَنْ يُكْتَبَ عَلَيَّ»[214] muktezâlarınca sivâk isti'mâlinin vücûbu da Resûl-i Ekrem hazretlerine mahsûs olup ümmetleri haklarında mesnûndur.

﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾[215] muktezâsınca biri dahi vahye müstenid olmayan husûsâtta li-hikmetin müşâvere olup ümmetine her husûsta mesnûnedir.

Biri dahi «إن الله أمرني بمداراة الناس، كما أمرني بإقامة الفرائض»[216] muktezâsınca ümmetini irşâd için nâs-ile müdârâda bulunmaktır.

---

208 "Ben kuşluk namazı kılmakla emrolundum. Siz onunla emrolunmadınız." Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, I, 317; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, IX, 443.

209 "Üç şey vardır ki bana farz ancak size (tatavvu') sünnettir. Vitir, sabah namazının ilk iki rekatı ve kuşluk namazı." Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, V, 171.

210 "Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl." İsrâ, 17/79.

211 "Sana farz namazların üzerine ilave olarak bir farzdır."

212 "Sana farz kılınmakla bu sana bir fazilettir."

213 "Cibrîl bana ne zaman gelse misvak kullanmayı tavsiye etti ki bana ve ümmetime farz olacağından korktum." İbn Mâce, Tahâret, 289; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VIII, 220; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IX, 312.

214 "Misvakla o kadar emrolundum ki hatta farz olacağından korktum." Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, III, 490; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 76.

215 "İş konusunda onlarla müşavere et." Âl-i İmrân, 3/159.

216 "Farzları yapmakla emrolunduğum gibi insanlarla iyi geçinmek üzere de emrolundum." İbn Adî, *el-Kâmil*, II, 170; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, III, 407.

راحت دو گیتی تفسیر این دو حرفست
با دوستادن تلطف با دشمنان مدارا[217]

muktezâsınca insân için esbâb-ı selâmetten olmakla hısâl-i hamîdedendir.

Biri dahi «أَنَا أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، فَمَنْ تُوُفِّيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَتَرَكَ دَيْنًا، فَعَلَيَّ قَضَاؤُهُ، وَمَنْ تَرَكَ مَالاً فَلِوَرَثَتِهِ»[218] muktezâsınca "Ben ehl-i îmâna kendilerinden evlâyım, medyûnen vefât edenlerin kazâ-yı deyni benim üzerime olup mâl bırakarak vefât edenlerin terk ettiği mâl veresesine â'iddir." buyurulmuştur.

Hasâ'is-i Resûlullâh'tan biri dahi Hasan-ı Basrî ile Katâde'nin beyânlarına göre yâ Resûl-i Ekrem hazretlerinden müfârakatla dünyâyı veyâhûd Resûl-i Ekrem hazretleriyle birlikte bulunmak üzere âhireti ihtiyâr ma'nâsına ve Hazret-i Âişe ve Mücâhid **[50a]** ve Şa'bî ve Mukātil'in beyânlarına göre emr-i talâkları kendi ellerine tefvîz olunarak Resûl-i Ekrem hazretlerinden müfârakat edip etmemek üzere tahyîr-i nisâdır. Kavl-i evvele göre onların talâkları Resûl-i Ekrem yedinde olup ikinci ma'nâya göre Ezvâc-ı Mutahharât ellerindedir, Ezvâc-ı Mutahharât'ın Resûl-i Ekrem'i ihtiyârları üzere.[219]

Biri dahi mülk-i saltanat-ı dünyâ ile na'îm-i âhiret beyninde tahyîr olup Resûl-i Ekrem hazretleri «اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مِسْكِينًا وَأَمِتْنِي مِسْكِينًا وَاحْشُرْنِي فِي زُمْرَةِ الْمَسَاكِينِ»[220] buyurarak ni'am-ı âhireti ihtiyâr buyurmuştur.

Biri dahi [221]﴿لاَ يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلاَ أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ﴾ muktezâsınca Ezvâc-ı Mutahharât'tan dilediğini tatlîk edip başkasını almasının hurmeti olup Hazret-i Âişe'den rivâyetle «مَا مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى أُحِلَّ لَهُ النِّسَاء»[222] muktezâsınca başka kadını nikâhın hurmeti ﴿إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ﴾[223] âyet-i celîlesiyle nesh olunmuştur.

---

217 "Şu iki kelimeyi anlayabilirsen iki cihan sana kolaydır: Dostlarına iltifat et, düşmanlarına hoşgörülü ol."

218 "Ben, mü'minlere kendi canlarından daha yakınım. Bundan böyle mü'minlerden kim vefat eder de geriye bir borç bırakırsa o borcun ödenmesi bana düşer. Kim de geriye bir mal bırakırsa o mal, onun varislerine aittir." Bkz. Buhârî, Kefâle, 5; Müslim, Talâk, 14.

219 ﴿فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا﴾["Allah içinizden iyilik yapanlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır." Ahzâb, 33/29] muktezâsınca ecr-i azîmle mev'ûde olmuştur.

220 "Allah'ım, beni miskin (yoksul) olarak yaşat ve miskin olarak canımı al ve Kıyâmet gününde de miskinler arasında haşret." Bkz. Tirmizî, Zühd, 37; İbn Mâce, Zühd, 7.

221 "Başka kadınlarla evlenmek, eşlerini boşayıp başka eşler almak sana helal değildir." Ahzâb, 33/52.

222 "Hz. Peygamber (sav) dilediği kadınlarla evlenmek kendisine helal kılındığı hâl üzereyken vefat etti." Bkz. Tirmizî, Tefsîrü'l-Kur'ân, 34; Nesâ'î, Nikâh, 2.

223 "Biz sana eşlerini helal kıldık." Ahzâb, 33/50.

Resûl-i Ekrem Hazretlerinin Hasâyisinden Bulunan Muharremât

Ehl-i siyerin beyânlarına göre ber-vech-i beyân şeyler Resûl-i Ekrem hazretlerine mahsûs olarak vâcib oldukları gibi ber-vech-i âtî beyân olunacak ba'zı şeyler de kendilerine mahsûs olarak harâmdır.

[224]«أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ» muktezâsınca sadaka harâm olup hediye kabûl buyururlardı. Binâ'en-aleyh gerek kendilerine ve gerek Ehl-i Beyt'ine zekât almak harâmdır.

Çiğ soğan ve sarımsak gibi râyiha-i kerîhesi olan şeyleri ekl eylemek, yazı yazmak ve şi'r söylemek [225]﴿وَلاَ تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ﴾ muktezâsınca çok şeyler almak için başkasına bir şey vermek ﴿وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْهُمْ﴾[226] muktezâsınca ehl-i küfre verilen esbâb-ı dünyeviyye emsâline meyl etmek ve kendilerini ihtiyâr eylemeyen hâtûnu nikâhında tutmak ve Ezvâc-ı Mutahharât "Ümmehât-ı Mü'minîn" olmakla İslâm olmayan kitâbiyeyyi ve Müslime câriyeyi kable'l-i'tâk nikâh eylemek dahi harâmlardır. Zîrâ ondan **[51a]** hâsıl olacak evlâd, Resûl'den başkasının mülkü olması lâzım gelir.

İbâhası Hasâ'is-i Celîleden Olan Şeyler

Bir şeye dayanarak uyku ile ve mezheb-i Şâfi'î'de dahi nisâya temâs-ı yedle âbdestin adem-i nakzı ve hayvân üzerinde salât ve terk-i cevâzı ve savm-ı visâlin cevâzı ve dörtten ziyâde nikâhında zevce bulunması ve mahrem olmayan kadınlara nazarı ve onlar ile tenhâ mahalde bulunması ve bilâ-mehr izdivâc-ı mer'e ve Mekke-i Mükerreme'ye bilâ-ihrâm duhûl ve muktezâ-yı ilm ile ifnâ ve kazâ ve nefsi ve evlâdı için kazâ başkaları için câ'iz olmadığı hâlde Resûl-i Ekrem hazretlerine mübâh olarak câ'izdi. Zîrâ [227]﴿النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ﴾ muktezâsınca Resûl-i Ekrem hazretleri ehl-i îmâna nefslerinden evlâdır.

---

224 "Biz Ehl-i Beyt olarak sadaka malı yemeyiz." Buhârî, Zekât, 62; Müslim, Küsûf, 161.

225 "İyiliği, daha fazlasını bekleyerek (bir kazanç elde etmek için) yapma." Müddessir, 74/6.

226 "Onlardan bazı kesimlere, kendilerini sınamak için dünya hayatının süsü olarak verdiğimiz şeylere gözünü dikme." Tâhâ, 20/131.

227 "Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha önce gelir." Ahzâb, 33/6.

MAKSAD-I RÂBİ'

Mi'râc-ı Bâ'is-i İbtihâc-ı Nebevî Beyânında

Resûl-i Ekrem ve sebeb-i necât-ı ümem Efendimiz hazretlerinin a'zam-ı mu'cizât-ı Risâlet-penâhîlerinden birisi Mi'râc-ı nebevîleri olup eşher akvâle göre bi'set-i seniyyelerinin on ikinci senesi şehr-i şerîf-i Receb'in yirmi yedinci gecesi ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا﴾[228] muktezâsınca Rahmeten li'l-âlemîn hazretlerine acâyib-i mülk ve melekûtünü seyr ü temâşâ ile mazhar-ı iltifât ve i'zâz buyurmak üzere kütüb-i tefsîr ve siyerde bast u beyân olunduğuna göre Hazret-i Cebrâ'îl aleyhi's-selâm ve bir rivâyette Mîkâ'îl aleyhi's-selâm da birlikte olarak Burâk-ı kātı'u'l-eflâki müstashiben hâne-i sa'âdet-âşiyâne-i Seyyidü'l-Enbiyâ'ya teşrîf edip Habîb-i Hudâ ve Resûl-i Kibriyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ Efendimiz hazretlerini Burâk-ı sa'âdet-nitâka bi'l-irkâb Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya isrâ ve ondan semt-i sâmî-i semâya urûcla Sidretü'l-Müntehâ'ya vülûc ve ondan [229]﴿قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنَا﴾'ya vâsıl olundukta Cebrâ'îl aleyhi's-selâm "Yâ Resûlallâh, benim makāmım Sidretü'l-Müntehâ olup ancak zât-ı Risâlet-me'âbınıza ta'zîm ü ihtirâm-ı mahsûs olmak üzere buraya kadar şeref-i refâkatinizle teşerrüfe me'zûnum. [230]«لَوْ دَنَوْتُ أَنْمُلَةً لَاحْتَرَقْتُ» müfâdını beyânla ondan **[52a]** ilerisine me'zûn olmadığından orada tevakkuf buyurup Mahbûb-ı Hudâ ve Eşref-i Rusül-i Kibriyâ hazretleri Burâk-ı mevsûlü'l-âfâka süvâr olarak nice mülk ve melekûtü müşâhede ve mu'âyene ile karîrü'l-ayn olup Burâk-ı sa'âdet-nitâkın dahi mecâl-i seyr ü hareketi karîn-i intihâ olmakla bu makām-ı mu'allâ-ittisâmdan ileride bulunan a'lâ-yı illiyyîne seyr ü harekete kābil ve rikâb-ı sa'âdet-nisâblarına mahsûs buyurulan refref-i tîz-reftâra süvâr ve melâ'ike-i mukarrebîn ve havâss-ı sekene-i arş-ı berrîn rikâbdâr-ı Seyyidü'l-Ebrâr olarak Arş-ı A'lâ'ya Zât-ı Akdes-i hüviyetten şeref-sudûr buyurulan [231]«يا محمد ادن مني» hitâb-ı müstetâbına muhâtab olarak mazhar-ı tecellî-i

228 "Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Hz. Muhammed'i) bir gece Mescid-i Harâm'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ın şanı yücedir." İsrâ, 17/1.

229 "(Peygamber'e olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu." Necm, 53/9.

230 "Buradan bir parmak dahi ileri geçersem yanarım." Hadis kaynaklarında bulunamamıştır. Bkz. Kuşeyrî, *Tefsîrü'l-Kuşeyrî*, I, 120.

231 "Ey Muhammed! Bana yaklaş."

cemâl-i İlâhî şerefiyle mübeşşer ve müşerref olup [232]«فَرَأَيْتُ رَبِّي فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ» müfâdınca kem ü keyften hâlî ve cihât-ı muhayyileden berî olarak tek ü tenhâ ol Habîb-i Hudâ mahrem-i esrâr-ı hâssu'l-hâss-ı halvet-serây-ı dîdâr-ı Cenâb-ı Kibriyâ ve mazhar-ı [233]﴿فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ﴾ müfâdınca bî-hurûf u lafz-ı savt olarak

محمد در مكان بي مكاني
بديد أنجا نشان بي نشاني

كلام سرمدي بي نقل بشنيد
خداوند جهانرا بي جهت ديد[234]

fehvâsınca envâ'-ı hitâb-ı müstetâb ve îrâd-ı cevâb-ı savâbla münâcât ve istimâ'-ı kelâm-ı Zi'l-Celâl ve keşf-i hakîkî müşâhede-i dîdâr-ı Sübhânî olarak mazhar-ı i'zâz ve istifâza-i cemâl-i İlâhî ile vâyedâr olarak mümtâz buyurulup ba'dehû makāmât-ı mukaddeselerinde ervâh-ı enbiyâ ile dahi kesb-i şeref-i mülâkāt buyurularak seyr ü temâşâ-yı mülk ve melekûta nihâyet verilmiştir.

Ber-vech-i beyân İmâmü'l-Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ hazretleri Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya vâsıl oldukta melâ'ike-i kirâma imâm olarak tahiyye-i mescidi ba'de'l-edâ ervâh-ı enbiyâ ile kesb-i mülâkāt buyurdukta her birisi ber-vech-i âtî senâ-yı Cenâb-ı Kibriyâ ile Resûl-i Ekrem hazretlerinin İsrâ ve Mi'râc-ı mübâreklerini tebrîk buyurmuşlardır.

İbtidâ cedd-i pâk-i Resûlullâh Hazret-i İbrâhîm aleyhi's-selâm (الحمد لله الذي اتخذني خليلا وأعطاني ملكا عظيما وجعلني أمة قانتا لله محياي ومماتي، وأنقذني من النار، وجعلها علي بردا وسلاما) [235] medâyih-i celîlesiyle Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senâ buyurup, **[53a]** ba'dehû Hazret-i Mûsâ aleyhi's-selâm (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَلَّمني تَكْلِيمًا، وَاصْطَفَانِي بِرِسَالَتِهِ وَبِكَلَامِهِ، وقرَّبني نَجِيًّا، وَأَنْزَلَ عليَّ التَّوراة، وَجَعَلَ هلاك

232 "Rabbimi en güzel bir surette gördüm." Tirmizî, Tefsîrü'l-Kur'ân, 39; Dârimî, Rü'yâ, 12.

233 "Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti." Necm, 53/10.

234 "Muhammed mekansızlık mekanında iken
Gördü orda nişansızlık nişanını

Sermedî kelamı nakilsiz duydu
Cihanın sahibini (Allah'ı) cihetsiz gördü"

235 "Beni Halîl edinen, bana yüce bir mülk veren, yaşamımı ve ölümümü Allah için kılıp beni tek bir ümmet kılan, beni ateşten kurtarıp onu bana soğuk ve selamet kılan Allah'a hamdolsun." Bkz. İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI, 316.

diyerek îfâ-yı teşekkür, ba'dehû Hazret-i Dâvûd aleyhi's-selâm kelâma âgāzla (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنِي مَلِكًا وَأَنْزَلَ عليَّ الزَّبور، وَأَلَانَ لِيَ الْحَدِيدَ، وسخَّر لي الجبال يسبِّحن معه والطَّير، وَآتَانِيَ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ)[236] kelâmıyla hamd ü senâ-yı Perverdigâr buyurup, ba'dehû Hazret-i Süleymân aleyhi's-selâm (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي سَخَّرَ لِيَ الرِّيَاح وَالْجِنَّ وَالْإِنْسَ، وسخَّر لِيَ الشَّياطين يَعْمَلُونَ لِي مَا شِئْتُ مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَأَعْطَانِي وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ، وعلَّمني مَنْطِقَ الطَّير، وَأَسَالَ لِي عَيْنَ الْقِطْرِ، مُلْكاً لاَ يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي وجعل و جعل ملكي طيبا ليس فيه حساب)[238] buyurup, ba'dehû Hazret-i Îsâ aleyhi's-selâm senâya başlayıp (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَلَّمَنِي التَّوراة وَالْإِنْجِيلَ، وَجَعَلَنِي أُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ، وطهَّرني ورفعني مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا، وَأَعَاذَنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، فَلَمْ يَكُنْ للشَّيطان عَلَيْنَا سَبِيلٌ)[239] diyerek hamd ü senâ buyurmaları üzerine Resûl-i Ekrem ve sebeb-i hilkat-i Âdem Efendimiz hazretleri de «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَرْسَلَنِي رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ وَكَافَّةً للنَّاس بَشِيرًا وَنَذِيرًا، وَأَنْزَلَ عليَّ الفرقان فيه تبيان كل شئ، وَجَعَلَ أُمَّتي خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ، وَجَعَلَ أُمَّتي وسطاً، وجعل أُمَّتي هم الأوَّلون وهم الآخرون، وَشَرَحَ لِي صَدْرِي، وَوَضَعَ عنِّي وِزْرِي، وَرَفَعَ لِي ذِكْرِي، وَجَعَلَنِي فَاتِحًا وَخَاتَمًا»[240] diyerek hamd ü senâ-yı Zü'l-Celâl [ile] meclis-i mülâkāta hâtime vermiştir.

Ber-vech-i beyân âlem-i a'lâyı seyr ü temâşâ buyurup ervâh-ı enbiyâ ile ba'de'l-mülâkāt müsâ'ade-i celîle-i İlâhiyye ile hâne-i sa'âdetlerine şeref-bahş-ı avdet buyurup sabâhla Ashâb-ı Kirâm hazerâtına ber-vech-i

---

236 "Benimle konuşan, beni risalet ve konuşmasıyla seçen, beni kurtuluşa yaklaştıran, bana Tevrât'ı indiren ve Firavun'un helakini benim elimle veren, ümmetimi hak yolunda ve onunla hükmeden kılan Allah'a hamdolsun." Bkz. İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI, 316.

237 "Bana hükümdarlık veren, bana Zebûr'u indiren, demiri benim için yumuşatan, dağları emrime veren, kuşların kendisiyle tesbih ettiği, bana hikmeti ve hakla batılı ayıran söz (hüküm verme) yeteneği veren Allah'a hamdolsun." Bkz. İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI, 316.

238 "Rüzgârı, cinleri ve insanları benim emrime veren, şeytanları dilediğim gibi çalışmaları için emrime veren, benden önce kimseye verilmemiş olan hükümdarlığı bana veren, benim için kaleler, heykeller, havuz gibi çanaklar ve sabit kazanlar veren, bana kuş dilini öğreten, benim için erimiş bakır ocağını sel gibi akıtan, bana hesabı olmayan temiz mülkler veren Allah'a hamdolsun." İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI, 316.

239 "Bana Tevrât'ı ve İncîl'i öğreten, beni körleri ve alaca hastalarını iyileştiren ve Allah'ın izniyle ölüleri dirilten kılan, beni kâfirlerin içinden yüceltip temize çıkaran beni kovulmuş şeytandan koruyan, benim için şeytana bir fırsat bırakmayan Allah'a hamdolsun." İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI, 316.

240 "Beni bütün âlemlere rahmet olarak gönderen, tüm insanlığa uyarıcı ve müjdeleyici olarak gönderen, bana her şey için bir açıklaması olan Furkān'ı indiren, ümmetimi insanlar içinden çıkarılmış hayırlı ve vasat bir ümmet kılan, ümmetimi sonda geldiği halde ilklerden kılan, kalbimi açan, günahlarımı silen, şanımı yücelten ve beni başlangıç ve son kılan Allah'a hamdolsun." İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI, 316.

beyân mazhar oldukları eltâf-ı İlâhiyye'yi bast u beyân ile tebşîr buyurduklarında cümlesi bi't-tasdîk tebrîk-i Mi'râc-ı bâ'isü'l-ibtihâclarına müsâra'atla karîrü'l-ayn olup, husûsiyle [241]﴿وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ﴾ müfâdınca Sıddîk-i A'zam hazretleri hemân tasdîkte vâki' olan **[54a]** müsâra'atları üzerine "Sıddîk-i A'zam" lakab-ı şerîfiyle kesb-i imtiyâz u şeref buyurmuşlar ise de gürûh-ı münâfıkîn ile eşirrâ-yı müşrikîn havsala-i hamâkatlerine sığdıramayarak redd ü tekzîb fikriyle Kudüs-i Şerîf'teki Mescid-i Aksâ'nın resm ü hey'et-i hâzırasıyla kendilerine tasvîr ü beyân buyurmalarını beyânla isbât-ı mutâlebeye kıyâm ettiklerinde Cenâb-ı Kādir-i Mutlak hazretleri Mescid-i Şerîf-i mezkûru Hazret-i Seyyidü'l-Mürselîn'e ihzârla her neresini sordularsa Sultân-ı *levlâk* ve müşâhid-i aksâ-yı eflâk hazretleri bi'l-müşâhede aynen haber verip olduğu gibi her mahallini ta'rîf ü beyân buyurmakla inkâra mecâlleri kalmamış ise de inâd u istikbârlarına binâ'en yolda bulunup gelmekte olan kervânlarının hâllerinden dahi esnâ-yı seferde müşâhede buyurdukları hallerini bi'l-beyân müte'âkıben gelip aynen Resûl-i Ekrem hazretlerinin vermiş olduğu haberi tasdîk ederek mecbûr-ı ilzâm olmuşlar iken şekāvet-i ezeliyyeleri basar-ı basîret ve kuvve-i idâriyyelerini istîlâ ederek Ebû Cehl ve Ebû Leheb emsâli eşkıyâ-yı müşrikîn inkâr u adâvetlerinde sebât ü ısrârla müstahakk-ı mücâzât-ı Kirdgâr olmakta pâyidâr olmuşlardır.

Ahkâm-ı Mi'râc-ı Bâ'isü'l-İbtihâc

Ber-vech-i beyân a'zam-ı mu'cizât-ı Peygamberî'den bulunarak üç derece olup, biri ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا﴾[242] muktezâsınca uyanık olduğu hâlde mübârek cism-i sa'âdetleriyle leylen Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya teşrîf olup nass-ı celîl-i mezkûr ile sâbit olarak "İsrâ" ta'bîr olunup inkârı mûcib-i ikfârdır.

İkinci derecesi Mescid-i Aksâ'dan cânib-i semâya urûcları olup "Mi'râc" tesmiye olunarak haber-i meşhûr ile sâbit olmakla inkârı mûcib-i ikfâr değil ise de müstelzim-i dalâlettir.

---

241 "Dosdoğru Kur'ân'ı getiren ile onu tasdik edenler var ya…" Zümer, 39/33.

242 "Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Hz. Muhammed'i) bir gece Mescid-i Harâm'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ın şanı yücedir." İsrâ, 17/1.

Üçüncü derecesi de semâdan ilâ-mâşâ'allâh a'lâ-yı illîyyîni seyr ü temâşâları olup haber-i vâhidle sâbit olduğundan dinleyenin zannına binâ'en inkârı ikfâr ve ıdlâl îcâb eylemez ise de bid'attır.

Mi'râc-ı bâ'isü'l-ibtihâc ber-vech-i beyân a'zam-ı mu'cizât-ı Resûlullâh'tan [olup] îmân ü i'tikādı farzdır. Zîrâ ukalâ vü nukalâ **[55a]** sâbit olarak inkârı mûcib-i ikfâr-ı nübüvvet olmakla ikfârı zarûrîdir. Zîrâ Cenâb-ı Hakk'ın vâcib olarak sıfât-ı sübûtiyyesinden bulunan kudret-i kadîme muktezâ-yı zâtî olarak bi'l-cümle mümkinâta ta'alluku ise makdûrâtın muktezâ-yı imkânları olmakla ber-vech-i beyân Mi'râc-ı Resûlullâh'ın makdûr-ı İlâhî olduğu beyândan müstağnîdir.

Sâhibü'l-Burâk ve câ'izü'l-âfâk Efendimiz hazretlerinin Leyle-i Mi'râc'da cihât ve kem ü keyfiyyâttan münezzeh olarak Vâcibü'l-Vücûd hazretlerini gördükleri müttefekun-aleyh olup ihtilâf ancak rü'yet-i basar veyâ rü'yet-i kalb ü basîretle olmasında ise de Allâme-i Taftâzânî *Şerh-i Akā'id-i Nesefiyye*'de kalbiyye olmasını tercîh ü tashîh buyurmuşlardır.

MAKSAD-I HÂMİS

Bi'set-i celîlenin mebâdîsi beyânında olup iki kısımdır. Birinci kısım kable'l-vilâdet irhâsât kabîlinden olarak vâki' olan hârikalar olup ber-vech-i beyân Hazret-i Âdem aleyhi's-selâm mazhar-ı tecellî olarak nefh-i rûhla kesb-i hayât ettikte gerek cinân-ı âliyâtta ve gerek hâricde gördüğü şeylerde *"Lâ İlâhe İllallâh Muhammedun Resûlullâh"* kelimesinin muharrer bulunması ve Hazret-i Âdem'in nâsiye-i celîlelerinde leme'ân edip neslen ba'de-neslin evlâd u ahfâdına intikāl eden nûr-ı nübüvvet-i Muhammediye ve ﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّن كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنصُرُنَّهُ﴾[243] muktezâsınca enbiyâ-yı sâlifenin kendileri veyâ ümmetleri zamân-ı bi'setine eriştikleri hâlde nübüvvetini tasdîkle nusret ü mu'âvenetinde bulunmaları üzere ahz-i mîsâk buyurulması ve Hazret-i Âdem tarafından (إنى لسيد البشر يوم القيامة، إلا رجلا من ذريتي نبيّا من الأنبياء، يقال له أحمد، فضل على باثنتين: زوجته عاونته فكانت له عونا، وكانت زوجتي علي عونا، وأعانه الله على شيطانه فأسلم، وكفر شيطانى)[244] buyurması ve kendilerinden alınan ahd ü mîsâk-ı İlâhî muktezâsınca Hazret-i Mûsâ tarafından Tevrât-ı Şerîf'te[245] (جاء الله من سيناء، وأشرق من ساعير، واستعلى من جبال فاران) "Cenâb-ı Allâh Sînâ'dan gelip Sâ'îr'den işrâk ve Fârân dağlarından zâhir oldu." ya'nî Resûl-i Ekrem hazretlerinin bi'set-i celîlelerini mübeşşir olan Tevrât-ı Şerîf Sînâ'da inzâl olunup[246] ﴿يَأْتِي مِن بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ﴾ tebşîrâtını câmi' olan İncîl-i **[56a]** Şerîf Hazret-i Îsâ'ya inzâl buyurularak Sâ'îr'den işrâk buyurulup Fârân dağında ya'nî Cebel-i Hirâ'da vahy-i celîl-i İlâhî şeref-vârid olarak nübüvvet ü risâletleri zâhir oldu diyerek kütüb-i semâviyyede Hâtemü'l-Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ Efendimiz hazretlerinin bi'setleriyle tebşîr buyurulması gibi. Zîrâ Hazret-i Mûsâ aleyhi's-selâma Tevrât-ı Şerîf Tûr-ı Sînâ'da inzâl buyurulduğu gibi Hazret-i Îsâ aleyhi's-selâma da İn-

---

243 "Hani, Allah peygamberlerden, 'Andolsun, size vereceğim her kitap ve hikmetten sonra, elinizdekini doğrulayan bir peygamber geldiğinde, ona mutlaka iman edeceksiniz ve ona mutlaka yardım edeceksiniz.' diye söz almıştı." Âl-i İmrân, 3/81.

244 "Ben Kıyâmet gününde insanların efendisiyim. Ancak zürriyetimden gelecek peygamberlerden biri hariç. Ona 'Ahmed' denilir. İki konuda bana üstün kılındı: Onun karısı yardımcısıydı ve ona yardım etti. Ancak benim karım benim aleyhime yardımda bulundu. Allah yardım etti de onun şeytanı Müslüman oldu. Benim şeytanım ise kâfir oldu." Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*, I, 493.

245 "Allah('ın vahyi) Sînâ dağından gelip, Sâ'îr dağından doğdu ve Fârân dağlarında ortaya çıktı." İbn Kesîr, *el-Fusûl fi's-Sîre*, I, 240.

246 "Benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamber…" Saff, 61/6.

cîl-i Şerîf Sâ'îr nâhiyesinde vâki' Nâsıra karyesinde inzâl buyurulup Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerine de ibtidâ vahyile nübüvvet Fârân'da ya'nî cibâl-i Mekke'den Cebel-i Hirâ'da vârid olmuştur.

Ve kezâ İncîl-i Şerîf sahîh nüshalarında [247](الفارقليط لا يجيئكم ما لم أذهب) ya'nî "Ben dünyâdan gitmedikçe Fâraklît ya'nî Muhammed aleyhi's-selâm size gelmez." demek olup [248]﴿وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِن بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ﴾ âyet-i celîlesiyle ihbâr u ifâde buyurulmuştur. Ve kezâ İncîl-i Şerîf'in dîğer âyetlerinde [249](الفارقليط روح الحق الذي يرسله) buyurulmuştur ki "Nûr-ı vahy-i İlâhî olan Hâtemü'l-Enbiyâ hazretleri size irsâl buyurularak bi'l-cümle ahkâm-ı İlâhiyye'yi teblîğ buyurup Şerî'at-ı Mutahhara ilâ kıyâmi's-sâ'a bâkiye olarak ben onun risâletini tasdîk ettiğim gibi o da benim risâlet ve nübüvvetimi tasdîk buyuracaklardır." diyerek tebşîrleri gibi ve erbâb-ı vukūftan bulunan kâhinler tarafından vâki' olan tebşîrât-ı celîlelerde kütüb-i semâviyyenin mezâyâ vü işârâtlarından muktebes olmakla ahbâr-ı semâviyye kabîlindendir.

İkinci kısmı ba'de'l-vilâde vâki' olan irhâsât-ı celîlelerdir ki ahsâları tavk-ı iktidârdan hâricdir. Meselâ zamân-ı vilâdetlerinde melâ'ike-i kirâmın tavâf ederek ziyâretleri ve ol gece Harem-i Şerîf'te bulunan putların yüzleri üzere kapanmaları ve secdeye varıp şehâdet parmaklarını ref'le tevhîd-i Bârî'de bulunarak şehâdet getirmeleri ve nice zamânlardan beri Mecûsîlerin yanmakta olan âteş-gedelerinin sönmesi ve Tâk-ı Kisrâ'nın inhidâmı emsâli hârikalar gibi.

İnsânü'l-Uyûn ve *Siyer-i Dahlânî*'de beyânlarına göre cedd-i a'lâları Abdülmuttalib'in hayâtlarında mübârek gözlerine târî olan ağrıyı tedâvî için amcaları Ebû Tâlib'le birlikte Mekke civârında Ukâz nâm mahalde bulunan râhibe mürâca'atla **[57a]** bulunduğu savma'anın kapısı çalınıp açılması husûsunda râhib-i mezkûr tarafından vâki' olan te'ahhur üzerine min-tarafillâh savma'a-i mezkûreyi yıkacak sûrette şiddetle vâki' olan hareket-i arza binâ'en hemân hârice hurûc edip Resûl-i Ekrem hazretlerini müşâhede ederek kütüb-i kadîme ve kehene-i sâlifeden Hâtemü'l-Enbiyâ hakkında beyân olunan alâmetleri görünce Ebû Tâlib'e hitâben bu çocuk

---

247 "Ben dünyada olduğum müddetçe Fâraklît (Hz. Muhammed) size gelmez."
248 "Benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici olarak…" Saff, 61/6.
249 "Fâraklît (Hz. Muhammed), Allah'ın gönderdiği ruhudur."

âhir zamânda bi'set olunacak peygamber-i zî-şân olup himâyesiyle tavsiyede bulunması.

On iki veyâ daha ziyâde yaşlarında iken amm-i pâk-ı muhteremleri Ebû Tâlib'le Şâm'a teşrîf buyurup esnâ-yı seferde Basrâ denilen mahalle vusûllerinde bir savma'aya karşı birçok zamân ol kurumuş olan ağaç altına konup mezkûr ağacın inâyet-i İlâhiyye ile yeşermesi üzerine mezkûr savma'ada bulunup Hâtemü'l-Enbiyâ hakkında kütüb-i semâviyyede beyân buyurulan alâmetlere vâkıf olan Bahîrâ nâm râhib-i zâhid kârvânla gelir iken mezkûr ağacın yeşermesini ve Resûl-i Ekrem üzerinde bir bulutun sâyebân olmasını görünce Hâtemü'l-Enbiyâ hazretlerinin mezkûr kârvân içinde bulunmasını istidlâl ederek hemân bir hıyânet tertîb edip arkadaşlarıyla berâber Ebû Tâlib hazretlerini da'vet edip Ebû Tâlib ise Resûl-i Ekrem hazretlerini mâlları yanında bırakıp arkadaşlarıyla birlikte savma'aya vardıklarında Bahîrâ onları birer birer nazar-ı tedkîkten geç[ir]ip hîçbirinde aradığı emâreyi göremediği gibi mezkûr bulutun hâlâ ağaç üzerinde durduğunu görmekle, "Sizden başka arkadaşınız var mı?" diye su'âl edip Ebû Tâlib de "Bir küçük çocuk vardır, eşyânın yanında kalmıştır." dedikte onun dahi gelmesini ricâ etmekle Resûl-i Ekrem Efendimiz de gelip sofranın başına oturdukta Bahîrâ esnâ-yı ta'âmda kemâl-i dikkatle tedkîk edip alâmet-i matlûbenin ekserîsini görüp ba'de't-ta'âm yanına alıp "Size biraz şey soracağım; Lât, Menât, Uzzâ hakkına doğru söyle." dedikte Hazret-i Muhammed "Ben onlara yemîn etmem, zîrâ onlar bana her şeyden ziyâde menfûrlardır." deyip Bahîrâ tekrâr "Allâh hakkı için." dedikte "Pek a'lâ, buyurun." deyip o da soracağı şeyleri sorup matlûbuna muvâfık cevâblar aldıktan sonra arkasını açıp mühr-i nübüvveti görünce kemâl-i ta'zîm ve ihtirâmla takbîl buyurup kable'l-bi'set şeref-i nübüvvet ü risâletlerini tasdîkle izhâr-ı İslâmiyet'te bulunarak **[58a]** "Yâ Ebâ Tâlib, bu çocuk Hâtemü'l-Enbiyâ olup Şâm Yahûdîleri içinde onun ahvâline vâkıf kimseler vardır. Nübüvvetin Benî İsrâ'îl'den Arab'a geçmesini istemediklerinden ihânette bulunmak ihtimâli vardır. Ammâ sen bunu Şâm'a götürme." diyerek, "Buradan geriye behemehâl çevir." diyerek ilhâh u ibrâmda bulunarak mâllarını orada satıp hemân Mekke['ye] avdet buyurmuşlardır.

Ekmel-i Enbiyâ aleyhi efdalü't-tahâyâ Efendimiz hazretleri yirmi yaşına bâliğ oldukta gözüne ba'zen melekler görünerek kendilerine işâretle "Bu ümmetin peygamber-i zî-şânı bu zât-ı muhterem olup velâkin henüz eyyâm-ı da'vetleri takarrüb eylemedi." gibi hârikalar zâhir olup Ebû Tâlib'e haber verdikte "Amân bir hastalık olmasın." diyerek ol vakitler gā'ibden haber veren kâhinlere gönderip ilâc talebinde bulunması üzerine kemâl-i dikkat ve i'tinâ ile şemâ'il-i celîlelerini mütâla'a ederek âhir zamânda ba's olunacak peygamberin alâmetlerini kendilerinde görerek "Yâ Ebâ Tâlib, zinhâr merâk etmeyiniz. Bunda hîçbir hastalık yoktur. Zîrâ bi'l-cümle ilel ü emrâzdan sâlim olup gözüne görünen şeyler melâ'ike-i kirâmla ülfet ü ünsiyet husûlü için mümâresedir. Zîrâ kütüb-i semâviyyede mev'ûd olan Hâtemü'l-Enbiyâ alâmetleri kendilerinde mevcûddur." diyerek tebşîrâtta bulundukları kütüb-i siyerde mezkûrdur.

Hazret-i Hadîce ile Mebâdî-i İzdivâcları

Resûl-i Ekrem ve sebeb-i sa'âdet-i ümem Efendimiz hazretleri yirmi beş yaşlarına bâliğ oldukta muhadderât-ı Kureyş'in ağniyâsından olup pek genç iken dul kalan Hazret-i Hadîce ehl-i Mekke'den ticâret hevesinde bulunanlara sermâye verip ticârete göndermeleri mu'tâdları olmakla "Muhammedü'l-Emîn hazretlerine de bir mikdâr sermâye verip ticârete gönderseniz pek çok müstefîd olursunuz." diyerek vukū' bulan tavsiye üzerine müşârün-ileyhâ hazretleri îcâb eden sermâyeyi verip kölesi Meysere'yi dahi kendilerine terfîk ederek Şâm cânibine gönderip kāfile ile Bahîrâ'nın savma'ası karşısına vâsıl olup Meysere ile birlikte mezkûr ağacın altına indikte Bahîrâ vefât edip yerine halef olan Nestûrâ nâm **[59a]** râhib-i zâhidin Meysere ile mu'ârefe-i sâbıkasına binâ'en, yanlarına gelip Resûl-i Ekrem hazretlerini görünce şekl ü şemâ'ilinden Hazret-i Îsâ ve sâ'ir kütüb-i semâviyye tarafından bi'setleri haber verilen peygamber-i zî-şân kendileri olduğunu anlayarak Bahîrâ'nın dediği gibi bu dahi Şâm'a gitmekten men' ederek ellerinde bulunan mâllarını yine orada satıp ve alacaklarını alarak Mekke'ye avdet buyurup bir sıcak günde vâsıl olup Hazret-i Hadîce ise birçok kadınlar ile Şâm kāfilesinin gelişlerini seyr ü temâşâ için intizârda iken, yolculardan birinin baş üzerinde iki kuş kanadlarını açıp sâyebân olarak gelmekte olduğunu görüp Meysere'den su'âl ettikte Hazret-i Mu-

hammed olduğunu haber verip, ba'de'l-muhâsebe birçok ticâret hâsıl olmuş ise de onlara iltifât etmeyip belki Resûl-i Ekrem hazretlerinde görmüş olduğu hârika üzerine incizâb-ı kalb hâsıl olmuş idi. Zîrâ müşârün-ileyhâ hazretleri vaktiyle bir rü'yâ görüp ol vaktin a'lem-i ulemâsından bulunan Varaka bin Nevfel'e ta'bîr ettirdikte Hâtemü'l-Enbiyâ hazretlerinin zevcesi olacağı beyân olunarak intizârda idi. [Varaka bin] Nevfel ise kütüb-i semâviyyenin ahkâmına vâkıf olan kâhinlerdendir. Binâ'en-aleyh müşârün-ileyhâ hazretleri izdivâc ârzûsunda bulunduklarını arz edip tarafeynden tasvîb ü takdîr olunarak icrâsına karâr verilerek ekâbir-i Kureyş Hazret-i Hadîce'nin hânesine gelip Resûl-i Ekrem tarafından re'îs-i Kureyş Ebû Tâlib hazretleri ve Hazret-i Hadîce tarafından Varaka bin Nevfel hazretleri akde vekîl olarak Ebû Tâlib hazretleri, "Şükürler olsun ol Tanrı Te'âlâ hazretlerine ki bizleri Halîl'i Hazret-i İbrâhîm zürriyetinden ve İsmâ'îl neslinden ve Me'ad'ın aslından ve Mudar unsurundan yaratıp mazhar-ı tecellî-i İlâhî olarak kıblegâh-ı enâm olan Beyt-i Mu'azzam'ın hâdim ve mücâviri buyurup bi'l-cümle nâsın hâkim ü re'îsi kılmıştır. Birâder-zâde Hazret-i Muhammed bin Abdullâh kavm-i celîl-i Kureyş'in hangi gençlerine kıyâs olunsa haseb ve nesebce cümlesine fâ'ik-i akl ve kemâlât-ı beşeriyyet husûslarında mezîd olarak müreccahdır. Her ne kadar mâlı az ise de onun hükmü yoktur. Zîrâ mâl bir zıll-ı zâ'il ü emr-i hâ'il olarak alınıp verilen âriyet bir şeydir. Vallâhü'l-azîm bundan sonra onun hâl ü şânı **[60a]** pek büyük olup cümle âlimler kendilerine gıbta etseler gerektir. Hâlbuki sizin bu vechile şeref ü şân sâhibesi olan Hadîce'ye rağbet buyurmakla yirmi genç mâye deve ve on iki buçuk kıyye altın mehr-i mu'accel ve mü'eccel ile tezevvücüne tâlibdir." diyerek îcâb, Hazret-i Hadîce tarafından dahi Varaka bin Nevfel dahi "Şükürler olsun ol Tanrı Te'âlâ hazretlerine ki bizleri beyân buyurduğun gibi yaratıp saydığın şeyler ile mümtâz buyurdu. İmdi biz Arab'ın ululari ve re'îsleriyiz, siz de öyle. Sekiz aşîret sizin fazl u şereflerinizi mukırr u mu'teriflerdir ve hîçbir kimse hayır ve şerefinizi redd ü inkâr edemez. Biz de sizinle kesb-i karâbet-i sıhriyyete tâlib olduğumuzdan, ey cemâ'at şâhid olunuz; Hadîce bint-i Huveylid'i Muhammed bin Abdullâh hazretlerine nikâh ettim." diyerek kabûl ile akd-i mübârek-i meşrû' icrâ buyurularak tarafeyn kesb-i mesâr buyurmuşlardır.

Hazret-i Hadîce'nin Fezâ'il-i Celîleleri

Seyyidetü'n-Nisâ Hazret-i Hadîcetü'l-Kübrâ hazretleri herkesten evvel Resûl-i Ekrem hazretlerinin şeref-i nübüvvet ü risâletlerini tasdîk ederek İslâmiyet'te cümleden akdem bulunmak şerefi kendilerine mahsûs bir haslet-i celîledir ki hîçbir haslet kıyâs olunamaz. Ve dâ'imâ Resûl-i Ekrem hazretlerinin rızâ-yı nübüvvetlerini tahsîl uğrunda mâlını ve cânını fedâ ederek Cenâb-ı Hakk'ın dahi rızâsına mazhar oldukları beyândan müstağnîdir.

Resûl-i Ekrem hazretleri kendilerinden ol kadar memnûn olmuştur ki kendilerine ümmetlerinden ziyâde izdivâc câ'iz iken müşârün-ileyh hazretleri hayâtta bulundukça kendilerinden başka hâtûn almadıkları gibi vefâtından sonra dahi dâ'imâ hayır ile yâd edip "Hayâtında onunla görüşen kadınlar nezd-i sa'âdetlerinde nasıl i'zâz u iltifât buyuracaklarını bilemezdi. Ve Hadîce bunları pek severdi." diyerek bekā-yı muhabbetlerini izhâr buyururlar idi. Hattâ bir gün Resûl-i Ekrem hazretleri senâlarında bulundukta Ümmü'l-Mü'minîn Hazret-i Âişe-i Sıddîka (kendisinden kinâye olarak) "Elhamdüllillâh, Cenâb-ı Allâh Hadîce vefât etti ise ondan efdalini verdi." dedikte Resûl-i Ekrem hazretleri «لا و الله ما رزقنى الله خيرا منها، آمنت بى حين كفر بى الناس، وصدقتنى حين كذبنى الناس، وأعطتنى مالها حين حرمنى الناس»[250] buyurarak Ezvâc-ı Mutahharât hazerâtının **[61a]** cümlesinden hayırlı ve efdal olduğu[nu] beyân buyurmuştur.

Ber-vech-i âtî beyân olunacağı üzere Hazret-i İbrâhîm'den başka cümle evlâd-ı kirâmı Hazret-i Hadîce'den tevellüd eylemişlerdir. Yalnız Hazret-i İbrâhîm Mâriye-i Kıbtiyye'den hâsıl olmuştur.

Resûl-i Ekrem Efendimiz otuz yedi yaşlarına bâliğ olup zamân-ı bi'setleri yaklaştıkça nereye giderse taşlar ve ağaçlar tarafından "Selâmun aleyke yâ Resûlallâh!" diyerek selâm verip bir gün hâtifden kendisine hitâben "Yâ Muhammed!" diyerek nidâ olunup iki tarafına ve arkasına ve önüne bakıp kimseleri görmez ve ba'zı mahallerde nûrlar görünmeye başlayarak

250 "Hayır vallahi, Allah beni ondan daha hayırlısıyla rızıklandırmadı. İnsanlar bana inanmadıklarında o bana iman etti. İnsanlar beni yalanladıklarında beni doğruladı. İnsanlar beni mahrum bıraktıklarında bana ihsanda bulundu." Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*, I, 493; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XII, 132.

bu vechile vâki‘ olan hârikaları yalnız Hazret-i Hadîce'ye ifâde edip, o da min-tarafillâh ihsân olunmuş bir inâyet-i İlâhiyye olmak üzere tebşîr ü tesellîde bulunurlardı.

Beyân olunduğu vechile Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin gelecekte bi‘set-i celîlelelerini tebşîr makāmında Tevrât-ı Şerîf'in beşinci seferinde (جاء الله من سيناء، وأشرق من ساعير، واستعلى من جبال فاران)[251] buyurulmuştur ki zâhir olan ma‘nâsı "Cenâb-ı Allâh Sînâ'dan gelip Sâ‘îr'den işrâk edip Fârân dağlarından zâhir oldu." demek olup Cenâb-ı Hakk'ın Sînâ'dan gelmesiyle maksad Hazret-i Peygamber'in şeref-i nübüvvetle müşerref olarak bi‘set-i celîlelerini mübeşşir olan Tevrât-ı Şerîf'in Hazret-i Mûsâ'ya Tûr-ı Sînâ'da verilmesine ve Sâ‘îr'den işrâk ile maksûd dahi ﴿يَأْتِي مِن بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ﴾[252] müfâdını mukayyed olan İncîl-i Şerîf'in Hazret-i Îsâ aleyhi's-selâma Sâ‘îr nâhiyesinde vâki‘ Nâsıra karyesinde inzâline Fârân cibâlinde isti‘lânıyla maksad dahi cibâl-i Mekke'den Cebel-i Hirâ'da Resûl-i Ekrem hazretlerine vahyin nüzûlüne işârettir. Zîrâ Fârân, Mekke dağlarının ismi olup ibtidâ *İkra'* sûre-i celîlesinin inzâliyle şeref-i nübüvvetle mübeşşer ve meb‘ûs oldukları mütevâtirü's-sübûttur. Çünkü ensâb-ı celîlelerinin ahvâlini beyânda işâret olunduğu üzere Resûl-i Ekrem hazretleri dahi kable'n-nübüvve Ramazân-ı Şerîf'te Cebel-i Hirâ'ya teşrîf buyurup ihtiyâr-ı inzivâ vü halvetle **[62a]** bi-tarîki'l-ilhâm ibâdât u tâ‘atla ezkâr-ı İlâhiyye ile i‘tikâf u mülâzemette bulunmak mu‘tâdları olmakla, yine ber-vech-i i‘tiyâd orada ibâdât u tâ‘ât-ı İlâhiyye ile iştigālde iken Hazret-i Cebrâ'îl beşer sûretinde teşrîf edip "Yâ Muhammed! Mübeşşer ol, ben taraf-ı İlâhî'den bi'l-cümle enbiyâ-yı izâm hazerâtına vahy-i celîl-i İlâhî ile me'mûr olan Cebrâ'îlim. Zât-ı kemâlât-sıfâtınızı bu ümmete mansıb-ı celîl-i nübüvvet ü risâletle teblîğ-i ahkâma me'mûr olduğunuzu tebşîre geldim." diyerek üç def‘a ol nûr-ı mücessemi kucalayıp ﴿إقرأ﴾[253] hitâb-ı celîliyle kırâ'at talebinde bulundukta Eşref-i Kâ'inât Efendimiz «ما أنا بقارئ»[254] diyerek cevâb vermesi üzerine *İkra'* sûresini ta‘lîm ve telkînle âbdest alıp iki rek‘at namâz kılarak erkân-ı asliyye-i ameliyye-i İslâm'dan bulunan namâz ve onun şerâ'it-i sıh-

251 "Allah('ın vahyi) Sînâ dağından gelip, Sâ‘îr dağından doğdu ve Fârân dağlarında ortaya çıktı." İbn Kesîr, *el-Fusûl fi's-Sîre*, I, 240.

252 "Benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamber…" Saff, 61/6.

253 "Oku!" Alak, 96/1.

254 "Ben okuyan bir kimse değilim."

hatinden bulunan âbdestin keyfiyyet-i edâlarını bi'l-fi'l irâ'e ile ta'lîm ü tefhîm buyurup avdet ettikten sonra, ba'zı rivâyette li-hikmetin üç sene kadar vahy-i İlâhî munkatı' olup, bu arada ol âfitâb-ı sipihr-i risâlet hasbe'l-beşeriyye nihâyet derece müte'essir olarak ara sıra intihâra kıyâm edecek hâller ârız oldukça hemân Hazret-i Cebrâ'îl zâhir olarak "Yâ Ekmele'r-Rusül! Zinhâr müte'essir olma. Zîrâ mansıb-ı celîl-i nübüvvet kābil-i zevâl olmayan bir şeref ü ni'met olmakla kabâ-yı risâlet kāmet-i nübüvvetinizle müftehir ü mübâhî ise de intizâr-ı vahye sebeb teblîğ-i ahkâm-ı İlâhiyye için nezd-i İlâhî'de merhûn olan vaktin henüz adem-i hulûlüdür." diyerek şeref-i nübüvvetin uhde-i nübüvvetlerinde bekāsını tebşîr ü tesellîde bulunarak avdet buyururlardı.

Keyfiyyet-i Vahy-i İlâhî

Resûl-i Ekrem sebeb-i sa'âdet-i ümem Efendimiz hazretleri kırk yaşlarına bâliğ olduklarında ber-vech-i beyân Cebel-i Hirâ'da [255]﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ sûre-i celîlesiyle şeref-i nübüvvetle müşerref olup kırk üç yaşına ba'de'l-bülûğ [256]﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنذِرْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ﴾ sûre-i celîlesi inzâl buyurularak izzet-i risâletle mu'azzez olarak teblîğ-i ahkâm ve münkirleri inzâra me'mûr buyurulup ba'demâ hasbe'l-iktizâ **[63a]** pey-der-pey âyât-ı celîle inzâl buyurularak yirmi üç senede îfâ-yı vazîfe-i risâlet buyurmuşlardır.

İbtidâ nübüvvetleri altı ay kadar rü'yâ-yı sâdıka ile başlayıp rü'yâlarında her ne görürler ise aynen zuhûr edip bu esnâda ber-vech-i beyân ihtiyâr-ı uzlet ve inzivâ-yı halvetle Cebel-i Hirâ'ya teşrîfle mu'tekif-i ibâdât olurlar idi.

Ulemâ-yı tefsîr ve siyerin beyânlarına göre ﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولاً فَيُوحِيَ﴾[257] muktezâsınca eşref-i ibâdına vahy-i celîl-i İlâhî merâtib-i adîde üzere olup yâ ber-vech-i beyân rü'yâ-yı sâdıka ile olur; İbrâhîm aleyhi's-selâm hazretlerine zebh-i İsmâ'îl aleyhi's-selâm ile îfâ-yı nezr için [258](أَوْفِ نَذْرَكَ) hitâbıyla vahy ve Hazret-i

255 "Yaratan Rabbinin adıyla oku!" Alak, 96/1.
256 "Ey örtünüp bürünen (Peygamber!) Kalk da uyar. Rabbini yücelt. Nefsini arındır." Müddessir, 74/1-4.
257 "Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip ona vahyeder." Şûrâ, 42/51.
258 "Adağını yerine getir."

Mûsâ'nın vâlidesine [259]﴿أَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ﴾ muktezâsıyla ve Resûl-i Ekrem hazretlerine ibtidâ-yı bi'setlerinde ber-vech-i beyân altı ay kadar rü'yâlarında vahy olunduğu gibi.

Veyâhûd «إِنَّ رَوْحَ الْقُدُسِ نَفَثَ فِي رُوعِيَ أَنَّ نَفْسًا لَنْ تَمُوتَ حَتَّى تَسْتَكْمِلَ أَجَلَهَا وَتَسْتَوْعِبَ رِزْقَهَا»[260] muktezâsınca manzar-ı Rahmân olan kulûb-ı sâfiyelerine bilâ-vâsıta ilhâm-ı İlâhî ile veyâhûd Hazret-i Mûsâ aleyhi's-selâma hitâben [261]﴿فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ﴾ hitâbıyla vahy gibi verâ-yı hicâbdan şecere-i mübârekeye tecellî ile ondan istimâ' gibi veyâhûd ekseriyâ Resûl-i Ekrem hazretlerine vâki' olduğu gibi beşer sûretinde Hazret-i Cebrâ'îl veyâ başkasını irsâl ile vahy gibi veyâhûd çan sesleri gibi sûret-i müdhişe ve mehîbede teşrîf buyurup bu sûretle vahyin mehâbeti pek dehşetli olarak Resûl-i Ekrem hazretlerinin terledikleri ve deve üzerinde iken vukū'u hâlinde deve tahammül edemeyerek hemân yere çöktüğü mervîdir. Veyâhûd pek ender olarak Hazret-i Cebrâ'îl'in kendi sûret-i asliyyesinde teşrîfleriyle vahy gibi veyâhûd leyle-i Mi'râc'da âlem-i semâda Resûl-i Ekrem hazretlerine evkāt-ı hamsede namâzların farziyyetleri vâki' olduğu gibi **[64a]** veyâhûd leyle-i Mi'râc'da hengâm-ı vuslatta olduğu gibi bilâ-hicâb olur.

İşte Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin ibtidâ-yı bi'setlerinde ber-vech-i beyân Hazret-i Cebrâ'îl aleyhi's-selâm teşrîf ederek [262]﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ sûre-i celîlesini inzâl ile kırâ'at talebinde vahy-i celîl-i İlâhî'nin mehâbetiyle hâne-i sa'âdetlerine gelip «زَمِّلُونِي» ya'nî "Beni örtün!" diyerek firâş-ı sa'âdetlerine yatıp bir mikdâr istirâhat buyurmakta iken Hazret-i Cebrâ'îl teşrîf edip [263]﴿يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ قُمِ اللَّيْلَ﴾ hitâb-ı izzeti tevcîh etmekle, hemân kıyâm edip Hazret-i Hadîce'ye beyân buyurdukta müşârün-ileyhâ hazretleri Seyyidü'l-Kâ'inât aleyhi ekmelü't-tahiyyât Efendimiz hazretlerini alıp ehl-i kitâbın mütebahhirlerinden olarak kütüb-i semâviyye ahkâmına vâkıf olan amca-zâdesi Varaka bin Nevfel'in yanına varıp keyfiyyet-i vahyi beyân buyurduklarında Varaka "Müjde sana yâ Muhammed! Sen Hazret-i Mûsâ'nın

---

259 "Onu (bebek Mûsâ'yı) sandığın içine koy ve denize (Nil'e) bırak." Tâhâ, 20/39.

260 "Rûhu'l-Kudüs (Cebrâ'îl) benim kalbime şöyle ilham etti: 'Hiçbir nefis ecelini tamamlamadan, rızkını doldurmadan ölmeyecektir.'" Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VIII, 166; Ebû Nu'aym el-Isbahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, X, 26.

261 "Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vadidesin." Tâhâ, 20/12.

262 "Rabbinin adıyla oku." Alak, 96/1.

263 "Ey örtüsüne bürünen! Geceleri kalk." Müzzemmil, 73/1-2.

Tevrât'ta ve Hazret-i Îsâ'nın İncîl'de haber verdiği ve kâhinlerin ihbâr ettikleri Hâtemü'l-Enbiyâ'sın ve sana görünen Hazret-i Mûsâ ve Îsâ ve sâ'ir peygamberlere nâzil olan Hazret-i Cebrâ'îl olup, keşke genç olup da senin i'lân-ı risâlet buyuracağın vakte erişip de kavmin seni Mekke'den çıkaracakları vakit sana yardımda bulunaydım." dedikte Ekmel-i Enbiyâ Efendimiz "Yâ kavmim beni Mekke'den çıkaracaklar mı?" buyurdukta "Evet, mansıb-ı nübüvvetle müşerref olan enbiyâ-yı zî-şân hazerâtının kavm ü kabîlesi içinden düşmanlar peydâ olarak beldelerinden çıkardıkları gibi seni de çıkaracaklardır." buyurup, ondan sonra ber-vech-i beyân vahy-i İlâhî bir müddet kesilip her ne kadar Cebrâ'îl aleyhi's-selâm gelmez ise de ara sıra İsrâfîl aleyhi's-selâm gelip inkıtâ'-ı vahy üzere tesellîde bulunurlardı.

Ba'dehû müddet-i inkıtâ'-ı vahy münkaziyye olarak bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri cânib-i semâdan "Yâ Muhammed!" diye bir nidâ işitip Hazret-i Cebrâ'îl aleyhi's-selâmı semâda görünce kendilerine bir havf u dehşet târî olarak hemân hâne-i sa'âdetlerine teşrîfle «دَثِّرُونِي» ya'nî "Üzerimi örtünüz!" diyerek libâslarına bürünüp bir mikdâr teneffüs **[65a]** ve istirâhat buyurdukta Hazret-i Cebrâ'îl aleyhi's-selâm ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنذِرْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ﴾[264] sûre-i celîlesini teblîğ ve şeref-i risâletle teblîğ-i ahkâma ve itâ'at u inkıyâdla kabûl edenleri tebşîr ve inâd ü istikbârla inkârda bulunanları inzâra me'mûr olduklarını tebşîr buyurmuşlardır.

Binâ'en-aleyh [265]﴿إقرأ﴾ veyâ [266]﴿يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ قُمِ اللَّيْلَ﴾ sûre-i celîlelerinin nüzûlleriyle mebde-i nübüvvetleri olup ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنذِرْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ﴾[267] sûre-i celîlesinin nüzûlü de mebde-i risâletleri olup, ba'demâ âlem-i ukbâya teşrîflerine kadar hasbe'l-îcâb vahyin arası kesilmemiştir.

Siyer-i mevsûkanın beyânlarına göre Cebrâ'îl aleyhi's-selâm Seyyidü'l-Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ Efendimiz hazretlerine yirmi dört bin kerre ve Hazret-i Âdem aleyhi's-selâma on iki ve Hazret-i İdrîs aleyhi's-selâma dört ve Hazret-i Nûh aleyhi's-selâma elli ve Hazret-i İbrâhîm aleyhi's-selâma kırk iki ve Hazret-i Mûsâ aleyhi's-selâma dört yüz ve Hazret-i Îsâ aleyhi's-selâma on bir, rivâyette Yûsuf aleyhi's-selâma dört def'a nâzil olmuşlardır.

---

264 "Ey örtünüp bürünen (Peygamber!) Kalk da uyar. Rabbini yücelt. Nefsini arındır." Müddessir, 74/1-4.
265 "Oku!" Alak, 96/1.
266 "Ey örtüsüne bürünen! Geceleri kalk." Müzzemmil, 73/1-2.
267 "Ey örtünüp bürünen (Peygamber!) Kalk da uyar. Rabbini yücelt. Nefsini arındır." Müddessir, 74/1-4.

MAKSAD-I SÂDİS

İbtidâ Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin da'vetlerine icâbetle hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek şeref-i İslâm'la müşerref olanlar beyânında olup; ricâlden ibtidâ Müslümân olanlar Sıddîk-i A'zam hazretleri, nisâdan Ümmü'l-Mü'minîn Seyyidetü'n-Nisâ Hazret-i Hadîcetü'l-Kübrâ ve sıbyândan Esedullâhü'l-Gālib Alî bin Ebî Tâlib ve mevâlîden Zeyd bin Hârise hazretleri olup bunlardan sonra Sıddîk-i A'zam hazretlerinin teşvîk u tergîbiyle [ve] delâletleriyle Osmân bin Affân ve Abdurrahmân bin Avf ve Sa'd bin [Ebî] Vakkās ve Zübeyr bin el-Avvâm ve Talha bin Ubeydullâh îmân edip Sıddîk-i A'zam hazretleri ile birlikte huzûr-ı Hazret-i Seyyidü'l-Kâ'inât'a teşrîf ederek İmâmü'l-Enbiyâ vü muktedâ-bih-i asfiyâ Efendimiz hazretleriyle birlikte edâ-yı farîza-i salât buyurmuşlardır. Ba'zı fukahânın beyânlarına göre Mi'râc-ı bâ'isü'l-ibtihâcdan akdem ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا﴾[268] ve ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ﴾[269] muktezâlarınca sabâh ve ikindi **[66a]** namâzları olmak üzere iki vakit namâzla mükellef olunup leyle-i Mi'râc'da beş vakte iblâğ buyurulmuştur.

Resûl-i Ekrem hazretlerine îmânda Seyyidetü'n-Nisâ Hazret-i Hadîce cümle ehl-i îmânı sebkat buyurdukları gibi Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleriyle edâ-yı salâtta dahi kesb-i tekaddümle mazhar-ı imtiyâz buyurulmuştur. Zîrâ Cebel-i Hirâ'da Hazret-i Cebrâ'îl aleyhi's-selâm Resûl-i Ekrem hazretlerine âbdest ve namâzın keyfiyyet-i edâlarını ba'de't-ta'lîm, hâne-i sa'âdetlerine avdette Hazret-i Hadîce'ye tebşîr-i nübüvvetleriyle âbdest aldırıp birlikte edâ-yı salât buyurmuşlardır.

Ber-vech-i beyân şeref-i İslâmla müşerref olan dokuz kişiden sonra Emînü'l-Ümme Ebâ Ubeyde bin Abdullâh bin el-Cerrâh ve Habbâb bin Eret ve Ömer bin el-Hattâb'ın ammi-zâdelerinden Sa'îd bin Zeyd ile zevcesi Fâtıma bintü'l-Hattâb ve Ebû Seleme bin Abdülesed ve Erkam bin [Ebi'l-] Erkam el-Mahzûmî ve Osmân bin Maz'ûn ve birâderleri Kudâme ile Abdullâh ve Ubeyde bin el-Hâris bin Muttalib ve Abdullâh bin Mes'ûd ve Bilâl-i Habeşî ve Suheyb-i Rûmî ve Ammâr bin Yâsir ile vâlideleri Sümeyye dahi hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek şeref-i İslâm'la müşerref olmuşlardır.

---

268 "Güneşin doğuşundan ve batışından önce Rabbini hamd ile tesbih et." Tâhâ, 20/130.
269 "Akşam-sabah Rabbini hamd ederek tespih et." Gâfir (Mü'min), 40/55.

Nihâyet bu vechile îmân edenler otuz dokuza bâliğ oldukta Resûl-i Ekrem sa'âdet-i Benî Âdem Efendimiz hazretlerinden Hazret-i Ömer veyâ Ebû Cehl'den biriyle dîn-i İslâm'ın i'zâz buyurulması hakkında vâki' olan du'âları Fârûk-ı A'zam haklarında karîn-i icâbet buyurularak kırkıncı olmak üzere onun dîn-i İslâm'ı kabûl buyurması üzerine Resûl-i Ekrem hazretleri alenen da'vete başlayarak hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek efrâd-ı Müslimîn tekessüre başlamıştır. Çünkü kavm-i Kureyş Ebû Cehl'in kesret-i mâlına binâ'en ve Fârûk-ı A'zam hazretleriyle Hazret-i Hamza şecâ'at ü besâletlerine binâ'en onlara ittibâ'da bulunurlar idi.

Tabakāt-ı Sahâbe

Dîn-i İslâm'ı kabûlde sebkat i'tibârıyla Ashâb-ı Kirâm hazerâtı ber-vech-i âtî tabakāta munkasımlardır.

Birinci tabakada bulunanlar evvel be-evvel şeref-i İslâm'la müşerref olan Seyyidetü'n-Nisâ Hazret-i Hadîcetü'l-Kübrâ ve Sıddîk-i A'zam ve Alî bin Ebî Tâlib ve Zeyd bin Hârise ile Osmân bin Affân ve Abdurrahmân bin Avf ve Sa'd bin Ebî Vakkās **[67a]** ve Zübeyr bin Avvâm ve Talha bin Ubeydullâh ve bunlardan sonra Ebû Ubeyde bin Cerrâh ve Sa'îd bin Zeyd ve Osmân bin Maz'ûn ve Erkam ve Ammâr bin Yâsir ve Bilâl-i Habeşî ve Hamza bin Abdülmuttalib ile Ömer bin Hattâb'dan akdem Müslümân olan sâ'ir Ashâb-ı Kirâm hazerâtı olup bunlar otuz dokuza bâliğ oldukta Hazret-i Erkam'ın Safâ üzerinde bulunan hânelerinde toplanıp Resûl-i Ekrem hazretleriyle gizlice musâhabede bulunmakta iken, ber-vech-i âtî beyân olunacağı üzere Fârûk-ı A'zam hazretleri teşrîfle hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek efrâd-ı İslâmiyye kırka bâliğ oldukta Fârûk-ı A'zam hazretlerinin da'vetleri üzerine i'lân-ı İslâmiyet'le alenen tekbîr alarak Harem-i Şerîf'e teşrîfle izhâr-ı şe'â'ir-i İslâmiyye buyurulmuştur. Bundan evvel ise efrâd-ı İslâmiyye'nin kıllet ü za'aflarına binâ'en Resûl-i Ekrem hazretlerinin nâsı dîne da'vetleri sûret-i hafiyyede iken Hazret-i Hamza ve Hazret-i Ömer'in şeref-i İslâm'la müşerref olmaları üzerine cemâ'at-i İslâmiyye kesb-i kuvvet[le] i'lân-ı da'vete vakit gelmekle [270]﴿فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ﴾ âyet-i celîlesi inzâl buyurularak alenen âyet-i celîlenin tilâvetiyle tevhîd-i

270 "Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy." Hicr, 15/94.

Bârî ve tasdîk-i risâletle dîn-i İslâmı kabûle da'vete mübâ[de]ret olunarak ﴿إِنَّكَ لاَ تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ﴾[271] muktezâsınca inâyet-i İlâhiyye'ye mazhar olarak karîn-i hidâyet olanlar hidâyet-i ezeliyyelerini izhârla İslâm olarak nâ'il-i sa'âdet ve ondan mahrûm olanlar şekāvet-i ezeliyyelerini izhârla küfr üzre sebât u ısrâr ederek giriftâr-ı nekbet ü felâket olmuşlardır.

Aşere-i Mübeşşere: Bu tabaka ricâlinden Sıddîk-i A'zam ve Fârûk-ı A'zam ve Osmân bin Affân ve Alî bin Ebî Tâlib ve Talha bin Ubeydullâh ve Zübeyr bin el-Avvâm ve Sa'd bin Ebî Vakkās ve Sa'îd bin Zeyd ve Abdurrahmân bin Avf ve Ebû Ubeyde bin Cerrâh hazerâtı hayâtlarında cennât-ı âliyâtla tebşîr buyurularak "Aşere-i Mübeşşere" unvânıyla tesmiye olunarak kesb-i imtiyâz buyurdukları gibi, Sıddîk-i A'zam ve Fârûk-ı A'zam ve Osmân bin Affân ile Alî bin Ebî Tâlib hazerâtı "Hulefâ-yı Râşidîn" unvânıyla da kesb-i ihtisâs buyurmuşlardır. Zîrâ Resûl-i Ekrem sebeb-i necât-ı Benî Âdem Efendimiz hazretleri **[68a]** nerede bulunurlar ise Sıddîk-i A'zam hazretleri sağ taraflarında ve Fârûk-ı A'zam hazretleri sol taraflarında ve Osmân bin Affân hazretleri huzûr-ı sa'âdetlerinde ahz-ı mevki' buyurup Alî bin Ebî Tâlib hazretleri de sırr-ı kitâbet vazîfe-i celîleleriyle mümtâz buyurularak mahrem-i esrârlarıdır.

Hazret-i Haydar-ı Kerrâr hazretleri: "Ebû Bekr beni dört şeyde sebkat buyurup onlardan biri; mükellef olarak hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek kabûl-i İslâm'da,

2- İslâmını âşikâre olarak izhâr edip dîğerlerini kabûle teşvîkle Resûl-i Ekrem hazretleriyle birlikte edâ-yı salâtta,

3- Resûl-i Ekrem hazretlerine refâkatle hicrette,

4- Gār-ı sa'âdette Resûl-i Ekrem hazretlerine şeref-i sohbettedir." Zîrâ Resûl-i Ekrem hazretleri zamân-ı hicretlerinde nezd-i sa'âdetlerinde bulunan emânetleri sahiplerine te'diye edip arkalarından erişmek üzere Hazret-i Alî'yi Mekke'de bırakıp onları mahallerine ba'de't-teslîm hicretle üç gün sonra Kubâ'da şeref-i mülâkāt buyurmuşlardır.

---

271 "Şüphesiz sen sevdiğin kimseyi doğru yola iletemezsin. Fakat Allah, dilediği kimseyi doğru yola eriştirir." Kasas, 28/56.

Yine ehl-i siyerin beyânlarına göre Sıddîk-i A'zam hazretleri Mü'min-i âl-i Fir'avn'dan dahi efdaldir. Zîrâ Fir'avn'ın avenesi Hazret-i Mûsâ aleyhi's-selâmın katline kıyâm ettiklerinde ﴿وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلاً أَن يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ﴾[272] delâletiyle kendi îmânını ihfâ edip yalnız [273]﴿أَتَقْتُلُونَ رَجُلاً أَن يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ﴾ diyerek yardımda bulunabildiği hâlde müşrikîn-i Kureyş'ten Ukbe b. [Ebî] Mu'ayt ve emsâli melâ'în-i kefere Resûl-i Ekrem Efendimiz haklarında ihânetle sû-i kasde kıyâm ettikleri sırada Sıddîk-i A'zam hazretleri İslâm'ını izhârla ﴿أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ﴾[274] diyerek hem diliyle ve hem eliyle ve hem de cümle mâ-melekinde Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerini kendilerine teşrîk ederek mâlıyla dahi mu'âvenette bulunmuşlardır.

Resûl-i Ekrem sebeb-i sa'âdet-i ümem Efendimiz hakkında ihânette bulunan müşriklerden Amr bin Hişâm ve Utbe bin Rebî'a ve Şeybe bin Rebî'a ve Velîd bin Utbe ve Ümeyye bin Halef ve Ukbe bin Ebî Mu'ayt ve Umâre bin el-Velîd nâm mel'ûnlar pek ileri gittiklerinden, isimlerini tahsîs buyurup giriftâr-ı helâk olmaları hakkında bârgâh-ı İlâhî'ye **[69a]** îsâl buyurdukları du'âları karîn-i icâbet buyurularak az zamân sonra Gazve-i Bedr'de cümlesi seyf-i sârime hedef olarak rehîn-i azâb-ı ebedî olmuşlardır.

Ebû Cehl-i la'înin, Eşref-i Kâ'inât aleyhi ekmelü't-tahiyyât Efendimiz haklarında tefevvühât-ı gayr-ı lâyıkada bulunduğu amm-i pâk-i muhterem Seyfü'l-Meslûl Hazret-i Hamza'nın sem'-i sa'âdet-i Hâşimânelerine vâsıl oldukta gayret ü hamiyyet [ve] asâlet ü necâbetleri galeyâna gelerek Harem-i Şerîf'te yakalayıp alâ mele'i'n-nâs elinde bulunan ok ve yay ile öfkesini alana kadar döğüp geri azamet-i câhilânesini kırarak Hazret-i Ömer'den üç gün evvel Müslümân olarak dîn-i İslâm'ın neşrine zahîr olduğu gibi, Ebû Cehl mel'ûnu Hazret-i Hamza'dan yediği dayağın öcünü almak emeliyle Hûrşîd-i cihân-sûd Efendimiz hazretlerini i'dâmla envâr-ı kudsiyyelerini mübeddel-i zulmet eylemek hevesine düşerek vücûd-ı füyûzât-âlûd-ı Risâlet-penâhlarını her kim sahîfe-i âlemden silip izâle ederse kendisine yüz tane kırmızı deve ile yüz dînâr vereceğini i'lân eylemesi

272 "Firavun ailesinden, imanını gizlemekte olan mü'min bir adam şöyle dedi: 'Rabbim Allah'tır, dediği için bir adamı öldürecek misiniz?'" Gāfir (Mü'min), 40/28.

273 "Rabbim Allah'tır, dediği için bir adamı öldürecek misiniz?" Gāfir (Mü'min), 40/28.

274 "Rabbim Allah'tır, dediği için bir adamı öldürecek misiniz?" Gāfir (Mü'min), 40/28.

üzerine Hazret-i Ömer bu vazîfeyi îfâ ile mev'ûd olan develer ile altınları almak emeliyle hemân Resûl-i Ekrem hazretlerinin bulundukları semte azîmet eylemiş iken, ber-vech-i iş'âr bir gün evvel Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından [275]«اللَّهُمَّ أَعِزَّ الإِسْلَامَ بِأَبِي جَهْلٍ او بِعُمَر» diyerek Ebû Cehl veyâ Ömer'den birinin dîn-i İslâm'ı kabûlüyle i'zâz buyurması hakkında vâki' olan du'âları Hazret-i Ömer hakkında karîn-i icâbet olarak esnâ-yı râhda hemşîresiyle kocasının birlikte Müslümân olduklarını haber alarak ibtidâ onları i'dâm edip ba'dehû musammem olan vazîfesini îfâ garazıyla hemşîresinin hânesine vâsıl oldukta, hemşîresi tarafından okunmakta olan âyet-i celîleyi ba'de'l-istimâ' içeriye girip okumakta oldukları sahîfeyi taleb ve yazılmış olan [276]﴿سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ sûre-i celîlesini [277]﴿آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ âyetine kadar mütâla'a edince âyet-i celîlenin fesâhat ü belâgatıyla berâber hâ'iz olduğu mezâyâ-yı **[70a]** celîlesinin te'sîriyle hemân hidâyet-i ezeliyyesini izhâr ederek nezd-i pâk-i Resûlullâh'[a] vâsıl ve huzûr-ı Hazret-i Peygamber'e dâhil olarak hâk-i pây-i risâletlerine yüzünü ve gözünü sürüp Ashâb-ı Kirâm hazerâtını bi'l-istishâb ber-vech-i iş'âr cehren tekbîr ü tehlîl getirerek Harem-i Şerîf'e azîmetle Ka'be-i Mu'azzama'ya varıp i'lân-ı kelimetullâh ile alenen farîza-i salâtı edâ ederek gürûh-ı müşrikîni giriftâr-ı ye's ü elem buyurmuşlardır. Zîrâ Hazret-i Hamza ile Fârûk-ı A'zam hazretleri beyne'l-kabâ'il şecâ'at ü besâlet husûslarında müşârün bi'l-benân olmakla onların hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek ehl-i îmâna iltihâkları üzerine müşrikîn-i Kureyş gereği gibi ehl-i îmân haklarında te'addî ve tecâvüzlerini tahfîfe başlamışlardır.[278]

---

275 "Allah'ım! İslâm'ı Ebu Cehil veya Ömer ile yücelt." Tirmizî, Menâkıb, 18; Begavî, *Şerhu's-Sünne*, XIV, 92.

276 "Göklerdeki ve yerdeki her şey Allah'ı tesbih etmektedir." Hadîd, 57/1.

277 "Allah'a ve Resûlü'ne iman edin." Hadîd, 57/7.

278 [Parantez içinde zikredilen aşağıdaki ifadeler müellif tarafından metne yazıldığı halde daha sonra üstü çizilmiştir. Üstü çizilen ifadeler şöyledir:] (...başlamışlar ise de hitâb-ı şehâmet-nisâbı inzâl buyurularak «يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَعْبُدُوهُ، وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا» ["Ey insanlar! Allah Azze ve Celle size kendisine ibadet etmenizi ve ona hiçbir şeyi ortak koşmamanızı emrediyor." Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, III, 492.] hitâbıyla tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i Şerî'at'e da'vete kıyâmla ma'bûd ittihâz ettikleri esnâm ü evsânı zemm ü tevbîhe başlayınca tekrâr buğz u adâvetleri teşeddüd ederek Resûl-i Ekrem hakkında sû-i kasde karâr verdikleri Ebû Tâlib hazretlerinin mesmû'ları olarak hemân Benî Hâşim'i toplayıp Eşrefü'r-Rusül Efendimiz hazretlerini onların şerlerinden muhâfazaya da'vet ve ol vechile himâye husûsunda îmân etmeyenlerin bile gayret-i karâbet ü asabiyetleri galeyâna gelerek cümlesi bu bâbda ittihâd u ittifâk ederek onları me'yûs bırakınca, min-ba'd Benî Hâşim ve Benî Abdülmuttalib ile hîçbir vechile mu'âmelede bulunmamak ve Resûl-i Ekrem sebeb-i sa'âdet-i ümem Efendimiz hazretlerini kendilerine teslîm etmedikçe onlar ile musâlahada bulunmamak üzere beynlerinde

İkinci Tabaka: İkinci tabakada bulunan Ashâb-ı Kirâm Hazret-i Ömer'in İslâmından sonra şeref-i İslâm'la müşerref olanlar.

Üçüncü Tabaka: Mevsim-i hacda Akabe'de ibtidâ îmân eden Ensâr-ı Kirâm hazerâtı.

Dördüncü Tabaka: Ertesi sene hacca gelip ikinci def'a Akabe'de bey'at ederek Müslümân olan Ensâr-ı Kirâm hazerâtı.

Beşinci Tabaka: Ba'de'l-hicre Kubâ'da iken gelip îmân eden Muhâcirîn.

Altıncı Tabaka: Bedr Gazâsı'nda bulunan Muhâcîrîn ve Ensâr-ı Kirâm hazerâtıdır ki "Ashâb-ı Bedr" unvânıyla mümtâz buyurulmuşlardır.

Yedinci Tabaka: Bedr Gazâsı'yla Hudeybiye Seferi arasında hicret eden Müslümânlar.

Sekizinci Tabaka: Hudeybiye'den sonra hicret eden Ashâb-ı Kirâm hazerâtıdır ki Amr bin Âs onların eşrâfından olup fazl u kemâlleri de bu tertîb üzeredir.

---

bir mu'âhede-nâme yazıp Ka'be-i Mu'azzama'ya ta'lîk ederek, Ebû Leheb'den başka bi'l-cümle Benî Hâşim ve Benî Abdülmuttalib'i taht-ı muhâsaraya üç sene kadar bu hâl üzere tazyîkte bulunmuşlar ise de Cenâb-ı Zü'l-Celâl hazretleri bir kurt musallat edip mezkûr ahid-nâmede İsm-i Celâl'den başka bir harf bırakmadığını Resûl-i Ekremi'ne vahy ile bildirmekle Ebû Tâlib'e bunu haber vermesi üzerine Ebû Tâlib hazretleri onlara bu hâl rızâ-yı İlâhî'ye mugāyir olduğundan "Ahid-nâmeniz içinde İsm-i Celâl'den başka hîçbir harf **[71a]** kalmadığını Cenâb-ı Allâh haber vermiştir. Bakınız, eğer hilâf çıkarsa Hazret-i Muhammed'i size teslîm ederim. Gerçek çıktığı hâlde insâf edip ihtiyâr ettiğiniz hilâf-ı insâniyet hâlden geçmeniz îcâb eder." demekle, fi'l-hakîka bakarlar ve görürler ki dedikleri gibi zuhûr etmekle insâf edip nakz-ı ahdle muhâsarayı kaldırmışlar ve ahid-nâmeyi yazan elleri dahi kurumakla cezâsını görmüştür.

MAKSAD-I SÂMİN[279]

Ber-vech-i beyân Hazret-i Hamza ve Hazret-i Ömer bin Hattâb'ın hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek ehl-i İslâm'a iltihâkları üzerine şevket-i İslâmiyye kesb-i kuvvet ve metânet ederek [280]﴿فَاصْدَعْ بِما تُؤْمَرُ﴾ muktezâsınca i'lân-ı İslâmiyet üzerine [281]﴿وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ hitâb-ı dehşet-nisâbı inzâl buyurularak Resûl-i Kibriyâ ve Sened-i Asfiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ Efendimiz hazretleri fermân-ı İlâhî'yi infâz emeliyle Safâ semtine teşrîf buyurup kabîle-i Kureyş'i da'avâtla "Yâ Benî Abdülmuttalib ve yâ Benî Fihr! Şu dağın arkasında düşman ordusu var, gelip sizi yağma edecekler desem sözüme i'timâd edip inanır mısınız?" buyurdukta cümlesi birden "Evet, zîrâ siz emîn ü sâdıksınız." **[72a]** demeleri üzerine "Öyle ise ben sizi da'vetime icâbet etmediğiniz hâlde fermân-ı İlâhî ile muhakkak u meczûm olarak ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُم بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ﴾[282] muktezâsınca azâb-ı cehennemle inzâra me'mûrum." dedikte Ebû Leheb-i la'în [283](تبا لك) "Yâ Muhammed, bizi bunun için mi çağırdın?" diyerek şân-ı risâletlerine muhâlif elfâz-ı nâ-becâda bulunmakla [284]﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ﴾ müfâdıyla mücâzât görmeye mahkûm olup birkaç gün sonra Nezîr-i Efham ve Beşîr-i Mufahham Efendimiz hazretleri tekrâr bir ziyâfet tertîb buyururak da'vet buyurup ancak bir kimseye kifâyet edecek mikdâr ta'âmla kırktan ziyâde kimse karınları doyuncaya kadar yiyip yine aslâ eksilmeyerek tabakta kalması gibi ibrâz-ı mu'cizede bulunarak bervech-i sâbık inzârda bulunmak üzere söze başlamak üzere iken, yine la'în-i merkûm [285](سحركم صاحبكم قوموا) diyerek ifâde-i merâma mecâl bırakmayarak dağılıp gitmeleri üzerine Hazret-i Alî'ye hitâben "Yâ Alî, gördün ya bu mel'ûn benim ifâdeme nasıl mâni' oldu." diyerek izhâr-ı esefle "Yarın yine bugünkü gibi bir mikdâr ta'âm hâzır edip onları tekrâr da'vet et." diye emredip ertesi gün yine onlara hitâbla "Cihânda bilmem ki benim size

---

279 [Müellif tarafından başlık sıralaması yazılırken "Maksad-ı Sâmin"in hataen yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu başlık ileride tekrar gelecektir.]

280 "Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy." Hicr, 15/94.

281 "(Önce) en yakın akrabanı uyar." Şu'arâ, 26/214.

282 "Şüphesiz âyetlerimizi inkâr edenleri biz ateşe atacağız. Derileri yanıp döküldükçe, azabı tatmaları için onların derilerini yenileyeceğiz." Nisâ, 4/56.

283 "Ellerin kurusun!"

284 "Ebû Leheb'in elleri kurusun. Zaten kurudu." Tebbet, 111/1.

285 "Arkadaşınız büyülenmiş, kalkınız." Bkz. İbn İshâk, *Sîret*, I, 146.

beyân ettiğim ve etmek istediğim şeylerden daha a'lâ bir şey beyân etsinler. Ben size dünyâ vü âhiret sa'âdetlerini getirdim. Ve Cenâb-ı Allâh bana emr eyledi ki sizi onları kabûle da'vet edeyim. Bu işte bana hanginiz yardım eder ki o benim karındaşım ve vasîm olarak sizin içinizde halîfem olsun?" buyurdukları hîçbirisi tarafından emâre-i icâbet görülmeyince Hazret-i Alî sinnen onların cümlesinden küçük iken "Ben yardım ederim yâ Resûlallâh!" diyerek izhâr-ı kabûl ve icâbette bulundukta Rahmeten li'l-âlemîn hazretleri mübârek kolunu onun boynuna atıp "Bu benim karındaşım ve vasîm olup sizin içinizde halîfemdir. Onun sözünü tu[tu]p emrine itâ'at sebeb-i necât ü sa'âdetiniz olacağı gibi hilâfı hâlinde bulunmanız da dâ'î-i nekbet ve bâ'is-i nedâmetinizdir." buyurduklarında izhâr-ı istihfâfla Ebû Tâlib'e "Hazret-i Muhammed sana oğlunun emrine itâ'at ü inkıyâdla emrediyor." diyerek istihzâda bulunarak def' olup gitmişlerdir.

[73a]

Ekâbir-i Kureyş'in Resûl-i Ekrem Sebeb-i Necât-ı Benî Âdem Efendimiz Hazretlerine İstimâletleri

Ber-vech-i beyân bahâdırân-ı Kureyş'ten Hazret-i Hamza ve üç gün sonra Hazret-i Ömer bin el-Hattâb'ın şeref-i İslâm'la müşerref olmaları Kureyş'i endîşeye düşürerek meslek-i nifâka sülûkla bir mahalde toplanıp bi'l-istişâre içlerinden fesahat u belâgatla müşârün bi'l-benân bulunan Utbe bin Rebî'a'yı[286] ﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ﴾ Hazretleri ile bi'l-münâzara ilzâm u iknâ' ederek kendi zu'mlarınca da'vâ-yı nübüvveti terkle sâlik oldukları tarîk-i dalâlet u gavâyetten müte'addid bulunmamalarını iltimâsa me'mûr etmeye karâr verip ol vechile mûmâ-ileyh de huzûr-ı Hazret-i Peygamber'e ba'de'l-vusûl "Ey nûr-ı dîde ve birâder-zâdemiz, sen beyne'l-Kureyş haseb ü nesebce hâ'iz-i nisâb-ı kemâl olarak cümlemizin mâ-bihi'l-iftihâr ü ibtihâcımız olarak her vechile şâyân-ı ihtirâmımızsın. Hâlbuki da'vâ-yı nübüvvet ü risâletle gençlerimizi âbâ vü ecdâdımızın sâlik olageldikleri meslek-i kadîmlerinden ayırıp öteden beri ma'bûd ittihâz ettiğimiz ilâhlarımızı zemm ü tevbîh ederek birbirimize düşman eyledin. Ger bundan maksadınız cem'-i emvâl ile kesb-i servet u sâmân eylemek veyâhûd ihrâz-ı riyâsetle is-

286 "O, nefis arzusu ile konuşmaz." Necm, 53/3.

tihsâl-i şöhret ü şân ise zât-ı kemâlât-sıfâtınız ber-vech-i beyân beyne'l-kabâ'il hâ'iz-i nisâb-ı şerâfet ü siyâdet bulunmakla kavm ü kabîlemizin ittihâd u ittifâklarıyla makām-ı riyâsete iclâs ederek âmâl-i mezkûrenin cümlesi hâsıl olur. Ve eğer âsâr-ı rûhâniyye isâbetiyle musâb iseniz ehl ü erbâbına mürâca'atla tedâvîsine bakarız. Hemân siz ber-vech-i beyân da'vânızı bırakınız." diyerek iknâ'a çalışması üzerine Nebiyy-i Mutlak ve Nâtık-ı bi'l-hak Efendimiz hazretleri de cevâb-ı irşâd-ı mâ-bihe mübâderetle "Yâ Utbe, sen de beni dinle." diyerek ﴿حمٓ تَنزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ﴾[287] sûre-i celîlesini ﴿فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِّثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ﴾[288] âyet-i celîlesine kadar tilâvet buyurdukta azâb-ı İlâhî nüzûl eder havfıyla Utbe hemân dâmen-i şefkat ü merhametlerine sarılıp **[74a]** Resûl-i Ekrem hazretleri secde âyetine kadar tilâvetle secdeye varıp ba'dehû "Yâ Utbe! İşte işittiğini işittin, varın bildiğinizi elinizden bırakmayınız. Benim taraf-ı İlâhî'den me'mûr olduğum vazîfeyi îfâdan geri kalmak ihtimâlim yoktur." buyurdukta Utbe Kur'ân-ı Bâhirü'l-Burhân'ın mazmûn-ı dehşet-efzûnuna muttali' olarak kendisini havf u dehşet istîlâ edip huzûr-ı sa'âdetten müfârakat ve muntazır-ı cevab olan mecma'-ı Kureyş'e muvâsalatla onlara hitâben "Vallâhi Muhammed'den işittiğim kelâmın mislini bu âna kadar ne kimseden işittim ve ne de işitmek mümkündür. Zîrâ tilâvet buyurdukları âyet-i celîleye ne eş'âr ve ne de kehânet gibi kelâm-ı beşer diyemem. Bana kalırsa bu bâbda bizim için eslem tarîk onu kendi hâline bırakmaktır. Zîrâ işittiğim âyet-i celîlenin muktezâsı kendilerine mu'ârız olanların kavm-i Âd ve Semûd gibi giriftâr-ı helâk olmalarıdır. Eğer da'vâsında sâdık ise muhâlefette bulunanların helâkıyla biz mütenebbih olup kesb-i selâmet ederiz ve kavm-i kabîlemiz için bundan büyük şân u şeref olamaz. Ve eğer da'vâsında kâzib ise başkaları tarafından mağlûb olarak bilâ-meşakkat maksadımız hâsıl olur." diyerek kendi hâline bırakıp te'addî vü tecâvüzden men'e çalışmış ise de, işitmiş olduğu kelâm-ı belâgat-encâmın te'sîriyle meshûr olduğuna kā'il olarak inkâr u istikbârlarında ısrâra kıyâm eylemeleri üzerine Utbe "Artık

287 "Hâ Mîm. Bu Kur'ân, Rahmân ve Rahîm olan Allah'tan indirilmedir. Bu, bilen bir toplum için Arapça bir Kur'ân olarak âyetleri genişçe açıklanmış bir kitaptır. Müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderilmiştir. Fakat onların çoğu yüz çevirmiştir. Artık onlar işitmezler." Fussilet, 41/1-4.

288 "Eğer yüz çevirirlerse onlara de ki, 'Ben sizi Âd ve Semûd kavimlerini çarpan yıldırım gibi bir yıldırıma karşı uyardım.'" Fussilet, 41/13.

ben vazîfemi îfâ eyledim, siz bildiğinizi yapınız." diyerek ihtiyâr-ı sükûnetle bî-taraflığı iltizâm edip ba'dehû başkaları tarafından dahi tekrâr olarak bu yolda vâki' olan mürâca'atlara (ما بِي ما تَقُولُونَ، ما جِئْتُكُمْ بِمَا جِئْتُكُمْ بِهِ أطلُبُ أَمْوالَكُمْ، ولا الشَّرَفَ فِيكُمْ وَلا المُلْكَ عَلَيْكُمْ وَلَكِنَّ اللهَ بَعَثَنِي إِلَيْكُمْ رَسُولا وَأَنزَلَ عَلَيَّ كِتَابًا، وَأَمَرَنِي أَنْ أَكُونَ لَكُمْ بَشِيرًا وَنَذِيرًا، فَبَلَّغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي، وَنَصَحْتُ لَكُمْ، فَإِنْ تَقْبَلُوا مِنِّي مَا جِئْتُكُمْ بِهِ فَهُوَ حَظُّكُمْ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ، وَإِنْ تَرُدُّوهُ عَلَيَّ أَصْبِرْ لأَمْرِ اللهِ حتى يَحْكُمَ اللهُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ)[289] cevâb-ı ilzâm-nisâbıyla redd buyurup "Öyle sizin vehm üzerine teklîf ettiğiniz servet ü sâmân ve hükümdârlık emelinde olmadığım gibi şükran-lillâhi Te'âlâ hıfz u himâye-i İlâhiyye'de olarak hîçbir gûnâ eser-i hülyâya dahi giriftâr değilim. Belki mahzâ **[75a]** inâyet-i İlâhiyye olarak inzâl buyurulan Kur'ân-ı Bâhirü'l-Burhân muktezâsıyla cümle-i nâsı tarîk-i rüşd ü hidâyete da'vetle irşâda me'mûr peygamber-i âhirü'z-zamânım. Tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâlet ve Şerî'at'la da'vetime icâbet edenleri eltâf-ı İlâhiyye ile tebşîr ve küfr ü inkârda bulunanları azâb-ı elîm-i ebedî ile inzâr edip Ahkemü'l-Hâkimîn olan Cenâb-ı Allâh'a beynimizi fasl edene kadar her ne hâlde bulunsanız sabr u tahammül ederim." diyerek emr-i teblîğin îfâsında mecbûr olduklarını ifhâm eylemiştir.

Kureyş'in Resûl-i Ekrem Hazretlerini İmtihânları

Eşirrâ-yı Kureyş ber-vech-i beyân Resûl-i Ekrem hazretlerinin da'vâ-yı risâleti terkle kendilerine mümâşâtta bulunmasından kat'-ı ümîd etmekle tarîk-i âhara sülûk ederek sıdk-ı müdde'âlarını tecrübe ve imtihân ile nâ'il-i emel olmak ümniyyesiyle Nadr bin Hâris ve Ukbe bin Ebî Mu'ayt'ı ehl-i kitâbdan Yehûd ulemâsına gönderip kuvve-i akliyye ile halli kābil olmayacak birkaç mühim su'âller öğrenip onları Hazret-i Peygamber'e arz ederek âciz bırakıp da'vâ-yı nübüvvetten vazgeçirmeye çalışarak, "Onlar tarafından üç şeyden su'âl ediniz. Eğer haber verirse hak peygamberdir, hemâ[n] da'vetini kabûl ederek îmân edip sa'âdet ve selâmete nâ'il olunuz. Zîrâ bu su'âllere peygamberlerden başka kimse cevâb veremez. Ve eğer cevâb veremez ise kâzibdir deyip;

Birinci su'âl: "Ezmine-i sâbıka[da] gelip geçen yigitler kimlerdir?" sorunuz. Cevâb Ashâb-ı Kehf olup Dakyanus [Decius] nâm hükümdâr-ı kâfirin zulmünden kaçıp nice asırlar gār-ı ma'lûmda uykuya varıp saklanmışlardır.

İkinci su'âl: "Dünyâyı devr edip dolaşan kimdir?" Cevâb Zülkarneyn'dir.

289 Taberî, *Tefsîrü't-Taberî*, XV, 87.

Üçüncü su'âl: "Rûhtan su'âl ediniz." Cevâb [290]﴿قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّ﴾ ya'nî "Hakîkat-i rûhu Rabbimden başka kimse bilmez." diyerek cümlesine cevâb-ı savâb vermişler ise de [291]﴿إِنَّكَ لاَ تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ﴾ muktezâsınca hasbe'l-meşiyet karîn-i hidâyet-i ezeliyye olanlar Müslümân olup, olmayanlar inkâr ve istikbârlarına **[76a]** musırr olarak müstahakk-ı azâb olmuşlardır.

Resûl-i Ekrem Hazretlerini Da'vâsından Men' İçin Eşirrâ-yı Kureyş'in Ebû Tâlib'e Mürâca'atları

Ber-vech-i beyân amm-i pâk-ı muhterem hazretleri Hamza ile Fârûk-ı A'zam hazretlerinin İslâmları ile bir dereceye kadar şevket-i İslâmiyye kesb-i kuvvet ve metânet ederek [292]﴿فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ﴾ muktezâsınca Resûl-i Ekrem sebeb-i necât-ı ümem Efendimiz hazretleri alenen müşriklerin ilâh ittihâz ettikleri putları zemm ü tevbîh ve Cenâb-ı Hakk'a karşı onlara ibâdette bulunanları tahmîk ü techîl ile tadlîl buyurması üzerine Resûl-i Ekrem hazretlerini bu da'vâdan vazgeçirmek üzere ber-vech-i beyân mevâ'îd ü imtihândan dahi merâmlarına nâ'il olmayınca bi'l-ittifâk Ebû Tâlib hazretlerine mürâca'atla "Yâ Ebâ Tâlib, birâder-zâden bizim ma'bûdlarımızı takbîh ü tezyîf ve âbâ ü ecdâdımızdan mevrûs olan dînimizi alenen tahkîr eylemesine tahammül kābil olmayacağından, ya [o]nu bu hâlden men' eyle veyâhûd bize teslîm eyle, biz onunla da'vâmızı fasl edelim." diyerek alenen izhâr-ı husûmete kıyâm ettiklerinde, "Ben ona nasîhatte bulunup bir çâresine bakarız." diyerek kavl-i leyyin ile onları savıp Resûl-i Ekrem hazretlerine mâcerâyı hikâye eyledikte Resûl-i Ekrem hazretleri onların ma'bûd ittihâz ettikleri esnâm ü evsân sebeb-i dalâletleri olarak giriftâr-ı azâb olmaktan başka hîçbir gûne fâ'ideye kādir olmayıp tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâlet ü Şerî'at'la mazhar-ı hidâyet ü sa'âdet olmak ise muktezâ-yı akl u hikmet olduğunu bi'l-beyân vazîfe-i risâletlerini îfâ ile fermân-ı İlâhî'ye inkıyâdda mecbûr olup velâkin eşirrâ-yı Kureyş'in amm-i pâk-ı muhteremleri Ebû Tâlib hazretlerini ber-vech-i beyân tazyîklerine sebeb

---

290 "Sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: 'Ruh, Rabbimin bileceği bir şeydir.'" İsrâ, 17/85.

291 "Şüphesiz sen sevdiğin kimseyi doğru yola iletemezsin. Fakat Allah, dilediği kimseyi doğru yola eriştirir." Kasas, 28/56.

292 "Ey Muhammed! Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy." Hicr, 15/94.

nefs-i nefîs-i risâletleri olduğunu mülâhaza ederek kendilerini himâye için onun ol vechile giriftâr-ı şiddet ve muzâyaka olmalarını dahi ârzû etmediğini beyânla; "Ey velî-ni'metim amcam! Farz-ı muhâl olarak bi'l-cümle kâ'inâtın benimle birlikte mahv olacağımızı bilsem dahi me'mûr olduğum fermân-ı İlâhî'yi îfâdan ser-i mû inhirâf **[77a]** eylemek yed-i iktidârımdan hâricdir. [293]﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلا وَحْيٌ يُوحَى﴾ muktezâsınca benim bunlara teblîğ ettiğim şeylerin cümlesi fermân-ı İlâhî'nin muktezâsı olduğunu kendilerine mümkün olduğu derecede beyân ettim. Binâ'en-aleyh fermân-ı İlâhî'ye karşı ekārib ü ecânib tehdîd ü ihâfeleri ve sizin tahzîr ü tavsiyeleriniz beni me'mûr olduğum vazîfe-i mukaddeseyi teblîğ u beyândan men' edemez. Eğer bu bâbda bana mu'âvenette bulunursanız müstahakk-ı makāmât olarak me'cûr ü müsâb olursunuz. Ve eğer onların tehdîd ve tazyîklerine tahammül edemeyerek çekilir iseniz [294]﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ diyerek müte'essiren Ebû Tâlib'in yanından ayrıldıkları gibi, Ebû Tâlib hazretleri arkalarından koşarak "Ey nûr-ı aynım! Lutf edip biraz tevakkuf buyurunuz ve istediğinizi dilediğiniz vechile îfâdan aslâ çekinmeyiniz. Ben sağ oldukça onlar tarafından sana hîçbir şey olmaz." diyerek i'tizârla tesellî ve teşcî'de bulunmuşlardır.

Eşirrâ-yı Kureyş'in Tekrâr Ebû Tâlib Hazretlerine Mürâca'atları

Ber-vech-i beyân Resûl-i Ekrem hazretlerinin esnâm ü evsânlarını alenen tezyîf ü tevbîh ve onlara ibâdet husûsunda vâki' olan şirk ü dalâletlerini beyândan Ebû Tâlib'e mürâca'at ettikleri hâlde vâki' olan ısrârına tahammül edemeyerek tekrâr mürâca'atla, yâ Hazret-i Muhammed'i da'vâsından men' veyâhûd kendilerine teslîmle icrâ-yı vazîfeye müsâ'ade buyurması veyâhûd beynlerinde bulunan alâka-i karâbet ve asâbetin fekkiyle kendilerini fedâ eylemesi beyninde tahyîr ile teşdîd-i tazyîke kıyâm edip, Ebû Tâlib ise sağ oldukça onu ne fedâ ne de da'vâsından men' edemeyeceğini beyân eylemesi üzerine gerek Ebû Tâlib ve gerek bi'l-cümle Benî Hâşim ile kat'-ı alâka ve münâsebetle Hazret-i Muhammed'i kendilerine teslîmle vücûd-ı sa'âdet-âlûdlarını sahîfe-i âlemden kaldırmadıkça ta'yîn ettikleri

293 "O, nefis arzusu ile konuşmaz. (Size okuduğu) Kur'ân ancak kendisine bildirilen bir vahiydir." Necm, 53/3-4.

294 "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!" Âl-i İmrân, 3/173.

mahalden hârice çıkarmamak ve hîçbir vechile onlar ile bir gûnâ mu'âmelede bulunmamak üzere bir mu'âhede-nâme yazıp Ka'be-i Mu'azzama'nın kapısı **[78a]** üzerine asarak üç sene kadar Benî Hâşim'e etmedik tazyîkāt bırakmamışlar iken, Rahmeten li'l-âlemîn hazretleri hîçbir vakit cezâ-yı amelleriyle mücâzât olmaları husûsunda bârgâh-ı Ulûhiyyet'e mürâca'atla cezâ-yı amellerini talebde bulunmayarak sabr ü tahammül buyurup nihâyet mu'cize-i bâhire olmak üzere Kādir-i Mutlak hazretleri ahid-nâme-i mezkûra bir kurt musallat buyurup İsm-i Celîl-i İlâhî'den başka hîçbir harf bırakmayarak cümlesini mahv ettiğin Resûl-i Ekrem hazretlerine ihbâr buyurup Resûl-i Ekrem Efendimiz Ebû Tâlib hazretlerine ve Ebû Tâlib hazretleri de onlara bi'l-beyân eğer hilâf çıkarsa maksadlarını îfâ edeceğini gerçek olduğu hâlde kendi hareketleri rızâ-yı İlâhî'ye mugāyir olarak butlânının zuhûruna binâ'en tanrılarından sarf-ı nazar eylemeleri lâzım geldiğin ihbâr eyledikte mahallinden indirip hakîkat-i hâlin zuhûru ve onu yazan Mansûr bin İkrime'nin elleri kuruya[rak] kötürüm olmakla ahd-i mezkûru nakz ederek emr-i muhâsarayı nakz eylemişler ise de, ehl-i îmân haklarında bi'l-külliye adâvetlerinden geçemeyerek bu vechile mu'cize-i bâhire ile dahi mütenebbih olmayarak hidâyet-i İlâhiyye'den mahrûm olanların da şirk üzerine ısrârlarında pâyidâr olmuşlardır.

MAKSAD-I SÂBİ'

Ebû Tâlib ve Seyyidetü'n-Nisâ Hazret-i Hadîce'nin Vefâtları Beyânında Olup

Ehl-i siyerin beyânlarına göre Eşref-i Mahlûkāt aleyhi ekmelü't-tahiyyât Efendimiz hazretlerinin amm-i pâk-i muhteremleri olup tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâlet ü Şerî'at'la dîn-i İslâm'ın te'yîd ü te'mîni husûsunda bezl-i makderetle a'dâ-yı dîne karşı Resûl-i Ekrem Efendimizi son derece himâye ederek seksen yaşını mütecâviz oldukları hâlde *irci'î* emr-i celîline lebbeyk-zen-i icâbet olarak Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerini garîk-i bahr-ı elem eylemiştir.

Sağ oldukça Resûl-i Ekrem sebeb-i sa'âdet-i Benî Âdem Efendimiz hazretlerinde mesbûk olan mu'âvenet ve muzâharetleriyle masrûf olan hizmet-i celîlelerinin teşekkürünü îfâ için maraz-ı mevtleri esnâsında yanlarına takarrüble: **[79a]** "Yâ ammî, benim üzerimde pek çok hakkın vardır. Zîrâ dünyâda senden gördüğüm mu'âvenet ve muzâhareti hîçbir kimseden görmedim. [295] «أَعِنِّي عَلَى نَفْسِكَ بِكَلِمَةٍ وَاحِدَةٍ أَشْفَعُ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» ya'nî *"Lâ İlâhe İllallâh"* diyerek tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâlet ifâde eder bir kelimenin ikrârıyla bana mu'âvenette bulun ki huzûr-ı Bârî'de me'zûn olarak istiğfârla şefâ'atte bulunayım." dediğinde "Ey nûr-ı aynım, emîn ol ben bilirim ki sen benim hakîkaten hayr-hâhımsın ve bana her hâlde lutf u merhamette bulunmak istersin. Eğer Kureyş'in Ebû Tâlib ölümden korktu da Müslümân oldu diye ta'n u teşnî'de bulunmayacaklarını bilsem hemân Kelime-i Şehâdet'i tekellüm ederek hidâyet-i ezeliyyemi izhârla sizi mesrûr ederim." dedikleri meşhûr olmakla ehl-i siyerden ba'zıları ﴿مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَن يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ﴾ve [296] ﴿إِنَّكَ لاَ تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ﴾ âyet-i celîlelerine ve Hazret-i Alî kerremallâhu vechehû Efendimiz Resûl-i Ekrem hazretlerine hitâben [297]

295 "Kıyâmet gününde Allah katında sana şefaat edeceğim bir kelimeyle kendin hususunda bana yardımcı ol." İbn Asâkir, *Târîhu Dımeşk*, LIXVI, 328.

296 "Yakınları da olsalar Allah'a ortak koşanlar için af dilemek ne Peygamber'e yaraşır ne de mü'minlere." Tevbe, 9/113.

297 "Şüphesiz sen sevdiğin kimseyi doğru yola iletemezsin. Fakat Allah, dilediği kimseyi doğru yola eriştirir." Kasas, 28/56.

(إِنَّ عَمَّكَ الشَّيْخَ الضَّالَّ قَدْ مَاتَ)[298] buyurup Hazret-i Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem hazretlerinin ağlayarak gusl ve techîz ü tekfînleriyle emir buyurmaları üzerine [299]«يا رسول الله انه قَدْ مَاتَ مشركا» buyurup Rahmeten li'l-âlemîn hazretleri de [300]«اذْهَبْ فَوَارِهِ غفر الله ورحمه» ya'nî "Git sen onu defneyle. Cenâb-ı Allâh onu mağfiretle mazhar-ı rahmet buyursun." demelerine istinâd ederek küfr üzere gitmelerine zâhib olmuşlar ise de, ilm-i kelâmda beyân olunduğu üzere mezheb-i muhtârda hakîkat-i îmân tasdîk-i kalbîden ibâret olup (tasdîk-i kalbî ise emr-i kalbî olarak umûr-ı bâtınadan olup hükm-i Şer'î'si delîl-i zâhirine istinâd olunacağından lisânla ikrâr nisâ-yı Müslime ile izdivâc ve verâset ve vefâtı hâlinde gusl ve tekfîn ve cenâze namâzıyla İslâm kabrine defn gibi) ahkâm-ı İslâmiyye'nin icrâsına alâmet olarak tasdîk asl ve ikrâr onun halefi olmakla kalben tasdîk edip de lisânile ikrâra kādir iken terk ederse her ne kadar inde'n-nâs gayr-ı mü'min olarak **[80a]** ahkâm-ı mezkûre icrâ olunmaz ise de indallâh mü'min olmakla Ebû Tâlib hazretlerinin mü'min olarak garîk-i rahmet-i İlâhiyye olması muktezâ-yı lutf-ı İlâhî'dir. Zîrâ [301]﴿فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ﴾ muktezâsınca sağ oldukça Resûl-i Ekrem'in muhâfaza ve dîn-i İslâm'ın te'yîdi husûslarında ber-vech-i beyân vâki' olan a'mâl-i celîleleri ve Şefî'u'l-müznibîn Efendimiz hazretlerinin [302]«غفر الله ورحمه» diyerek gufrân ve rahmetle du'âları dahi hükm-i mezkûru te'yîd ederek zîrâ [303]﴿مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَن يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ﴾ muktezâsınca gerek enbiyâ-yı izâm ve gerek ehl-i îmân için her ne kadar uli'l-kurbâ olsa dahi ehl-i şirke rahmet ve mağfiretle du'â câ'iz değildir. Onun için huzûr-ı Bârî'de şefâ'ate me'zûn olmak üzere Kelime-i Tevhîd'i tekellüme mu'âvenet buyurmalarını ricâ buyurmuşlardı.

Ve kezâ ber-vech-i beyân Resûl-i Ekrem Efendimiz tarafından vâki' olan taleb üzerine Hazret-i Abbâs Ebû Tâlib'in yanına takarrüb ederek

---

298 "Dalalette olan yaşlı amcan öldü." Ebû Dâvûd, Cenâ'iz, 71; Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, I, 103.

299 "Ey Allah'ın Resûlü! O müşrik olarak öldü." Ebû Dâvûd, Cenâ'iz, 71; Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, I, 103.

300 "Git onu defnet. Allah onu affetsin ve ona merhamet etsin." Ebû Dâvûd, Cenâ'iz, 71; Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, I, 103.

301 "Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse onun mükâfatını görecektir." Zilzâl, 99/7.

302 "Allah ona mağfiret ve merhamet etsin."

303 "Yakınları da olsalar, Allah'a ortak koşanlar için af dilemek ne Peygamber'e yaraşır ne de mü'minlere." Tevbe, 9/113.

söylemekte olduğu[nu] dinledikte, ba'de'l-istimâ' Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerine hitâben "Ebû Tâlib sizin taleb ettiğiniz sözleri kâmilen ikrâr etti." diyerek vâki' olan tebşîrâtları üzerine Şefî'ü'l-müznibîn hazretleri tarafından [304]«الحمد لله الذي هداك يا عمي» diyerek hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek kabûl-i İslâm'a muvaffak buyurduklarından Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senâda bulunmaları ve ensâb-ı Resûlullâh'ı beyânda işâret olunduğu üzre Mekke havâlîsinde vâki' olan kaht senesi Mahbûb-ı dü-cihân ve Vâkıf-ı esrâr-ı zemîn ü âsumân Efendimiz hazretleri taht-ı velâyetlerinde sabî iken birlikte alıp Harem-i Şerîf'te vukū' bulan rahmet du'âsına geldiklerinde mübârek yed-i sa'âdetlerini semt-i semâya ref'le istiskāda bulundukları ânda aktâr-ı Hicâziyye garîk-i emtâr ve sekene-i bilâd müstağrak-ı refâh-ı bî-şumâr olduklarını beyân için silk-i nazma çektikleri kasîde-i belîğalarında [305](ودعوتنى وعرفت أنك ناصحى ... ولقد صدقت وكنت فيه أمينا) gibi ebyât-ı celîleleriyle kabâ-yı Fahr-i Risâlet'le mazhar-ı lutf-ı Bârî **[81a]** oldukta "Sen beni tarîk-i rüşd ü hidâyete da'vet edeceksen muhakkak olarak bilirim ki sen benim şirk ve dalâletten halâsımla dâhil-i dâ'ire-i hidâyet ve nâ'il-i necât ü sa'âdet olmak üzere nâsihimsin. Cenâb-ı Hakk'a kasem ederim ki senin meb'ûs olduğun nübüvvet ü risâletini tasdîk ederim. Zîrâ senin hakkında bu âna kadar vârid olan ahbâr-ı semâviyye ve ifâdât-ı kehene ve irhâsât-ı vâkı'a delâletleriyle bilirim ki vukū' bulacak teblîgātının cümlesi gerçektir." diyerek kable'l-vukū' muhakkaku'l-vukū' olan da'vet-i risâletlerini tasdîk ve ikrârlarıyla dahi îmânı sâbittir.

Ve kezâ *Mevâhib*'in beyânına göre[306] Resûl-i Ekrem Efendimiz hakkında Ebû Tâlib hazretleri Kureyş'e hitâben "Tahkîkan ben bilirim ki birâder-zâdem da'vâsında haktır. Eğer Kureyş'in kadınları beni ta'yîb etmeseler ben ona tâbi' olurdum." deyip bir kasîdesinde dahi "Muhammed yalan söylemez ve ondan bâtıl söz sâdır olmaz." demesi dahi kalben tasdîkle lisânen ikrârı mutazammın olduğu gibi, kable'l-vefât eşrâf-ı Kureyş'e hitâben "Muhammed'i evvelâ Cenâb-ı Allâh'a, sâniyen size tevdî' ederim. Zîrâ Hazret-i Muhammed tâ'ife içinde emîndir ve Arab içinde sıddîktir. Ondan

---

304 "Ey amcacığım! Sana hidayet eden Allah'a hamdolsun."

305 "Beni davet ettin ve ben de senin benim hayrımı istediğini bildim. Seni tasdik ederim. Sen bu konuda güvenilirsin."

306 Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*, I, 157.

aslâ yalan sâdır olmaz. Size vasiyyet edeceğim şeyleri o câmi'dir. Teklîf ettiği dîni kalb kabûl eder, inkâr eden ancak lisândır. Vallâhi ben gûyâ gözümle görürüm ki tâ'ife-i Arab'ın fukarâ vü zu'afâsı ve bâdiye-nişînleri ve etrâf-ı âlem onun da'vetini kabûl edip sözünü tasdîk eden şânını ta'zîm eylediler. Gazâlar ve cihâdlar edip Kureyş'in başları kuyrukları olsa gerektir. Ya'nî ona itâ'at ederek fakîrler eşrâf ve inkârda bulunan eşrâf ise hakîr ü zelîl olsalar gerektir. Ey cemâ'at-i Kureyş! Ona nusret ve mu'âvenette bulununuz. Vallâhi onun yoluna giden doğru yola gider, onun hidâyetine mukārin olanlar mazhar-ı sa'âdet olur." diyerek vâki' olan vaz'iyyetleri dahi tasdîk ve ikrârlarını müfîd olduğu derkârdır.

Ümmü'l-Mü'minîn Seyyidetü'n-Nisâ Hazret-i Hadîce'nin Vefâtları

[82a] Ümmü'l-Mü'minîn Seyyidetü'n-Nisâ Hazret-i Hadîcetü'l-Kübrâ yirmi dört sene beş ay kadar Fahr-i Risâlet ve Seyyidü'l-Kâ'inât Efendimiz hazretlerinin şeref-i zevciyetleriyle be-kâm buyurularak bi'set-i seniyyelerinin onuncu senesi Ebû Tâlib hazretlerinin vefâtlarından üç gün sonra ecel-i mev'ûduyla irtihâl-i cennet-i a'lâ ve hâ'ize oldukları kemâlât-ı nâ-mütenâhiyyeleriyle beyne'n-nâs kesb-i infirâd ederek bî-hemtâ buyurulmuşlardır. Makām-ı melâ'ik-kıyâmları Mekke-i Mükerreme'de Mu'allâ nâm mekân-ı kudsîde ziyâretgâh-ı Müslimîn olup Ma'den-i lutf u vefâ Efendimiz hazretleri Hazret-i Ebû Tâlib'le müşârün-ileyhâ hazretlerinin müfârakat-ı sûriyyeleri üzerine pek ziyâde mahzûn olmakla ol seneye "âmü'l-hüzn" tesmiye olunmuştur.

Müşârün-ileyh hazretlerinin min-tarafillâh meftûre buyuruldukları kemâlât-ı zâtiye ve fezâ'il-i kudsiyyeleri hâme-i beyânın imkân-ı iktidârından hâric olup Resûl-i Kibriyâ hazretleri sağ oldukça müşârün-ileyhâ hazretlerinin hâl-i hayâtında görüşüp söyleştiği muhadderâtı gördükçe hürmet-i mahsûsada bulunup Ezvâc-ı Mutahharât'ın ahvâl-i celîlelerini beyânda îzâh olunacağı üzere, bir gün Seyyidetü'n-Nisâ Hazret-i Âişe-i Sıddîka'nın yanında Hazret-i Hadîce'nin fezâ'ilinden bahisle müfârakatları üzerine izhâr-ı tahassür esnâsında kendilerinden kinâye buyurarak "Yâ Resûlallâh, o vefât etti ise Cenâb-ı Allâh size ondan hayırlısını ihsân etti." dedikte Resûl-i Ekrem hazretleri «ما رزقنی الله خیرا منها، آمنت بی حین کفر بی

«الناس، وصدقتنى حين كذبنى الناس، وأعطتنى مالها حين حرمنى الناس»[307] buyurarak Ezvâc-ı Mutahharât'ın cümlesinden efdal olduklarını izhâr ve beyân buyurmuşlardır. Ve evlâd-ı Resûlullâh'ı beyân sırasında ifâde olunacağı üzere Hazret-i Kāsım ve İbrâhîm nâmında iki mahdûmuyla Zeyneb ve Rukiyye ve Ümmü Gülsûm ve nûr-ı ayn-ı Resûlullâh Fâtımatü'z-Zehrâ nâmında dört kerîmelerinden Hazret-i İbrâhîm'den başkası Hazret-i Hadîce'den dünyâya gelip yalnız İbrâhîm Mâriyye-i Kıbtiyye'den doğmuşlardır.

307 "Allah bana ondan daha hayırlısını vermedi. İnsanlar bana inanmadıklarında o bana inandı. Beni yalanladıklarında beni tasdik etti ve insanlar beni mahrum bıraktıklarında bana ihsanda bulundu." Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*, I, 493; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XII, 132.

MAKSAD-I SÂMİN

Ba'zı Ashâb-ı Kirâm'ın Habeş'e Hicretleri Beyânında Olup

[83a] Ebû Zer hazretlerinden rivâyet olunduğuna göre ibtidâ-yı İslâmiyet'te ancak Resûl-i Ekrem Efendimiz ile Sıddîk-i A'zam ve Ammâr bin Yâsir ve vâlidesi Sümeyye ve Suheyb-i Rûmî ve Bilâl-i Habeşî ve Mikdâd hazretleri İslâmlarını izhâr edip Resûl-i Ekrem Efendimiz Ebû Tâlib hazretlerinin himâyelerinde bulunduğundan Sıddîk-i A'zam hazretlerinin kavm ü kabîlesinin kesretinden nâşî müşrikîn-i Kureyş'in ezâ vü cefâlarından bir dereceye kadar emîn iseler de dîğerleri haklarında pek ezâ vü cefâlar edip, hattâ Bilâl-i Habeşî hazretlerinin boynuna ip takıp çocukların ellerine verilerek sokaklarda dolaştırılarak eziyyet ederlerdi. Nihâyet Sıddîk-i A'zam hazretleri satın alıp âzâd ederek onların ezâlarından tahlîs buyurmuşlardı. İşte şu hâle binâ'en Resûl-i Ekrem Şefî'u'l-Ümem Efendimiz hazretleri müşrikân-ı Kureyş'in ezâlarına giriftâr olan ba'zı Ashâb-ı Kirâm'a diyâr-ı Habeş'e hicret buyurmalarına müsâ'ade buyurmakla «صَحِبَهُمَا اللهُ ! إِنَّ عُثْمَانَ أَوَّلُ مَنْ هَاجَرَ بِأَهْلِهِ بَعْدَ لُوطٍ عَلَيْهِ السَّلاَمُ»[308] ya'nî "Cenâb-ı Hak Hazret-i Osmân'ı cennât-ı âliyâtta Hazret-i Lût aleyhi's-selâmla hem-sohbet buyursun ki ondan sonra iyâliyle diyârından ibtidâ hicret eden Osmân'dır." muktezâsınca ibtidâ Hazret-i Osmân'la kerîme-i muhtereme-i Resûlullâh Hazret-i Rukiyye dahi hem eşirrâ-yı Kureyş'in ezâ vü cefâlarından halâs olmak ve hem de neşr-i envâr-ı mukaddese-i dîniyye vazîfesinde bulunarak şevket-i İslâmiyye'nin terakkî vü te'âlîsine çalışmak üzere hicret buyurmuşlardı.

Hâlbuki bunlar tarafından diyâr-ı Habeş'te envâr-ı İslâmiyye neşr olunarak efrâd-ı İslâmiyye'nin tekessürüyle şevket-i İslâmiyye kesb-i kuvvet eylemesi kendileri için bâ'is-i helâk olmak korkusuyla hemân Muhâcirîn-i Kirâm haklarında ehl-i Habeş'in fikirlerini ifsâd ederek orada dahi icrâ-yı mezâlimde bulunmak üzere Amr bin el-Âs ile Umâretü'l-Velîd'i mühim hediyeler ile arkalarından gönderip diyâr-ı Habeş'e vâsıl ve muvaffak olabildikleri vâsıtalar ile huzûr-ı hükümdâra dâhil olarak secde-i lâzımeyi ba'de'l-edâ Mekke'den gelmiş olan muhâcirlerin erbâb-ı fesâd-

308 İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, VII, 114.

dan olarak Habeş ahâlîsinin efkârını ifsâd ederek nice fenâlıklara sebeb olacaklarından **[84a]** bahisle kendilerine teslîm edilerek memleketlerinden tard edilmesi niyâz u istirhâmında bulunduklarında hükümdâr-ı müşârün-ileyh ise erbâb-ı rüşd ü fetânet bir merd-i kemâlât-sîret olmakla onların akvâl-i mücerrede-i garaz-kârânelerine sem'-i i'tibâr eylemeyerek matlûb olan Muhâcirîn-i İzâm hazerâtını huzûr-ı hükümdârîlerine ihzâr ederek, ba'de'l-isticvâb îcâbına bakılmak üzere ihzârlarını emr edip ba'de'l-ihzâr huzûruna girdiklerinde huzûr-ı hükümdârîde mu'tâd olan secde-i tevkîrde bulunmadıklarından li-ecli'l-mu'âheze terk-i secdenin sebebi su'âl olunarak teşdîd-i mu'âmele izhârında bulunmaları üzerine Hazret-i Ca'fer[309] "Biz Cenâb-ı Hak'tan başka kimseye secde etmeyiz. Zîrâ secde ancak ma'bûdün-bi'l-hak olan Cenâb-ı Hâlık'a mahsûstur ve Peygamber-i zî-şânımız bize böyle teblîğ buyurmuştur." demesi hükümdârın kalbinde bir te'sîr hâsıl ederek hemân mecrâ-yı kelâmı tebdîl ile "Sizi taleb eylemek üzere gelen Kureyşîlerin beyânlarına göre siz onların dînlerini terk edip Yehûd ve Nasârâ dînlerini dahi inkârda bulunur imişsiniz. Kendi dîninizden biraz beyân eder misiniz?" dedikte, derhâl Hazret-i Ca'fer beyâna mübâderetle "Cenâb-ı Allâh bize beyne'l-Kureyş ulüvv-i neseb ve sümüvv-i haseb ve sıdk u emânetle müşârün bi'l-benân olan Ahmed-i Muhtâr'ı şeref-i nübüvvet ü risâletle i'zâz buyurarak irsâl buyurup risâletlerini dahi nice mu'cizât ile te'yîd buyurup öyle masnû'-ı beşer olan esnâm ü evsân gibi hacer ve şecer makūlesi cemâdâta ibâdâttan men' ile cümle kâ'inâtı yoktan vâr eden Kādir-i Mutlak hazretlerini tevhîd ü tasdîkle evâmir-i İlâhiyye'sine itâ'at ü inkıyâd ve nevâhîsinden ictinâba da'vetle ibâdât u tâ'ât-ı İlâhiyye üzerine tafdîlen mükâfâtla tebşîr ve irtikâb-ı menâhî vü me'âsî üzerine muktezâ-yı adâlet olarak mücâzâtla tenzîr buyurarak mekârim-i ahlâk ile tahalluka da'vet edip şeref-i nübüvvet ü risâletlerinde ber-vech-i beyân pek çok mu'cize-i bâhire ile isbât edip hâl-i şirkin üzerine inâd ü istikbârla ısrârda bulunan kavm ü kabîlemiz tarafından ehl-i îmân hakkında irtikâb ve icrâ olunmakta bulunan ezâ vü cefâ tahammül olunmaz bir hâle geldiğinden **[85a]** Hâtemü'l-Enbiyâ ve Ser-tâc-ı Asfiyâ Efendimiz sizin diyârınızı memâlik-i sâ'ire üzerine tercîhle bizi cenâh-ı sıyânet ü himâyetinize gönderdi. Himâye buyurur iseniz şân u şevketinizin izdiyâdıyla müsâb

309 [Metinde sehven "Ca'fer-i Sâdık" yazılmıştır. Oysa bu isim Âl-i Beyt imamlarından Muhammed Bâkır'ın oğlu İmâm Ca'fer'in lakabıdır.]

u me'cûr olursunuz. Onlara teslîmen i'âde ederseniz onlara iştirâk eylemiş olursunuz. Bu ise sizin gibi bir hükümdâr-ı şöhret-şi'ârın şânına muhâlif olduğu beyândan müstağnîdir." diyerek verilen cevâb-ı belâgat-nisâb üzerine taraf-ı hükümdârîden tekrâr "Ol Peygamber-i zî-şâna inzâl buyurulan âyât-ı celîleden bildikleriniz var mı?" dedikte Hazret-i Ca'fer hemân Besmele-i şerîfe ile (كهيعص) [Meryem] sûre-i celîlesinin ibtidâsından birkaç âyet-i celîle tilâvet buyurup mazmûn-ı mehâsin-meşhûnu te'sîriyle pek müte'essir olarak pek çok bükâ edip ağladıkları gibi, meclisinde hâzır olan ulemâ-yı kavmi de tilâvet olunan âyet-i celîleyi ellerinde bulunan suhûf-ı kadîme-i sahîhaya tatbîk ederek mazmûn-ı kemâlât-meşhûnunun yek-dîğerlerine mutâbakat ü muvâfakatlarına ve Nazm-ı Celîl'in son derece hâ'iz olduğu i'câz ü belâgatle berâber müstefâd olan ahkâm-ı celîlesinin hüsn-i te'sîriyle onlar dahi bî-çâre hükümdâra iştirâk ederek gözlerinden akan eşk-i te'sîrle ellerinde bulunan sahîfeler ıslanmakla, hükümdâr-ı müşârün-ileyh Amr bin Âs'a hitâben "Bunlar benim e'azz misafirlerimdir. Hîçbirisini size vermek ihtimâlim yoktur. Bunların memâlikimde vücûdlarıyla iftihâr ederim." dedikte Amr bin Âs tarîk-i tezvîre saparak "Bunların i'tikādları sizin i'tikādlarınıza mugāyir olmakla teb'anızın efkâr u i'tikādlarını ifsâd ederek şîrâze-i intizâmınızı ihlâl ederler." diyerek hükümdârın göstermiş olduğu ikbâl ve teveccühü ifsâd ü izâleye çalışmış ise de atmış olduğu balgamı yüzlerine çarpmak için Ashâb-ı Kirâm hazerâtına hitâben "Hazret-i Îsâ aleyhi's-selâm haklarında ne dersiniz?" diye vârid olan su'âline cevâben هو عبد الله ﴿وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِّنْهُ﴾[310] tilâvetiyle cevâb [verip] "Onun hakkında Cenâb-ı Hakk'ın söylediğini söyleriz." diyerek vermiş oldukları cevâbları dahi karîn-i hüsn-i telakkî olunmakla Necâşî ya'nî hükümdâr-ı müşârün-ileyh eline bir çöp alarak **[86a]** "Ey Habeşe ahâlîsi ve ey ulemâ-yı millet! Emîn olunuz ki İncîl ve Tevrât'la bunların kitâbları arasında şu kadar fark ve tefâvüt yoktur. Hazret-i Îsâ ve Mûsâ aleyhime's-selâm taraflarından şeref-i bi'setleri tebşîr buyurulan Resûl-i âhirü'z-zamân olduğunda aslâ şübhe yoktur. Binâ'en-aleyh tasdîk ve kabûlü sebeb-i sa'âdet ve inkârı ise dâ'î-i nekbet ü nedâmet olmakla erbâb-ı akl u basîret için şâyân-ı kabûl ve i'tikād olduğu beyândan müstağnîdir. Ve ey Muhâcirîn-i Kirâm! Merhabâ

310 "Meryemoğlu Îsâ Mesîh, ancak Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı (emriyle onda var ettiği) kelimesi ve kendisinden bir ruhtur." Nisâ, 4/171.

size ve merhabâ tarafından geldiğiniz Peygamber-i zî-şân hazretlerine! Ben kalben şehâdet ve lisânımla ikrâr ederim ki kütüb-i semâviyyede evsâf-ı celîleleri beyân ve Rusül-i Kirâm ve kehene-i zamân taraflarından teşrîfleri tebşîr buyurulan resûl-i zamân Hâtemü'l-Enbiyâ hazretleri kendileridir. Hudâ hakkı için, gā'ile-i saltanat ve endîşe-i memleket mâni' olmasa idi bizzât gidip hâk-i pây-i risâletlerine yüzüm ve gözüm sürüp hizmet-i halîleleriyle kesb-i izzet ü iftihâr ederdim. Binâ'en-aleyh her nerede ârzû buyurur iseniz kemâl-i i'zâz ü istirâhatle mükîm olunuz." deyip Amr bin Âs'la arkadaşının getirmiş oldukları hediyyelerini kendilerine redd ü i'âde ile hemân tard ü teb'îd edilerek hâ'iben avdete mecbûr ve bi'l-cümle ehl-i îmânın kalblerini şâdân u mesrûr buyurmuşlardır.

MAKSAD-I TÂSİ'

Medîne-i Münevvere'ye Hicret-i Seniyye'nin Mebâdîleri Beyânındadır

Mevsim-i haccın takarrübüyle etrâf ü eknâfdan kabâ'il-i Arab îfâ-yı ziyâretle edâ-yı hac için gelmeye başladıkları vakit Resûl-i Ekrem ve sebeb-i sa'âdet-i ümem Efendimiz hazretleri onları istikbâl ederek cânib-i Akdes-i Kibriyâ'dan ins ü cinni tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâlet ü Şerî'at'la dâ'ire-i necât ü sa'âdete da'vete me'mûr olarak meb'ûs olup cümle kâ'inâtı bu kadar var eden Perverdigâr hazretleri kendisinin vahdâniyetini tevhîd edip, öyle masnû'ât-ı beşer olup hîçbir vechile nef' u zarara kādir olmayan evsân ü esnâmı ma'bûdün-bi'l-hak olarak Rabbü'l-Âlemîn olan Zât-ı Ulûhiyyet'e teşrîkte bulunanları dünyâ vü âhirette hâ'ib ü hâsir bırakarak **[87a]** ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُم﴾[311] muktezâsıyla azâb-ı cahîm-i ebedîye giriftâr ve evâmir-i İlâhiyye'sine itâ'at ü inkıyâd ve nevâhîsinden ictinâb ü ihtirâzda bulunanları mazhar-ı sa'âdet kılarak nice eltâf-ı İlâhiyye'siyle taltîf buyuracaklarını tebşîr ile irşâdda bulundukça la'în-i pelîd Ebû Leheb, Resûl-i Ekrem hazretlerini tekzîb ile da'vet-i Resûlullâh'a icâbetten men' ederek şekāvet-i hâliyelerinde sebât u ısrâra çalışmakta iken bir gün Muktedâ-yı Enbiyâ ve Ser-tâc-ı Asfiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ Efendimiz hazretleri Akabe nâm mahalde Medîne tarafından gelmiş olan kabîle-i Hazrec'den altı[312] kadar kimselere tesâdüfle onlara dahi emsâli vechile teblîğ-i ahkâm-ı dîn ve teklîf-i îmân-ı selâmet-karîn buyurduklarında cümlesi hemân teblîğ buyurulan da'vete icâbetle hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek şeref-i İslâm'la müşerref olmuşlardır. Çünkü gerek bu kabîle-i Hazrec ve gerek kabîle-i Evs, Medîne ahâlîsinden efrâd-ı kesîreyi câmi' iken büyük kabîle olup bunlar ise Rahmeten li'l-âlemîn hazretlerinin ecdâd-ı izâmlarından Hazret-i Gālib sülâle-i tâhiresinden olarak ileride Hâtemü'l-Enbiyâ ve Resûl-i Kibriyâ hazretlerinin şeref-i nübüvvet ü risâletle ba's olunarak da'vetine icâbet edenlerin mazhar-ı necât ü sa'âdet olacaklarını âbâ vü ecdâd-ı aliyyelerinden istimâ' ederek intizârda bulundukları gibi, Medîne'de mutavattın olup bunlara nisbetle efrâd-ı kalîleden ibâret olarak ve gerek Hazrec ve gerek Evs kabîlelerine

311 "Şüphesiz âyetlerimizi inkâr edenleri biz ateşe atacağız. Derileri yanıp döküldükçe onların derilerini yenileyeceğiz." Nisâ, 4/56.

312 [Metinde sehven "elli" yazılmıştır.]

karşı pek âciz olmakla münâza'a vukū'unda hukūklarını müdâfa'adan âciz oldukça kütüb-i kadîme ve enbiyâ-yı sâlife taraflarından Hâtemü'l-Enbiyâ olarak bi'setleri tebşîr buyurulan peygamber-i âhirü'z-zamânın teşrîfleri takarrüb ettiğinden bahisle hemân onun da'vetine icâbet ederek onun sâyesinde kendilerinden ahz-ı sâr edeceklerini beyânla hem onları tehdîd ve hem de kendileri mütesellî olmakla ber-vech-i beyân Hazret-i Peygamber'in kendilerine vâki' olan teblîgāt-ı celîlelerini kabûle müsâra'atla tâ'ife-i Yehûd İslâm olmadan onlar mazhar-ı hidâyet olarak **[88a]** dâhil-i dâ'ire-i îmân olan fırka-i nâciye-i sâbıkîne iltihâk eylemişlerdir.

Ehl-i siyerin beyânlarına göre ber-vech-i beyân mazhar-ı hidâyet olan fırka-i celîle Ebû Ümâme Es'ad bin Zürâre ile Râfi' ibn-i Mâlik ve Avf bin Hâris ve Kutbe bin Âmir ve Ukbe bin Âmir ve Câbir bin Abdullâh bin Ri'âb[313] emsâli Ensâr-ı Kirâm hazerâtı olup ibtidâ şeref-i İslâm'la müşerref olarak sâbıkîn-i Ensâr olup ba'de'l-hac Medîne-i Münevvere'ye avdetle envâr-ı İslâmiyye ile ehl-i Medîne'yi tenvîre başlayıp bunların hizmet-i mukaddeseleri sebebiyle kavm-i celîl-i Hazrec ile Evsîler beyninde dîn-i İslâm revnak-bahş-ı hidâyet buyurulmuştur.

Ertesi sene mevsim-i hacda Es'ad bin Zürâre hazretleriyle refîkleri bulunan Râfi' ve Avf bin Hâris ve Kutbe ve Ukbe ve Mu'âz bin Hâris ve Zekvân bin Abdikays ve Ubâde bin Sâmit ve Abdullâh[314] bin Zeyd bin Sa'lebe ve Abbâs [bin] Ubâde bin Nadle hazretleriyle Evs kabîlesinden Ebü'l-Heysem [Mâlik] bin Teyyihân ve Uveym bin Sâ'ide dahi Mekke['ye] gelip Akabe'de Resûl-i Ekrem hazretlerine mülâkātla ba'demâ şirk ve zinâ ve sirkat ve iftirâda bulunmamak ve evlâdlarını öldürmemek üzere ahd ü mîsâk olarak bey'at edilmiştir. Çünkü vakt-i câhiliyyette Arablar erkek evlâdlarını muhâfaza ederek onlar ile iftihâr edip kız evlâdlarıyla mahcûb olarak onları diri diri yere gömerek itlâf eylemek mu'tâd olduğundan ber-vech-i beyân men' olunması taht-ı mîsâka alınarak âlem-i insâniyyete pek büyük hizmet edilmiştir.

Bunlar dahi ba'de'l-hac Medîne'ye avdetle envâr-ı İslâmiyye'nin neşr ü ızâ'esiyle âlem-i küfr ü dalâletten zalâm-ı şirk ve udvânın izâlesine başlanmakla az zamân içinde dîn-i İslâm beyne'l-Arab şâyi' olup husûsiyle Medîne-i Münevvere'de pek sür'atle intişâr **[89a]** ederek Hazrec ve Evs kabîleleri-

313 [Metinde sehven "Hâris bin Abdullâh bin Ribâb" şeklinde yazılmıştır.]
314 [Metinde sehven "Ebû Abdullâh" şeklinde yazılmıştır.]

nin ittihâd ve ittifâklarıyla ehl-i Medîne'ye ahkâm-ı İslâmiyye'nin ta'lîm buyurulması için Ashâb-ı Kirâm hazerâtından bir münâsibinin gönderilmesini Resûl-i Ekrem hazretlerinden istirhâmla iltimâsta bulunarak Kur'ân-ı Kerîm ve sâ'ir âdâb-ı dîniyye öğretmek üzere Hazret-i Es'ad bin Zürâre'nin taht-ı riyâsetlerinde Mus'ab bin Umeyr hazretleri gönderilerek Cum'a günleri Medîne hâricine çıkarak cemâ'atle edâ-yı salât ve ta'lîm-i ahkâm-ı dîniyye ile iştigāl buyurulup müşârün-ileyh Es'ad'ın teyze-zâdesi ve Evs kabîlesinden re'îs bulunan Sa'd bin Mu'âz ile Üseyd bin Hudayr henüz şeref-i İslâm'la müşerref olmadıklarından dîn-i İslâm kemâliyle münteşir olmamıştı.

Bir gün Mus'ab'la İbn-i Zürâre hânelerinde musâhabetle ta'lîm-i diyânet esnâsında Üseyd bin Hudayr elinde harbesiyle gelip "Ehl-i Medîne arasına tefrika bırakmaya sebeb nedir?" diye su'âle kıyâm ettikte Hazret-i Mus'ab kemâl-i edeb ve nezâketle "Hele biraz oturunuz, sözümüzü dinleyip maksadımızı anlayınız." demesi üzerine Üseyd dahi yanlarına oturup Mus'ab ona dîn-i İslâm neden ibâret olduğunu ta'rîf edip birkaç âyet-i kerîme tilâvet buyurdukta Üseyd "Ne güzel şeydir bu." diyerek takdîr ü tahsînle "Bu dîne girmek için ne lâzımdır?" dedikte Hazret-i Mus'ab kendilerine Kelime-i Tevhîd'i telkîn buyurup o da ikrâr ederek şeref-i İslâm'la müşerref olup "Varıp birini göndereyim, o Müslümân olursa ehl-i Medîne'nin cümlesi Müslümân olurlar." diyerek gidip Sa'd bin Mu'âz hazretlerini gönderip pür-hiddet bir hâlde gelip Hazret-i Es'ad'a hitâben "Eğer beynimizde hakk-ı karâbet olmasa idi böyle kabîle arasına ilkā eylediğin tefrikanın cezâsını sana gösterir idim!" diyerek tekdîr ü tevbîha başladıkta Hazret-i Mus'ab ona da "Biraz tevakkuf buyurunuz, eğer telkîn ettiğimiz şeyleri takdîr ü tahsîn buyurmaz iseniz biz de terk edip vazgeçeriz." demeleri üzerine o da oturup Mus'ab'ın kelâmını dikkatle **[90a]** dinleyip dîn-i İslâm neden ibâret olduğuna vâkıf olup birkaç âyet-i celîle de tilâvet buyurdukta âyet-i kerîme tilâvet olunurken Sa'd'ın yüzünde nûr-ı İslâm leme'âna başlayıp hitâmında hemân tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâletle hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek Müslümân olup, kavm ü kabîle bulunan Benî Eşhel'e varıp onlara hitâben "Ey cemâ'at! Beni nasıl bilirsiniz?" deyip onlar da "Bizim eşref ü efdalimiz ve cümlemizin muktedâ-bihlerimizsin." demeleri üzerine "Öyle ise size tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâletle İslâm olmanızı teklîf ederim.

Siz Müslümân olmadıkça ba'demâ sizinle görüşmeyeceğim." dedikte cümlesi dîn-i İslâm'ı kabûl ederek şeref-i İslâm'la müşerref olup ba'dehû Sa'd bin Mu'âz'la Mus'ab, Es'ad bin Zürâre'nin hânesinde oturup sâ'ir nâsı dîn-i hakka da'vet ederek ehl-i Medîne'nin cümlesi karîn-i hidâyet olarak rehîn-i necât ü sa'âdet olmuşlardır.

Hicret-i Seniyye'nin Esâsını Te'sîs

Bi'set-i nebeviyyenin on üçüncü senesi mevsim-i hacda mu'allim-i müşârün-ileyh Mus'ab hazretleri yanlarında Evs ve Hazrec kabîlelerinden yetmiş üç erkek ve iki kadın ile Mekke-i Mükerreme'ye teşrîf buyurup Benî Neccâr'dan Ebû Eyyûb-ı Ensârî ya'nî Hazret-i Hâlid onlardan biri idi.

Akabe'ye vusûllerinde Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Erham Efendimiz hazretleri ile buluşup Nebiyy-i Efham Efendimiz hazretlerinin Medîne-i Münevvere'ye hicretle teşrîfe rağbet buyurmalarını niyâz ü istirhâmda bulunup Rahmeten li'l-âlemîn Efendimiz hazretleri onlara ba'zı âyât-ı celîle tilâvet buyurup hicret buyurdukları hâlde nefislerini ve evlâd ü iyallerini nasıl muhâfaza ve himâyede bulunurlar ise nefs-i nefîs-i hümâyûnlarını ve efrâd-ı â'ile ve Ashâb-ı Kirâm'ını dahi öylece muhâfaza eylemek husûsunu ta'ahhüd eylemek üzere bey'at eylemelerini teklîf buyurdukta, cümlesi müttefikan "Yâ Resûlallâh, sizin uğrunuzda fedâ-yı mâl ü cân edersek bize ne var?" buyurduklarında cinân-ı a'lâ ve cemâl-i Mevlâ ile mazhar-ı taltîf olacaklarını tebşîr buyurdukta ol vechile emr-i farîza-i bey'at icrâ buyurularak **[91a]** taraf-ı eşref-i Risâlet'ten Ashâb-ı Kirâm hazerâtına Medîne-i Münevvere'ye hicrete müsâ'ade buyurularak, hemân Muharrem ve Safer aylarında terk-i emvâl ü evtânla Dâru's-Selâm olan Medîne-i Münevvere'ye hicrete kıyâm olunarak, nihâyet Mekke'de Hâtemü'l-Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ Efendimiz hazretleriyle refîk-i sa'âdet-vefîkleri Sıddîk-i A'zam hazretleriyle Esedullâhü'l-Gālib Alî bin Ebî Tâlib hazretlerinden başka kimse kalmamışlardı.

Her ne kadar Resûl-i Ekrem hazretleriyle bunlar da hicret emelinde iseler de Resûl-i Ekrem hazretlerine taraf-ı İlâhî'den vahy-i celîl-i İlâhî ile müsâ'ade buyurulmadığı cihetle ruhsat-ı İlâhiyye'ye muntazır olup, Sıddîk-i A'zam hazretleri [tarafından] ruhsat taleb olundukça "Sabr et, me'mûldür ki Cenâb-ı Allâh sana bir refîk buyurur." diyerek intizârda bulunurlardı.

Ber-vech-i beyân Ashâb-ı Kirâm hazerâtı hicret buyurdukça Evs ve Hazrec kabîleleri münâsib mahallere iskânla havâyic-i lâzımelerini tedârik ederek elem-i gurbeti hissettirmeyecek derece mu'âvenet ve muzâharette bulunurlardı.

Bizzât Hicret-i Seyyidü'l-Kâ'inât

Ber-vech-i beyân Evs ve Hazrec kabîleleri bi'l-ittifâk tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâletle Medîne etrâfında İslâmiyet kesb-i kudret edip Akabe'de icrâ buyurulan bey'at üzerine bi'l-cümle ehl-i îmân da oraya hicretle ittihâd u ittifâk edip nihâyet Resûl-i Ekrem hazretleri de ihtiyâr-ı hicret buyurursa Kureyş'in başlıca tarîk-i ma'îşetleri bulunan Şâm yolu üzerinde Medîne diyârı kâmilen ehl-i İslâm elinde kalarak pek büyük bir kuvve-i İslâmiyye teşekkül edip karîben muktezâ-yı ezâ vü cefâların cezâlarıyla mücâzât görecekleri muhakkak olduğunu teyakkun ederek, hemân Dâru'n-Nedve'lerinde ictimâ' edip melhûz olan tehlikenin önünü almak üzere Hazret-i Peygamber hakkında ne yapmak lâzım ise onu tedârik husûsunda müşâvereye başlayıp; ba'zıları bir mahalde habs ü tevkîfine, diğerleri bir tarafa nefy ü iclâsına ve öbürleri hemân i'dâmına karâr vermek gibi müdâvele-i efkârda **[92a]** bulunmuşlar ise de her birinde kendileri için birçok mahzûr tasavvur ederek hîçbirinin fikri karâr-gîr olmayınca la'în-i merkūm Ebû Cehl; "Her kabîleden bir kimse ta'yîn edilerek cümlesi birden darb-ı seyfle i'dâmından başka çâre yoktur. Zîrâ bu hâlde kātil gayr-ı mu'ayyen olmakla kısâs diyete mütegallib olarak Hâşimîler çâr-nâ-çar diyete râzı olarak iş bitip, beyne'l-kabâ'il kan da'vâsı da mündefi' olur." diyerek Hâtemü'l-Enbiyâ hazretlerinin i'dâmı taht-ı karâra alınıp bu hâlin icrâsı için birtakım erâzil eşhâs intihâb edilerek Ebû Cehl ve Hakem bin [Ebi'l-]Âs ve Ebû Leheb ve Ümeyye bin Halef ve Übey bin Halef emsâli bir takım eşirrâ da onlara iltihâk ederek hâne-i sa'âdeti taht-ı muhâsaraya aldıklarını Cebrâ'îl aleyhi's-selâm gelip haber vererek ﴿وَقُل رَّبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَل لِّي مِن لَّدُنكَ سُلْطَانًا نَّصِيرًا﴾[315] âyet-i celîlesini teblîğ ile Medîne-i Münevvere'ye hicrete me'zûn ve Sıddîk-i A'zam hazretlerini de birlikte götürmeye me'mûr olduklarını beyân buyurmakla, Resûl-i Ekrem hazretle-

315 "Deki: 'Rabbim! (Gireceğim yere) doğruluk ve esenlik içinde girmemi sağla. (Çıkacağım yerden de) beni doğruluk ve esenlik içinde çıkar. Katından bana yardımcı bir kuvvet ver.'" İsrâ, 17/80.

ri nezd-i sa'âdetlerinde bulunan ba'zı kimselerin emânetlerini sâhiblerine teslîm edip, ba'dehû kendileri de hicret eylemek üzere Hazret-i Alî'yi kendi firâş-ı sa'âdetlerinde yatan Resûl-i Ekrem zannıyla hezele-i müşrikîni iğfâl için kendi yataklarına yatırıp, mübârek yeşil hırkalarını üzerine örtüp, yed-i sa'âdetlerine bir avuç toprak alıp ﴿وَجَعَلْنَا مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لاَ يُبْصِرُونَ﴾[316]'a kadar *Yâsîn* sûre-i celîlesini tilâvetle aralarından çıkıp bir me'men-i mukaddeste pinhân olarak ve halvet-hâne-i İlâhî'de mihmân buyurulup, onlar ise göz göre [göre] Hazret-i Peygamber'i gayb etmeleri üzerine neye uğradıklarını bilemeyerek, her kim bulup getirir ise yüz deve ile pek küllî mâl verileceğini i'lân ederek yakalayıp getirmeleri husûsunda erâzil makūlesini itmâ' ederek birçok kimseler her tarafları arayıp taramışlar ise de hîçbir emâreye dest-res olamayarak **[93a]** vâdî-i ye's-i hırmâna dalıp, Resûl-i Ekrem hazretleri ise ertesi gün vakt-i zuhrda Sıddîk-i A'zam hazretlerinin hânelerine teşrîf buyurup taraf-ı İlâhî'den birlikte Medîne'ye hicrete me'mûr olduklarını ifâde ile Sıddîk-i A'zam hazretlerini mesrûr buyurup hâne-i sa'âdetlerinde bulunan develerden birini Hazret-i Peygamber'e takdîm niyâzında bulunmuşlar ise de bu hâlde hediye kabûlünde ma'zûr olduklarını beyânla parasıyla alıp Sıddîk-i A'zam hazretleri bir deve de kendileri için ta'yîn buyurup kulavuzlukta mâhir olan Abdullâh bin Üreykıt nâm şahsı istîcâr edip mezkûr develeri mu'ayyen vakitte Mekke'nin alt tarafında Cebel-i Sevr'e getirmek üzere mûmâ-ileyhe teslîm ederek ol gün akşama kadar Sıddîk-i A'zam hazretleriyle birlikte tevakkuf buyurup leylen Cebel-i Sevr'e su'ûdla orada bulunan gār-ı sa'âdete dâhil olup derhâl izn-i İlâhî ile örümcekler tarafından ağzına ağlar yapılıp güvercinler tarafından yuvalar yapılarak [ve] yavrular çıkarılarak emr-i muhâfazaları taht-ı te'mîne alınmakla, arayanlar izlerini ta'kîb ederek oraya kadar geldiklerini ta'yîn ederek gār-ı mezkûrun kapısına kadar ve içini aramaya dahi kıyâm edenler bulunmuş ise de öyle örümceklerin yuvalar yapıp ve güvercinlerin yavrular çıkardıkları mahalle vakt-i hilkatten beri kimsenin gelmediği bedîhîdir diyerek savuşup gittikleri esnâda onların kelâmları içeride mesmû' olmakla Sıddîk-i A'zam hazretleri Fahr-i Âlem Efendimiz['e] bir ziyân erişmek

316 "Biz onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip gözlerini perdeledik. Artık görmezler." Yâsîn, 36/9.

havfıyla endîşede bulundukça Resûl-i Ekrem Efendimiz ﴿لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا﴾[317] diyerek tesellî vü teşcî' buyururlardı.

Onlar sıvışıp gittikten sonra Sıddîk-i A'zam hazretleri "Yâ Resûlallâh, eğer birisi şöyle baksalardı behemehâl bizi görürlerdi." dedikte Resûl-i Ekrem Efendimiz "Sen öyle zannedersin ammâ üçüncü arkadaşları bulunan Cenâb-ı Allâh öyle demez." buyurup bu sırada gerek gār-ı sa'âdete gelir iken ve gerek gār-ı şerîfte muhtefî iken nice mu'cizeler zâhir olup kütüb-i mebsûtada mezkûrdur.

[94a] Mağārada muhtefî bulundukça Sıddîk-i A'zam hazretlerinin âzâdlı kölesi Âmir bin Fuheyre hazretleri otlatmakta olduğu koyunları sağıp geceleri mağāraya getirdiği gibi mahdûm-ı mükerremleri Hazret-i Abdullâh da geceleri gizlice gelip Kureyş'in hâl ve hareketlerini haber verirlerdi.

Ber-vech-i beyân mağārada üç gece misâfir olup ba'dehû mezkûr kulavuz develeri getirip birlikte râkiben sâhil yoluyla Kadîd nâm mahalle vâsıl olup orada sâkin olan Ümmü Ma'bed'in çadırı önünden geçerken satın almak üzere hurma veyâ başka bir yiyecek talebinde bulunmuşlar ise de yiyecek hîçbir şey bulunmadığını beyân eylemesi üzerine kemâl-i za'fından mer'âya gidemeyerek yatmakta olan bir koyunu görüp "Onu sağalım." buyurdukta "Onda süt değil mer'âya gitmeye dermânı bile yoktur." [deyince] Hazret-i Peygamber tekrâr; "İzin verir iseniz biz sağalım." buyurduklarında "Pek a'lâ, süt bulur iseniz sağınız." dedikte Resûl-i Ekrem Efendimiz *"Bismillâhirrahmânirrahîm"* diyerek sağmaya başladıkta, çeşmeden akar gibi bir büyük kabı doldurup ibtidâ Ümmü Ma'bed'e verip ba'dehû sâ'ir orada bulunanlara doyunca içirip en sonra kendileri içip orada bulundukça üç def'a böyle sağıp Ümmü Ma'bed'e bırakıp kendileri semt-i matlûba teşrîf buyurup, biraz sonra Ebû Ma'bed gelip kaplardaki sütleri gördükte nereden geldiğin su'âl edip zevcesi keyfiyyeti kendilerine mufassalan beyân ve Hazret-i Peygamber'in şekl ü şemâ'ilini söyleyince "Vallâhi Kureyş içinde zuhûr eden âhir zamân peygamberi olacak. Burada bulunsa idim îmân ederdim." diyerek izhâr-ı tahayyürde bulunmuşlardır. Ümmü Ma'bed'den rivâyet olunduğuna göre mezkûr koyun Hazret-i Ömer'in zamân-ı hilâfet-

317 "Üzülme, çünkü Allah bizimle beraber." Tevbe, 9/40.

lerinde vâki‘ olan kuraklık zamânına kadar yaşayıp yeryüzünde yiyecek ot kalmayarak telef olana kadar akşam ve sabâh sağılır imiş.

Mev‘ûd olan yüz deve ile sâ'ir mâlları almak tamâ‘ıyla Resûl-i Ekrem hazretlerini ta‘kîb edenlerden **[95a]** Sürâka bin Mâlik arkalarından erişip Sıddîk-i A‘zam hazretleri "Amân yâ Resûlallâh, yakalandık!" diyerek telâş ettikte yine Resûl-i Ekrem Efendimiz [318]﴿لاَ تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا﴾ diyerek teşcî‘ u tesellî buyurup, Sürâka gelip çatmak üzere iken bindiği hayvânın ayakları dizlerine kadar yere batarak helâkini anladığı gibi Eşfak-ı Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ Efendimiz hazretlerinin merhametlerine dehâlet ederek "Amâ[n] yâ Resûlallâh, du‘â buyur. Halâs olursam arkadan gelenleri çevireyim." diyerek vâki‘ olan istirhâmları üzerine taraf-ı eşref-i Risâlet-penâhlarından halâsları hakkında vâki‘ olan du‘âları karîn-i kabûl buyurularak halâs oldukta onların hâlini ketm ü ihfâ eylemek üzere ta‘ahhüd edip ileride şevket-i İslâmiyye'nin tezâyüd ü te‘âlîsini mülâhaza ederek Resûl-i Ekrem hazretlerinden bir de emân-nâme istirhâm edip onu da ihsân buyurmakla, avdetle geriden gelmekte olanlara "Ben buraları arayıp taradım, onlara müte‘allik bir iz bile yoktur." diyerek geriye çevirip, Feth-i Mekke senesi Sürâka ol emân-nâme ile gelip İslâm'la müşerref olarak mazhar-ı iltifât olmuşlardır.

Medîne-i Münevvere'den İstikbâl

Âfitâb-ı Risâlet aleyhi efdalü's-salât Efendimiz hazretlerinin Mekke-i Mükerreme'den fekk-i irtibât-ı ikāmetle mağbût-ı eflâk olan Medîne-i mübârekeye ihtiyâr-ı hicretle azîmet buyurdukları haber-i meserret-eseri ehl-i Medîne'nin sem‘lerine vâsıl oldukta bir ân evvel cemâl-i kemâlât-iştimâl-i Seyyidü'l-Enâm'ı müşâhede ile kesb-i şeref-i bî-misâl ârzûsuyla alâ-cenâhi'l-isti‘câl her gün hâric-i Medîne'ye cân atarak kudûm-i kudsiyyet-melzûm-ı Seyyidü'l-Kâ'inât'a intizârla arz-ı iştiyâk edip, adem-i zuhûrlarına binâ'en kemâl-i hüzn ü esefle avdet eylemekte iken ma‘iyyetlerinde yetmiş kadar süvârî ile Seyyidü'l-Enâm hazretlerini yakalayıp Mekke'ye götürmek üzere eşirrâ-yı Kureyş tarafından gönderilmiş olan Büreyde nâm kimse ma‘iyyetiyle berâber esnâ-yı râhda erişmişler ise de tevfîkāt-ı İlâhiyye kendi-

318 "Üzülme, çünkü Allah bizimle beraber." Tevbe, 9/40.

lerine refîk ü rehber olarak hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ile Seyyidü'l-Enâm Efendimiz'e iltihâk **[96a]** ederek birlikte Medîne-i Münevvere'ye gelmekteler iken dam üzerinde bulunup etrâfı temâşâ etmekte olan bir Yahûdî tarafından [kudûm-i] hümâyûnları görülerek bülend-âvâzla "Ey ehl-i Medîne ve ey ehl-i Yesrib! İşte cemâl-i kemâlât-iştimâline iştiyâkla intizâr ve istikbâline çıktığınız âfitâb-ı burc-ı hidâyet tulû' edip gelmektedir!" diyerek teşrîf-i Seyyidü'l-Enâm'ı tebşîr buyurdukta ma'şûklarını görmüş âşıklar gibi dâmender-meyân ederek hemân nakdîne-i cânlarını nisâr ve şeref-i mülâkātlarıyla kesb-i mesâr ederek Medîne civârında Kubâ nâm mahalle şeref-nüzûl buyurulup Benî Neccâr'dan birinin hânesine misâfir olarak birkaç gün ârâm ve istirâhate karâr ve Hazret-i Haydar-ı Kerrâr dahi kendilerine tevdî' olunan emânetleri mahallerine te'diye ederek üç gün sonra Kubâ'da Resûl-i Ekrem hazretlerine iltihâkla kesb-i mesâr buyurulup cemâ'at-i Müslimîn ile edâ-yı farîza-i salât için bir mescid inşâ buyurulmuştur ki sadr-ı İslâm'da ibtidâ te'sîs buyurulup [319]﴿لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ﴾ medhiyyesiyle memdûh-ı Hudâ buyurulan mescid-i sa'âdet işbu Mescid-i Kubâ olup Medîne-i Münevvere'yi ziyâret için giden ehl-i îmân onu ziyâretle edâ-yı salât ederek teberrük ve teyemmün eylemektelerdir.

Kubâ'dan Medîne-i Münevvere'ye Teşrîf-i Risâlet-penâhî

Resûl-i Ekrem sebeb-i sa'âdet-i nev'-i Âdem Efendimiz hazretleri Kubâ'yı teşrîfleri hengâmında bi'l-cümle ehl-i Medîne tekrâr be-tekrâr gelip şeref-i ziyâretleriyle teşerrüf ederek civâr-ı sa'âdet-medârlarına teşrîfle kendilerini ihyâ buyurduklarını bi'l-beyân arz-ı ihtirâmla îfâ-yı teşekkürde bulunup, sultânü'l-bülegā ve muk[te]dâ-yı fusahâ, meddâh-ı Resûlullâh Hazret-i Hassân ibn-i Sâbit hazretleri dahi teşrîf-i Risâlet-penâhîlerini tebrîk hakkında bir güzel kasîde-i belîğa ile Resûl-i Ekrem hazretlerini medh u sitâyişte bulunarak bi'l-cümle ehl-i Medîne şehrâyinler icrâsıyla izhâr-ı şevk u şâd-mânîde bulundukları gibi sıgār u kibâr hattâ muhadderât-ı nisvândan dahi icrâ buyurulan **[97a]** şenliklere iştirâk ederek âdet-i Arab üzere ellerine defler alarak:

---

319 "İlk günden temeli takva üzerine kurulan mescid..." Tevbe, 9/108.

طَلَعَ الْبَدْرُ عَلَيْنَا
مِنْ ثَنِيَّاتِ الْوَدَاعِ
وَجَبَ الشُّكْرُ عَلَيْنَا
مَا دَعَا لِلَّهِ دَاعِ[320]

gibi neşîdeler inşâdıyla izhâr-ı meserrette bulunmuşlardır.

Seniyâtü'l-Vedâ': Medîne-i Münevvere civârında bir yokuşun başı olup Hazret-i Peygamber'i neşr-i envâr eylemekte bedr-i münîre ve ol mahalli matla'-ı kamere ve onun oradan zuhûrlarını kamerin tulû'uyla âlemi tenvîrine teşbîh ederek medh u sitâyiş ile "Bizim üzerimize Seniyâtü'l-Vedâ''dan bedr-i münîr-i rahmet ve hidâyet şeref-tulû' buyurarak bizi envâr-ı hidâyet ve sa'âdetle tenvîr ederek mazhar-ı sa'âdet ve hidâyet buyurmakla bir dâ'î dünyâda Cenâb-ı Allâh du'â ve istirhâmda bulundukça mazhar olduğumuz eltâf-ı İlâhiyye'ye karşı Resûl-i Ekrem'in beldemizi teşrîfleri üzerine izhâr-ı meserret ve teblîgāt-ı risâletlerini kalben tasdîk ve muktezâsıyla amel ederek teşekkürde bulunmak bizim üzerimize vâcib oldu." demektir.

Ber-vech-i beyân Eşref-i Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ Efendimiz hazretleri fermân-ı İlâhî ile Medîne-i Münevvere'ye hicrete me'mûr olup Mekke'den hîn-i müfârakatlarında sâhiblerine te'diye edilmek üzere bırakmış oldukları emânetleri sâhiblerine ba'de't-te'diye Hazret-i Alî kerremallâhu vechehû hazretleri de hicretle Resûl-i Ekrem sebeb-i necât-ı ümem Efendimiz hazretlerinin teşrîflerinden üç gün sonra gelip Kubâ'da erişerek birlikte bir Cum'a günü Resûl-i Ekrem Efendimiz ma'iyyet-i seniyyelerinde birçok ehl-i îmân bulunduğu hâlde Kubâ'dan hareketle nefs-i Medîne-i Münevvere'ye azîmet ve esnâ-yı râhda Benî Sâlim yurdunda bir hutbe-i belîğa tilâvetiyle Cum'a namâzını edâ buyurup, işte ibtidâ edâ buyurulan Cum'a namâzı bu olduğu gibi ibtidâ tilâvet olunan hutbe de bu hutbedir.

Hutbe-i Mezkûrenin Tercümesi

"Ey nâs! Sağ iken âhiretiniz için tedârikte bulunun. Yakînen biliniz ki rûz-ı cezâda birinin başına varıp sâhibsiz bıraktığı koyunun telefinden su'âl olunacak, sonra Cenâb-ı Hak ona diyecek ammâ nasıl diyecek; ter-

320 "Ay doğdu üzerimize Vedâ Tepeleri'nden / Şükür gerekti bizlere Allah'a davetinden"

cümânı ve kapıcısı yok, bizzât kendileri hitâb edip "Sana benim Resûlüm gelip de teblîğ etmedi mi? Ben sana mâl verip pek çok lutf u ihsânlar ettim. **[98a]** Sen kendin için ne tedârik ettin?" Ol kimse de sağına soluna bakınacak, hîçbir şey görmeyecek, önüne bakıp cehennemden başka bir şey görmeyecek. Öyle ise her kim kendisini velev yarım hurma ile cehennemden kurtarabilecekse hemân çâresine bakıp hayra çalışsın. Onu da bulamaz ise bârî bir kelime-i tayyibe ile kendisini kurtarsın. Zîrâ onunla bir hayra on mislinden yedi yüz misline kadar sevâb verilir. Ve's-selâmu alâ-Resûlillâhi ve berekâtuhû." diyerek birinci hutbeyi tilâvet edip, bir mikdâ[r] oturup ba'dehû kıyâmla; "Allâh'a hamd ü senâlar olsun. Allâh'a hamd ü senâlar edip ondan yardım isterim ve nefislerimizin şerlerinden ve a'mâl-i şenî'amızdan Allâh'a sığındık. Allâh'ın hidâyet ettiğini kimse ıdlâl edemez ve Allâh'ın ıdlâl ettiğini kimse hidâyet ve irşâd edemez. (أشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له)[321] Kelâmın en güzeli Kitâbullâh'tır. Her kim ki Cenâb-ı Allâh onun kalbinde Kur'ân'ı müzeyyen kıla, onu kâfir iken mü'min ve muvahhid kılıp İslâm'a idhâl edip o da Kur'ân'ı sâ'ir kelâm üzerine tercîh ede, işte ol kimse necât ü felâh bulur. Doğrusu Kitâbullâh kelâmların en güzeli ve en belîğidir. Allâh'ın sevdiğini seviniz. Allâh'ı cân u gönülden seviniz. Allâh'ın kelâmından ve zikrinden erinmeyiniz ve Allâh'ın kelâmından kalblerinize kasvet gelmesin. Zîrâ Kelâmullâh her şeyin a'lâsını ayırıp seçer ve amellerin hayırlısını ve kulların güzîdesi olan peygamberler ve kıssaların iyisini zikreder ve helâl ü harâmı beyân eder. Artık Allâh'a ibâdet ediniz ve O'na başka hîçbir şeyi şerîk etmeyiniz, O'ndan sakınınız. Güzel sözleriniz ile söyleyiniz ve sözleriniz doğru olsun ve aranızda söz ile sevişiniz. Muhakkak olarak bilmelisiniz ki Allâh ahdini bozanlara gazab eder. Ve's-selâmu aleyküm." diyerek hatm edip namâza başladılar. Ber-vech-i beyân Akabe'de icrâ buyurulan bey'atta Ensâr-ı Kirâm hazerâtı Resûl-i Ekrem Efendimiz haklarında ne zamân kendileri beldelerine teşrîf buyururlar ise nefislerinden ziyâde Resûl-i Ekrem ve Ehl-i Beyt'i ve Ashâb-ı Kirâm'ı muhâfaza vü muzâherette bulunacaklarını ta'ahhüd buyurmakla, Resûl-i Ekrem ve sâ'irleri de mâllarını ve vatanlarını terk ederek beldelerine hicret buyurup birkaç gün Kubâ'da istirâhatla şimdi nefs-i Medîne'ye

321 "Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. O tektir. O'nun ortağı da yoktur."

girmek üzere bulunduklarından emr-i mu'âhedenin muhâfazasına ri'âyet zamânı geldiğini ihtâr buyurmuştur.

[99a] Salât-ı Cum'a'yı ba'de'l-edâ alay-ı vâlâ ile Medîne-i Münevvere'ye hareket buyurularak vâsıl olundukta sokaklarda çocuklar ve büyükler ve damlarda kadınlar eş'âr ve medâyih-i celîleler tilâvetiyle sevinçlerinden ne yapacaklarını şaşırıp Medîne'ye vusûllerine nereye inileceği ta'yîn buyurulmadığından herkes kendi hânelerine misâfir olmalarını ârzû ederek kapıları önüne gelindiği gibi develerinin dizginine sarılarak rikâb-ı Risâletme'âblarına yüzlerini ve gözlerini sürerek "Amân yâ Resûlallâh, bizim hânemize teşrîf buyurunuz." diyerek niyâz ve istirhâmda bulundukça Resûl-i Ekrem Efendimiz devenin dizginini boynuna bırakıp "Siz dokunmayınız, o taraf-ı İlâhî'den me'mûr olduğu mahalli bilip gidiyor. Bakalım nereye misâfir olacağız." buyururlardı. Deve ise sağına ve soluna atf-ı nazar ederek Mâlik bin Neccâr'ın hânesi önündeki hâlî arsaya çöküp hemân kıyâmla Ebû Eyyûb el-Ensârî hazretlerinin hâneleri önüne geldikte hemân çöküp bir mikdâr tevakkuf buyurduktan sonra tekrâr kalkıp evvelki çöktüğü mahalle varıp çökerek boynunu yere döşeyerek homurdanması üzerine Resûl-i Ekrem Efendimiz "İnşâ'allâh konağımız burası olacaktır." diyerek deveden inip üzerinde bulunan şeyleri Zeyd ibn-i Sâbit hazretleriyle Hazret-i Hâlid hânelerine taşıyarak Resûl-i Ekrem hazretleri de birlikte teşrîf edip ehl-i Medîne içinde kesb-i şeref ü imtiyâz buyurmuşlardır.

Hikmet-i İlâhiyye

Ber-vech-i beyân devenin ta'yîniyle Hazret-i Hâlid'in mazhar-ı şeref ü imtiyâz buyurulmasına müşârün-ileyh hazretleri Benî Neccâr kavm-i muhteremlerinden olarak Abdülmuttalib hazretlerinin dayıları olmakla Resûl-i Ekrem hazretleriyle beynlerinde karâbet-i sıhriyyet bulunduğu gibi Medîne'nin te'essüs ü inşâsından akdem Yemen hükümdârlarından Amr bin Durû'(?) nâm hükümdâra bir sene ulemâ-yı zamâne âhir zamânda teşrîf edecek olan Hâtemü'l-Enbiyâ hazretlerinin mahall-i hicreti olacağını beyân eylemeleri üzerine re'îsü'l-ulemâsıyla dört yüz kadar ulemâsı ile birlikte gelip onlardan her birisine birer hâne yaptırıp onları onda iskân ve Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerine de bir hâne yaptırıp re'îsü'l-ulemâ-

yı onda iskânla, zamân-ı bi'setlerinde Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerine verilmek üzere **[100a]** istirhâm-nâme yazıp ona teslîm ederek makarr-ı saltanatlarına avdet buyurup, ehl-i Medîne ulemâ-yı müşârün-ileyhim hazerâtının evlâd u ahfâdları oldukları gibi Hazret-i Hâlid de müşârün-ileyh re'îsü'l-ulemânın ahfâdından olarak neslen ba'de-neslin mezkûr hâne de irsen kendilerine intikāl etmekle, Resûl-i Ekrem hazretlerinin bi-iznihî Te'âlâ oraya nüzûlleri vaktiyle kendileri için inşâ olunarak kendilerine mahsûs olmasına mebnî olduğu kütüb-i siyerde mezkûrdur.

Bir de mahall-i ikāmetleri taraf-ı eşref-i Risâlet-penâhîlerinden ta'yîn buyurulmayıp da gayr-ı mükellef olan devenin ta'yîni hem sıdk-ı nübüvvet ü risâletlerine mu'cize-i bâhire göstermek ve hem de Ensâr-ı Kirâm hazerâtından her biri ber-vech-i beyân Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri hakkında cânlarını fedâ eylemekle müftehir ü mübâhî olmakla onlardan birini dîğerleri üzerine tercîh endîşesini izâleye mebnî olması ve ibtidâ hâlî olan bir arsaya çökmesindeki hikmet de arsa-i mezkûre Benî Neccâr'dan iki yetîmin malı olup Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri değer kıymetiyle satın alarak hem onların haklarını muhâfaza ve hem de Hazret-i Peygamber Efendimiz kimsenin taht-ı imtinânında bulunmayarak Mescid-i Sa'âdet'le hâne-i sa'âdetlerini inşâ buyurmak fâ'idelerine mebnîdir. Zîrâ Resûl-i Ekrem Efendimiz orasını ba'de'l-iştirâ bir mikdârına Mescid-i Sa'âdet ve bir mikdârına da hâne-i sa'âdetlerini inşâ buyurmuşlardır.

Mescid-i Sa'âdet yapılır iken Resûl-i Ekrem ve sebeb-i sa'âdet-i ümem Efendimiz hazretleri de bizzât Ashâb-ı Kirâm hazerâtıyla birlikte çalışarak taş ve kireç taşıdıkları kütüb-i siyerde mezkûrdur.

Mekke-i Mükerreme kable'l-feth Beyt-i Mu'azzam müşrikîn elinde bulunmakla İmâmü'l-Enbiyâ Efendimiz Medîne'ye teşrîf buyuralı emr-i İlâhî ile namâzlarını Mescid-i Aksâ'ya müteveccihen edâ buyurmakla mescid-i mezkûrun mihrâbı ol semte vaz' olunarak bir sene dört ay kadar Mescid-i Aksâ'da Sahretullâh tarafını istikbâl ederek edâ-yı salât eylemekte iken vak'a-i Bedr'den iki ay akdem Mekke'nin esbâb-ı fethini harîta-i iz'âna nakş eylemek hikmetine binâ'en cemâ'atle öğle namâzının üçüncü rek'atine

kıyâm ile rükû'a varıldıkta [322]﴿فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ âyet-i celîlesi inzâl buyurularak Ka'be-i Mu'azzama'ya müteveccihen itmâm olunarak yine emr-i kıble Beyt-i Mu'azzam'a tahvîl buyurulmuştur.

***

322 "Yüzünü Mescid-i Harâm yönüne çevir." Bakara, 2/144.

İKİNCİ DEFTER

[6b]

Resûl-i Ekrem Efendimiz Medîne-i Münevvere'ye teşrîfle Hazret-i Hâlid'in hânelerine nüzûl buyurduklarında Ensâr-ı Kirâm hazerâtının en büyüklerinden bulunan Es'ad bin Zürâre hazretleri teberrüken Hazret-i Peygamber Efendimiz develerini kendi hânesine alıp misâfir eylemek şerefiyle mübâhî bulunmuşlardır.

Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin teşrîfleriyle ber-vech-i beyân ehl-i Medîne mazhar-ı hidâyet ve nâ'il-i sermâye-i sa'âdet oldukları gibi Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinden akdem hicretle vatanlarından dûr ve emvâl ü ehibbâlarından mehcûr olarak mahzûn u mükedder olan Muhâcirîn-i Kirâm hazerâtı da tâze cân bularak mesrûr u handân olup ol gün ehl-i Medîne tebrîk-i kudûm-i Seyyidü'l-Kâ'inât için Hazret-i Hâlid'in hânesine gürûh gürûh teşrîfle ziyârette bulunarak izhâr-ı ta'zîm ü ihtirâmda bulundukları gibi tâ'ife-i Yehûd'un re'îsü'l-ulemâsı ve cümlesinin şeyhu'l-meşâyihi bulunan Abdullâh ibn-i Selâm da gelerek Resûl-i Ekrem hazretlerinin şekl ü şemâ'ilini bi'l-müşâhede mev'ûd olan Hâtemü'l-Enbiyâ'nın nişân u alâ'imin re'yü'l-ayn görerek Hâtemü'l-Enbiyâ hazretleri olduğunda şübhesi kalmayarak hemân hidâyet-i ezeliyyesini izhâr, dîn-i İslâm'ı kabûl ve Ensâr-ı Kirâm hazerâtından her biri huzûr-ı hümâyûnlarına hediyyeler takdîm ederek îfâ-yı hizmet husûsunda müsâbakaya çalışırlardı.

Ber-vech-i beyân Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin Medîne-i Münevvere'ye hicretleri üzerine akdemce diyâr-ı Habeş'e hicret eden Ashâb-ı Kirâm hazerâtıyla Mekke'de Müslümân olanlar da gelip Medîne'de tavattun ederek bi'l-külliye Mekke'den fekk-i alâka eylemişlerdi. Bir gün Sıddîk-i A'zam hazretleriyle Bilâl-i Habeşî hazretlerini ısıtma tutarak buhrân-ı harâret arasında Mekke'nin âb u havâsını tezekkür ederek izhâr-ı tahassürde bulundukları ve Bilâl-i Habeşî hazretlerinin Utbe bin Rebî'a ve Şeybe bin Rebî'a ile Ümeyye bin Halef gibi hicretlerine sebeb olanlara inkisâr ederek beddu'âda bulundukları mesmû'-ı Risâlet-penâhî buyurulduktа, «اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا المَدِينَةَ كَحُبِّنَا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ، اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا وَفِي مُدِّنَا،

«وَصَحِّحْهَا لَنَا، وَانْقُلْ حُمَّاهَا إِلَى الجُحْفَةِ»[323] diyerek bârgâh-ı Ulûhiyyet'e mürâca'atla arz ve takdîm eylemiş oldukları **[7a]** niyâz u istirhâmları karîn-i icâbet buyurularak cümlesi huzûr-ı istirâhate mâlik olarak mazhar-ı refâh olup, hattâ Fârûk-ı A'zam hazretleri "Yâ Rab, bana Resûlün'ün makarr ittihâz buyurduğu beldede şehâdet nasîp eyle." diyerek kabrinin dahi Medîne-i tâhirede bulunmasını niyâz eylemiştir.

Mescid-i Sa'âdet'in yanında kendileri için inşâ buyurulan hâne-i sa'âdetlerinin itmâmına kadar Resûl-i Ekrem Efendimiz yedi ay kadar Hazret-i Hâlid'in hânelerinde şeref-bahş-ı ikāmet buyurup Ensâr-ı Kirâm hazerâtı her gün teberru'an nevbetle ta'âm getirirler idi. Mescid-i Sa'âdet'le sa'âdet-hânelerinin inşâsı karîn-i hitâm olup Resûl-i Ekrem Efendimiz yümn ü sa'âdetle nakl-i Seyyidetü'n-Nisâ Hazret-i Âişe-i Sıddîka hazretleriyle emr-i celîl-i zifâfları icrâ buyurularak mazhar-ı sa'âdet-i uzmâ buyurulmuşlardır.

Bu sene Ensâr-ı Kirâm hazerâtının re'îsü'r-rü'esâları bulunan Es'ad bin Zürâre ile Berâ [bin Ma'rûr] vefât ederek dîn-i İslâm'ın te'yîdi husûsunda masrûf olan himem-i celîlelerinin cezâlarıyla mazhar-ı mükâfât olarak cennât-ı âliyâta irtihâl buyurdukları gibi Mekke re'îsü'l-müşrikîni Âs bin Vâ'il es-Sehmî mel'ûnuyla Velîd bin Muğîre feceresi de ehl-i îmân haklarında revâ gördükleri ezâ vü cefâlarının cezâlarıyla ka'r-ı gayyâda mücâzât olmak üzere esfel-i sâfilîne ilkā olunmuşlardır.

Hicret-i seniyye senesinin ibtidâsı bulunan şehr-i şerîf-i Muharrem'in gurresi mebde-i târîh ittihâz buyurularak ilâ-kıyâmi's-sâ'a kabûlüyle beyne'l-Müslimîn teberrük ve teyemmün olunmaktadır ki târîh-i vilâdet-i Resûlullâh'ın elli dördüncü ve mîlâd-ı Îsâ'nın altı yüz yirmi ikinci senesine müsâdif olmuştur.

Hicret-i seniyyenin beşinci ayında tâ'ife-i Yehûd'un dîn-i İslâm aleyhinde bulunmamaları, Medîne üzerine düşman tarafından tecâvüz vukū'unda İslâm'a mu'âvenet ü muzâherette bulunmak üzere mâlları ve cânlarına tecâvüz olunmamak üzere mu'âhede icrâ olunup, on ikinci ayında

323 "Allah'ım, Medine'yi bize Mekke'yi sevdiğimiz gibi, hatta daha fazla sevdir. Allah'ım, bizim ticaretimizi, tartı ölçülerimiz olan sâ'ımızı ve müdd'ümüzü bereketlendir. Medine'yi bize sıhhatli kıl. Medine'nin humma hastalığını da Cuhfe bölgesine kaydır." Buhârî, Fedâ'ilü'l-Medîne, 12; Müslim, Hacc, 480.

﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾[324] âyet-i celîlesi **[8a]** muktezâsıyla ehl-i şirk ile hasbe'l-iktizâ gazâ ve muhârebeye müsâ'ade buyurularak ber-vech-i âtî beyân olunacağı üzere birçoklarında bizzât Fahr-i Risâlet Efendimiz isbât-ı vücûd ederek bi'l-fi'l mukātelede bulunarak "gazve" tesmiye olunup, birtakımlarında dahi Ashâb-ı Kirâm hazerâtından ta'yîn buyurulan kumandanlar vâsıtasıyla icrâ edilerek "seriyye" ta'bîri ihtiyâr olunmuştur.

Yine bu esnâda Muhâcirîn-i Kirâm'la Ensâr-ı İzâm beyninde birbirlerine mu'âvenet ü muzâherette bulunmak ve yek-dîğerlerine vâris olmak üzere râbıta-i uhuvvet te'sîs olunarak taht-ı ta'ahhüde alınıp Gazve-i Bedr'e kadar hükmü icrâ olunmuş ise de ﴿وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ﴾[325] âyet-i celîlesi inzâl buyurularak tevârüs hükmü tahsîs olunarak karâbet-i rahmiyye bulunmadıkça hükm-i tevârüs ilkā olunmuştur.

Yine bu seneye kadar cemâ'atle edâ-yı salât için vakt-i salâtı ve mahall-i salâtı i'lân ederek ta'yîn için bir usûl ittihâz olunmayarak vaktiyle cemâ'ate huzûrda müşkilât vâki' olmakla Ashâb-ı Kirâm hazerâtı duhûl-i vakti i'lân ve mahall-i salâtı ta'yîn ve cemâ'atle edâ-yı salâta da'vet için bir usûl ittihâzına karâr vermek üzere istişârede bulunarak Nasârâ gibi çan çalınmak veyâhûd Yehûd gibi boru çalınmak veyâhûd ba'zı Mecûsîler gibi âteş yakılması emsâli ba'zı re'ylerde bulunularak ihtilâf olunup her birinde birtakım mahzûrlar mülâhazasıyla hîçbiri kabûl olunmayarak dağılınıp, ol gece Abdullâh bin Zeyd hazerâtıyla Fârûk-ı A'zam hazretlerine bi'l-ittifâk rü'yâlarında ezân ve ikāmetin keyfiyyetleri min-tarafillâh ilhâm olunarak ta'lîm ü telkîn olunup ale's-sabâh Hazret-i Abdullâh huzûr-ı sa'âdete gelip takrîr buyurdukta Resûl-i Ekrem tarafından "Rü'yâ haktır, Hazret-i Bilâl'in sesi pek çoktur, ana ta'lîm et, tilâvet eylesin." diyerek fermân buyurulması üzerine, ol vechile Hazret-i Bilâl tarafından okunan ezânı Fârûk-ı A'zam hazretleri işitince koşarak gelip "Yâ Resûlallâh! Hudâ-yı Zü'l-Celâl hakkı için, bu okunan ezân bu gece rü'yâmda bana telkîn olunmuş idi." diyerek te'kîd meşrû'iyyetinde **[9a]** bulunmuşlardır.

---

324 "Kendilerine savaş açılan müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle cihad için izin verildi. Şüphe yok ki Allah'ın onlara yardım etmeye gücü yeter." Hac, 22/39.

325 "... kan akrabaları birbirlerine (varis olmaya) daha layıktırlar." Enfâl, 8/75.

MAKSAD-I ÂŞİR

Resûl-i Ekrem Efendimizin Esâmî-i Aliyye ve Elkāb-ı Celîleleri Beyânında Olup [Dokuz] Faslı Müştemildir.

Fasl-ı Evvel

Kütüb-i mevsûkanın beyânlarına göre [326](الاسماء تنزل من السماء) muktezâsınca gerek kütüb-i semâviyye ve gerek ilhâm-ı İlâhî ile beyân buyurulan esmâ-i İlâhiyyeleri nisbetinde Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin de esâmî-i aliyye ve elkāb-ı celîleleri olup hurûf-ı hecâ tertîbi üzere kütüb-i mufassalada ta'dâd buyurularak beyân olunup esâmî-i mezkûrelerinden pek meşhûr olanlar Ahmed, Muhammed, Mahmûd, Mustafâ oldukları gibi elkāb-ı celîlelerinden meşhûr olanları da Hâtemü'l-Enbiyâ, Hâtemü'l-Mürselîn, Resûl-i Kibriyâ, Habîb-i Hudâ, Şefî'-i Rûz-i Cezâ gibi pek çok olup Ebü'l-Kāsım, Ebû İbrâhîm, Ebü'l-Erâmil, Ebü'l-Mü'minîn gibi bir nice künye-i celîleleri de vardır.

Fasl-ı Sânî

Ezvâc-ı Mutahharât'ı beyânında olup ﴿النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَ أَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ﴾[327] muktezâsınca Eşref-i Mahlûkāt ve sebeb-i kâ'inât aleyhi ekmelü't-tahiyyât Efendimiz hazretleri bi'l-cümle ehl-i îmâna nefslerinden evlâ ve canlarından a'lâ vü ahrâ olarak rızâ-yı hümâyûnları uğrunda mâl ü cânlarını fedâ eylemek bâ'is-i rızâ-yı Rahmân ve sebeb-i duhûl-i cinân olduğu gibi Ezvâc-ı Mutahharât'ı dahi hurmet-i nikâh ve lüzûm-ı ihtirâm husûslarında öz anaları hükmünde olarak nikâhları harâm olup her vechile hürmet ü ri'âyet ve hüsn-i muhâfazaları vâcibdir. Ammâ benât-ı muhteremelerini nikâhla izdivâcları câ'iz olmakla onlar ile beynlerinde karâbet-i nesebiyye ve radâ'iyye ve sıhriyye gibi esbâb-ı hurmet bulunmadıkça hurmet-i nikâh cereyân eylemeyerek öz hemşîre hükmünde değillerdir.

---

326 "İsimler gökyüzünden indirilir." Kaynağı bulunamamıştır. Ancak bazı hadis şerhlerinde geçmektedir. Bkz. Alî el-Kârî, *Mirkâtü'l-Mefâtîh*, VII, 3010.

327 "Peygamber müminlere kendilerinden daha yakındır, eşleri de onların anneleridir." Ahzâb, 33/6.

﴿يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ ۚ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ﴾[328] âyet-i celîlesi muktezâsınca Ezvâc-ı Mutahharât'ın cümlesi efdal-i nisâ olup ﴿وَمَن يَقْنُتْ مِنكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُّؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا﴾[329] muktezâsınca Cenâb-ı Allâh ve Resûl-i Ekrem'ine ibâdât u tâ'âtle vâki' olan a'mâl-i sâlihaları üzerine dîğerlerinden ziyâde **[10a]** ed'âf-ı mudâ'afayla mazhar-ı mükâfât olacakları gibi ﴿يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ﴾[330] muktezâsınca hilâf-ı rızâ-yı Bârî ve mugāyir-i ârzû-yı Peygamberî olarak vukū'u mefrûz olan hâlleri üzerine mücâzâtları da iki kat olacağı muktezâ-yı va'd-i İlâhî'dir. Ehl-i siyerin beyânlarına göre Fuhûlü'l-Mürselîn Efendimiz hazretleri bi'l-ittifâk on bir hâtûn tezevvüc buyurup, onlardan Seyyidetü'n-Nisâ Ümmü'l-Mü'minîn Hazret-i Hadîcetü'l-Kübrâ bint-i Huveylid ve Âişe-i Sıddîka bint-i Ebû Bekr ve Hafsa bint-i Ömer ve Ümmü Habîbe bint-i [Ebî] Süfyân ve Ümmü Seleme bint-i Ebî Ümeyye ve Sevde bint-i Zem'a hazerâtı benât-ı Kureyş'ten olup; Zeyneb bint-i Cahş ve Meymûne bintü'l-Hâris ve Zeyneb bint-i Huzeyme ve Cüveyriye bintü'l-Hâris ve Safiyye gayrılarındandır.

İbn-i Abbâs hazretlerinden naklen İmâm Ahmed hazretlerinin beyânlarına göre «أَفْضَلُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ: خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ، وَفَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ، وَآسِيَةُ بِنْتُ مُزَاحِمٍ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ، وَمَرْيَمُ ابْنَةُ عِمْرَانَ»[331] muktezâsınca Hazret-i Hadîce Ezvâc-ı Mutahharât'ın cümlesinden efdal olup, hattâ bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri tarafından ezkâr-ı celîlesi vâki' oldukta Hazret-i Âişe-i Sıddîka; "Hazret-i Hadîce vefât etti ise Cenâb-ı Allâh sana ondan hayırlısını ihsân buyurdu." dedikte «لا و الله ما رزقنى الله خيرا منها، آمنت بى حين كفر بى الناس، وصدقتنى حين كذبنى الناس، وأعطتنى مالها حين حرمنى الناس»[332]

---

328 "Ey peygamber hanımları! Kendinizi kötülüklerden korumanız şartıyla, siz herhangi bir kadın gibi değilsiniz." Ahzâb, 33/32.

329 "Sizden kim de Allah'a ve Resûlü'ne itaat eder, güzel şeyler yaparsa onun hak ettiği karşılığı iki kere veririz, ayrıca onun için değerli bir nasip de hazırladık." Ahzâb, 33/31.

330 "Ey peygamber hanımları! Sizden kim açık bir hayâsızlık yaparsa onun cezası ikiye katlanır, bu Allah için kolay bir şeydir." Ahzâb, 33/30.

331 "Cennet ehlinin en faziletli kadını Hadîce binti Hüveylid, Fâtıma bint Muhammed, Firavun'un karısı Âsiye bint Müzâhim ve Meryem bint İmrân'dır." Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, I, 293; Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 539.

332 "Hayır vallahi, Allah ondan daha hayırlısını bana vermedi. İnsanlar bana inanmadığında o bana inandı. İnsanlar beni yalanladığında o beni tasdik etti. İnsanlar beni mahrum bıraktığında o bana ihsanda bulundu." Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye*, I, 493; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XII, 132.

buyurarak Hazret-i Hadîce'nin efdal-i nisâ olduğunu beyân buyurmuşlardır. Zîrâ sâbıkîn ashâbı beyânda ifâde olunduğu üzere müşârün-ileyhâ hazretleri cümleden akdem tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâletle Müslümân olup Resûl-i Ekrem Efendimiz ile birlikte edâ-yı salâtla Cenâb-ı Hakk'a ibâdette bulunan ehl-i îmânın birincisidir. Müşârün-ileyhâ sağ oldukça Resûl-i Ekrem hazretleri başka kadın tezevvüc buyurmadıkları gibi nesl-i celîl-i Peygamberîleri de ondan neş'et ederek ilâ-kıyâmi's-sâ'a silsile-i Risâlet-penâhîleri müselsel buyurulmuştur.

Bundan sonra Ezvâc-ı Mutahharât'ın **[11a]** efdali Hazret-i Âişe-i Sıddîka olup Resûl-i Ekrem hazretleri bekâr olarak Mekke'de nikâh edip ba'de'l-hicre Medîne'de zifâf buyurmuşlardır. Ezvâc-ı Mutahharât hazerâtından her birisi birçok hasâ'is-i celîleyi hâ'ize olarak ﴿يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ ۚ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ﴾[333] muktezâsınca hîçbirisine nisâ-yı sâ'ireyi kıyâs kābil değildir.

Fasl-ı Sâlis Evlâd-ı Kirâmı Beyânında Olup

Müttefekun-aleyh olan evlâd-ı kirâmı Hazret-i Kāsım ve Hazret-i İbrâhîm olarak ikisi oğlan ve Zeyneb ve Rukiyye ve Ümmü Gülsûm ve nûr-ı ayn-ı Resûlullâh Hazret-i Fâtımatü'z-Zehrâ olarak dört kızı mehd-i vücûdu tenvîr buyurup Hazret-i İbrâhîm'den başkası Seyyidetü'n-Nisâ Hazret-i Hadîce'den olup yalnız İbrâhîm Mâriyyetü'l-Kıbtiyye'den doğmuştur. Hazret-i Kāsım'la Hazret-i İbrâhîm zamân-ı sabâvetlerinde irtihâl-i dâr-ı na'îm buyurup kerîme-i muhteremeleri ise İslâm'a erişerek tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâletle mümtâze olarak Resûl-i Ekrem hazretleriyle hicrete iştirâk buyurup Hazret-i Fâtıma'dan mâ'adâ cümle evlâd-ı kirâmı hayât-ı Resûlullâh'ta irtihâl-ı dâr-ı bekā buyurup Hazret-i Fâtıma ise Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinden altı ay sonra vefât ederek a'lâ-yı illiyyînde Resûl-i Ekrem ve Şefî'-i Ümem Efendimiz hazretlerine kavuşmuşlardır.

Zübeyr bin Bekkâr'dan naklen *Mevâhib*'in beyânına göre Abdullâh nâmında bir oğlu daha dünyâya gelip Tayyib ve Tâhir'le telkîb buyurularak hâl-i sabâvetinde Mekke'de vefât eylemiştir. Ba'zıların beyânlarına

333 "Ey Peygamber'in hanımları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah'a karşı gelmekten sakınıyorsanız..." Ahzâb, 33/32.

göre Tayyib ve Tâhir Hazret-i Abdullâh'tan başka olup ikiz olarak dünyaya gelmişlerdir. Dîğer ba'zıların beyânlarına göre yine ikiz olarak Tâhir ve Mutahhir nâmında iki oğlu daha dünyaya gelip, bir rivâyette dahi kable'n-nübüvve Abdümenâf nâmında bir oğlu daha dünyâya gelip bundan başka cümlesi ba'de'n-nübüvve dünyâya gelmişlerdir. Lâkin Abdümenâf tesmiyesi sîret-i Resûlullâh'a münâfî olmakla cây-ı nazar olmasa gerektir.

Hazret-i İbrâhîm'in vefâtı günü vâki' olan husûfu Hazret-i İbrâhîm'in vefâtı üzerine mâteme haml ettikleri **[12a]** mesmû'-ı Resûlullâh buyurulduktа[334] «إِنَّ الشَّمْسَ وَالقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ، لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ» ya'nî "Gerek şems ve gerek kamer Cenâb-ı Hakk'ın Vâcibü'l-Vücûd olarak Kādir-i Mutlak olduğuna birer burhân-ı bâhir olarak hîçbir kimsenin vefâtı üzerine tutulmazlar." diyerek i'tikādlarını tashîh buyurmuşlar.

Fasl-ı Râbi'

Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin amcaları beyânında olup Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin peder-i âlîleri Hazret-i Abdullâh'ın birâderleri ve Abdülmuttalib'in oğulları olarak amcaları Hâris, Ebû Tâlib (asıl ismi Abdümenâf) Zübeyr, Hamza, Ebû Leheb, Gaydâk, Mukavvim, Dırâr, Abbâs, Kusem, Abdülka'be, Hacl olmak üzere on iki[dir].

Hazret-i Hamza: Mekke'de Hazret-i Ömer'den üç gün evvel şeref-i İslâm'la müşerref olarak te'mîn-i İslâmiyyet husûsunda hâtime-i ömrüne kadar pek mücâhedelerde bulunmuştur. Umâre ve Ya'lâ nâmlarında iki oğlu olmakla "Ebû Umâre" ve "Ebû Ya'lâ" ile dahi künyeleri vardır. «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهُ لَمَكْتُوبٌ عِنْدَ اللهِ فِي السَّمَاءِ السَّابِعَةِ حَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَسَدُ اللهِ وَأَسَدُ رَسُولِهِ»[335] ve «سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَ اللهِ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَمْزَةُ»[336] muktezâlarınca Esedullâh ve Seyyidü'ş-Şühedâ unvânlarıyla memdûh-ı Resûl-i Kibriyâ buyurulduğu gibi ﴿يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً فَادْخُلِي

334 "Güneş ve Ay Allah'ın ayetlerinden iki ayettir. Herhangi bir kişinin ölümüyle tutulmazlar." Buhârî, Küsûf, 6; Müslim, Küsûf, 10.

335 "Canımı elinde tutan Allah'a yemin olsun ki, Hamza b. Abdülmuttalib yedinci kat semada Allah'ın ve Resûl'ün aslanı olarak yazılıdır." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, III, 149; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 214.

336 "Hamza, Kıyâmet günü Allah katında şehidlerin efendisidir." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, III, 151; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 219.

﴿فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي﴾[337] âyet-i celîlesiyle de memdûh-ı Cenâb-ı Kibriyâ buyurulmuştur.

Gazve-i Bedr'de eşirrâ-yı Kureyş'ten Utbe bin Rebî'a'yı meydân-ı mübârezede katl ü i'dâm eylediği gibi onun birâderi Şeybe'nin dahi cânını cehenneme gönderip Uhud Gazâsı'nda dahi bir haylî sanâdîd-i müşrikîni i'dâm ederek harîta-i âlemden vücûdlarını izâle vü imhâ ile cünûd-ı Müslimîn'in muzafferiyetlerini te'mîn eylemek üzere iken vehleten Vahşî nâm kimse tarafından gadrla şehîd edilerek Resûl-i Ekrem hazretlerini pek mükedder ve müte'essir eylemiştir.

Her ne kadar merkūm Vahşî sonradan Müslümân olarak seyf-i siyâset-i İslâmiyye'den selâmet ve zamân-ı risâletin âhirine ve hilâfet-i **[13a]** Sıddîk'in bidâyetinde nübüvvet da'vâsıyla zuhûr eden Müseylimetü'l-Kezzâb nâm mel'ûnu dahi katl ederek fesâdını izâle ile âlem-i İslâm'a büyük bir hizmette bulunarak hâl-i küfründe Hazret-i Hamza'nın şehâdetine sebeb olarak telvîs eylediği defter-i a'mâlinin sahîfesini sevâd-ı küfrden tathîre çalışmış ise de Hazret-i Hamza'nın şehâdetleri üzerine Resûl-i Ekrem hazretlerine hâsıl olan te'essürün izâlesi kābil olmadığından Sa'îd bin Müseyyeb'in beyânına göre şürb-i hamra mübtelâ olarak mükerreren hadd-i Şer'î icrâ olunarak nihâyet dîvân-ı sahâbeden tayy ü ihrâc olunmuştur.[338]

Ebü'l-Fazl Hazret-i Abbâs: Dahi Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin amm-i pâk-i muhteremlerinden olup her ne kadar kable'l-hicre şeref-i İslâm'la müşerref olmuşlar ise de ehl-i şirkten ihfâ edip Beyt-i Mu'azzam hizmetiyle meşgūl olarak Mekke'de kalmakla onların ihbârıyla Bedr vak'asına gelip, lâkin Resûl-i Ekrem Efendimiz hakîkat-i hâle vâkıf olarak Ashâb-ı Kirâm hazerâtına "Zinhâr Abbâs'ı katletmeyiniz. Zîrâ o Müslümân olup Mekke'de bizim tarafımızdan sefâret vazîfesini îfâ ederek bizim fâ'idemize çalışıp onu müşrikler zor ile kerhen götürmüşler." diyerek tenbîh buyurup Ka'b bin Amr ol gün Hazret-i Abbâs'ı esîr edip kendi fidyesini vererek halâs olup Mekke'ye avdet buyurmuşlardır.

---

337 "Ey imanın huzuruna kavuşmuş insan! Sen O'ndan razı, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. Böylece has kullarımın arasına sen de katıl. Cennetime gir!" Fecr, 89/27-30.

338 [Burada kendisinin, sahabilerin istişare ederek karar aldıkları divandan çıkarıldığı ifade edilmiştir. Yoksa Buhârî'nin *Sahîh*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde rivayetleri bulunan Hz. Vahşî'nin sahabi olduğunda şüphe yoktur.]

Hazret-i Resûl-i Ekrem Efendimiz'den iki üç yaş büyük olup kabîle-i Kureyş'in vazîfe-i riyâsetlerinde bulunarak Ka'be-i Mu'azzama'nın muhâfazasıyla husûsât-ı sâ'ire kendilerine â'id olarak Resûl-i Ekrem Efendimiz'in mu'temedi olup Mekke'de cereyân eden vekāyi'i bildirip orada kalmış olan ve sûret-i hafiyyede Müslümân olanların himâyeleri husûsunda onların merci'leri olduğu mervîdir.

En sonra kendileri de hicret edip esnâ-yı râhda Feth-i Mekke için hareket eden ordu-yı Müslimîn'e tesâdüf ederek hâtemü'l-Muhâcirîn olup â'ile ve eşyâsını Medîne'ye irsâl ederek kendileri Resûl-i Ekrem Efendimiz ile birlikte **[14a]** avdet edip Feth-i Mekke'de bulunduğu gibi Huneyn ve Tâ'if ve Tebûk Gazâları'nda dahi ma'iyyet-i Risâlet-penâhîlerinde hâzır olarak [339]«اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْعَبَّاسِ، وَلِوَلَدِ الْعَبَّاسِ، وَمَنْ أَحَبَّهُمْ» ve [340]«اللّهم انصر العباس وولد العباس» da'avât-ı hayriyyesiyle kendilerine ve evlâd ü asdikāsı haklarında mağfiret ü nusretle du'â ve «من لم يحب العباس بن عبد المطلب وأهل بيته فقد برئ الله ورسوله منه» [341] gibi ehâdîs-i şerîfe ile mazhar-ı ihtirâm buyurulmuşlardır.

Hattâ ehl-i siyerin beyânlarına göre bir gün huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye teşrîf buyurduklarında Resûl-i Ekrem Efendimiz alnından öperek sağ taraflarına oturtup Ashâb-ı Kirâm'a hitâben "Bu benim amcamdır. İsteyen kimse ammiyle iftihâr eylesin." buyurduklarında Hazret-i Abbâs "Ne güzel buyurdun yâ Resûlallâh." dedikte Resûl-i Ekrem Efendimiz "Nasıl demeyim, sen benim amcam ve pederimin birâderi ve atalarımın bakıyyesi ve benim vârisim ve ehlimden arkama kalanların efdalisin." buyurup, yine bir gün "Ammî,[342] yarın sen ve oğulların hânenizde bulununuz, size geleceğim." deyip ertesi gün teşrîfle üzerlerine kisve-i sa'âdetlerini örtüp "Yâ Rab, bu benim ammim ve atamın karındaşı ve bu oğulları benim Ehl-i Beyt'imdir. Kisvemle benim setr ettiğim gibi cehennem âteşinden setr eyle, muhâfaza buyur." dedikte hânenin duvâ[r]larından ve kapılarından "Âmîn, âmîn!" sadâları işitildiği mervîdir.

339 "Allah'ım Abbâs'ı affet, onun çocuklarını affet ve onu sevenleri de affet." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, VI, 205; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XIII, 456.

340 "Allah'ım Abbâs'ı affet, onun çocuklarını da affet." İbn Asâkir, *Târîhu Dımeşk*, XXVI, 299; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XIV, 585.

341 "Kim Abbâs b. Abdülmuttalib'i sevmezse Allah ve Resûlü ondan uzaktır." İbn Asâkir, *Târîhu Dımeşk*, XXVI, 336.

342 "Amca."

Ebû Tâlib hazretlerinin keyfiyyet-i siyerleri maksad-ı sâbi'de beyân olunmakla tekrârına hâcet olmayıp, dîğerleri hâl-i küfr üzere gitmişlerdir.

Fasl-ı Hâmis Ammeteleri [Halaları] Beyânında Olup

Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin ammeteleri ya'nî peder-i mükerremlerinin hemşîreleri ve Abdülmuttalib'in kerîmeleri Âtike ve Ümeyme ve Ümmü Hakîm el-Beydâ ve Berre ve Safiyye ve Ervâ'dan ibâret olarak altıdır.

Âtike'nin İslâm'ında ihtilâf olup Safiyye bi'l-ittifâk Müslümân olarak Hendek Gazâsı'na hâzıre olarak kefere-i Yehûd'dan birini katl ederek zümre-i guzâta dâhil olduğu kütüb-i siyerde musarrahdır.

[15a] Berre ve Âtike'nin vâlideleri Fâtıma bint-i Amr ve Ümmü Hakîm [el-]Beydâ ile Resûl-i Ekrem Efendimiz'in pederleri Hazret-i Abdullâh'ın vâlideleri birdir. Safiyye bint-i Ervâ ile Hâris bin Abdülmuttalib'in vâlideleri birdir.

Ensâb-ı Resûlullâh'ın büyük vâlideleri ensâb-ı Resûlullâh sırasında beyân olunmakla tekrârına lüzûm yoktur.

Radâ'an Vâlideleri

Birisi Ebû Leheb'in câriyesi Süveybe olup Resûl-i Ekrem Efendimiz'in vilâdetlerini Ebû Leheb'e tebşîr ettiği vakit âzâd eylemesi ber-vech-i beyân vilâdet geceleri azâbının tahfîfine sebeb olmuştur. Ve Resûl-i Ekrem hazretleri Hazret-i Hadîce'yi tezevvüc buyurdukları hâne-i sa'âdetlerine geldikçe hürmet ve ri'âyetinde bulunup ba'de'l-hicre kendilerine elbise ve sâ'ire göndererek taltîf buyurup feth-i Hayber'den sonra vefât eylemiştir.

Biri dahi Hevâzin Kabîlesi'nden ve Benî Sa'd cemâ'atinden Halîme bint-i Ebû Zü'eyb olup müddet-i radâ'ın tamâmına kadar irdâ' edip beşâ'ir-i nübüvvetinden irhâsât sırasında beyân olunan hârikaların vukū'u üzerine getirip vâlidelerine teslîm buyurmuştur. Ve Huneyn Gazâsı'nda Resûl-i Ekrem hazretlerine gelip kendilerini bildirdiklerinde ridâ-yı sa'âdetlerini altına serip hürmet-i mahsûsada bulunarak mazhar-ı iltifât olmuşlardır.

Hazret-i Halîme'nin kerîmesi ve Resûl-i Ekrem Efendimiz'in süt hemşîreleri Şeymâ, Hevâzin Kabîlesi'yle birlikte esîr olarak huzûr-ı Hazret-i Peygamber'e geldiklerinde kendilerinin süt karındaşı Şeymâ olduğunu Resûl-i Ekrem Efendimiz'e ifâde eyledikte der-akab ridâ-yı sa'âdetlerini onun da altına döşeyip fevka'l-âde iltifâtla "Yâ Şeymâ, ister isen bizimle birlikte ol ve diler isen izzet ü ikrâmla kabîlene i'âde edeyim." buyurdukta Şeymâ İslâm olup kavm ü kabîlesine gitmek tarafını ihtiyâr etmekle kendilerine üç köle, bir câriye ve birkaç deve ve bir mikdâr koyun ihsân buyurup kabîlesine göndermiştir.

[16a]

Radâ'an Karındaşları

Hazret-i Hamza ve Ebû Seleme bin Abdülesed ile Ebû Süfyân bin el-Hâris, Ebû Leheb'in câriyesi Hazret-i Süveybe'den; Şeymâ, Hazret-i Halîme'den süt karındaşlarıdır.

Fasl-ı Sâdis

Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin şeref-i hizmetleriyle müşerref olan Ashâb-ı Kirâm beyânında olup onlardan birisi Ensâr-ı Kirâm'dan ve Hazrec Kabîlesi'nden Enes bin Mâlik hazretleri olup on sene kadar şeref-i hizmetle müşerref olarak [343]«اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَولَدَهُ، وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ» diyerek da'avât-ı hayriyye-i Resûlullâh'a mazhar olarak beyne'l-Ashâb mümtâz buyurulup ba'de'l-hicre doksan üç târîhinde vefât eylemiştir.

Biri dahi Rebî'a bin Ka'b hazretleri olup Resûl-i Ekrem hazretlerinin âbdest suyunu ihzâra me'mûr olup 63 târîhinde vefât eylemiştir.

Biri dahi Eymen ibn-i Ümmü Eymen olup Resûl-i Ekrem hazretlerinin su kaplarını muhâfazaya me'mûr olarak sâkîleri olup Gazve-i Huneyn'de şehîd olmuşlardır.

---

343 "Allah'ım, onun malını ve evlatlarını çoğalt ve onu cennete koy." Buhârî, Da'avât, 19; Müslim, Mesâcid, 268.

Biri dahi Abdullâh bin Mes'ûd hazretleri olup ekâbir-i Ashâb'ın havâssından ve sâbıklarından olarak Gazve-i Bedr'de hâzır olarak Resûl-i Ekrem hazretlerinin mukarrenlerindendir.

Biri dahi Ukbe bin Âmir hazretleri olup hengâm-ı seferde sâyislik vâzifesiyle me'mûr olup Resûl-i Ekrem hazretlerinin esterlerini çekip gider iken "Yâ Ukbe, estere bin." diyerek emr edip Resûl-i Ekrem hazretlerinin râkib oldukları hayvâna binmeye cesâret edemediğim gibi emr-i Resûlullâh'a muhâlefette bulunmaya da kādir olamayarak çâr-nâ-çâr bir mikdâr binip hemân indiğimde "Yâ Ukbe, tilâvet olunan sûrelerin en efdalini sana ta'lîm edeyim mi?" deyip "Na'am yâ Resûlallâh." dedikte ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾[344] ile ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾[345] **[17a]** sûreleri olup tilâvetine devâm edenler ins ü cinnin şerlerinden emîn olurlar." buyurduğu kendilerinden mervîdir. Müşârün-ileyh hazretleri ahkâm-ı dîniyyeye vâkıf şâ'ir-i fasîh olup Hazret-i Mu'âviye'nin zamânında Mısır'a vâlî ta'yîn olunarak elli beş târîhinde Mısır'da vefât eylemiştir.

Biri dahi Esla' bin Şerîk, Resûl-i Ekrem hazretlerinin râkib oldukları deveyi çekmekle me'mûrlardı.

Biri dahi Ebû Zer-i Gıfârî hazretleri olup ashâb-ı sâbıkînden olup otuz bir veyâ otuz iki târîhinde vefât ederek namâzını İbn-i Mes'ûd hazretleri kıldırmışlardır.

Biri dahi Muhâcirîn-i Kirâm'dan Ümmü Seleme'nin mu'takı ve Huneyn ve Nu'aym bin Rebî'atü'l-Eslemî ve Resûl-i Ekrem hazretlerinin mu'takı Ebü'l-Hamrâ Hilâl bin Hâris olup Humus'ta vefât eylemiştir. Bunlar emsâli şeref-i hizmetleriyle müşerref olanlar pek çok olup tafsîlâtı kütüb-i mufassalada mezkûrdur.[346]

---

344 "De ki: Sabahın Rabbine sığınırım." Felak, 113/1.

345 "De ki: Cinlerden olsun insanlardan olsun, insanların kalplerine vesvese sokan sinsi şeytanın şerrinden insanların Rabbine, insanların mâlik ve hâkimine, insanların mâbuduna sığınırım!" Nâs, 114/1.

346 [Bu dipnotta yazılan kısım müellifin nüshanın sol tarafından boş bıraktığı kısma yine müellif tarafından eklenmiştir.]

Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Âzâd Buyurduğu Köle ve Câriyeleri

Resûl-i Ekrem Efendimiz köle ve câriyeye mâlik oldukça hemân rızâ-yı Bârî uğrunda âzâd edip *men a'taka* [Kim bir köleyi azat ederse] diyerek başkalarını dahi i'tâka teşvîk buyururlardı. Âzâd buyurdukları memlûk ve memlûkelerini hizmet-i celîlelerinde kalıp kalmamak husûsunda muhtâr bırakarak, ârzû edenler hizmet-i celîlelerinde kalırlardı. Bu vechile âzâd olmuş köle ve câriyeleri pek çok olup hîn-i vefâtlarında âzâd olmadık kimse kalmamıştır.

İbtidâ âzâd buyurulan vâlide veyâ pederlerinden mevrûs olup vâlidelerinin vefâtından sonra hizmet-i hızânelerinde bulunan Ümmü Eymen hazretleri olup ba'de'l-i'tâk hizmet-i seniyyelerinde bulunup, ba'dehû Seyyidetü'n-Nisâ Hazret-i Hadîce tarafından kendilerine hibe olunan Zeyd bin Hârise hazretleri olup ba'de'l-i'tâk kendilerine veled ittihâz buyurularak nezd-i risâletlerinde bulunmak şerefiyle mümtâz buyurulmuştur.

"Cennetlik hâtûn isteyenler Ümmü Eymen'i alsınlar." buyurması üzerine Hazret-i Zeyd tezevvüc edip Üsâme nâmında bir oğlu dünyâya gelip öz evlâdı gibi severek nezd-i risâletlerinden dahi ayırmazlardı. Binâ'en-aleyh babasıyla birlikte oğlu Resûl-i Ekrem tarafından perverde buyurulmakla havâss-ı Ashâb silkine dâhil olarak her ikisi de zamân-ı sa'âdetlerinde ser-askerlik vazîfesini ihrâz buyurmuşlardır. Resûl-i Ekrem Efendimiz Ümmü Eymen hazretlerine "Sen anamdan sonra anamsın." diyerek iltifât buyurdukları gibi gerek Sıddîk-i A'zam ve gerek Fârûk-ı A'zam hazretleri teberrüken ziyâretine gelirlerdi. Müşârün-ileyhâ hazretleri Uhud Gazâsı'nda bulunarak asâkir-i İslâmiyye'ye su dağıtıp yaralı olanların yaralarını tedâvîde bulunarak mücâhidîn zümresine iltihâk eylemişlerdir.

Suheyb-i Rûmî ve Selmân-ı Fârisî, Ebû Râfi', Sefîne nâmında dahi nice köleler âzâd edip her biri makāmât-ı âliyeyi ihrâz eylemişlerdir.

Mü'ezzinleri

Evkât-ı salâtın duhûlünü i'lân ve namâz kılacakları mescide da'vet ve mahall-i salâtı ta'yînle i'lân-ı kelimetullâh vazîfesiyle mükellef olan mü'ezzinleri; birincileri Hazret-i Bilâl-i Habeşî olup ibtidâ şeref-i İslâm'la müşerref olan ashâb-ı sâbıkūndandır ki köle iken İslâmiyyeti i'lân eylemekle müşrikîn tarafından giriftâr-ı ezâ ve cefâ olmakla Sıddîk-i A'zam hazretleri alıp hasbeten-lillâh âzâd eyledikten sonra hizmet-i celîle-i Hazret-i Peygamberî şerefiyle mümtâz ve ibtidâ tilâvet-i ezân ve ikāme ile serefrâz buyurulmuştur.

Ba'de'l-hicret Medîne-i Münevvere'de Mescid-i Sa'âdet inşâ buyurulup cemâ'atle edâ-yı salâta devâm olunmakta ise de Ashâb-ı Kirâm hazerâtının ekserîsi ticâret ve zirâ'atla iştigāl ederek huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye vusûl şerefine fırsat buldukça gelebilip Hazret-i Bilâl ise mülâzım-ı hizmet-i nübüvvet olarak hîçbir vakit nezd-i sâmî-i Risâlet-penâhîlerinden müfârakat buyurmazlardı. Kable'l-fecr tilâvet-i ezânla Ashâb-ı Kirâm hazerâtını Mescid-i Sa'âdet'e da'vet edip, ba'dehû namâz vakti oldukta Muktedâ-yı Mürselîn Efendimiz hazretlerini Mescid-i Sa'âdet'e getirip namâzı ba'de'l-edâ hâne-i sa'âdetlerine îsâl edip bâb-ı sa'âdet önünde emr-i sâmî-i Risâlet-penâhîlerine muntazır olurlardı. Sağ oldukça gerek hazar ve gerek seferde ma'iyyet-i seniyyelerinde bulunup irtihâl-i arş-ı a'lâ buyurmaları üzerine âteş-i müfârakatlarına tahammül edemeyerek başını alıp diyâr-ı âhara gitmeye karâr verdikde Sıddîk-i A'zam hazretleri zamân-ı sa'âdet-kırân-ı Resûlullâh'ın bulunduğu hâl üzere ibkāsı ârzûsuyla Hazret-i Bilâl'in dahi vazîfelerini îfâya devâmlarını ricâda bulundukta, "Eğer beni kendi nefsin için almış isen pek a'lâ ve eğer rızâ-yı Bârî için alıp âzâd eylemiş isen beni kendi hâlime bırak." diyerek cevâb-ı red vermiş ise de Sıddîk-i A'zam hazretleri Allâh aşkına civâr-ı Resûlullâh'ta ihtiyâr-ı ikāmet buyurmaları husûsunda tekrâr ricâda bulunmalarına dayanamayarak bir müddet dahi hizmet-i mukaddese-i ezânı îfâ buyurmuşlar ise de nihâyet tahammül edemeyerek Şâm cânibine ihtiyâr-ı seyâhatle guzât-ı Müslimîn'e iltihâk ederek dîn uğrunda mücâhede ile iştigāl eylemekte iken âlem-i ma'nâsında taraf-ı eşref-i Seyyidü'l-Kā'inât'tan "Yâ Bilâl, nedir bu cefân, beni ziyâret edeceğin vakit gelmedi mi?" buyuruldukta hemân devesine râkiben tek ü tenhâ olarak Medîne-i Münevvere'ye gelip Ravza-i Mutahhara'ya kapanarak yüzlerini ve gözlerini topraklara sürerek birçok âh u enîn ederek ağlamakta iken, Sıbteyn-i Muhteremeyn Hazret-i Hasan ve Hüseyin Efendilerimiz hazerâtı gelip onları görünce hemân kıyâmla ayaklarına kapanıp onlar tarafından huzûr-ı sa'âdette okuduğu ezân gibi bir ezân okuması taleb olunarak derhâl Mescid-i Sa'âdet'in damına çıkıp vakt-i sa'âdette ezân okuduğu mahalde bir kerre *(Allâhu Ekber)* dediği gibi Medîne-i Münevvere yerinden oynayıp *(Eşhedu en Lâ İlâhe İllallâh)* dedikde Medîne çalkalanıp *(Eşhedu enne Muhammeden Resûlullâh)* buyurdukta Resûl-i Ekrem Efendimiz tekrâr dirilmiş zannıyla büyük küçük cümle halk sokāklara dökülüp memleket alt üst olarak vâki' olan feryâd u figān üzerine Hazret-i Bilâl dahi tahammül edemeyerek başlamış olduğu ezânı itmâma muvaffak olamayıp bunun üzerine tekrâr Şâm tarafına avdetle şerbet-i şehâdeti nûş eylemek ârzûsuyla ihtiyâr-ı mücâhede buyurdukları siyer-i mevsûkada musarrahdır.

Ber-vech-i beyân Hazret-i Bilâl'in vazîfesi kable'l-fecr tilâvet-i ezânla ashâb-ı teheccüdü îkāzla mescide da'vet ve ba'de'l-vakt Resûl-i Ekrem Efendimiz'i Mescid-i Sa'âdet'e getirip götürmek olup ikinci mü'ezzin ya'nî Hazret-i Hadîce'nin dayı-zâdesi bulunan İbn-i Ümmi Mektûm ise vakt-i sohbet-

Fasl-ı Sâbi' Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazretlerinin Vazîfe-i Kitâbetinde Bulunanlar Beyânında Olup

Onlardan dördü Çihâr-ı Yâr-ı Güzîn hazerâtı olup en güzîdeleri Sıddîk-i A'zam, ba'dehû Fârûk-ı A'zam, ba'dehû Osmân-ı Zü'n-Nûreyn, ba'dehû Hazret-i Haydar-ı Kerrâr'dır. Zamân-ı câhiliyyette Sıddîk-i A'zam hazretlerinin isimleri Abdülka'be iken ba'de'l-İslâm Abdullâh tesmiye olunup herkesten evvel Resûl-i Ekrem Efendimiz'in da'vâ-yı nübüvvetlerini tasdîk ve Cenâb-ı Allâh tarafından kendilerinin sadâkatleri tasdîk olunmakla "Sıddîk" unvân-ı celîliyle mümtâz buyuruldukları gibi hâl-i hayâtında cennetle tebşîr olunarak kayd-ı azâbdan âzâde buyuruldukları için mu'tak ma'nâsına "Atîk" dahi tesmiye olunmuşlardır. İki buçuk sene makām-ı hilâfette bulunarak a'lâ-yı illiyyînde dahi Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin şeref-i refâkatlarına mazhar olup, âhir ömründe Fârûk-ı A'zam

---

te tilâvet-i ezânla edâ-yı salâta da'vet olup Resûl-i Ekrem Efendimiz sefere teşrîf buyurduklarında Hazret-i Bilâl birlikte gidip İbn-i Ümmi Mektûm ise mescidde kalıp ekseriyâ kā'im-makām olarak Medîne'nin zabt u rabtına bakarlardı.

Üçüncü mü'ezzin Ebû Mahzûre olup sadâsı pek güzel olduğundan ezân okudukça işitenleri ağlatıp ba'de'l-Feth taraf-ı eşref-i Peygamberî'den Mekke'de Harem-i Şerîf mü'ezzinliğine ta'yîn buyurularak Hârûn Reşîd zamânına kadar vazîfe-i mezkûre ahfâdına intikāl edip ba'dehû nesli munkarız olarak başkalarına geçmiştir.

Dördüncü mü'ezzinleri Sa'dü'l-Karaz olup Ammâr bin Yâsir'in kölesi iken Resûl-i Ekrem Efendimiz Mescid-i Kubâ'ya mü'ezzin ta'yîn buyurmuşlardır. Ba'dehû Hazret-i Bilâl'in Şâm tarafına azîmetleri üzerine Medîne-i Münevvere'ye nakl buyurularak nesli munkarız olana kadar vazîfe-i mezkûre evlâd u ahfâdına intikāl eylemiştir.

Hutebâ-yı Resûlullâh

Ashâb-ı Kirâm içinde eblağ-ı bülegādan pek çok hutebâ ve şu'arâ bulunup Ensâr'ın hatîbi bulunan Sâbit bin Kays bin Şemmâs hazretleri hitâbetle ve Hassân bin Sâbit hazretleri şi'r ile kesb-i iştihâr eden bülegādan olup Ka'b bin Mâlik el-Ensârî hazretleri de şu'arâ-yı be-nâmdan olarak Bey'at-i Akabe ve sâ'ir mevâki'-i meşhûrede bulunup yalnız Tebûk Gazvesi'nde bulunamamıştır.

Ka'b bin Züheyr hazretleri de Medîne-i Münevvere'ye gelip kasîde-i meşhûresiyle kesb-i imtiyâz buyurarak şu'arâ-yı Müslimîn'e iltihâk eylemişlerdir. Rıdvânullâhi aleyhim ecma'în.

Fukahâ-yı Ashâb-ı Kirâm

Ebû Bekr, Ömer, Osmân, Alî, Abdurrahmân bin Avf, Abdullâh bin Mes'ûd, Übey bin Ka'b el-Ensârî, Mu'âz bin Cebel, Ammâr bin Yâsir, Huzeyfe bin el-Yemânî, Zeyd bin Sâbit el-Ensârî, Ebu'd-Derdâ, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Selmân el-Fârisî hazerâtı Ashâb-ı Kirâm hazerâtının a'lem-i ulemâlarından olup hasbe'l-îcâb vakt-i sa'âdette bile âyât-ı celîle ve sünen-i seniyyeden istinbât-ı ahkâm ederek vazîfe-i nazîfe-i iftâda bulunurlardı.

Hazret-i Ömer, Alî ve Mu'âz bin Cebel vazîfe-i kazâda bulundukları gibi Hulefâ-yı Erba'a ile Abdurrahmân bin Avf Aşere-i Mübeşşere'den olup İbn-i Mes'ûd hazretleri de musâhibân-ı Resûlullâh'tan olarak hizmet-i celîlelerinde müdâvimlerdi.

Mu'âz bin Cebel ta'lîm-i Kur'ân vazîfe-i mukaddesesiyle Yemen'e me'mûr olup Ammâr bin Yâsir hazretleri de havâss-ı Ashâb'dandı. Huzeyfe bin Yemân hazretleri de mahzen-i esrâr-ı Resûlullâh olduğundan Şeyhayn Hazerâtı esrâra müte'allik olan husûsâtta kendilerine mürâca'at buyurup cenâze vukū'unda o namâzında bulunmadıkça bunlar da bulunmazlar ve Hazret-i Ömer zamân-ı hilâfetinde fitnenin adem-i vukū'unu ondan haber alarak müsterîh olmuşlardır.

hazretlerini istihlâf buyurmakla makāmlarına hilâfete ta'yîn buyurulup on sene altı ay dört gece neşr-i adâletle şevket-i İslâmiyye'yi nihâyete îsâl edip nihâyet Muğîre bin Şu'be'nin kölesi Fîrûz tarafından şerbet-i şehâdeti nûş ederek refîklerine iltihâk buyurmuşlardır. Sıddîk-i A'zam'la Fârûk-ı A'zam hazretleri "Şeyhayn" unvânıyla dahi **[18a]** mümtâz olarak hâ'iz oldukları kemâlât-ı beşeriyyeyi hakkıyla îzâh tavk-ı beşerden hâricdir.

Bundan sonra Osmân bin Affân hazretleri de on bir sene, on bir veyâ on üç gün makām-ı hilâfete ta'yîn buyurulup nihâyet tilâvet-i Kur'ân eder iken şerbet-i şehâdeti nûş ederek murg-ı rûhları mele'-i a'lâya iltihâk eylemiştir. Resûl-i Ekrem sebeb-i necât-ı ümem Efendimiz hazretleri bulundukları mecâliste sağ taraflarına Sıddîk-i A'zam hazretlerini ve sol taraflarına Fârûk-ı A'zam hazretlerini alıp Osmân-ı Zü'n-Nûreyn hazretlerini de huzûr-ı sa'âdetlerinde ahz-ı mevki' buyurup, sinnen cümlesinden genç oldukları cihetle Hazret-i Haydar-ı Kerrâr da kitâbetlerinde bulunmakla mümtâzlardı. Hazret-i Osmân'dan sonra dört sene dokuz ay ve sekiz gün makām-ı hilâfette bulunup Abdurrahmân bin Mülcem nâm hâ'in tarafından şehîd edilerek rüfekā-yı sa'âdete iltihâk buyurmuşlardır ki dördüne birden "Hulefâ-yı Râşidîn" ta'bîr olunarak hâ'iz oldukları rüşd ü hidâyetlerine işâret olunur.

Biri dahi Talha bin Ubeydullâh'tır ki Aşere-i Mübeşşere'den olup yevmü'l-Cemel'de şehîd olarak dâhil-i cinân olmuştur.

Biri dahi Zübeyr bin el-Avvâm olup bu da Aşere-i Mübeşşere'den olarak yevm-i Cemel'de şehîd olanlardandır.

Ve kezâ Sa'd bin Ebî Vakkās ve Âmir bin Fuheyre ve Abdullâh bin Erkam ve Übey bin Ka'b-ı Ensârî olup, bu [Übey bin] Ka'b hazretleri Asr-ı Sa'âdet'te Kur'ân-ı Kerîm'i hıfz eden huffâz-ı kirâmdan olarak ol vakitlerde dahi fetvâ veren ulemâ-yı Ashâb'dan olarak hicret-i seniyyenin on yedisinde Medîne-i Münevvere'de vefât eylemiştir.

Biri dahi Sâbit ibn-i Kays olup Yemâme'de şehîd olmuş, biri dahi Hanzale bin er-Rebî' el-Esedî olup şehîd olarak melâ'ike-i kirâm tarafından gasl olunmuştur.

Biri dahi Ebû Süfyân Sahr bin Harb ve oğlu Mu'âviye'dir ki Hazret-i Ömer tarafından Şâm vâlîsi olup Hazret-i Osmân hilâfetinde dahi ibkā olunarak Emîrü'l-Mü'minîn Hazret-i Alî zamânında emâreti yakalayarak yirmi sene vâlî ve yirmi sene de emârette bulunmuştur.

Biri dahi Zeyd bin Sâbit en-Neccârî olup kitâbet-i vahyile meşhûr olan **[19a]** fukahâ-yı Sahâbe'dendir. Sıddîk-i A'zam hazretlerinin zamân-ı hilâfetlerinde Kur'ân-ı Azîm'i cem' edip hilâfet-i Hazret-i Osmân'da Mushaf-ı Şerîf de yazıp hicret-i seniyyenin ellinci senesi vefât eylemiştir.

Biri dahi Şürahbîl bin Hasene ve Alâ' bin el-Hadramî ve Hâlid bin el-Velîd'dir ki, Hazret-i Hâlid'in fazl u kemâli gazavât-ı Resûlullâh'ı beyânda geleceği vechile cihâna bir gelenlerdendir ve "Seyfullâhü'l-Meslûl" unvânıyla mümtâz buyurulmuştur. Kable'l-İslâm Gazve-i Uhud'da gālib olan İslâm ordusunu mağlûb ettiği gibi ba'de'l-İslâm Diyâr-ı Rûm'u feth u teshîr eylemiştir.

Biri dahi Amr bin el-Âs olup Hudeybiye Gazâsı'ndan sonra Müslümân olup dühât-ı Arab'dan olarak Hazret-i Ömer hilâfetinde Mısır'ı feth edip vâlî ta'yîn olunmuştur.

Biri dahi Muğîre bin Şu'be'dir ki Gazve-i Hudeybiye'den akdem Müslümân olup bir kere Basra'ya ve bir kere de Kûfe'ye emîr nasb olunup târîh-i hicrînin ellinci senesi vefât eylemiştir.

Biri dahi Ensâr-ı Kirâm'dan ve Hazrec cemâ'atinden Abd[ullâh] bin Revâha hazretleridir ki Bedr Gazâsı'nda hâzır olup Mûte Gazâsı'nda şehîd olmuştur.

Biri dahi sâbıkîn-i Ashâb'dan Mu'aykîb hazretleri olup gazavât-ı Resûlullâh'ın cümlesinde hâzır olarak Hazret-i Osmân hilâfetinde vefât eylemiştir.

Biri dahi Huzeyfe bin el-Yemân'dır ki sâbıkîn-i Ashâb'dan olarak vâkıf-ı esrâr-ı Resûlullâh olmakla meşhûr olup hilâfet-i Hazret-i Alî'de vefât eylemiştir.

Biri dahi Huveytıb bin Abdüluzzâ'dır ki Feth-i Mekke'de Müslümân olup yüz yirmi sene ber-hayât olup hicret-i seniyyenin elli dördünde vefât

eylemiştir. Ber-vech-i beyân Ashâb-ı Kirâm hazerâtının cümlesi Resûl-i Ekrem Efendimiz kitâbet-i hizmet-i celîlesinde bulunmuşlar ise de ekser evkātta bulunanlar Hazret-i Mu'âviye ile Zeyd bin Sâbit hazretleridir.

Fasl-ı Sâmin Resûl-i Ekrem Efendimiz Tarafından Yazılan Nâme-i Sa'âdetler Beyânında Olup

Resûl-i Ekrem sebeb-i sa'âdet-i ümem Efendimiz hazretleri ehl-i İslâm'a şerâyi' ve ahkâm beyânında mektûb-ı sa'âdetler gönderip, **[20a]** onlardan biri ahkâm-ı zekâtı beyân hakkında olup Sıddîk-i A'zam hazretlerinin nezd-i âlîlerinde hıfz olunarak zamân-ı hilâfetlerinde Enes bin Mâlik hazretlerini Bahreyn cânibine gönderdiği ona yazmıştır ki İmâm-ı Buhârî ve Ebû Dâvûd ve Nesâ'î hazerâtının beyânlarına göre sûret-i celîlesi:

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذِهِ فَرِيضَةُ الصَّدَقَةِ الَّتِي فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى المُسْلِمِينَ، وَالَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا رَسُولَهُ، «فَمَنْ سُئِلَهَا مِنَ المُسْلِمِينَ عَلَى وَجْهِهَا، فَلْيُعْطِهَا وَمَنْ سُئِلَ فَوْقَهَا فَلاَ يُعْطِ فِي أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ مِنَ الإِبِلِ، فَمَا دُونَهَا مِنَ الغَنَمِ مِنْ كُلِّ خَمْسٍ شَاةٌ إِذَا بَلَغَتْ خَمْسًا وَعِشْرِينَ إِلَى خَمْسٍ وَثَلَاثِينَ، فَفِيهَا بِنْتُ مَخَاضٍ أُنْثَى»[347] ilâ âhirihî tarzında olup ahkâm-ı zekâtı câmi' olarak kütüb-i fıkıh ve siyerde musarrah olup pek mufassal olmakla taklîdden sarf-ı nazar olunmuştur.[348]

[22b]

Mühr-i Şerîf İttihâzıyla Dîn-i İslâm'a Da'vet İçin Hükümdârlara Yazılan Nâme-i Hümâyûnlar[349]

"Lâ İlâhe İllallâh Muhammedun Resûlullâh" unvânıyla gümüşten bir mühr-i hümâyûn yaptırılıp dîn-i İslâm'ı kabûle da'vet için hicret-i seniyyenin yedinci senesi Muharrem'inde Dıhye bin Halîfe'yi Rûm hükümdârı Herakl'e ve Abdullâh [bin Huzâfe] es-Sehmî'yi Kisrâ-yı Acem'e, Hâtıb bin [Ebî] Belte'a'yı

347 "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Bu, Allah'ın Resûlü'ne emrettiği ve Resûlullâh'ın müslümanlar üzerine takdir ettiği zekât farizasıdır. Bir müslümandan bu mektupta bildirilen miktarlar zekât olarak istenirse, o kişi istenen zekâtı versin. Bundan fazlası istenirse vermesin. 24 devede ve daha aşağısında, her 5 devede bir koyun zekât gerekir. Deve 25 olunca 35 deveye kadar bir yaşını doldurmuş dişi deve gerekir." Buhârî, Zekât, 38; Ebû Dâvûd, Zekât, 4.

348 [Bu cümleden itibaren müellif tarafından 4 sayfanın üzeri çizilmiştir. Üstü çizilen kısımlarda müellif tarafından aşağıda zikredilecek Hz. Peygamber'in mektuplaşmaları yer almaktadır. İlgili kısım müellif tarafından tekrar düzenlenip yazıldığı için burada metinden çıkarılmıştır.]

349 [Bu sayfa ile önceki sayfa arasında silinen yerler mevcut olduğu için sayfanın olay ve metin akışında bir kopukluk yer almaktadır.]

Mısır ve İskenderiyye Meliki Mukavkıs'a ve Selît bin Amr'ı Hevze'ye ve Amr bin Ümeyye-i Damrî['yi] Habeş hükümdârlarına irsâl buyurularak ber-vech-i âtî cevâblar alınmıştır.

Dîn-i İslâm'ın fezâ'il ü mehâsininden beyân **[23a]** buyurması üzerine (takdîm olunan nâme-i sa'âdeti feth ü kırâ'atla mefhûm-ı hidâyet-melzûmu karîn-i idrâk-i dalâlet-meşhûn-ı Mukavkıs oldukta "Taraf-ı âlîlerinden irsâl olunduğun zât hakîkaten peygamber-i zî-şân ise niçin kendilerine hilâfta bulunanları mu'cize-i nübüvvet olmak üzere kahr u tedmîrleri ile du'â edip de ihlâk etmiyorlar?" diyerek izhâr-ı inkârda bulundukta Hazret-i Hâtıb dahi "Îmân ve ikrâr ettiğin Hazret-i Îsâ aleyhi's-selâm hak peygamber değil mi idi? Senin dediğin gibi kendilerini inkâr ederek ezâ vü cefâlar ile işkencelerde bulunan kavmini niçin mu'cize-i nübüvvetleri olarak ol vechile beddu'â edip de onları ihlâk eylemedi?" diye tarîk-i mu'ârazaya sülûkla ilzâmda bulundukta her biri bâb-ı vatanın zübâb makūlesi birtakım lâf-ı güzâfla müdâfa'ada bulunmak istedi ise de, Hazret-i Hâtıb vaktiyle giriftâr-ı dalâlet u gavâyet olan nice ahmaklar istidrâc kabîlinden nâ'il olduğu âlâyiş-i zâ'ile mağrûr olarak da'vâ-yı ulûhiyyete kadar kıyâm eylemişler iken tezyîd-i gavâbet ü dalâletle teşdîd-i azâbları için her ne kadar li-hikmetin nice zamânlar mazhar-ı müsâ'ade olagelmişler ise de nihâyet Azîz-i Zü'ntikām hazretleri muktezâ-yı ma'siyetleriyle mücâzât buyurdukları ma'lûmunuz olmadı mı?" deyince)[350] Mukavkıs dahi "Ben bu peygamberin hâline nazar edip gerek evâmir ve gerek nevâhîsinde hilâf-ı akl u hikmet hîçbir şey görmedim. Belki cümlesi muvâfık-ı akl u hikmet olmakla bildim ki sâhir olmadıkları gibi kâhin-i kâzib değildir. Ve nübüvvet alâmetleri kendilerinde zâhir ise de biraz daha fikr ü mülâhazada bulunayım." diyerek mektûb-ı şerîfi fîl dişinden bir muhâfaza içine koyarak hıfz edip kâtibine emr ile ber-vech-i âtî nâme-i mahsûsa ile mektûb-ı sa'âdete cevâb verdi.

350 [() Parantez işareti içine alınan kısım müellif tarafından nüshanın solundaki boş kısma yazılmıştır. Metnin devamı olduğu için metin içinde verilmiştir.]

Sûret-i Mektûb

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، لِمُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ مِنَ الْمُقَوْقِسِ عَظِيمِ الْقِبْطِ، أَمَّا بَعْدُ: فَقَدْ قَرَأْتُ كِتَابَكَ، وَفَهِمْتُ مَا ذَكَرْتَ فِيهِ، وَمَا تَدْعُو إِلَيْهِ، وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ نَبِيًّا بَقِيَ، وَكُنْتُ أَظُنُّ أَنَّهُ يَخْرُجُ من الشَّامِ، وَقَدْ أَكْرَمْتُ رَسُولَكَ، وَبَعَثْتُ إِلَيْكَ بِجَارِيَتَيْنِ لَهُمَا مَكَانٌ فِي الْقِبْطِ عَظِيمٍ، وَبِكِسْوَةٍ، وَأَهْدَيْتُ لَكَ بَغْلَةً لِتَرْكَبَهَا»[351]

Her ne kadar ber-vech-i beyân mektûb-ı mahsûsla cevâb verip gönderilen sefîr-i Resûlullâh'a ikrâm edip Resûl-i Ekrem hazretlerine de hüsnâ ve müstesnâ iki câriye ve bir kat kisve-i fâhire ile bir de ester göndererek izhâr-ı ta'zîmde bulunmuş ise de hidâyet-i İlâhiyye refîk olamayarak şeref-i İslâm'la müşerref olmaktan mahrûm olmuşlardır.

Bir mektûb-ı hümâyûn dahi Bahreyn hâkimi Münzir bin Sâvâ'ya gönderip dîn-i İslâm'a da'vet buyurup ba'de'l-vusûl o da "Yâ Resûlallâh, nâme-i hümâyûnunuzu Bahreyn halkına teblîğ ettim, ba'zıları icâbetle Müslümân olmuşlar ise de ba'zıları inkârda bulunarak kabûl etmediler. Ve taht-ı tâbi'iyette Yehûd ve Mecûsî vardır. Bunlar haklarında ne yapmak lâzım ise emr-i sâmî-i Risâlet-penâhîlerine muntazırım." diyerek kabûl-i İslâm'la cevâben yazmış olduğu mektûblarına taraf-ı eşref-i Hazret-i Peygamberî'den dahi tekrâr;

«بسم الله الرحمن الرحيم، مِن مُحَمّدٍ رسول اللَّهِ إِلَى الْمُنْذِرِ بْنِ سَاوِي، سَلامٌ عَلَيْكَ، فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللَّهَ الَّذِي لا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، وَأَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، أَمَّا بَعْدُ: فَإِنِّي أُذَكِّرُكَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ، فَإِنَّهُ مَنْ يَنْصَحُ فَإِنَّمَا يَنْصَحُ لِنَفْسِهِ، فَإِنَّهُ مَنْ يُطِعْ رُسُلِي وَيَتَّبِعْ أَمْرَهُمْ فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ نَصَحَ لَهُمْ فَقَدْ نَصَحَ لِي، وَإِنَّ رُسُلِي قَدْ أَثْنَوْا عَلَيْكَ خَيْرًا، وَإِنِّي قَدْ شَفَعْتُكَ فِي قَوْمِكَ، فَاتْرُكْ لِلْمُسْلِمِينَ مَا أَسْلَمُوا عَلَيْهِ، وَعَفَوْتُ عَنْ أَهْلِ الذُّنُوبِ، فَاقْبَلْ مِنْهُمْ، وَإِنَّكَ مَهْمَا تُصْلِحُ فَلَنْ نَعْزِلَكَ عَنْ عَمَلِكَ، وَمَنْ أَقَامَ عَلَى يَهُودِيَّةٍ أَوْ مَجُوسِيَّةٍ فَعَلَيْهِ الْجِزْيَةُ.»[352]

---

351 "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Kıptî Kralı Mukavkıs'tan Muhammed b. Abdullâh'a. Mektubunu okudum, aktardıklarını ve çağırdığın şeyleri anladım. Ben gelecek bir nebi kaldığını biliyordum ancak bunun Şâm'dan çıkacağını zannediyordum. Ben senin elçine ikramda bulundum. Sana da Kıptî Kralı'nın yanında iyi bir konumu olan iki câriye ve bir elbise gönderdim. Bir de binmen için bir katır binek hediye ettim." İbn Seyyidü'n-Nâs, *Uyûnü'l-Âsâr*, II, 332.

352 "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Allah Resûlü Muhammed'den Münzir b. Sâvâ'ya. Sana selam olsun. Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a hamdederim. Allah'tan başka ilâh yoktur ve Muhammed onun kulu ve elçisidir. Sana Allah'ı hatırlatırım. Kim Allah'a karşı samimiyet gösterirse kendisi için samimi davranmış olur. Kim elçilerime itaat eder, dediklerine tabi olursa bana itaat etmiş olur. Kim elçilerime samimi davranırsa bana da samimi davranmış olur. Elçilerim seni hayırla andılar. Ben de kavmin konusunda sana şefaat ediyorum. Müslümanları inandıkları şeyler konusunda kendilerine bırak. Günahkârları da ben bağışladım. Onlara müsaade et. Sen ıslah ettiğin müddetçe seni işinden azletmeyeceğiz. Kim Yahudi veya Mecusi olarak kalırsa ona da cizye gerekir." İbn Seyyidü'n-Nâs, *Uyûnü'l-Âsâr*, II, 332.

[24a] diyerek cevâbla müşârün-ileyhi mülkünde ibkā ile dîn-i İslâm'ı kabûl eylemeyen Yehûd ve Mecûsîleri cizyeye rabt ile fermân buyurmuşlardır.

Rûm Hükümdârı Herakl'e Gönderilen Mektûb-ı Sa'âdetleri

Süferâ-yı mezkûrdan Hazret-i Dıhye'yi Kayser'e ya'nî Herakl'e bervech-i âtî:

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى هِرَقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ: سَلاَمٌ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الهُدَى، أَمَّا بَعْدُ، فَإِنِّي أَدْعُوكَ بِدِعَايَةِ الإِسْلاَمِ، أَسْلِمْ تَسْلَمْ، يُؤْتِكَ اللَّهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ، فَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَإِنَّ عَلَيْكَ إِثْمَ الأَرِيسِيِّينَ وَ يَا أَهْلَ الكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَنْ لاَ نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلاَ يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ» [353] mazmûn-ı münîfiyle İslâm'a da'vet edip; "Müslümân olduğun hâlde biri Hazret-i Îsâ aleyhi's-selâm, dîğeri benim şerî'atime îmânın sevâbı olmak üzere iki kat ecr ü hasenât verip da'vetimi kabûlden i'râz edip imtinâ'da bulunduğun hâlde sana ittibâ' edenlerin vizr ü vebâlleriyle dahi müstahakk-ı mücâzât olacaksın." diyerek tebşîr ü inzâr ile tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâlete da'vet buyurup sefîr-i müşârün-ileyh Hazret-i Dıhye hükümdâr-ı mezkûr cânibine vâsıl ve huzûruna dâhil olarak nâme-i sa'âdeti takbîlen vaz'-ı hâme-i i'zâz u ihtirâm ederek yüzüne ve gözüne sürdükten sonra hükümdâra ba'de't-teslîm karîn-i kırâ'at ve mazmûn-ı belâgat-meşhûnı ma'lûm-ı melik-i bî-hidâyet oldukta dehşetinden a'sâbına lerzeler târî olarak huzzâr-ı meclis arasında fısıltılar ile birtakım güft-ü-gû zâhir oldukta, biraz istirâhat olunmak üzere Hazret-i Dıhye'ye münâsib bir makām ta'yîn ve Rûmiyye nâm mahalde zâviye-nişîn olan en büyük re'îs-i rûhânîleri bulunan Dagātır nâm râhib-i meşhûra Sâhib-i Risâlet Efendimiz hazretleri tarafından gönderilmiş olan nâme-i sa'âdeti irsâl ve şân-ı celîl-i Risâlet-penâhîleri hakkında kütüb-i semâviyyece vâkıf olduğu ma'lûmâtın îzâh u iş'ârını izbâr eylemesi ihtâr olunmakla, râhib-i mezkûr ahbâr-ı Mesîhiyye ve mantûk-ı İncîl mûcebince kudûm-i sa'â-

353 "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Allah'ın kulu ve Resûlü Muhammed'den Rûm'un büyüğü Herakleios'a. Hidayete tabi olanlara selam olsun. Seni İslâm davetine davet ediyorum. İslâm'a gir ki selamette kalasın ve Allah ecrini iki kat versin. Eğer kabul etmezsen çiftçi olan halkının günahı senin boynunadır. "[De ki:] Ey kitap ehli! Bizimle sizin aranızda ortak bir söze gelin: Yalnız Allah'a ibadet edelim. Ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâh edinmesin. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, deyin ki: 'Şahit olun, biz Müslümanlarız.'" Buhârî, Bed'ü'l-Vahy, 1; Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 74. ["De ki:" ifadesinden sonrası Âl-i İmrân 64. ayetin mealidir.]

det-melzûm-ı **[25a]** risâletlerine intizâr olunan nebiyy-i âhirü'z-zamân bu zât-ı kudsiyet-sıfât olup da'vetlerine icâbet mûcib-i sa'âdet ü selâmet, inkârı ise dâ'î-i nekbet ü nedâmet olduğunu beyân eylemesi üzerine bi'l-cümle ulemâ-i rûhânîlerini celb ü ihzârla onlara hitâben: "Ey ma'şer-i Rûm! Sizin dünyâ vü âhiret sa'âdetine nâ'il olmak emeliniz mi değil mi?" dedikte cümlesi birden "Hay hay, kim ârzû eylemez." dediklerinde "Öyle ise sâhib-i şerî'atımız Hazret-i Îsâ aleyhi's-selâm benimle rûz-ı Kıyâmet arasında Hâtemü'l-Enbiyâ olarak bir nebiyy-i zî-şân gelecektir, kim erişir ise onu tasdîkle mazhar-ı necât ü sa'âdet olmalarını tebşîr ederek tavsiye buyurmuşlardı. Hâlâ maddî ve ma'nevî vâki' olan âsâr u alâmetleriyle mev'ûd olan Nebiyy-i zî-şân şeref-i risâletle ba's olunup tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâletleriyle îmâna da'vet için nâme-i sa'âdetleriyle bir zât-ı muhterem göndermiş. Da'vetlerine icâbet ve muktezâsıyla amel sa'âdet-i dâreyne mazhar olarak mülk ü milletimizin bekā vü pâyidâr olmasını mü'eyyiddir." diyerek da'vetine icâbetle kabûl-i İslâm'a teşvîk ü tergîbde bulundukta izhâr-ı vahşet ü nefretle hepsi birden mecliste karârı firâra tebdîl ederek kabûl-i îmânlarından me'yûs olunca mecrâ-yı kelâmı tebdîl ederek; "Benim maksadım sizi dîninize sebâtta tecrübe ve imtihân olup dîn-i Nasrâniyyet üzere sebâtlarınıza pek memnûn oldum." diyerek def'-i fesâda muvaffak olup, ba'dehû taraf-ı eşref-i Seyyidü'l-Kâ'inât hazretlerine pek büyük hediyeler tertîb ederek takdîm ve gelmiş olan Hazret-i Dıhye'yi de mazhar-ı ta'zîm kılarak, "Gerçi ben da'vet-i Risâlet-penâhîlerine icâbetle nâ'il-i sa'âdet olmuş isem de kavm ü kabîleme karşı izhâr u i'lânında mağdûr olduğum nezd-i sâmî-i Risâlet-penâhîlerinde beyândan müstağnîdir." diyerek arz u i'tizârla Hazret-i Dıhye'yi mu'azzezen taraf-ı eşref-i Risâlet-penâhîlerine i'âde vü i'zâm buyurup takdîm olunan mektûb-ı nifâk-üslûb huzûr-ı Hazret-i vâkıf-ı esrâr-ı kâ'inâtta tilâvet olundukta «كذب عدو الله ليس بمسلم»[354] kavl-i şerîfleriyle küfr ü dalâlet üzere sebâtla izhâr-ı nifâkta bulunduklarını ihbâr ü inbâ buyurmuşlardır.

İbn-i Hacer'in beyânına göre hükümdâr-ı mezkûr câmi'u'l-kelimden bulunan «أسلم تسلم»[355] hitâb-ı sa'âdet-nisâbının **[26a]** mezâyâsına vâkıf olup da tasdîk-i risâletle himâye-i Şerî'at-ı İlâhiyye'ye dehâlet ü ilticâda

354 "Allah'ın düşmanı yalan söyledi. O Müslüman olmadı." İbn Hibbân, *es-Sahîh*, X, 358.
355 "Müslüman ol, selamet bul."

bulunsalardı [356]«أسلم» emr-i celîlinin cezâsı bulunan «تسلم» lafz-ı şerîfinin medlûl ve müfâdı bulunan selâmet-i dâreyne nâ'il olarak kavmi tarafından melhûz olan bi'l-cümle mehâzîr ü mehâlikten emîn olacakları cây-ı iştibâh değil ise de [357]﴿إِنَّكَ لاَ تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ﴾ muktezâsınca hidâyet-i İlâhiyye refîk ü rehber olmadıkça hîçbir şeyin fâ'idesi yoktur.

Kisrâ-yı Acem'e Nâme-i Sa'âdet

Ashâb-ı Kirâm hazerâtından Abdullâh bin Huzâfe hazretleriyle dahi Ekâsire-i Acem'den [Acem kisralarından] Hüsrev Pervîz bin Nûşirevân'ı dahi dîn-i İslâm'a da'vetle; «بسم الله الرحمن الرحيم، من محمد رسول الله إلى كسرى عظيم فارس، سلام على من اتبع الهدى وآمن بالله ورسوله. وشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأن محمد عبده ورسوله، أدعوك بدعاية الله فإني رسول الله إلى الناس كافة، لأنذر من كان حيا ويحق القول على الكافرين، أسلم تسلم، فإن أبيت فإن إثم المجوس عليك»[358] diyerek kabûl-i İslâm üzere selâmet-i dâreyn ile tebşîr ve inkârı üzere nedâmet-i hâlini öyle inzâr buyurup Hazret-i Abdullâh pây-i taht olan Medâyin'e vâsıl ve huzûr-ı hükümdâra dâhil olarak nâme-i sa'âdet-i Seyyidü'l-Kâ'inât'ı kemâl-i i'zâz ü ihtirâmla Kisrâ-yı mezkûrun dest-i dalâlet-peyvestine verip me'âl-i sa'âdet-iştimâli anlaşılmak üzere feth u kırâ'ate bed' olundukta, nâm-ı nâmî-i Seyyidü'l-Kâ'inât'ın, nâm-ı bed-fercâm-ı dalâletleri üzerine takdîm olunmasına hiddet ü şiddet izhâr ederek ol nüsha-i sa'âdeti perde-i nâmûs-ı çirk-âb-me'nûsları gibi çâk ve Hazret-i Abdullâh'ı hemân memâlik-i müstehlekesinden ihrâca emretmesiyle Hazret-i Abdullâh da hemân taraf-ı eşref-i Seyyidü'l-Kâ'inât'a avdet ü azîmetle mazhar-ı dâmen-bûs-ı sa'âdet olmaya müsâra'at buyurduktan sonra yaptığına nâdim olarak her ne kadar celb ü ihzârını ârzû eylemiş ise de **[27a]** peyk-i celîl-i Peygamberî müşârün-ileyh Abdullâh ise derbâr-ı rahmet-medâr-ı Resûl-i Kibriyâ'ya vâsıl olarak hükümdâr-ı dalâlet-medârın mâcerâsı arz olunduk-

356 "Müslüman ol."

357 "Şüphesiz sen sevdiğin kimseyi doğru yola iletemezsin. Fakat Allah, dilediği kimseyi doğru yola eriştirir. O doğru yola gelecekleri daha iyi bilir." Kasas, 28/56.

358 "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Bu mektup Allah'ın Resûlü olan Muhammed'den Fars kralı Kisra'ya gönderilen mektuptur. Selam, hidayete tabi olup Allah'a ve O'nun elçisine iman eden, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve onun ortağı olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahitlik edenin üzerine olsun. Ben, Allah'ın çağrısıyla seni İslâm'a davet ediyorum. Ben diri olanların hepsini uyarmak için ve Allah'ın kâfirlere olan sözü gerçekleşsin diye tüm insanlara elçi olarak gönderildim. Müslüman ol, selamete erersin. Yüz çevirirsen Mecûsîlerin günahı da senin üzerinedir." Ebû Nu'aym el-Isbahânî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, I, 348.

«فمزق كتاب رسول الله صلى الله عليه وسلم، ﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ﴾[359] hazretleri ta مزق الله ملكه»[360] seyf-i sârim-i du'â-yı kātı'u'l-icâbesini zâlim-i merkūmun i'tâk-ı meslek ü saltanatına havâle buyurmakla karîr-i hedef-i icâbet olarak az zamân içinde ya'nî hilâfet-i Hazret-i Fârûk-ı A'zamî'de mahv ü munkarız olmuştur. Çünkü habîs-i merkūm nâme-i mübârek-i Seyyidü'l-Kâ'inât'a yapmış olduğu hakāret ve denâ'etine kanâ'at eylemeyerek taraf-ı şekāvetinden vâlî-i Yemen olan Melik Bâzân'a hitâben; "Medîne cânibinde da'vâ-yı nübüvvetle alem-efrâz-ı cihân olan zâtı hemân tarafıma göndersin." diye evâmir-i hakāret-ısdârıyla müstahak olduğu cezâ-yı a'mâlini teşdîd ve tesrî'a dahi kıyâm eylemekle, Bâzân dahi nâçâr hasbe'l-emr kavm-i Fürs'ün şüc'ânından ve oldukça ukalâ-yı vükelâsından iki kimse intihâb ederek kendi tarafından takdîmine cür'et eylediği ma'rûzâtı içine mel'ûn-ı mezkûrun emir-nâme-i dalâlet-alâmesini de leff ederek cânib-i celîl-i hidâyet-delîl-i Risâlet-penâhîlerine irsâl ve onlar da hasbe's-sefâre huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye dâhil olup takbîl-i atebe-i felek-mertebe şerefine nâ'il olarak getirmiş oldukları ma'rûzâtla birlikte ba'de'l-kırâ'a cevâbları ertesi güne ta'lîk olunmakla, ol gün vahy-i celîl-i İlâhî ile mel'ûn-ı merkūmun müstahak olduğu cezâ-yı âcil-i dünyevîsi icrâ buyurularak i'dâm olunduğu ihbâr buyurulmakla süferâ-yı Bâzân'a şifâhen ve kendilerine mektûb-ı ilhâm-üslûb-ı Risâlet-penâhî ile keyfiyyet-i i'dâmı ihbâr u ifâde olunup mu'ahharan hakîkat-i hâl ber-vech-i beyân zuhûr ederek mu'cize-i bâhire ile sıdk-ı nübüvvet-i Muhammedî zâhir olmakla müşârün-ileyh Bâzân hemân tasdîk-i nübüvvetleriyle mazhar-ı sa'âdet olduğu gibi diyâr-ı Yemen'de ma'iyyetinde bulunanlar dahi şeref-i İslâm ile müşerref olarak kesb-i necât eylemişlerdir.

Habeş Hükümdârı Necâşî'ye İrsâl Olunan Nâme-i Hümâyûn

[28a] Habeş Hükümdârı Ashame'ye dahi Amr bin Ümeyye ed-Damrî ile «بسم الله الرحمن الرحيم، من محمد رسول الله إلى النجاشي الأصحم ملك الحبشة، سلام عليك فإني أحمد إليك الملك القدوس، المؤمن، المهيمن، وأشهد أن عيسى روح الله وكلمته القاها إلى مريم البتول الطاهرة الطيبة الحصينة، فحملت بعيسى، فخلقه من روحه ونفخته كما خلق آدم بيده ونفخته، وإني أدعوك إلى الله وحده لا شريك له، والموالاة

359 "O nefis arzusuyla konuşmaz." Necm, 53/3.

360 "Allah'ın elçisinin mektubunu yırttı. Allah da onun mülkünü paramparça etsin." Ebû Ya'lâ, *Müsned*, III, 170; Begavî, *Şerhu's-Sünne*, XIII, 310.

على طاعته، وأن تتبعني فتؤمن بي وبالذي جاءني، فإني رسول الله ، وقد بعثت إليك ابن عمي جعفرا، ومعه نفر من المسلمين، فإذا جاؤوك فاقرهم ودع التجبر، فإني أدعوك وجنودك إلى الله عز وجل، وقد بلغت ونصحت، فاقبلوا نصيحتي، والسلام على من اتبع الهدى»[361] diyerek dîn-i hakka icâbet ve onda sebâta da'vetle irsâl buyurup müşârün-ileyh Damrî hazretleri diyâr-ı Habeş'e vâsıl ve huzûr-ı Hazret-i Necâşî'ye dâhil olarak hâmil olduğu nâme-i hümâyûnu takbîlen vaz'-ı hâme-i ta'zîm ü ibcâl ile Necâşî'nin dest-i hidâyet-peyvestlerine takdîm, taraf-ı Necâşî'den dahi ol vechile izhâr-ı ta'zîme mübâşeretle serîr-i saltanatlarından yere nüzûl ederek nâme-i sa'âdeti ta'zîmen ve takbîl ederek vaz'-ı hâme-i tekrîm ü ihtirâmla feth u kırâ'at ve mazmûn-ı sa'âdet-meşhûnuna vâkıf olarak da'vet-i Hazret-i Peygamberî'ye icâbetle mazhar-ı sa'âdet oldukta, sefîr-i müşârün-ileyh Amr hazretleri feth-i dehân-ı kerâmet-iz'ânıyla: "Hükümdâr-ı kemâlât-şi'âr taraf-ı eşref-i mülûkâneleri ki hayır-hâhâne ba'zı şeyler ifâdesi ârzûsunda bulunduğumdan lutfen müsâ'ade ile ısgā buyurulması mütemennâdır. Şöyle ki; selef-i sa'âdet-halefi bulunduğunuz hükümdâr-ı sâbık tarafından ehl-i îmân haklarında izhâr u îkā' buyurulan inâyet ve merhamet-i asîlâneleri müstevcib-i menn ü şükrân olduğu gibi bi'l-cümle ehl-i îmânın dahi atebe-i felek-mertebelerine derkâr olan i'timâd ü sadâkatleri müstesnâ bir hâlde olduğu beyândan müstağnîdir. Zîrâ kavm ü kabîlemiz arasında giriftâr-ı hedef-i ta'arruz ve dûçâr-ı mesâ'ib-i gûnâ-gûn olarak derbâr-ı ma'delet-karârınıza dehâlet ü ilticâda bulunan Ashâb-ı Kirâm hazerâtı kemâl-i emn ü istirâhatle nâ'il-i sa'âdet-i selâmet oldukları derkâr olduğundan Sultân-ı *levlâk* sebeb-i hilkat-i eflâk hazretleri taraf-ı eşreflerinden zât-ı hükümdârîlerine ısdâr buyurulan nâme-i sa'âdet-alâmeleri mülûk-ı sâ'ireye takdîm olunanlara **[29a]** gayr-ı makîs olarak ihtirâmât-ı fâ'ika ile mümtâz buyurmuşlardır." demesi üzerine Ne-

361 "Allah'ın elçisi Muhammed'den, Habeşlilerin kralı Necâşî'ye. Kendisinden başka ilâh olmayan, Melik, Kuddûs, Selâm, Koruyucu, Kurtarıcı olan Allah'ın övgüsünü sana iletirim. Şehâdet ederim ki Meryem oğlu Îsâ, Allah'ın rûhu ve kelimesidir ve iffetli, temiz Meryem'e bırakılmıştır. Böylece o Îsâ'ya hâmile olmuş ve Allah da kendi rûh ve nefesinden olmak üzere Âdem'i eli ve nefesi ile nasıl yarattı ise onu da öylece yaratmıştır. Seni tek olan Allah'a çağırıyorum ki O'nun ortağı yoktur. O'na itaat konusunda karşılıklı yardımlaşmaya çağırıyorum. Bana tabi ol, bana uy, bana gelen şeye iman et! Zira ben Allah'ın elçisiyim. Bu duruma göre seni ve etrafındaki askerlerini Kadîr ve Azîm olan Allah'a davet ediyorum. Nasihat ve sözlerimi kabul etmenizi tavsiye ederim. Amcamın oğlu Ca'fer'i beraberinde bir grup Müslüman kümesiyle birlikte sana doğru gönderiyorum. Onlar geldiklerinde onları misafir et ve gurur ve zorbalığı bir kenara bırak. Selam, hidayete tabi olanlara olsun!" Beyhakî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II, 309.

câşî hazretleri de cevâba kıyâmla "Yâ Amr! Kat'iyyen şehâdet ederim ki bi'l-cümle ehl-i kitâbın Hâtemü'l-Enbiyâ olarak şeref-i bi'setlerine muntazır oldukları resûl-i âhirü'z-zamân taraf-ı eşreflerinden me'mûr olduğun Zât-ı kudsiyet-nisâbdır ki Hazret-i Mûsâ aleyhi's-selâmın Hazret-i Îsâ aleyhi's-selâmı "râkibü'l-hımâr" vasfıyla tebşîrleri, Hazret-i Îsâ aleyhi's-selâmın "râkibü'l-cemel" vasfıyla tebşîrlerinin aynıdır. Şu kadar var ki diyâr-ı Habeş'te a'vân u ensârım kalîl olarak taraf-ı eşref-i Risâlet-penâhlarından bir müddet mühlet talebinde bulunmaya mecbûrum. Tâ ki idârelerinde bulunduğum kavmin kulûb-ı kāsiyyelerini tenvîr ederek her vechile kendilere emrimi tenfîze emîn olayım. Eğerçi fi'l-hâl Hâtemü'l-Enbiyâ hazretlerine yüz sürüp meclis-i melâ'ik-enîs-i hümâyûnlarına mülâzemetle zahr-ı sa'âdet-i uzmâ olmaya kādir olsam hemân istihsâline çâre-cû olacağım rayb u şübheden vârestedir." ifâdesiyle izhâr-ı ihtirâmda bulunarak; (بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِلَى مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ مِنَ النَّجَاشِيِّ حُكُمْدَارِ حَبَشة سَلَامٌ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ وَرَحْمَتُه وَبَرَكَاتُهُ الله الذي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَء، اما بعد. فَقَدْ بَلَغَنِي كِتَابُكَ يَا رَسُولَ اللهِ فِيمَا ذَكَرْتَ مِنْ أَمْرِ عِيسَى فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ عِيسَى لا يَزِيدُ عَلَى مَا ذَكَرْتَ تفروقا انه كما ذكرت، وَقَدْ عَرَفْنَا مَا بَعَثْتَ بِهِ إِلَيْنَا ، فَأَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللهِ صَادِقًا مُصَدَّقًا)[362] diyerek tahrîren cevâb-ı hümâyûna müsâra'atta bulunmuşlardır.

Yemâme Meliki Hevze bin Alî'ye Nâme-i Hümâyûn

Ashâb-ı Kirâm hazerâtından Selît ibn-i Amr ile Yemâme meliki Hevze bin Alî ve bu vâsıta ile teb'asını dîn-i hakka da'vet için; «بسم الله الرحمن الرحيم، من محمد رسول الله، إلى هوزة بن علي، سلام على من اتبع الهدى، واعلم أن ديني سيظهر إلى منتهى الخف ، والحافر فأسلم تسلم، وأجعل لك ما تحت يديك»[363] "Benim dînim yakın bir zamânda memâlik-i ma'mûrenin müntehâsına kadar zuhûr ederek vâsıl olacağı ma'lûmun oldukta hemân İslâm olarak her türlü mesâ'ibden kesb-i selâmet edesin ve taht-ı idârende bulunan

362 [Necâşî, Hz. Peygamber'e (sav) şöyle yazmıştır:] "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Allah'ın elçisi Muhammed'e Habeş Hükümdârı Necâşî'nin mektubudur. Ey Allah'ın elçisi! Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Allah kendisinden başka ilâh olmayandır. Ey Allah'ın elçisi! Bana senin Hz. Îsâ'nın durumunu da bildiren mektubun ulaşmıştır. Göğün ve yerin Rabbi'ne andolsun ki Hz. Îsâ da senin zikrettiklerin üzerine farklı bir şey eklemedi. Şehadet ederim ki sen doğru sözlü olan ve doğrulanan bir peygambersin." Beyhakî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, II, 309.

363 "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Allah'ın elçisi Muhammed'den Hevze bin Alî'ye. Hidayete tabi olanlara selam olsun. Bil ki benim dinim memleketinin ayak basılan son sınırına kadar gidecektir. Müslüman ol, selamette kal da senin idaren altındaki şeyleri sende bırakayım." Zürkânî, *Şerhu'z-Zürkânî alâ Mevâhibi'l-Ledünniyye*, V, 44.

memleketi yi[ne] senin **[30a]** idârende ibkā ederim." diyerek terhîb ü tebşîri hâvî nâme-i hümâyûn melik-i mezkûra takdîm olunarak kemâl-i ta'zîm ü ihtirâmla takbîlen vaz'-ı hâme-i i'zâz ederek feth u kırâ'at ve mazmûn-ı hidâyet-meşhûnu karîn-i idrâk-i dalâletleri oldukta meslek-i nifâka sülûk ederek dehân-ı i'tizârı küşâdla: "Tâ'ife-i Arab saltanatın benden zevâline râzı olmayacakları cihetle bu husûsta beni ma'zûr görüp başka türlü fermân-ı hümâyûnunuza ittibâ'a hâzırım." diyerek cevâb tahrîr ve sefîr-i müşârünileyh Hazret-i Selît'e dahi bir mikdâr hediye ve hil'atla ikrâmda bulunarak i'âde edip Selît tarafından cevâb-nâme huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye arz u takdîm olunarak mazmûn-ı nifâk-mefhûmu üzerine Vâkıf-ı esrâr-ı İlâhî olan Resûl-i Ekrem hazretleri yakınlarda Yemâme'den Müseylimetü'l-Kezzâb'ın nübüvvet da'vâsıyla zuhûr ederek kendileri irtihâl-i dâr-ı bekā buyurduktan sonra cezâ-yı amellerini göreceklerini ihbâr buyurup fi'l-hakîka zamân-ı hilâfet-i Sıddîk-i A'zam'da ber-vech-i ihbâr zuhûr ederek ol vechile icrâ-yı mücâzât olmuşlardır. Ba'zı siyerde Hevze'nin İslâm olduğu mezkûrdur.

Fasl-ı Tâsi'

Ber-vech-i beyân taraf-ı eşref-i Peygamberî'den mülûk-ı etrâfa nâme-i hümâyûnlar ile elçiler gönderildiği gibi ber-vech-i âtî beyân olunacak hükümdârlar ve sâ'ire tarafından dahi Resûl-i Ekrem hazretlerine elçiler gelmiştir.

Kütüb-i siyerde beyân olunduğuna göre mezkûr elçilerden biri Hevâzin elçisidir ki Feth-i Mekke'den sonra dîn-i İslâm'ı kabûl hakkında vârid olan da'vet-i Resûlullâh'a adem-i icâbet üzerine vâki' olan muhârebede Hevâzin kabîlesinden alınan ganâ'imle esîrler Ci'râne nâm mahalde bırakılıp Tâ'if üzerine azîmet ve avdetle ganâ'im-i mezkûre taksîm olunduktan sonra, eşrâf-ı kabîleden dokuz kimse gelip kabûl-i îmânla şeref-i İslâm'la müşerref olup evvelce alınıp taksîm olunan esîrler içinde Hazret-i Peygamber'in süt vâlideleri ve hemşîre ve ammeteleri bulunduğunu beyânla onların hürmetine esîrlerin afv u ıtlâk olunmalarını istirhâmda bulundukta Eşfak-ı Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ Efendimiz hazretleri mücâhidîn-i kirâma hitâben **[31a]** "Ey guzât-ı Müslimîn! Sizlerce esîrler ile sâ'ir ganâ'imden hangisi daha enfa'dır?" diye su'âl edip onlar tarafından istihdâm için esîrlerin daha enfa' ve elzem olduğu beyân buyuruldukta Hâşimîlere isâbet

eden esîrlerin taraf-ı eşref-i Risâletlerinden ıtk u ıtlâk buyurulup dîğerlerine isâbet edenler için onların hatîbleri da'vet olunarak ellerinde bulunan esîrlerin afv u ıtlâk olunması husûsunda kavm ü kabîlelerine teşvîk ü tergîb olunması husûsu tavsiye buyurulup onlar tarafından vâki' olan teşvîkāt üzerine cümlesi âzâd buyurularak, gelen elçilerden biri kabâ'il-i Arab'ın en büyüklerinden Bahreyn'de sâkin Abdülkays Kabîlesi'nin elçileri huzûr-ı Hazret-i Peygamber'e dâhil olarak "Yâ Resûlallâh, bizimle sizin aranızda kabâ'il-i müşrikeden Mudar Kabîlesi vardır. Onlar bizi eşhur-ı hurumun hâricinde gelip sizinle buluşmaya müsâ'ade eylemeyeceklerinden bize bir şey ta'lîm buyurunuz ki sebeb-i necât u sa'âdetimiz olup onunla rızâ-yı Rahmân'a nâ'il olarak dâhil-i cinân olalım." dediklerinde Mürşid-i Enbiyâ Efendimiz hazretleri , «آمُرُكُمْ بِأَرْبَعٍ، وَأَنْهَاكُمْ عَنْ أَرْبَعٍ: آمُرُكُمْ بِالْإِيمَانِ بِاللهِ وَحْدَهُ أَتَدْرُونَ مَا الْإِيمَانُ بِاللهِ؟ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَصَوْمُ رَمَضَانَ، وَأَنْ تُعْطُوا مِنَ الْغَنَائِمِ الْخُمُسَ، وَأَنْهَاكُمْ عَنْ أَرْبَعٍ: عَنِ الدُّبَّاءِ وَالْحَنْتَمِ وَالنَّقِيرِ وَالْمُزَفَّتِ، فَاحْفَظُوهُنَّ وَادْعُوا إِلَيْهِنَّ مَنْ وَرَاءَكُمْ»[364] kavl-i şerîfleriyle dördü me'mûrîn ve dördü menhiyyün-anh olarak sekiz şeyi muhâfaza ile fermân buyurmuşlardır.

Me'mûrîn olanlar farîza-i salât u zekât ve savm-ı Ramazân'ın edâsı ve hums-ı megānimi ehline i'tâ ederek tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâletle îmândan ve menhiyyün-anh olan da debbâ' ya'nî kabak ve nakîr ya'nî ağaçtan yapılan kap hantem ya'nî yeşil destî müzeffet ya'nî ziftlenmiş destîde muhâfaza olunan şarâblardan ibâret olup, onlar indinde şarâb bunlara konduğu için böyle nehy olunmuş ise de maksad mutlakā hamrdan nehydir. Binâ'en-aleyh hangi kapta bulunursa bulunsun memnû'dur. Daha ol vakit hac farz olmadığından onunla **[32a]** emr olunmamışlardır. Zîrâ bunlar hicret-i seniyyenin dokuzunda gelip hac ise onunda farz buyurulmuştur. Bunların emsâli pek çok sefîrler gelip ahkâm-ı İslâmiyye ta'lîm buyurulmuştur.

---

364 "Size dört hususu emrediyor ve dört hususu yasaklıyorum. (Emrettiğim hususlar:) Allah'a iman etmek. Allah'a iman ne demek bilir misiniz? Allah'a iman, Allah'tan başka ilâh olmadığına, şüphesiz Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehadet getirmektir. Namazı dosdoğru kılmayı, zekâtı vermeyi ve aldığınız ganimetlerin beşte birini bana tam olarak ödemenizi emrediyorum. Buna karşılık sizlere daha önce içki içmek için kullandığınız kabağı, ağaçtan yapılmış kabı, yeşil testi ve içleri ziftle sıvanmış kapları yasaklıyorum. Bunları öğrenin ve geride kalanlarınıza emredin." Buhârî, Zekât, 1; Müslim, Îmân, 23; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI, 481.

Benî Hanîfe Elçisiyle Müseylimetü'l-Kezzâb'ın Geldiği

Benî Hanîfe Kabîlesi'nden Müseylime nâm mel'ûn nübüvvet da'vâsına kıyâmla Resûl-i Ekrem Efendimiz'e (مِنْ مُسَيْلِمَةَ رَسُولِ اللَّهِ، إِلَى مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ سَلَامٌ عَلَيْكَ، أَمَّا بَعْدُ، فَإِنِّي قَدْ أُشْرِكْتُ فِي الْأَمْرِ مَعَكَ، وَإِنَّ الارض نصفها لي ونصفها لك) ya'nî "Nübüvvet ü risâlet husûsunda sana şerîk kılındım, arzın yarısı benim ve yarısı senindir." diyerek mektûb yazıp Resûl-i Ekrem hazretlerine vâsıl oldukta «بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ إِلَى مُسَيْلِمَةَ الْكَذَّابِ، سَلَامٌ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى، أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يَورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ، وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ»[366] diyerek cevâb yazılmakla Müseylimetü'l-Kezzâb unvânıyla teşehhür eylemiştir. Ya'nî merkūm kavmine namâzı bağışlayıp, şürb-i hamr ve zinâyı mübâh kılıp, bir mikdâr sert sirkenin içine nişâdur ezip içine taze yumurtayı koyup bir gün bir gece içinde tutarak yumuşatıp ağzı dar bir şîşenin içine bıraktıktan sonra üzerine soğuk su koyarak hey'et-i asliyyesine avdet ettikten sonra nâsa mu'cize olmak üzere göstererek iğfâl eylemiş ise de, ber-vech-i beyân hîlesi anlaşılarak rüsvâ[y-ı] âlem olup, Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri suyu az bir kuyu başında kondukta kuyuya tükürüp ağzına kadar dolması ve Hayber Gazâsı'nda Hazret-i Alî'nin ağrıyan gözüne tükrüğün sürüp bi-iznillâh kesb-i âfiyet eylemesi ve Medîne'ye hicret eder iken ber-vech-i beyân Ümmü Ma'bed'in sürüden kalan koyununun memesine mübârek elini mes eylemekle hilâfet-i Hazret-i Ömer'e kadar pek çok süt vermesi gibi mu'cizeleri meşhûr olmakla, merkūmdan dahi böyle mu'cize taleb olundukta tükürdüğü kuyunun suyu bi'l-külliye çekilerek kuruması **[33a]** ve bir gözü kör olan kimsenin gözü açılması için du'â edip dîğeri de kör olarak ve bir koyunun memesine yapışmakla memesi kuruyup bi'l-külliye kör olması gibi ihânet olarak vâki' hârikalarıyla rüsvây-ı âlem olup nihâyet hilâfet-i Sıddîk-i A'zam'da Yemâme Muhârebesi'nde kātil-i Hamza Vahşî tarafından katledilerek cânı cehenneme îsâl edilmiştir.[367]

---

365 "Allah'ın elçisi Müseylime'den Allah'ın elçisi Muhammed'e. Sana selam olsun. Ben senin bu nübüvvet işinde sana ortak oldum. Yeryüzünün yarısı senin yarısı da benimdir." Ebû Avâne, *el-Müstahrec*, IV, 365; Beyhakî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, V, 331.

366 "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Allah'ın elçisi Muhammed'den yalancı Müseylime'ye. Selam hidayete tabi olanlara olsun. Allah yeryüzünü kullarından dilediğine varis kılar. Akıbet müttakilerindir." Beyhakî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, V, 331.

367 [Bu sayfadan itibaren 33a'daki "Ahvâl-i Umûmiyye Beyânında" başlığı 44a'da işlendiğinden, devamında 34a'daki "Maksad: Resûl-i Ekrem Hazretlerinin Mühr İttihâzıyla Mülûk-i Etrâfa Mükâtebesi" başlığı da 22b'de daha önce işlendiğinden metinden çıkarılmıştır. Ayrıca müellif daha önce anlattığı Hz. Peygamber'in bölge yöneticileriyle mektuplaşmalarını tekrar ele aldığından 35a'dan 43a'ya kadar 9 sayfanın üzerini çizmiştir. Bu sayfalarda tekrar olmaması için söz konusu kısımlar tarafımızdan metinden çıkarılmıştır.]

[ON BİRİNCİ] MAKSAD

Ahvâl-i Umûmiyye Beyânındadır

Buraya kadar beyân olunan vekāyi'-i câriyyenin hakkıyla inkişâfı ber-vech-i âtî usûl-i umûmiyyeyi beyâna mütevakkıf olup, şöyle ki: Zamân-ı Sa'âdet'te Cezîretü'l-Arab'a mücâvir iki büyük devlet bulunup onlardan biri ehl-i kitâb olan Rûm Devleti, dîğeri ehl-i şirk olan Îrân Devleti olup bunlar çok zamânlar yek-dîğeriyle muhârebelerde bulunarak, Îrân Devleti Rûmlara galebe ederek Sûriye, Mısır ve Anadolu'nun **[44a]** ekser mahallerini istîlâ ederek Kostantiniyye'yi taht-ı tehlikesine almış iken ba'dehû Rûm hükümdârı Herakl onlara galebe ederek memâlik-i mezkûreyi istirdâdla Mûsul'a kadar zabt eylemiş ise de netîce-i muhârebe olarak her ikisi de kesb-i za'af edip vaktiyle Arablar tarafından Yemen'de teşekkül ederek kesb-i kuvvet eylemiş olan mülûk-i Himyer dahi birbirleriyle muhârebe vü mücâdele ile karîn-i inkırâz olup Habeşler tarafından memleketleri zabt olunmuş iken, mülûk-i Ekâsire'den Nûşirevân tarafından galebe ve istîlâ ile Habeşler tard u teb'îd olunup Himyerler'in bakıyyelerinden bir vâlî nasb olunup, ba'dehû Îrânîler'den San'a'da Yemen vilâyeti teşkîl olunarak kendilerinden bir vâlî ta'yîniyle memleketlerine ilhâk eylemişler ise de mürûr-ı zamânla Me'rib beldesinin sedd ü bendleri yıkılarak Seylü'l-Arim hâdisesinin hudûsuyla memleketin harâb olması üzerine ibtidâ Benî Ezd ve ba'dehû Benî Cüzâm ve Benî Tay ve Benî Lahm kabîleleri zuhûr ederek bunlardan her biri içlerinden birer şeyhu'l-meşâyih intihâb edip onlara teba'iyyetle birer hükûmet teşkîl ederek onlardan Benî Ezd'in bir kısmı Ammân civârında ve bir kısmı dahi Medîne civârında tavattun edip, ba'dehû Evs ve Hazrec kabîlelerine münkasım olup dîğer bir kısmı dahi Sûriye hudûduna gelip onlardan Âl-i Cefne Şâm'ın cenûb-ı şarkîsinde bir hükûmet te'sîs ederek Nasârâ dînini kabûl edip Hıristiyan olmuşlardır ki mülûk-i Gassân bunların hükümdârları olup hükûmetleri Belkā'dan Tedmür'e ve Nehr-i Fırât yalısına kadar mümtedd olup pek çok asırlar pâyidâr olmuşlar ise de, hükûmetlerinde müstakil olmayıp belki Rûm hükümdârlarının vâlîleri hükmünde olup onlardan Hâris ibn-i Ebî Şemir el-Gassânî vâlî ya'nî hükümdâr iken Hâtemü'l-Enbiyâ hazretleri meb'ûs olup ber-vech-i beyân

ba'de'l-hicre sâ'ir hükümdârlara elçiler irsâliyle kabûl-i İslâm'a da'vet buyurdukları vakit bunlara da göndermişlerdi.

Benî Cüzâm dahi Yenbû''la Eyle havâlîsinde tavattun ederek bunlardan Ferve bin Amr el-Cüzâmî Kayser-i Rûm tarafından Ma'ân havâlîsinde bulunan Arablar üzerine emîr nasb olunmuştur. Benî Tay dahi kabâ'il-i kesîreye münkasım olarak sevâd-ı Arab'a müteferrik olarak yayılmışlardır. **[45a]** Benî Lahm ise bilâd-ı Irâk'a gelip onlardan Âl-i Nasr Hîre hükûmetini te'sîs ü teşkîl ederek "Menâzire" ve "Mülûk-i Hîre" unvânlarıyla teşehhür edip hükûmetleri de kesb-i kuvvet ü metânet ederek bir hayli asırlar pâyidâr olup mülûk-i Gassân'la beynlerinde çok muhârebeler olmuştur. Gassânîler Kayser-i Rûm'a tâbi' oldukları gibi bunlar da Ekâsire'ye tâbi' olarak onların vâlîlerinden ma'dûd olup bunların hâtimesi olan meşhûr Nu'mân bin Münzir yirmi dört sene Hîre hükümdârlığında bulunmuş iken Kisrâ-yı Acem olan Hüsrev tarafından i'dâm edilerek hükûmeti Benî Lahm'dan Tay Kabîlesi re'îslerinden İyâs bin Kabîsa'ya verilip Benî Lahm Kabîlesi'ni tard u teb'îd ederek yerlerine Benî Lahm iskân edilmiştir ki bunun üzerine Arab ve Acem arasına nifâk düşerek meşhûr Zîkār Muhârebesi vâki' olmuştur. Çünkü Kisrâ bervech-i beyân Menâzire'yi Hîre'den tard edip melikleri bulunan Nu'mân bin Münzir'i i'dâmla beyne'l-Arab kesb-i nüfûz zu'munda bulunmuş ise de bi'l-aks onun katli üzerine kabâ'il-i Arab müte'essir olarak Îrân Devleti'nden müteneffir olmuşlardır.

Her ne kadar Nu'mân'ın yerine gelen İyâs da büyük Arab kabîlesi şeyhlerinden olarak yine kendi cinslerinden ise de, mine'l-kadîm riyâsetlerine me'lûf oldukları bir hükümdâr hakkında vâki' olan hakāreti hazm edemeyip Nu'mân'ın Benî Bekr bin Vâ'il'den münşa'ib olan Benî Şeybân Kabîlesi şeyhi Hânî bin Mes'ûd yanında emânet olarak bırakmış birçok zırh ve sâ'ir silâhları onun katlinden sonra Kisrâ almak isteyip, Hânî ise "Bende emânettir, başkasına veremem." diye reddeylemesi üzerine Kisrâ gazaba gelip bütün Bekr bin Vâ'il kabîlesini imhâ eylemek üzere Hîre'ye büyük bir ordu sevk edip Tâ'î dahi onlara iltihâk ederek aşâyir-i Arab'la birlikte Kûfe civârında Zîkār nâm mevki'de konmuş olan Benî Bekr üzerine hücûm edip, her ne kadar Benî Bekr ibtidâ-yı emrde havf edip hattâ Hânî

bin Mes'ûd çöllere çekilip savuşmuş fikrine zâhib olmuş ise de Bekr bin Vâ'il'den münşa'ib Benî İcl Kabîlesi şeyhi Hanzale sebât ederek başkalarına da cesâret verip Hânî dahi ona ittibâ' ve Nu'mân'ın kendisinde **[46a]** emânet olup sebeb-i nizâ' olan eslihayı onların askerlerine tevzî' ve fedâ'îlik tarzında müdâfa'aya kıyâmla Îrân ordusu üzerine hücûm ve gāyet hûnrîz bir muhârebeye mübâşeretle Îrân ordusu terk-i mevki'e mecbûr olarak ric'at edip, ertesi gün tekrâr muhârebe esnâsında Îrân ordusunda bulunan İyâd Kabîlesi münhezim olması üzerine Îrân ordusu da münhezim olarak; kaçanlar susuzluktan telef, kaçamayanlar kılıçtan geçip İyâs-ı Tâ'î güç hâl ile nefsini kurtarabilmiştir ki ol gün Resûl-i Ekrem Efendimiz vahy-i İlâhî ile vâkıf olarak "Bugün Arablar Acemlerden intikām aldılar." diyerek Ashâb-ı Kirâm hazerâtına tebşîr buyurmuşlar. İşte bu mağlûbiyet Acemlerin Arabistân üzerindeki nüfûzlarının zevâline bâ'is olmuştur.

Çünkü Benî Adnân, Mudar ve Rebî'a Kabîlesi olarak iki kısma münkasım olup Benî Mudar, Kinâne ve Kureyş ve Hevâzin ve Sakîf ve Temîm ve Müzeyne gibi nice butûn u şu'belere münşa'ib olarak Hicâz ve Necef kıt'alarında yayılmışlardır. Rebî'a dahi Aneze ve Abdülkays ve Benî Vâ'il gibi butûn u şu'belere ve Benî Vâ'il de Benî Tağlîb ve Benî Bekr diye iki kısma münkasım olup Benî Tağlîb el-Cezîre'de, Benî Bekr bin Vâ'il ise kuvvet ve şöhretçe dîğerlerine fâ'ik ve Benî İcl ve Benî Şeybân gibi nice kabîlelere münkasım olarak Ammân ve Yemen ve Basra ve Kûfe cihetlerine yayılmışlardır. Ve Bekr bin Vâ'il'in bir şu'besi olan Benî Hanîfe Kabîlesi Yemâme diyârını zabt edip Yemâme ise şarkan Bahreyn ve diyâr-ı Benî Temîm ve garban hudûd-ı Yemen ve Hicâz ve cenûben Necrân ve şimâlen arz-ı Necef ile mahdûd olarak tûlü yirmi merhaledir. Sâ'ir kabâ'il-i Arab hîçbir hükûmete ittibâ' etmeyerek kendi şeyhlerine ittibâ'la yek-dîğeriyle cidâlden hâlî kalmayıp yalnız senede dört ay eşhur-ı hurum olarak onlarda cidâl memnû' olmakla diledikleri gidip gelir idi.

Kureyş Kabîlesi ise Harem-i Şerîf'in sükkân ü mücâviri olup bi'l-cümle Arab'ın metâf u ziyâretgâhı olan Beyt-i Şerîf'in anahtarı ve bi'l-cümle vezâ'ifi onların elinde olup mevsim-i hacda ziyârete gelen huccâcın konağı bulunduklarından kabâ'il nazarlarında muhterem ü mu'azzez olarak diledikleri mahalle **[47a]** gidip gelmekte kimse tarafından men' olunmayarak

her türlü ta'arruzdan sâlim olmakla yaz ve kış her tarafa gidip gelip serbest olarak ticârette bulunurlardı. Husûsiyle Hazret-i Peygamber'in ecdâd-ı izâmından Abdümenâf'ın dört oğlundan cedd-i pâk-i Hazret-i Peygamberî Hâşim Şâm tarafına ve Abdüşşems Habeş tarafına ve Muttalib Yemen'e ve Nevfel Îrân tarafına gidip gelerek ticâretle iştigāl ederek her biri gidip geldikleri semtlerin mülûk ve şeyhlerinden emân almakla, sâ'ir tüccâr-ı Kureyş dahi onların emânet-nâmeleriyle gidip gelmekle cümlesi onlara tâbi' olarak Abdümenâf kavm ü kabîlesi pek mümtâz olup Abdülmuttalib bin Hâşim hazretlerinin ber-vech-i beyân Zemzem kuyusunu meydâna çıkarmasıyla sâ'irlerine nisbetle kesb-i şeref ve rüchân buyurdukları gibi Harem-i Şerîf'i yıkmak üzere gelmiş olan Ashâb-ı Fîl'in tayr-ı ebâbîl ile mahv u izâlesi Arabların Beyt-i Şerîf hakkında olan i'tikādlarını te'yîd ü temkîn ederek Kavm-i Kureyş'in şân ü şereflerini ayyûka çıkarıp Dâr-ı Ned[v]e ya'nî kabâ'il-i Arab'ın dâr-ı şûrâ ve merci'-i mesâlihleri Mekke olup bir emr-i mühim vukū'unda gerek Kureyş ve gerek kabâ'il-i sâ'ireden ehl-i riyâset olanların kırk yaşına bâliğ olan re'îsleri orada toplanıp hall ü akd-i umûr eylemeleri gibi beyne'l-kabâ'il mûcib-i şân ü şeref olan şeylerin cümlesi Kureyş'in elinde olarak beyne'l-Arab merci' tanınıp, Kureyş Kabîlesi ise Benî Hâşim ve Ümeyye ve Nevfel ve Abdüddâr ve Esed ve Yetîm ve Mahzûm ve Adî ve Cumah ve Sehm unvânlarıyla on kadar batna munkasım olup onlardan sikāyet-i hac ve imâret-i Mescid-i Harâm vazîfeleri Benî Hâşim'e mahsûs olarak mevsim-i hacda Hicâz'a Zemzem-i şerîf vermek ve îcâbı hâlinde Harem-i Şerîf'i ta'mîr ü termîm edip tanzîf ü tezyîniyle bi'l-cümle nezâreti onlara â'id ve miftâhı Abdüddâroğulları'na mahsûs olarak ancak onlar açıp kaparlar ve Gazve-i Uhud'a kadar bir mahalle harbe gidilecek oldukta bayrakdârlık dahi onların vazîfeleri olup Uhud Gazâsı'nda cünûd-ı İslâmiyye tarafından onların ba'zıları maktûl ve ba'zıları mecrûh olarak bayrakdârlık vazîfesi Osmân bin Ebî Talha'ya intikāl eylemiştir. **[48a]** Ve mevsim-i hacda huccâcı it'âm vazîfesi Benî Nevfel'den Hâris bin Âmir'e ve meşveret için Dâr-ı Nedve Benî Esed'den Yezîd bin Refî'a bin Esved'e mahsûs olup onun izni olmadıkça meclis-i meşveret mün'akid olmazdı. Ve diyât u tazmînât tazmîni Benî Teym'den Hazret-i Ebû Bekr'in vazîfesi olup ancak onun re'y ü karârıyla icrâ olunurdu. Müşârün-ileyh hazretleri zamân-ı câhiliyyette dahi kemâl-i iffet ü istikāmetle ma'rûf ola-

rak herkesin emn ü i'timâdını kazanmıştır. Binâ'en-aleyh Kureyş'in adliye nâzırı mesâbesinde idi. "Kubbe" ya'nî mühimmât-ı askeriyyenin cem'i için kurulan çadır ki mühimmât anbârı makāmında olup onun muhâfazası Benî Mahzûm'dan Hâlid bin Velîd'e mahsûstu. Sefâret vazîfesi dahi Benî Adî'den Ömer bin el-Hattâb hazretlerine mahsûs olarak hâriciye nâzırı makāmında idi. "Ezlâm" ya'nî kumâr ve kur'a okları ile kur'a atıp fâl açmak Benî Cumah'tan Safvân bin Ümeyye'nin vazîfesi olup bir şeye teşebbüs olundukta iki okun birine emr ve birine nehy yazıp bir zarf içine koyup, ba'dehû elini sokup hangisi çıkarsa onunla amel eylemek vazîfesi ona mahsûs olup başkaları karışamazdı. Putlara nezr olunan ve Harem'e hediye olunan şeyleri muhâfaza eylemek Benî Sehm'den Hâris bin Kays'a â'id idi. Mekke-i mübâreke feth olundukta Resûl-i Ekrem hazretleri bunların cümlesini ilgā buyurup yalnız miftâh-ı sa'âdeti Abdüddâr oğullarında ve sikāyet-i Zemzem vazîfesini Hazret-i Abbâs'ta ibkā buyurmuşlardır.

Rü'esâ-yı Kureyş işte bu vazîfe ve pâyeler ile kabâ'il-i Arab nazarında pek mu'teber ve muhterem olup hâ'iz oldukları bu kuvvet sebebiyle dîn-i İslâm'ın intişârına mâni' olurlardı.

Vaktâ ki Sıddîk-i A'zam'la Fârûk-ı A'zam hazretleri şeref-i İslâm'la müşerref olup da pâyelerini dîn-i mübîn uğrunda terk ü fedâ ederek rü'esâ-yı aşereden ayrılmalarıyla dîğerlerine şaşkınlık îrâs eylemişler ise de ol dîğerleri mevsim-i hacda kabâ'il-i Arab'ın merci'leri kendileri olmak hasebiyle dîn-i İslâm'ı kabûlden tenfîre ve ehl-i İslâm'la mülâkāttan **[49a]** men'e çalışarak dîn-i İslâm'ın mehâsinine vâkıf olamazlardı. Ve illâ kabâ'il-i Arab İslâm'a pek müsta'id oldukları Hudeybiye vak'asında akd olunan sulh üzerine ehl-i İslâm'la görüşüp mehâsin-i İslâmiyye'ye vâkıf olarak pek çok kabâ'il İslâm'a müsâra'atta bulunarak, iki sene sonra bir İslâm ordusu teşkîl olunarak Feth-i Mekke'ye muvaffak olunmuştur. Hattâ daha Resûl-i Ekrem hazretleri Hudeybiye'de iken Rifâ'a bin Zeyd el-Cüzâmî kavminden bir cemâ'at gelip İslâm'la müşerref olduklarında Resûl-i Ekrem hazretleri bir sancakla bir mektûb verip bâkî kavmine gönderip onlara vâsıl oldukta cümlesi dîn-i İslâm'ı kabûl ederek kesb-i şeref ü sa'âdet eylemişlerdir.

Musâlaha-i Hudeybiye

Musâlaha-i Hudeybiye üzerine kabâ'il-i Arab ehl-i İslâm'la mülâkāt ve mehâsin-i İslâmiyye'ye kesb-i vukūf ederek içlerinden kabûl-i İslâm'a meyl ü rağbet tezâyüd [ede]rek, Resûl-i Ekrem hazretleri bir cem'iyyet-i azîme ile Mekke'ye varıp üç gün Mekke-i Mükerreme'de ikāmet ve müddet-i ikāmet zarfında Kureyş'in hâric-i Mekke'ye çıkarak ehl-i İslâm'ın Mekke'den avdetlerine intizârda bulunmaları İslâmiyet'in şeref ü meziyyetini müzdâd buyurmuştur.

Hattâ bunun semeresi olarak Amr bin Âs gibi bir dâhî müdîr ile rü'esâ-yı aşereden Osmân bin Talha ve Hâlid bin Velîd gibi her biri bir orduya mu'âdil zâtların îmân ederek terk-i vazîfe ile Medîne-i Münevvere'ye hicretleri rü'esâ-yı Mekke'nin kuvvet ve şevketlerini karîn-i inkisâr eylemiştir.

Her ne kadar daha Mekke'de Ebû Süfyân-ı Ümevî ve Safvân-ı Cumahî ve Abbâs bin Abdülmuttalib gibi hall ü akd-i umûra muktedir üç kimse kalıp, Abbâs dahi sikāyet-i Zemzem vazîfesiyle meşgūl ve mukayyed ise de hafiyyen dîn-i İslâm'ı kabûl ederek hicrete hâzırlanmakta olmakla nihâyet Mekke'de rü'esâ-yı aşereden iki kimse kalabilmişti.

Ba'dehû feth-i Mekke'de onlar da ortadan kalkmakla dîn-i İslâm her tarafta şâyi' ve münteşir olarak Cezîretü'l-Arab baştan başa nûr-ı İslâm'la münevver olmaya başlayıp Hazret-i Peygamber elçiler ile nâme-i hümâyûn göndererek mülûk ü hükümdârları dahi dîn-i İslâm'ı kabûle da'vete başlamıştı.

[50a]

[ON İKİNCİ] MAKSAD

Müşrikler ile Kıtâle İzinle Mübâşeret Beyânında Olup

Kable'l-hicre Ehl-i İslâm'ın kılleti ve müşrikînin kesretine binâ'en onlar tarafından ber-vech-i beyân ehl-i İslâm'a edilen ezâ vü cefâ üzerine Hazret-i Peygamber'e teşekkîde bulundukça "Sabr ediniz, daha kıtâle me'zûn değilim." diyerek sabr u tahammül ile nasîhatta bulunup, vaktâ ki Medîne-i Münevvere'ye hicret ve onda tavattun edip bi'l-cümle Müslümânlar da hicret ve Ensâr-ı Kirâm hazerâtıyla akd-i ittihâd ederek şevket-i İslâmiyye kesb-i kuvvet eylemekle ﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾[368] âyet-i celîlesiyle ehl-i İslâm'a zulm ü te'addîde bulunan küffârla kıtâle izn ve onlar üzerine nusretle gālib olacakları tebşîr buyurularak a'dâ-yı dîn ile muhârebeye me'mûr olup yirmi kadar muhârebede bizzât Seyyidü'l-Mücâhidîn Efendimiz hazretleri bulunarak "gazâ" ta'bîr olunup onlardan Uhud, Huneyn, Müreysî', Hendek, Kurayza, Hayber, Tâ'if cihâdı misillilerinde bizzât düşman üzerine sell-i seyf-i satvetle muhârebe vü mukātelede bulunup ve kırk kadarında Hazret-i Peygamber Efendimiz bizzât hâzır olmayıp, belki Ashâb-ı Güzîn hazerâtını irsâl ile vâki' olan muhârebelere "seriyye" ta'bîr olunur.

[Gazve-i] Ebvâ' veyâhûd Veddân

Taraf-ı eşref-i Hazret-i Peygamberî'den ibtidâ vâki' olan gazâ Mekke-i Mükerreme ile Medîne-i Münevvere arasında vâki' Ebvâ' karyesinde veyâhûd Ebvâ'ya altı sâ'at mesâfede bulunan Veddân nâm mahalde Mücâhid-i Mufahham Efendimiz hazretleri altmış kadar Ashâb-ı Kirâm hazerâtıyla kârvân-ı Kureyş ile Benî Damre Kabîlesi'ni vurmak üzere Medîne'den hareket buyurmuşlar ise de vusûllerinden akdem kârvân savuşup gitmiş ve Benî Damre meşâyihi esnâ-yı râhda mevkib-i hümâyûnu istikbâl ederek himâye-i Risâlet-penâhîlerine dehâlet husûsunda vâki' olan istirhâmlarını kabûl ile ba'd-ez-în a'dâ-yı dîne yardım etmemek ve has-

368 "Kendilerine savaş açılan müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle cihad için izin verildi. Şüphe yok ki Allah'ın onlara yardım etmeye gücü yeter." Hac, 22/39.

be'l-îcâb fermân buyuruldukta hizmet-i seniyyede **[51a]** bulunmak üzere akd-i mu'âhede olunarak yedlerine bir kıt'a emân-nâme ihsân buyurularak kemâl-i izz ü celâl ile Medîne-i Münevvere'ye avdet buyurulmuştur.

Gazve-i Buvât

Hicret-i seniyyeden bir sene sonra iki yüz kadar Ashâb-ı Kirâm'ı istishâbla Şâm tarafından gelmekte olan Kureyş kāfilesini iğtinâm eylemek üzere Medîne-i Münevvere'den hareket buyurulmuş ise de yine kāfilenin geçmiş olduğu anlaşılarak bilâ-hâdise avdet buyurulmuştur.

Gazve-i Uşeyre

Yine Şâm'dan avdet edecek olan Kureyş kāfilesini vurmak üzere birkaç yüz Ashâb-ı Kirâm'la Yenbu' civârında Müdlic Kabîlesi'nin mahalli bulunan Uşeyre nâm mahalle vâsıl olup yine kāfile onlardan akdem savu[şu]p gitmiş ve Benî Müdlic'e dahi Benî Damre gibi bir kıt'a emân-nâme i'tâsıyla tekrâr avdet buyurulmuştur.

Gazve-i Bedr-i Ûlâ

Gazve-i Uşeyre'den on gün sonra Kürz bin Câbir el-Fihrî nâm kimse bağteten Medîne civârına gelip etrâfta otlamakta bulunan hayvânları gasb u gāret ederek savuştukları mesmû' olmakla istirdâd için hareket olunup Bedr nâhiyesi civârında Sefevân'a kadar varılmış ise de evvelce düşmanın firârı anlaşılarak tekrâr avdet buyurulmuştur.

Gazve-i Bedr-i Kübrâ

Hicret-i seniyyenin on ikinci senesi şehr-i şerîf-i Ramazân'ın on ikinci Cum'aertesi günü altmış kadar Muhâcirîn-i Kirâm ve iki yüz kadar Ensâr-ı İzâm hazerâtıyla yine Şâm'dan avdet eden kāfile-i Kureyş'i iğtinâm kasdıyla Medîne'den hareket olunup Bedr'e karîb bir mahalle vâsıl olundukta re'îs-i kāfile bulunan Ebû Süfyân haber alarak hemân bi'l-cümle ehl-i Mekke'nin gelip kârvânı kurtarmaları için yirmi miskāl altın ücretle Damdam bin Amr nâm [kimseyi] **[52a]** gönderip hemân kabîle-i Kureyş cemm-i gafîr olarak vusûlleri anlaşıldıkta a'dânın gerek aded-i nüfûsça ve gerek esbâb

ve âlât-ı harbce kesret ü kuvvetleri Ashâb-ı Kirâm hazerâtının mesmû' u ma'lûmları olup, hâlbuki kendileri mücerred kârvânı vurmak üzere gāyet tedâriksiz çıkmış olmalarına ve düşmanın ber-vech-i beyân nisbet kabûl etmez derecede kesret ü kuvvetlerine binâ'en kârvân tarafına gitmek veyâ Kureyş'i karşılamak şıklarından birini ihtiyâr husûsunda müzâkere ve müşâvereden sonra kârvân cânibine gidilmesi ittifâk-ı ârâ ile tercîh olunduğu Hazret-i Peygamber aleyhi's-selâma arz olundukta, Cenâb-ı Hak bu ikisinden biri üzerine muzafferiyetlerini ve küberâ-yı Kureyş'in katl olunacakları mahalleri hâlâ nazargâh-ı hümâyûnlarında müşâhede olunduğunu Ashâb-ı Kirâm hazerâtına beyân buyurdukta Ashâb-ı Kirâm hazerâtı yine kârvân cânibine gitmek ârzûsunda bulundukarı ma'lûm-ı Risâlet-penâhîleri buyurulduktа Ashâb-ı Kirâm hazerâtının bu sûretle a'dâ-yı dîn üzerine nâ'il olacakları mev'ûd olan nusret ve zaferi bırakıp da kârvân cânibini ihtiyârları üzerine muğber oldukları hissolununca ibtidâ Sıddîk-i A'zam, ba'dehû Fârûk-ı A'zam hazerâtı kıyâmla ihtiyâr-ı mezkûrdan nükûl ile i'tizâr ve ba'dehû Hazret-i Mikdâd dahi kıyâmla: "Yâ Resûlallâh! Size ne vechile fermân buyurulmuş ise öylece buyurulsun. Allâh hakkı için Benû İsrâ'îl'in Hazret-i Mûsâ aleyhi's-selâma [369]﴿فَاذْهَبْ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلاَ﴾ dedikleri gibi diyenlerden değiliz. Belki diyâr-ı Habeşiyye'nin nihâyetine götürür iseniz gideriz!" deyince mesrûr olup hayır du'â buyurup, Ensâr-ı Kirâm hazerâtına hitâben "Siz ne dersiniz?" buyurdukta Ensâr-ı Kirâm hazerâtının en büyükleri bulunan Sa'd bin Mu'âz hazretleri "Yâ Resûlallâh! Biz sizin şeref-i nübüvvetinizin sıdkını edille-i vâzıha ve mu'cize-i bâhire ile tasdîk eyledik. Her ne emr ü fermân buyurulur ise hemân îfâsına hâzırız!" buyurması üzerine pek mahzûz olarak [370]«فَسِيروا عَلَى بَرَكَةِ اللَّهِ تَعَالَى» buyurup Kureyş ile muhârebeye karâr verildikten sonra, "Bu muhârebede muzaffer olacaksınız. Hattâ küberâ-yı Kureyş'ten fülân şurada ve fülân burada katl olunacaklar." diyerek her birinin mahall-i katllerini ta'yîn buyurup ba'de'l-harb aynı hâl zâhir olarak **[53a]** Ashâb-ı Kirâm hazerâtının manzûr u meşhûdları olmuştu.

İbtidâ-yı muhârebede kā'ide-i kadîme-i Arab üzere Kureyş tarafından Şeybe ve Utbe ve Utbe'nin oğlu Velîd gibi meşhûr üç pehlivân meydâ[n-ı] mübârezeye çıkıp mübâreze için pehlivân talebinde bulunmaları üzerine

369 "Sen ve Rabbin gidin onlarla savaşın." Mâ'ide, 5/24.
370 "Allah'ın bereketiyle yürüyünüz." Ebû Dâvûd, Cihâd, 21.

Ensâr-ı Kirâm tarafından üç pehlivân-ı zî-şân çıkmış ise de müşrikler onlar kendilerinin haseb ve nesebce küfüvvleri olmadıklarından bahisle eşrâf-ı Kureyş'ten kendi akrânları olmak üzere üç pehlivân talebinde ısrârda bulunmaları üzerine Şîr-i Hudâ Hazret-i Hamza ve Cenâb-ı Aliyy-i Murtazâ ve Hazret-i Ubeyde meydân-ı mübârezeye atılarak düşman pehlivânlarının üçü de Hazret-i Hamza ve Hazret-i Alî'nin hamle-i dilîrânelerine tâkat getiremeyerek tu'me-i seyf-i Şîr-i Hudâ Hazret-i Hamza ve Aliyy-i Murtazâ olarak vâsıl-ı ka'r-ı gayyâ olmaları a'dâ-yı dînin giriftâr-ı hezîmet olacaklarına berâ'et-i istihlâl addolunmuştur.

Ehl-i siyerin beyânlarına göre bu muhârebede cünûd-ı Müslimîn tarafından üç atlı ve yetmiş deve bulunup cüyûş-ı müşrikîn ise ehl-i İslâm'ın üç mislinden ziyâde olup yüzü atlı ve birçoğu piyâde ve yüz elli deve ile mükemmel cebe ve cevşen ve sâ'ir âlet-i harb ü kıtâle mâlik oldukları gibi Ebû Leheb'den başka bi'l-cümle ekâbir-i Kureyş hâzır olup gerek kesret-i aded ve gerek kesret-i mühimmâtlarına mağrûr olarak muzafferiyetlerinde aslâ tereddüdleri yok iken içlerinden en güzîde pehlivânlarından üçünün birden helâkini görünce cümlesi birden cünûd-ı Müslimîn üzerine hücûm ederek kemâl-i germiyetle harbe girişip, hâlbuki a'dânın kesret ü kuvvetlerine karşı cünûd-ı İslâmiyye'nin derkâr olan kıllet ü za'flarına binâ'en Seyyidü'l-Mücâhidîn Resûl-i Kibriyâ hazretleri bârgâh-ı Ulûhiyyet'e müteveccih olarak cünûd-ı İslâmiyye haklarında mev'ûd olan nusret ü mu'âvenetlerinin infâz u encâmını niyâz eylemeleri üzerine, ma'iyyetlerinde birçok melâ'ike-i kirâm bulunduğu hâlde Hazret-i Cebrâ'îl ve Mîkâ'îl aleyhime's-selâm hazerâtını ablak atlara süvâr olup başlarına beyâz imâmeler sarmış insân sûretinde irsâl ile i'âne vü imdâd buyurulduğu vahy-i celîl-i İlâhî **[54a]** ile i'lâm ü irâ'e olunarak asâkir-i İslâm'a tebşîrâtta bulunarak ﴿سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ﴾[371] âyet-i celîlesini tilâvet, ba'dehû[372] «شَاهَتِ الْوُجُوهُ» buyurarak birden alıp a'dâ tarafına atmış olduğu bir avuç toprak bi-iznihî Te'âlâ bi'l-cümle a'dânın yüzlerine ve gözlerine ve ağız ve burunlarına giderek[373] ﴿وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ﴾ sırrı zuhûr ederek fırka-i rezîle-i

371 "O topluluk yakında (Bedir'de) bozguna uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır." Kamer, 54/45.

372 "Yüzleri batsın (kara olsun)!" Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 81.

373 "Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı." Enfâl, 8/17.

müşrikîni fenâ hâlde şaşırtıp cünûd-ı İlâhî olan melâ'ike-i kirâmın müşahedesiyle şâd u hurrem olan cünûd-ı Müslimîn de kemâl-i şevk u gayretle a'dâ-yı makhûre üzerine hamle ve hücûm ederek nesîm-i zafer kendileri tarafına hübûb etmekle, az zamân içinde a'dâ-yı dîn mağlûb u münhezim olarak Ebû Süfyân'dan başka ekâbir-i Kureyş'in cümlesi seyf-i guzât-ı Müslimîn'le maktûl ve lâşe-i habîseleri ayak altında muhakkar u mahzûl olup ganâyim-i kesîreye nâ'il olarak cümlesi mesrûr olup hasbe'l-îcâb muhârebenin hitâmından sonra üç gün kadar mahall-i mezkûrda ârâm u istirâhat buyurulup, ba'dehû bi'l-izzi ve'l-iclâl semt-i sa'âdet-i Medîne'ye avdetle hâ'iz-i şevk u meserret buyurulmuştur.

İşbu gazve-i mübârekede zincîr-bend-i esâret olan müşrikînden Nadr bin el-Hâris ve ba'dehû Ukbe bin el-Mu'ayt nâm hâ'inler sebkat eden seyyi'ât-ı azîmelerinin cezâsı olarak tîğ-i siyâsetle katl ü i'dâm olunup bâkî kalan altmış sekiz kadar üserâ-yı eşirrânın fidye alarak ıtlâkları veyâhûd cümlesinin müstahak oldukları cezâ-yı mâ-yelîklerinin icrâsıyla katl ü i'dâm olunmaları husûsunda Ashâb-ı Kirâm hazerâtıyla vâki' olan istişâre üzerine Sıddîk-i A'zam hazretleri "Yâ Resûlallâh, bunların ekserîsi hânedân-ı sa'âdet-unvânlarına mensûb oldukları gibi fidye alınıp âzâd olunduğu hâlde bunların karîn-i hidâyet olarak Müslümân olmaları ve nesillerinden ehl-i îmân zuhûru melhûz olup ve bunlardan alınacak fidye ile ehl-i İslâm'a bir nev' kuvvet ü gınâ hâsıl olacağından fidye ile ıtlâkları muvâfık-ı maslahat görünür ise de yine her vechile re'y-i Risâlet-penâhîlerine muhavveldir." buyurup, Fârûk-ı A'zam hazretleri ise "Yâ Resûlallâh! Emr ü fermân buyurulur ise hemân şimdi bunların boyunları vurulup **[55a]** cümlesinin vücûd-ı habâset-âlûdları ortadan kaldırılsın. Zîrâ bunlar dîn-i İslâm aleyhine sa'y edip ehl-i İslâm'a hâtır u hayâle gelmedik ezâ vü cefâ eden müşrikînin büyükleridir. Cenâb-ı Hak zât-ı sütûde-sıfât-ı Risâlet-penâhlarıyla bi'l-cümle Müslümânları bunların fidye ve mâllarından muğnî buyursun. Hemân fülân kimseler ki benim akrabâlarımdandır, bana fermân buyurun ben katl edeyim. Ve Akîl'i birâderi Hazret-i Alî'ye ve Abbâs'ı birâderi Hazret-i Hamza'ya teslîm buyurun, hemân boyunlarını vursunlar ki bizim küffâra aslâ merhamet ü muhabbetimiz olmadığı cümlenin ma'lûmu olup müşrikînin de şevket ü satvetleri münkesir olsun." buyurdukta Eşfak-ı

Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ Efendimiz hazretleri "Hak Te'âlâ hazretleri kullarından bir takımının kalblerini bir mertebe katı halk buyurmuştur ki taştan pektir. Ey Ebû Bekr! Senin misâlin Hazret-i İbrâhîm aleyhi's-selâmın misâlidir ki [374]﴿فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي ۖ وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ buyurmuştur. Ve yâ Ömer! Senin misâlin Cenâb-ı Nûh aleyhi's-selâmın misâlidir ki [375]﴿رَبِّ لاَ تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا﴾ buyurmuştur." diyerek Sıddîk-i A'zam hazretlerinin re'ylerine meyillerini iş'âr u ifhâm buyurduktan sonra Ashâb-ı Kirâm hazerâtını iki re'y beyninde muhayyer buyurdukta, her nasılsa hasbe'l-beşeriyye bu bâbda vahy-i celîl-i İlâhî'ye intizârla irâde-i İlâhiyye'nin zuhûruna muntazır olmadan onlar Sıddîk-i A'zam hazretlerinin re'ylerini tercîh ederek fidyeleri alınıp ıtlâkları cihetine gidilmiş ise de nezd-i İlâhî'de Fârûk-ı A'zam hazretlerinin re'yleri muvâfık-ı rızâ olup aksi ise muhâlif-i hikmet olduğu [376]﴿مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ﴾ âyet-i celîlesiyle beyân buyurularak, gerek Resûl-i Ekrem ve gerek Sıddîk-i A'zam hazretleri giriftâr-ı hüzn ü inkisâr olmuşlar; hattâ Hazret-i Ömer huzûr-ı Hazret-i Peygamber'e gelip Hazret-i Peygamber ile Sıddîk-i A'zam hazretlerini ağlarlar iken görüp sebebini su'âl ettikte: "Yâ Ömer! -Üserâ-yı eşirrânın fidyelerini alıp onları âzâd eylemek hilâf-ı rızâ-yı Bârî olduğunu beyân hakkında inzâl buyurulan âyet-i celîleyi tilâvet buyurup- Bu bâbda vâki' olan hatâ üzerine azâb-ı elîm-i İlâhî nâzil olursa İbn-i Hattâb'la Sa'd bin Mu'âz'dan başka kimse halâs olamaz." buyurmuşlar. Zîrâ ber-vech-i beyân fidye ile **[56a]** üserâ-yı müşrikîni ıtlâk husûsunda Fârûk-ı A'zam hazretleriyle Sa'd ibn-i Mu'âz hazretlerinden gerek Resûl-i Ekrem Efendimiz ve gerek bi'l-cümle Ashâb-ı Kirâm hazerâtı müttef[err]ik bulunmuşlar idi. İşte Ashâb-ı Kirâm hazerâtının vahy-i İlâhî'ye intizâr buyurmadan ber-vech-i beyân yetmiş kadar üserâyı bedel alarak âzâd buyurmalarının eser-i vehâmet ve zararı mu'ahharan Gazve-i Uhud vukū'ât-ı elîmesinde zâhir olmuştur. Zîrâ gazve-i mezkûrede yetmiş kadar Ashâb-ı Kirâm hazerâtının şehâdetlerine sebeb olmuşlardır.

---

374 "Artık kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse şüphesiz Sen çok bağışlayan, çok merhamet edensin." İbrâhîm, 14/36.

375 "Nûh şöyle dedi: 'Ey Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma!'" Nûh, 71/26.

376 "Düşmanı tamamıyla sindirip hakim duruma gelmedikçe hiçbir peygambere esir almak yakışmaz." Enfâl, 8/67.

İşte hasbe'l-beşeriyye vahy-i İlâhî'ye muntazır olmayarak fidye ile esîrlerin ıtlâkında vukū' bulan ta'cîl üzerine ber-vech-i beyân âyet-i celîle inzâliyle tevbîh buyurulması ve Gazve-i Uhud'da bu kadar Ashâb-ı Kirâm'ın şehâdetine sebeb olması her halde ta'cîlden ve Şer'-i Şerîf'in hâricinde hareketten tehâşî ve ihtirâzın lüzûmunu beyânda pek büyük bir ders-i ibret ve hikmet olduğu beyândan müstağnîdir.

Sadaka-i fıtrın ve bayram namâzlarının vücûbları ve Hazret-i Fâtıma ile Hazret-i Alî Efendilerimizin izdivâcları ve ehl-i İslâm'a imdâd ü i'âne için nüzûl-i melâ'ike ve katl olunacak müşrikînin mahallerini ta'yîn ü irâ'e ve Hazret-i Peygamber aleyhi's-selâm tarafından Hazret-i Ukkâşe'ye verilen bir ağaç parçasının seyf-i sârime inkılâbı ve Ebû Cehl'i katl eden Mu'âz ibn-i Amr'ın kesilmiş olan kolunu Hazret-i Peygamber'in mahalline vaz'ıyla tekrâr hâl-i aslîsine avdeti gibi pek çok mu'cizât-ı bâhire vâki' olmuştur.

Gazve-i Benî Kaynukā'

Kāf'ın harekât-ı sülâsiyle Kaynukā', tâ'ife-i Yehûd içinde oldukça bahâdır bir kabîlenin ve Medîne-i Münevvere kuyumcularının ismi olup Müslümân kadınlarından biri kuyumcular çarşısına götürmüş olduğu koyunu satıp bir kuyumcu dükkânında bir mikdâr tevakkuf eylemek üzere iken tâ'ife-i mezbûreden biri takılmaya başladıkta "Müslümân yok mu!" diyerek vâki' olan istimdâdı üzerine hemân orada bulunan bir Müslümân **[57a]** arslan gibi hücûm ederek merkūmu katle kıyâm ve orada bulunan dîğer Yahûdîler de mezkûr Müslümân'ı katl ile izhâr-ı emâre-i isyân eyledikleri vâsıl-ı sem'-i Risâlet-penâhî buyuruldukta hemân Ashâb-ı Kirâm hazerâtını bi'l-istishâb kabîle-i mezkûre üzerine azîmetle on beş gün kadar kal'alarını muhâsaradan sonra inâyet-i İlâhiyye ile feth u teshîr, yedi yüz kadar muhâribden üç yüzü zırh-pûş olarak cümlesi der-zincîr oldukları halde katl ü i'dâmları mukarrer iken re'îsü'l-münâfıkîn Abdullâh bin Selûl habîsinin havene-i merkūme ile ittihâd-ı muzmerlerine binâ'en huzûr-ı Hazret-i Seyyidü'l-Mürselîn'de vâki' olan niyâz ü istirhâmı her ne kadar evvel-emirde karîn-i kabûl olmamış ise de tekrâr be-tekrâr dâmen-i merâhim-i Seyyidü'l-Ebrâr'a yapışarak "Bu mücrimleri afv ü ihsân buyurmadıkça zeyl-i merâhim-neyl-i Risâlet-penâhîlerini bırakmak ihtimâlim yoktur." diyerek

vâki‘ olan ibrâm u ısrârı üzerine merâhim-i celîleleri galeyâna gelerek taht-ı tasarruflarında bulunan bi'l-cümle emvâl ü eşyâları iğtinâm olunarak usûlü dâ'iresinde guzât-ı Müslimîn'e taksîm ü tevzî‘ olunup, yalnız cânlarına emân-nâme i‘tâsıyla Şâm tarafına nefy ü iclâ buyurularak bilâd-ı İslâmiyye'den mazarratları def‘ u izâle buyurulmuştur.

Gazve-i Gatafân

Dü‘sûr bin el-Hâris nâm bir bahâdır-ı nâmdâr Benî Sa‘lebe ve Benî Muhârib tâ'ifelerinden birtakım eşkıyâ cem‘ edip ehl-i İslâm'ın emvâlini gāret ü yağma eylemek üzere Gatafân [nâm] mahalde toplandıkları mesmû‘-ı Risâlet-penâhîleri buyurulması üzerine eşkıyâ-yı mezkûreyi bulundukları mahalde basıp kahr u tedmîr eylemek üzere dört yüz kadar mücâhidînle birlikte hareket buyurduklarını usât-ı mezkûre haber alarak dağlara firâr edip guzât-ı Müslimîn'in mahall-i mezkûra vusûllerinde ziyâdece yağmur yağıp elbiseleri ıslanmakla Seyyidü'l-Mücâhidîn Efendimiz hazretleri üzerlerinde bulunup ıslanmış olan elbise-i mübârekelerini kurutmak için tenhâ bir mahalde ağaç dalına asıp yalnız olarak ol ağaç altında eğlenmekte olduğunu merkūm Dü‘sûr dağdan **[58a]** görüp hemân kılıncı elinde olduğu hâlde [377]«مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي اليوم» ya‘nî "Bugün seni benden kim men‘ edip halâs edebilir?" diye def‘aten üzerine hücûm eyledikte Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri de "Allâh!" ya‘nî "Allâh Te‘âlâ hazretleri halâs eder!" diyerek cevâblarını müte‘âkib Hazret-i Cebrâ'îl aleyhi's-selâm o anda bir genç pehlivân sûretinde zuhûr ederek Dü‘sûr'un göğsüne bir yumruk vurup yere yıkmış ve elinde bulunan kılıncı fırlaması üzerine Hazret-i Peygamber hemân mezkûr kılıncı alıp şâhîn gibi merkūmun üzerine hücûmla [378]«مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي» buyurdukta "Emâ[n] yâ Resûlallâh! Senden başka halâs edecek yoktur!" diyerek Kelime-i münci'e-i Şehâdet'i îrâd ederek tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i Şerî‘at ü risâletle halâsı üzerine kavminin yanlarına varıp gözüyle görmüş olduğu bu mu‘cize-i bâhireyi onlara beyânla dîn-i İslâm'ı kabûle teşvîk u tergîb ve onlar dahi hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek şeref-i İslâm'la müşerref olup, Seyyidü'l-Mücâhidîn hazretleri de guzât-ı Müslimîn'le birlikte bi'l-izzi ve'l-iclâl avdet buyurmuşlardır.

---

377 "Bugün seni benden kim kurtaracak?" Buhârî, Cihâd, 84; Müslim, Fedâ'il, 13.
378 "Seni benden kim kurtaracak?" Buhârî, Cihâd, 84; Müslim, Fedâ'il, 13.

Gazve-i Bahrân

Medîne-i Münevvere diyârında Benû Süleym'in isyânla izhâr-ı fesâd için Bahrân nâm mahalde toplandıkları mesmû'-ı sâmî-i Seyyidü'l-Mücâhidîn buyurulduktа üç yüz kadar Ashâb-ı Güzîn'i bi'l-istishâb mahall-i mezkûra muvâsalat buyurulduktа, evvelce hareket-i hümâyûndan haber alarak her biri bir mahalle firâr ederek musammem olan mazarratlarının izâlesi üzerine avdet buyurulmuştur.

Gazve-i Uhud

Kabîle-i Kureyş'in Bedr Gazâsı'nda en meşhûr eşrâf ve pehlivânları seyf-i satvet-i Müslimîn'den geçerek bakıyyetü's-süyûftan olan aceze-i mecrûhîn ile Ebû Süfyân bin Harb ve Amr bin Âs sâhil yoluyla Bedr vak'asına sebeb olan Şâm kāfilesini Mekke'ye îsâl ederek vusûllerinde Bedr vak'asında katl olunanların akrabâ vü ta'allukātları, husûsiyle tâ'ife-i nisvânı feryâd ü figān ederek Mekke'yi mâtem-hâne hey'etine ifrâğ edip, bu hâl ise tâ'ife-i Kureyş'in gayret-i câhiliyye ve asabiyyet-i ma'lûmelerini tahrîk ederek Ashâb-ı Güzîn hazerâtından her ne vechile olursa ahz-ı sâr **[59a]** u intikām eylemek lâzımdır diyerek Dâru'n-Nedve'lerinde toplanıp meşveret ve müzâkerelerde bulunarak, nihâyetü'l-emr Ebû Süfyân'ın ser-kāfile bulunduğu kârbân-i azîm-i Kureyş'in kazanmış olduğu elli bin altının bu uğurda sarf olunmasına karâr verilerek meşâhîr-i şu'arâdan Ebû Azze ve sâ'ir birtakım nâtıka-perdâz-ı bülegā-yı kavm dahi etrâf ü eknâfta bulunan aşâyir ü kabâyili Müslümânlar ile harbe teşvîk u tahrîz eylemek üzere gönderilip onların pek harâretli kasâyid-i müfritaları vâsıtasıyla pek çok âdemler celb ü cem' ederek bir ordu teşkîliyle Medîne-i Münevvere üzerine hücûma hâzırlanmakta oldukları Hazret-i Abbâs tarafından sûret-i mahremânede Seyyidü'l-Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ hazretlerine inbâ vü iş'âr olunup, müte'âkiben tâ'ife-i Kureyş'in beyân olunan ordularıyla Medîne-i Münevvere civârındaki Cebel-i Uhud civârına vürûdları vâsıl-ı sem'-i sa'âdet-i Seyyidü'l-Kâ'inât aleyhi ekmelü't-tahiyyât oldukta, bir gece akdem görmüş oldukları rü'yâ-yı sâdıkalarını Ashâb-ı Kirâm hazerâtına ifâde vü takrîr ve ber-vech-i âtî ta'bîr buyurmuşlar. Şöyle ki: "Bu gece rü'yâmda bir öküz gördüm boğazlanmış ve kılıncımın ağzında bir rahne gördüm ve

elimi bir kavî zırh içine indim ve büyük bir koç irdâf eyledim ki; ol öküz ashâbımdan birtakım kimselerin katl olunmasına ve kılıncımdaki rahne Ehl-i Beyt'imden birinin katl olunacağına ve elimi soktuğum zırh Medîne-i Münevvere olup irdâf olunan büyük koç da cüyûş-ı müşrikîni himâye eden rü'esâ-yı müşrikînden birinin katl olunmasına işârettir. Eğer münâsib ise bu kerre Medîne'den hârice çıkmayarak Medîne'nin hâneleri istihkâm hükmünde olmakla, düşman gelip Medîne'ye girecek olursa Medîne içinden müdâfa'a vü muhârebe ederiz." buyurduklarında bu re'y-i isâbet-karîn bi'l-cümle ekâbir-i Muhâcirîn ve Ensâr-ı Güzîn, hattâ re'îsü'l-münâfikîn İbn-i Übey [bin] Selûl tarafından dahi "Yâ Resûlallâh, zamân-ı câhiliyyette düşman zuhûrunda biz ne zamân Medîne'den hârice çıktıksa mağlûb ve Medîne'de kapanıp müdâfa'a ve mukābelede bulunduksa gālib olduk." diyerek takdîr ü tasdîk olunduğu gibi, fi'l-vâki' ol vechile tedâfü'î hareket muvâfık-ı hâl ü maslahat idi. Zîrâ Medîne'nin **[60a]** her tarafı binâlar ve dîvârlar ile çevrilmiş ve sokāk başlarında istihkâmlar ile sedâyid yapılmış bulunduğundan muhkem bir kal'a hükmünde ve Resûl-i Ekrem hazretlerinin rü'yâda gördükleri gibi bir kavî zırh mesâbesinde olmakla, bir mikdâr Medîne'de sabr u sebâtta bulunulsa Kureyş tâ'ifesi ordugâhlarında ehl-i İslâm'ın hurûcuna intizârda bulundukları takdîrde yanlarında bulunan Urbân askerlerine fütûr gelerek savuşup gitmeleri ve Medîne üzerine hücûm ettikleri takdîrde içeriden atılacak oklar ile pek çokları itlâf edilerek her hâlde Kureyş ordusuna za'f târî olarak îcâbı hâlinde hârice hurûcla üzerlerine hücûm edilerek mazhar-ı galebe olmak me'mûl iken Bedr Gazâsı'nda bulunamayan Ashâb-ı Kirâm'dan birtakım genç yiğitler "Yâ Resûlallâh, biz eğer Medîne'de tahassun eder isek a'dâ-yı dîn bizim za'f u cebânetimize kā'il olarak tezyîd-i cür'etlerine sebeb olur. Binâ'en-aleyh müsâ'ade buyurulup da onlara karşı gelerek göğüs göğüse a'dâ-yı dîn ile muhârebe vü mücâhedede bulunmak istirhâm ederiz." dedikleri gibi; amm-i pâk-i muhterem, serdâr-ı mücâhidîn Hazret-i Hamza dahi "Yâ Resûlallâh! Zât-ı Risâlet-me'âbınızı şeref-i risâletle irsâl buyuran Kādir-i Mutlak hazretleri hakkı için, hâric-i Medîne'de küffâr-ı hâk-sâr ile rû-be-rû muhârebe vü mücâhedede bulunmadıkça ağzıma bir lokma koymayacağım." diyerek and içmesi üzerine elbise-i seferiyyelerini giyinip seyf-i sârim-i risâlet ü celâdetlerini kuşanmak üzere Sıddîk-i A'zam ve Fârûk-ı

Mu'azzam hazerâtıyla birlikte hâne-i sa'âdet-âşiyâne-i risâletlerini teşrîf buyurup, Ashâb-ı Kirâm-ı zevi'l-ihtirâm hazerâtı da kudûm-i sa'âdet-melzûm-ı Risâlet-penâhîlerine intizârla saf-beste-i izz ü ihtirâm olmakta iken Evs kabîlesinin re'îsi ve Ensâr-ı Kirâm hazerâtının en ulusu bulunan Sa'd bin Mu'âz hazretleriyle Üseyd bin Hudayr hazretleri, a'dâya karşı çıkıp rû-be-rû muhârebe ârzûsunda bulunarak Hazret-i Peygamber'i ol vechile harekete **[61a]** ilhâh u ibrâmda bulunanlara hitâben; "Siz Resûl-i Ekrem hazretlerini[n] re'y-i Risâlet-penâhîleri hilâfına Medîne'den hârice çıkmaya mecbûr ettiniz. Hâlbuki bu bâbda vazîfe-i harbi kendilerine bırakmak ehemm ü elzemdi. Zîrâ vahy-i celîl-i İlâhî ile işin iktizâsını herkesten a'lâ takdîr buyurur." diyerek tevbîhde bulunmaları üzerine onlar dahi hasbe'l-beşeriyye kendiler[inden] sâdır olan hâle nâdim olarak cebr-i mâ-fâta kıyâmla, Server-i Kâ'inât hazretleri düşmana karşı hareket için hâzırlanarak hâne-i sa'âdetlerinden çıktıkta "Yâ Resûlallâh! Biz sizin her vechile emr ü fermân-ı hümâyûnunuza mutî' u münkādız. Ne yolda ârzû buyurulur ise o yolda hareket buyurulmasını istirhâm ederiz." diyerek izhâr-ı nedâmette bulunmuşlar ise de, taraf-ı eşref-i Risâlet-penâhîden "Bu sözün zamânı geçti. Ben sizi Medîne-i Münevvere içinde durup müdâfa'a vü muhârebeye irşâd eyledim, siz ise muhâlefette bulundunuz. Silâhını kuşandıktan sonra a'dâ-yı dîn ile ceng edip emr-i İlâhî zuhûr etmedikçe ol silâhı çıkarmak bir peygambere lâyık değildir." diyerek redd-i cevâbla, hemân atına binip Sa'd bin Mu'âz hazretleriyle Sa'd bin Ubâde hazretleri zırhlı olarak mâşiyen huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye düşüp ordu-yı hümâyûnla hâric-i Medîne'ye hurûc buyurup Uhud Dağı'na doğru azîmet buyurmuşlardır.

Hâlbuki askerliğin en mühim vazîfesi her türlü harekât-ı harbiyyede tamâmıyla ser-askerin emrine itâ'at ederek re'y ü tedbîrine aslâ karışmamaktır. Zîra hilâfı hâlinde netîce-i elîme vukū'u muhakkak olduğu, emsâl-i adîdesiyle müsbet ü müberhendir. Husûsiyle vahy-i celîl-i İlâhî ile mü'eyyed olan bir peygamber-i azîmü'l-kadr tahaffuzî cengi tensîb eylemiş iken re'yin hilâfına icbâr hatâ-yı azîm olmakla netîce-i elîmesiyle müstahakk-ı mu'âmele buyurulmuştur.

Medîne ile Uhud arası bir sâ'at mikdârından az ise de ol gün oraya kadar varılmayıp yarı yolda bulunup, Şeyhayn denilen mahalde geceleyip,

Üsâme bin Zeyd ve Abdullâh bin Ömer ve Zeyd bin Sâbit ve Ebû Sa'îd el-Hudrî gibi küçük çocukları geriye çevirip, ol gece Muhammed ibn-i Mesleme el-Ensârî hazretleri elli kadar sahâbe ile tâ-sabâh ordu-yı İslâmiyye etrâfında dolaşarak kol gezdikleri gibi müşrikîn tarafından dahi İkrime bin Ebû Cehl[379]

***

379 [Konunun devamı üçüncü defterde yer almaktadır.]

ÜÇÜNCÜ DEFTER

[4a] bir fırka ile karakol çıkıp dolaşmışlardır.

Zekvân bin Abdikays hazretleri de ordu içinde dolaşıp Hazret-i Peygamber'in çadırlarını muhâfazada bulunmuşlardır. Ber-vech-i beyân Medîne'den hurûcla bu mahalle gelindiği sıra re'îsü'l-münâfıkîn Abdullâh bin [Übey bin] Selûl ma'iyyet-i tesvîlâtında bulunan üç yüz kadar münâfıkînle dönüp geriye savuştukları gibi esnâ-yı râhda görülen bir fırka-i ecnebiyyenin kim olduğu su'âl olundukta İbn-i Selûl'ün hem-sevgendleri olan Yehûd'dan bir tâ'ife oldukları haber verildikte onların orada arz olunan İslâm'ı adem-i kabûlleri üzerine [380]«إنا لا نتصر بأهل الكفر على أهل الشرك» ya'nî "Biz ehl-i küfrün yardım ve i'ânesiyle ehl-i şirkin üzerine nusret istemeyiz." buyurularak, o gürûh-ı mekrûh dahi ordu-yı hümâyûndan tard u teb'îd buyurularak bâkî kalan yedi yüz kadar asfiyâ-yı Müslimîn ile ordugâh Uhud'a muvâsalat buyurulup Cebel-i Uhud'a arka verilerek Medîne'ye karşı saf bağladıkları gibi müşrikler dahi ehl-i İslâm'ın karşısına saf bağlayıp, öteden beri onların sancakları Abdüddâr bin Kusay evlâdında olduğu gibi bu kerre dahi onlardan Talha bin Ebî Talha'ya verip, Resûl-i Ekrem hazretleri de Muhâcirîn sancağını yine Abdüddâr evlâdından Mus'ab ibn-i Umeyr hazretlerine ve Evs sancağını Üseyd ibn-i Hudayr hazretlerine ve Hazrec sancağını Hubâb ibn-i Münzir hazretlerine verip; Kureyş ordusunun kumandanı Ebû Süfyân olup, kemân-keşlerinin kumandanı dahi Abdullâh bin [Ebî] Rebî'a ve sağ kol kumandanı Hâlid bin Velîd ve sol kol kumandanı İkrime bin Ebû Cehl ve Safvân ibn-i Ümeyye ile Amr bin Âs da birer fırkaya kumandan oldukları gibi, İslâm ordusunda dahi Seyyidü'l-Mürselîn hazretleri ordu-yı hümâyûnun vasatında ahz-ı mevki' buyurup Ebû Ubeyde bin Cerrâh ile Sa'd bin Ebî Vakkās hazretleri pîşdâr ve Mikdâd bin Amr dümdâr ve Ukkâşe bin Mihsan-ı Esedî sağ kola ve Ebû Seleme bin Abdülesed sol kola ta'yîn buyurulup, ordu-yı hümâyûnun **[5a]** sol tarafında bulunan vâdîden düşman süvârîsinin hücûm ederek İslâm ordusunun hatt-ı ric'atlerini kat' eylemesi me'mûl olmakla Resûl-i Ekrem Hazretleri Abdullâh bin Cübeyr hazretlerini elli kadar tîr-endâzla süvârî hücûmunu men' için ol vâdînin ağzını muhâfazaya me'mûr buyurup; "Düşman gerek gālib ve gerek mağ-

380 Ebü'l-Ferec Nûreddîn el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, II, 299.

lûb olsun, zinhâr İbn-i Cübeyr götürmedikçe bulunduğunuz mahalden ayrılmayınız!" diye emr-i kat'î verip yed-i sa'âdetlerinde bulunup "Korkaklıkta âr ve ileri gitmekte şeref ü izzet var. Hâlbuki kişi korkaklık ile muktezâ-yı kaderden halâs olamaz." müfâdını müfîd olan ibâre ile menkūş olan kılınca işâretle; "Hakkını vermek şartıyla bu kılıncı kim alır?" buyurması üzerine Ashâb-ı Kirâm hazerâtından ba'zıları tarafından talebler zuhûr eylemiş ise de taraf-ı eşref-i Risâlet-penâhîlerinden iltifât buyurulmayarak tekrâr arz eyledikte, bahâdırân-ı Ensâr'dan Ebû Dücâne hazretleri "Yâ Resûlallâh! Bu kılıncın hakkı nedir?" diye su'âl buyurup, Resûl-i Ekrem Hazretleri de "Eğilip bükülene kadar düşman yüzüne v[u]rmaktır!" buyurdukta, Ebû Dücâne hazretleri "O şartla ben alırım!" demesi üzerine Resûl-i Ekrem hazretleri ona i'tâ ile mazhar-ı taltîf buyurmuşlardır. Zîrâ müşârün-ileyh hazretleri öteden beri meydân-ı harbde bî-pervâ düşüp dolaşan bahâdırlardan olmakla, ol kılıncın ehli olarak ol vechile iltifâta müstahak olmakla kılıncı almasıyla berâber sell-i seyf ederek kükremiş arslan gibi düşman ordusuna saldırıp; bu sırada ise bir münâfıkla dîğer bir mürted taraflarından harbe mübâşeret olunup, müşrikîn-i Kureyş'in alemdârı bulunan Talha bin Ebî Talha meydân-ı mübârezeye çıkıp er dilemesi üzerine Esedullâhü'l-Gālib Alî bin Ebî Tâlib Hazretleri kükremiş arslan gibi karşı çıkıp başına bir kılınç havâlesiyle cânını cehenneme îsâl edip, ba'dehû Kureyş'in sancağını Osmân bin Ebî Talha alıp, onun üzerine de Hazret-i Hamza bin Abdülmuttalib saldırıp kılınç ile kolunu kesip, derhâl sancağı Ebû Sa'îd bin Ebî Talha alıp onu dahî Sa'd bin Ebî Vakkās hazretleri itlâf edip, hemân sancağ-ı **[6a]** menkûsu Nâfi' bin Talha alıp onu da Âsım ibn-i Sâbit bin Ebî Aklah hazretleri hedef-i tîr ederek i'dâm edip, derhâl sancağ-ı menhûsu Hâris bin Talha almış ise de Hazret-i Âsım tîr-i satvetiyle katl ü i'dâm eylemekle hemân birâderi Kilâb bin Talha sancağı yakalamış ise de o da Zübeyr bin el-Avvâm'ın hamlesiyle karîn-i helâk olup, ba'dehû birâderi Cülâs bin Talha sancağ-ı meş'ûmu eline alır almaz Talha bin Ub[ey]dullâh elinde helâk olarak, bu vechile bahâdırân-ı Kureyş'ten Abdüddâr evlâdından yedi nefer baba, oğul ve birâder ve amca mezkûr sancak sâyesinde katl ü i'dâm olunarak cânları cehenneme vâsıl olmuştur.

Ba'dehû mezkûr sancağı Abdüddâr neslinden Ertât bin Şürahbîl almış ise de onu da Hazret-i Hamza katl ederek dîğerlerine refîk etmekle tekrâr mezkûr sancağı Şüreyh bin Kārıt alıp, onu da Ashâb-ı Kirâm hazerâtından birisi katl ederek Abdüddâr evlâdından mezkûr sancağı tutacak kimse kalmadığından onların kölelerinden Savâb nâm bir şahıs yakalamış ise de onu da Kuzmân nâm bir kimse katl eylemiştir.

Garîbdir ki bu Kuzmân'ın ismi zikr olundukça Hazret-i Peygamber onun hakkında "Ehl-i nârdır." buyurur imiş. Bu kere ol kadar merdâne cenk edip müşrikînden yedi kimseyi katl edip, nihâyet kendisi de mecrûh olarak meydân-ı ma'rekede yatar iken Katâde bin Nu'mân hazretleri görüp "Yâ Kuzmân, şehâdet rütbesi mübârek olsun." diyerek istifsâr-ı hâtırında bulundukta, "Benim emelim ne rütbe-i şehâdet ve ne de muhâfaza-i dîndir. Belki maksadım Kureyş tâ'ifesinin Medîne hurmalıklarına zarar ilkā eylemelerini men' eylemektir." diyerek cevâb verip nihâyet hayâtından ümîdini kesince kendi kılıncıyla karnını yarıp intihâr ederek cânını cehenneme göndermiştir.

Bu muhârebede taraf-ı Müslimîn'den ibtidâ şerbet-i şehâdeti nûş eden Ebû Câbir bin Amr bin Harâm hazretleri olup, ba'dehû eniştesi Amr bin Cemûh hazretleridir ki muhârebeye gelir iken "Yâ Râb, beni geriye çevirme!" diyerek Cenâb-ı Hak'tan rütbe-i şehâdeti niyâz eylemiş idi. Du'âsı karîn-i kabûl olarak oğlu Hallâd'la berâber zümre-i sa'îd-i **[7a]** şehîdâna iltihâk buyurmuşlardır. Ebû Âmir-i fâsıkın oğlu Hazret-i Hanzale ki Tebûk Gazâsı'nın vukū'una sebeb olan re'îsü'l-münâfıkîn Abdullâh bin Übey bin Selûl'ün hemşîresi Cemîle'yi tezvîc edip henüz bir gecelik güvegi iken pederi mürted ve kā'im-pederi re'îs-i münâfıkîn oldukları hâlde kendileri dîn uğrunda cân verip şân almak için düşman ordusunun başkumandanı Ebû Süfyân üzerine hamle eylemiş ise de Şeddâd bin Esved nâm müşrik-i mu'annid erişip şehâdetine sebeb olarak muvaffak olamamıştır.

Ebû Dücâne ise Hazret-i Peygamber aleyhi's-selâmdan almış olduğu kılıncın şartını yerine getirmek üzere başına bir kırmızı sarığı sarıp önüne gelen müşrikleri katl ü itlâf ederek, saff-ı harblerinin ilerisine geçerek Ebû Süfyân'ın karısı Hind'in yanına varıp, Hind ise dîğer karılar ile berâber ellerinde def, dillerinde kasîdeler ile müşrikîni cenge teşvîke çalışmakta

iken birdenbire Ebû Dücâne'nin dalkılıç üzerlerine varması üzerine ne yapacaklarını şaşırıp şarkılar yerine feryâd ü figāna başlayıp, onları halâs için yanlarına varmaya kimse cesâret edemeyip, Ebû Dücâne ise Resûl-i Ekrem hazretlerinin kendilerine yâdigâr olarak vermiş olduğu kılıncı öyle acezeden bulunan kadınların kanlarıyla telvîs eylemekten çekinerek geriye dönüp müşrikîn ordusuna hücûmla yâr u ağyârı hayretlerde bırakacak sûrette harb eylemiştir.

Bu sırada Hazret-i Hamza dahi kükremiş arslanlar gibi ne tarafa hücûm ederse a'dâ-yı dîni perîşân edip a'dânın nazar-ı ihânetlerini kendilerine celb eylemiş olmakla, cümlesinin matmah-ı nazarları ona zafer-yâb olmak iken hîçbiri cesâret edemeyip, müşârün-ileyh hazretlerinin Bedr vak'asında katl eylemiş olduğu Tu'ayme'nin birâder-zâdesi Cübeyr bin Mut'im'in Vahşî nâmındaki Habeşî kölesi Habeşistân usûlü üzere harb[e]-endâzlıkta müsellem olan mahâretine binâ'en Hind, Hazret-i Hamza'nın katline muvaffak olursa kendisine pek çok şeyler va'd ederek itmâ' eylemekle merkūm bir taş arkasına gizlenerek mutarassıd olup müşrikîn ordusu fevka'l-âde **[8a]** münhezim olarak cünûd-ı Müslimîn yağma vü gārete koyulmaları üzerine, ber-vech-i beyân ibtidâ-yı muhârebede taraf-ı eşref-i Peygamberî'den Hazret-i [Abdullâh bin] Cübeyr ile vâdî-i mezkûrun muhâfazasına bırakılıp kendilerine taraf-ı Risâlet-penâhîden emr gelmedikçe yerlerinden ayrılmamaları kat'iyyen emr olunan kemân-keşler hilâf-ı emr vazîfelerini bırakıp da yağmaya koşmaları üzerine her ne kadar kumandanları Hazret-i [Abdullâh bin] Cübeyr tarafından "Siz Resûlullâh'ın emrini unuttunuz mu?" diyerek yağmaya gidilmekten men'e çalışılmış ise de, hasbe'l-beşeriyye dinlemeyip Hazret-i [Abdullâh bin] Cübeyr ile yedi neferden başkası mevki'-i mühimlerini terk ederek yağmaya gitmeleri üzere düşman ordusunun sağ kol kumandanı bulunan Hâlid bin Velîd ma'iyyetinde bulunan süvârî fırkasıyla mevki'-i mezkûrdan geçerek ordu-yı hümâyûnun sol cenâhına hücûm ederek ehl-i İslâm'ı şaşırtmakla cünûd-ı İslâmiyye'nin gālibiyeti mağlûbiyete münkalib olduğu gibi, Seyfullâhü'l-Meslûl Hazret-i Hamza dahi önüne gelen düşmanı katl ü i'dâmla te'mîn-i galebeye çalışmakta iken sâlifü'l-beyân mutarassıd olan Vahşî nâm Habeşî köle pusudan bir harbe havâlesiyle Hazret-i Hamza'yı şehîd ve hemşîre-zâdesi bulunan meşhûr

Abdullâh bin Cahş hazretlerini de bu sırada Ebü'l-Hakem ibnü'l-Ahneş es-Sekafî şehîd eylediği gibi, Ensâr-ı Kirâm hazerâtından Şemmâs bin Osmân hazretleri dahi şehîd düşerek semt-i Müslimîn'de sûret-i inhizâm sernümâ olmuştur. Bu sırada Vahşî şehîd-i sa'îd Hazret-i Hamza'nın yanına varıp karnını yararak ciğerini alıp Hind'e takdîm eylemesi üzerine merkūme kemâl-i hırs ve şevkinden ciğerini ağzına alıp çiğneyerek üstünde ve başında bulunan bi'l-cümle huliyyâtını ve yanında bulunan mâllarını bahşiş olarak Vahşî'ye verip Mekke'ye avdetinde dahi bir haylî altın vereceğini va'd edip sağ oldukça kendisine pek müteşekkir ve minnetdâr olacağına dâ'ir beytler ile izhâr-ı meserrette bulunmuştur.

Ber-vech-i beyân mevki'-i mezkûrun muhâfazasını terk üzerine Hâlid bin Velîd'in arkadan asker-i İslâm üzerine hücûmu ve Hazret-i Hamza'nın ma'dûmen şehâdetlerinin netîcesi olarak [evvelce] gālib olan cünûd-ı İslâmiyye'nin mağlûbiyyeti üzerine düşman askerleri **[9a]** Kutb-ı Hidâyet ve Merkez-i Şerî'at ü sa'âdet olan Hazret-i Peygamber üzerine hücûmla ma'iyyet-i seniyyelerinde bulunan asâkir-i Müslimîn üzerine pek çok oklar ve taşlar yağdırarak, Sa'd bin Ebî Vakkās hazretlerinin birâderi mel'ûn Utbe bin Ebî Vakkās tarafından atılan taş Rahmeten li'l-âlemîn hazretlerinin mübârek yanaklarına isâbetle cerîha-dâr edip, Abdullâh bin Kami'e nâm pelîd-i mel'ûn dahi mübârek yanağının üstünü yarıp zırhın iki halkası kırılıp yanaklarına batmakla akmakta olan kanı yer yüzüne düşüp de kavmine azâb istîsâl nüzûl eder havfıyla bir taraftan «اللَّهُمَّ اهْدِ قَوْمِي فَإِنَّهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ»[381] ya'nî "Yâ Rab! Kavmim câhildir, sen onlara hidâyet buyur!" diyerek hidâyet ü sa'âdetlerine du'â ve dîğer taraftan dahi akmakta olan kanlarını silip yere damlamaktan muhâfazaya çalışırlardı. Bu sırada bir fırka-i müşrikîn Hazret-i Peygamber üzerine hücûm ettiklerinde Hazret-i Haydar-ı Kerrâr onlara karşı kıyâmla re'îsleri bulunan Hişâm bin Ümeyye el-Mahzûmî'yi katl ü i'dâm etmekle dîğerleri karârı firâra tebdîl edip, dîğer bir fırka dahi hücûm ettikte onlara dahi hamle ederek re'îsleri bulunan Amr bin Abdullâh-ı Cumahî['yi] katl ederek dîğerlerini firâra mecbûr buyurmuştur.

Tekrâren üçüncü bir fırka dahi hücûm ettikte yine onlara dahi hamle ederek re'îsleri bulunan Bişr bin Mâlik-i Âmirî'yi katl ederek dîğerleri firâr

381 "Allah'ım! Kavmime hidayet et. Zira onlar bilmiyorlar." Beyhakî, *Şu'abü'l-Îmân*, III, 45.

etmekle Hazret-i Haydar-ı Kerrâr bu vechile bugün düşmanların gözlerini yıldırmıştır.

Bu esnâda "Ümmü Umâre" nâmıyla ma'rûfe Nesîbe Hâtûn dahi meydân-ı vegāya atılıp gāyet cesûrâne muhârebede bulunarak pek çok müşrikînin cânlarını cehenneme ısmarlamıştır.

Müşârün-ileyhâ hazretleri Mâzin bin Neccâr evlâdından Ka'b'ın kızı ve Ensâr-ı Kirâm'dan Zeyd bin Âsım'ın zevcesi olup, kable'l-hicre Mekke'ye gelip Akabe'de Resûl-i Ekrem hazretlerine bey'at eden sâbıkîn-i kirâm hazerâtındandır. Bu kerre zevci ve iki oğlu ile birlikte Uhud Gazâsı'nda bulunarak bahâdırlığını yâr u ağyâra beğendirip nice bahâdır erleri yere indirmiştir. Hattâ Resûl-i Ekrem üzerine hücûm eden fedâyîlerden bir süvârînin ayağını **[10a]** bedeninden cüdâ ederek kendisini yere düşürüp öldürmüştür.

Ve kendisi birkaç mahallinden cerîha-dâr olarak kanları akarken bî-pervâ kocasını ve oğullarını harbe teşvîk ü tergîbde bulunarak, düşman ne tarafa hücûm ederse hemân onlar ile ol tarafa koşarak müdâfa'ada bulunurlardı.

O sırada mel'ûn İbn-i Kami'e "Bana Muhammed'i gösterin, ya ben veyâ O!" diyerek Resûl-i Ekrem üzerine hücûm etmekte iken müşârün-ileyhâ Nesîbe Hâtûn karşı gelip üç kerre merkūma kılınç çalmış ise de mel'ûn birbiri üzerine iki kat zırh giymiş olmakla kestiremeyip bi'l-âhare kendisi müşârün-ileyhâyı omuzundan yaralamıştır.

Alemdâr-ı Resûlullâh Mus'ab ibn-i Umeyr hazretleri zırhını giydikte Resûl-i Ekrem hazretlerine benzediğinden İbn-i Kami'e mel'ûnu onu Resûl-i Ekrem zannıyla vurup şehîd etmekle Resûl-i Ekrem hazretleri livâ-yı şerîfi Haydar-ı Kerrâr Hazret-i Alî'ye verip üzerine gelenleri seyf-i satvetle yüzleri üzere çevirip, İbn-i Kami'e ise hemân Ebû Süfyân'a varıp "Muhammed'i öldürdüm." diye müjde vermesi üzerine gürûh-ı müşrikîn fevka'l-âde memnûn ve işiten asâkir-i İslâmiyye ise mahzûn u dil-hûn olarak cüyûş-ı Müslimîn bütün bütün şaşırıp, gürûh-ı müşrikîn ise Resûl-i Kibriyâ üzerine hücûm ederek ma'iyyet-i seniyyelerinde bulunan Ashâb-ı Kirâm'ı dağıtıp her tarafından Resûl-i Ekrem hazretlerini ihâta ettiklerinde

izn-i İlâhî ile Hazret-i Cebrâ'îl ve Mîkâ'îl aleyhime's-selâm hazretleri insân sûretine girip Eşref-i Enbiyâ hazretlerini keyd-i a'dâdan muhâfaza buyurdukları ve ol hâlde mübârek avuçlarına birçok çakıllar alıp ihâta eden a'dâyı dîn üzerine atmakla cümlesi savuşup gittikleri mervîdir.

Bunun üzerine Enes bin Mâlik hazretlerinin amcaları Enes bin Nadr hazretleri; "Ey cemâ'at-i Müslimîn! Hazret-i Peygamber vefât etti ise Tanrısı bâkîdir! Dîn uğrunda cenk ederek şehîd olup O'na vâsıl olmak istemez misiniz?" diyerek cüyûş-ı Müslimîn'i teşcî' ederek şehîd olana kadar [gayret-i] dîn ile mücâhede vü muhârebede bulunmuştur. Hâlbuki Habîb-i Hudâ kutb-ı âlem gibi yerinde sâbit olarak aslâ mahallinden ayrılmamıştır.

[11a] Muhâcirînden Sıddîk-i A'zam ve Fârûk-ı A'zam ve Alî ve Abdurrahmân bin Avf ve Sa'd bin Ebî Vakkās ve Zübeyr bin el-Avvâm ve Talha bin Ubeydullâh ve Ebû Ubeyde bin Cerrâh ile Mikdâd ve Ensâr-ı Kirâm'dan Ebû Dücâne ve Hubâb ibn-i Münzir ve Âsım bin Sâbit ve Hâris bin es-Sımme ve Sehl bin Huneyf ve Sa'd bin Mu'âz ve Üseyd bin Hudayr ile Sa'd bin Ubâde ve Muhammed bin Mesleme hazerâtı zâten etrâf-ı Resûlullâh'ta pervâne gibi dolaşmakta bulunduklarından, derhâl toplanıp etrâfını çevirip tûfân-ı belâya giriftâr olmuş gemi gibi bahr-i dehşete dalıp hayrân u ser-gerdân olarak dolaşmakta olan Ashâb-ı Kirâm hazerâtından Ka'b bin Mâlik hazretleri karşıdan Resûl-i Ekrem hazretlerini görmesiyle hemân etrâfta bulunan diğer Ashâb-ı Kirâm'a tebşîr buyurmakla birer ve ikişer koşup gelerek Kutb-ı Hidâyet ve Merkez-i Sa'âdet etrâfında toplanmaya başlanmışlardır.

Gürûh-ı müşrikîn ise gâh Resûl-i Ekrem Efendimiz'e taş ve gâh ok atmakta iken Ebû Dücâne hazretleri Hazret-i Peygamber'in üzerine kapanıp düşmanın ok ve taşlarına karşı kendilerini siper ederek birçok yaralar almıştır. Sa'd bin [Ebî] Vakkās hazretleri dahi huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'de a'dâ üzerine ok atarak ekserinin cânlarını cehenneme gönderip Resûl-i Ekrem hazretleri kendilerine hayır du'âlar ederek ok verip, o da düşmanlara yağdırırdı. Bu sırada yine "Müşrikîn tarafından vâki' olan hücûma karşı kim çıkacak?" diye vârid olan su'âl-i Peygamberî'ye [Umâre bin Ziyâd] ibnü's-Seken "Ben çıkarım yâ Resûlallâh!" diyerek fedâyî arkadaşlarıyla birlikte karşı çıkıp şehîd olana kadar muhârebe eylemişlerdir. El-hâsıl

a'dâ-yı dîn her ne taraftan hücûm eyledi ise ehl-i İslâm'dan birtakım fedâ'î-ler kemâl-i şevk u şetâretle karşı gelip cezâ-yı amellerini icrâda kusûr etmediklerini görerek bi'l-cümle şevket-i İslâmiyye'yi mahv edemeyeceklerine kanâ'at gelmekle bâzâr-ı harbin revâcına kesâr târî olarak biraz tavsamış ise de, Ashâb-ı Kirâm hazerâtı öyle açık ve muhâtaralı mahalde durmayı münâsib görmeyerek Resûl-i Ekrem hazretleriyle birlikte Cebel-i Uhud'a arka vererek selâmetçe bir vâdîye çekilip, rü'esâ-yı müşrikînden **[12a]** ve dîn-i İslâm'ın en büyük düşmanlarından Übey bin Halef Mekke'de iken Resûl-i Ekrem hazretlerine tesâdüf ettikte "Bir at besliyorum, onun üzerinde iken seni vurup öldüreceğim." deyip, Resûl-i Ekrem hazretleri de "İnşâ'allâhu Te'âlâ sen onun üzerinde iken ben seni öldürürüm!" buyurmuş idi. Habîs-i merkūm Gazve-i Bedr'de giriftâr-ı esâret olarak fidye-i necâtla halâs olmuş iken utanmadan bu sözü yine tekrâr etmekle bu kere Resûl-i Ekrem hazretleri "Übey bin Halef'ten emîn değilim, şâyed arkadan hücûm ederse beni âgâh ediniz." diye Ashâb-ı Kirâm'a tenbîh buyurmuştu. Bu sırada ansızın na'ra atarak "Ya sen ya ben!" diyerek atını doludizgin Resûl-i Ekrem tarafına sürüp hücûm ettikte Ashâb-ı Kirâm hazerâtından ba'zıları karşı çıkmak istemişler ise de Resûl-i Ekrem hazretleri "Siz bırakınız, gelsin." diyerek, mübârek eline bir harbe alıp atmasıyla hayvândan aşağı düşüp bir eğe kemiği kırılarak hemân feryâd u figānla "Muhammed beni vurup öldürdü!" diyerek kaçıp kavminin yanına vardıkta, Ebû Süfyân bakıp beresi var ise de yarası olmadığından "Beyhûde telâş ediyorsun, bir şey yoktur. Ayb değil mi, ne feryâd ediyorsun?" dedikte "Mukaddemâ Mekke'de ben seni öldürürüm demiş idi, fi'l-vâki' öldürdü. Zîrâ bu darbeden benim için halâs yoktur." deyip, fi'l-vâki' Mekke'ye avdet eder iken esnâ-yı râhda helâk olmuştur. İbn-i Kami'e hakkında dahi eylemiş olduğu du'â-yı Resûlullâh karîn-i icâbet-i Cenâb-ı Kibriyâ buyurulmakla, Mekke'ye ba'de'l-avde çıkmış olduğu dağda bir yabân keçisi musallat olarak boynuzuyla pâre parça ederek ihlâk ü i'dâm eylemiştir.

Asâkir-i İslâmiyye ber-vech-i beyân vâdîye çekilerek Hind ile dîğer kadınlar meydânı hâlî bularak şühedâ-yı kirâmın burunlarını ve kulaklarını keserek bilezik ve gerdânlık yapmışlardır.

Gürûh-ı müşrikîn Cebel-i Uhud yanında toplanan cemâ'at-i Müslimîn'i görüp onları mahv u perîşân eylemek üzere başka yoldan onların üst tarafına çıkmaya başladıklarında Resûl-i Ekrem hazretlerinin "Yâ Rab, **[13a]** çıkmaya muvaffak olmasınlar!" diyerek etmiş oldukları du'âları dahi karîn-i icâbet olmakla Ebû Süfyân fırkası çıkmaya her ne kadar çalışıp çabaladılar ise de muvaffak olamayarak avdet etmekle tûfân-ı harb kesb-i sükûnet eylemiş ise de Resûl-i Ekrem hazretlerinin bekā-yı hayâtlarında Ebû Süfyân şübhe ederek cemâ'at-i İslâmiyye'ye hitâben üç kerre "İçinizde Muhammed var mı?" su'âl edip taraf-ı eşref-i Peygamberî'den "Cevâb vermeyiniz." buyur[ul]ması üzerine sükût olunmakla tekrâr üç kerre Ebû Süfyân "İçinizde Ebû Bekr var mı?" diye su'âl edip yine sükût olunmakla tekrâr üç kerre "Ömer bin el-Hattâb var mı?" diye su'âline dahi cevâb verilmeyince dîğer kimseleri sormadı. Çünkü İslâm'ın kıyâmı ancak onlar ile hâsıl olduğu meczûmu olduğundan başkalarını su'âle lüzûm görmeyip kavmine hitâben "Eğer sağ olsalardı elbette bir cevâb verirlerdi. Mâdem ki bunların üçü de vefât eylemiş, artık iş bitmiştir." demesi üzerine Fârûk-ı A'zam hazretleri dayanamayıp "Be hey Allâh'ın düşmanı, yalan söyledin! Cümlemiz âfiyetteyiz, senin hakkından gelecekler bâkîdir." buyurdukta, "Muhârebe nevbetledir, bugün Bedr gününe bedeldir." dedikte, Fârûk-ı A'zam hazretleri "Evet ammâ biz berâber değiliz, bizim maktûllerimiz cennât-ı âliyâtta, sizinkiler cehennemdedir!" deyip Ebû Süfyân ise "Âlî ol Hübel, azîz ol Hübel!" diyerek putlarına teşekkür ve du'âda bulunmuştur. Çünkü Hübel Ka'be'de bir büyük putun ismi olup Ebû Süfyân bu kere sefere çıkacak oldukta onun yanına varıp âdetleri vechile gideyim mi gitmeyim mi diye kur'a atıp "evet git" diye yazılı olan ok çıkmakla galebelerini ondan bilerek teşekkür eylemiştir.

Onun puta teşekkürüne karşı Resûl-i Ekrem'in emriyle Hazret-i Ömer de Resûl-i Ekrem'den izin alıp biraz ileriye vardıkta "Yâ Ömer, Allâh için doğru söyle, biz Muhammed'i katl ettik mi?" diye su'âl edip Hazret-i Ömer de "Hayır, kemâl-i **[14a]** âfiyette olup senin sözlerini işitmektedir!" diyerek cevâb verdikte Ebû Süfyân "Sana İbn-i Kami'e'den ziyâde emînim." diyerek dönüp gitmek üzere iken "Gelecek sene sizinle Bedr'de buluşalım." deyip Hazret-i Ömer de Resûl-i Ekrem'in ta'lîmiyle "İnşâ'allâh!" buyurarak cevâb verip birbirlerinden ayrılmışlardır.

Ba'dehû Resûl-i Ekrem hazretleri şühedâyı mu'âyene buyurup Hazret-i Hamza'yı burnu ve kulakları kesilmiş ve karnı deşilmiş olarak görmesi üzerine pek mükedder ve mahzûn oldukta, hemân Cibrîl-i Emîn hazretleri şeref-nüzûl buyurup Hazret-i Hamza göklerde "Allâh'ın arslanı" diye yazılmış olduğunu ihbâr ile tesliyet buyurmuştur.

Defn-i Şühedâ

Resûl-i Ekrem hazretleri hayâtta iken beynlerinde enîs ü ülfet olan şehîdlerin ikişer üçerini bir kabre defn olunmasını fermân buyurup, ez-cümle Seyyidü'ş-Şühedâ Hazret-i Hamza ile hemşîre-zâdesi Abdullâh bin Cahş'ı bir kabre ve Ebû Câbir ile eniştesi Amr bin Cemûh'u ve Hârice bin Zeyd'in üçünü bir kabre defneylemiştir.

Bu muhârebede müşriklerin maktûlleri yirmi ile otuz arasında olduğu hâlde şühedâ-yı Müslimîn'in mikdârı yetmiş nefer olup bir haylî mecrûhları dahi vardı.

Bu Muhârebede İslâm Ordusunun Sebeb-i Hezîmeti

Ber-vech-i beyân Gazve-i Uhud'da İslâm ordusunun sebeb-i hezîmetini beyânda gerek ehl-i tefsîr ve hadîs ve gerek ehl-i siyer pek çok îzâhâtta bulunmuşlar ise de cümlesini nakl ü beyân mûcib-i kelâl olmakla semt-i îcâz ihtiyâr olunarak erbâb-ı akl u iz'âna ders-i iber ve mûcib-i intibâh olmak üzere ber-vech-i âtî ba'zılarını beyân münâsib görülmüştür.

Birincisi: Bedr Gazâsı muzafferiyetinde Ashâb-ı Güzîn hazerâtı ellerine geçen yetmiş kadar üserâ-yı Kureyş hakkında zuhûr edecek vahy-i celîl-i İlâhî'ye intizâr lâzım iken hemân ahz-ı fidye ile bırakılmaları üzerine, bir nev' te'dîb-i ma'nevî ile ba'demâ îkāz için tenbîh olmasıdır.

[15a] Sâniyen: Uhud cânibine gelmiş olan a'dâ-yı dîne karşı çıkılmayıp, belki Medîne-i Münevvere'ye hücûm ederler ise Medîne-i Münevvere'de tahassun edip orada müdâfa'ada bulunulması taraf-ı eşref-i Seyyidü'l-Mürselîn'den tensîb olunmuş iken re'y-i celîl-i Peygamberî hilâfına Ashâb-ı Kirâm hazerâtından ba'zılarının ibrâm u ilhâhda bulunarak müstahakk-ı cezâ olmaları.

Sâlisen: Ber-vech-i beyân ibtidâ-yı muhârebede taraf-ı eşref-i Risâlet-penâhîden elli kadar Ashâb-ı Güzîn intihâb olunarak düşman ordusu gerek gālib ve gerek mağlûb olsun emr-i Risâlet-penâhî şeref-sâdır olmadıkça ta'yîn olundukları mevki'den müfârakat olunmaması sûret-i kat'iyyede tenbîh olunmuş iken düşman ordusunun inhizâmını görünce mâl-ı ganîmet ârzûsuyla emr-i sâmî-i Risâlet-penâhî hilâfına me'mûr olundukları mahalli bırakıp da iğtinâm için koşmalarının cezâsı olması.

Râbi'an: Ber-muktezâ-yı âde-i İlâhiyye âyine-i esrâr-ı nâ-mütenâhî olan Enbiyâ-yı İzâm hazerâtı ba'zı kerre böyle evvel emirde dûçâr-ı ibtilâ olup ba'dehû mazhar-ı nusret ve muzafferiyet olarak nâ'il-i mükâfât olmalarıdır. Zîrâ Enbiyâ-yı İzâm hazerâtı dâ'imâ mansûr u muzaffer olsalar şeref-i İslâm'la aslâ alâkadâr olmayan birtakım müşrik ve münâfıklar yâ havf u haşyetten veyâhûd tervîc-i emel ve tahsîl-i merâm ümniyyesiyle ehl-i İslâm'a iltihâk ederek mü'mini münâfıktan ayırmak müşkil olması ve bi'l-aks dâ'imâ mağlûb olsalar maslahat-ı bi'set hâsıl olmayarak abesle iştigāl olunmuş olup bu ise muhâlif-i hikmet olmakla ba'zan gālib ve ba'zan mağlûb olmak muktezâ-yı hikmettir.

Hâmisen: Uhud vak'asına gelinceye kadar münâfıkîn Mü'minîn'den tefrîk olunmayarak, hasbe'l-îcâb beyne'l-Müslimîn bir emr-i mühim hakkında müzâkere vü müşâvere olunmak lâzım gelse münâfıkîn gürûhu vâkıf-ı esrâr-ı sohbet ve esnâ-yı hafâyâ-yı maslahat olarak pek çok mahzûrlara bâ'is olmasıdır. Zîrâ vak'a-i Uhud'a da'vet olundukta birçok münâfıklar bilâ-ma'zeret birer vesîle ile İslâmlardan infikâk ve i'tizâl ve birtakımları her ne kadar birlikte hareket eylemişler ise de a'dânın kesretini görerek İslâm'ın bekāsına adem-i emniyyetlerine binâ'en **[16a]** ayrılarak seçilmekle ba'demâ onların mazarratlarından halâs olmalarıdır.

Sâdisen: Cihâdla mükellef olanlara lâzım olan kumandanın re'y ü tedbîrine müdâhaleden ictinâbla emrine itâ'at ü inkıyâdın lüzûmunu beyândır.

İşte bu muhârebede düşmanın süvârîsine mukābil İslâm ordusunun süvârîsi olmadığı cihetle Hazret-i Peygamber düşman süvârîsinin hücûm edeceği noktaya kemân-keşler ta'yîniyle düşman süvârîsini hücûmdan men' ederek kendilerine nisbetle birkaç misli düşman askerini mağlûb et-

miş iken bulundukları noktadan aslâ ayrılmamak üzere kendilerine verilen emrin hilâfına hareketle yağmagîrlik ârzûsuyla[382] me'mûr oldukları mahalli terk sebebiyle mağlûb olan düşman gālib ve gālib olan ehl-i İslâm mağlûb olmalarına sebeb olmuşlardır.

Tekrâr Düşman Üzerine Hareket

Kureyş ordusu gālib olarak Mekke'ye avdet edip giderler iken İkrime bin Ebû Cehl dîğerlerine hitâben "Yâhû böyle bir galebeye nâ'il olmuş iken, Muhammedîleri bütün bütüne bitirmek lâzım iken bırakıp avdet ediyorsunuz. Çok geçmeden onlar toplanıp ahz-ı sâr u intikāma kıyâm ederek üzerimize hücûm edecekleri derkârdır. Muvâfık-ı akl olan şey; dönüp Medîne'ye gidelim, onları bi'l-külliye mahv edip gā'ilelerini izâle edelim." demesi üzerine Safvân ibn-i Ümeyye de "Pek a'lâ, ammâ şâyed Evs ve Hazrec kabîleleri bu kadar âdemlerinin telef olmasına binâ'en ahz-ı sâr u intikām için bu kerre muhârebeye gelmeyenler dahi kıyâm ederek cümlesi birden harbe kıyâm ederler ise gālib olmuş iken mağlûb olarak bizim onlara yapmak istediğimiz şeyleri onların bize yapmaları muhtemel olmakla, muzaffer olmuşken ağzımızın tadı ve yüzümüzün suyuyla â'ilemize kavuşmak daha a'lâdır." diyerek İkrime'nin re'yini cerh edip, Ebû Süfyân ise bu iki re'y arasında mütereddid olarak Revhâ merhalesine varıp **[17a]** orada İkrime'nin dediği gibi tekrâr geriye dönüp Medîne üzerine hücûma karâr vermişler ise de esnâ-yı râhda re'ylerden birini âhar üzerine tercîh için mübâhese vü mücâdele esnâsında Abdullâh bin Amr el-Müzenî yanlarında bulunup onların hâline vâkıf olarak, ferdâsı sabâh namâzı vaktinden evvel Medîne'ye gelip onların efkârını Resûl-i Ekrem hazretlerine

382 [Genellikle Uhud Savaşı anlatılırken nakledilen bu bilgi hatalıdır. Hz. Peygamber'in Ayneyn Tepesi'ne yerleştirdiği okçu sahabilerin yerlerini terk etme sebebi yağma arzusu değil, cihada çıkmak için savaş öncesinde aldıkları yüklü miktarda borçları bir an evvel ödeyecek kadar mal edinme isteğidir. O vakitler henüz faizle ilgili hüküm âyetleri indirilmemiş olduğundan Sahâbe-i Kirâm'dan maddi durumu iyi olmayan bazı zevat cihada çıkabilmek için yüksek faizli borçlar alarak silah, zırh ve zahire satın almışlardı. Ancak bahsedilen dönemdeki anlaşmalara göre faiz hızla artmakta ve genellikle borçlu şahıs ölünceye kadar borcunu bitirememekteydi. Bu durumun önüne geçmek ve bir an evvel faiz borçlarından kurtulmak isteyen sahabiler ganimet toplama gayesiyle mevkilerini terk etmişler, ancak ne olursa olsun Hz. Peygamber'in emrine muhalif bir durum meydana geldiğinden ötürü bu durum İslâm ordusunun hezimetine sebep olmuştu. Hulâsa, okçu sahabilerin yerlerini terk etmesi hadisesinin yağma ile alakası bulunmamaktadır. İbn Hişâm'ın Uhud hakkında nâzil olan âyetlerden bahsederken faizle ilgili âyetleri vermesi de bu durumu doğrulamaktadır. Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 147, 149.]

ifâde edip Resûl-i Ekrem hazretleri de Sıddîk-i A'zam hazretleriyle Fârûk-ı A'zam hazretlerini çağırıp, Müzenî'nin ifâdesini onlara ifâde vü istişâre edip, onlar da dünkü muhârebeden nâşî ehl-i İslâm'ın za'îf düşmeyip belki ahz-ı sâra hâzırlanmakta olduklarını göstermek ve düşmana bir gözdağı vermek üzere çıkıp da arkalarına düşmek sûretini münâsib görmekle, Resûl-i Ekrem hazretleri sabâh namâzını ba'de'l-edâ Ashâb-ı Kirâm hazerâtını da'vetle düşmanın arkasından hareket edilmek lâzım geldiği bi'l-ifâde cümle Ashâb-ı Güzîn hâzır olup, hattâ mecrûh olanlar dahi yaralarını sarıp, Resûl-i Ekrem Efendimiz hemân İbn-i Ümmi Mektûm'u Medîne'ye kā'im-makām ta'yîn edip livâ-yı Muhammedî'yi Alî ibn-i Ebî Tâlib hazretlerine verip kendileri de mecrûh oldukları hâlde atına binip altı yüz otuz kadar Uhud gāzîleriyle Medîne'ye sekiz mil mesâfede kâ'in Hamrâ'ü'l-Esed nâm mahalle varıp ordu kurup, Ebû Ma'bed-i Huzâ'î'nin oğlu Ma'bed ise li-maslahatin Mekke'ye giderken uğrayıp Resûl-i Ekrem hazretlerinin yanına gelip dünkü gün Ashâb-ı Kirâm'ın giriftâr oldukları hezîmetten dolayı ta'ziyette bulunup ba'dehû yoluna revân olarak Revhâ'dan geçerken Ebû Süfyân'la görüşerek Ebû Süfyân "Geride ne var?" diye sorması üzerine "Muhammed pek büyük bir ordu ile çıkmış ki ömrümde böyle ordu görmedim. Dünkü gün muhârebede bulunamayanlar çıkmadıklarına nâdim olarak bugün cümlesi toplanıp hemân üzerinize gelmek üzeredirler." diye cevâb vermekle Safvân ibn-i Ümeyye "Gördünüz mü işte, dediğim çıktı. Hemân kalkın bir belâya uğramadan savuşalım." deyip, Ebû Süfyân'ın kalbine dahi korku düşerek hemân hareketle doğru Mekke'ye gittiler. Her ne kadar Ümmü Ma'bed daha henüz İslâm'la **[18a]** müşerref olmamış ise de ehl-i İslâm'ın tarafı olmakla ol vechile îfâ-yı hizmette bulunup, bu vechile Kureyş ordusundan Mu'âviye bin Muğîre ile Bedr'de esîr olup da ba'demâ ehl-i İslâm aleyhinde bulunmamak şartıyla meccânen afv u ıtlâk olunmuş iken bu kerre tekrâr Urbân'ı cenge teşvîk ederek sevk eden şâ'ir-i meşhûr Ebû Azze yakalanarak ikisi de katl ü i'dâm olunmuşlardır.

Gazve-i Beni'n-Nadîr

Ehl-i siyerin beyânlarına göre Benî Nadîr Yehûd kavminden ve Hârûn aleyhi's-selâm neslinden büyük bir kabîle olup Medîne-i Münevvere'ye iki mil mesâfede bulunan bir nâhiyede sâkin olup muhkem hisârlara ve mü-

kemmel silâhlara mâlik olarak ehl-i İslâm aleyhinde bulunmamak üzere taraf-ı eşref-i Seyyidü'l-Enbiyâ hazretlerinden mazhar-ı ahd ü emân olup vak'a-i Bedr muzafferiyeti üzerine "Kütüb-i semâviyyede mev'ûd olan Hâtemü'l-Enbiyâ hazretleri budur." diyerek İslâmiyet'e izhâr-ı muhabbet eylemeye başlamışlar iken, Kureyş ve sâ'ir gürûh-ı münâfıkîn-i Medîne ile gizli muhâbereden dahi hâlî olmayıp, husûsiyle Uhud vak'ası üzerine bütün bütün fikr ü tavırlarını değiştirmişler idi.

Ashâb-ı Güzîn hazerâtından Amr ibn-i Ümeyye ed-Damrî hazretleri onların ahd-i hümâyûn altına girdiklerinden ma'lûmâtı bulunmadığı cihetle onların ber-vech-i beyân iltizâm etmekte oldukları tavr u hareketleri üzerine esnâ-yı râhda onlardan tesâdüf ettiği kimseyi katl edip huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye geldiklerinde keyfiyyet-i katli A'del-i Enbiyâ hazretlerine ikrâr u ifâde buyurmaları üzerine "Yâ Amr, sen taht-ı emânetimize dâhil olan kimseyi katl eylemiş olduğundan Şer'an diyetlerini vermen lâzımdır." buyurmalarını müte'âkib muhâfaza-i ahd ü emân için Sıddîk-i A'zam ve Fârûk-ı Mu'azzam ve Aliyy-i Murtazâ emsâli ekâbir-i Ashâb'dan yedi **[19a]** kimseyi istishâbla lâzım gelen diyet mes'elesini tesviye husûsunda taleb-i mu'âvenet için teşrîf olunup verilecek diyet mâddesinde sûret-i i'âne kendilerine tefhîm olundukta sûretâ redd-i kabûl gösterip, Resûl-i Ekrem hazretleri onlardan birisinin hânesi dîvârına mübârek arkalarını dayayarak oturup gûyâ Resûl-i Ekrem hazretleriyle Ashâb-ı Kirâm hazerâtına ta'âm hâzırlamak telâşında bulundukları hâlde muktezâ-yı fıtrat ve ihânetleri olarak içlerinden ekâbiri sayılanlar "Bundan a'lâ fırsat ele geçmez, birkaç kimse bir büyük taş [alıp] ol hânenin damına çıkıp Resûl-i Ekrem hazretlerinin üzerine atarak kolayca itlâf ederek artık gavgā ve gürültüden halâs oluruz." diyerek beynlerinde sû-i kasde karâr vermişler ise de, dühât-ı Yehûd'dan sayılan Sellâm bin Mişkem nâm Yahûdî "Yâhû siz bu işten vazgeçiniz, şimdi sizin bu karârınızı Cenâb-ı Allâh kendilerine haber verip cezâ-yı a'mâlinizle mücâzâta giriftâr olursunuz." diyerek efkâr-ı fâsidelerinden çevirmeye çalışmış ise de onlar icrâ-yı merâmlarında ısrâr ederek dam üzerine çıkarlar iken taraf-ı İlâhî'den Hazret-i Cebrâ'îl aleyhi's-selâm nüzûl edip mâcerâyı kendilerine bildirmesi üzerine, hemân hareketle hîç kimseye bir şey söylemeyerek Medîne-i Münevvere cânibine azîmet, Ashâb-ı Kirâm

hazerâtı dahi Seyyidü'l-Kâ'inât hazretlerine bi'l-ittibâ' Medîne-i Münevvere['ye] şeref-vusûl buyurularak onların kıyâm ettikleri sû-i kasd fikirlerini Ashâb-ı Kirâm hazerâtına ifâde vü inbâ buyurup, onlar ise ettiklerine nâdim olarak huzûr-ı Hazret-i Peygamber'e arz-ı niyâzla kendilerinden vâki' olan taksîrâtın dâmen-i afv u merhametle mestûr buyurulmasını istirhâmda bulunmuşlar ise de, re'îsü'l-münâfıkîn İbn-i Selûl tarafından "Siz muhârebeye hâzır olun, biz size şu kadar bahâdırlar ile mu'âvenete geliriz." diyerek gizlice haber göndererek onları iğfâl ü ifsâd eylemekle, onlar da bunların va'd-i bilâ-vefâlarına güvenerek esbâb-ı mukātele tedârikiyle harbe hâzırlanmaları üzerine Mü'eyyed-i Mutlak Efendimiz hazretleri bahâdırân-ı Ashâb'ı **[20a]** bi'l-istishâb mahall-i mezkûra avdet ve kabîle-i rezîle kal'aları içine kapanıp müdâfa'ada bulunmuşlar ise de taraf-ı eşref-i Seyyidü'l-Kâ'inât hazretlerinden vâki' olan hasr ve tazyîkāt üzerine tâk-âver-i mukāvemet olamayarak dâr u diyârları feth u teshîr olunup evlâd ü iyâlleriyle berâber kendilerine levâzım-ı beytiyyeye müte'allik birtakım emvâl ü eşyâ terk ve ihsân ve sâ'ir mevâl-i ganâyim mücâhidîn-i kirâma taksîm ü tevzî' buyurularak kabîle-i le'îmeyi katl ü i'dâmdan afv ile yalnız bir dahi bu diyâra ayak basmamak üzere ellerine emân-nâme verilerek diyâr-ı âhara nefy ü iclâ ile kendiler bi'l-izzi ve'l-iclâl Medîne-i Münevvere'ye muzafferen avdet buyurmuşlardır.

Bu sâl-i meymenet-me'âlde Şehîd-i Deşt-i Kerbelâ ve nûr-ı çeşm-i asfiyâ ve kurre-i ayn-ı Aliyyü'l-Murtazâ, cenâb-ı Hüseyn-i Müctebâ zînet-sâz-ı gehvâre-i dünyâ buyurmuşlardır.

Ba'zı siyerin beyân ü ifâdelerine göre Ensâr-ı Kirâm hazerâtı Muhâcirîn-i İzâm'ın emr-i ma'îşetlerini ta'ahhüd ederek, âdetâ onları kendi mâllarına teşrîk ederek onların emr-i idâreleri Ensâr-ı Kirâm hazerâtına oldukça bir bâr-ı girân olmakla bunu tahfîf için Eşfak-ı Asfiyâ Efendimiz hazretleri Benî Nadîr'den emvâl-i ganâyim Muhâcirîn-i Kirâm'a tahsîs ederek, ba'demâ Ensâr-ı Kirâm'ı onları infâk ve i'âşe gā'ilesinden âzâde buyurmak veyâhûd cümle mücâhidîn beyninde taksîm edip ke'l-evvel Muhâcirîn'in infâk u i'âşeleri husûsunda îfâ-yı va'd buyurulması beyninde Ensâr-ı Kirâm hazerâtını tahyîr buyurdukta Ensâr-ı Kirâm hazerâtı "Yâ Resûlallâh, bu mâlları Muhâcirîn-i İzâm'a tahsîsle beynlerinde taksîm buyurunuz. Bizim

mâllarımızdan dahi istediğiniz kadarını alıp onlara veriniz." diyerek fıtrat-ı asliyyelerinde merkûz olan semâhat ü necâbetlerini izhâr buyurmaları üzerine Sıddîk-i A'zam hazretleri kıyâmla Ensâr-ı Kirâm'a alenen arz-ı teşekkürde bulunup taraf-ı Bârî'den dahi Ensâr-ı Kirâm'ın medh ü sitâyişleri hakkında [383]﴿وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ﴾ ya'nî "Her ne kadar kendilerinin ihtiyâcları **[21a]** olsa bile nefisleri üzerine Muhâcirîn'i takdîm ü tercîh ederler." müfâdını ifâde buyuran âyet-i celîle inzâl buyurulmuştur.

Binâ'en-aleyh bu kerre Benî Nadîr'den alınan emvâl-i ganâyim yalnız Muhâcirîn'e tevzî' olunup yalnız rü'esâ-yı Benî Nadîr'den İbn-i Sakîf'in meşhûr kılıncı Ensâr-ı Kirâm'dan Sa'd bin Mu'âz hazretlerine ihsân olunduğu gibi Ebû Dücâne ile Sehl bin Huneyf hazretlerinin fakr u zarûretlerine binâ'en bir mikdâr da onlara verilmiştir.

Tekrâr-ı Gazve-i Bedr

Gazve-i Uhud'un hitâmında Ebû Süfyân Mekke'ye avdet ederken Fârûk-ı A'zam hazretlerine "Sizinle gelecek sene Bedr'de buluşalım." dedikte Resûl-i Ekrem hazretlerinin emirleriyle Fârûk-ı A'zam hazretleri de "İnşâ'allâh!" diyerek kabûl buyurmaları üzerine öteden beri her sene Zi'l-ka'de ayında Bedr'de vâki' olan panayıra birçok kimse gelmekle hem panayırda bulunmak ve hem de va'dlerini vefâ eylemek üzere Resûl-i Ekrem hazretleri Abdullâh bin Revâha hazretlerini Medîne'ye kā'im-makām ta'yîn buyurup livâ-i şerîfi Hazret-i Alî kerremallâhu vechehûya verip bin beş yüz kadar Ashâb-ı Kirâm'la Medîne'den çıkıp gurre-i Zi'l-ka'de'de Bedr'e vâsıl olup Ebû Süfyân ise ordusuyla Mekke'den çıkmış iken Resûl-i Ekrem hazretlerinin böyle muhteşem bir ordu-yı mu'azzamla Medîne'den çıktıklarını duyunca cesâreti kırılarak geriye dönmekle beyne'l-kabâ'il i'tibâr ü haysiyetleri mahv u zâ'il, ehl-i İslâm'ın ise şân ü şevketleri derece-i nihâye[te] vâsıl olmuştur.

Ve panayırda pek güzel alışveriş olup ondan ehl-i İslâm pek ziyâde müstefîd olarak kemâl-i ferah u sürûr ile avdet buyurulmuştur.

---

383 "Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler." Haşr, 59/9.

Gazve-i Hendek

Gazvelerinde beyân olunduğu üzere tâ'ife-i Yehûd'dan Benî Kaynukā'la Benî Nadîr muktezâ-yı fesâdları olarak Medîne-i Münevvere diyârından nefy ü iclâ olunmaları üzerine etrâf ü eknâfa dağılıp **[22a]** onlardan Huyey bin Ahtab ve Kinâne ibn-i Ebi'r-Rebî' ve Sellâm ibn-i Ebi'l-Hukayk ve bunların emsâli rü'esâ-yı Yehûd Mekke'ye varıp muktezâ-yı cibilliyyetleri olarak türlü türlü mukaddeme ve yaygaralar ile kabâ'il-i müte'addide ve kulûb-ı ağyâr ü a'dâyı tehyîc ederek ehl-i İslâm'la harbe teşvîk u tergîbde bezl-i makderette bulundukları gibi Resûl-i Ekrem hazretleriyle muhârebe eylemek üzere tâ'ife-i Kureyş'le ittihâd ü ittifâk edip ba'dehû diyâr-ı Necid ve Gatafân ve Benî Süleym kabîleleriyle dîğer ba'zı kabâ'ili dahi iknâ' [ile] ittifâklarına idhâl ü ilhâk ederek rü'esâ-yı Kureyş'le Dâru'n-Nedve'lerinde toplanıp ol vechile harbin icrâsını taht-ı karâra alıp üç yüzü atlı ve bin beş yüzü develi olarak dört bin kadar asker toplayıp kumandanları Ebû Süfyân ve alemdârları Ebû Talha'nın oğlu Osmân olup Ebû Süfyân bu ordu ile Mekke'den çıkıp Merrü'z-Zahrân nâm mahalle vusûlünde Fezâre kabîlesi şeyhi meşhûr Uyeyne bin Hısn[384] ve Benî Mürre kabîlesi şeyhi Hâris bin Avf kumandalarında olarak Necid tarafından Gatafân askerleri ve kabâ'il-i Necid'den Benî Süleym ve Benî Esed ve Eşca' kabîleleri dahi gelip Kureyş ordusuna iltihâk ederek on binden ziyâde büyük bir ordu teşkîl ederek Medîne-i Münevvere üzerine yürüdükleri Resûl-i Ekrem hazretlerinin sem'-i Risâlet-penâhîlerine vâsıl oldukta Ashâb-ı Güzîn hazerâtını cem' edip ba'de'l-istişâre Selmân-ı Fârisî hazretlerinin ihtâr ü işâretleri üzerine Medîne-i Münevvere'nin etrâfına hendek kazılarak derûn-ı Medîne'den müdâfa'a vü muhârebeye karâr verilmekle hemân Medîne'de ne kadar kazma ve külünk ve kürek emsâli âlât ü edevât var ise toplanıp Benû Kurayza Yahûdîleri'yle de mün'akid ola[n] mu'âhede vü musâlaha üzerine onlardan dahi âriyet olarak bir haylî kazma kürek ve sâ'ir âlât-ı hafriyye alınıp, Resûl-i Ekrem hazerâtıyla bi'l-cümle Ashâb-ı Kirâm hazerâtı hâric-i şehre çıkıp hendek hafrine mübâşeretle Server-i Kâ'inât hazretleri ehl-i İslâm'ı teşvîk için bizzât toprak taşıyıp mübârek elleriyle de hendek kazmakla meşgūl olmuşlardır.

384 [Metinde sehven "Husayn" şeklinde yazılmıştır.]

[23a] Selmân-ı Fârisî hazretleri ise hem bedenen kavî ve hem de bu misilli işlere vâkıf olmakla on kişinin göreceği işi yalnız olarak görüp her ne kadar münâfıklar da Mü'minler ile birlikte çalışmakta iseler de istemeyerek çalışıp pek ağır iş görürlerdi.

Bu vechile hendek kazılır iken taraf-ı eşref-i Seyyidü'l-Enbiyâ hazretlerinden birçok mu'cize-i bâhire şeref-zuhûr buyurulup; ez-cümle Ensâr-ı Kirâm hazerâtından Beşîr bin Sa'd'ın kızı, pederi Beşîr ile dayısı Abdullâh ibn-i Revâha'ya verilmek üzere vâlidesinin vermiş olduğu bir mikdâr hurmayı götürür iken Resûl-i Ekrem hazretleri görmekle kızcağızı çağırıp götürmekte olduğu hurmayı iki avucuna alıp bir bez üzerine yayıp, Ashâb-ı Kirâm hazerâtından birine hendekte çalışmakta olanların cümlesini çağırmakla emredip, takım takım cümlesi gelip doyana kadar yiyip, onlar yedikçe hurma artıp ziyâdeleşmekle bezin etrâfından taşmaya başlamıştır.

Yine Ensâr-ı Kirâm hazerâtından Câbir [bin Abdullâh] hazretlerinin bir za'îf koyunu alıp hendek hafrına gider iken ol koyunu pişirip bir mikdâr ekmekle hâzırlamasını haremine emredip akşam üzeri hânesine avdet eder iken Resûl-i Ekrem hazretlerini ta'âma da'vet buyurdukta Resûl-i Ekrem hazretleri de "Bu akşam Resûlullâh ile birlikte ta'âm eylemek üzere Câbir'in hânesine buyurunuz." diye dellâl çağırıp, Câbir ise yalnız Resûl-i Ekrem hazretlerini da'vet edip bu bir orduyu it'âm edecek hâzırlığı bulunmadığı cihetle ne yapacağını şaşırmış ise de, ne çâre akşamla hânesine avdette ol koyuncağız ile bir mikdâr ekmeği huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye takdîm edip Resûl-i Ekrem hazretleri de berekâtla du'â edip *"Bismillâh"* diyerek karnını doyurunca ta'âm edip, ba'dehû hendekte çalışanların cümlesi takım takım oturup doyunca yedikleri hâlde bir koyunu bitiremediler.

[24a]

Yine mu'cizât-ı bâhireden biri dahi hendekin bir mahallinde büyük bir kaya zuhûr edip külünkle eşilmez bir hâle gelmiş olmakla Ashâb-ı Kirâm hazerâtından biri gelip Resûl-i Ekrem hazretlerine haber verdikte, ol mahalle varıp mübârek eline külünkü alıp *"Bismillâh!"* diyerek bir kerre vurması üzerine ol kayanın üçte biri yerinden ayrılıp hemân "*Allâhu Ekber!* Bana Şâm'ın anahtarları verildi. Vallâhi ben şu sâ'atte Şâm'ın kırmızı köşk-

lerini görmekteyim." buyurup, ba'dehû *"Bismillâh!"* diyerek bir külünk daha vurup mezkûr kayanın nısfı dahi mahallinden ayrılıp, hemân "*Allâhu Ekber!* Fârs iklîminin anahtarları verildi.[385] Vallâhi ben şu sâ'atte Medâ'in-i Kisrâ'nın beyâz köşklerini görmekteyim." buyurup, ondan sonra *"Bismillâh!"* diyerek bir kerre dahi vurmasıyla kayanın bakiyyesi mahallinden ayrılıp, yine hemân "*Allâhu Ekber!* Yemen'in anahtarları verildi. Vallâhi ben şu anda San'a'nın kapılarını görmekteyim." buyurup, nihâyet cümlesi ol vechile İslâm'a intikāl ederek sıdk-ı haberi zâhir olduğu meydândadır. İşte bu vechile iki hafta zarfında hendek tamâm olup müşrikîn ordusu zuhûr ederek Ebû Süfyân'la Kureyş ve Kinâne askerleri Medîne-i Münevvere'nin gün batısı tarafına ve Uyeyne ibn-i Hısn ve Hâris bin Avf'la kabâ'il-i Necid orduları şark tarafına gelip Uhud Dağı cihetine kondular.

Resûl-i Ekrem hazretleri ise asâkir-i İslâmiyye ile hâric-i şehre çıkıp Sel' nâm dağa arka vererek düşmana karşı saf bağlayıp durdular. Asâkir-i İslâmiyye ise hemân üç [bin] neferden ibâret olup otuz altı süvârî var idi. Düşman askeri ise ber-vech-i beyân üç misillerinden ziyâde ve ekserîsi süvârî idi.

Muhâcirîn sancağı Zeyd bin Hârise hazretlerinin elinde, Ensâr-ı Kirâm sancağı Sa'd bin Ubâde hazretlerinin elinde olup gürûh-ı müşrikîn ise hemân bir hamlede İslâm'ı bitirmek üzere Medîne-i Münevvere üzerine yürüyüp halkı havf u dehşet bürüdü. Hâlbuki gürûh-ı müşrikîn öyle kemâl-i gurûr ve dehşetle hücûm edip gelirler iken önlerine hendek çıkınca neye uğradıklarını şaşırıp hayrân olarak öteye beriye dolaştılar ise de geçecek **[25a]** yer bulamadılar. Her ne tarafa koştular ise ok ve taşla müdâfa'a olunmakla, bi'z-zarûre onlar da ol vechile cenge karâr verip bu sırada Benî Kurayza'nın nakz-ı ahd ettikleri ve ehl-i İslâm hendek muhâfazasıyla meşgūl iken gece ile gelip Medîne'yi basacakları havâdisi şâyi' olmakla ahâlî-i Müslime endîşeye vardı. Zîrâ Kurayza Yahûdî milletinden büyük kabîle olup Medîne-i Münevvere'nin hâricinde metîn hisârları dâhilinde sâkin olup re'îsleri olan Ka'b bin Esed ile Resûl-i Ekrem hazretleri beyninde mukaddemâ mu'âhede yapılmış olmakla ehl-i İslâm ol taraftan emîn iken böyle bir muhâtaralı zamânda nakz-ı ahd havâdisi mûcib-i en-

385 [Bu "verildi" kelimesi sehven mükerrer yazılmıştır.]

dîşe olduğu cây-ı mülâhaza değildir. Binâ'en-aleyh bir âdem gönderilip tahkîk-i mâdde olundukta fi'l-vâki' Benî Nadîr'in re'îsleri bulunan Huyey ibn-i Ahtab gelip Ka'b bin Esed'i kandırmış ve Benî Kurayza'ya nakz-ı ahd ettirmiş olduğu anlaşılmıştır.

Benî Kurayza ise Evs kabîlesinin ahd ü emânı altında bulunduğundan Sa'd bin Mu'âz ve Sa'd bin Ubâde ve Abdullâh bin Revâha ve Havvât bin Cübeyr hazerâtı Benî Kurayza'nın hisârlarına gidip nakz-ı ahdin şe'âmetini beyân ile nasîhatte bulunmuşlar ise de kulak asmayıp nakz-ı ahd ettiklerini i'lân ve Resûl-i Ekrem hakkında dahi fenâ sözlere cesâret eylemeleri Sa'd bin Mu'âz hazretlerine te'sîr ederek "Benî Kurayza ile cenk etmedikçe Cenâb-ı Allâh cânımı almasın!" diye du'â edip onların bu hâllerinden me'yûs olarak arkadaşlarıyla birlikte dönüp huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye gelip hakîkat-i hâli beyân buyurmakla Resûl-i Ekrem hazretleri de ﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾[386] diyerek inâyet-i İlâhiyye'ye ilticâ buyurmakla taraf-ı İlâhî'den vâki' olan ahlâm-ı selâmet-encâm üzerine "Müjde size ey cemâ'at-i muvahhidîn-i Müslimîn ki, bu işin âkıbeti hayırdır." diyerek selâmet-i hâtime ile tebşîr buyurmuşlar ise de hep nisvân ve sıbyân-ı Müslimîn derûn-ı şehirde bulunduklarından Benû Kurayza'nın böyle bir zamânda nakz-ı ahd işi hasbe'l-beşeriyye ehl-i İslâm'a bâ'is-i endîşe olmuştur. Binâ'en-aleyh Resûl-i Ekrem hazretleri geceleri Medîne şehrini muhâfaza için üç yüz neferle Zeyd ibn-i Sâbit hazretlerini ve iki yüz nefer[le] Seleme ibn-i Selâme hazretlerini gönderip, kendileri **[26a]** askerin bakıyyesiyle tâbe-sabâh hendek hattını muhâfaza buyurup hendeğin bir mahalli sûret-i matlûbede kazılmamış olduğundan gece ile düşmanın oradan geçmesi me'mûl olmakla orasını bizzât kendileri muhâfaza buyururlar[d]ı. Gürûh-ı münâfikîn ise "Evlâd ü iyâlimizi yalnız olarak bırakıp da burada sefâletle beklemek kâr-ı akıl değildir." diyerek kalîlü'l-akl ve za'îfü'l-fikr olanları vehm-i vesveseye bırakırlardı.

Binâ'en-aleyh hâric-i şehirde hânesi olanlardan ba'zıları huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye gelip "Bizim hânelerimiz müstahkem değildir." diyerek hânelerine istihkâm vermek ve evlâd ü iyâllerini muhâfaza eylemek üzere bahânesiyle savuşup kaçmak üzere ruhsat talebinde bulunurlardı.

---

386 "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!" Âl-i İmrân, 3/173.

Bu vechile müddet-i muhâsara on beş gün kadar uzamakla asâkir-i İslâmiyye'ye fütûr geldiği gibi bir taraftan da kaht u galâ ile muzâyakaları günden güne müştedd olmakla pek sıkılıp, münâfıklar ise bu hâlleri fırsat ittihâz ederek "Muhammed bize Kayser ve Kisrâ'nın hazînelerini va'd ediyor, bizler ise bugün hendek içinde mahbûs olup bir adım yere gitmeye kādir değiliz." diyerek tekāzâlara başlayıp, tavâ'if-i Arab ise böyle muhâsara işlerine alışık olmayıp onların muhârebeleri hemân çarpışıp vuruşmak, gālib ve mağlûb her ne olursa olsun cenge tutuşup bir netîce verip savuşmaktan ibâret olmakla hendek hâricinde bekleyen düşman dahi usanıp sıkılmış, husûsiyle kış mevsimi olmakla kendileri üşüyüp titremekte ve hayvânları yiyecek alef bulamayarak telef bulunduğundan onların hâli daha fenâ olmakla bir ân evvel netîceye muntazırlardı.

Bunun üzerine Âmir ibn-i Lü'ey neslinden Amr bin Abdüved nâm cündî ve Benî Mahzûm'dan İkrime bin Ebû Cehl ve Hübeyre bin Ebî Vehb ve Nevfel ibn-i Abdullâh bin Muğîre ile Hazret-i Ömer'in birâderi Dırâr bin el-Hattâb ve Mirdâs bin Muhârib nâm süvârîler atlarını zorlayıp hendeğin bir dar mahallinden beri tarafa atlayıp Ebû Süfyân'la Hâlid bin Velîd de bunlara zahîr olmak üzere bir fırka müşrikîn ile Hendek kenârına **[27a]** kadar gelmişler ise de içeriye geçemeyip öte tarafta seyirci gibi durmaya mecbûr olmuşlar[dı]. Amr bin Abdüved arkadaşlarından ayrılıp ileriye varıp er dilemekte idi.

Bu Amr ise pek çok muhârebelerde bulunup a'dâsına galebe eylemiş ve yalnız başına nice orduları bozup dağıtmış, akrânı yok bir bahâdır ve silâhşörlükte nâdirü'l-emsâl mâhir bir süvârî olmakla cümle kabâ'il onu bir fırka süvârîye mu'âdil addederlerdi. Onunla dövüşmek arslanla pençeleşmek demek olmakla ona karşı çıkmaya tâlib zuhûr etmeyince Hazret-i Haydar-ı Kerrâr çıkmak için Hazret-i Peygamber'den ruhsat taleb ettikte "Sen otur yâ Alî, gelen Amr'dır." buyurdu. Amr tekrâr pehlivân talebinde bulunarak "İçinizde meydân-ı mübârezeye çıkacak er yok mu? Hani sizin ulularınız ta'yîn ettiğiniz cenk nerede?" demesi üzerine Hazret-i Alî yine ruhsat talebinde bulunup, yine ruhsat buyurmadılar.

Amr ise bütün bütün şımararak "Er meydânına çıkacak içinizde hîç kimse yok mu!" diyerek üst perdeden bakmakla Hazret-i Alî, "Amr da olsa

çıkarım yâ Resûlallâh." buyurması üzerine Resûl-i Ekrem hazretleri kendi zırhlarını ona giydirip "Zü'l-fikār" nâm kılıncı onun beline kuşatıp "Yâ Rab! Ammim Ubeyde Bedr'de ve ammim Hamza Uhud'da şehîd oldular. Yanımda bir birâder-zâdem Alî kaldı. Onu muhâfaza buyur, yalnız bırakma." diyerek bârgâh-ı Ulûhiyyet'e ilticâ buyurup, Hazret-i Alî ise piyâde olarak meydâna çıkıp Amr'a doğru varıp iki ordu halkı temâşâya daldı. Hazret-i Alî ibtidâ Amr'ı dîn-i hakka da'vet edip Amr ise kahkaha ile gülerek "Bu ağızla bir kimsenin karşıma çıkacağı hîç hâtırıma gelmezdi. Sen kimsin hele söyle bakayım." deyip Hazret-i Alî de "Alî bin Ebî Tâlib'im!" diye cevâb vermesi üzerine Amr "Senin amcaların içinde meydâna çıkacak yaşlı başlı hîç kimse yok mu? Birâder-zâdem, senin ağzında hâlâ süt kokar. Senin pederinle pek çok vakit karındaş gibi görüştüm. Şimdi senin kanını dökmek bana güç gelir." deyip, Hazret-i Alî de "Evet ammâ ben **[28a]** senin kanını dökmekle pek mahzûzum. Fakat sen de atından inip de benim gibi piyâde olmalısın." diyerek vermiş olduğu cevâb Amr'ın hamiyyet-i câhiliyyesini gıcıklayarak pek ziyâde hiddetle hemân atından inip sâ'ika gibi Hazret-i Alî üzerine hücûm edip, Hazret-i Alî kalkanını onun darbesine karşı tutmakla kalkanı parçalayıp bir mikdâr başını yaralayıp, nevbet-i hamle Hazret-i Alî'ye gelecek Zü'l-fikār ile bir vuruşta Amr'ın cânını cehenneme gönderip, ba'dehû Nevfel-i Mahzûmî meydân-ı mübârezeye at sürüp, Zübeyr bin el-Avvâm hazretleri de ona karşı çıkıp kılıç ile onun işini bitirip, ba'dehû Fârûk-ı A'zam hazretleri birâderi Dırâr'a ve Hazret-i Alî ve Zübeyr, İkrime ve Hübeyre ve Mirdâs üzerlerine hücûm edince dördü birden geriye dönüp geldikleri yerden kaçarak cânlarını kurtarmaya çalışmı[ş]lar ise de İkrime cân telâşıyla kaçıp gider iken mızrağını düşürmüş olduğundan Hazret-i Hassân onu ta'kîb ederek nice hicviyyeler ile rüsvây-ı âlem eylemiştir.

Amr bin Abdüved'in ol vechile meydân-ı mübârezede telef olu[p] kalması cüyûş-ı Müslimîn'i memnûn ve a'dâ-yı dîni pek ziyâde mahzûr u dil-hûn edip, Ebû Süfyân ise "Bugün bizim için hayır işi yoktur." diyerek hendek başından çekilip ordugâhına savuşup, ertesi gün bi'l-cümle müşrikîn Yehûd-ı Benî Kurayza ile birlikte her taraftan ehl-i İslâm'ı ihâta edip akşama kadar ehl-i İslâm üzerine mütemadiyen ok atarak tazyîkte bulun-

dukları gibi, dîğer taraftan dahi kaht u galâ ile ehl-i İslâm pek ziyâde giriftâr-ı muzâyaka olmakta iken a'dâ-yı dîn tarafından dahi taht-ı tazyîka alınarak hâlleri pek yaman olup akşamın hulûlüyle düşman çekilerek bir mikdâr nefes alabilmişler ise de tekrâr yarın yine a'dâ böyle her taraftan hücûm ederek tazyîk ederler ise hâlimiz nasıl olur diyerek pek ziyâde endîşe vü ıztırâb içinde iken, taraf-ı gaybdan nesîm-i zafer ve rîh-i necât hubûba başlayarak Nu'aym ibn-i Mes'ûd-ı Gatafânî ol esnâda îmâna gelip henüz İslâm'ını izhâr etmemiş idi. Hendek kenârına gelip karakolların izniyle bir tarafa geçip huzûr-ı Hazret-i Nebevî'ye girip Kelime-i Şehâdet'i îrâd ederek **[29a]** hidâyet-i ezeliyyesini izhâr edip "Kabâ'il-i Arab henüz benim İslâmımı bilmezler. Fermân buyurur iseniz şu hâlde dîn-i İslâm'a bir hizmet edebilirim." deyip Resûl-i Ekrem hazretleri de «الحَرْبُ خَدْعَةٌ»[387] ya'nî "Muhârebe bir nev' hud'a vü hîledir. Sen de bizim için bir hîlede bulunacaksın." diyerek müsâ'ade buyurup, Nu'aym ise Eşca' Kabîlesi eşrâfından her işe yarar cin fikirli gāyet müdebbir bir âdem olmakla hemân kalkıp Benû Kurayza nâhiyesine vâsıl olup Ka'b bin Esed ile mülâkāt edip, Ka'b'ın yanında ise mu'teberân-ı Yehûd'dan birkaç kimse bulunduğu hâlde onlara hitâben "Ey eşrâf-ı Benî Kurayza. Sizi ne kadar sevdiğimi bilirsiniz. Mücerred hulûs u muhabbetim hasebiyle kaç gündür sizin hâlinizi düşünürüm." deyince Yahûdîler "Bizim sana her vechile emniyetimiz ber-kemâldir, söyle bakalım." demeleri üzerine Nu'aym "Ben şurasını düşünürüm ki kabâ'il-i Kureyş ve Gatafân buraya geldiler, Muhammedîleri bitirmek üzere gayret ederler. Lâkin onlar da mukāvemet ü müdâfa'adan hîç geri durmuyorlar. Bu kabâ'il ise cânlarından bıkıp usanmaya başladılar, pek sıkılırlar ise sizi yalnız bırakıp giderler. O vakit siz Muhammedîlerin pençesine düşersiniz. Siz ise nakz-ı ahd ile müttehem olduğunuz cihetle artık yakanızı onların ellerinden kurtaramazsınız. Bana kalırsa siz Kureyş ve Gatafân'ın eşrâfından birtakım kimseleri rehin almalısınız ki onlar dahi işi bitirmedikçe savuşup gitmesinler." deyince cümlesi onun sözünü tahsîn ü tasdîk edip, Nu'aym ise oradan kalkıp hemân Ebû Süfyân'ın yanına varıp "Haberiniz var mı, Yehûd tâ'ifesi Muhammed'in ahdini bozduklarına nâdim olup onlar ile gizlice ittifâk u ittihâd edip suçlarını afv ettirmek üzere Kureyş ve Gatafân'ın

387 "Harp hiledir." Buhârî, Cihâd, 107; Müslim, Küsûf, 154.

eşrâfından rehin sûretiyle birtakım zevâtı sizden alıp onlara vermeyi va'd eylemişlerdir. Şâyed sizden rehin talebinde bulunurlar ise zinhâr müsâ'ade eylemeyiniz. Zîrâ birtakım eşrâfınıza yazık olur." diyerek onları da şübheye düşürmekle, Ebû Süfyân da onların fikirlerini yoklamak üzere "Biz buraya sizin rü'esânız teşvîki üzerine geldik, siz ise şimdi pek ağır davranıyorsunuz. Burası ise **[30a]** bize göre uzun uzadıya oturulacak yer değildir, açlıktan askerimiz şikâyet edip hayvânlarımız telef olmaktadır. Bârî yarın hep birden hücûm edip işe bir nihâyet verelim." diye onlara haber göndermiş, Benî Kurayza ise "Yarın Cum'aertesidir, biz hîçbir işe yapışamayız. Öbür gün cenk edebiliriz fakat o şartla ki bize eşrâfınızdan yetmiş kişi rehin vermelisiniz ki onları hisârımızda tevkîf edip sizden emîn olalım." demeleri üzerine Kureyş ve Gatafâ[n] Nu'aym'ın kelâmını tasdîk edip "Biz size ne rehin veririz ve ne de sizden yardım isteriz. Cânınız ister ise çıkıp bizimle harb edersiniz, etmez iseniz vebâli boynunuza. Biz memleketimize gideriz, siz Muhammedîlerin pençesine giriftâr olup belânızı bulursunuz." diye Benû Kurayza'ya haber gönderip, Benû Kurayza dahi "Nu'aym'ın sözü pek doğru imiş." diyerek Resûl-i Ekrem hazretleriyle etmiş oldukları mu'âhedelerini nakz ettiklerine sahîhan nâdim olarak hisârlarına kapanıp muhârebeden sarf-ı nazar etmekle kabâ'il-i Arab ve Gatafân'la tâ'ife-i Yehûd arasına ihtilâf düşerek harbin rengi değişip, bir gün Resûl-i Ekrem hazretleri öğle ile ikindi arasında Cenâb-ı Hakk'a du'â vü niyâz ederken vech-i sa'âdetlerinde âsâr-ı sürûr zuhûr edip Hazret-i Cebrâ'îl aleyhi's-selâm gelip Cenâb-ı Nâsır-ı Mutlak tarafından şiddetli rüzgâr ile melâ'ike-i kirâm gönderilerek imdâd ü yardım buyurulacağı tebşîr buyurulmakla taraf-ı eşref-i Peygamberî'den dahi Ashâb-ı Kirâm hazerâtına müjde verilmiş.

Bunun üzerine ikindiyle akşam arasında pek şiddetli bir fırtına zuhûr edip a'dâ-yı dînin akşam ta'âmı pişirmek için koymuş oldukları kazanların altlarını üstlerine getirip çadırlarını ve eşyâ-yı sâ'irelerini toz ve toprağa karıştırıp havâya kaldırmış, müte'âkiben akşam olup ortalığı zulmet-i leyl istîlâ ederek kıyâmet koptu zannıyla havf u dehşetlerinden kimse kimseyi görmez olmuşlar. Bu hâl ise yalnız düşman ordusuna mahsûs olup hâricde ise so[ğu]ktan başka hîçbir eser görülmeyip asâkir-i İslâm ise ba'zıları açlıktan ve ba'zıları soğuktan dağılarak Resûl-i Ekrem hazretlerinin yanlarında

üç yüz kadar âdem **[31a]** kalıp düşmanın hâlinden bir haber getirmek için Resûl-i Ekrem Efendimiz Ashâb-ı Kirâm'dan Huzeyfe bin Yemân hazretlerini gönderip, müşârün-ileyh hazretleri gidip düşman ordusunun [derûnuna] girer, görür ki ne yapacaklarını bilmiyorlar. Ebû Süfyân ise nihâyet derece ye's ü fütûra düşüp "Ey cemâ'at, burası duracak mahal değildir! Benî Kurayza ile de aramıza ihtilâf düştü. İşte ben gidiyorum, isteyen arkamdan gelsin!" diyerek kemâl-i dehşetinden devesinin ayağını bile çözmesini unutarak devesine binip harekete başlamış olduğunu Hazret-i Huzeyfe gelip Resûl-i Efham ve Nebiyy-i Mufahham Efendimiz hazretlerine haber verdikte, Ashâb-ı Kirâm hazerâtına hitâben "Artık nevbet size geldi. Zîrâ ba'demâ Kureyş'in sizin üzerinize gelmek ihtimâli kalmadı." diyerek Feth-i Mekke'nin zamân-ı vukū'u takarrübe başladığını iş'âr buyurmuşlardır.

Ber-vech-i beyân vâki' olan inhizâm üzerine müşrikîn kemâl-i telâş ü dehşetle savuşup kaçarlarken bir haylî zahîre ve eşyâ-yı sâ'irelerini ordugâhlarında terk etmekle, ferdâsı asâkir-i Müslimîn onları iğtinâm eyledikleri gibi yirmi kadar hurma yüklü deve dahi ele geçirmişlerdir ki Ebû Süfyân onları rü'esâ-yı Yehûd'dan Hay nâm şahsa gönderip o da onlara hurma ve sâ'ir zehâyir yükletip göndermişti. Asâkir-i Müslimîn ol develerin çoklarını kesip hurmalar ile birlikte âfiyetle tenâvül buyurup, bu sûretle ordu-yı Müslimîn içinden kaht u galâ beliyyesi zâ'il olarak kesb-i selâmet buyurulmuştur.

Gazve-i Benî Kurayza

Ber-vech-i beyân Hendek Gazâsı sa'âdet ü selâmetle münkazî olarak bi'l-cümle mücâhidîn-i izâm hazerâtıyla Eşref-i Mücâhidîn ve Resûlü's-Sekaleyn Efendimiz hazretleri de bi'l-yümni ve's-sa'âde hâne-i sa'âdetlerine avdet buyurup silâhlarını çıkarmışlar iken, der-akab Cebrâ'îl aleyhi's-selâm teşrîf edip Benî Kurayza üzerine gitmekle taraf-ı İlâhî'den me'mûr olduklarını teblîğ buyurup Resûl-i Ekrem ve Mücâhid-i Efham Efendimiz hazretleri de **[32a]** bi'l-cümle Ashâb hazerâtını da'vetle fermân-ı İlâhî['yi] teblîğ buyurup; ibtidâ Hazret-i Haydar-ı Kerrâr livâ-yı şerîfi hâmil olarak Benî Kurayza'nın hisârları önüne vâsıl oldukta kal'a derûnunda bulunan Yahûdîler kemâl-i hiddetle ağızlarına geleni söyleyerek müdâfa'aya kıyâm,

ba'dehû Seyyidü'l-Mücâhidîn Efendimiz hazretleri de ma'iyyet-i seniyyelerinde bulunan Ashâb-ı Güzîn hazerâtıyla teşrîf buyurup bir su başına konmuş ve mücâhidîn-i İslâmiyye dahi fırka fırka gelerek nihâyet akşama kadar cümle toplanıp mecmû'u üç bin kişi olup onların da ancak otuz altısı süvârî, mütebâkîsi piyâde olarak hisâr-ı mezkûru taht-ı muhâsaraya almakla öyle müşkil bir zamânda nakz-ı ahd ederek düşmana mu'âvenette bulunan Yahûdîler ol vakit neye uğradıklarını anlayarak haksız olarak nakz-ı ahd cürmünü irtikâb ettiklerine pek ziyâde nâdim ü peşîmân olarak, re'îsleri bulunan Ka'b bir Cum'a günü cümlesini toplayıp bir meclis-i meşveret teşkîl ederek "Kitâblarımızda mezkûr peygamberler tarafından mev'ûd olan nebiyy-i âhirü'z-zamân bu zât-ı memdûhu's-sıfât olduğu anlaşıldı. İster iseniz da'vetine icâbetle Müslümân olarak giriftâr olduğumuz her türlü beliyyeden halâs olalım." dedikte hîçbirisi kabûle yanaşmadılar. Ba'dehû "Öyle ise bi'l-cümle evlâd u iyâlimizi öldürelim, geride düşünecek bir şeyimiz kalmayacağı cihetle sell-i seyf ederek çıkıp Muhammedîlere hücûm edelim." deyip, Yahûdîler "Evlâd ü iyâlimiz gittikten sonra bize yaşamak ne lâzım ki muhârebe edelim." diyerek bu re'yi de reddeylemeleri üzerine tekrâr Ka'b "Öyle ise bu gece Cum'aertesi gecesi olması münâsebetiyle Muhammedîler bizden emîn olarak o kadar ihtiyâta ri'âyet etmeyerek gāfil olmaları me'mûl olmakla, def'aten çıkıp üzerlerine hücûm ederek cümlesini kılıçtan geçirelim." deyip, Yahûdîler "Biz Cum'arte[si] gününün hürmetine halel getiremeyiz." diyerek bunu da reddedip nihâyet Benî Nadîr gibi develerinin taşıyabileceği kadar eşyâ alıp gitmek şartıyla kal'ayı teslîm edip çıkmak üzere Resûl-i Ekrem hazretlerine niyâz ü istirhâma karâr vermişler ise de bu vechile istirhâmları **[33a]** taraf-ı Resûl-i Kibriyâ'da kabûl buyurulmayarak reddolunup, müddet-i muhâsara ise yirmi günden ziyâdeye bâliğ olarak açlıktan tâb ü tüvânları kesilerek cümlesine gereği gibi ye's ü fütûr gelip Hazret-i Haydar-ı Kerrâr ise Zübeyr bin el-Avvâm hazretleriyle birlikte ilerleyip "Yâ amcam Hazret-i Hamza'nın içtiği şerbet-i şehâdeti içip bu tatlı cândan vazgeçeceğim veyâhûd hisâra gireceğim!" diyerek hisâr üzerine hücûma hâzırlanması üzerine bir taraftan nisvân ve sıbyânın ayaklar altında kalarak telef olmalarını, dîğer taraftan kendilerinde mukāvemete aslâ mecâl kalmadığını mülâhaza ederek bilâşart ve lâ-ahd teslîme mecbûr olup mecmû'u dokuz yüz kırk kişiye bâliğ

olup içlerinden dört yüz kadarı harb u darba kādir olmakla onların elleri arkalarına bağlanarak, Benî Kaynukā' tâ'ifesi Hazrec Kabîlesi'nin ahd ü emânlarında oldukları gibi bunlar da Evs Kabîlesi'nin ahd ü emânlarında oldukları hâlde İslâm aleyhinde bulunmamak üzere Resûl-i Ekrem hazretleriyle ahd eylemiş iken öyle ehl-i İslâm müşkil bir zamânında nakz-ı ahd ederek hem düşmanlarına mu'âvenet ve hem de bu kere üzerlerine varıldıkta Resûl-i Ekrem hazretlerine ağızlarına gelen hezeyânı söyleyip sebb ü şetm eylemeleri üzerine Ashâb-ı Kirâm hazerâtının ekserîsi katl ü i'dâmlarını mutâlebede bulunup, fakat mukaddemâ Benî Kaynukā' dahi bu vechile ele girmişler iken Hazrec Kabîlesi şeyhi Abdullâh bin Übey bin Selûl'ün niyâz u istirhâmı üzerine âzâd edilmiş olmalarına kıyâsen bu kere Benî Kurayza'nın dahi âzâd olunmaları Evs Kabîlesi tarafından niyâz u istirhâm olundukta Resûl-i Ekrem hazretleri bu bâbda Sa'd bin Mu'âz hazretlerini hakem nasb [ederek] işi onun karârına havâle buyurup, Sa'd ibn-i Mu'âz hazretleri ise Hendek vak'asında mecrûh olarak yatakta bulunduğu hâlde hemân bir hayvâna bindirilip huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye ihzâr edilip Evs tarafından "Yâ Sa'd, Resûlullâh sizi Benî Kurayza hakkında hakem nasb eyledi. Amân hukūk-ı kadîmeyi unutma, onlara merhamet buyur." diye pek çok yalvarmışlar ise de Benî Kurayza'nın öyle bir zamânda **[34a]** bilâ-mûcib nakz-ı ahd edip ve taraf-ı eşref-i Resûlullâh'tan me'mûr olarak kendilerine nasîhat için gidip vukū' bulan o kadar nush u pendini aslâ ısgā etmeyerek nihâyet Resûl-i Ekrem hakkında sebb ü şetme kıyâm eylemek kābil-i afv cinâyetlerden olmadığını mülâhaza ederek hemân harb u darbe kādir olanları i'dâm ve evlâd ü ıyâllerini esîr ve emvâl-i mevcûdelerini beyne'l-mücâhidîn taksîm ü tevzî'le hükm etmekle ol vechile icrâ-yı mücâzât buyurulmuştur ki bin beş yüz kılıç, üç yüz zırh ve bin mızrâk ve beş yüz kalkan ve birçok deve ve hayvânât-ı sâ'ire iğtinâm, humusu Beytü'l-Mâl'e çıkarıldıktan sonra cümlesi ber-vech-i hükm taksîm olunup arâzîleri Ensâr-ı Kirâm'ın muvâfakatlarıyla dîn uğrunda dâr u diyârlarını fedâ ederek hicret eden Muhâcirîn-i İzâm'a verilmiştir.

Resûl-i Ekrem hazretleri kendileri için esîrler içinden Reyhâne nâm kızı intihâb ile tezevvüc buyurup, ba'dehû Sa'd bin Mu'âz hazretlerinin yaraları fenâlaşarak şehîden vefât eylemiştir ki, Muhâcirîn hazerâtının efdali Sıd-

dîk-i A'zam hazretleri olduğu gibi Ensâr-ı Kirâm hazerâtının efdali ve a'lâları da müşârün-ileyh hazretleri olup tavr u ahlâkça hemân Fârûk-ı A'zam hazretlerine benzerlerdi. Binâ'en-aleyh vefâtları İslâm hakkında zâyi'ât-ı azîmeden olmakla Resûl-i Ekrem hazretleri "Sa'd bin Mu'âz'ın vefâtıyla Arş-ı A'lâ titredi ve cenâzesine yetmiş bin melâ'ike-i kirâm hâzır oldu." buyurmuşlardır.

Bu sırada Bilâl-i Müzenî hazretleri kendi kabîlesinden dört yüz kişi ile gelip hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek şeref-i İslâm'la müşerref olmuşlardır.

Gazve-i Zî-Kared

Hicret-i seniyyenin altıncı senesi Medîne-i Münevvere'ye on iki mil mesâfede bulunan Zî-Kared nâm mahalde sâkin Fezâre Kabîlesi'nden Uyeyne bin Hısn nâm kimse bağteten bir haylî atlı ile gelip Resûl-i Ekrem hazretlerinin **[35a]** Medîne-i[388] Münevvere civârındaki mer'âda Ashâb-ı Güzîn hazerâtından Ebû Zer hazretlerinin oğlu nezâretiyle otlamakta olan yirmi kadar sağılır develerini gasb edip ve Ebû Zer hazretlerinin oğlunu da katl eylemiş oldukları mesmû'-ı Hazret-i Peygamberî buyurulduk-ta Seyyidü'l-Mücâhidîn Efendimiz hazretleri beş yüz kadar mücâhidînle Medîne-i Münevvere'den hareket ve mukaddimetü'l-ceyş olarak evvelce sevk edilmiş olan Hazret-i Mikdâd tâ'ife-i mezkûrenin geride kalmış olan bir fırkasına tesâdüf ederek birtakımını katl [ü] itlâf ederek mezkûr develerin on kadarını istirdâd eylediği sırada Serdâr-ı Mücâhidîn hazretleri de vâsıl olup, düşman fırkası ise giriftâr oldukları ıztırâb-ı firârdan pek ziyâde sıkılmış olup Ashâb-ı Kirâm'ın bahâdır ve tîr-endâzlarından Seleme bin el-Ekva' hazretleri yüz kadar kimse ile a'dâyı ta'kîbe müsâ'ade buyurmalarını Şefî'u'l-âcizîn hazretlerinden niyâz ü istirhâmda bulundukta[389] «يا ابن الاكوع اذا ملكت فاسمح» ya'nî "Düşmana gālib ve muzaffer oldukta rıfk u ihsânla mu'âmele eyle." diyerek Ashâb-ı Kirâm hazerâtına ders-i ibret ü nush hükmünde bulunmuşlar.

---

388 ["Medîne" kelimesi sehven mükerrer yazılmıştır.]

389 "Düşmana galip gelirsen onlara hoşgörülü davran." İbn Asâkir, *Târîhu Dımeşk*, LII, 52.

Bu gazâ-yı mübârekte izhâr buyurulan mu'cizât-ı celîle-i Hazret-i Peygamberî'den ba'zılarına işâret olunması münâsib görülmüştür. Şöyle ki; vak'adan birkaç gün akdem Ebû Zer hazretleri huzûr-ı sa'âdete gelip "Yâ Resûlallâh, müsâ'ade buyurulur ise birkaç gün oğlumun yanına gidip eğleneyim." diyerek istîzânda bulunmuş ise de müsâ'ade buyurulmayıp, ertesi gün tekrâr müsâ'ade istirhâmında bulundukta "Ol civârda bulunan a'dâdan emîn değilim, şâyed gelip size ihânette bulunurlar." işâretiyle Ebû Zer hazretlerini savmış ise de tekrâr üçüncü def'a olarak istirhâmda bulundukta "Yâ Ebâ Zer, civârda bulunan a'dâ-yı dîn gelip oğlunu şehîd ve zevce[ni] esîr ve bizim develeri de yağma ettikleri münkeşif olmaktadır." diyerek ihbârda bulunup, fi'l-hakîka birkaç gün sonra feryâdcılar gelip ber-vech-i beyân hâdise[yi] haber vermişlerdir.

Biri dahi Ebû Süfyân'ın Uhud vak'asının hitâmında kendi talebi üzerine "Gelecek sene Bedr'de bulunalım." su'âline **[36a]** "İnşâ'allâh!" diyerek meşiyyet-i İlâhiyye'ye ta'lîkle va'd buyurmuşlardı. Sâdıku'l-Kavl Efendimiz hazretleri incâz-ı va'd için ehl-i İslâm'la mahall-i mezkûru teşrîf buyurmuş ise de Ebû Süfyân "Bu sene ortalık pek kuraktır, hayvânlara ot ve saman bulmak kābil değildir." diyerek birtakım a'zâr-ı vâhiye serdiyle açıktan açığa izhâr-ı hulf ederek korktuğu seyf-i intikāmdan halâs olmuştur.

Gazve-i Hudeybiye

İmâm-ı Taberânî'nin beyânına göre Hudeybiye Mekke-i Mükerreme'ye dokuz mil mesâfede bulunan bir karyenin ismi olup Eşref-i Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ hazretleri âlem-i menâmda dâhil-i harîm-i Harem-i Cenâb-ı Kibriyâ olup miftâh-ı sa'âdetini ahz ve tavâf-ı Beytü'l-Mu'azzam vazîfesini îfâ buyurup, ertesi gün işbu rü'yâ-yı sâdıkalarını Ashâb-ı Kirâm hazerâtına bi'l-beyân Feth-i Mekke ile bu sene nâ'il-i aksa'l-merâm olunmasına zehâb olunarak, hicret-i seniyyenin altıncı senesi gurre-i Zi'l-ka'de'sinde bin beş yüz kadar Ashâb-ı Kirâm hazerâtıyla zevce-i mutahharaları Ümmü Seleme hazretlerini de bi'l-istishâb maksad-ı mübârekleri müşrikîn-i Kureyş'le muhârebe olmayıp, belki mücerred tavâf u sa'yden ibâret olan umre ile Beyt-i Mu'azzam'ı ziyâret olduğuna delîl olmak üzere mükemmel âlât ü edevât-ı harbiyye ile müsellah olmayıp

Ashâb-ı Kirâm hazerâtına yalnız birer kılınç almalarını fermân buyurup ehl-i Medîne'nin mîkātları bulunan Zü'l-Huleyfe nâm mahalle varıldıkta ihrâma girilip yetmiş kadar kurbânlık develere nişân verilerek taklîd buyurulup, şâyed Kureyş tâ'ifesi mümâna'atta bulunurlar diyerek Gıfâr ve Müzeyne ve Cüheyne gibi Medîne-i Münevvere etrâfında bulunan bedevî kabîleleri dahi birlikte edâ-yı hacca da'vet buyurulup, onlar ise "Hazret-i Peygamber geçen sene kendilerini Medîne içinde muhâsara eden a'dâ-yı dîn içine gidip nefsini tehlikeye atıyor, artık geriye gelmek ihtimâli yoktur." zu'muna zâhib olarak birlikte gitmekten imtinâ' ederek gûyâ hâneleri başında bulunacak kimseleri bulunmadığından bahisle i'tizâra kıyâm ve Resûl-i Ekrem hazretleri de ahvâl-i Kureyş'i tecessüs için cânib-i Mekke'ye göndermiş olduğu **[37a]** câsûs Asfân nâm mahalde gelip Kureyş tâ'ifesi Hazret-i Peygamber'in hareket-i bâ'isü'l-bereketlerini işiterek ba'zı kabâ'il-i Urbân'ı dahi cem' ederek harbe hâzırlanıp iki yüz kadar süvârî ile Hâlid bin Velîd'i mukaddimetü'l-ceyş olarak sevk edip, onun dahi Gamîm nâm mahalle gelip intizârda bulunduğunu haber vermesi üzerine Kā'idü'l-Mücâhidîn aleyhi salavâtu Rabbi'l-Âlemîn hazretleri Gatafân'dan hareketle sağ tarafı sapmakla fermân buyurup ordu-yı hümâyûn da ol vechile hareket ederek bir sarp yokuşa vâsıl oldukta Hâlid bin Velîd uzaktan bunları görünce hemân dönüp Kureyş ordusuna varıp onlara keyfiyyeti haber verdi. Ordu-yı hümâyûn ber-vech-i beyân bir tepeye vardı ki ondan aşıldığı hâlde def'aten Hudeybiye denilen mahalde Kureyş ordusunun üzerine varılarak behemehâl harbe girişilecek idi. Hâlbuki ber-vech-i beyân Medîne etrâfında bulunan kabâ'il-i bedevî iltihâk etmedikleri gibi Ashâb-ı Kirâm hazerâtı mücerred hac ârzûsuyla gelmekle levâzım-ı harbiyyeleri mefkūd olup, Kureyş ise mücerred harb için gelmekle gerek asker ve gerek mühimmât-ı sâ'irece fevka'l-âde bir hâlde bulunmakla Hazret-i Peygamber ile Ashâb-ı Kirâm hazerâtının mezkûr yokuş başına vusûllerinde li-hikmetin Resûl-i Ekrem hazretlerinin râkib oldukları Kusvâ nâm cemel-i mübârek birden bire çöküverip her ne kadar kaldırılması husûsunda Ashâb-ı Kirâm tarafından ikdâm ü icbâr olunmuş ise de inâd edip yerinden kalkmayınca Hazret-i Peygamber aleyhi's-selâm "Bırakın, onun durmak âdeti değildir. Velâkin Ashâb-ı Fîl'i Mekke'ye duhûlden men' buyuran Zü'l-Celâl hazretleri bize dahi bu hâl ü hey'etle girmeye ruhsat vermeyerek men' buyurdu."

diyerek tevakkufa karâr verildi. Çünkü harekete devâmla ber-vech-i beyân doğru Kureyş üzerine varılsa behemehâl muhârebe olunmak lâzım olup, hâlbuki beyân olunduğu vechile Müslimîn'in bu def'aki hâlleri a'dânın hâline makîs olmadığı gibi her ne kadar ehl-i İslâm müttehid ü müttefik olarak yek-dil ü yek-cihet olmakla fevka'l-âde inzibât-ı tâm tahtında bir hey'et-i metîne olduklarından ordu-yı hümâyûna nisbetle Kureyş ordusu kesret-i aded ve levâzım-ı harbiyye[ce] pek ziyâde olmalarıyla berâber başıbozuk tarzında derme çatma bir cem'iyyet hâlinde olarak ordu-yı hümâyûnun avn ü inâyet-i Bârî'yle **[38a]** onlara galebe ederek muzafferiyetleri me'mûl-i kavî ise de bu sûrette tarafeynden birçok telefât vukū'uyla Mekke-i Mükerreme'ye harben girilerek Harem-i Şerîf'e çâr-nâ-çâr hürmetsizlikte bulunmak lâzım gelip bu ise irâde-i İlâhiyye'ye mugāyir olacağı gibi Mekke-i Mükerreme'de bulunup İslâm'ını ihfâda bulunan birçok zu'afâ-yı Müslimîn bu kargaşalık arasında bilinmeyerek onların dahi pây-mâl-i mücâhidîn olmaları ve henüz îmâna gelmemişler ise kabûle hâzırlanan eşrâf-ı Kureyş'ten nice kimseler kabûl-i îmânla dîn uğrunda pek büyük hizmetlerde bulunacağı mev'ûd-ı İlâhî olmakla Fîl Mahmûd gibi Kusvâ'nın dahi hilâf-ı âdet öyle birden yere çökerek hareket husûsunda inâd eylemesi bu misilli hükm-i dakîkaya işâret olmakla, Resûl-i Ekrem tarafından sevk olununca kıyâm edip fakat doğru yola gitmeyip dîğer tarafa saparak Hudeybiye'nin nihâyetinde bulunup suyu çekilmiş olan kuyu başına varıp ordu-yı hümâyûnla oraya konuldukta Ashâb-ı Kirâm hazerâtı susuzluktan teşekkîde bulunmakla Resûl-i Kibriyâ hazretleri mübârek tîr-keşlerinden bir ok çıkarıp kuyu içine bırakıldıkta suyu feverân ederek kâmilen ordu-yı hümâyûnu [suya] kandırmıştır.

Hazret-i Peygamber'in böyle teşrîfleri muhârebe için olmayıp belki ber-vech-i beyân mücerred ziyâret-i Mekke olduğunu beyân için Ashâb-ı Kirâm hazerâtından Hırâş ibn-i Ümeyye hazretlerini Kureyş'e gönderip Kureyş ise Hırâş'ı katle kıyâm eylemişler ise de Urbân-ı Ehâbîş elçiye zevâl olmadığını beyân ile onları katlden men' edip, müşârün-ileyh hazretleri de hemân keyfiyyeti Resûl-i Ekrem hazretlerine beyân ü ifâde buyurup Resûl-i Ekrem hazretleri aslâ muhârebe niyetinde olmadıklarını rü'esâ-yı Kureyş'e tefhîm edip anlatması için tekrâr Fârûk-ı A'zam hazretlerini göndermek istedikte Fârûk-ı A'zam hazretleri "Yâ Resûlallâh, benim onlar hakkında ne kadar gayz u gazabım olduğunu bilirler, korkarım bana sû-i kasdda bulu-

nurlar. Derûn-ı Mekke'de kavm u kabîlem de yok ki beni himâye etsinler. Ârzû buyurulursa Osmân bin Affân'ı göndermek daha münâsibdir. Zîrâ onun nefs-i Mekke'de aşîret ü akrabâsı pek çok olmakla **[39a]** hayâtına emniyettir." buyurdu. Çünkü Kureyş'in re'îsi bulunan Ebû Süfyân [Sahr bin] Harb ibn-i Ümeyye bin Abdüşems bin Abdümenâf olduğu gibi Osmân ibn-i Affân hazretleri de Affân bin Ebi'l-Âs ibn-i Ümeyye bin Abdüşems olmakla birbirlerinin amca-zâdeleri olarak eşrâf-ı Mekke'den bulunan bi'l-cümle Benî Ümeyye amca-zâdeleri idi.

Binâ'en-aleyh Resûl-i Ekrem hazretleri de pek münâsib görerek Ebû Süfyân ve sâ'ir rü'esâ-yı Kureyş ile görüşüp, Hazret-i Peygamber'in maksad-ı mübârekleri harb olmayıp belki mücerred Ka'be-i Mu'azzama'yı ziyâret olduğunu anlatıp Kureyş-i Mekke içinde bulunup İslâmiyetlerini izhâr edemeyen diğer Müslümânlar ile de görüşerek onları tesliyette bulunmak üzere Hazret-i Osmân ibn-i Affân'ı me'mûren gönderip rü'esâ-yı Kureyş onu kemâl-i memnûniyetle karşılayıp Ka'be-i Mu'azzama'yı tavâf eylemesini teklîf eylemişler ise de Resûl-i Ekrem hazretleri tavâf eylemedikçe kendilerinin tavâf eylemek husûsunda ma'zûr olduklarını beyân eylemekle Kureyş bundan dil-gîr olarak kendilerini taht-ı tarassuda alıp, bu esnâda Huzâ'a Kabîlesi re'îsi bulunan Büdeyl ibn-i Verkā kendi kavminden birtakım kimseler ile ordu-yı hümâyûna gelip iltihâk eylediler.

Zîrâ kabîle-i mezkûre Tihâme kabâ'ilinden olup zamân-ı câhiliyyette bir husûstan dolayı Benî Hâşim'le akd-i ittifâk edip zuhûr-ı İslâm'dan sonra dahi ahd-i mezkûru muhâfaza edip Resûl-i Ekrem hazretlerine tarafgîrlikte bulunduklarından, her ne kadar daha şeref-i İslâm'la müşerref olmamışlar ise de gizlice dâ'imâ ahvâl-i Kureyş'i Hazret-i Peygamber'e bildirirlerdi. Bu kere Büdeyl'in gelişi dahi bu vechile hayır-hâhlık yolunda olarak huzûr-ı Hazret-i Peygamber'e dâhil olup "Kureyş tâ'ifesini gördüm, Hudeybiye'nin ot ve suyu bol mahalline konup pek tedârikli gelmiş olmakla geriye dönmek ihtimâlleri olmadığından size mümâna'atları me'mûldür." diyerek haber verip Resûl-i Ekrem hazretleri de tekrâr "Bir kimse ile harbe gelmedik, ancak Beyt-i Mu'azzam'ı ziyâret için geldik. Kureyş tâ'ifesi evvelki muhârebelerde pek za'îf düşerek harb u darbe mecâlleri yoktur. Eğer isterler ise onlar ile bir mütâreke ederim, sonra benim Şerî'atim **[40a]** zuhûr isterler

ise onlar da sâ'irleri gibi kabûl ederek tâbi' olurlar; yok imtinâ'da bulunurlar ise ben inâyet-i İlâhiyye ile şu hâlde onlar ile yalnız kalıncaya kadar harb ederim. Cenâb-ı Hakk'ın murâd-ı İlâhî'si her ne ise yerine getiririm." buyurdukta, Büdeyl "Öyle ise ben varayım, bunu Kureyş'e haber vereyim." diyerek ruhsat alıp Kureyş ordusuna varıp rü'esâ-yı Kureyş ile görüşüp, "Ben o zâtla görüşüp onun yanından geliyorum. İster iseniz ondan işittiğim sözü size beyân edeyim." dedikte, İkrime bin Ebî Cehl ve Hakem bin [Ebi'l-]Âs gibi ba'zı süfehâ "Senin vereceğ[in] habere ihtiyâcımız yok." dediler ise de Urve bin Mes'ûd es-Sekafî "Büdeyl'in sözünü dinleyiniz. İşinize elverir ise kabûl edersiniz, elvermez ise reddedersiniz." diyerek nasîhat vermesi üzerine Hâris bin Hişâm ile Safvân bin Ümeyye Büdeyl'e "Söyle bakalım ne demişler." deyip, Büdeyl de Resûl-i Ekrem hazretlerinden işittiği sözü beyân ettikte Urve kıyâm edip Kureyş'e hitâben "Bana emniyetiniz var mı?" dedikte, cümlesi "Senden her vechile emîniz." demeleri üzerine "Bu âdem size muslihâne ve münsıfâne bir yol göstermiş. Bırakınız beni bir kere onun yanına varıp hakîkat-i hâli bir kere re'yü'l-ayn görüp anla[ya]yım." buyurup, onlar da râzı olarak "Pek a'lâ, var bakalım." deyip, Urve bin Mes'ûd ordu-yı hümâyûna gelip Resûl-i Ekrem hazretleriyle görüşerek söze başlayıp "Yâ Muhammed, Kureyş'in vücûh u eşrâfı tedârikât-ı külliyye ile gelip seni Mekke'ye bırakmamak üzere beynlerinde ittifâk u ittihâd ettiler. Senin yanındaki asker ise bir derinti galebelikten ibârettir. Yarın cümlesi kaçıp seni meydânda yalnız bırakırlar." demesi üzerine Sıddîk-i A'zam hazretleri pek müte'essir olarak "Biz mi dağılıp da Resûl-i Ekrem hazretlerini yalnız bırakacağız!" diyerek Urve'yi tevbîh u tekdîr edip, ba'dehû Urve âdet-i Arab üzere Hazret-i Peygamber'e izhâr-ı hulûs için Resûl-i Ekrem hazretlerinin mübârek sakalını tutup okşamak isteyip bu ise ta'zîme münâfî olmakla her ne kadar Resûl-i Ekrem hazretleri Urve'yi ma'zûr görerek men' eylememek istedi ise de nezd-i Risâlet'te bulunan Muğîre bin Şu'be es-Sekafî hemân Urve'nin elini itip "Çek elini!" diyerek amcasına kemâl-i unf ü tehevvür ile **[41a]** mu'âmelede bulunması üzerine Urve bu kim diye bakıp kendi birâder-zâdesi Muğîre olduğunu görünce "Bre gaddâr, ben senin döktüğün kan lekesini henüz temizledim, bu tavrın nedir!" diyerek Muğîre'yi tekdîr eyledikte Muğîre dahi ona karşı pek sert mu'âmele-i bâridede bulunarak huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'de bulunmasa kanını

içeceğini izhâr eyledi. Ba'dehû Resûl-i Ekrem hazretleri Büdeyl'e söylediği kelâmın cümlesini Urve'ye dahi beyân eylemesi üzerine Urve tekrâr söze kıyâmla bir taraftan "Yâ Muhammed, farz edelim sen gālib oldun. Arab'da senden evvel aslını telef edip bitirmiş kimse var mı?" deyip, dîğer taraftan ise Ashâb-ı Kirâm hazerâtının huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'de vukū' bulan tavr-ı itâ'at ü inkıyâdla cânlarını fedâ ile iftihârda müsâbakata çalışmalarına dikkat edip mütehayyir olmakta idi. Çünkü görüyor ki cümlesi Fahr-i Âlem hazretlerinin etrâfında pervâne gibi dolaşıp her ne işâret buyurursa hemân bilâ-tevakkuf infâz u icrâya çalışıyorlar ve yüzüne dikkatle bakmayıp huzûr-ı sa'âdetlerinde kemâl-i ta'zîm ü ihtirâmla söz söylemekten bile tevakkî vü ihtirâzda bulunup âbdest alırken dökülen suları teberrüken kapışıp yüzlerine ve gözlerine sürmek için etrâfında dolaşırlar ve mübârek saçından veyâ sakalından bir kıl kopsa hemân alıp hırz-ı cân ederek muhâfazada bulunurlar. Sanki Urve'nin zu'm ettiği gibi ol Hûrşîd-i Risâlet'i bırakıp da savuşmak cânlarından ayrılmaktan müşkil olduğunu lisân-ı hâlleriyle Urve'ye tefhîm ü beyân ediyorlardı.

Urve bu hâle vâkıf olarak Kureyş ordusuna vâsıl oldukta onlara hitâben "Ey cemâ'at! Bilirsiniz ki ben Kayser ve Kisrâ ve Necâşî dîvânlarında bulunup nice hükümdârlar ile görüştüm. Vallâhi ben onların hîçbirinde Muhammed'e ashâbının ettikleri itâ'at ü inkıyâdla hürmet ve ri'âyeti görmedim. Emîn olunuz ki cânları tenlerinde iken onlardan hîçbiri hîçbir hâlde onun başından infikâk edip ayrılmak ihtimâlleri yoktur." [diyerek] musâlahayı kabûle teşvîk u tergîbde bulunması üzerine Urbân-ı Ehâbîş'in re'îsi olan Huleys "Hele bir kere ben de gidip göreyim." diyerek ordu-yı hümâyûna gelip gördü ki Ka'be-i Mu'azzama'ya kurbân edilmek üzere **[42a]** birçok develer alâmetlenmiş, Ashâb-ı Kirâm hazerâtı ise *"Lebbeyk Allâhumme Lebbeyk!"* diyerek çağırışıyorlar. Hemân dönüp Kureyş'in yanına gelerek "Böyle ziyâretullâh için gelmiş olan cemâ'at nasıl men' olunur? Biz vâkı'â sizinle müttehid ü müttefik isek de züvvâr-ı Beytullâh'ı men' eylemek üzere müte'ahhid değiliz." demekle, çâr-nâ-çâr rü'esâ-yı Kureyş musâlahaya râzı olarak akd-i musâlaha için fusehâ-yı Arab'dan meşhûr Süheyl bin Amr'ı ta'yîn ederek taraf-ı eşref-i Seyyidü'l-Kâ'inât'a gönderip vusûlünde huzûr-ı hümâyûnlarına kabûl şerefiyle müşerref olup şurût-ı musâ-

laha müzâkeresine mübâşeretle pek çok mübâhaselerden sonra nihâyet on sene müddetle akd-i musâlaha olunarak bu müddet zarfında yek-dîğere ta'arruz olunmamasına karâr verilip taraf-ı eşref-i Peygamberî'den hemân ehl-i İslâm'ın Mekke'ye girip Ka'be-i Mu'azzama'yı tavâfla ziyâret eylemeleri şartı der-meyân olundukta taraf-ı Süheyl'den "Bu şimdi olamaz. Zîrâ Mekke'ye cebren girilmiş havâdisi kabâ'il-i Arab içine yayılarak Kureyş'in şân ü şerefine halel gelir. Şu kadar var ki bu sene avdet buyurulup gelecek sene olabilir." demekle sa'y ü tavâfın gelecek seneye te'hîri Seyyidü's-Sulehâ tarafından lutfen kabûl buyurulup, ba'dehû Süheyl tarafından "Sizden biri bize gelirse reddedilmesin, ammâ bizden biri size gelirse her ne kadar Müslümân olsa dahi reddolunsun." şartı der-meyân olunca Ashâb hazerâtı hiddetle "Hîç böyle şey olur mu! Müslümân olarak bize gelen dîn kardeşimizi dîn düşmanı olan müşriklere i'âde kābil değildir!" deyip, Süheyl ise bu şart kabûl olunmadıkça musâlahanın adem-i imkânını sûret-i kat'iyyede beyân eylemesi üzerine vâkıf-ı esrâr-ı Rabbânî olan Hazret-i Peygamber li-hikmetin kabûl buyurması üzerine Ashâb-ı Kirâm hazerâtı zâhir-i hâle binâ'en ta'accüb ederek "Yâ Resûlallâh, bu şartı dahi kabûl buyurup yazdıracak mısınız?" dediklerinde "Evet, bizden onlara gidenleri Allâh bizden uzak etsin. Ve onlardan bize gelenler haklarında Cenâb-ı Allâh elbette bir çâre yaratır." diyerek cevâb verdiler.

Vâkı'â zâhir-i hâlde [bu] vechile musâlahaya râzı olmak züll ü hakāret ise de, lâkin âtiyen Feth-i Mekke'de beyân olunacağı **[43a]** üzere hakîkaten muvâfık-ı hikmet olduğu gibi zâhiren dahi muvâfık-ı akl u maslahat olduğundan şübhe yoktur. Çünkü ber-vech-i beyân Medîne-i Münevvere etrâfında bulunan kabâ'il-i Arab edâ-yı hac niyetiyle vâki' olan da'vet-i Resûlullâh'a icâbetle gelip ordu-yı hümâyûna iltihâk eyleselerdi Kureyş'in gözünü yıldıracak derece bir galebelik hâsıl olup her ne teklîf olunursa kabûle mecbûr edilirlerdi. Çi-fâ'ide ki birlikte gelmediklerinden asâkir-i İslâmiyye adeden nisâba mâlik olmadığı gibi mücerred hac niyetiyle çıkarak mühimmât-ı harbiyyece dahi hâ'iz-i kuvvet olmayıp, hasm bulunan Kureyş ise kendi vatanları dâhilinde bulunup gerek aded-i nüfûs ve gerek levâzım-ı harbiyye[ce] mükemmel oldukları hâlde ber-vech-i [beyân] civâr-ı Mekke'de bulunan bi'l-cümle kabâ'il dahi kendilerine iltihâk ederek

ehl-i İslâm'a nisbetle kat kat dâ'ire-i kıyâsı tecâvüz ettiği hâlde ehl-i İslâm'ın bu hâlde Mekke-i Mükerreme'nin kapısına kadar varıp da Kureyş'i hîçe saymak pek büyük cesâret ü şecâ'at ise de, fakat böyle her vechile kavî bir düşmana karşı orada uzun uzadıya durmak muhâtaradan hâlî olmadığı beyândan müstağnî olmakla her nasıl olursa Kureyş'le bir musâlaha akd eylemek her vechile muvâfık-ı akl u hikmettir. Zîrâ hasm tarafında söz rü'esâ-yı müşrikîn elinde olmakla onlar ile harb hâlinde gerek kabâ'il ve gerek bi'l-cümle âhâd-ı Kureyş sivri sivri hücûmlar ederek bir taraftan kuvvet-i İslâm'a za'f târî olmak, dîğer taraftan neşr-i İslâm için tarafeynden pek kanlar dökülerek nüfûs-ı kesîrenin itlâfı lâzım gelirdi. Ammâ musâlaha vukū'unda tarafeyn birbiriyle serbestçe görüşüp Resûl-i Ekrem hazretlerinin nice mu'cizât-ı bâhirelerini ve hüsn-i etvâr u harekâtını görerek dîn-i İslâm'ın mehâsin ü mezâyâsını ve efrâd-ı Müslimîn'in mazhar oldukları hürriyet ü kemâlâtı re'yü'l-ayn müşâhede ederek birtakımları hemân hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek dîn-i İslâm'ı kabûl ve birtakımları dahi irşâd olunarak dîn-i İslâm'a meyl ile ehl-i İslâm haklarında derkâr olan buğz u adâvetleri mübeddel-i teveccüh olarak mücerred muhâfaza-i riyâset sâ'ikasıyla iltizâm-i inkârda **[44a]** bulunan rü'esâ-yı eşirrâ yalnız kalarak karîn-i züll ü meskenet olup kabâ'il-i sâ'ire dahi Kureyş'e bakarak rü'esâ-yı Kureyş'in kuvvetlerine târî olan za'f u meskenetlerini görerek onlar dahi taraf-ı İslâm'a meyl ü muhabbet edecekleri cihetle az vakit içinde tabî'atıyla bütün Arabistân nûr-ı İslâm'la münevver olarak asırlarca muhârebe vü mücâhede ile istihsâl olunacak gāyeye vuslat edilmiş olur.

Hâlbuki her vakit akd-i musâlahada aranılacak olan asıl gāye bundan ibâret olmakla Hazret-i Peygamber'in ol vechile müsâ'adede bulunmalarının sırr u hikmeti anlaşılır.

Lâkin Ashâb-ı Kirâm hazerâtı buralarını gereği gibi düşünmeye vakit bulamadıklarından ber-vech-i beyân vâki' olan ağır şartların kabûlünü hâ'iz oldukları metânet-i kalbiyyelerine mugāyir görerek müte'essir olmuşlardır.

Bir de Resûl-i Ekrem Eşref-i Benî Âdem Efendimiz hazretleri ber-vech-i beyân Medîne-i Münevvere['de] iken âlem-i ma'nâda Ashâb-ı Kirâm'la birlikte Mekke'ye varıp âminen hac ettiklerini görüp aynen

zuhûr edeceğini de Ashâb-ı Kirâm'ına haber vererek tebşîr buyurup ﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلا وَحْيٌ يُوحَى﴾[390] muktezâsınca Resûl-i Ekrem hazretlerinin tebşîrâtı, va'dinde hulf mümteni' olan Cenâb-ı Kibriyâ tarafından olup hemân bu sene zuhûruna zâhib olarak bu kere Mekke-i Mükerreme'ye girip de edâ-yı hacla be-kâm olacaklarında aslâ şübheleri olmadığı hâlde, öyle ağır şartlar ile bir musâlaha yapılıp da edâ-yı hacca muvaffak olamayarak avdete mecbûr olmaları hasbe'l-beşer kendilerine pek güç gelerek ma'âzallâhu Te'âlâ birçoğu dâ'ire-i itâ'atten hurûc edeya[z]mışlardı. Hattâ Fârûk-ı A'zam hazretleri bile huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'de "Yâ Resûlallâh, siz Cenâb-ı Hakk'ın Resûlü ve bizim dînimiz hak değil mi? Niçin bu zillet ü meskeneti kabûl ediyoruz?" deyip Resûl-i Ekrem hazretleri de "Evet, ben Cenâb-ı Hakk'ın [Re]sûlüyüm. Lâkin fermân-i İlâhî'ye âsî olamam. O benim mu'în ü nâsırımdır." diyerek cevâb vermeleri üzerine "Yâ siz bize Beytullâh'a varıp hac edeceğimizi tebşîr buyurmadın[ız] mı?" diye tekrâr su'âline **[45a]** Hazret-i Peygamber de "Evet tebşîr ettim ammâ bu sene demedim. Evet, yine tebşîr ederim ki bi-lutfihî Mekke'ye girip sa'y ü tavâfla edâ-yı hac edeceğiz." diyerek cevâbla tecdîd-i tebşîrâtta bulundular.

Hulâsa-i kelâm; ber-vech-i beyân musâlahaya karâr verilip Hazret-i Alî efendimiz musâlaha-nâmeyi yazmakla me'mûr olarak Resûl-i Ekrem hazretlerinin ta'lîm ü telkînleri üzere *"Bismillâhirrahmânirrahîm"*[391] diyerek yazmaya başladıkta Süheyl "Bu ibâreyi tanımam. Öteden beri yazılageldiği vechile *"Bismikallâhumme"*[392] [yazılsın.]" diyerek yazılmasını teklîfte bulunmakla Ashâb-ı Kirâm hazerâtı yine muhâlefette bulunmak emelinde bulundular ise de bir nizâ'-ı lafzî olup ma'nâca beynlerinde fark bulunmadığına binâ'en Resûl-i Ekrem hazretleri öyle yazılmakla fermân buyurup, ba'dehû sulh-nâmenin unvânında *"Muhammedun Resûlullâh"* diyerek yazması üzerine yine Süheyl i'tirâz ederek "Eğer sizin Resûlullâh olduğunuzu kabûl etmiş olsa idik böyle muhârebe vü mücâdelede bulunmazdık." [diyerek], binâ'en-aleyh onun yerine *"min-Muhammed bin Abdullâh"* diyerek yazılmasını teklîf

390 "O, nefis arzusu ile konuşmaz. (Size okuduğu) Kur'ân ancak kendisine bildirilen bir vahiydir." Necm, 53/3-4.

391 "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

392 "Allah'ım, Senin adınla."

eyledikte Resûl-i Ekrem hazretleri de "Her ne kadar siz inkâr etseniz de ben Cenâb-ı Hakk'ın [Re]sûlüyüm. Be'is yok, öyle yaz yâ Alî!" diye emrettikte Hazret-i Alî *"Resûlullâh"* lafzının tayyına cesâret edemeyerek "Ben *"Resûlullâh"* lafzını bozamam." demesi üzerine hemân Resûl-i Ekrem hazretleri onu yed-i mübârekleriyle bozmakla emr-i Resûlullâh ile onun bedelinde *"Muhammed bin Abdullâh"* yazılarak on sene müddetle musâlaha-nâme tahrîr yazılıp, bu sene ehl-i İslâm Ka'be'yi tavâf etmeden avdet edip ertesi sene gelerek Mekke'ye girip üç günden ziyâde durmamak şartıyla edâ-yı hac edip ol günlerde Kureyş'in Mekke'den hârice çıkarak üç gün sonra Mekke şehri kendilerine teslîm olunmak şartları yazıldığı gibi, yalnız Kureyş tarafından İslâm tarafına gelenlerin reddi mâddesi de yazılmış ise de bu mâdde Kureyş'e mahsûs olup kabâ'il-i sâ'ireye şâmil olmayıp, onlar gerek Hazret-i Peygamber'in ve gerek Kureyş'in ahd ü emânını kabûlde muhtâr kılınmakla hemân Huzâ'a Kabîle[si] kalkıp ahd ü emân-ı Resûlullâh'a dâhil olduklarını i'lân ederek ibtidâ-yı sulhda Kureyş'in cân damar[ına] bir mızrâk saplayarak Ashâb-ı Kirâm **[46a]** hazerâtının kalblerine bir soğuk su serpildi ki encâm-ı hâle pek büyük bir fâl-i hayr addolundu. Ber-minvâl-i muharrer sulh-nâme yazılıp usûlen tarafeynden tasdîk olunduktan sonra pek acı bir vak'a dahi zuhûruyla ehl-i İslâm tarafına nûr-ı sa'âdet ve Kureyş tarafına zulmet-i nekbet târî oldu. Şöyle ki; Süheyl-i mezkûrun oğlu Ebû Cendel şeref-i İslâm'la müşerref olmakla pederi onu habs eylemiş idi. Nasılsa firâr ederek ordu-yı hümâyûna çıkagelmesi üzerine pederi hasbe'l-musâlaha mutâlebe[de] bulunup, İslâm tarafından ise "Musâlahaya henüz karâr verilerek daha mevki'-i icrâya vaz' olunmadığından onun müstesnâ tutulması lâzım gelip bundan sonra gelen olursa hükm-i musâlaha icrâ olunur." denildi ise de Süheyl, oğlu kendisine reddolunmadığı hâlde musâlaha-nâmeyi ke'en-lem-yekün hükmünde addedeceğini kat'iyyen beyânla ısrârda bulunması üzerine nakz-ı ahdden ictinâb edilerek Ebû Cendel kendisine teslîm olunarak, bu bâbda sabr u tahammül olunup karîben taraf-ı İlâhî'den halâs olunması me'mûl olduğunu beyânile Ebû Cendel'e tesliyet verilip, lâkin bu esnâda Hazret-i Osmân'ın avdetleri gecikmiş olup ve kendisinin katl olunması diye bir söz zuhûr etmekle Resûl-i Ekrem hazretleri artık muhârebe edilmedikçe avdet mümkün olamayacağından Bey'at-ı Rıdvân hâdise-i mübârekesi şeref-vâki' olmuştur.

Şöyle ki; Resûl-i Ekrem hazretleri bir ağaç altında oturup, bi'l-cümle Ashâb-ı Kirâm hazerâtı toplanıp, cümlesi ölünceye dek sabr u sebât ile aslâ firâr etmemek üzere akd-i bey'at edilip, yalnız Cedd bin Kays devesinin arkasına saklanarak bey'attan istinkâf edip Resûl-i Ekrem hazretleri iki elini birbirine bağlayıp Hazret-i Osmân tarafından dahi gā'ibâne icrâ-yı resm-i bey'at buyurdular. Ehl-i İslâm'ın bu vechile bey'atları Kureyş'in mesmû'ları olunca pek ziyâde havf u dehşete düşerek hemân Hazret-i Osmân'ı ordu-yı hümâyûna irsâl edip bu taraftan Süheyl dahi musâlahayı i'lânla **[47a]** tarafeynin kāl ü kîline hâtime verilip Resûl-i Ekrem hazretleri kurbânlarını kesip başlarını tırâş buyurmakla Ashâb-ı Kirâm hazerâtı dahi kurbânlarını kesip kimisi başlarını tırâş ve kimisi saçlarından birer mikdârını kestirerek ihrâmlarından çıkmışlardır. Her ne kadar Mekke'ye dâhil olarak tavâf u sa'y gibi menâsik-i haccı edâ edememişler ise de bu esnâda ol semt-i mübâreke doğru esmekte olan rüzgâr saç ve sakallarından kesilenleri Harem-i Şerîf'e götürüp idhâl etmesiyle mütesellî oldukları gibi Feth-i Mekke'yi mübeşşir âyet-i celîlenin nüzûlüyle kâm-yâb-ı sürûr buyurulmuşlardır. Hicret-i seniyyeden akdem ehl-i kitâb olan Rûm Devleti'yle âteş-peres[t] olarak müşrik bulunan Fârs Devleti muhârebe ederek müşrik bulunan Fârs'ın ehl-i kitâb olan Rûm Devleti'ne galebe ederek Antâkiyye ve Şâm ve Kuds-i Şerîf taraflarını zabt u işgāl ederek dîn-i Îsâ'nın ilgāsıyla âteş-perest olan Mecûsî âyînini kabûle icbâra teşebbüs edip, Rûm tâ'ifesi ise Nasârâ dîninde olarak ehl-i kitâb olmak münâsebetiyle ehl-i İslâm'a yakın bulunduklarından Mecûsî Fârs gibi müşrikîn-i Kureyş beyninde dahi ehl-i şirk olmak münâsebetlerine binâ'en ehl-i şirk olan Fârs'ın ehl-i kitâb olan Rûm'a galebesini işiterek izhâr-ı sürûr u mübâhâtla "Bizim ihvânımız olan müşrikîn sizin hem-mesleğiniz bulunan Rûm'a galebe etmişler. Elbette biz de size galebe edeceğiz." diyerek vâki' olan şemâtâtlarıyla ehl-i İslâm'ı mükedder etmeye çalışmaları üzerine [393]﴿الٓمٓ غُلِبَتِ الرُّومُ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ﴾ sûre-i celîlesi nâzil olarak on seneye varmadan ehl-i kitâb olan Rûm'un Kureyş gibi ehl-i şirk olan Fârs'a galebe edeceği tebşîr buyurulmakla, Sıddîk-i A'zam hazretleri ol vakit müşrikîn-i Kureyş'e "Ol kadar sevinmeyiniz, on seneye kadar Rûm Fârs'a galebe edecektir." dedikte Übey bin Halef'in kendilerini tekzîbi üze-

393 "*Elif Lâm Mîm*. Rumlar, yakın bir yerde / yeryüzünün en alçak mevkiinde yenilgiye uğratıldılar." Rûm, 30/1-3.

rine yüzer deve verilmek üzere bahs edilip dokuz sene zarfında Rûm'un Fârs'a galebesi tahakkuk edip hâlbuki ber-vech-i beyân Hudeybiye vak'asında Resûl-i Ekrem hazretlerinden almış olduğu yara üzerine Übey bin Halef'in cânı cehenneme gitmiş olmakla Sıddîk-i A'zam hazretleri ol develeri merkūmun veresesinden alıp Hazret-i Peygamber'in emriyle fukarâ-yı Müslimîn'e tasadduk edilmiştir.

[48a] Akd-i sulh ile Medîne-i Münevvere'ye ba'de'l-avde Ebû Basîr-i Sekafî hazretleri Mekke'de şeref-i İslâm'la müşerref olarak Medîne-i Münevvere'ye kaçıp gelmesi üzerine arkasından iki me'mûr gelip hasbe'l-musâlaha onun kendilerine teslîmini taleb edip, Resûl-i Ekrem hazretleri de hasbe'l-ahd teslîm olunmasına müsâ'ade buyurdukta Ebû Basîr "Ben kendimi çirk-âb-ı şirkten henüz tathîr eylemiş iken tekrâr onların içine nasıl gidebilirim?" diyerek her ne kadar imtinâ'da bulunmuş ise de ahde vefâ muktezâ-yı diyânet olarak hilâfında bulunmak kābil olmayacağını bi'l-beyân "Biraz sabr u sebât edersiniz. Cenâb-ı Hak size ve sizin gibi müşrikîn içinde kalmış olan sâ'ir Müslümânlara bir çâre-i selâmet ihsân buyuracağı mev'ûd olduğu" kendisine tefhîm olunarak me'mûrlara teslîm olunup Medîne'den fekk ü hareketle Zü'l-Huleyfe denilen mahalle vusûllerinde oturup hurma yerler iken Ebû Basîr onlardan birisinin kılıcını "Bakayım nasıldır." diyerek kınından çıkarmasıyla berâber hemân birisini vurup katl eylemiş ise de dîğeri kaçıp halâs olarak Medîne'ye gelip Resûl-i Ekrem hazretlerine teşekkî etmekte iken müte'âkiben Ebû Basîr dahi gelip huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye girip "Yâ Resûlallâh, siz beni onlara teslîm ile ahdiniz[i] îfâ buyurdunuz. Ba'demâ mutâlebeye hakları yoktur." diyerek Medîne-i Münevvere'de kalmak talebinde bulunmuşlar ise de her ne vakit Kureyş tarafından taleb olunsa hasbe'l-mu'âhede teslîm eylemek lâzım geleceğinden Medîne'de alakoyamayıp fakat her nereye ister ise gitmekte muhtâr olduğunu bi'l-beyân kendilerine müsâ'ade buyurularak Medîne'den çıkıp, sâhil-i bahrde Mekke'den Şâm'a giden yol üzerinde İys nâm mevki'i zabt edip Mekke'den Şâm'a giden müşriklere ta'arruza başlamakla Mekke'de mahfî olan dîğer Müslümânlar da kendisine iltihâk ederek az vakit zarfında yetmiş kişi kadar bir çete teşkîl edip Mekke'den Şâm'a giden yolcuları[n] top mâllarını iğtinâm ederek ehl-i Mekke'ye Şâm

yolunu kapamışlar. Ebû Basîr ma'iyyetinde bulunan Müslümânlara imâm olarak beş [vakit] namâzlarını da edâ ederlermiş.

Ma'hûd Süheyl'in oğlu Ebû Cendel hazretleri dahi bir aralık pederinin kayd ü bendlerinden halâs olarak kaçıp onlara iltihâk ederek, bundan sonra imâmet vazîfesini buna bırakmışlardır.

[49a]

Ber-vech-i beyân Ebû Cendel'in bu fırka-i Müslimîn'e iltihâkı etrâftan mesmû' olunca Eslem ve Gıfâr ve Cüheyne ve sâ'ir kabîlelerden İslâm olanlar dahi gelip bunlara iltihâk ederek üç yüz kadar yekûn teşkîl edip Mekke'nin bi'l-cümle Şâm yollarını kesip ehl-i Mekke'yi taht-ı tazyîke almışlardır. Zîrâ Kureyş ticâretle geçinir bir kavim olup ekseriyâ ticâretleri ise Şâm tarafıyladır.

Bunun üzerine hemân Resûl-i Ekrem hazretlerine elçi gönderip Ashâb-ı Kirâm hazerâtını dil-hûn eden mâdde-i ma'hûdenin sulh-nâmeden tayyedilerek ba'demâ Medîne-i Münevvere'ye Kureyş'ten her kim gelir ise kabûl buyurulup reddedilmemesini niyâz ü istirhâmda bulunmakla Resûl-i Ekrem hazretleri Ebû Basîr hazretlerine nâme-i hümâyûn gönderip ashâbıyla birlikte Medîne'ye da'vet buyurmuşlar ise de o sırada müşârün-ileyh hazretleri son nefese gelmiş bulunduğundan nâme-i sa'âdeti yüzüne ve gözüne sürerek teslîm-i rûh eylemişlerdir. Ebû Cendel hazretleri onu defnedip rûh-ı mukaddeslerini cinân-ı âliyâta ba'de'l-îsâl dîğer refîkleriyle birlikte Medîne-i Münevvere'ye gelip şeref-i mülâkāt-ı Resûlullâh ile müşerref olarak kesb-i selâmet ü sa'âdet buyurmuşlardır.

Bu Gazâda Vâki' Olan Mu'cizât-ı Bâhire

Emsâli misillü bu gazvede âsâr-ı inâyât-ı İlâhiyye olarak pek çok mu'cize şeref-zuhûr edip onlardan birisi Şâh-ı Velâyet Hazret-i Haydar-ı Kerrâr sulh-nâmeye yazılmış olan *"Muhammedun Resûlullâh"* cümle-i sâdıka-i şerîfesinin tayyolunması Süheyl tarafından taleb olundukta te'eddüben tereddüdde bulundukta Resûl-i Ekrem hazretleri "Yâ Alî, bir vakit gelir ki böyle teklîf senin hakkında dahi vukū'a gelse gerektir." buyurup fi'l-vâki' vak'a-i meş'ûme-i Sıffîn'de halîfe-i hak iken sulh-nâmeye yazılmış olan

"Emîrü'l-Mü'minîn" cümlesinin ihrâcıyla yerine "Alî bin Ebî Tâlib" yazılması teklîf olunmuş.

Ve Mekke-i Mükerreme'ye ileride [394]﴿مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لاَ تَخَافُونَ﴾ muktezâsınca ne sûretle dâhil olunacağı ve Ka'be-i Mu'azzama'nın miftâh-ı sa'âdeti nasıl alınacağı Ashâb-ı Kirâm hazerâtına tebşîr buyurulup mu'aharan aynıyla **[50a]** şeref-zuhûr buyurulmuştur.

Gazve-i Hayber

Hayber, Medîne-i Münevvere ile Şâm arasında birtakım mezâri'-i ma'mûre ve kılâ'-ı mevfûreyi hâvî bir vilâyet olup ibtidâ Medîne-i Münevvere'yi te'sîs eden "Yesrib" nâm kimsenin birâderi "Hayber" nâm kimse tarafından inşâ olunarak kendi nâmıyla be-nâm olmuştur. Ol vakit sekenesi umûmiyetle Yehûd tâ'ifesi olup hicret-i seniyyenin yedinci senesi Gazve-i Hudeybiye'den avdet esnâsında [395]﴿وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهِ﴾ âyet-i celîlesiyle feth u teshîr va'd buyurulmuştur.

Ber-vech-i beyân Benî Nadîr ve Benî Kurayza'dan nefy ü iclâ buyurulan Yahûdîlerin ekserîsi buraya gelip toplanmışlar, hattâ Benî Nadîr'in re'îsi bulunan Huyey bin Ahtab, Âl-i Hukayk'ın zî-kıymet eşyâlarını buraya getirip bir gizli mahalle defneylemişti. Kabâ'il-i Arab'ın en büyük ticâretleri Şâm'la olup Şâm yolu üzerinde tavâ'if-i Yehûd öyle toplanıp da kuvvet peydâ eylemeleri ehl-i İslâm hakkında bâ'is-i mazarrat u felâket olup, hâlbuki ehl-i İslâm'ın Kureyş-i Mekke'den endîşelerine binâ'en bu taraflara bakmaya vakitleri değil idi. Nihâyet Hudeybiye'de onlar ile vâki' olan musâlaha üzerine onlar tarafından endîşeleri zâ'il olarak bu tarafların endîşelerinin izâlesi çâresine bakmak zamânı gelmiş olmakla Hudeybiye'den avdetle yirmi gün kadar Medîne'de tevakkufla îcâb eden levâzımı bi't-tedârik dört yüz piyâde ve iki yüz süvârî ile Medîne-i Münevvere'den fekk ü hareketle bir gün sabâhla erkenden Hayber'e varıp, on gün kadar kal'aları muhâsara olunup, hicret-i seniyyeden mukaddem Mekke'ye teşrîfle hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek şeref-i İslâm'la müşerref olup kavm ü kabîlesi-

394 "Siz güven içinde başlarınızı kazıtmış veya saçlarınızı kısaltmış olarak…" Fetih, 48/27.

395 "Allah size, elde edeceğiniz birçok ganimetler vaad etmiştir. Şimdilik bunu size hemen vermiştir." Fetih, 48/20.

ni dahi kabûl-i İslâm'a teşvîk ü tergībde bulunan Evs Kabîlesi şeyhi Tufeyl ibn-i Amr-ı Devsî hazretleri de dört yüz kadar tebe'asıyla Medîne-i Münevvere'ye gelip Resûl-i Ekrem hazretlerinin Hayber üzerine teşrîflerini haber alarak hemân hareketle gelip ordu-yı hümâyûna iltihâk ederek **[51a]** kesb-i ibtihâc buyurdukları gibi, Devs Kabîlesi'nden Ebû Hureyre hazretleri de gelip Ehl-i Suffe'ye iltihâkla mazhar-ı iltifât-ı Resûlullâh olarak sağ oldukça şeref-i mülâzemetten münfekk olmayıp kuvve-i hâfızasının metânetine binâ'en pek çok ehâdîs-i şerîfe hıfz edip rivâyet buyurmuşlardır.

Kā'id-i cüyûşü'l-Müslimîn ve Fahr-i mübâhât-ı mürselîn Efendimiz hazretleri Hayber üzerine hareket-i Risâlet-penâhîlerinden akdem mukaddimetü'l-ceyş olmak üzere bir mikdâr merdân-ı zafer-âver ile Abbâd bin Bişr hazretlerini sevk edip esnâ-yı râhda tesâdüf buyurdukları Hayber câsûslarını giriftâr-ı pençe-i esâret eylemiş ve her ne kadar re'îsü'l-münâfıkîn İbn-i Übey bin Selûl mel'ûnu ittihâd-ı millet-i Yehûd illetiyle üzerlerine vukū' bulan hareket-i hümâyûndan ehl-i Hayber'e ma'lûmât verip gelecek olan askerin kıllet ü za'flarına binâ'en sabr u sebâtla ikdâm u gayrette bulunmaları husûsunda teşvîkātla ifsâdâtta bulunmuş ise de Resûl-i Ekrem hazretleri bi'l-izzi ve'l-ibcâl ibtidâ-yı vusûllerinde Hayber kal'alarından Netât nâm kal'a-i meşhûre civârına şeref-nüzûl buyurup oradan cenge başlamaya karâr vermişler ise de, Ashâb-ı Kirâm hazerâtından Hubâb bin Münzir huzûr-ı hümâyûna çıkıp "Yâ Resûlallâh, buraya nüzûlünüz muktezâ-yı vahy-i İlâhî değil ise tebdîl-i mekân buyurulması müsterhamdır. Zîrâ burası kal'a-i Netât'a pek yakın bulunduğu gibi Hayber'in en bahâdır ve ceng-âverleri burada toplanmış olduklarından başka, düşman kal'a üzerinden bizim hâlimize vâkıf ve attıkları okları bize vâsıl olup bizim oklarımız ise aşağıdan yukarıya atılmak lâzım olduğu cihetle derûn-ı kal'aya erişmez. Ve bir de burası hurmalık ve çukur olmakla havâsı sakîl bir mahaldir. Münâsib görülürse başka münâsib bir mahalle nakl edelim." demeleri üzerine re'ylerini takdîr ü tasvîb buyurmakla Ashâb-ı Güzîn hazerâtı etrâfa dağılıp ba'de't-taharrî Recî' nâm mahal münâsib görülerek ordu-yı hümâyûn nakl olunup kılâ'-ı mezkûreden ibtidâ Es'âb'ın hisârı, ba'dehû Netât Kal'ası, ba'dehû bir bir kal'aların cümlesi feth olunup, ancak cümlesinden sarp ve gāyetle müstahkem olan Kamûs Kal'ası gerek metânet ve ge-

rek kesret-i müdâfi'în cihetinden pek menî' olmakla **[52a]** ibtidâ Sıddîk-i A'zam hazretleri, ba'dehû Fârûk-ı A'zam hazretleri livâ-yı sa'âdet-iltivâyı yed-i himmet ü gayretlerine alıp a'dâ-yı dîn ile mücâhedede fevka'l-âde şecâ'at ü besâlet ibrâzıyla gayret eylemişler ise de ol gün feth u teshîri müyesser olmayınca Resûl-i Ekrem hazretleri "İnşâ'allâh yarın livâ-yı şerîfi bir zât eline teslîm edeceğim ki ol zât Cenâb-ı Allâh ve Resûlü'nü sever, Cenâb-ı Allâh ile Resûlü de onu sever. Bu kal'anın feth u teshîri onun yediyle vâki' olacaktır." buyurup "Bilâ-ta'yîn böyle bir şerefe mazhar olacak kimse acabâ kimdir?" diyerek Muhâcirîn-i Kirâm ve Ensâr-ı İzâm hazerâtının en büyükleri bile bu şerefe olmak emel ve ârzûsuyla tâ-be-sabâh temennîde bulunmuşlar, hattâ Fârûk-ı A'zam hazretleri "Dünyâda ve müddet-i ömrümde kavm ü kabîlem beyninde hîçbir gûnâ şeref ü imtiyâza nâ'il olmak emel eylemedim, ancak yevm-i mev'ûdda taraf-ı eşref-i Risâlet-penâhîden livâ-yı zaferin benim elime verilmesi husûsunda hâsıl olan ârzû ve iştiyâkımı ta'rîften âcizim." buyurmuştur.

Sâ'ir Ashâb-ı Kirâm hazerâtının ahvâl-i kemâlât-iştimâlini buna kıyâs etmeli.

Hazret-i Haydar-ı Kerrâr'ın mübârek gözleri ağrımakla bu şerefe onların mazhar olmaları hîç hâtır u hayâle gelmez iken taraf-ı eşref-i Hazret-i Peygamberî'den şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye üzerine hemân bulunduğu mahalden alıp huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye ihzâr ve taraf-ı eşref-i Risâlet-penâhîlerinden mübârek rakîk-i sa'âdetlerinden Haydar-ı Kerrâr hazretlerinin gözlerine bir mikdârı sürüldüğü ânda kat'iyyen kesb-i âfiyet buyurmakla mübârek dest-i füyûzât-peyvest-i hümâyûnlarıyla kendi zırhlarını Hazret-i Haydar-ı Kerrâr'a giydirip ve Zü'l-fikār-ı nusret-medâr[1] meyân-ı besâletlerine bağlayıp livâ-yı sa'âdet-ihtivâyı da bizzât yed-i mü'eyyed-i Hazret-i Haydar'a tevdî' u teslîm buyurup birtakım vesâyâ-yı celîle telkîn buyurduğu sırada Hazret-i Haydar-ı Kerrâr da "Yâ Resûlallâh! Ehl-i Hayber cümleten şeref-i İslâm'la müşerref olmadıkça kılıncı elimden bırakmam!" dedikte Resûl-i Ekrem hazretleri "Yâ Alî! Düşmanla harb ü kıtâlde zinhâr ta'cîl etmeyip ibtidâ onların içine dâhil oldukta kendilerini dîn-i İslâm'a da'vet ve dîn-i İslâm'da olan **[53a]** mehâsin ü mezâyâyı ve onlara lâzım gelen vezâ'if-i dîniyyeyi onlara güzelce teblîğ ü beyân

eyle. Zîrâ ol Kādir-i Mutlak hakkı için Cenâb-ı Hak senin sebebinle bir kişiye hidâyet eylese senin için nice kızıl develere mâlik olmaktan hayırlıdır." Birtakım vesâyâ-yı celîle dahi beyân buyurduktan sonra Hazret-i Haydar-ı Kerrâr vukū' bulan müsâ'ade-i seniyye üzerine meydân-ı mübârezeye müsâra'atla [396](هَلْ مِنْ مُبَارِزٍ) da'vetiyle i'lân-ı cidâl buyurdukta hâkim-i kal'a Merhab'ın birâderi Hâris nâm bahâdır-ı bed-nâm evvelce birkaç tâne Ashâb-ı Kirâm'ı şehîd etmiş olmakla mağrûrâne mukābele-i Şîr-i Hudâ'ya cür'ette bulunması üzerine Hazret-i Haydar-ı Kerrâr ilk hamlede cânını cehenneme îsâl ve onun arkasında meydân-ı mübârezeye çıkan birkaç pehlivânları dahi sırasıyla öbürüsüne terfîk edip müte'âkiben hâkim-i kal'a Merhab ol havâlîde meşhûr pehlivân-ı nâmdâr bulunduğuna istinâden kemâl-i azamet ü gurûrla birtakım eş'âr-ı hamâset-şi'âr okuyarak iki zırhı birbiri üzerine giyip birtakım seyl ü silâhla müsellah olarak meydân-ı cidâle çıkıp makām-ı temedduh u iftihârda ratb ü yâbis birçok lâf u güzâf taraf-ı Şîr-i Hudâ'ya havâle ettiği hamlesi taraf-ı Haydar'dan def' u izâle ile müte'âkiben Hazret-i Haydar tarafından havâle buyurulan hamle-i Zü'l-fikār başıyla berâber başında bulunan tolgayı iki parça ederek pehlivân-ı şöhret-şi'ârı hâk-ile yeksân ve cânını karîn-i nîrân buyurmakla az zamân içinde ol kal'a-i üstüvâr feth u teshîr olunarak Asdaku'l-Enbiyâ hazretlerinin tebşîrât-ı celîleleri izhâr buyurulmuştur.

Ehl-i siyerin beyânlarına göre bu gazâ-yı mübârekte Hazret-i Haydar-ı Kerrâr'dan âdetâ tavk-ı beşerin fevkinde âsâr-ı kuvvet ü şecâ'at zuhûr edip, hattâ kal'a kapısını mahallinden ayırıp da kalkan makāmında isti'mâl eyledikleri mervîdir. Kılâ'-ı mezkûrenin cümlesi birer birer feth olunup va'd-i İlâhî muktezâsınca pek çok emvâl-i ganâyim iğtinâm olunup, hattâ Âl-i Hukayk'ın medfûn olan defînesi bulunarak çıkan evânî vü huliyyâtın kıymetleri **[54a]** on bin altın tahmîn olunmuştur.

Bu esnâda maktûl Merhab'ın hemşîresi Zeyneb bint-i Hâris nâm mekkâre-i gaddâre karındaşının intikāmını almak zu'muyla hediye sûretinde püryân edip huzûr-ı Hazret-i Sultân-ı Enbiyâ'ya takdîm eylediği mesmûm koyun takdîm olundukta ba'zı Ashâb-ı Kirâm hazerâtıyla tenâvülüne baş-

396 "Benimle teke tek dövüşecek kimse var mı?" Buhârî, Megāzî, 23; Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, III, 385.

landığı sırada Vâkıf-ı esrâr-ı Hudâ hazretleri "Yemeyiniz! Zîrâ bu koyun mesmûm olduğunu bana haber veriyor!" buyurmasıyla Ashâb-ı Kirâm çekilmişler ise de, Berâ bin Ma'rûr'un oğlu Bişr bir lokma yutmuş olmakla vefât eylediği gibi Resûl-i Ekrem hazretleri de bir mikdâr çiğnemiş olmakla der-akab vücûd-ı mübâreklerinde te'sîri hissedilerek mübârek iki gözlerinin arasından hacâmat yaptırıp zehrin te'sîri zâ'il olduktan sonra ol koyunu tesmîm eden Sellâm bin Mişkem'in zevcesi merkūme Zeyneb bintü'l-Hâris huzûr-ı Hazret-i Sultân-ı Ebrâr'a ihzâr olunup bu ihânete sebeb-i kabâhatten su'âl olundukta "Eğer hak peygamber isen te'sîr etmeyerek sıdkın zâhir olup ve eğer yalancı isen elinden halâs oluruz diye yaptım, şimdi hak peygamber olduğun zâhir olmakla îmân ettim." diye cevâb vermekle îmânı sebeb-i necâtı olarak sebîl-i tahliye olunmuş ise de müte'âkiben eser-i semmle Bişr vefât etmekle vârislerinin iddi'âları üzerine kısâsen katl ü i'dâm olunup cezâsını bulmuştur.

Ba'de'l-feth Hayber arâzîsi Beytü'l-Mâl için zabt olunup nisvân u sıbyânı esîr edilerek bâkî ahâlîsi yarıcılıkla yerlerinde ibkā olunmuşlardır.

Fârûk-ı A'zam hazretlerinin zamân-ı hilâfetlerinde ol havâlîde bulunan Yahûdîlerin muktezâ-yı hıyânetleri olarak nefy ü iclâ olunana kadar Hayber'de kalmışlardır.

Medîne-i Mübâreke'ye iki konak mesâfede bulunan Fedek nâm karye ahâlîsi Hayber'in fethini işittikleri gibi havf u haşyete düşerek arâzîleri Resûl-i Ekrem hazretlerinin olmak üzere yarıcılıkla yerlerinde ibkā olunmaları **[55a]** istirhâm olunarak ol vechile mahallerinde ibkā olunmuşlardır.

Hayber esîrleri içinde Huyey bin Ahtab'ın kızı Safiyye dahi bulunup rü'esâ-yı Yehûd'dan Rebî' ibn-i Hukayk'ın oğlu Kinâne henüz tezevvüc etmiş olduğu hâlde bu kere Hayber'de maktûl olarak mezbûre Safiyye gelin olduğu hâlde dul kalıp, hâlbuki gāyet güzel olmakla esîrlerin taksîminde her kimin hissesine isâbet eylese dîğerlerinin gönlü kalarak bâ'is-i fitne olmak ihtimâline binâ'en Resûl-i Ekrem hazretleri bu hâtırayı izâle için Safiyye'yi kendi hissesine mahsûben intihâb buyurup i'tâk ederek tezevvücle Ümmehât-ı Mü'minîn sırasına idhâl buyurmuşlardır.

Ba'de'l-feth Hayber'den avdette Vâdi'l-Kurâ nâhiyesine varılıp orada bulunan Yahûdîler dîne da'vet olunup ibâ' u imtinâ'da bulunarak içlerinden biri meydân-ı mübârezeye çıkıp er dilemesi üzerine Hazret-i Zübeyr katl ederek cânını cehenneme ısmarladığı gibi dîğer biri dahi çıkıp Hazret-i Zübeyr onu da öbürüsüne terfîk edip, ba'dehû yürü[yü]şle Vâdi'l-Kurâ zabt olunup emvâli iğtinâm olunarak beyne'l-mücâhidîn taksîm ü tevzî' olunup ahâlîsi Hayber ahâlîsi gibi çiftçi olmak üzere yerlerinde ibkā olunup, ba'dehû Medîne'ye yedi sekiz konakta Medîne ile Şâm arasında bulunan Teymâ beldesi ahâlîsi dahi cizye vermek üzere kabûl-i zimmetle halâs olarak etrâf ü civârda bulunan bi'l-cümle kabâ'il ü aşâyir pey-der-pey satvet-i İslâmiyye'den ürkerek birer birer arz-ı inkıyâda başlamakla, Medîne-i Münevvere'ye avdet buyurulduktan sonra ara sıra etrâfa seriyyeler gönderilerek her tarafta satvet-i İslâmiyye gösterilerek az zamân içinde fırka-i İslâmiyye hâ'iz-i nisâb olarak pek büyük kuvvet ve şevket ü şân peydâ ederek Mekke-i Mükerreme'nin fethine isti'dâd hâsıl olmuştur ki, ber-vech-i beyân fütûhâtın cümlesi Hudeybiye Musâlahası'nın semerât-ı hasenesidir. Zîrâ eğer Kureyş ile musâlaha olunmayarak ehl-i İslâm ol taraftan emîn olmasa idi beri **[56a]** tarafta böyle kemâl-i emniyetle muzafferiyet ü fütûhâta muvaffak olunamazdı. İşte ol vakit musâlaha-i mezkûrenin şartlarını ağır ve İslâm hakkında muzırr görerek i'tirâzda bulunanlar bu def'a zanlarındaki hatâlarına vâkıf olarak etmiş oldukları i'tirâzlara nedâmetle tâ'ib ü müstağfir olmuşlardır.

İşte ber-vech-i beyân bu hâller sunûf-ı askeriyye için kumandanın vazîfesine adem-i müdâhale hakkında pek büyük bir ders-i ibret ve kitâb hükmündedir. (İşte bu sene Yemen tarafından Eş'arî Kabîlesi'nden birçok kimseler Ebû Mûsâ el-Eş'arî'yle birlikte Medîne'ye gelip hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek şeref-i İslâm'la müşerref olmuşlardır.)[397]

Seriyye-i Mûte

Hicret-i seniyyenin sekizinci senesi diyâr-ı Şâm'dan Kerek beldesinin kıble cânibinde Belkā'ya tâbi' olan Mûte nâm mahalde Rûmlar ile ibtidâ vâki' olan muhârebe olup, sebebi de taraf-ı eşref-i Seyyidü'l-Enbiyâ

397 [Parantez içindeki kısım müellif tarafından sonradan eklenip sayfanın karşısına kaydedilmiştir.]

tarafından Hâris bin Umeyr-i Ezdî ile Basra vâlîsine nâme-i hümâyûn irsâliyle dîne da'vet olunup müşârün-ileyh Hâris hazretleri Mûte'ye vâsıl oldukta Kayser-i Rûm ümerâsından Şürahbîl bin Amr el-Gassânî nâm habîs, müşârün-ileyhin Hazret-i Peygamber tarafından elçi olduğuna vâkıf olduğu hâlde katl eylemesi üzerine Resûl-i Ekrem hazretleri hemân âzâd-kerdeleri bulunan Zeyd bin Hârise hazretlerini emîr-i ceyş ta'yîn buyurup livâ-yı sa'âdet-iltivâyı dest-i zafer-peyvest-i âlîlerine teslîm ve ma'iyyet-i aliyyelerine de üç bin kadar asker-i nusret-medâr terfîk edip bizzât hâric-i Medîne'de Seniyyetü'l-Vedâ' nâm mahalle kadar teşyî' buyurarak sevk edip; müşârün-ileyh Zeyd hazretleri şehîd düşerse yerine Ca'fer bin Ebî Tâlib hazretleri, o da şehîd olursa Abdullâh bin Revâha, o da şehîd olursa asâkir-i İslâmiyye beynlerinde dilediklerini kumandan ta'yîn ederek alem-i sa'âdeti ona teslîm eylemelerini fermân buyurup merkūm Şürahbîl ise asâkir-i İslâmiyye'nin hareketini işittiği gibi birâderi Sedûs ibn-i Amr ile ileriye bir mikdâr süvârî sevk edip hemân külliyetli asker cem'ine kıyâm edip taraf-ı Kayser'den dahi istimdâd ederek asâkir-i İslâmiyye'ye karşı pek büyük bir ordu teşkîl edip, mûmâ-ileyh Sedûs sür'at-i serî'a ile Vâdi'l-Kurâ nâm mahalde asâkir-i İslâmiyye'ye mülâkî olarak hemân harbe mübâşeret eylemiş ise de münhezim olarak kendisi de maktûl olmakla asâkir-i İslâmiyye hareketle Ma'ân'a vâsıl **[57a]** oldukta kendilerine karşı Rûm tarafından yüz bin askerden ziyâde bir mükemmel ordu gelmekte olduğunu haber almakla rü'esâ-yı askere bi't-tab' durgunluk târî olarak iki gün Ma'ân'da ikāmetle keyfiyyeti Resûl-i Ekrem hazretlerine bildirip alınacak emre göre hareket olunmaya karâr verilmiş ise de, Abdullâh ibn-i Revâha hazretleri sâ'ir rü'esâ ve askerleri teşcî' u teşvîkle mütevekkilen-alallâh hemân düşman tarafına yürüyüp Mûte nâm mahalle varıldıkta düşman askeri gelip görünüp gerek adedce ve gerek âlât u edevât ve sâ'ir mühimmât-ı harbiyyece o kadar mükemmel bir orduya üç bin askerle mukābele dâ'ire-i imkândan hâric olduğu anlaşılmış ise de geriye dönüp bâkî kalan askeri kurtarmak da müşkil olmakla mütevekkilen-alallâh hemân Zeyd bin Hârise hazretleri livâ-yı necât-iltivâ-yı sa'âdeti eline alıp meydân-ı muhârebeye atılıp, bi'l-cümle asâkir-i İslâmiyye de etrâfında saf bağlayıp harbe mübâşeret olundukta Hazret-i Zeyd mızrâkla vurularak şerbet-i şehâdeti nûş eylemesi üzerine hemân sancağ-ı sa'âdeti Ca'fer bin Ebî Tâlib hazretleri

alıp o dahi pek çok yaralar aldığı hâlde aslâ fütûr göstermeyip mevki'inde sabr u sebâtta bulunup, hattâ sağ eli kesildikte alem-i sa'âdeti sol eline alıp, sol eli dahi kesildikte hemân sancağ-ı sa'âdet üzerine kapanmak üzere iken şehîd olmakla hemân Abdullâh bin Revâha hazretleri koşup livâ-yı sa'âdet-ihtivâyı eline alarak harbe kıyâm edip, bu da şehîd olunca ordu-yı hümâyûn kumandansız kalarak bozulup dağılmaya başladıkta Ebû Yüsr el-Ensârî hazretleri ehl-i İslâm tarafından emârete her kim intihâb olunursa ber-vech-i emr-i Nebevî alem-i sa'âdeti ona teslîm eylemek üzere eline alıp Sâbit bin Erkam-ı Aclânî hazretlerine verip asâkir-i İslâmiyye münhezim olarak geriye dönüp giderler iken Hâlid bin Velîd hazretleri önlerine geçip sebât ettirmek istedi ise de kābil olmayıp, yalnız kendileri bir mevki' intihâb edip düşmana karşı sebât edip, ba'dehû Kutbe bin Âmir askerin önüne geçip "Ey cemâ'at-i Müslimîn! Kaçarak küffâr elinde ölmekten ise onlar ile mücâhede ederek sa'îd olarak muhârebe **[58a]** edip şehîd olarak cennete gitmek elbette daha hayırlıdır!" diyerek hamiyyet-i İslâmiyye'yi tahrîk edecek yolda nutuk îrâdıyla bozgun askeri geri çevirip cümlesi Hâlid bin Velîd hazretlerinin başına toplandıkta Sâbit ibn-i Erkam hazretleri sancağ-ı şerîfi getirip Hâlid bin Velîd hazretlerine takdîm etmek istemiş ise de "Sen ona benden daha ziyâde lâyıksın, zîrâ hem benden yaşlısın ve hem de benden evvel İslâm olup Bedr vak'asında bulunan kibâr-ı Sahâbe'densin." diyerek Hazret-i Hâlid kemâl-i ihtirâm izhârıyla kabûlden ihtirâz eylemiş ise de müşârün-ileyh Sâbit hazretleri Hazret-i Hâlid'e hitâben "Sen harbe cümlemizden ziyâde vâkıf olduğun gibi ben alem-i sa'âdeti ancak sana vermek üzere aldım." deyip, "Ey cemâ'at-i Müslimîn! Hâlid'in emâretine râzı mısınız?" diye nidâ eyledikte cümlesi birden rûy-ı kabûl göstererek onun emri altına girip, Hazret-i Hâlid de sancağ-ı sa'âdeti eline alıp asâkir-i Müslime'yi fenn-i harb üzere tertîb buyurup kemâl-i sebât ü metânetle merdâne müdâfa'a vü muhârebede bulunarak güneşin gurûbuyla iki taraf birbirinden ayrılmışlardır.

İşte bu gün Hazret-i Hâlid'in ibrâz buyurduğu şecâ'at ü besâletle usûl-i hareketi a'dânın bile nazar-ı hayret ü takdîrini celb eylemiştir. Zîrâ ol gün elinde dokuz tane kılıç kırılmıştır.

Ber-vech-i beyân düşmanın her cihetten kesret ü kuvveti ve onlara nisbetle asâkir-i Müslime'nin kıllet ü za'fı ile berâber meydân-ı muhârebede vâki' olan sebât ve mücâhedeleri düşman ordusunun bayağı gözlerini yıldırmış ise de fevka'l-âde kesretlerine binâ'en ertesi gün her taraftan ordu-yı Müslimîn'i ihâta ederek muhâsaraya alıp cümlesini bitirmeye karar vermişler ise de, Hazret-i Hâlid ale's-sabâh asâkir-i İslâmiyye'yi sûret-i lâyıkada tanzîm ü ta'biye buyurduğu sırada vaz'iyyetlerini değiştirerek dümdâr[ı] pîşdâr ve sağ cenâhı sol cenâha ve bi'l-aks geçirip düşmanın her fırkası kendi önünde dünkü gün görmüş olduğu askerin gayrısını görerek yeniden asâkir-i İslâm'a imdâd gelmiş fikrine zâhib olup, Hâlid ise def'aten onların üzer[ine] sâ'ika gibi şiddetle hücûm eylemesi üzerine **[59a]** düşman bozulup meydân-ı harbde birçok esliha ve mühimmât-ı sâ'ire bırakarak geriye çekilmişler ise de düşmanın gerisi pek çok olup bu bâbda maslahat ise asâkir-i İslâmiyye'yi giriftâr oldukları mühlikeden halâs, düşmanın bu inhizâmını fırsat ve bu fırsatı ganîmet sayarak hemân geriye çekilip hey'et-i mecmû'asına halel getirmeden yavaş yavaş dönüp sâlimen Medîne-i Münevvere'ye vâsıl olmak muvâfık-ı maslahat görülmüştür ki, Hazret-i Hâlid doğrusu [bu] bâbda fenn-i harbce şâyân-ı kayd mahâret ü hareket göstermişlerdir.

Hâlid bin Velîd ve Osmân bin [Talha bin] Ebî Talha ve Amr bin el-Âs Hazerâtının İslâmları

Müşârün-ileyhim hazerâtından Hâlid bin Velîd Benî Mahzûm eşrâfından olup kavm-i Kureyş'in süvârî kumandanı olup fenn-i harb kendisine mevhibe-i İlâhiyye olarak verilmiştir. Hattâ Uhud Gazâsı'nda ber-vech-i beyân Kureyş ordusu münhezim ve asâkir-i İslâmiyye gālib olmuş iken müşârün-ileyh hazretlerinin hareketleri sâyesinde Kureyş galebe eylemişlerdi.

Müşârün-ileyh hazretleri İslâm olduktan sonra dîn-i İslâm'a dahi pek büyük hizmetlerde bulunarak diyâr-ı Rûm'un bilâd-ı İslâmiyye'ye ilhâkına sebeb-i müstakil olmuştur.

Osmân bin Talha hazretleri dahi Abdüddâr evlâdından Ka'be-i Mükerreme'nin perdedârlık vazîfeleriyle mükellef olarak miftâh-ı Ka'be dahi

onların olmakla Ka'be-i Mu'azzama'ya girmek onların müsâ'adelerine mütevakkıf olduğu gibi gazavât-ı sâbıkada beyân olunduğu vechile Kureyş'in meşhûr bahâdırlarındandır.

Amr bin el-Âs dahi Benî Sehm Kabîlesi'nin eşrâfından ve dühât-ı Arab'dan a'kal-i ukalâ, hakîm [ü] fehîm bir zât olup ne kadar mühimm ü müşkil işler olsa dahi hall ü tesviyesi husûsunda umûr-ı âdiye hükmünde olarak hall ü tesviye olunup, hicret-i seniyyenin sekizinci sene eşrâf-ı Kureyş'in en bahâdırlarından böyle büyük zâtın birlikte Medîne-i Münevvere'ye gelip de şeref-i İslâm'la müşerref olmaları kabâ'il-i Kureyş'i dil-hûn ve bi'l-cümle ehl-i îmânı mesrûr u memnûn buyurmuştur.

[60a] Musâlaha-i Hudeybiye muktezâsınca Kureyş tarafından endîşe zâ'il olduğu gibi Medîne etrâfında bulunan a'dâ-yı dîn de bir dereceye kadar kahr u tedmîr olunarak diyâr-ı Medîne taht-ı emniyyete dâhil olup bir haylî bahâdırân-ı Kureyş İslâm olarak asâkir-i İslâmiyye'ye iltihâk ederek şevket-i İslâmiyye kesb-i nisâb-ı kudret etmekle Medîne-i Münevvere'den takım takım seriyyeler çıkarıla[rak] etrâf ü eknâfta bulunup taht-ı emâna dâhil olmayan gürûh-ı müşrikîni ya İslâm'la kesb-i şeref ü sa'âdet veyâhûd kabûl-i cizye ile veyâ kayd-ı esâretle iğtinâm-ı ganâyime mecbûr ederek dâ'ire-i İslâmiyet tevsî'a başlamıştır.

Feth-i Mekke-i Mükerreme

Ber-vech-i beyân Hudeybiye'de akd olunan musâlahada Huzâ'a Kabîlesi Resûl-i Ekrem hazretlerinin zîr-i himâyelerine ilticâ ve Benî Bekr Kabîlesi de Kureyş-i Mekke'nin ahd ü emânına dâhil olup, hâlbuki Huzâ'a Kabîlesi'yle Benî Bekr beyninde vâki' olan adâvet-i kadîmeye binâ'en hicret-i seniyyenin sekizinci senesi Benî Bekr bağteten Huzâ'a Kabîlesi üzerine hücûm edip rü'esâ-yı Kureyş'ten Safvân ibn-i Ümeyye ve İkrime bin Ebû Cehl ve Süheyl bin Amr ve Huveytıb ibn-i Abdüluzzâ ve Mikrez[398] ibn-i Hafs gibi eşirrâ-yı Kureyş ma'iyyetlerinde bulunan haşerâtla Benî Bekr'e yardım ederek Huzâ'a'dan yirmi üç kimseyi katl ettikleri vahy-i celîl-i İlâhî ile Resûl-i Ekrem hazretlerine bildirildiği gibi Huzâ'a Kabîlesi'nden Amr bin Sâlim kırk nefer kimse ile gelip Mu'înü'l-âcizîn hazretlerine arz u istir-

398 [Metinde "Mükriz" şeklinde harekelenmiş olan bu ismin doğrusu "Mikrez"dir.]

hâmında bulunup bu vechile Kureyş tarafından musâlaha nakz olunmakla kendilerine taraf-ı eşref-i Seyyidü'l-Enbiyâ'dan me'mûllerinin fevkinde mu'âvenet buyurularak ricâlarının is'âf olunacağı beyân olunarak dil-şâd buyurulup Kureyş'e yâ Huzâ'a'dan katl olunanların diyetlerini te'diye ile onları memnûn veyâ Benî Bekr'i himâyeden sarf-ı nazar etmeleri husûsunda fermân-ı risâlet teblîğ olunup, Kureyş ise her iki teklîfi kabûl ile fermân-ı Resûlullâh'a ser-fürû eylemeyi azametlerine münâfî vü mugāyir görmüşler ise de kendileri nakz ederek taraf-ı eşref-i Hazret-i Peygamberî'den görecekleri mücâzâtı düşündükçe pek ziyâde havf u telâşa düşerek Hâris bin Hişâm ve Abdullâh bin Ebî Rebî'a havf ile şerîk-i cinâyetleri bulunan arkadaşlarına mürâca'atla **[61a]** "Sizin vâki' olan hareketiniz nakz-ı ahd olarak bizi pek büyük belâya giriftâr edecektir." diyerek ağızlarına geleni söyleyip, nihâyet Resûl-i Ekrem hazretlerinin dâmen-i afv u emânına sarılarak musâlahayı tecdîd eylemek üzere bir ân evvel Ebû Süfyân'ı Medîne-i Münevvere'ye irsâl edip Ebû Süfyân dahi ol ümîd ve ârzû ile Medîne-i Münevvere'ye gelip kendisinin kerîmesi Resûl-i Ekrem hazretlerinin zevce-i mutahharaları Ümmü Habîbe hazretlerinin hâne-i sa'âdetlerine dehâletle vâsıta-i şefâ'at olmasını niyâz edip almış olduğu cevâb-ı redd üzerine huzûr-ı Hazret-i Seyyidü'l-Mürselîn'e mürâca'atla tecdîd-i musâlaha buyurulmasını niyâz u istirhâmda bulunmuş ise de rûy-ı rızâ göremeyerek çıkıp Sıddîk-i A'zam hazretlerine, ba'dehû Osmân ibn-i Affân ve Alî bin Ebî Tâlib ve Ensâr-ı Kirâm hazerâtının ulusu bulunan Sa'd bin Ubâde hazerâtı gibi ekâbir-i Ashâb'ın cümlesine baş vurarak taleb-i mu'âvenette bulunmuş ise de cümlesi tarafından hîçbir gûnâ mu'âvenette bulunmak yed-i iktidârlarından hâric olduğunu beyânla, "Resûl-i Ekrem hazretleri her kimi himâye ederlerse biz ancak onları himâye etmeye mecbûruz." demeleri üzerine çâr-nâ-çâr Fârûk-ı A'zam hazretlerine mürâca'atla tecdîd-i musâlaha husûsunda niyâz u istirhâmda bulundukta Fârûk-ı A'zam hazretleri "Değil bu bâbda şefâ'at, bil ki âlemde bir a[r]kadaş bulamayıp da yalnız hurde bir karınca bulsam onu kendime yoldaş ederek sizinle cenk edip müstahak olduğunuz mücâzâtı icrâdan kalmak ihtimâlim yoktur!" diyerek doğrudan doğruya cevâb-ı redd verip, Ebû Süfyân her taraftan me'yûs ü nâ-ümîd olunca Resûl-i Ekrem hazretlerinin merdümek-i çeşm-i iftihârları bulunan Seyyidetü'n-Nisâ Hazret-i Fâtımatü'z-Zehrâ'ya dehâletle "Ey

kerîme-i muhtereme-i Muhammedî ve ey nûr-ı ayn-ı Hâşimî! Sen olsun himâye buyursan olmaz mı?" diye pek çok yalvarmış ise de Hazret-i Fâtıma "Ben bir hâtûn kimseyim, himâye edemem." diyerek cevâb-ı redd alınca, Hazret-i Hasan'a işâretle "Şu oğluna emreyle ki mecma'-ı nâsa çıkıp beni himâye ettiğini i'lân buyursun, bana yetişip o da Kıyâmet'in son gününe kadar Arab'ın ulusu olur." deyip, Hazret-i Fâtıma da "Oğlum pek küçük çocuktur, kimseyi himâye edecek ve kimseye ahd **[62a]** ü emân verecek sinne bâliğ değildir." diyerek i'tizâr buyurmakla Ebû Süfyân şaşırıp, yine Hazret-i Haydar-ı Kerrâr'a dehâletle "Yâ Alî, ben işin sarpa sardığını anladım. Bârî bana bir nasîhat verip işime yarayacak bir çâre-i selâmet göster." diyerek vâki' olan ısrâr u ibrâmı üzerine Hazret-i Alî nâ-çâr kalıp "Sen Kureyş'in ulusuyum iddi'âsında bulunuyorsun. Çık, nâs içinde bir umûmî himâye i'lân edip avdet eyle." diyerek başından savıp, Ebû Süfyân da "Bu tedbîr kifâyet eder mi, ne dersin?" dedikte, Hazret-i Alî "Orasını bilemem fakat başka tedbîr de bilemem." deyip, Ebû Süfyân da hemân Mescid-i Sa'âdet'in kapısına varıp âmme-i nâsa hitâben "Ey nâs! Ben iki tarafı dahi taht-ı ahd ü emânım altına aldım. Vallâhi kimse benim ahd ü emânımı bozamaz zannederim." deyip kendisini hîçbir kimse tasdîk etmediği hâlde devesine binip hâ'ib ü hâsir olduğu hâlde avdet ve Ashâb-ı Kirâm hazerâtı da onun bu hâline gülüşerek hande-zen-i hakāret olmuşlardır.

İşte bu sırada Ebû Süfyân Medîne-i Münevvere'de devr-i ebvâb ederek tecdîd-i musâlahaya çâre arayarak ziyâdece eğlendiğinden Kureyş tâ'ifesi Ebû Süfyân'ın dîn-i İslâm'ı kabûl ederek gizlice onlara tâbi' olduğuna zâhib olarak onu ithâma kalkışıp, Ebû Süfyân ise ber-vech-i beyân hâ'iben gece ile Mekke'ye dâhil olarak hânesine vâsıl olup Kureyş tarafından ol vechile ithâm olunduğunu karısı kendisine haber verip, bu vakte kadar Medîne'de ne yaptığını su'âl edip Ebû Süfyân da hîçbir şey yapamayarak hâ'iben geldiğini beyân eylemesi üzerine karısı Hind hiddetle göğsüne çifteli katır gibi bir depme vurarak müstahak olduğu mu'âmelenin mukaddimesini göstermiştir.

Ebû Süfyân ise kavminin kendini ber-vech-i beyân ithâmı ve karısının bu mu'âmelesinden dünyâya küsmüş gibi bir köşeye çekilip, sabâhla Safâ ve Merve'deki İsâf ve Nâ'ile nâm putların yanlarına varıp onlar için kur-

bânlar keserek tebri'e-i zimmete çalışıp sağ oldukça onlara ibâdete mülâzemette bulunacağına ahd ü peymân **[63a]** verip Eşrâf nâm eşrâr-ı Kureyş yanına gelerek ne yaptığından vâki' olan su'âllerine cevâben "Vallâhi Muhammed'den musâlaha istedim, hîçbir cevâb vermedi. Ebû Bekr'e gittim, ondan dahi bir hayır göremedim. Ömer ibn-i Hattâb'a vardım, bize ondan büyük düşman görmedim. Kâmilen Ashâb-ı Muhammed'e mürâca'at ettim, hîçbirisinden rûy-ı muvâfakat göremedim. Hükümdârlarına bu vechile itâ'at ü inkıyâd eder bir kavm görmedim. Binâ'en-aleyh hîçbir şeye muvaffak olamadım. Nihâyet tekrâr Alî'nin yanına varıp bir çâre talebinde bulunup, onun ihtârıyla kendiliğimden bir musâlaha-i umûmiyye i'lân ettim." demesi üzerine "Ey, Muhammed senin bu i'lânını tasdîk etti mi?" dediklerinde "Hayır tasdîk etmedi, ammâ ne yapayım, başka çâre bulamadım." deyip, onlar da "Öyle ise hîçbir şey yapamamışsın, Alî seninle eğlenmiş. Sen bize bir sulh haberi getirmedin ki emîn olalım veyâ muhârebe haberi getirmedin ki biz de hâzırlanalım." diyerek pek ziyâde ta'n u tevbîhte bulunmuşlar.

Resûl-i Ekrem hazretleri ise Ebû Süfyân'ın avdetinden sonra hemân şiddetle tedârikât-ı harbiyyeye kıyâm ederek, Sıddîk-i A'zam hazretlerini çağırtıp teşrîf ederek huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye oturup beynlerinde bir haylî istişâreden sonra Resûl-i Ekrem hazretleri onu sağ tarafına alıp, Fârûk-ı A'zam hazretlerini da'vet buyurup Fârûk-ı A'zam hazretleri gelip huzûr-ı Hazret-i Nebevî'ye oturup sûret-i mahremânede biraz da onunla müşâverede bulunup, Fârûk-ı A'zam hazretleri alenen "Yâ Resûlallâh, onların küfrün başları olarak hakk-ı hümâyûn-ı risâletinize sâhir ü kâhin diyerek ifk ü iftirâda bulunan onlardır. Onların köklerini kesmek lâzımdır!" dedikleri anlaşılmakta imiş. Çünkü Resûl-i Ekrem hazretleri emretmedikçe her vakit Ashâb-ı Kirâm nezd-i pâk-i Risâletlerine varmadıkları cihetle bu hâli seyr ü temâşâ ederek hakîkat-i bahs neden ibâret olduğunu bilemeyip, yalnız Hazret-i Ömer'in hiddet ü gazabile vâki' olan sözlerini işitip "Acabâ neye darılıyor?" diyerek birbirlerine sorarlardı.

Ba'dehû Resûl-i Ekrem hazretleri Hazret-i Ömer'i sol taraflarına alıp sâ'ir Ashâb-ı Kirâm hazerâtını kabûl buyurup **[64a]** onlara hitâben "Sizin bu iki arkadaşınızın birer misâlini beyân edeyim mi?" deyip Sıddîk-i A'zam haz-

retlerine teveccühle "Allâh yolunda bu Hazret-i İbrâhîm aleyhi's-selâmdan daha mülâyimdir." deyip, ba'dehû Fârûk-ı A'zam hazretlerine dönüp "Bu da Hazret-i Nûh'tan eşedd ve taştan katı olup, lâkin iş Ömer'in dediğidir. Hemân durmayıp sefere hâzır olunuz." diyerek tedârikât-ı harbiyyelerini istihsâl ile fermân buyurup, Ashâb-ı Kirâm hazerâtı ise hâlâ mes'ele neden ibâret olduğunu bilmedikleri [gibi] Resûl-i Ekrem hazretlerinden su'âl edemeyip Fârûk-ı A'zam hazretleri ise pek gazab-nâk ve mütehevvir bulunduğundan yanına yanaşmaya cesâret edemeyip, nihâyet meclis dağıldıktan sonra Sıddîk-i A'zam hazretlerine mürâca'atla hakîkat-i mes'eleden su'âl edip, "Resûl-i Ekrem hazretleri Kureyş üzerine sefer husûsunda bana sorup ben de "Yâ Resûlallâh, onlar senin kavm ü kabîlendir, nihâyetü'l-emr size itâ'at ü inkıyâdda bulunarak Müslümân olacakları ma'lûmumuzdur. Onlar haklarında afv u ihsânla mu'âmele buyurulmasını" ricâda bulundum. Ba'dehû Hazret-i Ömer'e su'âl edip, Hazret ise "Onlar küfrün menba'ı ve dîn-i İslâm'ın pek büyük düşmanları bulunduklarından hakk-ı Risâlet-penâhîlerinde söylemedik söz bırakmadılar. Onların köklerini kesmek lâzımdır." dedi. Vâkı'â Kureyş boyun eğmedikçe kabâ'il-i sâ'ire boyun eğmeyerek ol taraftan selâmet görmeyeceğimizden Resûl-i Ekrem hazretleri onlar üzerine sefere hâzır olmakla fermân buyurdular." diyerek mes'eleyi şerh u îzâh buyurup, Ashâb-ı Kirâm hazerâtı da hemân tedârikât-ı seferiyyeye kıyâm buyurarak taraf-ı eşref-i Hazret-i Peygamberî'den dahi Allâh'a ve rûz-ı cezâya inanıp îmân edenlerin ibtidâ-yı Ramazân'da Medîne-i Münevvere'ye gelmeleri hakkında Gıfâr ve Eslem ve Eşca' ve Müzeyne ve Cüheyne kabîlelerine haberler gönderip cümlesi ol vechile takım takım gelip Medîne'de toplandıkları gibi, Hazret-i Hassân dahi ol esnâda Huzâ'a Kabîlesi'nin intikāmını almak üzere bütün ehl-i İslâm'ı cenge teşcî' u teşvîk edecek kasîde neşrine çalışıp, Resûl-i Ekrem hazretleri ise Kureyş'i hâzırlanmaya vakit bırakmayarak hemân basmak emelinde bulunmakla tedârikâtlarını gāyet gizli tutup, hattâ kendilerini Necid taraflarına gitmekle meşgūl göstermek için gurre-i Ramazân'da Ebû Katâde hazretleriyle ol tarafa bir fırka asker sevk **[65a]** ederek Vâdi'l-İdam tarafına vâsıl oldukları gibi Mekke ile Medîne arasındaki yolları tutup ne Mekke'den Medîne tarafına ve ne de Medîne'den Mekke tarafına kimseyi geçirmemek üzere Huzâ'a Kabîlesi me'mûr buyurularak bir taraftan dîğer tarafa kuş uçurulmaz bir hâle gelmişti.

Benî Hâşim'in âzâ[d]lılarından rü'esâ-yı Kureyş'e ve ale'l-husûs İbn-i Hatal'a hânendelik edip ba'zan Resûl-i Ekrem hakkında hicviyye tarzında söylenmiş olan ifk ü iftirâları tegannî edip söyleyerek onları eğlendirmekle geçinen Sâre nâm bir kadın bu esnâda Medîne-i Münevvere'ye gelip Bedr Gazâsı'ndan sonra Kureyş tâ'ifesi dûçâr oldukları hüzn ü mâtem üzerine evvelki gibi hânendelere i'tibâr eylemez oldukları cihetle Mekke'de medâr-ı ta'ayyüş bulama[mak]tan bahisle sadaka talebinde bulunup Resûl-i Ekrem hazretleri de ona bir deve yükü zahîre ihsân buyurmakla Mekke'ye avdet ederken Ashâb-ı Kirâm hazerâtından Hâtıb bin [Ebî] Belte'a Resûl-i Ekrem hazretlerinin Mekke üzerine hareket eylemek üzere olduğunu ba'zı rü'esâ-yı Kureyş'e yazıp onunla göndermiş olduğu taraf-ı İlâhî'den vahyile Resûl-i Ekrem hazretlerine ihbâr buyurulup; Alî bin Ebî Tâlib, Zübeyr bin el-Avvâm ve Mikdâd hazerâtını çağırıp "Hemân filân mahalle varınız, deve ile Mekke'ye gitmekte olan kadını yakalayıp üzerinde bulunan mektûbu alıp getiriniz." diye fermân buyurup, onlar da hemân ol mahalle vâsıl olup merkūmeyi yakalayıp mektûbu istediklerinde inkârda bulunmuş ise de vâki' olan tazyîk üzerine hemân çıkarıp onlara teslîm ve onlar da huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye takdîm edip açıldıkta Hâtıb bin [Ebî] Belte'a tarafından olduğu anlaşılarak fevka'l-âde hayret ve ta'accübü mûcib olmuştur. Zîrâ müşârün-ileyh hazretleri Bedr Gazâsı'nda bulunarak mümtâz bulunan Ashâb-ı Güzîn hazerâtından olmakla öyle harekât-ı harbiyyeye dâ'ir düşmana ma'lûmât vermesi pek büyük cinâyetten ma'dûd olmakla, Fârûk-ı A'zam hazretleri "Şu münâfıkın boynunu vurayım!" diyerek Hazret-i Peygamber'den ruhsat talebinde bulunmuş idi. Nihâyet kendisi isticvâb olunarak sebebinden su'âl olundukta "Yâ Resûlallâh, vallâhi ben mü'minim **[66a]** ve îmânıma aslâ halel târî olmamıştır. Fakat Kureyş içinde ehl ü ıyâlim va[r], onları orada himâye edecek kavm ü kabîlem bulunmadığından vesîle ile Kureyş içinde el peydâ ederek onların muhâfazalarını te'mîn için yazdım." diyerek vâki' olan i'tizârları nezd-i Resûlullâh'ta kabûl buyurularak mazhar-ı afv u selâmet olmuşlardır.

Akdemce ehl-i İslâm aleyhinde bulunan pek çok kabâ'il ü aşâ'ir Hudeybiye Musâlahası'yla ehl-i İslâm'a mukārenetle mehâsin-i İslâmiyye'ye vâkıf olarak Resûl-i Ekrem hazretlerine tâbi' olduklarından, bu kere taraf-ı

eşref-i Nebevî'den vâki' olan da'vet üzerine hemân Medîne-i Münevvere'ye gelmeye başlayıp Ashâb-ı Kirâm hazerâtı da hâzırlanmış bulunduklarından işbu hicret-i seniyyenin sekizinci senesi Ramazân-ı Şerîf'in aşr-i evsatında on bin kadar mücâhidînle Medîne'den hareket buyurulup evvelce Hazret-i [Ebû] Katâde ile nümâyiş için Necid tarafına gönderilmiş olan askerler de ordu-yı hümâyûna iltihâk ve ba'zı kabâ'il dahi gelip esnâ-yı râhda erişmekle ordu-yı hümâyûn mikdârı on iki bine bâliğ olup, Hudeybiye senesi Medîne'den hareket eden asâkir-i İslâmiyye'nin mikdârı ancak bin beş yüze vâsıl olabilmiş iken iki sene sonra Mekke üzerine sevk olunan ordu-yı hümâyûnun böyle on iki bine bâliğ olması bi'l-cümle Ashâb-ı Kirâm'ı dilhûn eden Hudeybiye Musâlahası'nın semerâtından olmakla ol vakit musâlahaya i'tirâzda bulunanlar bu kere mahcûb u şerm-sâr olarak Menba'-ı merâhim hazretlerinden isti'fâ-yı kusûrla i'tizârda bulunup, Resûl-i Ekrem hazretlerinin amm-i pâk-i muhteremleri her ne kadar evvelce Müslümân olup hasbe'l-iktizâ İslâm'ını ihfâ ederek ahvâl-i Kureyş['i] taraf-ı eşref-i Peygamberî'ye beyânla sefâret vazîfesini îfâ etmekte iken bu kere İslâm'ını i'lân ederek ehl ü ıyâliyle birlikte Medîne-i Münevvere'ye hicret ederek gelmekte iken ordu-yı hümâyûna bi't-tesâdüf ağırlığın Medîne'ye irsâl ve kendileri ordu-yı hümâyûnla tekrâr Mekke'ye avdet ü azîmet buyurmakla Resûl-i Ekrem hazretleri pek ziyâde memnûn olarak "Yâ Abbâs, sen Muhâcirîn'in hâtimesi oldun." diyerek iltifât buyurmuşlardır. Resûl-i Ekrem hazretlerinin ammi-zâdesi Ebû Süfyân bin Hâris bin Abdülmuttalib ve oğlu Ca'fer bin Ebî Süfyân **[67a]** ve halası Hazret-i Âtike bint-i Abdülmuttalib ve oğlu Abdullâh bin Ebî Ümeyye dahi Ebvâ nâm mahalde Resûl-i Ekrem hazretlerine karşı gelip özür dilemişler ise de Resûl-i Ekrem hazretleri iltifât buyurmadılar. Zîrâ Ebû Süfyân bin Hâris bi'setten akdem Resûl-i Ekrem hazretleriyle pek ziyâde sevişip ülfet eder iken ba'de'l-bi'set adüvv-i ekber olup hakk-ı hümâyûnlarında hicviyyede bile bulunmuşlardır.

Abdullâh bin Ebî Ümeyye dahi Resûl-i Ekrem hazretlerine ezâ edenlerden olmakla Resûl-i Ekrem hazretleri kabûl buyurmadılar ise de mu'ahharan Ezvâc-ı Mutahharât hazerâtından Ümmü Seleme hazretlerinin şefâ'atları üzerine mazhar-ı afv olarak şeref-i İslâm'la müşerref olmuşlardır.

Ber-vech-i beyân Huzâ'a Kabîlesi tarafından Medîne yolları sedd olunarak Resûl-i Ekrem hazretlerinin hareketlerinden ehl-i Mekke'nin aslâ haberleri olmayarak ordu-yı hümâyûn Merrü'z-Zahrân nâm vâdîye vâsıl olup emr-i Resûlullâh ile gece on bin kadar âteş yaktırıp teşrîf-i hümâyûnlarını def'aten ehl-i Mekke'ye i'lâmı üzerine bi'l-cümle eşirrâ-yı Kureyş ne olduğunu bilmeyerek telâşa düşüp, hemân re'îsleri bulunan Ebû Süfyân'a mürâca'atla o da Hakîm ibn-i Hizâm ve Büdeyl bin Verkā-i Huzâ'î ile birlikte Merrü'z-Zahrân'ın üzerinde bulunan tepeye çıkıp hakîkat-i hâli anlamak emelinde iken ordu-yı hümâyûn tarafından çıkarılmış olan süvârî karakoluna esîr düşüp ordu-yı hümâyûna götürürler iken Hazret-i Abbâs "Yarın ordu-yı hümâyûn def'aten Mekke'ye girerler ise sıbyân ve nisvân gibi zu'afâ haklarında pek büyük bir fenâlık olmak melhûzdur. Bârî bir âdem bulup Kureyş'e göndereyim de gelip emân dilesinler." diyerek Resûl-i Ekrem hazretlerinin esterlerine binip ordu-yı hümâyûndan hârice çıkınca uzaktan Ebû Süfyân'ın sesini işitip "Ebû Süfyân mısın?" diye su'âline "evet" diyerek cevâb verdikte onu arkasına alıp huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye götürür iken Fârûk-ı A'zam hazretlerinin çadırı yanına varınca Ebû Süfyân'ı görüp sell-i seyf ederek hemân koşmuş ise de Hazret-i Abbâs ondan akdem huzûr-ı Nebevî'ye onu idhâl **[68a]** edip, müte'âkiben Fârûk-ı A'zam hazretleri kılıncı elinde olarak dâhil olarak "Yâ Resûlallâh a'dâ-yı dînin re'îsi olan Ebû Süfyâ[n] mel'ûnu emân ü îmândan berî olarak elimize girmiştir, müsâ'ade buyurunuz hemân boynunu vurup cânını cehenneme ısmarlayım!" demekte iken Hazret-i Abbâs da "Yâ Resûlallâh, cümle cihâna şâmil olan merâhim-i celîle-i Nübüvvet-penâhîlerine güvenerek Ebû Süfyân'ı ahd ü emânım altına alıp huzûr-ı hümâyûnunuza getirdim." diyerek Fârûk-ı A'zam hazretlerinin eli kılıncının kabzasında, Hazret-i Abbâs'ın dili onu afv u merhamet istid'âsında yek-dîğerine mu'ârız olmalarıyla Resûl-i Ekrem hazretleri Hazret-i Abbâs'a hitâben "Hele sen onu alıp bu gece kendi çadırında hıfz et bakalım. Hâkim-i hükm-i kader her ne ise yerini bulur." buyurmakla Hazret-i Abbâs onu alıp yanında muhâfaza ederek, ertesi huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye ihzâr buyurdukta Resûl-i Ekrem Hazretleri "Yâ Ebâ Süfyân! Hâlâ tevhîd-i Bârî zamânı gelmedi mi?" buyurdukta, "Eğer Allâh'tan başka ma'bûd yok desem, bu kadar putlardan nasıl geçeyim." diye biraz düşünüp Fârûk-ı A'zam hazretlerinin kılıncı hâtırına

gelince hemâ[n] *"Lâ İlâhe İllallâh"* deyip, ba'dehû Resûl-i Ekrem hazretleri "Yâ *"Muhammedun Resûlullâh"* diyecek zamân daha erişmedi mi?" dedikte Ebû Süfyân "Bunun için biraz mühlet ver. Zîrâ bu husûsta zihnimde biraz ilişik var." deyip, Fârûk-ı A'zam hazretleri ise otağ-ı hümâyûn hâricinde dolaşır iken bunun üzerine "Âh Ebû Süfyân! Burada bulunsan bu hezeyânları yapamazdın yâ!" diyerek kendi kendine söylenip duruyordu. Hazret-i Abbâs hemân yanına yanaşıp "Ne yapıyorsun Ebû Süfyân? Aklını başına topla, Ömer kılıncı elinde kapının ağzında bekliyor, cânını cehenneme gönderecek!" demesi üzerine çâr-nâ-çâr hemân *"Muhammedun Resûlullâh"* diyerek tasdîk-i Şerî'at'la Fârûk-ı A'zam hazretlerinin pençesinden yakasını kurtarıp selâmet bulmuş. Yine bu meclis-i melâ'ik-enîsde Hakîm bin Hizâm'la Büdeyl bin Verkā dahi hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek Müslümân olup, Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazretleri Hazret-i Abbâs'a "Ebû Süfyân'ı al da ordunun geçeceği boğaza götür ki cünûd-ı İlâhiyye'yi görüp de îmânı takarrur etsin." buyurdukta Hazret-i Abbâs "Yâ Resûlallâh, Ebû Süfyân fahr u mübâhâtı **[69a]** sever bir kimsedir. Ona medâr-ı iftihâr olacak bir imtiyâz ihsân buyurunuz." deyip, Resûl-i Ekrem hazretleri de "Ebû Süfyân'ın ve Hakîm bin Hizâm'ın hâneleriyle Harem-i Şerîf'e dâhil olanlar emîndir." buyurdukta, Ebû Süfyân hâk-i pây-i hümâyûna kapanıp "Amân yâ Resûlallâh! Harem-i Şerîf'le mezkûr hâneler ne kadar kimse alır? Dâ'ire-i afv u emânınızın tevsî' buyurulmasını istirhâm ederim." dedikte Menba'-ı afv u merâhim hazretleri Hazret-i Bilâl'in karındaşlığı bulunan Ebû Ruveyha'nın eline bir livâ-yı nusret-ihtivâ ihsân buyurup "Bu livâ-yı sa'âdet-iltivâya ilticâ edenler emîndir!" buyurmakla Ebû Süfyân arz-ı teşekkür ü mahmidette bulunup, Hazret-i Abbâs ise ber-vech-i beyân Ebû Süfyân'a cüyûş-ı Müslimîn'i temâşâya me'mûr bulunduğundan onu alıp ordu-yı hümâyûnun geçeceği bir mahalde tevakkufla asâkir-i İslâmiyye fırka fırka satvet-endâz-ı mürûr oldukça Ebû Süfyân onların kimler olduklarını su'âl eylemesi üzerine ibtidâ Seyfü'l-meslûl Hâlid bin el-Velîd bin kadar Benî Süleym Kabîlesi fırkasıyla mürûr edince "Bunlar kimler?" diye su'âline Hazret-i Abbâs tarafından "Hâlid bin el-Velîd fırkasıd[ır]." deyince "Hâ, şu bizim Velîd oğlu Hâlid mi." deyip Hazret-i Abbâs da "evet" diyerek cevâb verip, onu müte'âkib Zübeyr bin el-Avvâm hazretleri Muhâcirîn sancağı elinde olarak dört nefer zırhlı bahâdırânla tekbîr alarak geçerlerken

"Bunlar kimlerdir?" deyip Hazret-i Abbâs dahi Zübeyr bin el-Avvâm fırkası olduğunu beyân buyurdukta "Hâ, hemşîre-zâdeniz mi." deyip, ba'dehû Ebû Zer-i Gıfârî hazretleri üç yüz kadar sebük-bâr-ı tîz-reftâr Benî Gıfâr bahâdırlarıyla mürûr edince onları da su'âl edip ol vechile beyân ettikte "Onlar ile beynimizde bir şey yoktur." deyip, ba'dehû Huzâ'a Kabîlesi'nin bir şu'besi bulunan Benî Ka'b'dan beş yüz süvârî, onu müte'âkib sekiz yüz kadar Müzeyne tîr-endâzları, ba'dehû dört yüz nefer Benî Leys ile Benî Damre bahâdırları, ba'dehû üç yüz kadar şüc'ân-ı Arab ile Eşca' Kabîlesi geçerler iken hangi kabîle olduğunu su'âl, Hazret-i Abbâs da Eşca' Kabîlesi olduğunu haber verince "*Sübhânallâh!* Muhammed'in en büyük düşmanları ne acâyib ona münkād olmuşlar!" dedikte Hazret-i Abbâs "Nûr-ı İslâm cümlesinin kalblerini tenvîr ederek inâyet-i İlâhiyye ile tevhîd buyurmuştur." diye cevâb verip, ba'dehû sekiz yüz nefer Cüheyne dilâverleri **[70a]** ve sâ'irleri fevc fevc gelip geçtikçe Ebû Süfyân gözleri dolup az vakit içinde bu kadar kabâ'il-i muhtelifeyi cem' u tevhîd ederek böyle bir muntazam ve muhteşem ordu ile ansızın sevk eylemek ne kadar muhayyir-i ukūl kuvvet ü iktidâr olduğunu mülâhaza ederek bahr-i efkâr[a] dalıp durur iken bir de uzaktan kemâl-i şevket ü satvetle asıl mevkib-i hümâyûn görünüp beş bin kadar güzîde asker ile Sultânü'l-Enbiyâ hazretleri Kusvâ nâm devesine râkib olup o günde Ensâr-ı Kirâm hazerâtının sancakları ile [Sa'd] bin Ubâde ve sağında Sıddîk-i A'zam ve solunda Fârûk-ı A'zam ve Üseyd bin Hudayr ve etrâfında sâ'ir Ashâb-ı Güzîn-i zevi'l-ihtirâm hazerâtı müsellah olarak dehşet-âver bir sûrette tekbîr alarak gelmekte olduklarını görünce Ebû Süfyân fevka'l-âde mütehayyir olarak "Yâ Abbâs, birâder-zâdenin mülk ü saltanatı ne kadar büyümüş." dedikte "Sus, o saltanat değil nübüvvettir!" demesi üzerine "Evet nübüvvettir." deyip, bu vechile asâkir-i İslâmiyye kâmilen geçtikten sonra Hazret-i Abbâs onu bırakıvermekle hemân Hakîm bin Hizâm'la birlikte Mekke'ye varıp doğru Harem-i Şerîf'e duhûl ederek Kureyş'e hitâben; "Ey nâs! İşte bu gelen Hazret-i Muhammed'dir! Sizin karşı duramayacağınız bir ordu ile geliyor." [deyip], fermân-ı hümâyûnlarına baş eğip itâ'at ü inkıyâddan başka çâre olmadığını anlatıp ehl-i Mekke hakkında Hazret-i Peygamber'in fikr-i hümâyûnların sorduklarında Ebû Süfyân'ın ve Hakîm bin Hizâm'ın hânelerine ve Harem-i Şerîf'e ve Bilâl'in birâderliği sancağına ilticâ edenler ve hânelerine kapanıp oturanlar emîn

olduklarını beyânla "Ey cemâ'at, hemân Müslümân olup selâmet bulunuz!" diyerek sözü kesip attıkta ma'hûd Hind hemân kocasının üzerine hücûmla sakalından yapışıp "Ey Âl-i Gālib, şu ma'tûh herîfi öldürün!" diye haykırdıkta Ebû Süfyân "Sakalımı bırakıp hemân Müslümân olmaz[san] senin de boynun vurulur. Hânene gidip zinhâr sesini çıkarma!" demekle o da kemâl-i havf u dehşetle hânesine savuşup kaçmıştır.

Bunun üzerine Mekke içine bir azîm gulgule düşüp ne yapacaklarını şaşırarak kimi Ebû Süfyân'ın **[71a]** hânesine ve kimi Harem-i Şerîf'e ve kimisi hânelerine kaçıp kapanmışlar, kimisi ise bir yerde duramayıp öteye beriye koşup dolaşırlar iken re'îsleri bulunan Ebû Süfyân'ın îmâna gelmesi üzerine ekserîsi İslâm'a meyl ederek tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâletle cânlarını kurtarmaya çalışıp; fakat Süheyl ile İkrime bin Ebû Cehl ve Safvân ibn-i Ümeyye Benî Bekr ve Benî Hâris ve Hüzeyl ve Ehâbîş kabîlelerinden bir mikdâr asker toplayıp Mekke'nin alt tarafında Handeme nâm mahalde müdâfa'aya kıyâm [ederek], Resûl-i Ekrem hazretleri ise Mekke'nin yukarı tarafından dağ yoluyla girmek üzere Zübeyr bin el-Avvâm hazretlerini ve dîğer taraftan girmek üzere Sa'd bin Ubâde hazretlerini birer fırka ile me'mûr buyurduğu gibi Mekke'nin alt tarafından girmek üzere Hâlid bin el-Velîd hazretlerini me'mûr buyurup Kuzâ'a ve Benû Süleym, Eslem ve Gıfâr[399] ve Müzeyne ve Cüheyne kabîleleri bahâdırlarıyla gelmekte olup Hâtemü'l-Enbiyâ hazretleri ise "Kureyş harbe kıyâm etmedikçe zinhâr harbe girişmeyiniz!" diye fermân buyurmuş olmakla asâkir-i İslâmiyye hîç kimseye ta'arruzda bulunmayarak kemâl-i ta'zîm ü âdâbla Mekke-i Mükerreme'ye kol kol yürümekte ve ehl-i Mekke tarafından dahi bir gûnâ ta'arruza cesâret edilmemekte iken ber-vech-i beyân Handeme'de Süheyl tarafından kendilerine nasîhat olunmuş ise de ısgā etmeyerek hemân harbe kıyâmla Kürz bin Câbir hazretlerini şehîd etmekle Hazret-i Hâlid çâr-nâçâr harbe mecbûr olarak onların üzerlerine hücûmla der-akab on üç kadar müşrikînin cânlarını cehenneme gönderince dîğerleri hemân karârı firâra tebdîl edip, Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri bu hâdiseyi duyunca "Ben Hâlid'i harbden men' eylemiş iken niçin ta'arruza kıyâm etti?" diye su'âl ve Hazret-i Hâlid'in müdâfa'aya mecbûr olduğunu beyânla cevâb verilip,

399 [Metinde sehven "Gıfârî" şeklinde yazılmıştır.]

dîğer cihetlerde aslâ mücâdele olmayarak Mekke-i Mükerreme işgāl ü istîlâ olunup Ekmelü'r-Rusül hazretleri mübârek başlarında siyâh imâmeleri bulunduğu hâlde bi'l-izzi ve'l-iclâl dâhil olup doğru Harem-i Şerîf'e vâsıl olarak ba'de't-tavâf Beyt-i Mu'azzam'ın kapısına dikilip **[72a]** kemâl-i havf u dehşetle tiril tiril titremekte olan ehl-i Mekke'ye hitâben "Ey cemâ'at-i Kureyş! Bugün benden ne ümîd edersiniz?" buyurdukta cümlesi birden "Hayır ve lutuftan başka hîçbir şey me'mûl etmeyiz." demeleri üzerine, müstesnâ olan kimselerden başka cümle ehl-i Mekke'ye emânla ıtk u âzâd buyurup "Cümleniz hânelerinize gidiniz!" diyerek afv-ı umûmî i'lân buyurup, İkrime bin Ebû Cehl ve Safvân bin Ümeyye ve Abdullâh bin Sa'd bin Ebû Serh ve Abdullâh [bin] Ziba'râ[400] ve Abdüluzzâ ve Huveyris bin Nukayz ve Mıkyes ibn-i Subâbe ve Hazret-i Hamza'nın kātili Vahşî gibi ricâlden ve Ebû Süfyân'ın karısı Hind ve İbn-i Hatal'ın hânende iki câriyeleri ve Benî Hâşim'in âzâdlılarından Sâre gibi ba'zı kadınların demi heder, nerede ele geçerler ise i'dâmlarıyla fermân buyurulmakla her biri bir bucağa sokulup saklanmışlar ise de Sa'îd bin Hureys el-Mahzûmî ile Ebû Bürde el-Eslemî hazretleri demleri heder olanlardan İbn-i Hatal'a tesâdüf etmekle hemân katl edip, hânende câriyelerden biri dahi bu sırada katl olunup, Hazret-i Alî dahi Huveyris ibn-i Nukayz'la Sâre'ye tesâdüf ederek ikisini birden i'dâm edip Handeme'de müşrikler münhezim oldukta birtakım kafadârlarıyla firâr eden İbn-i Subâbe kafadârlarıyla birlikte ihtifâ ettikleri mahalde şarâb içerken Abdullâh el-Kelbî hazretleri tarafından yakalanıp onlardan Mıkyes'i kılınçla katledip dîğerleri firâr edip, zâten demleri heder edilenler isimleriyle ma'lûm ve mu'ayyen olmakla onlardan başkaları için endîşeye mahal olmadığı hâlde [401](الخائنُ خائفٌ) muktezâsınca eşrâf-ı Kureyş'ten Huveytıb bin Abdüluzzâ kaçıp bir mahalde gizlenmiş idi. Ebû Zer-i Gıfârî hazretleri görmekle gelip Hazret-i Peygamber'e haber verdikte "Biz katllerini emrettiğimiz kimselerden başkalarına emân verdik, ihtifâya hâcet yoktur." buyurması üzerine varıp Huveytıb'a tebşîr eyledikte, hemân huzûr-ı Resûlullâh'a gelip şeref-i İslâm'la müşerref olmuşlardır.

Bu vechile âmmeye emniyet-i kâmile verildikten sonra Hazret-i Peygamber Beyt-i Mu'azzam'ı yedi kere tavâf buyurup **[73a]** Ashâb-ı Kirâm hazerâtı

400 [Metinde sehven "Za'îrî" şeklinde yazılmıştır.]
401 "Hâin korkaktır."

dahi birlikte tavâf etmekte iken Ebû Süfyân metâf-ı mübârekin kenârında durup kalben "Âh bir ordu toplasam da şu âdemle yine cenge başlasam acabâ nasıl olur." diyerek kuruntu yapmakta olduğu ilhâm-ı İlâhî ile Hazret-i Peygamber'e ihbâr olunmakla Hazret-i Peygamber yanına yaklaşıp "O âdem yine seni böyle zeyl ü zelîl eder." deyicek Ebû Süfyân der-akab tâ'ib ü müstağfir olarak "Şimdi bildim ki hak peygambersin! Vâkı'â zihnimde böyle bir fikr var idi." diyerek i'tirâf-ı kusûr buyurdukları gibi Fedâle bin Umeyr nâm kimse de esnâ-yı tavâfta Hazret-i Peygamber'e sû-i kasdda bulunmak üzere yanına yaklaştıkta Resûl-i Ekrem hazretleri "Sen Fedâle değil misin?" diye su'âl buyurdukta "evet" diye cevâb vermesi üzerine "Zihnindeki fikirden vazgeçip tâ'ib ü müstağfir ol!" diye emr ü ihtâr buyurarak mübârek elini merkūmun göğsüne koymasıyla der-akab fikr-i mezkûra nâdim olarak îmânı kesb-i rüsûh eylediği kendilerinden menkūldür.

Demleri Heder Olunanların Cinâyetleri

İkrime Resûl-i Ekrem hazretlerine adâvette babası Ebû Cehl'den eşedd olup Mekke['ye] girmekte olan Hazret-i Hâlid fırkasına muhârebeye kıyâm edip, Abdullâh bin Sa'd bin Ebû Serh ise hicret-i Nebeviyye'den akdem Müslümân olarak kitâbet-i vahy şerefine nâ'il olmuş iken irtidâd edip mürted olması, Abdullâh bin ez-Ziba'râ ile Huveyris ibn-i Nukayz Mekke'nin meşhûr şâ'irlerinden olup Resûl-i Ekrem hakkında hicviyyeler ile sebb-i Nebevî'de bulunmaları, İbn-i Hatal mukaddemâ îmâna gelmiş iken mürted olması, mezkûr hânende câriyeler dahi Hazret-i Peygamber hakkında hicviyyeler ile sebb-i Nebî'de bulunmaları, Sâre dahi bunların mesleklerine sülûk ederek Feth-i Mekke sırasında Medîne'ye gelip Müslümân olarak bir deve yükü sadaka alıp Mekke'ye avdet ederken Hâtıb bin [Ebî] Belte'a'nın mektûbunu götürür iken yakalanıp ba'dehû Mekke'ye avdetinde irtidâd eylemesi, Mıkyes bin Subâbe mukaddemâ Müslümân olup ba'dehû irtidâd ederek Medîne'den firâr edip Mekke müşrikleriyle ittihâd eylemesi, Vahşî ile Hind'in **[74a]** Uhud Gazâsı'nda Seyyidü'ş-Şühedâ Hazret-i Hamza hakkında vâki' olan cinâyet-i şenî'aları olup cümlesi müstahakk-ı i'dâm olarak ber-vech-i beyân demleri heder kılınmış ise de, bunlardan ba'zıları ber-vech-i âtî beyân olunacağı üzere mazhar-ı afv olarak Müslümân olmuşlardır.

Harem-i Şerîf'in Putlardan Tathîri

Müşrikîn zamânında Harem-i Şerîf'te üç yüz altmış put mevcûd olup ordu-yı hümâyûnun istîlâsı gün[ü] onların cümlesi mahv edilerek Beyt onlardan tathîr olunarak tevhîd-i Bârî izhâr u i'lân olunmuştur. Hübel nâm büyük put kırılıp yıkılır iken Zübeyr bin el-Avvâm hazretleri Ebû Süfyân'a hitâben "Vak'a-i Uhud'da vücûduyla iftihâr ettiğin Hübel'i görüyor musun?" dedikte Ebû Süfyân "Artık tevbîhi bırak, görüyorum ki Muhammed'in Allâh'ından başka ilâh olaydı işler başka türlü olurdu." diyerek şimdiye kadar irtikâb ettiği şirke nedâmetini izhâr eylemiştir.

İlgā-yı Vezâyif-i Kadîme

Ensâb-ı Resûlullâh'ı beyânda ifâde olunduğu üzere Harem-i Şerîf'te sikāyet ve kıyâdet ve hicâbet emsâli birtakım vezâ'if-i mukannene bulunup eşrâf-ı Kureyş'ten her biri onların îfâlarıyla mümtâz olup Resûl-i Ekrem hazretleri yevm-i fetihte Ka'be-i Mu'azzama'nın kapısında durup "Ey [nâs!] Hâciblik ya'nî hizmet-i Ka'be ile sikāyet ya'nî Zemzem-i şerîften sakālıktan başka eskiden kalma ne kadar vazîfe var ise onların cümlesini ibtâl ettim." buyurup, sikāyet-i Zemzem mansıbı Abdülmuttalib evlâdına meşrût olarak ol vakit bu vazîfe Hazret-i Abbâs'ın uhdesinde olduğu gibi hâciblik de Ebû Talha bin Abdüddâr evlâdına meşrût olarak ol vakit Ka'be-i Mu'azzama'nın anahtarı Osmân bin Talha bin Ebû Talha'da bulunmakla Resûl-i Ekrem hazretleri miftâh-ı sa'âdeti ondan istedikte hânesinden getirip "Al emâneti." diyerek Resûl-i Ekrem Efendimiz'e teslîm buyurup onlar ise kendilerden başka kimsenin bâb-ı Ka'be'yi açamayacaklarına kā'il iken Resûl-i Ekrem hazretleri alıp bizzât Ka'be-i Mu'azzama'yı açıp içeriye **[75a]** duhûl ile içinde bulunan sûretlerin cümlesini izâle ile tathîr buyurup, Hazret-i Abbâs hâcibliğin dahi sikāyet-i Zemzem hizmetine ilâvesiyle Abdülmuttalib evlâdına tahsîs buyurulmasını istid'â edip, Haydar-ı Kerrâr hazretleri de "Yâ Resûlallâh, hâciblik vazîfesini Ehl-i Beyt'inize tahsîs buyurmalısınız." demesi üzerine Osmân bin Talha âbâ vü ecdâdından kendilerine neslen ba'de neslin mevrûs olarak intikāl etmekte olan bu mansıbın elinden çıkması sözlerini işittikçe pek müte'essir olmakta iken Hazret-i Cebrâ'îl nüzûl

buyurup[402] ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا﴾ âyet-i celîlesiyle hâciblik vazîfesinin Ebû Talha neslinde ibkāsı emrini teblîğ buyurmakla Resûl-i Ekrem hazretleri "Ey Benî Ebî Talha! Emânetullâhı mü'ebbeden uhdenizde kalmak üzere alınız." diyerek miftâh-ı sa'âdeti Osmân ibn-i Talha'ya i'âde buyurup onun vefâtında ammi-zâdesi bulunan Şeybe bin Osmân bin Ebî Talha'ya geçip, ba'demâ el-hâletü hâzihî onun evlâd ü ahfâdına intikāl eylemekte olup onlar da "Benî Şeybe" künyesiyle kesb-i iştihâr eylemişlerdir.

Sıddîk-i A'zam hazretlerinin vâlide-i mükerremeleri evvel-be-evvel îmân edenlerden olup peder-i ekremleri Ebû Kuhâfe hazretleri şeyh-i fânî olduğu hâlde hâlen îmân eylememiş iken, bu kerre Sıddik-i A'zam hazretleri elinden tutup Resûl-i Ekrem hazretleri Beyt-i Mu'azzam dâhilinde iken huzûr-ı sa'âdetlerine getirip hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek kesb-i necât ü sa'âdet eylemişlerdir.

Ehl-i Mekke'nin Bey'atları

Yevm-i fetihte Resûl-i Ekrem Efendimiz Safâ üzerine çıkıp Hazret-i Ömer alt tarafında durup ehl-i Mekke'nin ricâli birer birer gelip Resûl-i Ekrem hazretlerine bey'at edip, Resûl-i Ekrem hazretleri de Cenâb-ı Allâh'a ve Resûlü'ne itâ'at eylemek üzere bey'atlarını kabûl buyurup onların bey'atları nihâyet bulup nevbet-i bey'at kadınlara geldikte Hazret-i Alî'nin hemşîresi Ümmü Hânî bint-i Ebî Tâlib ve Âs ibn-i Ümeyye'nin kızı Ümmü Habîbe ve Attâb bin Esîd'in halaları Ervâ ve Âtike ve Hâris bin Hişâm'ın kızı ve İkrime bin Ebî Cehl'in zevcesi Ümmü Hakîm ve Hâlid bin Velîd'in **[76a]** hemşîresi Fâhte gibi Kureyş içinde şânlı ve şerefli bulunan muhadderât-ı muhtereme tâ'ife-i nisânın önlerine düşüp huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye gelip Resûl-i Ekrem hazretleri onlara şirk ve sirkat ve zinâdan ictinâb eylemek ve evlâdlarını öldürmemek ve kimseye bühtân ve emr-i Hakk'a isyân etmemek üzere bey'at etmelerini teklîf buyurup, ber-vech-i beyân ibtidâ şirkten ictinâb şartını teklîf ettikte Hind meydâna çıkıp "Vallâhi sen erkeklere teklîf etmediğin şartı bize teklîf ediyorsun, her ne ise biz de onu yerine getireceğiz." deyip, ba'dehû sirkat bahsine geldikte Hind "Vallâhi eğer hırsızlık etseydim Ebû Süfyân'ın mâlından nice şeyler

402 "Allah size emanetleri mutlaka ehline vermenizi emrediyor." Nisâ, 4/58.

çarpardım." dedikte Ebû Süfyân orada hâzır olmakla "Geçmiş var ise sana helâl olsun, geleceğe bakalım." demekle Resûl-i Ekrem hazretleri ol vakit Hind'i tanıyıp, "Sen Hind misin?" dedikte "Evet ben Hind'im. Geçmişi afv buyur, Allâh da seni afv buyursun." diyerek cevâb verip, zinâ etmek şartına geldikte yine Hind "Hür olan kadın hîç zinâ eder mi?" deyip, ba'dehû Resûl-i Ekrem evlâdlarını öldürmemek bahsine gelince Hind "Biz onları küçük iken büyüttük ve büyük iken sen onları Bedr'de öldürdün. Artık ne oldu ise orasını seninle onlar daha iyi bilirsiniz." dedikte Hazret-i Ömer fevka'l-âde temkîn ü vakārı var iken Hind'in bu sözüne dayanamayıp gülmüş, ba'dehû Resûl-i Ekrem hazretleri kadınların bühtândan sakınmalarını teklîf ettikte Hind "Vallâhi bühtân pek çirkin şeydir, sen bize ahlâkla emrediyorsun." deyip, nihâyet isyân etmemek teklîfine geldikte dahi Hind "Biz bu dîvân-ı âlîye sonra isyân etmek niyetiyle gelmedik." diye sözü kesti. Onun üzerine Resûl-i Ekrem hazretleri bu vechile kadınlardan bey'at almak üzere Fârûk-ı A'zam hazretlerine fermân buyurup o da el vererek bi'l-vekâle kadınlardan dahi bey'at alınıp Hind'in mukaddemâ demi heder kılınmış iken bu kere mazhar-ı afv u emân olup ba'dehû hulûs-ı kalble îmâna gelmiştir; hattâ hânesine varıp ne kadar putlar var ise cümlesini kırıp mahv eylemiştir.

Seyyidü'l-Mürselîn hazretleri bundan sonra Safâ üzerinde Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senâ eder iken Ensâr-ı Kirâm hazerâtından **[77a]** ba'zılarının fikrine "Hazret-i Peygamber vatanına kavuşup kavm ü kabîlesiyle görüşüp barışmakla bundan sonra tu[tu]p bizimle Medîne'ye gitmez." diyerek endîşe geldiği vahy olunmakla Safâ üzerinde du'âsını ba'de'l-ikmâl Ensâr-ı Kirâm hazerâtına hitâben "Ey cemâ'at-i Ensâr! Ben Allâh'ın kulu ve Resûlü'yüm. Sizin beldenize hicret ettim ve sizden himâye ve mu'âvenet gördüm, hayât ü memâtım sizinle birliktedir." buyurdukta bi'l-cümle Ashâb-ı Kirâm hazerâtı garîk-i bahr-i mesâr olarak nasıl teşekkür edeceklerini şaşırıp sevinçlerinden bükâ edip ağladılar.

Tilâvet-i Ezân

Öğle vakti gelip de Hazret-i Bilâl Ka'be-i Mu'azzama üzerinde âvâz-ı bülend ile ezân okuyarak i'lân-ı kelimetullâh ile i'zâz-ı dîn ve ıdlâl-i müşrikîn ü münâfıkîn ve vakt-i salâtın duhûlüyle cemâ'at-i Müslimîn edâ-yı

salâta da'vet buyurulmakla bi'l-cümle erbâb-ı ukūl bahr-i ibret ve intibâha müstağrak oldu. Zîrâ sabâhleyin Ka'be üzerine putlara ibâdetle Cenâb-ı Hakk'a birtakım esnâm ü evsân teşrîk edilir iken ân-ı vahidde onlar mahv u nâbûd olup öğle vakti bi'l-cümle ehl-i Mekke tevhîd-i Bârî'ye da'vet edilerek bir ağızdan tekbîr ü tevhîdle cümlesi yalnız Cenâb-ı Hakk'a hasr-ı ibâdet ediyor. [403]﴿وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

La'în-i mezkûr Ebû Cehl'in kızı Cüveyriye, Hazret-i Bilâl'in ezânını işittikte "Allâh babama lutf u ihsân etmiş ki vaktiyle vefât edip Bilâl'in Ka'be üzerinde bülend-âvâzla okuduğu ezânı duymadı." deyip Hâris bin Hişâm da "Keşke evvelce ben de geberip de bunu görüp duymaya[y]dım." deyip, bunlarla birlikte bulunan dîğer eşrâf-ı eşrâr dahi bu siyâkta sözler söyleyip, fakat Ebû Süfyân "Ben Muhammed'in hakkında bir şey diyemem. Zîrâ ona Tanrısı haber veriyor." dedikte der-akab Resûl-i Ekrem hazretleri yanlarına varıp beynlerinde gizli olarak söyledikleri sözlerin cümlesini birer birer kendilerine haber ver[di]kte Hâris bin Hişâm hemân "Ben şehâdet ederim ki sen hak peygambersin! Zîrâ bizim bu sözlerimizi **[78a]** kimse duymamıştı." diyerek hidâyet-i ezeliyyesini izhâr ederek gerçekten mü'min [ü] muvahhid olmuştur.

Demi Heder Kılınanlardan Mazhar-ı Afv Olanlar

Ber-vech-i beyân cinâyet-i azîme irtikâb ederek demi heder kılınanlardan Hind hîn-i bey'atta mazhar-ı afv u emân olması dîğerlerine cesâret vererek İbn-i Hatal'ın hânende câriyelerinden biri kaçıp firâr ederek hâlâ müstahak olduğu cezâsı icrâ olunmamış idi. Müslümân olarak huzûr-ı Hazret-i Peygamberî['ye] gelip dâmen-i merhametlerine ilticâ ederek afv u emân dilemesi üzerine mazhar-ı afv u emân olduğu gibi Abdullâh [bin Sa'd] ibn-i Ebû Serh dahi Hazret-i Osmân-ı Zü'n-Nûreyn'in süt karındaşı olmak münâsebetiyle ona ilticâ edip Hazret-i Osmân'ın şefâ'atiyle mazhar-ı emân olarak kavî Müslümân olup pek çok muhârebelerde bulunarak dîne hizmet ettiği gibi Hazret-i Osmân'ın hilâfeti zamânında Mısır emâretine ta'yîn olunmuştur.

---

403 "O her şeye hakkıyla gücü yetendir." Hadîd, 57/2.

İkrime bin Ebî Cehl dahi yevm-i fetihte Handeme'de Hazret-i Hâlid tarafından münhezim olarak diyâr-ı Yemen'e firâr eylemiş iken zevcesi Ümmü Hakîm Müslümân olarak kocasının dahi afvını istirhâm etmesi üzerine vâki' olan müsâ'ade-i celîleye binâ'en zevcesi arkasından gidip Yemen sâhilinde bularak alıp birlikte avdet ile huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye ihzâr ederek şeref-i İslâm'la mazhar-ı sa'âdet ü selâmet olmuştur.

Safvân ibn-i Ümeyye dahi Cidde'ye firâr edip, Umeyr bin Vehb huzûr-ı Nebevî'ye dâhil ve hâk-i pây-i Risâletlerine yüz sürerek "Yâ Resûlallâh, Safvân benim kavmimin ulusu olup müstahak olduğu cezâdan havfla firâr edip kaçmıştır. Emsâli misillü onu da mazhar-ı lutf u ihsân buyurmanızı istirhâm ederim." diyerek emân dilemesi üzerine o da nâ'il-i emân olmakla müşârün-ileyh Umeyr tarafından celb edilerek huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'ye idhâl ile mu'ahharan şeref-i İslâm'la müşerref olarak kesb-i sa'âdet ü necât eylemiştir.

Abdullâh bin ez-Ziba'râ dahi Hazret-i Alî'nin hemşîresi Ümmü Hânî'nin kocası Hübeyre bin Ebî Vehb'le Necrân'a gidip Hübeyre **[79a]** orada müşrik olarak vâsıl-ı nîrân olup, [İbn-i] Ziba'râ Mekke'ye avdetle istiğfâr-ı kusûr ederek mazhar-ı emân olup, ba'demâ izhâr-ı nedâmetle i'tizâr vâdîsinde nice kasîde ve Resûl-i Ekrem hakkında medâyih-i celîlelerde bulunmuştur. Hazret-i Hamza'nın kātili Vahşî bir müddet etrâfta dolaşıp barınacak mahal bulamadığı cihetle Müslümân olarak Hazret-i Peygamber'e dahîl düşüp taraf-ı eşref-i Nebevî'den mazhar-ı afv u emân olmuş ise de Hazret-i Peygamber'e görünmemekle me'mûr olup, Sıddîk-i A'zam zamânında da'vâ-yı nübüvvette bulunan Müseylimetü'l-Kezzâb'ı dahi katl ederek hizmet-i dîniyyede bulunduğu mervîdir.

Mekke-i Mükerreme'nin Esnâ-yı Fethinde Vâki' Olan Mu'cizât-ı Bâhire

Vak'a-i fethin esnâ-yı beyânında işâret olunduğu üzere ekâbir-i Kureyş'in kendi beynlerinde gizlice vâki' olan muhâverelerinin Hazret-i Peygamber tarafından kendilerine izhârıyla şerm-sâr olmaları ve esnâ-yı tavâfta Ebû Süfyân'ın böyle bir ordu ile Hazret-i Peygamber'e karşı muhârebede bulunması fikrinin kendisine ihtârı ve Beyt-i Mu'azzam'ı tavâf ederken zât-ı

Risâlet-sıfâtlarına sû-i kasd niyetinde bulunan Fedâle takarrüb ettikte "Sen Fedâle değil misin? Zihnindeki fikirden vazgeçip tâ'ib ol!" diyerek yed-i sa'âdetlerini merkūmun göğsüne koymasıyla berâber nâdim olarak îmânının kesb-i kuvvet eylemesi ve Beyt-i Mu'azzam üzerinde bulunan putu kesr etmek için Hazret-i Âlî['yi] mübârek omuzlarına bastırarak çıkarıp ba'de'l-kesr Haydar-ı Kerrâr hazretleri Hazret-i Peygamber'in omuzuna basmaktan ihtirâzen ol kadar yüksek mahalden atladıkta gülmesi üzerine niçin güldüğünü su'âl buyurdukta, "Bu kadar yüksek mahalden atladığım hâlde hîçbir elem hissetmediğime ta'accübden güldüm." dedikte "Yâ Alî, sana nasıl elem erişir? Seni Muhammed kaldırdı, Hazret-i Cebrâ'îl indirdi." buyurması gibi çok hârikalar vâki' olduğu kütüb-i siyerde mebsûtan beyân buyurulmuştur.

Gazve-i Huneyn

Ber-vech-i beyân Mekke-i Mükerreme'nin fethi üzerine kabîle-i Kureyş'in ekserîsi şeref-i İslâm'la müşerref olarak ehl-i îmân bir derece daha kesb-i kuvvet ve satvet ettiği gibi, evvelce Kureyş kavminin tarafdârı bulunan kabâ'il-i sâ'ire dahi İslâm'a **[80a]** meyl ü teveccühte müsâra'at ve müsâbakada bulunmuşlar ise de kabâ'il-i Arab'ın gerek nüfûs ve gerek servet ü iktidârca en büyüklerinden bulunan Hevâzin Kabîlesi Resûl-i Ekrem hazretleriyle harb eylemek üzere beynlerinde kavl ü karâr verip Tâ'if'le Mekke arasında Huneyn nâm vâdîde toplanıp Kārib ibn-i Esved bin Mes'ûd-ı Sekafî['nin] kabîlesi ve Resûl-i Ekrem hazretlerinin zamân-ı sabâvetinde ber-vech-i beyân süt emdiği Benî Sa'd bin Bekr ve Benî Cüşem ve sâ'ir Arab kabîleleri de gelip onlara iltihâk ederek Hevâzin ordusunun yekûnu yirmi bine bâliğ olarak Resûl-i Ekrem aleyhine hücûm edecekleri mesmû'-ı Hazret-i Peygamberî buyuruldukta hemân tedârikât-ı harbiyyeye kıyâm edilip, hattâ Safvân bin Ümeyye'den âriyet olarak üç yüz kadar zırh alınıp Nevfel ibn-i Hâris bin Abdülmuttalib tarafından dahi bu vechile üç yüz mızrâk isti'âre buyurulup ba'de'l-feth Müslümân olan Kureyş'ten Attâb bin Esîd hazretlerini Mekke'ye kā'im-makām ve Hazret-i Mu'âz bin Cebel hazretlerini ahkâm-ı İslâmiyye ta'lîmine mu'allim ta'yîn buyurup, Şevvâl'in yedinci günü süvâr olarak dört bin Muhâcirîn-i İzâm ve bin nefer Ensâr-ı Kirâm ve beş bin Cüheyne ve Müzeyne ve Benî Süleym ve Eslem ve Gıfâr ve Eşca'

kabîlelerinden ve iki bin ehl-i Mekke'den on iki bin asâkir-i İslâmiyye ve seksen kadar Safvân ibn-i Ümeyye gibi müşrikînden ibâret olan ordu ile onların üzerlerine hareket olunup Benî Süleym Kabîlesi'yle Mekke askeri mukaddimetü'l-ceyş ta'yîn olunup kumandanları serdâr-ı bahâdırân Hâlid bin Velîd hazretleri olup ordu-yı hümâyûn Şevvâl'in on birinde Vâdî-i Huneyn'e vâsıl olup, ehl-i İslâm'dan ba'zıları ordu-yı hümâyûnun kesret ü kuvvetine nazar ederek âfet-i gurûra giriftâr olarak mücerred kesret ü kuvvetleriyle a'dânın mahv u perîşân olacağına kat'iyyen hükm ederek asıl medâr-ı istinâd olan inâyet-i İlâhiyye'den gaflette bulunarak müstahakk-ı terbiye olup [404] ﴿وَمَا النَّصْرُ إِلاَّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ﴾ muktezâsınca her hâlde gālibiyet ve muzafferiyet ancak Cenâb-ı Hak'tan olup esbâb ü âlâttan olmadığını bildirmek için bidâyet-i muhârebede asâkir-i İslâmiyye münhezim olup ba'dehû mahzâ inâyet-i İlâhiyye eseri olmak üzere Habîb-i Ekrem'ini parlak bir sûrette mansûr u muzaffer buyurmuştur.

Şöyle ki; düşman ordusunun başkumandanı ve Hevâzin Kabîlesi'nin şeyhi Mâlik bin Avf askerini gayrete **[81a]** getirmek ve kemâl-i besâlet ü şecâ'atle saldırmak için nisvân ü sıbyânla sâ'ir hayvânları birlikte sevk ederek cümlesi birden hücûm eylemek üzere askerine emredip, Hâlid bin Velîd ise kuvvet ü besâletine güvenerek lâubâliyâne Huneyn Vâdîsi'nde sür'atle koşup gider iken birdenbire pusularda bulunan Hevâzin ordusu def'aten hücûm edince Benî Süleym Kabîlesi bozulup Mekke askeri de onlara peyrev olup onların bu vechile hezîmetleri dîğer askerlere dahi sirâyet ederek bütün ordu-yı hümâyûn perîşân, Hazret-i Peygamber'in nezd-i sa'âdetlerinde yalnız amcası Hazret-i Abbâs ve ammi-zâdesi Ebû Süfyân bin Hâris ile Sıddîk-i A'zam ve Fârûk-ı A'zam ve Haydar-ı Kerrâr ve Üsâme bin Zeyd gibi pek az Ashâb-ı Güzîn kalıp, bu vechile hezîmet üzere za'îfü'l-îmân olanlardan birçoklarının efkârı muhtell olup, hattâ ehl-i Mekke'den ba'zıları birbirleriyle söyleşirler iken Ebû Süfyân ibn-i Harb "Bu hezîmetin denize kadar arkası alınmaz." deyip, Safvân bin Ümeyye'nin birâderi Kelde "Bugün sihr bozuldu." deyip, Safvân ise henüz müşrik iken "Sus, ağzın yırtılsın! Bana Hevâzin'den biri hâkim olmaktan ise Kureyş'ten biri hâkim olmak yeğdir!" diyerek Kelde'yi tekdîr eylemiş.

---

404 "Yardım ancak Allah katındandır." Enfâl, 8/10.

Eşca'u'l-Mürselîn hazretleri bilâ-fütûr makāmında sâbit ü ber-karâr olarak a'dâya karşı mukāvemette bulunarak hemân hücûm için süvâr olduğu esterini tahrîk ettikçe Hazret-i Abbâs dizginini tutup teskîne çalışırdı. Nihâyet Hazret-i Abbâs "Ey Akabe'de bey'at eden Ensâr-ı Kirâm! Ey Şecere-i Rıdvân'da geriye dönmemek üzere söz veren Ashâb!" diye bülend-âvâzla nidâ edince, işiten Ashâb-ı Kirâm hemân *"Lebbeyk Lebbeyk!"* diyerek dönüp Resûl-i Ekrem hazretlerinin nezdine toplanıp Üseyd bin Hudayr hazretleri "Yâ Evs!" ve Sa'd bin Ubâde "Yâ Hazrec!" diye nidâ ettikte arıların beğleri başına üşü[şü]p toplandıkları gibi Evs ve Hazrec kabîleleri dahi koşuşup onların başlarına toplanarak münhezim olan asâkir-i Müslimîn birden bire gelip kemâl-i şiddetle cenge girişip Hevâzin askeri dahi ol vechile hücûm edip gelirler iken Hazret-i Haydar-ı Kerrâr karşılarına varıp alemdârlarını i'dâm ve Hazret-i Peygamber de "Fırın şimdi kızdı!" diyerek yerden bir avuç toprak **[82a]** alıp a'dâya atıp ve taraf-ı İlâhî'den imdâd için melâ'ike-i kirâm irsâl olunarak vukū' bulan mâddî ve ma'nevî hücûmlar üzerine düşman ordusu münhezim olarak firâr edip, asâkir-i İslâmiyye de arkalarına düşüp dilediklerini katl ve dilediklerini esîr ederek nefislerine mağrûr olarak mağlûb iken inâyet-i İlâhiyye ile gālib ü muzaffer olmuşlardır. Yalnız Ensâr'dan ve Hazrec Kabîlesi'nden Ebû Talha yirmi neferini i'dâm edip bu vechile müşriklerin yetmiş kadarı telef ve birçokları esîr ve bâkîleri münhezim olarak dağılıp bi'l-cümle emvâl ü ıyâlleri asâkir-i Müslimîn'e ganîmet olup asâkir-i İslâmiyye'den dört kişi şehîd olmuştur.

İbtidâ asâkir-i İslâmiyye'nin haber-i inhizâmı ehl-i Mekke'ye vâsıl oldukta ba'zıları "Muhammed ölmüş ve Muhammedîler dağılmış. Bundan sonra Arab kavmi dahi yine babalarının dînlerine dönerler." diyerek izhâr-ı nifâkta bulunup Mekke'de kā'im-makām nasb olunan Attâb bin Esîd hazretleri "Muhammed ölürse Şerî'atı bâkî ve Tanrısı diridir!" buyurup müte'âkiben ehl-i İslâm'ın nusret ü galebesi haberi vâsıl olunca Attâb ile Mu'âz bin Cebel hazretleri yeniden dünyâya gelmiş gibi hayât-ı tâze kesb eylemişlerdir.

İbret

Ber-vech-i beyân Resûl-i Ekrem hazretleri Feth-i Mekke'ye kıyâm buyurduklarında Kureyş'i iğfâl için Medîne'den kable'l-hareke Necid tarafına Ebû Katâde kumandasında sevk buyurdukları asker İdam nâm mahalle vardıklarında Âmir ibn-i Adbat'a tesâdüf edip Âmir kendisinin Müslümân olduğunu beyânla onlara selâm verdiği hâlde asâkir-i mezkûreden Muhallim bin Cessâme bir eski mâcerâya binâ'en Âmir'i katl edip devesiyle eşyâ-yı sâ'iresini iğtinâm edip, Resûl-i Ekrem hazretlerinin Mekke'ye azîmetlerinden sonra Ebû Katâde hazretleri asâkir-i mezkûre ile avdetle ordu-yı hümâyûna iltihâk ederek Feth-i Mekke'de bulunduktan sonra Gazve-i Huneyn'e ba'de'l-hurûc, Resûl-i Ekrem hazretleri Vâdî-i Huneyn'de salât-ı zuhru ba'de'l-edâ Ashâb-ı Kirâm hazerâtıyla bir ağaç gölgesinde oturmakta iken Gatafân'dan Fezâre Kabîlesi'nin şeyhi gelip Âmir'in kanını da'vâ edip, Benî Temîm Kabîlesi'nin şeyhi **[83a]** bulunan Akra' bin Hâbis de Muhallim ibn-i Cessâme'yi himâye ederek müdâfa'aya kıyâmla huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'de ba'de'l-muhâkeme veresenin ricâlarıyla diyete karar verilip vâki' olan cürmü üzerine taraf-ı eşref-i Hazret-i Peygamberî'den Cenâb-ı Hak'tan istiğfâr için mezbûr Muhallim ibn-i Cessâme huzûr-ı sa'âdete ihzâr olunup Resûl-i Ekrem hazretleri ismini sorup onun tarafından Muhallim bin Cessâme olduğunu ba'de'l-beyân Resûl-i Ekrem hazretleri "Âmir bin Adbat İslâm'ını izhâr eylemiş iken sen onu katl ettin mi?" dedikte Muhallim "Onun İslâm'ı ikrâr eylemesi katilden halâs içindi." deyip Resûl-i Ekrem hazretleri "Onun kalbini yardın mı ki yalan mı gerçek mi bilesin." buyurdukta Muhallim "Onun kalbi bir et parçasıdır, yarılsa ne anlaşılır?" demesi üzerine Resûl-i Ekrem hazretleri "Kalbini bilmezsin, lisânına inanmazsın, ne yapmalı?" buyurdukta Muhallim söyleyecek cevâb bulamayarak "Yâ Resûlallâh, benim için istiğfâr buyurunuz." dedikte Resûl-i Ekrem hazretleri "Allâh seni afv etmesin." buyurunca Muhallim gözlerinden yaş akarak huzûr-ı sa'âdetten çıkıp kederinden bir hafta sonra vefât edip, defn olundukta yer kabûl etmeyip mükerreren hârice atıldığı huzûr-ı Peygamber'e ihbâr olundukta Resûl-i Ekrem Efendimiz "Yer ondan fenâlarını kabûl eder, lâkin Cenâb-ı Allâh sizi îkāz buyurup va'z etmek ister. Gidin, defn edin." buyurup kavmi tarafından tekrâr defn olunduğu kütüb-i mevsûka-i hadîste musarrahtır.

Seriyye-i Evtâs

Ber-vech-i beyân Huneyn vak'asında inâyet-i İlâhiyye ile Hevâzin ordusu bozulduktan sonra firâr edenlerden birtakımı Hevâzin diyârında Evtâs nâm mahalde toplanıp Ebû Âmir el-Eş'arî hazretleri bir fırka askerle üzerlerine sevk olunup ba'de'l-vusûl onlar ile muhârebede şehîd oldukta Ebû Mûsâ el-Eş'arî hazretleri onun yerine kumandan olarak onlara galebe ederek birçok esîrler ile ganâyim-i kesîre alarak avdet buyurdukta, esîrlerin içinde Resûl-i Ekrem hazretlerinin süt hemşîresi Şeymâ bint-i Sa'diyye hazretleri de bulunduğu haber verilip huzûr-ı sa'âdete ihzâr **[84a]** buyuruldukta Resûl-i Ekrem Efendimiz kendilerini tanıyıp müte'essir olarak mübârek gözlerinden yaş gelip i'zâz ü ikrâm için hırka-i sa'âdetlerini yere döşeyip Şeymâ hazretlerini onun üzerine oturtup mazhar-ı iltifât u ikrâm buyurduktan sonra bir köle ve câriye ve iki deve ve bir mikdâr koyun ihsânıyla mu'azzezen kavm ü kabîlesine îsâl buyurmuşlardır.

Muhâsara-i Tâ'if

Ber-vech-i beyân Hevâzin ordusu münhezim olarak firâr eyledikten sonra kabâ'il-i Arab'dan ehl-i İslâm'a ta'arruza mecâl kalmayıp velâkin Sakîf Kabîlesi vatanları bulunan Tâ'if beldesine gidip kal'alarına kapanarak tahassun edip Hevâzin şeyhi Mâlik bin Avf da onlara iltihâk eylemekle Resûl-i Ekrem Efendimiz esîrler ile ganâyimi Ci'râne nâm mahalle gönderip muhâfaza için ordu-yı hümâyûndan bir mikdâr asker tefrîk buyurup bâkî kalan ordu-yı hümâyûnla Tâ'if üzerine hareket edip ba'de'l-vusûl kal'ayı muhâsara ederek Selmân-ı Fârisî hazretlerinin ihtârıyla mancınıkla derûn-ı kal'aya taşlar yağdırmışlar ise de Sakîf Kabîlesi'yle Tâ'if'te mahsûr bulunanlar kal'adan şiddetle müdâfa'a ederek attıkları oklar çekirge alayı gibi havada uçup birbirine tokuşarak ehl-i İslâm üzerine yağmur gibi yağarak ehl-i İslâm'dan on iki kişi şehîd ve birçok kimseler mecrûh olup, bu sırada Tâ'if'ten birçok köleler firâr ederek ordu-yı hümâyûna iltihâk eyledikçe Resûl-i Ekrem hazretleri onları âzâd eylermiş.

Bu esnâda Hâlid bin el-Velîd hazretleri birkaç def'a meydân-ı mübârezeye çıkıp er dilemiş ise de rü'esâ-yı müşrikînden Abdüyâlîl nâm kimse "Kal'a derûnunda sana karşı çıkacak kimse yoktur. Biz zahîre biterse ol

vakit cümlemiz birden çıkıp ölünceye kadar uğraşacağız." diyerek cevâb vermekle müddet-i muhâsara on sekiz gün kadar uzayıp Tâ'if'in fethi ise henüz mukadder olmadığından Resûl-i Ekrem Efendimiz muhâsarayı terkle ordu-yı hümâyûnı bi'l-istishâb Tâ'if'ten fekk ü hareketle Ci'râne'ye teşrîf buyurup orada toplanmış olan altı bin kadar esîrler ile yirmi dört bin deve ve kırk binden ziyâde koyun ve pek çok nukūddan ibâret olan emvâl-i **[85a]** ganâyimin mücâhidîn-i kirâma taksîm ü tevzî'lerine başlayıp, Feth-i Mekke'den sonra Müslümân olup henüz îmânları kesb-i metânet edemeyerek mü'ellefe-i kulûbdan ma'dûd olanlara ganâyimden ziyâdece vermek muvâfık-ı maslahat olmakla Ebû Süfyân'la oğulları Yezîd ve Mu'âviye ve Huveytıb bin Abdüluzzâ ve Ebû Cehl'in oğlu İkrime ve birâderi Hâris bin Hişâm ve Süheyl ibn-i Amr gibi birinci derecede eşrâf-ı Kureyş'ten bulunanlara yüzer deve ve birer mikdâr gümüş ve ikinci derecede bulunanlara kırkar deve ve bu nisbette gümüş verip, her ne kadar bunlar bu esnâda mü'ellefe-i kulûbdan ma'dûd iseler de mu'ahharan pek kavî Müslümân; husûsiyle Ebû Süfyân'ın oğulları Yezîd ve Mu'âviye ve Huveytıb vahiy kitâbeti hizmet-i şerîfesiyle bile müşerref olmuşlardır. Ber-vech-i beyân taksîm-i ganâyim husûsunda Resûl-i Ekrem hazretlerinin meftûr buyuruldukları cûd u keremi yâr u ağyârı hayrette bırakmıştır. Hattâ esnâ-yı taksîmde bir vâdîde en a'lâ cinsten toplanmış olan yüz kadar deveyi Safvân bin Ümeyye görüp de "Ne a'lâ develerdir." demesi üzerine Sâhib-i kerem Efendimiz hazretleri "Öyle ise senin olsun." buyurarak cümlesini kendilerine ihsân buyurup, Safvân ise hâlâ müşrik olarak kabûl-i İslâm için dört ay mühlet almış iken "Bu mertebe lutf u sehâ ancak Enbiyâ hasletidir!" diyerek hemân şeref-i İslâm'la müşerref olmuştur.

Taksîm-i mezkûrda rü'esâ-yı Necid'den Uyeyne bin Hısn-ı Fezârî ile Akra' bin Hâbis'e dahi yüzer deve verilerek eşrâf-ı Kureyş'in birincilerine mu'âdil tutulmuşlardır.

Bu kere Ensâr-ı Kirâm hazerâtına emvâl-i ganâyimden bunlar derecesinde verilmediğinden ba'zıları tarafından beynlerinde kāl ü kîl edildiği mesmû'-ı Hazret-i Peygamberî buyuruldukta onlara hitâben "Onlar henüz Müslümân olarak daha İslâm'ın kadrini takdîrden âciz olduklarından onlara bir mikdâr ziyâde verdim. Onlar ol mâlları alıp onlar ile gidecekler, siz

ise Resûlullâh'ı alıp onunla gideceğinize râzı değil misiniz?" buyurdukta cümlesi birden **[86a]** izhâr-ı rızâ göstererek bu vechile mazhar oldukları iltifât-ı seniyyeye teşekkürde bulunarak sevinçlerinden ağlamışlar, Resûl-i Ekrem hazretleri de el kaldırıp Ensâr-ı Kirâm ve evlâd u ahfâdlarına hayırla du'â buyurmuşlardır. Bu sırada tevfîkât-ı İlâhiyye refîk olarak Hevâzin Kabîlesi'nin eşrâfı Ci'râne'ye gelip hidâyet-i ezeliyyelerini izhâr ederek mazhar-ı sa'âdet olarak evlâd ü ıyâllerinin kendilerine redd ü i'âde olunması[nı] istirhâm husûsunda huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'de pek mü'essir niyâzlarda bulunmaları üzerine Resûl-i Ekrem hazretleri "Benû Hâşim yedinde bulunan esîrler hep âzâd olup sizindir." buyurdukta sâ'ir Muhâcirîn-i Kirâm'la Ensâr-ı İzâm hazerâtı dahi "Bize isâbet eden esîrler de hep Resûl-i Ekrem hazretlerinindir." demekle kabâ'il-i sâ'ire dahi bunlara mütâba'atta bulunarak ol anda altı bin esîr âzâd olup ihsân ale'l-ihsân olmak üzere taraf-ı eşref-i Peygamberî'den cümlesine birer kat elbise de verilmekle müte'âkiben Hevâzin Kabîlesi'nin re'îsi bulunup ehl-i Tâ'if'e iltihâk eden Mâlik bin Avf da gelip huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'de şeref-i İslâm'la müşerref olarak ona da taraf-ı Risâlet-penâhîden yüz deve ihsân buyurulup [405](الانسان عبد الاحسان) sırrı kemâliyle münkeşif olmuştur.

Avdet-i Hümâyûn

Ekmel-i Enbiyâ ve Güzîde-i Asfiyâ Resûl-i Kibriyâ hazretleri bervech-i beyân mazhar-ı fütûhât ve nâ'il-i füyûzât olarak Mekke'ye ve ondan Medîne'ye avdet için Mekke'ye vâsıl olup Hazret-i Osmân'ın ammi-zâdesi Attâb bin Esîd hazretlerini Mekke'ye vâlî ve ahkâm-ı İslâmiyye'yi ta'lîm için Mu'âz bin Cebel hazretlerini mu'allim ta'yîn buyurup Ashâb-ı Kirâm hazerâtıyla kendileri fekk ü hareketle bi'l-izzi ve'l-iclâl Medîne-i Münevvere'ye şeref-efzâ-yı vusûl buyurmuşlardır. Mekke'ye vâlî ta'yîn buyurulan Attâb hazretleri zu'afâ-yı Müslimîn haklarında anaları ve babalarından eşfak ve erham, akviyâ-yı müşrikîn hakkında ise sâ'ika-misâl ve Benî Ümeyye içinde her türlü irâdesi nâfiz ve zabt u rabt-ı memlekete muktedir bir nev-civân olmakla bi'l-cümle zu'afâ-yı nâs onun emâretinden **[87a]** ve adâletinden fevka'l-gāye memnûn olup velâkin öteden beri Mekke'de

405 "İnsan kendisine verilen ihsanın kölesidir."

riyâsetle haklı ve haksız kesip biçmeye me'lûf olan ekâbirle öyle bir nev-civânın emâreti havsalalarına sığmayarak mahzûn u dilhûn olup, husûsiyle Ebû Süfyân'a bunun taht-ı idâresinde bulunup emrine mutî' olmak pek güç gelmekle ba'de'l-feth Müslümân olan dîğer ekâbir ile birlikte Medîne-i Münevvere'ye hicrete mecbûr olmuşlardır.

[406](الجزاء من جنس العمل) muktezâsınca işte bu hâl erbâb-ı ukūl için ne büyük ders ve ibret olduğu beyândan müstağnîdir.

Ebû Süfyân Medîne-i Münevvere'ye vâsıl ve huzûr-ı Hazret-i Peygamber'e dâhil olduktan sonra Bahreyn emâretine ta'yîn olunarak mazhar-ı lutf u ihsân olduğu gibi, oğlu Mu'âviye dahi vahy kâtibi olmak şerefiyle müşerref olmuştur.

Ba'de'l-feth ehl-i Mekke'den on altı yaşlarında gāyet güzel sesli Ebû Mahz[û]re nâm nev-civân Harem-i Şerîf'te tilâvet-i ezâna me'mûr ta'yîn olunup hicret-i seniyyenin elli dokuz senesine kadar vazîfe-i mukaddesesinin îfâsıyla meşgūl olarak vefât etmekle vazîfe-i mukaddese evlâdına intikāl buyurmuştur. Müşârün-ileyh hazretleri Hazret-i Bilâl'den sonra Resûl-i Ekrem Efendimiz'in mü'ezzinleri içinden kesb-i imtiyâz ü iştihâr buyurmuştur.

Ahkâm-ı Zekât

Ba'de'l-feth hicret-i seniyyenin dokuzunda «تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ»[407] müfâdınca zenginlerin zekâtlarını alıp fukarâya tevzî' edilmek üzere taraf-ı eşref-i Peygamberî'den kabâ'ile me'mûrlar ta'yîn buyurulup Huzâ'a Kabîlesi zekâtlarını vermek üzere iken Benî Temîm Kabîlesi'nin imtinâ'da bulunduğu anlaşıldıkta Uyeyne bin Hısn hazretleri bir mikdâr Urbân süvârîsiyle sevk olunup Muharrem'in onunda Safrâ semtinde Sukyâ nâm mahalle ba'de'l-vusûl hemân Benî Temîm'i terbiye edip bir haylî esîr ve emvâl-i ganâyimle avdet buyurup müte'âkiben esîrlerini kurtarmak için eşrâf-ı Temîm Medîne-i Münevvere'ye gelip Hazret-i Peygamber ile müşâ'are ve müfâhare talebinde **[88a]** bulunup, Resûl-i Ekrem hazretleri "Ben eş'ârla meb'ûs değilim, fahriyye ile hîç me'mûr değilim. Fakat

406 "Ceza amelin cinsindendir."
407 "Zenginlerinden alıp fakirlerine verirsin." Buhârî, Zekât, 1; Müslim, Îmân, 1.

buyurun, dinleyelim." buyurması üzerine Benî Temîm'in en ziyâde belîğ ve efsahları bulunan Utârid ibn-i Hâcib kıyâmla kendi kavminin fahr ü mübâhâtları hakkında gāyet belîğ bir za'be ya'nî nutuk îrâd edip, Resûl-i Ekrem hazretleri onlara cevâb vermek üzere bülegā-yı Ensâr'dan Sâbit bin [Kays bin] Şemmâs hazretlerine fermân buyurması üzerine der-akab kıyâmla Cenâb-ı Hakk'ın azamet ü kibriyâsına ve Resûl-i Ekrem hazretlerinin keyfiyyet-i bi'setleri hakkında îrâd-ı nutukla Utârid'e galebe eylediği gibi, Benî Temîm'in eşher-i şu'arâsından Akra' bin Hâbis kalkıp fahriyye yolunda bir kasîde okuyup ona cevâb vermek üzere Resûl-i Ekrem tarafından Hassân bin Sâbit hazretlerine işâret buyuruldukta der-akab kıyâmla dîn-i İslâm'ın şeref ü şânı hakkında bi'l-bedâhe bir kasîde-i belîğa söyledikte Akra' bin Hâbis insâf edip "Bu zâtın şâ'iri bizim şâ'irimizden ve hatîbi dahi hatîbimizin fevklerinde oldukları gibi sesleri de seslerimizden üstündedir." diyerek arkadaşlarıyla birlikte Müslümân oldukları kütüb-i siyerde musarrahtır.

Kabâ'ilden Meb'ûslar Gelip Müslümân Oldukları

Bu esnâda Yemen'de mutavattın Kabâ'il-i Himyer hükümdârlarından elçiler gelip Müslümân oldukları gibi Uzre Kabîlesi'nden dahi on iki kimse gelip kabîlelerinin zekâtlarını teslîm ederek îmân edip "Yâ Resûlallâh, bizim ticâretimiz Rûm ile olup ol tarafta ise Rûm kayseri bulunan Herakl hakkında bir vahy olundu mu?" diye su'âle, pek yakın bir zamânda Şâm feth olunup Herakl ol havâlîden izâle olunacağı tebşîrâtla cevâb verilmiştir ki fi'l-hakîka az zamân sonra feth olunarak cümlesi bilâd-ı İslâmiyye'ye ilâve olunarak sıdk-ı nübüvvetleri meydâna çıkmıştır.

Fesâhat ü Belâgatle Müdâfa'a

﴿وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ﴾[408] da'vet-i îcâz ve i'câzile bülegā-yı Arab meydân-ı i'câza da'vet olunması üzerine bülegā-yı Arab Kur'ân-ı Kerîm'e nazîre ityânından âciz kalarak **[89a]** bülegā-yı Temîm gibi birçokları Müslümân olmuşlar ise de hidâyet-i İlâhiyye'den mahrûm olanları şirk üzerine ısrâr ederek kıtâl ile müdâfa'aya kıyâm edip

408 "Eğer kulumuza (Muhammed'e) indirdiğimiz (Kur'ân) hakkında şüphede iseniz, haydi onun benzeri bir sûre getirin!" Bakara, 2/23.

bununla mukāvemetten dahi âciz olmakla tekrâr ibtidâ kıyâm eden bülegā-yı Temîm gibi eş'âr ve nutuklar îrâdıyla mücâdeleye kıyâm edip hutebâ vü bülegā-yı İslâmiyye meydân-ı belâgat ü fesâhatta onlara gālib gelerek izhâr-ı acze mecbûr olmuşlar.

Hutebâ-yı İslâmiyye'den Sâbit ibn-i Kays hazretleri hitâbette onlara fâ'ik olduğu gibi Hassân bin Sâbit hazretleri ile Ka'b bin Mâlik hazretleri şi'rde cümlesine galebe buyurmuşlardır.

Ba'dehû Ka'b bin Züheyr gelip onlara iltihâk ederek Hazret-i Peygamber'in medâyih-i celîlesiyle iştigāl ederek yâr u ağyârı âşık-ı hayrân eylemişlerdir.

Bülegā-yı Arab'dan meşhûr Züheyr bin Ebî Sülmâ'nın oğlu Ka'b hazretleri âteş-zebân-ı nâdirü'l-emsâl bir şâ'ir-i mâhir olup pederinin vefâtından sonra şöhreti ona mîrâs kalıp bu kere Resûl-i Ekrem hazretleri Medîne'ye teşrîf ettikte birâderi Büceyr bin Züheyr gelip şeref-i İslâm'la müşerref olduğunu birâderi Ka'b bin Züheyr işitince hiddet ederek Büceyr'e "Âbâ vü ecdâdın dîninden niçin döndün?" diyerek tevbîh u tekdîr yollu bir kasîde nazm edip gönderdikte müşârün-ileyh Büceyr kasîde-i mezkûreyi huzûr-ı Nebevî'de okuyup Resûl-i Ekrem hazretleri dil-gîr olarak her kim Ka'b bin Züheyr'e rast gelirse demi heder buyurmakla, birâderi Büceyr nush u pend husûsunda bir kasîde nazm edip taraf-ı Risâlet'ten demi heder edilerek kendisi için cây-ı selâmet kalmadığını ihtâr eylemesi üzere Ka'b fevka'l-âde telâşa düşüp hemâ[n] Medîne-i Münevvere'ye gelip Sıddîk-i A'zam hazretlerine ilticâ edip Sıddîk-i A'zam hazretleri de onu alıp huzûr-ı Nebevî'ye idhâl ile "Yâ Resûlallâh, bir kimse bey'at edecek." diyerek arz edip, Ka'b dahi Resûl-i Ekrem hazretlerinin mübârek dest-i sa'âdet-peyvestlerine sarılarak bey'at ederek iki dizi üzerine oturup "Yâ Resûlallâh, Ka'b bin Züheyr tâ'ib ve Müslim olarak istîmân için **[90a]** huzûr-ı sa'âdetinize gelmek ister, kabûl buyurulur mu?" diye su'âl edip taraf-ı Peygamberî'den kabûlile cevâb veri[li]nce hemân "Yâ Resûlallâh, Ka'b benim." deyince Ensâr-ı Kirâm'dan biri derhâl kıyâmla "Ruhsat ver yâ Resûlallâh, şunun boynunu vurayım!" dedikte Resûl-i Ekrem hazretleri "Dîn-i İslâm'a meyl edip gelmiştir." diyerek men' ile muhâfaza buyurması üzerine Ka'b dahi Resûl-i Ekrem hazretlerine medhiyye olmak üzere silk-i nazma çektiği *"Bânet Su'âd"* kasîde-i

belîğasını tilâvete başlayarak mahzûziyyet-i seniyyeyi celb ederek nişâne-i takdîr olmak üzere şeref-i iktisâlarıyla kesb-i revnak u bahâ eden mübârek hırka-i sa'âdetlerini kendilerine iksâ ile mazhar-ı şeref ü imtiyâz buyurmakla, kasîde-i mezkûre "Kasîde-i Bürde" tesmiyesiyle mümtâz buyurulmuştur. Zîrâ "Bürde" Arabca hırka demektir.

Hazret-i Ka'b sağ oldukça ol hırka-i şerîfe ile müftehir ü mübâhî olup, bir zamân sonra Mu'âviye bin Ebî Süfyân on bin dirheme almaya tâlib olmuş ise de Ka'b "Dünyâya değişmem." deyip, vefâtından sonra veresesine yirmi bin dirhem gönderilmiştir ki ondan sonra hulefâ ve selâtîn beyninde halefen an-selef intikāl ederek ile'l-ân ziyâret-i celîlesiyle teberrük ü teyemmün olunduğu gibi ilâ-kıyâmi's-sâ'a da Devlet-i İslâmiyye yedinde şeref-bahş-ı teberrük olunacağı eltâf-ı İlâhiyye'den müsterhamdır.

Gazve-i Tebûk

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَٰذَا﴾[409] âyet-i celîlesiyle min-[ba'd] ehl-i şirk Ka'be-i Mu'azzama'yı ziyâretten men' olunup ba'demâ hac niyetiyle etrâf ü eknâftan gelmede olan tüccârın inkıtâ'ıyla ticâretlerine halel gelerek emr-i ma'îşetçe giriftâr-ı muzâyaka olmak endîşesine düşmekle [410]﴿وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ﴾ âyet-i celîlesiyle fakr u fâkadan havf eden ehl-i Mekke'ye hazîne-i eltâf-ı İlâhiyye'sinden fevka'l-âde gınâ ve bolluk ihsân buyuracağı va'd buyurmakla ol sene arâzî-i mübârekede pek ziyâde âsâr-ı feyz u bereket nümâyân olduğu gibi ol esnâda Tebâle ve Cüreş ahâlîsi de nâ'il-i İslâm olarak pek çok zehâ'ir-i mütenevvi'a gelip ve her taraftan[411] **[91a]** pek çok ehl-i îmân edâ-yı hac niyetiyle Mekke-i Mükerreme['ye] gelerek her şey çoğalıp emsâli görülmedik feyz u bereket ihsânıyla va'd-i İlâhî infâz u incâz buyurulup [412]﴿قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾ âyet-i celîle ehl-i İslâm i'lân-ı İslâm'la i'zâz-ı dîn için kabûl-i İslâm'dan imtinâ' eden bi'l-cümle küffârla harbe me'mûr, ehl-i kitâb olan Rûm diyârı ise memâlik-i sâ'ireye nisbetle arz-ı Hicâz'a daha

409 "Ey iman edenler! Allah'a ortak koşanlar ancak bir pislikten ibarettir. Artık bu yıllarından sonra, Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar." Tevbe, 9/28.

410 "Eğer yoksulluktan korkarsanız, Allah dilerse lütfuyla sizi zengin kılar." Tevbe, 9/28.

411 [Bu kelimeden sonra "ehl-i îmân" ibaresi yazılmış olup sonraki sayfanın hemen başlarında da aynı ibare tekrar ettiğinden buradaki kaldırılmıştır.]

412 "Allah'a iman etmeyenlerle savaşın." Tevbe, 9/29.

yakın olmak (ve Kayser-i Rûm tarafından Şâm'da ehl-i İslâm aleyhinde bir büyük ordu tertîb olunup Cüzâm ve Lahm ve Gassân kabîleleri onlara iltihâk ederek hareket eylemek üzere oldukları mesmû'-ı hümâyûn olması)[413] münâsebetiyle, hicret-i seniyyenin dokuzuncu senesi Sâhib-i seyf-i Şerî'at Efendimiz hazretleri onlara teklîf-i dîn ve ondan imtinâ' hâlinde kabûl-i cizye ve ona da muhâlefet hâlinde sell-i seyfle i'lân-ı cihâda niyet ve etrâf ü eknâfta bulunan bi'l-cümle ehl-i îmân cihâda da'vet buyurulup, fakat bu sefer azîmet olunacak mahallin uzaklığı ve düşmanın kuvvet ü kesreti herkesin ma'lûmu olup ona göre tedârikât-ı lâzımede bulunulması hikmet-i celîlesine binâ'en gidilecek mahallin ismi ve bu'diyeti i'lân buyurularak buna göre toplanan askerin mikdârı on iki bini süvârî olmak üzere yetmiş bine bâliğ olup bunlara îcâb eden mühimmât-ı lâzımenin ihzâr u i'ânesi ile teshîlâtta bulunmak husûsu da gazâya gitmeyip hânelerinde kalacak olan Müslümânlar ile sâ'ir ağniyâ-yı kirâma fermân buyurulmakla eshiyâ-yı Ashâb-ı Kirâm'dan herkes gücü yettiği derecede i'âne celbine müsâra'at buyurup, hattâ Sıddîk-i A'zam hazretleri mâ-meleki bulunan dört bin dirhem parasını ve Fârûk-ı A'zam hazretleri de kâffe-i mâlının nısfını ve Hazret-i Abbâs ekser mâlını ve Hazret-i Talha mâlının ekserîsini [ge]tirip teslîm edip Hazret-i Osmân dahi her bir levâzımıyla mükemmel iki yüz deve ve bin miskāl hâlis altın getirip guzât-ı Müslimîn'e verilmek üzere huzûr-ı Hazret-i Peygamber'e takdîm buyurdukta «اللَّهـمّ ارْضَ عَـنْ عُثْمَـانَ، فَإِنِّـي عَنْـهُ رَاضٍ»[414] ve «لا يضـرّ عثمـان مـا فعـل بعدهـا»[415] du'âsıyla mazhar-ı takdîr buyurulduğu gibi, Abdurrahmân bin Avf hazretleri de kırk okka hâlis altın getirip takdîm ederek "Yâ Resûlallâh, mâlik olduğum mâlın nısfını rızâ-yı Bârî uğrunda nisâr edip nısf-ı dîğerini ıyâlimin nafakalarına bıraktım." dedikte Risâlet-me'âb Efendimiz "Cenâb-ı Hak gerek verdiğine ve gerek bıraktığına feyz u bereket **[92a]** ihsân buyursun." du'âsıyla Hazret-i Abdurrahmân'ı da mazhar-ı envâ'-ı servet ü gınâ buyurmuştur.

Hazret-i Peygamber'in Abdurrahmân['a] vâki' olan da'avât-ı hayriyyeleri mazhar-ı icâbet buyurularak vefâtında dört zevcesiyle verese-i sâ'iresinden her birine isâbet eden mâlın mikdârını ta'yînde me'mûr olanlar âciz kalmışlardır.

---

413 [Parantez içindeki cümle müellif tarafından sayfanın karşısındaki boş sayfaya sonradan eklenmiştir.]
414 "Allah'ım, Osmân'dan razı ol. Ben ondan razıyım." İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 518.
415 "Bundan sonra yaptığı şeyler Osmân'a zarar vermez." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XVIII, 231.

İşte bu vechile bi'l-cümle Ashâb-ı Kirâm, hattâ tâ'ife-i nisvân bile üzerlerinde bulunan zînetlerini çıkarıp emr-i cihâd uğrunda i'âne ederek pek çok mâl tecemmu' edip, Resûl-i Ekrem hazretleriyle cihâda iştirâk edemeyip i'ânede dahi kādir olmayan aceze-i Müslimîn ise kemâl-i te'essürlerinden giriftâr-ı enîn ü figān olmuşlardır.

Hulâsa-i kelâm; Şehriyâr-ı Mücâhidîn ve Kāfile-sâlâr-ı Mürselîn Efendimiz hazretleri evlâd ü ıyâlinin tesviye-i mesâlihleriyle emr-i muhâfazaları için Hazret-i Haydar-ı Kerrâr'ı ve mesâlih-i Medîne'yi rü'yet ü muhâfaza için Muhammed ibn-i Mesleme'yi Medîne'de bırakıp hâzır olan ordu-yı hümâyûnla Medîne'den hareketle azîmet buyurup, re'îsü'l-münâfıkîn Abdullâh bin Übey bin Selûl kendi hem-pâları bulunan bir gürûh-ı münâfıkîn ile açıktan açığa cihâd için şeref-sudûr buyurulan emr-i sâmî-i Risâlet-penâhî'ye muhâlefette bulunarak seferden kaldıkları gibi, sahîhu'l-i'tikād olan Müslümânlardan dahi ba'zıları bilâ-özr meşakkat-i sefer korkusuyla geri kalıp, münâfıkîn tarafından "Hazret-i Alî taraf-ı Peygamberî'den istiskāl olunarak Medîne'de bırakılıp birlikte götürülmedi." diyerek vâki' olan er[â]cîf üzerine hemân silâh-ı Hayderânelerini kuşanarak Cürf nâm mahalde ordu-yı hümâyûna iltihâk ve huzûr-ı Hazret-i Peygamber'e dâhil olarak vâki' olan er[â]cîfi Fahrü'l-Enbiyâ hazretlerine arz u hikâyet buyurması üzerine Hazret-i Peygamber "Yâ Alî, er[â]cîf-i mezkûre münâfıkîn yalanı olup ben seni ehl ü ıyâlimin muhâfazası [için] bıraktığım cihetle hemân dönüp me'mûr olduğun hizmette dikkat ü i'tinâ eyle." «أَلَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلاَّ أَنَّهُ لَيْسَ نَبِيٌّ بَعْدِي»[416] hadîs-i şerîfiyle Hazret-i Haydar-ı Kerrâr'ı tatyîble mazhar-ı iltifât buyurmuşlardır ki; "Yâ Alî, sen râzı değil misin ki benim nazarımda Hazret-i Mûsâ'ya nisbetle Hârûn gibisin. Şu kadar var ki benden sonra peygamber yoktur." demektir.

Esnâ-yı râhda Resûl-i Ekrem hazretlerinin devesi gā'ib oldukta münâfıklardan Zeyd ibnü'l-Lasît nâm şahıs **[93a]** "Muhammed peygamberim diyerek gönüllerden haber verir, hâlbuki devesinin nerede olduğunu bilmez." diyerek seng-endâz-ı nifâkta bulunduğu mesmû'-ı Peygamberî bu-

416 "Sen benim katımda Mûsâ'nın yanındaki Hârûn konumunda olmaya razı değil misin? Ancak benden sonra peygamber gelmeyecektir." Buhârî, Megāzî, 78; Müslim, Fedâ'ilü's-Sahâbe, 30.

yuruldukta "Benim hakkımda bir kimse şöyle böyle söylemiş." diyerek onun kelâmını Ashâb-ı Kirâm hazerâtına ba'de'l-hikâye "Ben vallâhi bir şey bilmem, ancak Cenâb-ı Hakk'ın bildirdiğini bilirim. Şimdi Cenâb-ı Allâh bana bildirdi ki devem filân vâdîde filân mahalde yuları bir ağacın dalına takılıp kalmıştır, gidin getirin." diye emredip vardıkları hâlde aynı haber verildiği gibi bulunup alıp getirmişlerdir.

Ba'dehû Resûl-i Ekrem hazretleri Medîne ile Şâm'ın ortasında bulunan Tebûk nâm mahalle varıp ordu-yı hümâyûn pek azalarak aslâ kifâyet etmeyecek bir su başına konup suyun kılletinden iştikâ olunmakla, Resûl-i Ekrem hazretleri âbdest almasıyla berâber tekessür ederek belâğan [mâ-]belâğ ordu-yı hümâyûna kifâyet ederek orada ikāmet buyurulmakla mehâbet-i hümâyûnları etrâfı istîlâ ederek gerek asâkir-i Rûmiyye'den ve gerek Kayser-i Rûm'a tâbi' olan Urbân tarafından aslâ bir hareket görülmeyerek muhârebe olmamış ise de, ordu-yı hümâyûnun böyle Şâm hudûduna kadar gelip de Rûm Devleti'ne meydân okuması her tarafa dehşet vermekle Akabe-i Mısriyye civârında ve deniz kenârında Eyle nâm beldenin hükümdâr[ı] olan Yûhannâ gelip üç yüz altın cizye vermek üzere taht-ı ta'ahhüde alınıp bilâd-ı Şâm ve Cerbâ ve Ezruh nâm beldelerin ahâlîsi dahi senevî yüz altın cizye vermek üzere ta'ahhüd ederek taraf-ı Resûlullâh'tan ellerine birer kıt'a emân-nâme ihsân verilip Hazret-i Hâlid dört yüz kadar asker ile Dûmetü'l-Cendel beldesinin hükümdârı bulunan Ükeydir bin Abdülmelik'e gönderilip vusûlünde Ükeydir'i hâric-i kal'ada etbâ'ıyla gezerken yakalayıp ordu-yı hümâyûna getirip cizye i'tâsını ta'ahhüd ederek halâs olup yirmi gün kadar mevki'-i mezkûrda eğleşilip Ashâb-ı Kirâm hazerâtıyla daha ileriye gidilmek husûsunda istişâre olunup, Fârûk-ı A'zam hazretleri "Taraf-ı İlâhî'den me'mûr isen gidelim, değil ise diyâr-ı Şâm'da küffâr kuvvetleri çok, aslâ ehl-i İslâm yok. Ordu-yı hümâyûnun buraya kadar gelmesi onları ihâfe edeceğinden **[94a]** bu sene bu kadarla iktifâ edelim. Bakalım Cenâb-ı Hak ne gösterir." buyurup, bir de Şâm'da tâ'ûn olduğu mesmû' oldukta Resûl-i Ekrem hazretleri "Tâ'ûnun olduğu mahalle girmeyiniz." buyurmakla Tebûk'ten Medîne-i Münevvere'ye avdet buyuruldu. Resûl-i Ekrem hazretlerinin devesini Ammâr bin Yâsir hazretleri çekip Huzeyfe bin Yemân hazretleri sevk edip sürerek gece ile Akabe'den geçer iken bağ-

teten üzerine hücûm ile sû-i kasd eylemek üzere münâfıklar gizlice ittifâk ettikleri vahiyle bildirilmekle oradan mürûr ederken ihtiyât üzere bulunup karşıdan karaltıları görününce Hazret-i Huzeyfe'ye "Onları oradan izâle eyle!" emir buyurup onların münâfıklardan olup sû-i kasd için intizârda olduklarını haber vermiştir.

Ertesi gün Üseyd bin Hudayr hazretleri bu vak'aya vâkıf olarak ordu-yı hümâyûnda bulunan münâfıkların i'dâm olunmalarını taleb eylemiş ise de lisânlarıyla ikrârda bulundukları için ta'arruz câ'iz olmadığından Resûl-i Ekrem hazretleri müsâ'ade buyurmadılar. Resûl-i Ekrem hazretleri hep münâfıkları bilip Hazret-i Huzeyfe de Resûl-i Ekrem hazretlerinin mahrem-i esrârı olarak ona cümlesini haber verir ise de onlar onları başkalarına söylemezlerdi.

Mescid-i Dırâr Hâdisesi

Resûl-i Ekrem hazretleri Tebûk'te iken birtakım münâfıklar Mescid-i Kubâ'nın cemâ'atlerini ayartmak garazıyla yanında bir mescid yapmasına karâr verip (Resûl-i Ekrem hazretlerinin Medîne-i Münevvere'ye hicret-i seniyyelerinden akdem Hazrec Kabîlesi'yle eşrâfından ve millet-i Nasârâ'dan ve bülegā-yı Arab'dan Ebû Âmir nâm râhib-i zâviye-nişîn ibâdât u tâ'ât olarak kütüb-i semâviyyenin ahkâm-ı celîlesine vâkıf olarak Resûl-i Ekrem hazretlerinin ahvâl-i celîle ve bi'set-i seniyyelerini ve zamân-ı zuhûrunun pek yakın olduğunu Medîne-i Münevvere ahâlîsine beyân etmekte iken fi'l-hakîka Resûl-i Ekrem hazretleri şeref-i risâletle meb'ûs olarak Medîne-i Münevvere'ye hicret ve ehl-i Medîne'nin eşrâfı tarafından Resûl-i Ekrem hazretlerine pek büyük hürmet ve ri'âyetle ittibâ' edilerek Ebû Âmir'i külliyyen hâtırlarından çıkarmaları üzerine hased ederek "Benim size haber verdiğim peygamber-i zî-şân bu değildir. Her ne kadar Hazret-i Muhammed'in şekl ü şemâ'ili ve bi'l-cümle evsâf-ı cemîlesi zuhûr edecek peygamber-i âhirü'z-zamâna benzer ise de lâkin daha zuhûr etmedi." diyerek Resûl-i Ekrem hakkında ehl-i Medîne'nin efkârını ifsâda çalıştığı mesmû'-ı Hazret-i Peygamberî olarak merkūm huzûr-ı hümâyûnlarına celbile kendilerine İslâm teklîf olunup imtinâ' edip, Gazve-i Bedr'de ehl-i îmânın galebesi üzerine Medîne'den firâr ederek Mekke'ye varıp Kureyş'i Uhud Muhârebesi'ne teşvîk edip istediği vechile merâmına muvaffak

olamayınca oradan dahi firâr edip Kayser-i Rûm hükümdârına nedîm ve musâhib olarak dâ'imâ ordular tertîb ederek Medîne-i Münevvere üzerine sevkine teşvîk ve tergîbinde bulunup, buna da muvaffak olamayınca Medîne'de bulunan münâfıklara mektûblar yazarak ber-vech-i beyân Mescid-i Dırâr'ın binâsına teşvîk ederek)[417] onlara "Siz öyle bir mescid yapıp içine mümkün olduğu kadar esliha koyunuz. Ben de Kayser-i Rûm tarafından size birçok asker getiririm, Muhammed ile ashâbını diyâr-ı Medîne'den çıkarırız." deyip onlar da öyle bir mescid yapıp Ebû Âmir'in va'dini infâza muntazır oldukları hâlde, Tebûk'ten avdet ederken esnâ-yı râhda ﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِن قَبْلُ ۚ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ ۖ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾[418] âyet-i celîlesi nâzil olarak ma'lûm oldukta hemân Mâlik ibn-i Duhşüm ile Ma'n bin Adiyy el-Aclânî gönderilerek hedm edilip yıkılmıştır ki mescid-i mezkûra "Mescid-i Dırâr" denir.

[95a]

Ordu-yı hümâyûn ber-vech-i beyân sâlimen ve gānimen Medîne-i Münevvere'ye avdet buyurmakla bilâ-özr korkup da kalanlar pek nâdim olup, hattâ içlerinden Ebû Lübâbe gibi ba'zıları diyecek söz bulamayıp kendi kendisini Mescid-i Sa'âdet'in direğine bağlayıp da tevbesinin kabûlü hakkında vahiy gelene kadar âh u enîn edip, Ka'b bin Mâlik ve Mürâre bin er-Rebî' ve Hilâl bin Ümeyye her ne kadar huzûr-ı Hazret-i Nebevî'ye gelip isti'fâ-yı kusûrda bulunmuşlar ise de Resûl-i Ekrem hazretleri halkı onlar ile sohbetten men' buyurmakla üçü birden birer köşeye çekilerek elli gün kadar halk ile ülfet ve ünsiyetten mahrûm kalarak dünyâ başlarına zindân olup, ba'dehû taraf-ı İlâhî'den tevbelerinin kabûlü vahy olunmakla suçları afv olunmuştur.

İşte bu gazve sebebiyle satvet-i İslâmiyye'nin sîti diyâr-ı Şâm'a yayılarak sâdık u kâzib seçilip gürûh-ı münâfıkîn bütün bütün rüsvây-ı âlem olmuşlardır.

---

417 [Parantez içindeki kısım müellif tarafından sayfanın karşısındaki boş sayfaya eklenmiştir.]

418 "Bir de zararlı faaliyetlerde bulunmak, küfre yardım etmek, mü'minler arasına ayrılık sokmak için ve öteden beri Allah ve Resûlü'ne karşı savaşanlara üs olsun diye bir mescid yapanlar vardır. Bunlar, 'Bizim iyilikten başka hiçbir kasdımız yok.' diye de mutlaka yemin ederler. Ama Allah şâhitlik eder ki bunlar mutlaka yalancıdırlar." Tevbe, 9/107.

Bu gazâda şeref-sudûr buyurulan mu'cizât-ı bâhire siyer-i mufassalada mezkûr olarak esnâ-yı beyânda işâret olunanlar ile iktifâ olunmuştur.

Tâ'if Ahâlîsinin İslâm Olmaları

Ba'de'l-feth Resûl-i Ekrem hazretleri Medîne-i Münevvere'ye avdet buyururken Tâ'if'te eğleşen Sakîf Kabîlesi'nin şeyhi Urve bin Mes'ûd gelip esnâ-yı râhda Resûl-i Ekrem hazretlerine erişip şeref-i İslâm'la müşerref olarak Tâ'if'e avdetle ahâlîsini dîn-i İslâm'ı kabûle da'vet edip Sakîf Kabîlesi'nin erâzîl gürûhu re'îsleri bulunan Urve bin Mes'ûd hazretlerini şehîd edip Resûl-i Ekrem hazretleri ise Hevâzin Kabîlesi'nin şeyhi bulunan Mâlik bin Avf hazretlerini Sakîf Kabîlesi'ni terbiyeye me'mûr edip vakit buldukça onları vurup yağma ederek Sakîf Kabîlesi Tâ'if'ten hârice çıkamayıp kal'alarında mahsûr kalarak Hevâzin Kabîlesi'nin tecâvüzlerinden âciz kalmakla, bulundukları küfr ü dalâlet üzerine Tâ'if'te yaşayamayacaklarını anlayınca Resûl-i Ekrem hazretlerinin Tebûk Gazâsı'ndan avdetinde **[96a]** ileri gelen büyükleri Medîne-i Münevvere['ye] gelip dîn-i İslâm'ı kabûl etmişler ise de namâzın afv olunmasını ricâ edip Resûl-i Ekrem Hazretleri ise erkân-ı dînden bulunan namâzın terki İslâmiyet'e münâfî olarak terki kābil olmayacağını beyân buyurmakla çâr-nâ-çâr kabûl edip velâkin öteden beri ibâdet etmekte oldukları Lât nâm putun üç sene kadar bulunduğu hâl üzere ibkāsını ricâ edip Resûl-i Ekrem hazretleri bunun da kābil olmayacağını beyân buyurmakla nihâyet bunların cümlesinden vazgeçerek Resûl-i Ekrem tarafından vâki' olan her teklîfi kabûl ederek Müslümân olmakla, Resûl-i Ekrem hazretleri mezkûr putu hedm edip yıkmak için Ebû Süfyân ibn-i Harb'le Muğîre bin Şu'be'yi me'mûr ederek Tâ'if'e gönderip onlar da hasbe'l-me'mûriyyet varıp mezkûr putu mahv u izâle eylemişlerdir.

Müşârün-ileyhimâ hazerâtı mezkûr [pu]tu hedm ederken Tâ'if kadınları birikip ağlamışlar ise de sonradan cümlesi hâlis Müslümân olmuşlardır.

Bu esnâda Sa'd bin Bekr[419] Kabîlesi tarafından dahi Dımâm bin Sa'lebe gelip huzûr-ı Hazret-i Peygamberî'de İslâm'ı kabûl ve şerâ'it-i lâzımesini öğrenip kabîlesine avdetle onlara hitâben Lât ve Uzzâ'yı "Ne fenâ şeyler imiş!" diyerek onları mezkûr putlardan tenfîre kıyâm ettikte, kavmi "Amân yâ Dımâm! Sus, zîrâ sana cünûn ve bars ve cüzzâm gibi pek fenâ bir

419 [Metinde sehven "Ebû Bekr" şeklinde yazılmıştır.]

illet gelir." diyerek ihâfede bulunup, Dımâm ise "Yazık size ki Lât ve Uzzâ dediğiniz fâ'ide ve zarardan âciz cemâdâttır! Onlardan insâna ne fâ'ide erişir ve ne de zarar gelir. Hâlbuki cümlemizi yoktan var eden Cenâb-ı Allâh peygamber gönderip ve ona dîn-i hakkı beyân eder. Kitâb indirip cümle nâsı şerden ve dalâletten halâs eyledi!" diyerek İslâm'ını izhâr edip dîn-i hakkı kabûl ile sa'âdet-i ebediyyeye nâ'il olmak husûsunda güzel nasîhatlar verip onlar da kabûl ederek cümlesi Müslümân olmuşlardır.

[97a]

Îfâ-yı Hac İçin Emîr-i Hac Ta'yîni

Hicret-i seniyyenin dokuzuncu senesinde Hâtemü'l-Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ Efendimiz hazretleri Sıddîk-i A'zam hazretlerini emîrü'l-hâc nasb edip Zü'l-ka'de içinde birtakım huccâc-ı kirâm hazerâtıyla Medîne-i Münevvere'den hareket ve Mekke-i Mükerreme'ye azîmet edip, ba'dehû sûre-i şerîfe-i *"Berâ'e"* şeref-nüzûl buyurulup mecma'-ı huccâc da alâ-ru'ûsi'l-işhâd sûre-i celîlenin teblîğine yâ bizzât Resûl-i Ekrem hazretleri veyâhûd ensâb-ı zâhirelerinden bir zâtın teblîğine me'mûr oldukları Hazret-i Cebrâ'îl aleyhi's-selâm tarafından teblîğ buyurulmakla, Sıddîk-i A'zam hazretlerinin hareketlerinden birkaç gün sonra ber-vech-i fermân-ı İlâhî Hazret-i Haydar-ı Kerrâr teblîğine me'mûr buyurularak irsâl buyurulup esnâ-yı râhda Sıddîk-i A'zam hazretlerine eriştikte Sıddîk-i A'zam hazretleri Hazret-i Haydar-ı Kerrâr'a [420](أمير إما رسول) ya'nî "Huccâc-ı Müslimîn'le edâ-yı hac için benim yerine emîr misin, yoksa taraf-ı eşref-i Hazret-i Peygamberî'den bir emir teblîğine resûl müsün?" diyerek sebeb-i teşrîflerinden vâki' olan istifsâra Hazret-i Aliyyü'l-Murtazâ taraflarından [421](بل رسول بقرأة برأة علي الناس يوم الحج الاكبر) kavl-i şerîfleriyle, emîr olmayıp belki hacc-ı ekber günü huccâc-ı Müslimîn'e *"Berâ'e"* sûre-i celîlesini tilâvete me'mûr-ı Resûl olduklarını ihbârla birlikte Mekke-i Mükerreme'ye vâsıl olup yevm-i Terviye'den bir gün evvel ya'nî Zi'l-hicce'nin sekizinci günü Sıddîk-i A'zam hazretleri alâ-mele'i'n-nâs hutbe tilâvetiyle nâsa menâsik-i haccı ta'lîm ü tefhîm ve yevm-i nahrda Müslim ve gayr-i Müslim

420 "Emîr olarak mı geldin, yoksa elçi olarak mı?"
421 "Hayır, bilakis hacc-ı ekber günü Tevbe Sûresi'ni bildirmeye geldim."

Minâ'da bulunan huccâca hitâben Hazret-i Aliyyü'l-Murtazâ Cemretü'l-Akabe yanında ayak üzere kalkıp bülend-âvâzla (أَيُّهَا النَّاسُ، إِنِّي رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ إِلَيْكُمْ)[422] diyerek keyfiyyet-i risâletini tefhîm ü i'lân buyurması üzerine huccâc tarafından sebeb-i risâletleri su'âl olundukta sûre-i *Berâ'e*'nin evvelinden otuz ve ba'zı rivâyete göre kırk âyet-i celîle tilâvet buyurup, ba'dehû Ebû Hureyre hazretleri bir bölük Sahâbe-i Kirâm'la huccâc-ı mev'ûde içine girip dâr-ı cennete ancak ehl-i îmân girip Beytü'l-Harâm'ı bundan sonra üryân olarak tavâfın memnû' olduğunu ve miyânede ahd olmayıp **[98a]** veyâhûd ahdini nakz eylemiş veyâhûd henüz ahdi bozulmayıp lâkin kayd-ı müddetten âzâde ve mutlak veyâhûd mukayyed olup zamân-ı ahdi nihâyet bulmuş veyâhûd müddeti dört aydan noksân kalmış olan müşrikîn takımı me'menlerine vâsıl olmak için bu günden i'tibâren kendilerine dört ay müddet mühlet verilip "Zamân-ı ahdlerinin inkızâsına dört ay veyâ daha ziyâde müddetleri kalıp da ol vakte kadar ahd ü mîsâkı bozmamış olan müşriklerin zamân-ı ahdleri takrîr ü ibkā buyurulmuştur." diyerek i'lân-ı keyfiyyet eylemişlerdir.

Çünkü "Bu vakte kadar Beytü'l-Harâm'a gelip edâ-yı hac eylemekten müşrikler memnû' olmaya ve emr-i muhârebe harâm kılınan dört ayda dahi hîçbir ferd tahvîf ü inzâr kılınmaya." diye küffâr ile ahd-i umûmî akd buyurulmuş iken Efdalü'l-Mücâhidîn ve Eşrefü'l-Mürselîn hazretleri Tebûk Gazâsı'na teşrîf buyurduklarında Benû Damre ve Benû Kinâne'den başka olan müşrikler bilâ-sebeb nakz-ı ahd edip[423] ﴿فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ﴾ muktezâsınca harb memnû' olan dört ayın ibtidâsı kavl-i râcihe göre yevm-i i'lân olan Kurbân Bayramı'nın ilk gününden Rebî'u'l-âhir'in onuncu gününe kadar i'tibâr olunmuştur.

Haccetü'l-Vedâ'

Kütüb-i siyerde mufassalan beyân olunduğu üzere Sâhibü'ş-Şerî'at aleyhi ekmelü't-tahiyye Efendimiz hazretleri kable'l-hicre Mekke-i Mükerreme'de bulundukları zamân birkaç def'a edâ-yı hac buyurup ba'de'l-hicre Mekke-i Mükerreme müşrikîn elinde bulunmak, Resûl-i Ekrem hazretleri

422 "Ey İnsanlar! Ben size Allah Resûlü'nün haberini vermekle gönderdiği elçisiyim." Nesâ'î, Tahrîmü'd-Dem, 14.

423 "Yeryüzünde dört ay daha dolaşın." Tevbe, 9/2.

ise dâ'imâ emr-i farîza-i cihâdla meşgūl olarak dîn-i İslâm'a da'vete masrûf olmakla bir def'a edâ-yı hac müyesser olup ve bu hac da en sonra vâki' olan hacc-ı mebrûrları bulunmak hasebiyle bu hacları "Haccetü'l-Vedâ'" tesmiye[siyle] kesb-i iştihâr eylemiştir ki keyfiyyet-i edâsı ber-vech-i âtîdir.

Hicret-i seniyyenin onuncu senesi Zi'l-ka'de'sinde edâ-yı farîza-i hac niyetiyle Mekke-i Mu'azzama'ya azîmet buyurulacağı etrâf ü eknâfta bulunan bi'l-cümle ehl-i îmâna i'lân olunarak Eşref-i Mahlûkāt Efendimiz hazretlerinin ma'iyyet-i celîlelerinde bulunarak birlikte îfâ-yı vazîfe-i hac ârzûsuyla efrâd-ı kabâ'il Medîne-i Münevvere'ye koşup birçokları dahi esnâ-yı râhda **[99a]** kāfile-i hümâyûn-ı Seyyidü'l-Enbiyâ'ya iltihâk ederek yüz binden ziyâde huccâc-ı Müslimîn kemâl-i huşû' u huzû'-ı şevk u ibtihâcla Mekke-i Mükerreme'ye şeref-bahş-ı izz ü iclâl buyurulup dört gün kadar Mekke-i Mükerreme'de ikāmetle îfâ-yı nevâfil ü ibtihâl ve Zi'l-hicce'nin sekizinci Perşembe günü huccâc-ı zevi'l-ibtihâc ile Minâ'ya sa'âdetle azîmet ve ol gün öğle ve ikindi ve akşam ve yatsı namâzlarını orada edâ ile ol gece orada ârâm ü istirâhat buyurulup, ertesi Cum'a günü salât-ı fecri dahi ba'de'l-edâ tulû'-ı şemsi müte'âkib Cebel-i Arafât cânib-i âlîsine müteveccihen hareketle Nahre nâm mahalde kurulmuş olan hayme-i sa'âdete zînet-nüzûl buyurulup bir mikdâr ârâm ile vakt-i zuhrun duhûlünü müte'âkib mihadde-nişîn-i izz ü ikbâl oldukları hâlde Hatîbü'l-Mürselîn hazretleri Cebel-i Rahme üzerine sâye-endâz-ı sa'âdet ü satvetle encüm-i huccâcla muhât olan Hûrşîd-i Şerî'at Efendimiz mahâmid-i celîle[-i] Cenâb-ı Kibriyâ ile tilâvet-i hutbeye bed' ü mübâşeretle «خذوا عنى مناسككم لعلى لا ألقاكم بعد عامى هذا»[424] buyurarak "Farîza-i haccın ahkâm-ı celîlesini benden öğreniniz. Zîrâ ben zannederim ki bundan sonra size mülâkāt edemem." diyerek vedâ'la)[425] mühimmât-ı dîniyye ve sebeb-i sa'âdet olan bi'l-cümle ümmehât-ı İslâmiyye'yi bir bir beyân ü ta'dâd ve ümmet-i merhûmenin mazhar-ı mağfiret ve müstahakk-ı sa'âdet ü izzet olmaları hakkında îsâl-i bârgâh-ı Cenâb-ı Perverdigâr buyurulan istirhâm-ı Risâlet-penâhîleri rehîn-i icâbet buyurulduğu beşâret-i uzmâsıyla bi'l-cümle huccâc-ı zevi'l-ibtihâc garîk-i bahr-i meserret buyurulmuş iken bu dâr-ı ibtilâ-yı fenâdan halâsla Firdevs-i A'lâ-yı Cinân'a rıhlet-i seniyyeleri zamâ-

424 Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, V, 204.

425 [Parantez içindeki kısım müellif tarafından sayfanın solundaki boş sayfaya sonradan eklenmiştir.]

nının takarrüb ederek bir dahi böyle cemâ'at-i münciyye ile îfâ-yı hac emr-i celîlinin vukū'u gayr-ı me'mûl olmakla ber-vech-i beyân ifâde vü ta'dâd buyurulan mühimmât-ı dîniyye ve vezâ'if-i münciyye-i İslâmiyye'nin sahâyif-i sadra nakşıyla mahfaza-i ezhânda muhâfaza buyurulması inbâ vü ihtâr buyurulması üzerine, bi'l-cümle Müslimîn ü Müslimât giriftâr-ı hüzn ü hasret olmuşlardır. Ber-vech-i beyân tilâvet-i hutbeye kable'ş-şürû' «اَللَّهُمَّ اِنَّكَ تَسْمَعُ كَلَامِي، وَتَرَى مَكَانِي، وَتَعْلَمُ سِرّي وَعَلَانِيَتِي، وَلَا يَخْفَى عَلَيْكَ شَيْءٌ مِنْ أَمْرِي، أَنَا الْبَائِسُ الْفَقِيرُ، اَلْمُسْتَغِيثُ الْمُسْتَجِيرُ، اَلْوَجِلُ الْمُشْفِقُ، اَلْمُقِرُّ الْمُعْتَرِفُ بِذُنُوبِهِ، أَسْأَلُكَ مَسْأَلَةَ الْمِسْكِينِ، وَأَبْتَهِلُ إِلَيْكَ **[100a]** ابْتِهَالَ الْمُذْنِبِ الذَّلِيلِ، وَأَدْعُوكَ دُعَاءَ الْخَائِفِ الضَّرِيرِ، مَنْ خَضَعَتْ لَكَ رَقَبَتُهُ، وَفَاضَتْ لَكَ عَيْنَاهُ، وَذَلَّ جَسَدُهُ، وَرَغِمَ أَنْفُهُ لَكَ. اَللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا، وَكُنْ بِي رَءُوفًا رَحِيمًا يَا خَيْرَ الْمَسْئُولِينَ وَيَا خَيْرَ الْمُعْطِينَ»[426] niyâz u istirhâmıyla bârgâh-ı Ulûhiyyet'e ilticâ ve esnâ-yı hutbede ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾[427] âyet-i celîlesi şeref-nüzûl buyurularak dâr-ı fenâ-yı ibtilâdan dâr-ı bekā-yı vuslat-ı Kibriyâ vü safâya rıhlet hakkında vukū' bulan işâret-i Seyyidü'l-Enbiyâ te'kîd ü inbâ buyurmakla Sıddîk-i A'zam ve sâ'ir Ashâb-ı Güzîn hazerâtı müstağrak-ı enhâr-ı bükâ olarak eşk-rîz-i hasret ve esef olmuşlardır.

Arafât ve Müzdelife ve Minâ'da lâzımü'l-îfâ olan menâsik-i dîniyyenin edâsıyla Mekke-i Mükerreme'ye ba'de'l-avde on gün ikāmet buyurulup îfâ-yı nüsük esnâsında vâki' olan hutab-ı celîle ile bi'l-cümle ehl-i îmânın edâ vü îfâsıyla mükellef oldukları vezâ'if-i dîniyye ber-vech-i beyân ta'lîm ü takrîr buyurulmuştur ki li-ecli'l-istifâde ba'zıları ber-vech-i âtî beyân olunur:

"Ey ehl-i İslâm! Sizin kanlarınız ve mâllarınız ve ırzlarınız birbirinize harâm kılınmıştır. Zamân-ı câhiliyyette olan umûrun cümlesini fesh u ilgā eyledim. Ve eyyâm-ı câhiliyyette vukū' bulan kanlar ki onların ehl ü akrabâları ol kanlar için hâlâ intikām sadedindelerdir, bunların cümlesi bâtıldır. Ve ibtidâ ol kanlardan ibtâl ettiğim Rebî'a bin el-Hâ-

426 "Allah'ım! Sen benim sözlerimi işitiyorsun, mekânımı görüyorsun, gizli ve açıklarımı biliyorsun. Benim işimden sana gizli kalan bir şey yoktur. Ben ihtiyaç sahibi, fakir, yardıma muhtaç, sığınan, korkan, şefkatli, günahlarını kabul edip itiraf edenim. Senden zayıf düşmüşlerin istedikleri şeyleri istiyorum. Sana günahkârların duasıyla yalvarıyorum. Senden korkan çaresizlerin, senin huzurunda boyun eğenlerin, senden korkup gözyaşı dökenlerin, senin için bedenini zelil kılanların ve burunlarını senin için sürtenlerin (sana itaat edenlerin) duasıyla dua ediyorum. Allah'ım! Sana yaptığım dualarda beni mahrum (cevapsız) bırakma. Bana karşı şefkatli ve merhametli ol, ey kendisinden istenilenlerin ve onu verenlerin en hayırlısı!"

427 "Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim." Mâ'ide, 5/3.

ris'in oğlu kanıdır. Bir de hengâm-ı câhiliyyede cereyân eden ribâ ve güzeşteleri ibtâl eyledim. Onlardan dahi ibtidâ ibtâl eylediğim Abbâs bin Abdülmuttalib'in ribâsıdır. Ve kendi ezvâc u haremleriniz haklarında Allâh'tan korkup cevr ü cefâda bulunmayınız. Zîrâ onları Hak Te'âlâ hazretlerinin kelimesi ile taht-ı nikâhınıza getirip Allâh'ın ahdiyle almışsınız. Sizin haremleriniz üzerinde olan haklarınız, onlar sizin firâşınıza âharın ayaklarını bastırmamaktır. Eğer başkalarının ayaklarını bastırırlar ya'nî muhıll-i iffet bir hâlde bulunurlar ise eser-i darb zâhir olana kadar onları dövmeye hakkınız vardır. Onların mikdâr-ı ma'rûf nafaka vü kisvelerini tedârik edip infâk u iksâları **[101a]** size lâzımdır. Ve zevi'l-erhâma mu'âvenet ve iyilik eylemek lâzımdır. Ve ben size bir şey bırakıp gideceğim ki, siz ona hakkıyla sarılıp yapışır ve mûcibiyle amel ederseniz dalâletten necât bulursunuz. İşte ol şey Kur'ân-ı Azîmü'ş-şân'dır. Rûz-ı cezâda nasıl mu'âmele ettiğimden ve ne yolda dirlik ettiğimden su'âl olunsanız gerektir; ol vakit ne yolda cevâb vereceksiniz?" buyurduklarında Ashâb-ı Kirâm hazerâtının cümlesi birden "Yâ Resûlallâh! Taraf-ı İlâhî'den me'mûr olduğun emr-i celîl-i risâlet ü emâneti hakkıyla edâ ettin ve şart-ı irşâd u nasîhati tamâmıyla yerine getirdin deriz!" dediklerinde mübârek baş parmaklarını cânib-i semâya ref'le üç kerre «اللَّهُمَّ اشْهَدْ»[428] ya'nî "Yâ Rabbî, şâhid ol!" deyip, ba'dehû "Ey cemâ'at-i Müslimîn! Bilin ve âgâh olun ki üç şey insânı günâhlardan pâk eder. Onlardan biri amelde ihlâs, ikincisi Müslim karındaşınıza iyilik istemek, üçüncüsü cemâ'at-i Müslimîn'e mülâzemet eylemektir.

Du'âların en ziyâde kabûl olanı ahsen-i eyyâm olan Arefe gününde edilen du'âdır. Cenâb-ı Hakk'ın ziyâde lutf u merhametinin zamân-ı zuhûru Cum'a gününe tesâdüf eden yevm-i Arefe'dir. Ve benim dîn[im]den akdem gelmiş olan Enbiyâ-yı İzâm hazerâtının söyledikleri sözün efdal ü a'lâsı «لَا إِلـه إِلاَّ اللَّهُ وحْدَهُ لَا شَـرِيكَ لَـهُ لَـهُ المُلْـكُ ولَـهُ الحمـدُ وهُـوَ عَلَـى كُلِ شئ قَدِيـر»[429] kelimât-ı mübârekesidir.

Ve taht-ı velâyetlerinde bulunduğunuz hükümdârlar ve vâlîlerin kelâmlarını istimâ' ve evâmirlerine itâ'at ü inkıyâd eylemek lâzımdır; mâdem ki onlar sizi Kitâbullâh ile amele da'vet eyleye. Ve siz az zamân zarfın-

428 "Allah'ım, şâhit ol!" Buhârî, Hac, 132; Müslim, Hac, 147.

429 "Allah'tan başka ilâh yoktur; yalnız Allah vardır. O tektir, ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur. O'nun gücü her şeye yeter." Buhârî, Ezân, 155; Müslim, Mesâcid, 137.

da Perverdegârınıza iltihâk edeceksiniz ve Cenâb-ı Perverdigâr hazretleri amellerinizi sorup muktezâsıyla mu'âmele buyuracaktır. Ve benden sonra birbirinizi katl ü i'dâmla tarîk-i bağy u dalâlete gitmeyesiniz. Ben sizin aranızda iki emr-i azîm bıraktım: Birisi Kur'ân-ı Azîmü'ş-şân, diğeri Ehl-i Beyt'imdir. Bunlar haklarında pek ziyâde dikkat ü i'tinâ ederek ve benden sonra bu iki emirde ne sûretle sülûk ve onların haklarına ne vechile ri'âyet eyleseniz gerektir. **[102a]** Zîrâ onlar bana Havz-ı Kevser kenârında kavuşuncaya kadar aslâ birbirlerinden ayrılmazlar. Cenâb-ı Hak benim mevlâmdır ve ben de mü'minlerin mevlâsıyım." buyurduktan sonra Hazret-i Alî'nin elinden tutup «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ، اَللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَعَادِ مَنْ عَادَاهُ وَانْصُرْ مَنْ نَصَرَهُ وأَعِنْ مَنْ أَعَانَهُ وَاخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُ ودار الحق معه حيث كان»[430] hadîs-i şerîfini tilâvetle "Bu sözleri burada hâzır bulunanlar güzelce hıfz edip bulanamayanlara nakl ü beyân etsinler. Zîrâ emr-i muhakkaktır ki bu sözleri sizden işitenlerden çok kimseler vardır ki benden işitenlerden ziyâde hıfz ederler." buyurdular. İşte bu vechile olunan nasâyih-i celîle ol vakit tilâvet buyurulan hutbe-i celîlenin ba'zı hükm-i celîlesi olup tekmîlini ârzû buyuran siyer-i mufassalaya mürâca'at buyurması îcâb eder.

Kur'ân-ı Kerîm'in Keyfiyyet-i Nüzûlü

Ehl-i tefsîrin beyânlarına göre Kur'ân-ı Azîmü'l-Bürhân iktizâ ettikçe âyet âyet ve sûre sûre şeref-nüzûl buyurularak yirmi üç senede karîn-i hitâm buyurulup mebde-i bi'set-i celîleyi beyân sırasında işâret ü ifâde olunduğu üzere esahh-ı akvâle göre ibtidâ şeref-bahş-ı nüzûl buyurulan *İkra'* sûre-i celîlesi olduğu gibi hâtime-i vahy olarak en sonra inzâl buyurulan da ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾[431] sûre-i celîlesi olup Haccetü'l-Vedâ'da Minâ'da sa'âdet-fezâ-yı ikāmet sırasında şeref-bahş-ı sahîfe-i nüzûl buyurulup ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ﴾[432] âyet-i kerîmesiyle Ser-kāfile-i Mürselîn hazretlerinin işbu misâfir-hâne-i fenâdan ikāmetgâh-ı bekā-yı izzete intikāl zamânının hulûl etmekte olduğuna işâret buyurulmakla Seyyidü'l-Mücâhidîn ve

---

430 "Ben kimin mevlâsı isem Alî de onun mevlâsıdır. Allah'ım! Onu seveni sev, ona düşman olana düşman ol. Ona yardım edene yardım et, ona destekte bulunanı destekle. Onu yardımsız bırakanı yardımsız bırak. Nerede olursa hakkı onunla beraber eyle." Tahâvî, *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*, XII, 514; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, V, 192; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, XIII, 158.

431 "Allah'ın yardımı ve fetih (Mekke Fethi) geldiğinde…" Nasr, 110/1.

432 "Rabbine hamd ederek tesbihte bulun ve O'ndan bağışlanma dile." Nasr, 110/3.

Kā'idü'l-Mürselîn hazretleri evvelkinden ziyâde levâzım-ı bekā-yı sa'âdet tedârikine i'tinâ vü ihtimâmla ber-vech-i fermân-ı İlâhî emr-i istiğfârı tezyîd ve her sene mülâzemet-i tâ'ât-ı Kibriyâ için i'tikâfa şehr-i şerîf-i Ramazân'ın aşr-i ahîrinde girmek mu'tâd-ı sa'âdet-gāyâtları iken bu sene yirmi güne iblâğla esbâb-ı sa'âdet-i uhreviyyelerini bir kat daha tevkîr ve teksîre müsâra'at buyurulduğu ibret-bahş-ı sahîfe-i ihbârdır.

[103a] Ulemâ-yı tefsîrin icmâ' u ittifâklarına göre en sonra şeref-îkāz-ı nüzûl buyurulan âyet-i celîle ﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ﴾[433] âyet-i ihtâr-gāyesi olup huzûr-ı rahmet-nüşûr-ı Cenâb-ı Kibriyâ'ya rücû'la tâ'ât üzerine tafdîlen mazhar-ı mükâfât ve rehîn-i afv buyurulmaz ise muktezâ-yı adâlet-i İlâhiyye olarak müstahakk-ı mücâzât olup tenkîs-i mükâfât veyâ tezyîd-i mücâzât ile giriftâr-ı te'addî vü tecâvüz olunmayan gün için evâmir-i İlâhiyye'ye imtisâl ve nevâhîden ictinâbla ittikānın lüzûmuyla inzâr buyurulup, Hazret-i Cebrâ'îl aleyhi's-selâm taraf-ı eşreflerinden bu âyet-i celîlenin sûre-i Bakara'nın iki yüz seksen birinci âyeti olmak üzere derc olunması ihtâr buyurulmuştur.

Ehl-i siyerin beyânlarına göre kişver-i iklîm-i sa'âdet Efendimiz hazretleri âyet-i celîle-i mezkûrenin nüzûlünden sonra yirmi veyâ yirmi yedi gün mu'ammer olup İbn-i Abbâs radıye anhu Rabbü'n-nâs hazretleri âyet-i celîle-i mezkûreyi işittikte [434](ختم الوحي بالوعيد) ya'nî "Vahy-i celîl-i İlâhî tehdîd ü inzâr ile hatm olundu." diyerek bükâ edip âh u enîne giriftâr olmuşlardır.

Rûh-ı âlem ve sebeb-i sa'âdet-i Benî Âdem Efendimiz hazretleri âlem-i kudse da'vetle itmâm-ı ni'met ve ikmâl-i rif'at ü izzet buyurması rûhun habs-i insândan müfârakatı kemâl-i şiddet ü meşakkatle olduğundan gerek havâs ve gerek avâm bi'l-cümle ashâb-ı hayât bi't-tab' ölümden havf ederek hîçbir zî-rûh istemediğinden Resûl-i Ekrem hazretlerinden başka Enbiyâ-yı zî-şân hazerâtı bile tahyîr olunmayarak vefât edip, ancak kabz-ı rûh husûsunda Seyyidü'l-Kâ'inât hazretleri tahyîr buyurulmuştur. Çünkü Mahbûb-ı Cenâb-ı Kibriyâ hazretleri bu dâr-ı ibtilâ-yı fenâdan âlem-i izz-i bekāya teşrîf buyuracaklarını Ashâb-ı Güzîn hazretlerine **[104a]** «إِنَّ عَبْدًا خَيَّرَهُ اللَّهُ بَيْنَ أَنْ يُؤْتِيَهُ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا مَا شَاءَ،

433 "Öyle bir günden sakının ki, o gün hepiniz Allah'a döndürülüp götürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığı amellerin karşılığı verilecek ve onlara asla haksızlık yapılmayacaktır." Bakara, 2/281.

434 "Vahyin sonu azapla uyarıyla oldu."

وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ، فَاخْتَارَ مَا عِنْدَهُ»[435] ya'nî "Cenâb-ı Hak dilerse bi'l-cümle ni'am-ı dünyâyı kendisine i'tâ ederek dünyâda ibkā buyurmak ve dilerse dünyâdan ferâgatla nezd-i ma'nevî-i İlâhî'sinde mazhar-ı inâyet ü ihsân buyurmak husûsunda bir kulunu muhayyer buyurup ol kulu nezd-i Bârî'de mazhar-ı mülâkāt buyurmayı ihtiyâr buyurdu." diyerek haber verdikte Sıddîk-i A'zam hazretleri maksad-ı Resûlullâh'ı anlayarak (فداك نفسي يا رسول الله) ya'nî "Nefsim sana fedâ olsun yâ Resûlallâh!" diyerek bükâ edip ağladıkta, Resûl-i Ekrem hazretleri onun kelâmını kesip «إِنَّ مِنْ أَمَنِّ النَّاسِ عَلَيَّ فِي صُحْبَتِهِ وَمَالِهِ أَبَا بَكْرٍ، وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ أهل الارض خَلِيلًا لاَتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ، إِلَّا خُلَّةَ الإِسْلَامِ ولكن إخوة الاسلام، لَا يبقى فِي المَسْجِدِ خَوْخَةٌ إِلاَّ سدت إِلاَّ خَوْخَةُ أَبِي بَكْرٍ»[436] buyurarak Ashâb-ı Kirâm hazerâtına nasîhat ve vasiyyete başlayıp Ebû Bekr hazretlerinden pek memnûn olduklarını i'lân buyurarak mübârek gözlerinden yaşlar akıp, ba'dehû Mescid-i Şerîf'e açılan kapıları kapattırıp yalnız Sıddîk-i A'zam hazretlerinin kapısının açık bırakılmasını fermân buyurup, Ashâb-ı Kirâm'a hitâben "Sizi Cenâb-ı Hakk'a ısmarladım." buyurup hücre-i sa'âdetlerine teşrîf buyurdular.

Sebeb-i hilkat-i kâ'inât aleyhi ekmelü't-tahiyyât Efendimiz hazretlerinin za'f ü harâretlerinin iştidâdı üzerine Ashâb-ı Kirâm hazretleri Mescid-i Sa'âdet etrâfında hayrân ü ser-gerdân olarak dolaşmakta oldukları huzûr-ı âlî-i Risâlet-penâhîlerine arz olundukta Seyyidü'l-Enâm sebeb-i necât-ı Benî Âdem Efendimiz hazretleri lutfen ve merhameten kemâl-i zahmet ü meşakkatle Hazret-i Haydar-ı Kerrâr ile Fazl [bin Abbâs bin Abdülmuttalib]'in omuzlarına dayanıp mübârek ayaklarını sürüyerek Mescid-i Sa'âdet'e teşrîfle minber-i sa'âdetin birinci kademine oturup va'z u nasîhat buyuracakları Ashâb-ı Kirâm hazerâtının mesmû'ları olarak hemân Mescid-i Sa'âdet'e koşup Hatîbü'l-Enbiyâ aleyhi efdalü't-tahâyâ hazretleri Cenâb-ı Kibriyâ'ya hamd ü senâdan sonra "Ey cemâ'at-i Müslimîn! İşte meğer benim vefâtımdan pek çok endîşe ediyor imişsiniz. Hîç Enbiyâ-yı

---

435 "Şüphesiz bir kul var ki, Allah onu dünyanın güzelliğinden kendisine dilediği kadar vermekle, kendi yanındaki âhiret ihsanları arasında muhayyer kıldı; o kul da Allah katında olan şeyleri tercih etti." Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr, 45; Müslim, Fedâ'ilü's-Sahâbe, 2.

436 "Arkadaşlık ve mal harcama hususunda insanların bana en çok sevgilisi Ebû Bekr'dir. Dünya ehlinden birini kendime halîl edinecek olaydım, muhakkak Ebû Bekr'i edinirdim. Fakat İslâm kardeşliği daha üstündür. Mescid'de Ebû Bekr'in küçük kapısından başka kapanmadık hiçbir kapı kalmasın." Buhârî, Menâkıbü'l-Ensâr, 45; Müslim, Fedâ'ilü's-Sahâbe, 2.

sâbıkadan beri ümmeti beyninde mü'ebbeden ber-hayât oldular mı ben pâyidâr olayım. **[105a]** Elbette dünyâya gelen ukbâya gidecektir. Ma'lûmunuz olsun ki ben Cenâb-ı Hakk'a lâhik olacağım ve şeref-i luhûka [hepiniz]den ziyâde müstahakkım. Size vasiyyetim budur ki; Muhâcirîn-i evvelîne hürmet ve ri'âyet edesiz. Ve Muhâcirîn'e dahi vasiyyetim budur ki: Sizinle hüsn-i mu'âşeret ve ülfet edip onların haklarında vâki' olan mu'âvenet ve muzâheretinizin kudretini takdîr ederek şükrünü îfâ eylesinler." buyurduktan sonra Asr sûre-i celîlesini tilâvetle "Ey Muhâcirîn ve Ensâr! Her umûrun cereyânı dest-i kazâ vü kadere menût u mütevakkıf olup vakt-i merhûnu gelmedikçe nâ'il-i emel olmak için ta'cîlin fâ'idesi yoktur. Hîçbir ferdin tahsîl-i merâm husûsunda acele etmesiyle ta'cîl buyurmaz ve kazâ-yı İlâhî'ye galebe fikrinde bulunan behemehâl giriftâr-ı kahr-ı Zi'l-Celâl olacağı beyândan müstağnîdir." deyip ﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ﴾[437] âyet-i celîlesini tilâvetle "Ey ma'şer-i Muhâcirîn! Sizlere Ensâr-ı Kirâm haklarında tekrâr vasiyyet ederim ki dâ'imâ hüsn-i mu'âmelede bulunasınız. Zîrâ onlar size ikrâm ü ihsân ve sizleri diyârlarına kabûl edip hânelerinde îvâ vü iskânla emr-i ma'îşetçe kendileri giriftâr-ı muzâyaka iken sizleri nefisleri üzere tercîh ederek bi'l-cümle emvâl ü eşyâlarına teşrîk ettiler. Binâ'en-aleyh her kim Ensâr üzerine vâlî olursa onların a'mâl-i hasenelerini takdîr ve sehv ü kusûrlarını afv u safh ile mu'âmele eylesin. Cümlenizin ma'lûmu olsun ki ben size ra'ûf ve müşfikim ve sizler bana lâhik olacaksınız. Mevzi'-i mülâkātımız Havz-ı Kevser'dir. Her kim cennât-ı âliyâta duhûl ederek Havz-ı Kevser başında bana mülâkāt ârzû ederse mâ-lâ yutaktan ictinâb edip elini ve dilini muhâfaza eylesin. Ey cemâ'at-i Müslimîn! Lâ mahâlete günâh ve ma'siyyet sebeb-i zevâl-i ni'met ve dâ'î-i noksân-ı rızk u kısmettir. Ve eğer nâs evâmir-i İlâhiyye'ye itâ'at ü inkıyâd ederlerse emîrleri dahi bu hâl ve sıfat üzere olup fısk u fücûra meyl ederler ise onlar da bu hâlde bulunarak giriftâr-ı zulm ü te'addî olur. Ey cemâ'at-i Müslimîn! Sizin hakkınızda benim hayâtım hayır olduğu gibi memâtım da hayırdır. Eğer bi-gayrı hakkın bir kimseye vurmuş isem işte arkam, gelip o da hakkını alsın ve her kimin hukūkuna te'âruzda bulunmuş isem gelip hakkını istîfâ eylesin. Zîrâ dünyâ fezâhat ü rüsvâylığı âhiret fezâhat ü rüs-

437 "Demek, yüz çevirdiğinizde yeryüzünde bozgunculuk çıkaracak ve akrabalık bağlarını koparacaksınız, öyle mi?" Muhammed, 47/22.

vâylığından ehvendir." diyerek minberden inip edâ-yı salâtla **[106a]** tekrâr minber-i sa'âdete su'ûdla birçok vesâyâ-yı celîle dahi beyân edip, Ashâb-ı Kirâm hazerâtı ise bu vechile vukū' bulan hutbe-i celîle-i vedâ'ın sûziş ü te'sîrinden giriftâr-ı hayret ü dehşet olduktan sonra minberden nüzûl ederek hücre-i sa'âdetlerine avdet buyurup za'f u nehâfetleri de kesb-i şiddet ü izdiyâd ederek tekrâr Mescid-i Sa'âdet'e çıkmaya mecâlleri kalmadığından cemâ'at-i Müslimîn'le edâ-yı salât için emr-i imâmeti Sıddîk-i A'zam hazretlerine ihâle ve emr-i Bârî vukū'unda gasillerini Aliyy-i Murtazâ hazretlerine vasiyyet buyurup, Sıddîk-i A'zam hazretleri hayât-ı Resûlullâh'ta on yedi vakit namâzda imâmet buyurup sabâh namâzının ikinci rek'atında bizzât Muktedâ-i Enâm hazretleri de iktidâ ve rek'at-i evveli mesbûk olarak münferiden edâ buyurduktan sonra "Bir peygamber ümmetinden birine iktidâ eylemedikçe rûhu kabz olunmamıştır." buyurmuşlar.

Resûl-i Ekrem Hazretlerinin Kemâl-i Zühd-i Hümâyûnları

Vücûd-ı âlem-sûd-ı risâletlerine inhirâf târî olmadan bir mahalden huzûr-ı takvâ-nüşûr-ı hümâyûnlarına takdîm olunan bir mikdâr altın erbâb-ı ihtiyâca tevzî' u i'tâ buyurulup fazla kalan birkaç adedini Hazret-i Âişe['ye] muhâfaza için verip, ber-vech-i beyân mizâc-ı sa'âdetleri münharif olup âteş-i hummâlarına bir mikdâr za'f geldikte "Yâ Âişe, huzûr-ı Bârî'ye menâh-ı dünyâdan âzâde olarak varmak isterim. Yanında bulunan altınları fukarâya tasadduk eyle." diye fermân buyurup, müte'âkiben bir nevbet gelerek galebe-i harâretle kendilerinden geçip, ba'dehû nevbetin zevâliyle gözlerini açıp "Yâ Âişe, altınları tasadduk eyledin mi?" diye su'âl buyurup "Unuttum yâ Resûlallâh, tasadduk edeceğim." dedikte huzûr-ı sa'âdetlerine getirip "Şimdi fukarâya tasadduk eyle." diyerek Hazret-i Alî'ye teslîm buyurup Hazret-i Alî de hemân ol vechile te'diye buyurulduğunu kendilerine ihbâr u ifâde olundukta "İşte şimdi müsterîh oldum." buyurmuşlardır.

Hazret-i Fâtıma'nın Kendilerine Vuslatını Tebşîrleri

Maraz-ı mevtleri hâlinde Hazret-i Fâtıma'yı nezd-i merâhim-vefd-i risâletlerine çağırıp gizlice kulaklarına hemân dâr-ı ukbâya intikāl buyuracaklarını haber verdikte Hazret-i Fâtıma'nın bükâsını görünce tekrâr çağırıp yine gizlice "Ehl-i Beyt'im içinden **[107a]** bana ibtidâ sen mülâkî

olacaksın, mahzûn olma." diye tebşîr-i mülâkāt buyurmalarıyla Hazret-i Fâtıma memnûn olarak ağlamayı terk edip, ber-vech-i tebşîr Hazret-i Peygamber'in vefâtlarından altı ay sonra vefât edip Şefî'u'l-müznibîn hazretlerine mülâkāt buyurmuşlardır. Kable'l-vefât Muhâcirîn-i Kirâm ve Ensâr-ı İzâm hazretlerini nezd-i pâk-i Risâletlerine da'vetle her birine başka başka iltifât-ı celîle ile taltîf buyurarak itmâm-ı vazîfe-i risâlette bulunmuşlardır.

Hazret-i Cebrâ'îl Vâsıtasıyla Cenâb-ı Kibriyâ'nın İstifsâr-ı Hâtır Buyurması

Cum'aertesi günü Hazret-i Cebrâ'îl teşrîf buyurup "Yâ Resûlallâh, Cenâb-ı Âlimü's-sırri ve'l-hafiyyât hazretleri mahzâ zât-ı Risâlet-sıfât-ı hümâyûnlarını taltîf için mizâc-ı mübârekinizden istifsâr-ı hâtır buyurur." diyerek edâ-yı hizmet-i ıyâdette bulunup, Resûl-i Ekrem hazretleri de "Pek ziyâde giriftâr-ı kerb ü endûhum." buyurmuşlar.

Tekrâr Pazar günü ikinci def'a olarak teşrîf buyurup ber-vech-i sâbık taraf-ı İlâhî'den istifsâr-ı hâtırla mazhar-ı taltîf buyurup cevâb-ı evvel ile mücâb olarak avdet, tekrâr Pazarertesi günü üçüncü def'a Cenâb-ı Kābı-zu'l-ervâh Hazret-i Azrâ'îl aleyhi's-selâmla birlikte teşrîf buyurup Hazret-i Azrâ'îl kapıda tevakkufla Hazret-i Cebrâ'îl nezd-i celîl-i Resûl-i Kibriyâ'ya duhûl ile ber-vech-i sâbık istifsâr-ı hâl ü hâtır ve ümmet-i merhûmeleri haklarında dil-hâh-ı Risâlet-penâhîleri vechile mazhar-ı mağfiretlerini tebşîr ile tesrîr buyurduktan sonra Hazret-i Azrâ'îl aleyhi's-selâmın intizâr-ı ruhsatta bulunduklarını ve Cenâb-ı Risâlet-me'âblarından başka hîçbir ferde böyle istîzân vâki' olmadığını ifâde buyurarak tekrâr arz-ı ihtirâm ü taltîfle taraf-ı eşref-i Risâlet'ten vâki' olan ruhsat ve müsâ'ade üzerine Hazret-i Azrâ'îl aleyhi's-selâm huzûr-ı Hazret-i Nebevî'ye duhûl ile arz-ı tahiyyâtla "Yâ Resûlallâh, Cenâb-ı Erhamü'r-Râhimîn hazretleri beni zât-ı Risâlet-me'âbınıza irsâl buyurup müsâ'ade buyurulursa îfâ-yı vazîfe ile murg-ı rûh-ı kudsîlerini a'lâ-yı illiyyîne irsâl ile Cenâb-ı Akdes'e îsâl ve illâ hâl-i aslîsinde ibkā ile avdete me'zûn olarak me'mûr olduklarını" beyân buyurdukta Resûl-i Ekrem hazretleri Hazret-i Cebrâ'îl'e atf-ı nazar edip **[108a]** Hazret-i Cebrâ'îl aleyhi's-selâm da "Yâ Resûlallâh, Cenâb-ı Allâh likā-yı Risâlet-penâhlarına müştâktır." diyerek tebşîr-i vuslatta bu-

lunması üzerine Sultân-ı Enbiyâ hazretleri Hazret-i Azrâ'îl'e tevcîh-i hitâb-la vazîfe-i me'mûrelerini îfâya müsâ'ade ile, kavl-i esahh üzere altmış üç yaşına bâliğ oldukları hâlde Rebî'u'l-evvel'in on ikinci Pazarertesi günü «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، وَأَلْحِقْنِي بِالرَّفِيقِ الأَعْلَى»[438] buyurarak murg-ı rûhları bâl-güşâ-yı pervâzla kurb-ı akdes-i Kibriyâ'ya vâsıl olmuşlardır. (İşte dünyânın hâli budur. Bir kimse ne kadar yaşasa nihâyeti yine fenâ olup bâkî ancak Cenâb-ı Allâh'tır. Bu kâşâneye her ân ü zamân gelip giden çok, ammâ dönüp gelen yok. Vefâsız dünyâ kimseye kalmaz ve varlığı kimseye mâl olmaz. İnsân dünyâya gelir, genç olur, ihtiyâr olur, şöyle olur, böyle olur, nihâyet ölür. Ancak hayrda bulunanların güzel nâmı kalır ve iyilik edenlerin ecr ü mükâfâtları olur. Kötülük edenler de cezâlarını bulur. Bakıp ibret almalı, gaflet uykusundan uyanıp mütenebbih olmalı.)[439]

Eyyâm-ı Mübârekeden Pazarertesi'nin Sırr u Hikmeti

Sultân-ı Enbiyâ hazretleri âlem-i dünyâya Pazarertesi gecesi teşrîf ve Mekke'den Pazarertesi hicret ve Medîne-i Münevvere'ye Pazarertesi günü vuslat ve rûh-ı pür-fütûhları Pazarertesi günü cânib-i Akdes'e vâsıl oldukları ehl-i siyer tarafından sebt-i sahîfe-i beyân buyurulmuştur.

Ashâb-ı Kirâm Hazerâtının Vefât-ı Resûlullâh'a Vukūfları

İrtihâl-i âlem-i ukbâları üzerine Ezvâc-ı Mutahharât ve Ehl-i Beyt-i Resûlullâh tarafından vâki' olan feryâd ü figānları Mescid-i Sa'âdet'te bulunan Ashâb-ı Kirâm hazerâtının mesmû'ları oldukta cümlesi medhûş u hayrân ve dem-beste [vü] ser-gerdân olarak ne yapacağını ve ne söyleyeceğini şaşırıp, hattâ Fârûk-ı A'zam hazretleri ayak üzere kıyâmla yemîn ederek Resûl-i Ekrem hazretlerinin vefâtlarını inkârla "Her kim vefâtına kā'il olursa tu'me-i şimşîr ederim!" diyerek vefâtını telaffuz edenleri i'dâmla tehdîd ve Hazret-i Osmân'ın lisânı tutulup tekellümden âciz, Hazret-i Murtazâ kemâl-i hüzn ü hayretinden kālıb-ı bî-rûh gibi hareketten âciz olup Sıddîk-i A'zam hazretleri hâne-i sa'âdetlerinde haber-i vefâtı işitmekle giriftâr-ı âh u enîn olarak gelip Mefhar-i Mevcûdât hazretlerinin mübârek yüzlerini öpüp nûr-ı mücessem

---

438 "Allah'ım, beni affet ve beni Refîk-i A'lâ'ya (yüce dosta) ulaştır." Tirmizî, Da'avât, 76; İbn Mâce, Cenâ'iz, 64.

439 [Parantez içindeki kısım müellif tarafından sayfanın sol tarafındaki sayfaya yazılmıştır.]

gibi görmekle [440](فدَاكَ أَبِي وَأُمِّي مَا أَطْيَبَكَ حَيًّا وَمَيِّتًا) diyerek mübârek alınlarına yüzünü **[109a]** ve gözlerini sürdükten sonra Ezvâc-ı Mutahharât ve Ehl-i Beyt'e tesellîde bulunup Mescid-i Sa'âdet'e vâsıl olarak hâl-i hayret ü dehşete dalmış olan Ashâb-ı Kirâm hazerâtının dahi âteş-i elem ü ıztırâblarına mümkün mertebe tesellîyle sular serpmeye çalışıp, ba'dehû minber-i sa'âdete çıkarak Cenâb-ı Hakk'a hamd ü senâ Resûl-i Ekrem hazretlerine salât ü selâmla [441](يا ايها الناس من كان يعبد محمدا فان محمدا قد مات) ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ ۚ أَفَإِن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ انقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ ۚ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًاوَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ﴾[442] âyet-i kerîmesini tilâvet buyurdukta Fârûk-ı A'zam hazretleri bu âyet-i celîleyi işittiği gibi ayılıp "Hudâ hakkı için gûyâ bu âyet-i kerîmeyi aslâ işitmemiş gibi hâtır u hayâlimden çıkmıştır." diyerek izhâr-ı rızâ vü sükûnetle halkı tehdîd ü ihâfeyi bırakıp cümlesi Resûl-i Ekrem hazretlerinin âlem-i kudse irtihâllerine kanâ'at getirip [443]﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ âyet-i kerîmesini tilâvetle istirhâma müsâra'at buyurmuşlardır.

Resûl-i Ekrem Hazretlerinin Gasliyle Techîz ve Tekfînleri

Kubâ'da Gars nâm kuyunun suyu pek latîf olup Eşrefü'l-Enbiyâ hazretleri hâl-i hayâtlarında onu ziyâde sevdikleri cihetle ondan yedi tulum su getirilerek Hazret-i Alî ve Fazl ve Kusem [bin Abbâs bin Abdülmuttalib] emr-i gaslin icrâsına kıyâmla evvelâ üç def'a hâlis su, sâniyen sedir ile, sâlisen kâfûr ile halt edilerek gasl olunup, ba'dehû diyâr-ı Yemen'de Semûle nâm mahal[d]e yapılan pamuk bezinden üç kat kefenle tekfîn edilip kable'l-vefât ta'yîn buyurdukları mevzi'-i mes'ûda nakl ve serîr üzerine vaz' buyurulup Ashâb-ı Kirâm hazerâtından ibtidâ ricâl-i ahrâr, ba'dehû nisâ-yı ahrâr, ba'dehû etfâl ve köleler, ba'dehû câriyeler fevc fevc gelip münferiden dörder tekbîr ile namâzların edâ ile müstahakk-ı şefâ'at ü rahmet olmuşlardır.

---

440 "Annem babam sana feda olsun. Hayatta iken de ölümünde de ne güzel kokulusun." İbn Asâkir, *Târîhu Dımeşk*, XXX, 273.

441 "Ey insanlar! Kim Muhammed'e ibadet ediyorsa bilsin o ölmüştür." Buhârî, Fedâ'ilü's-Sahâbe, 5.

442 "Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim gerisin geriye dönerse, Allah'a hiçbir zarar veremez. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır." Âl-i İmrân, 3/144.

443 "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz." Bakara, 2/156.

Salât-ı Cenâzede Tilâvet Olunacak Du'âyı Ta'yîn

Edâ-yı salâttan akdem hu[zû]r-ı Risâletlerinde okunacak du'âyı ta'yîn-de bi'l-müşâvere ber-vech-i âtî du'â tertîb buyurulmuştur: «اَللَّهُمَّ إِنَّا نَشْهَدُ أَنَّ قَدْ بَلَّغَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ، وَنَصَحَ لِأُمَّتِهِ، وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ **[110a]** حَتَّى أَعَزَّ اللَّهُ دِينَهُ، وَتَمَّتْ كَلِمَتُهُ، وَأُومِنَ بِهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ. فَاجْعَلْنَا إِلٰهَنَا مِمَّنْ يَتَّبِعُ الْقَوْلَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ، وَاجْمَعْ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ حَتَّى يُعَرِّفَهُ بِنَا وَتُعَرِّفَنَا بِهِ، فَإِنَّهُ كَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفًا رَحِيمًا. لاَ نَبْتَغِي بِالْإِيمَانِ بَدَلاً، وَلاَ نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا»[444]

Vazîfe-i Kabri Îfâ Edenler

Ensâr-ı Kirâm'dan Ebû Talha Zeyd bin Sehl ve Muhâcirîn-i İzâm'dan Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh kabr-i sa'âdetlerini tedârik edip ol Cevher-i celîl-i risâlet ve Defîne-i azîme-i şecâ'ati hâlen hücre-i sa'âdetleri derûnun-da bulunan mevzi'-i mutahhar ü mücellâlarına vaz'la vedî'a-i Cenâb-ı Kib-riyâ buyurarak emr-i tedfînleri îfâ buyurulmuştur.

Ta'yîn-i Hilâfet

Kutb-ı dâ'ire-i enâm Efendimiz hazretlerinin âlem-i ukbâya irtihâlle-ri üzerine mesâlih-i ümmeti tesviye ve tanzîm eylemek ve ahkâm-ı celîle-i Şerî'at'i icrâ vü infâz eylemek için her şeyden akdem Resûl-i Ekrem haz-retlerine bir halîfe nasb u ta'yîn eylemek ehemm ü elzem olup bu mansıb-ı celîle cümleden akdem ü ercah olan ise herkesten akdem mansıb-ı celîl-i risâleti tasdîkle te'yîdine çalışıp, mahvına çalışan a'dâ-yı dîne karşı son derece mukāvemetle müdâfa'ada bulunup her hâl ü kârda Resûl-i Ekrem hazretle-rinin müsteşâr-ı hâssı olarak esnâ-yı marazında Ashâb-ı Kirâm'ına vedâ'ları sırasında cümleden ziyâde kendilerinden memnûn bulunduğunu beyân ve Mescid-i Sa'âdet'e açılan kapıların cümlesi kapatıldığı hâlde kendi kapısı açık bırakılıp ve son vakitlerde erkân-ı dînin a'zamı bulunan namâzı edâ için imâ-meti kendilerine tefvîz ederek hâl-i hayâtlarında en mukaddes vazîfelerini îfâ için makām-ı nübüvvetlerine tevkîl ve namâzda kendilerine iktidâ buyurarak

---

444 "Allah'ım! Biz şehâdet ederiz ki o kendisine indirileni tebliğ etti, ümmetini samimiyetle hayra davet etti, Allah dinini yüceltinceye ve O'nun kelimesi tamamlanıncaya kadar O'nun yolunda cihad etti, onun vesilesiyle tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'a iman edildi. İlâhımız! Onunla beraber indir-diğin söze bizi tabi olanlardan eyle. Bizimle onun arasını birleştir ki bize onu anlatsın ve onu bize onunla anlat. O mü'minlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir. İmana karşılık bir bedel istemeyiz ve onu herhangi bir değere karşılık satmayız." Küçük lafız farklılıklarıyla beraber bkz. Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, VII, 228.

cümleden mümtâz buyurulan Sıddîk-i A'zam hazretlerinin makām-ı hilâfete cümleden akdem ü ercah olduğunu ifhâm u iş'âr buyurmakla, hemân Ashâb-ı Kirâm hazerâtının icmâ' [u] ittifâklarıyla resmen intihâb ederek bey'at eylemeleri lâzım gelmiş ise de, Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem Efendimiz hazretlerinin zamân-ı hayâtlarında efrâd-ı ümmete ta'alluk eden her husûsta yâ vahy-i celîl-i İlâhî veyâ emr-i sâmî-i **[111a]** Nebevî ile hareket olunmak muktezâ-yı diyânet olarak usûl ittihâz olunup Resûl-i Ekrem hazretlerinin irtihâlleriyle vahy munkatı' olmakla ba'demâ dahi yâ nusûs-ı Kur'âniyye['ye] veyâ Sünen-i Seniyye['ye] istinâden amel lâzım olup bunların fıkdânı hâlinde re'y ü ictihâdla amele mecbûr olunarak bâb-ı ictihâd küşâd buyurulup, gerek Ashâb-ı Kirâm ve gerek sâ'ir müctehidîn-i izâm bir mes'ele hakkında ittifâk ettiklerinde [445]«إجماع أمتي حجة قاطعة» muktezâsınca tereddüd ü iştibâha mahal kalmayarak muktezâsıyla amel zarûrî olmakla icmâ'-ı ümmet de nusûs-ı Kur'âniyye ve Sünen-i Nebeviyye gibi hüccet-i kat'iyyeden ma'dûd olup, hâlbuki efrâd-ı beşerin ihtilâfıyla efkâr-ı beşerin ihtilâfı da bir emr-i zarûrî bulunduğundan hall-i mes'ele husûsunda ittifâk-ı ârâ ile icmâ'-ı ümmet hâsıl olamadığı sûrette her müctehid kendi re'y ü ictihâdıyla ve başkaları da tâbi' oldukları müctehidin muktezâ-yı ictihâdıyla amel mecbûrî olup, hâlbuki emr-i hilâf hakkında gerek nass-ı Kur'ân ve gerek sarâhat-i Sünen bulunmadığı cihetle Resûl-i Ekrem hazretlerinin vefâtı üzerine emr-i mühimm-i hilâfet husûsunda Ashâb-ı Kirâm hazerâtı ictihâd ü ârâya mürâca'atla ihtilâf-ı ârâ vâki' olarak ibtidâ-yı emrde ictimâ' u ittifâk hâsıl olamamış ise de, nihâyet ber-vech-i âtî beyân olunacağı üzere Sıddîk-i A'zam haklarında icmâ'-ı Sahâbe vâki' olarak bi'l-ittifâk makām-ı hilâfet kendileriyle kesb-i şeref buyurdu. Her ne kadar pek çok ehâdîs-i Nebevî'de Sıddîk-i A'zam ve Fârûk-ı A'zam ve Osmân-ı Zi'n-Nûreyn ve Aliyy-i Murtazâ hazerâtının şeref-i hilâfete istihkāklarını beyâna dâ'ir telmîhât u işârât şeref-vâki' olmuş ise de, lâkin mu'ayyen olarak "Benden sonra filâna bey'at ediniz." diyerek hîçbiri hakkında sarâhat vâki' olmadığından vefât-ı Resûl üzerine ta'yîn-i hilâfet hakkında ber-vech-i âtî üç re'y meydâna çıkıp, onlardan biri Ensâr-ı Kirâm hazerâtının re'yleridir ki[446]

***

445 "Ümmetimin icmâ'ı kesin bir delildir." Kaynağı bulunamamıştır.

446 [Konunun devamı dördüncü defterde yer almaktadır.]

DÖRDÜNCÜ DEFTER

[4b] dîn-i İslâm'a nusret ve yardım eden emâret ve hilâfete müstahak olmak kā'idesini esâs ittihâz ederek "Bu dîne kabâ'il-i Arab bizim kılıncımızla tâbi' olmakla emâret ü hilâfet bizim hakkımızdır." diyerek kendi re'îsleri bulunan Sa'd bin Ubâde hazretlerine bey'atın lüzûmuna kā'il oldular.

İkinci cumhûr-ı Sahâbe'nin re'yleridir ki o da mesâlih-i ibâdı rü'yet ve a'dânın şerr ü fesâdını def'[e] lâzım olan kudrete ve kifâyete hasr-ı nazar buyurup Kureyş Kabîlesi ise bi'l-cümle kabâ'il-i Arab'ın eşrefi ve en ziyâde kuvvet ve nüfûzlusu olup Resûl-i Ekrem hazretlerinin ise kabîle-i Kureyş'ten bulunması onlarca bir meziyyet-i mahsûsa bulunduğundan onların içinden tahsîl-i mesâlih husûsunda Müslim olanlardan birini intihâb eylemek re'yidir.

Üçüncüsü ise Hâşimîlerin re'yidir ki onların kuvvet-i karâbetlerini i'tibâr ederek, Benî Hâşim Kabîle-i Kureyş'in eşrefi ve Resûl-i Ekrem hazretlerinin yakın akrabâsı olmakla hilâfete onların cümleden elyak olmasına kā'il olarak Hazret-i Alî bin Ebî Tâlib'e bey'at olunmasını teklîfte bulundular.

Vâkı'â Resûl-i Ekrem hazretlerine cümleden akreb olan Hazret-i Abbâs ise de Muhâcirîn'in en sonu ve Sâbıkîn-i Evvelîn, husûsiyle Aşere-i Mübeşşere var iken onun intihâbı kābil olmayacağından Hâşimîlerden birinin intihâbı lâzım geldikte Hazret-i Alî'nin intihâbı zarûrî ise de, bu bâbda savâb olan cumhûr-ı Sahâbe'nin re'yleridir. Zîrâ ber-vech-i beyân Ensâr-ı Kirâm hazerâtının gerek Resûl-i Ekrem ve gerek dîn-i İslâm'a vâki' olan hidemât-ı memdûhaları son derece şâyân-ı takdîr ve ihtirâm olduğu beyândan müstağnî ve Resûl-i Ekrem hazretlerine neseben karâbet dahi pek bir şeref iseler de hilâfet-i Nebeviyye ne hidemât-ı sâbıkaya mükâfât ve ne de kuvve-i karâbet-i Resûlullâh'a mîrâs olamaya[cağı] beyândan müstağnî olup, cumhûr-ı Sahâbe'nin emr-i celîl-i hilâfeti Kureyş'e tahsîsleri mücerred Resûl-i Ekrem hazretlerine karâbet-i nesebiyyeleri şerefiyle teberrük ve teyemmün için olmayıp belki Kureyş'in ol vakit hâ'iz oldukları satvet ü kuvvetleri beyne'l-kabâ'il müsellem olarak vâki' olacak emirlerinin nüfûz u i'tibârına mebnî olup, bu ise bu bâbda düstûr-ı kat'îdir.

[5b] Zîrâ mevzû'-ı ictihâd hilâfet-i Nebeviyye olup bu ise ehl-i İslâm arasında râbıta ve kelime-i vâhide üzerine ittifâk u ictimâ'larına vâsıta-i lâzıme olan bir emâret olup, emâret ise mahzâ Cenâb-ı Hakk'ın bir sırr-ı hikmetidir ki te'sîsi dâ'imâ satvet ü kuvvetle meşrûttur. Ve ondan maksad-ı aslî ise işâret olunduğu vechile def'-i fesâd ve hıfz-ı âsâyiş-i bilâd ve tanzîm-i umûr-ı cihâdla tahsîl-i mesâlih-i ibâd olup bunlar ise ancak satvet ü kuvvetle hâsıl olabilecekleri derkârdır. Zîrâ öteden beri âdet-i İlâhiyye bu vechile cereyân edegelmiştir.

Bu bâbda Ashâb-ı Kirâm hazerâtı ihtilâf-ı efkâr ü ârâ ile millet-i İslâmiyye'nin müttahidü'l-efkâr olarak hareketleriyle kesb-i şevket ü satvet eylemelerine bir tarîk-i selâmet aramakta olmakla Ensâr-ı Kirâm hazerâtı vakt-i sa'âdette pek büyük hizmet ü mu'âvenetlerde bulunarak dîn-i İslâm'ın te'yîd ü takviyyesine muvaffak oldukları gibi ba'demâ dahi emâret-i İslâmiyye'yi ele alarak ol vechile mücâhede ile ehl-i İslâm'a hizmet-i mukaddesede bulunmak ârzûsuyla ber-vech-i beyân ic[ti]hâda kıyâm buyurmuşlar ise de, mahallinde beyân olunduğu üzere nass-ı celîl-i İlâhî'ye mukārin olmayan ictihâd hatâya muhtemel olmakla onların ber-vech-i beyân hidemât-ı celîlelerinin karîn-i muvaffakiyet olması ancak mü'eyyed min-indillâh olan Habîb-i Hudâ ve Resûl-i Cenâb-ı Kibriyâ sâyesinde olup, ba'demâ ise kendilerinin nüfûz u i'tibârları ancak Medîne-i Münevvere civârına münhasır olup bunca kabâ'il-i Arab'ın Sa'd bin Ubâde'[ye] tâbi' olmayacakları müsellemâttan olup onların muhâlefetleri hâlinde ise ahvâl bütün bütün tebeddül ederek öyle hod-be-hod büyük işlere muvaffak olamayacaklarını mülâhaza edemedikleri cihetle ictihâdlarında adem-i isâbetleri cây-ı nazar değildi.

Zîrâ ol vakit dîn-i İslâm Cezîretü'l-Arab'ın her tarafına yayılmış olmakla bi'l-cümle kabâ'il-i Arab hakkında icrâ-yı nüfûzla her yerde tanzîm-i mesâlih-i ümmet ve tenfîz-i ahkâm-ı Şerî'at eylemek lâzım olup, bu ise ol zamân ancak Kureyş'e mahsûs bir keyfiyyet idi.

[6b] Her ne kadar zamân-ı câhiliyyette cârî olan gayret-i kavmiyye ve hamiyyet-i unsuriyye yerine uhuvvet ve ittihâd-ı İslâm kā'im olmuş ise de, lâkin beyne'l-Arab ahvâl-i tabî'iyyeden ma'dûde olan efkâr-ı asabiyye iktizâsınca hilâfet-i celîle herhangi kabîlede bulunsa dîğerleri kıskanarak il-

tizâm-ı muhâlefetle şîrâze-i İslâmiyye'nin muhtell olacağı, husûsiyle Evs ve Hazrec kabîlelerine bi'l-külliye ser-fürû etmeyecekleri âşikârdı.

Ammâ Kureyş Kabîlesi nûr-ı nübüvvet-i Muhammediyye sâyesinde zâten satvet ü şevket sâhibi oldukları gibi Harem-i Şerîf'in mücâvir ü hâdimleri olmakla öteden beri beyne'l-kabâ'il mazhar-ı ihtirâm olarak kendilerine ittibâ'la iftihâr edip, husûsiyle Resûl-i Ekrem hazretlerine intisâblarına binâ'en onların emirlerine inkıyâddan imtinâ' etmeyecekleri derkârdır.

Şu kadar var ki emr-i celîl-i hilâfeti on batn-ı Kureyş'ten biri bulunan Hâşimîlere tahsîs etmeye kendilerince ol kadar lüzûm ve mecbûriyyet görmeyecekleri muvâfık-ı akl u hikmettir. Zîrâ te'sîs-i hükûmete çalışan kavmin efrâdı ekmeğin mayası mesâbesinde olmakla ne kadar çok olursa ol kadar çok hamur mayalanıp ona göre çok ekmek yapılır. Zîrâ ekmeğin çoğu hamurun çoğundan yapılır. Binâ'en-aleyh bir hükûmetin mü'esseseleri ne kadar metîn ve çok olursa vüs'at ü şevketi de o nisbette olacağı beyândan müstağnîdir.

Hulâsa-i kelâm; Hazret-i Peygamber'in âlem-i kudse teşrîfleri üzerine dîn-i İslâm'ın te'yîd ü tevsî'iyle millet-i İslâmiyye'nin muhâfaza-i mesâlihi için ale'l-ıtlâk eşrâf-ı Kureyş'ten kabûl-i âmmeye mazhar olacak bir büyük zâtın makām-ı celîl-i hilâfete intihâbıyla ona bey'atin lüzûmu müttefekun-aleyh olup, lâkin mücerred kavm ü kabîlece büyüklük ve kuvve-i karâbet kâfî olmayıp belki İslâm'ca cümleden mukaddem ve tecrübece herkesçe müsellem olması lâzım idi. Ve illâ ol vakit pek ziyâde kuvvet ü galebesi olan Benî Ümeyye'nin ulusu ve Feth-i Mekke'ye kadar Kureyş'in en nüfûzlusu ve Hazret-i Peygamber'in kā'im-pederi olup Hazret-i Peygamber'e ve dîn-i İslâm'a etmedik ihânet **[7a]** bırakmayan Ebû Süfyân'ı intihâb eylemek lâzım gelirdi. Hâlbuki kable'l-feth onun yüzünden ehl-i İslâm'a vâki' olan ziyân henüz hâtırlarda olduğu gibi, her ne kadar ba'de'l-feth İslâm olmuş ise de mü'ellefe-i kulûbdan ma'dûd olduğu cihetle gerek Ensâr ve gerek Muhâcirîn onun taht-ı hükmüne girmekten imtinâ' edecekleri derkâr olmakla ve onun emsâli eşrâf-ı Kureyş'ten birini intihâb da mümteni' olduğu gibi Emevîlerden biri intihâb olunacak olsa Hazret-i Osmân'ı intihâb eylemek lâzım gelip, hâlbuki cümleden akdem Hazret-i Peygamber'in sıdk-ı nübüvvetlerini tasdîk edip Hazret-i Osmân'ı da kabûl-i İs-

lâm'a teşvîk u tergîble delâlet ederek dâ'ire-i münciyye-i İslâm'a idhâl eden ve Resûl-i Ekrem hazretlerinin her hâl ü kârda mu'în ü nâsırı olarak hâl-i marazlarında emr-i risâletleriyle imâmete takdîm ve bir namâzda kendileri de iktidâ vü ittibâ' buyurdukları Yâr-ı gār var iken onu intihâb eylemek muhâlif-i akl ve mugāyir-i hikmet olduğu beyândan müstağnî olmakla, efkâr-ı umûmiyyeye mürâca'at olunduğu hâlde Sıddîk-i A'zam hazretlerinin intihâb ve tercîhleri cây-ı iştibâh olmadığından zâhir olan vefât-ı Resûlullâh üzerine Ashâb-ı Güzîn hazerâtı birleşip de bi'l-müşâvere bu emr-i ehemmi taht-ı karâra almak îcâb ederdi ise de, lâkin Sıddîk-i A'zam ve Hazret-i Alî emsâli Muhâcirîn-i İzâm hazerâtı techîz ü tekfîn-i Resûlullâh ile meşgūller iken Ensâr-ı Kirâm hazerâtının Sakîfe-i Benî Sâ'ide'de ictimâ' ederek kendi kendilerine halîfe intihâbına kıyâm eylemeleri emr-i intihâbı ber-vech-i beyân su'ûbete düşürdü.

Çünkü ânifen işâret olunduğu üzere Sıddîk-i A'zam ve Hazret-i Alî gibi asıl hakk-ı istişâre ve intihâba mâlik olan Ashâb-ı Kirâm hazerâtı techîz ü tekfîn-i Nebevî emr-i mühimmiyle meşgūller iken Muhâcirîn'den Muğîre bin Şu'be hazretleri Fârûk-ı A'zam hazretlerine gelip "Sakîfe'de Ensâr-ı Kirâm toplandı, kendi kendilerine bir şeye karar verirler ise sonra beynimize kıtâl vukū'u muhakkak." demekle Hazret der-akab Ebû Bekr ile Ebû Ubeyde'yi alıp Sakîfe'ye teşrîfle Ensâr'ın Sa'd bin Ubâde'ye bey'at eylemek üzere olduklarını gördüler.

[8a] Sıddîk-i A'zam hazretleri sâbıkîn-i evvelînden olan Muhâcirîn-i İzâm hazerâtının fezâ'ilini bast u beyânla Kureyş'ten başkasının emâretini kabâ'il-i Arab'ın kabûl etmeyeceklerini pek güzel bir ifâde-i vâzıha ile beyân buyurup, Fârûk-ı A'zam hazretleri de onu te'yîd edip, ba'dehû Ensâr-ı Kirâm hazerâtından ba'zıları (منا امير و منكم امير) ya'nî "Bizden bir emîr ve sizden bir emîr intihâb olunsun." dediklerinde bir kına iki kılıncın sığmayacağını ifâde vü isbât buyurup Emînü'l-Ümme Ebû Ubeyde hazretleri de pek mü'essir sözler söyleyip Ensâr-ı Kirâm hazerâtının niyetleri ise hubb-ı câh olmayarak hulûsa mukārin bulunduğundan bunların ifâdelerine kanâ'at getirerek kanıp Sakîfe'de bulunan Muhâcirîn'le birlikte Sıddîk-i A'zam hazretlerine ekseriyetle bey'at edilip maksad hâsıl olup, yalnız Ensâr-ı Kirâm hazerâtının re'îsleri bulunan Sa'd bin Ubâde re'yinde musırr

olmuş ise de yalnız kaldığından onun muhâlefeti emr-i bey'atin husûlüne sekte îrâs etmeyerek münâza'a ber-tarâf edilmiştir.

Ber-vech-i beyân intihâb-ı hilâfet mes'elesi pek büyük bir tehlikeye bâ'is iken inâyet-i İlâhiyye ile sûret-i hasenede hall olunup Sıddîk-i A'zam hazretlerinin her vechile müsellem-i enâm olan fazl ü rüchân ve kemâl-i metânet ü heybetleriyle makām-ı celîl-i hilâfeti işgāl ederek emr-i hilâfet kesb-i karâr eyledi ise de muktezâ-yı beşeriyyet olarak Haydar-ı Kerrâr Nûr-ı Ayn-ı Müslimîn Fâtımatü'z-Zehrâ hazretlerinin hâne-i sa'âdetlerinde ihtiyâr-ı inzivâ vü uzletle emr-i intihâba iştirâk buyurmadıkları gibi Benî Hâşim'le Aşere-i Mübeşşere'den Resûl-i Ekrem hazretlerinin havârîlerinden Sıddîk-i A'zam hazretlerinin dâmâdı Zübeyr bin el-Avvâm ve havâss-ı Ashâb-ı Kirâm'dan Mikdâd bin Esved ve Selmân-ı Fârisî ve Ebû Zer ve Ammâr bin Yâsir ile Übey bin Ka'b hazerâtı dahi Hazret-i Alî'ye ittibâ' ederek ona bey'at eylemek üzere yanına toplanıp emr-i hilâfetin ber-vech-i beyân Sakîfe'de öyle bağteten icrâsıyla kendilerinin emr-i intihâbda hâric bırakılmalarına dil-gîr olarak nev'an-mâ ehl-i İslâm **[9a]** arasında âsâr-ı hilâf baş göstermişti.

Vâkı'â Hazret-i Alî ve Zübeyr bin el-Avvâm ve Abbâs hazerâtı gibi Ashâb-ı Güzîn hazerâtının bu emr-i celîle iştirâkleriyle re'ylerinin inzimâmı elzem idi. Ne çâre ki onları da'vetle istişâreye vakit kalmayıp Sakîfe hâdisesinin tehlikesini izâle için hemân Sıddîk-i A'zam hazretlerine bey'at eylemek kesb-i zarûret eylemişti. Bir de bu fırka-i Hâşimiyye tarafından vukū' bulan i'tirâza biri tarafından "Ebû Bekr ve Ömer ve Ebû Ubeyde hazerâtı gibi onlar da hemân Sakîfe-i mezkûreye koşup gelmeleri lâzım iken iltizâm etmediler." diye i'tizâr olunurdu. İşte bu esnâda amm-i pâk-i muhterem Hazret-i Abbâs Hazret-i Alî'ye "Gel ben sana bey'at edeyim, dîğerleri de bey'at ederler." demiş ise de Hazret-i Alî fitne hudûsundan ihtirâzen kabûl eylememişti. Ebû Süfyân bin Harb ise tâze Müslümânlardan bulunduğu ve ahvâl-i sâbıkası cihetiyle kavm ü kabîle büyüklüğü gibi asabiyyet dâ'iyesi henüz zihninden tamâmıyla çıkmamış olduğundan bu bâbda kuvvet-i karâbet nazar-ı i'tibâra alınmayacaksa bâri kuvvet-i asabiyyenin gözetilmesi lüzûmuna kā'il olarak Sıddîk-i A'zam hazretlerinin kavm ü kabîlesi bulunan Benî Temîm'e nisbetle kendi kavm ü kabîlesi bulunan Benî Ümey-

ye'nin kesret ü galebelerine binâ'en kendisinde bir hakk-ı rüchân mülâhaza ederek Sıddîk-i A'zam hazretlerine bey'attan imtinâ'la Hâşimiyye fırkasına iltihâk ederek "Peygamber'in hilâfeti Kureyş'in en küçük şu'besinde kalmak ne demektir." diyerek Sıddîk-i A'zam hazretlerinin bey'atini adem-i takdîr ile Hazret-i Alî'ye ve zamân-ı câhiliyyette hem-demi bulunan Hazret-i Abbâs'ı tevbîh ettikten başka Hazret-i Alî'ye "Elini uzat, bey'at edeyim. Vallâhi ister isen etrâfı atlı ve piyâde ile doldururum." diyerek fitne îkā'ına kıyâm ettikte Hazret-i Alî "Yâ Ebâ Süfyân, sen millet-i İslâmiyye arasına şikāk bırakmak istersin." diyerek tevbîhle reddeylemiştir.

Ebû Süfyân mülk ü saltanat gibi hilâfet-i Nebeviyye'yi bir hânedân içinde tevârüs edip gidecek zann **[10a]** ediyordu. Cumhûr-ı Sahâbe ise hilâfeti Sıddîk-i A'zam hazretlerinin zâtıyla kā'im bir vazîfe bilip, Sıddîk-i A'zam hazretleri ise kendi üzerinde bir eyreti hil'at addederek kendisinden sonra millet-i İslâmiyye içinden ehil olan kimseye terk edeceğine kā'il di. Zîrâ maksad-ı aslî zamân-ı câhiliyyetteki asabiyyet yerine ittihâd ve vahdet-i İslâmiyye'yi ikāme eylemek maslahat-ı celîlesiydi.

Ber-vech-i beyân îzâhâttan müstefâd olduğu üzere gerek Sıddîk-i A'zam hazretleri ve gerek Haydar-ı Kerrâr hazretleri ehl-i İslâm arasında nifâk u şikāk vukū'undan fevka'l-âde ihtirâzla her ikisi de bir mevki'-i müşkilde bulunuyorlardı. Zîrâ cumhûr-ı Sahâbe'nin Sıddîk-i A'zam hakkında etmiş oldukları bey'attan nükûl etmek ihtimâlleri olmadığı [gibi], Hazret-i Haydar-ı Kerrâr'ın başına toplanan cem'iyyet de onu mevki'-i hilâfete getirmek fikrinden dönmek istemezler[d]i.

Hattâ Zübeyr bin el-Avvâm "Hazret-i Alî'ye bey'at olunmadıkça kılıncımı kınına koymam." diye musırr olup, Hazret-i Ömer de hiddet ü tehevvürle "Şunun kılıncı[nı] alın, taşa çalın!" diyordu.

Resûl-i Ekrem hazretlerinin ammi-zâdeleri Utbe bin Ebî Leheb de "Bu işi batn-ı Hâşim'den, husûsiyle Haydar-ı Kerrâr gibi bir zât-ı kemâlât-sıfâttan döner ve başkasına teveccüh eder zanneylemez idim." diyerek izhâr-ı te'essür ü te'essüf siyâkında kasîdeler tanzîmiyle tehyîc-i efkârda bulunuyordu.

Bu sırada ise gûyâ Hazret-i Alî hilâfete tâlib olarak Sıddîk-i A'zam hazretlerinin hilâfetlerini kabûl etmiyormuş gibi erâcîf de söylenmekte olup, hâlbuki Hazret-i Alî'nin emr-i intihâb meşveret-i milletle usûlü dâ'iresinde icrâ olunup ve kendilerin[in] de re'yi alınmak lâzım iken hilâfında zuhûruna kā'il ise de öyle beyân olunduğu vechile hîçbir gûnâ da'vâ ve dâ'iyelerde bulunmayıp, ancak fırâk-ı Resûlullâh üzerine ihtiyâr-ı inzivâ vü i'tizâle mecbûr olmuşlar ise de böyle bir dîk vakitte baş gösteren tehlikenin izâlesine **[11a]** çalışmak lâzım iken gerek kendileri ve gerek rüfekāsının hemân gelip dîğerleri gibi Sıddîk-i A'zam hazretlerine bey'ate iştirâkleri lâzım olmakla hilâfında bulunmaları ezhân-ı Müslimîn'e hadşe vü halecân vermekte olduğundan Sıddîk-i A'zam hazretleri bir müddet sabr u te'ennîde bulunmuşlar ise de, bu hâlin devâmı beyne'l-Müslimîn korkulmakta olan zuhûr-ı fitneye bâ'is olması me'mûl olduğundan Fârûk-ı A'zam hazretleriyle bi'l-istişâre Emînü'l-Ümme Ebû Ubeyde hazretlerini çağırıp Ebû Ubeyde hazretleri yanlarına girdikte Sıddîk-i A'zam hazretleri: "Yâ Ebâ Ubeyde, sen Emînü'l-Ümme olup nâsıyende yümn ü sa'âdet zâhir ve yüzünde hayr ü selâmet bâhirdir. Nezd-i pâk-i Resûlullâh'ta bulunan makām u merteben gıbta olunacak bir hâlde idin. Mecma'-ı Sahâbe'de Resûl-i Ekrem hazretleri "Ebû Ubeyde bu ümmetin emînidir." diyerek mümtâz buyurmuştur. Onun için Cenâb-ı Allâh pek çok def'alar seninle İslâm'ı i'zâz ve nice fesâdları izâle buyurmuştur. Şimdi seni bir vazîfe için istedim ki hâli üzere bırakılırsa sonu mühliktir. Binâ'en-aleyh ıslâhı elzemdir. Yâ Ebâ Ubeyde, Allâh için ve Resûlullâh için ve bu cemâ'at-i İslâmiyye'nin selâmeti için teşmîr-i sâk u ihtimâm ederek kemâl-i te'ennî ve nezâketle hareket eyle. Cenâb-ı Hak senin hâfız u mu'înindir.

Hazret-i Alî'ye git, mütevâzı'âne söyle. Zinhâr Ebû Tâlib'in sülâle-i tâhiresinden bulunduğunu hâtırından çıkarma ve Resûl-i Kibriyâ Cenâb-ı Mustafâ'nın yanında bulunan makām u mertebe-i ulyâsını mülâhaza eyleyerek ona söyleyesin.

Sefîne-i millet gird-âb-ı tehlike, halâs müte'assir ve tevakkuf müte'azzir olup icmâ'-ı ümmetle hilâfetin hükmü zâhirdir. Ümmet-i Muhammediyye dalâlet üzere icmâ' eylemez. İcmâ'a muhâlefet dâ'î-i nedâmettir. İcmâ'dan başka çâre-i selâmet yoktur. Şeytân millet-i İslâmiyye arasında tohm-ı fesâd

ekip tefrika vü adâvete çalışır. Fısk u fücûr yolunda vesvese verip insânı aldatır. Ashâb-ı şürûr ü fücûr insânı emel ü ümniyyeye düşürür. Devr-i Âdem'den **[12a]** beri de'b ü âdeti budur, kimse onun şerrinden halâs bulamaz; meğer ki hak üzerine dişini çekip durmak ve dünyâ ve bâtıldan sarf-ı nazar kılarak a'dâ-yı dînin tepesine şiddetle ciddî basmak ve münhasıran Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını tahsîle rabt-ı kalb eylemekle halâs ola.

Şimdi selâmet-i millete fâ'ide verecek bir söz lâzımdır, zîrâ sükût zarar verir. Sana itâb ile beyân-ı meveddet eden hâlis dostluk eylemiş olur. Seninle birlikte kalmayı ihtiyâr edenler sana hayır-hâhlıkta bulunmuş olur. Zihninde kurduğun nedir, ona kalben bakıp meyl ve ârzû ediyorsun, lisânın söylemiyor. Ayân u beyân söyledikten sonra söylememek var mı? Îzâhtan sonra ibhâm olur mu? Dîn-i İlâhî'den başka dîn ve Kur'ân-ı Kerîm'de münderic olan ahlâktan başka ahlâk ve meslek-i Peygamberî'den başka doğru yol var mı? Benim gibi âdeme pusudan gelinir mi, yoksa senin gibi bir zâta geniş meydâna dar ve kapanık ve gözüne mâh-ı münîr tutuk görünür mü? Orta[da] bu güft ü gûlar nedir?

Allâh'ın ve Resûlü'nün da'vetine keyfiyyet-i icâbetimizi ve rızâ-yı Bârî uğrunda bi'l-cümle emvâl ü evlâdımızı terk ederek evtân u ehibbâmızdan nasıl dûr u mehcûr olduğumuzu sen pek a'lâ bilirsin. Bizim öyle fedâkârlık ettiğimiz vakitler sen çocukluk âleminde terbiye edilir ve eğlendirilir idin. Ne kastedilir ve neye nidâ ediliyor, fehm edip anlayamazdın. Şimdi sen kemâle erişip menzil ü maksûda vâkıf olup kadrin mechûl ve fazlın münker değildir. Ammâ biz ol vakitler dağları yerlerinden kaldıracak ve insânların alınlarındaki saçları ağartacak korkunç hâller içine düşüp derin yerlerine dalıp dalgalarına binerek acı sularını içerek akşamla sabâha çıkacağımıza ve sabâhla akşama erişeceğimize ümîdimiz olmayıp ölümü gözümüze aldıkça kimseye müdâfa'a edemezdik. Bu misilli ahvâl-i mühlike vü müdhişenin cümlesinde baba ve ana ve evlâd ü ahfâd ve sâ'ir akrabâ vü ta'allukāt **[13a]** ve bi'l-cümle emlâk ü emvâlimizi tîb-i hâtır ve sebât-ı kalb ve güler yüzler ve tatlı sözler ile Resûl-i Ekrem uğrunda fedâ ederek daha bunlar gibi nice ahvâl-i mektûme ve esrâr-ı müdhişeler vardır ki sığar-ı sinnine binâ'en sen onlara vâkıf olmayarak âlem-i sabâvetin zevkine münhemik idin. Eğer âlem-i [rü]şde erişmiş olsa idin altına sen de bizimle

berâber vâkıf olurdun. Zîrâ fikrin parlak, lisânın fasîh, etvârın memdûh olup hısâl-i hamîdene dâ'ir söyleyecek çok sözler vardır. Şimdi Cenâb-ı Allâh seni mertebe-i kemâle eriştirip ma'den-i hayr kılarak merâm u makāsıdını önüne koymuştur. Senin istediğini ben an-ilmin söylerim; vaktine muntazır ol, kollarını sıvayıp eteklerini beline sokmaya çalış, böyle yerlerde eyleşip kalma ve yan çizip sana gelen kimseye yüz ve göz eğme. Bu iş henüz tâze meyve gibidir, çabuk çürümeye yüz tutmasın. Zihinlerde keder var. Sen bu ümmetin ekmeğine katık gibisin, sakın ısrâr edip de kurtlatma. Bu ümmetin tatlı suyusun, acıyıp bozulma. Vallâhi ben bu işi Resûl-i Ekrem'den sordum; "Yâ Ebâ Bekr, bu iş ona tâlib olmayanındır, ona râgıb olup da husûlü için müdâfa'a edenin değildir. Ona küçüklük gösterenindir, ta'azzum u tekebbür edenin değildir. Bu onundur ki o senin denilir, o benimdir diyenin değildir." diye cevâb verdi.

Allâh bilir ki Resûl-i Ekrem hazretleri dâmâdlık husûsunda meşveret buyurup Kureyş delikanlıları içinden ba'zılarını yâd ettikte "Alî hakkında ne buyurursunuz?" dedim ve "Hadâset-i sinni hasebiyle onu Fâtıma'ya münâsib görmüyorum." dedikte "Eliniz altında mestûr ve nazar-ı hümâyûnunuz ile mer'î vü manzûr oldukça ikisine dahi bereket şâmil ve ni'met mebzûl olur." dedim. Daha nice söylediklerimi söyledim, dâmâdlığını tervîc ü tergîb edip, senin yerine başkasının kokusu gelir iken senin hakkında dediğimi dedim. Bu husûsta hîçbir garazım da yok idi. Benim o mu'âmelem senin şimdi benim hakkımdaki mu'âmelenden dahi hayırlı idi. İ'timâd et ki emr-i hilâfette Resûl-i Ekrem hazretleri sana ta'rîz buyurdukları gibi başkalarına da öyle îmâlarda bulunmuştur. Senin hakkında bir şey söylemiş ise başkaları hakkında **[14a]** dahi sükût buyurmamıştır. Eğer zihninde bir tereddüd var ise küll-i Sahâbe'nin hükümleri marzî ve savâb ve mesmû'dur ve hakk-ı mutâ'dır. Resûlullâh bu cemâ'attan hoşnûd ve haklarında şefîk ve meserretleriyle mesrûr ve kederleriyle mükedder olduğu hâlde âlem-i ukbâya intikāl buyurdu. Bilmez misin ki Resûl-i Ekrem hazretleri ashâ[b] ve nüdemâ ve akrabâ vü asdikāsından her birini birer fazîletle mümtâz ve bir hâletle müteferrid kılarak bırakmıştır.

Eğer her tarafta ümmetleri başına toplansa hüsn-i idârelerinden âciz kalmaz ve bu bâbda vezîr ve mu'îne muhtâc olmazdı.

Resûlullâh bu ümmeti başıboş ve perîşân ve bâtıla meftûn ve haktan gāfil mi bıraktı zannediyorsun, öyle değil. Vallâhi Cenâb-ı Hakk'a müştâk olup da onun dergâh-ı rıdvânına azîmeti niyâz etmeden alâmetler vaz' ile yolları te'mîn ve mevkıfları ve sadırlarını teshîl ve ta'yîn buyurdu.

Bi-iznillâhi Te'âlâ şirkin ırkını kesip dimâğını kırdı ve nifâkın başını yarıp rızâ-yı Bârî için fitnenin kûretini kesti. İnâyet-i İlâhiyye ile şeytânın yüzüne tükürüp bi'l-cümle evâmir-i İlâhiyye'yi i'lân eyledi.

Ba'd-ez-în Muhâcirîn ve Ensâr'ın cümlesi senin yanında ve seninle bir yerde ve bir beldededir. Eğer onlar benim sana bey'atimi isterler ve benim yanımda sana işâret ederler ise bey'at ederim. Ve eğer başka sûret olursa sen de Müslimîn'in girdiği yola girip onların bey'at ettiklerine bey'at eyle ve onların mesâlihine mu'în ol ve müşkil işlerini teshîl et ve yollarını şaşıranları irşâd ve azgınları men' et. Çünkü Cenâb-ı Hak te'âvün ve tenâsurla fermân buyurmuştur. Nâs pek za'îflerdir, onlara acı ve onlar hakkında mülâyim ol. Kendine bizim için zahmet verme, fitne kapısını kapalı bırak. Artık [ne] kîl ü kāl var ve ne de levm eden. Cenâb-ı Allâh bizim dediğimize şâhid ve her hâlimize vâkıf ve nâzırdır." diye buyurup, Ebû Ubeyde Sıddîk-i A'zam hazretlerinden bu vechile ta'lîmât alıp kalkar iken Fârûk-ı A'zam hazretleri kapıda biraz tevakkuf ile "Sana biraz daha sözüm var." buyurmakla Ebû Ubeyde hazretleri **[15a]** tevakkuf buyurup, Hazret-i Ömer kemâl-i beşâşetle çıkıp: "Yâ Ebâ Ubeyde, Alî'ye de ki; uyku aslı yok hayâlât gösteren bir hâlettir. Husûmet harbe mü'eddî bir keyfiyyettir. Hevâ vü heves işin sonunu saymaktan ibârettir. Her birimizin bir makām-ı ma'lûmu ve hakk-ı müşâ' veyâ maksûmu ve haber-i zâhir ü mektûmu vardır. Ezkiyânın en zekîsi kaçanı te'lîf ve uzak kalanı taltîf eden ve herkesi mîzânıyla tartan ve haberi ayâna karıştırmayan kimsedir. Mübhem ile karışık ma'rifette ve cehâlete masrûf olan ilimde hayır yoktur.

Biz yarasından gocunan develer gibi değiliz, her kızgın şeyin nârı ve her seylin bir karârı [vardır]. Bu cemâ'atin sükûtu aczlerinden nâşî olmadığı gibi bugün kelâmları da korkudan değildir.

Allâh, Muhammed ile her mütekebbirin burunlarını ve her cebâbirin belini kırıp her yalancının dilini kesti. Haktan sonra ve dalâletten başka

ne var? Bu tekebbür ü ta'azzum ve el altından teheyyi' ve tecessüs nedir? Resûl-i Ekrem hazretleri dâr-ı ukbâya teşrîf buyurup bu iş ya'nî emr-i hilâfet mu'allak ve mevkūf kaldı. Kimsenin ona husûmeti yoktur. Resûl-i Ekrem senin hakkında sarâhaten bir şey söylemedi. Bizler ise Fürs ve Rûm gibi bir devlet-i câbireye tâbi' değiliz, belki hak ve sıdkla hidâyete erip metîn kalbe ve kavî bileğe ve görücü göze mâlik bir ümmet arasında nûr-ı nübüvvet ve ziyâ-yı risâlet ve semere-i hikmet ve hürriyet ve unvân-ı ni'met ve zıll-i ismetteyiz. Zanneder misin ki Ebû Bekr bu ümmete cebr ü mekr ederek sıçrayıp da emâreti kaptı? Zanneder misin ki Ebû Bekr bu ümmetin şu'ûrlarını selb eyledi ve gözlerini bağladı ve düğümlerini çözdü, onları yoldan çıkardı, dalâlete düşürdü, tarîk-i helâkete götürdü, gündüzlerini gece ve gecelerini gündüz ve vezinlerini kile, yakazalarını uykuya tebdîl etti ve salâhlarını fesâda kalb eyledi? Eğer öyle olsa onun sihri mübîn ve mekri metîn imiş demek olur. Allâh hakkı için öyle değil. Eğer öyle olsa hangi atlı ve piyâde ve hangi ka[r]gı vü kılınç ve nasıl kudret ü minnetle ve hangi zahîre vü mühimmât ve hangi el ve şiddet ve hangi kabîle vü aşîret ve nasıl vesîle **[16a]** ile yaptı? Doğrusu Ebû Bekr ma'lûmun olduğu üzere azîz ve âlî-cenâb bir zâttır. Hilâfete öyle kuvvet veyâ başka bir sûretle nâ'il olmadı. Vallâhi o nâzlandı, hilâfet ona meftûn oldu. O çekindi, hilâfet ona sarıldı. Bu bir atıyye vü inâyettir ki Cenâb-ı Allâh ona müyesser buyurdu. Ve bir ni'mettir ki şükrünü Allâh Te'âlâ ona vâcib kıldı. Onun emâretiyle bu ümmet dahi Allâh'ın lutfuna mazhar oldu. Resûlullâh'ın eyyâm-ı sa'âdetlerinde dahi bu hümâ-yı sa'âdet onun başında dolaştı. Lâkin o buna iltifât eylemez ve vaktini gözetmezdi. Allâh Te'âlâ mahlûkātını a'lem ve kullarına erhamdır, haklarında hayırlısını ihtiyâr buyurur.

Senin de nebt-i nübüvvet ü risâlet ve kehf-i hikmette makām ü merâtib ve fezâ'ilin cümle indinde müsellem olup münker değildir. Allâh'ın sana verdiği ilimde hakkın inkâr olunmaz. Lâkin senin omuzundan büyük omuzla ve senin karâbetinden daha ziyâde kurble ve senin sinninden âlî sinn ile ve zamân-ı câhiliyyette ve İslâm ve Şerî'at'ta ve senin nasîbin olmayan ve adın yâd olunmayan vak'alarda siyâdet ü riyâsetle sana müzâhim olanlar vardır.

Etrâfında bulunanların -ya'nî Zübeyr ve Abbâs emsâlini- kömürdenmelerini dinlemekte kendini ma'zûr görürsün. Ebû Bekr'den mektûm tutmayacağımız mülâyim sözlerimizi işittiğinde bizi dahi ma'zûr gör. Ve onların sözlerine bakıp duracaksan emîn ol sana o sözleri unutturacak ve bu sözleri mütâla'aya meydân bırakmayacak hâlleri zuhûra gelir. Ve isimlerini tasrîh etmediğimiz zât eğer lehinde vü aleyhinde olan efkârımızı bilse sükût eylemezdi ve sen de onu ba'zı umûrda mahrem ittihâz eylemezdin. Ammâ Ebû Bekr-i Sıddîk dâ'imâ Resûl-i Ekrem'in süveydâ-yı kalbi ve mahrem-i esrârı ve şerîk-i ahzân ü ekdârı ve makbûl ü manzûru olup bu da bi'l-cümle Muhâcirîn ü Ensâr'ın huzûrlarında olup şöhreti delâletinden muğnîdir. Allâh için doğrusunu söyleyelim; sen karâbetçe Resûl-i Ekrem hazretlerine akrebsin velâkin Ebû Bekr mertebece senden akrebdir. Ve karâbet et ile kandır, kurb ise rûh ile cândır. Bu ise bir büyük farktır. Mü'minler onu bilerek bu bâbda ittihâd **[17a]** ü ittifâk ettiler. Bunda şekk ü şübhe edersen şunda şübhe eyleme ki Allâh'ın eli cemâ'atin eli iledir ve rızâsı ehl-i itâ'atledir. Binâ'en-aleyh sana bugün hayırlı, yarın fâ'ideli olan hâle duhûl et ve boğazında ilişen şeyi çıkar at. Eğer ömür uzun, ecel müsâ'id olursa onu içeceksin, siner sinmez yiyeceksin ve hoş u nâ-hoş katlanacaksın ki sana husûsiyeti olanlardan başka sözünü reddeden olmayacak ve senin derini emerek, kanatlarını yolarak ve senin mesleğini ta'yîb ederek sana tama' edenlerden başka tâbi' olan bulunmayacak. O hâlde nedâmetle dişlerini gıcırdatacaksın ve kanlı su yutacaksın ve o zamân geçen ömrün ve âhirete giden kavmin için te'essüf ü tahassür edeceksin ve imtinâ' ettiğin kâse ile saky olunmayı ve içinden çıkmak istediğin hâle i'âde kılınmayı temennî edeceksin. Bizim hakkımızda ve senin hakkında Cenâb-ı Hakk'ın bir sırr u hikmeti var ki bunu ancak O bilir ve bunun bir gāyeti vardır ki ferahlı veyâ kederli vakitlerde avn ü inâyet ancak O'ndan ümîd olunur." buyurup -zamân-ı hilâfetlerinde vâki' olan ahvâli beyânda müstefâd olunacağı üzere Hazret-i Ömer'in ber-vech-i beyân zikrettiği müşkilâtın cümlesi aynıyla vâki' olmuştur.-

Ebû Ubeyde hazretleri gerek Sıddîk-i A'zam hazretlerinin ve gerek Fârûk-ı A'zam hazretlerinin ber-vech-i beyân teblîgātlarını hâmil olarak sa'âdet-hâne-i Sıddîk'ten çıkıp işin fevka'l-âde usret ü nezâketini mülâhaza

ederek derin mütâla'alara düşerek Haydar-ı Kerrâr hazretlerinin halvet-hânelerine vâsıl, huzûr-ı Hazret-i Haydar'a dâhil olarak ber-vech-i beyân hâmil olduğu teblîgâtı tamâmıyla teblîğ ü beyân buyurdukta, Hazret-i Haydar-ı Kerrâr fevka'l-âde dikkat ü i'tinâ ile dinleyip vukū' bulan sözlerin te'sîrâtı kemiklerine kadar işlemekle Ebû Ubeyde'ye hitâben "Evet yâ Ebâ Ubeyde, bu sözler hep kavmin zamîrlerinde müstetir mi? Düşünüp de böyle ma'nâlar mı çıkarıyorlar?" dedikte Ebû Ubeyde hazretleri "Bende cevâb yoktur. Ben ancak dînce olan borcu ödeyici ve İslâm'ın söküğünü dikici, ümmetin gediğini seddediciyim. **[18a]** Burasını Allâh bilir." deyince Hazret-i Alî "Bu hânenin bir bucağında inzivâm ne hilâfeti taleb ve ne de bir emr-i ma'rûfu inkâr veyâhûd bir Müslim'e itâb için olmayıp, belki ancak Resûl-i Ekrem firâkı beni çarpıp öyle bî-hûş oldum ki hangi mecliste bulunsam derdim tâzelenip gam ve kederim müzdâd olarak ona kavuşmak hevesi bana kâfî olup başka şeylere tama'dan muğnîyim.

Allâh bilir ki Ahdullâh -ya'nî Kitâbullâh- ile meşgūlüm, müteferrik olanlarını cem' ederdim ve amelini Allâh'a ihlâs ve işini onun ilm ü irâdesine teslîm edenlere hâzırlanmakta olan sevâba nâ'il olmak ümîdiyle Kitâbullâh'a bakıyorum. Ma'a-zâlik aleyhimde bir ittifâk vâki' ve benim için sevk olunan hakka mâni' olduğunu bilmedim. Mâdem ki benim sebebime vâdî dolmuş ve nâdî -ya'nî meclis-i dîvân- müctemi' olmuş, artık Müslimîn'den bir ferde fenâlık edene merhabâ yok, gönülde kelâm var. Eğer kavl ü ahd-i sâbık olmasa gayzımı serçe parmağım ve adsız parmağım ile fâş ederdim ve ayaklarımın altı ve başımın tepesi ile engin yerine dalardım. Lâkin Rabbime mülâkî oluncaya dek ağzımı açmam, da'vâmı huzûr-ı Bârî'de görürüm. Yarın sabâh sizin cemâ'atinize giderim ve sâhibinize bey'at ederim. Beni mahzûn, sizi memnûn eden hâlde dahi sabr ederim; tâ ki hükm-i kader yerini bula. Allâh her şeye şâhiddir."

Ebû Ubeyde hazretleri bunun üzerine avdetle Ebû Bekr hazretlerine gelip her ne dinlemiş ise cümlesini haber verip yarınki gün teşrîf buyuracaklarını da haber vermiş idi. Ertesi gün Hazret-i Alî Mescid-i Sa'âdet'e gelip Sıddîk-i A'zam hazretlerine vazîfe-i bey'ati îfâ buyurup kemâl-i izz ü vakār ile oturdukta Sıddîk-i A'zam hazretleri kendilerine hitâbla "Yâ Alî, sen bizce azîz ü kerîmsin. Hâl-i gazabda Allâh'tan korkarsın, hâl-i rızâda

dahi recâda bulunursun. Ne mutlu ol kişiye ki Allâh'ın ihsân eylediği fazla ile iktifâ eder. Ben emârete râgıb değildim ve sırran ve alenen Cenâb-ı Hak'tan onu taleb de eylemedim. Lâkin fitne zuhûr edecek havfıyla çârnâ-çâr kabûl ettim. **[19a]** Emârette râhatım yok. Bana bir emr-i azîm taklîd olundu ki ona tâkat ü kudretim yoktur; meğer Cenâb-ı Allâh kuvvet vere. Benim sırtıma yükletilen ağır yükü Allâh senin arkandan indirdi. Biz sana muhtâcız, senin fazlını bilip takdîr ederiz. Her hâlde Cenâb-ı Hakk'a râgıbız." buyurmaları üzerine Hazret-i Alî ve Zübeyr dahi emr-i celîl-i hilâfete Sıddîk-i A'zam hazretlerinin cümleden ehakk olduğunu ikrâr buyurup, yalnız meşveretten hâric bırakıldıklarına müte'essir oldukları cihetle bey'atta te'ahhur eylediklerini beyânla i'tizâr edip taraf-ı halîfeden dahi i'tizârları kabûl buyurularak bu bâbda hâsıl olan bürûdet külliyyen mündefi' olmuştur.

Ebû Ubeyde hazretlerinin beyânlarına göre ba'dehû Hazret-i Alî istîzân buyurup vâki' olan müsâ'ade üzerine kıyâm buyurduklarında Fârûk-ı A'zam hazretleri de kıyâmla ikrâmen teşyî' buyurur iken Hazret-i Alî "Şimdiye kadar gelmeyişim sâhibinizi kabûl etmediğimden olmadığı gibi şimdi gelişim de korktuğumdan için değildir. Ben sözümü ciddî söylerim. Gözümün gördüğü ve ayağımın bastığı ve yayımın çekildiği ve okumun düştüğü yeri bilirim. Lâkin belâ üzere gelen belâ hakkında Cenâb-ı Allâh'a i'timâd etmek gemini tuttum." buyurdukta -belâ üzere gelen belâ vefât-ı Resûlullâh üzerine hilâfet talebiyle ithâm olunmasıdır- Fârûk-ı A'zam hazretleri de buyurdu ki: "Bahsi uzatma, sözü dağıtma. Cemâ'atimizin hâli ma'lûm; biz bir kavmiz ki çakmağı çakar isek âteş çıkarırız. Kuyuya iner isek koğayı doldururuz. Senin darb-ı mesellerini işittim, istesem ben de senin sözlerin üzerine çok sözler söylerim ki işittikte söylediğine nâdim olursun. Hem de demişsin ki "Resûlullâh'ın firâkı beni çarptı, onun için ihtiyâr-ı inzivâ vü uzletle bu hânenin bucağında otururum." Resûlullâh'ın firâkı yalnız seni mi çarptı? Onunla musâb olanın hâli ağır ve a'zamdır. Zîrâ rabtı olmayan sözler ile cemâ'ate tefrika vermemek ve netîcesinde şeytânın mekrinden havf olunan hâllerde ihtiyât eylemek dahi musâb olan zâtın vezâ'ifindendir. Şu etrâfımızdaki Arab bir sabâh üzerimize toplansa akşama kalmayız. **[20a]** Ve demişsin ki "Resûlullâh'a kavuşmak iştiyâkı

başka şeye tama'dan muğnîdir." İmdi, Şerî'at'ine nusret ve bu bâbda Allâh'ın evâmirini tutanlara mu'âvenet dahi ona iştiyâkın îcâbâtındandır.

Ve demişsin ki "Ahdullâh ile meşgūl idim." İbâdullâh'a nasîhat ve halka merhamet dahi Ahdullâh iktizâsındandır. Ve bir de aleyhinde bir ittifâk vâki' ve senin için sevk olunan hakka mâni' olduğundan bahs eylemişsin; hangi ittifâktır senin aleyhine vâki' olan ve hangi hakkın ketm olunmuş? Dün Ensâr'ın ne dediklerini ve ne yaptıklarını işitip ma'lûmun olmuştur. Seni yâd eylediler mi veyâhûd sana dâ'ir bir işârette bulundular mı? İşte Muhâcirîn burada, senin intihâbını lisâna alan veyâhûd zihninde tasavvur eden kimdir? Nâs senin için tarîk-i haktan saptılar mı ve senin hakkında tecâhül ile Allâh'ı ve Resûlullâh'ı sattılar mı zannediyorsun? Lâkin sen uzlet ettin, vahye ve melekler ile müşâvereye muntazır oluyorsun. Bu ise bir emrdir ki Allâh Te'âlâ onu ancak Resûl-i Ekrem'i Eşref-i Enbiyâ'ya mahsûs buyurup ondan sonra tayy eylemiştir.

Emr-i hilâfeti ilmeklenmiş veyâ kamış yapraklarıyla seddolunmuş hall ü küşâdı kolay bir iş mi sanıyorsun? Öyle değil. Vallâhi o zamân kaplamış, ağaçlar yapraklanmış hep acemîler fasîh ve za'îfler semiz ve ahmaklar fatîn ve dikenler hoş-bû olmuştur. En garîbi budur ki "Kavl ü ahd-i sâbık olmasa gayzımı fâş ederdim." demişsin. Ya dîn-i İslâm ehl-i dînden birine kendi eliyle ve diliyle teşeffî-i gayz etmeyi bıraktı mı? Bu bir âdet-i cahiliyyedir ki Allâh onu kökünden kesti attı ve nâsı onun mazarratından kurtardı ve onu rûh u reyhân ve delîl ü bürhâna tebdîl buyurdu. Ve "Ben ağzımı açmam." demişsin. Allâh'tan havf ile rızâsını ihtiyâr eden lisânını tutar, ağzını kapar, hayra sa'y eder." deyip [sözüne hitâm verdi].

Fârûk-ı A'zam hazretlerinin bu serzenişi üzerine Hazret-i Alî "Vallâhi yaptığımı bozmak üzere yapmadım. Ve dönmek niyetiyle ikrâr etmedim. İndallâh mübâya'ada en ziyâde ziyân gören, nifâkı ihtiyâr ve şikākı iltizâm edendir. **[21a]** Her beliyyede ancak Allâh ile tesellî bulunur. Her hâdisede ancak Allâh'a tevekkül olunur. Yâ Ebâ Hafs! -Ebû Hafs Fârûk-ı A'zam hazretlerinin künyeleri olup bir zâta künyesiyle hitâb ihtirâmdır- Artık münbasit ü müsterîh olarak dön meclise git; işittiğin ve söylediğin hâricinde avn ü hüsn-i tevfîk-i İlâhî ile arkaya kuvvet verecek, suçu afv ettirecek, ülfeti cem' edecek, külfeti ref' edecek hâllerden başka bir şey yoktur." bu-

yurup, Hazret-i Alî'nin bu ifâdeleri üzerine Hazret-i Ömer dönüp meclise gidip, fırka-i Hâşimiyye de bey'at edip ehl-i İslâm arasında ihtilâf mündefi' olarak Sıddîk-i A'zam hazretlerinin hilâfetleri hakkında icmâ'-ı ümmet mün'akid oldu.

Ebû Ubeyde hazretleri "Resûl-i Ekrem hazretlerinin firâkından sonra başıma gelen hâllerin en müşkil ve gücü budur." buyurmuşlar. Hakîkat-i hâlde pek müşkil ü muhâtaralı bir hâl olup Cenâb-ı Hak bundan dahi Ümmet-i Muhammed'i muhâfaza buyurdu. Zîrâ ol vakit cumhûr-ı Sahâbe ile fırka-i Hâşimiyye arasında münâfese vü münâkaşa zuhûruyla Medîne-i Münevvere'de bir fitne hâdis olsa idi ma'âzallâhu Te'âlâ ehl-i İslâm arasına bir azîm tefrika düşerek ehl-i hall ü akdin tedbîrleri şaşıp hâtır u hayâle gelmedik felâketler vukū'a gelerek ıslâhı ne müşkil olurdu. Zîrâ böyle arbedeler arasında âdâb-ı İslâmiyye ve uhuvvet ve ittihâ[d-ı] dîniyye geriye kalarak sırf kavmiyyet ve asabiyyet efkârı meydana çıkıp da Ebû Süfyân yâdigârı gibi rü'esâ-yı Kureyş'in biri riyâseti yakalamak ihtimâlleri hâtıra gelirdi.

Doğrusu ya, bu hâdisede gerek Sıddîk-i A'zam hazretleri ve gerek Hazret-i Aliyy-i Murtazâ Hazretleri pek ziyâde basîret ü ihtiyât üzere davranmışlardır. Zîrâ fırka-i Hâşimiyye âteş püskürerek Hazret-i Alî'nin başına toplandıklarında Sıddîk-i A'zam hazretleri tehevvür edip de üzerlerine varmadı. Belki makām-ı hilâfette istikrâr ile kendisine i'timâd geldikte Fârûk-ı A'zam hazretleriyle bi'l-istişâre Emînü'l-Ümme Ebû Ubeyde hazretlerini îzâh-ı maslahatla nasîhat için gönderdiler. Hazret-i Alî de cân kulağıyla istimâ' edip acele etmeyerek, ertesi gün gelip **[22a]** i'tizârda bulunarak icrâ-yı bey'atla her türlü fitne vü fesâdın ocağına mâ-i ıslâh dökerek kānûn-ı fesâdı söğündürdüler. İşte şu hâlden zâhir oldu ki her iki tarafın maksadları ehl-i İslâm arasında tefrika vukū'undan ihtirâzla def'-i fesâda kemâl-i ihlâsla çalışıp dîn-i İslâm'ın te'yîd ü bekāsına pek büyük hizmette bulundular. İşte bunların bu mu'âmeleleri ahlâk için ayn-ı hikmet ve ders-i ibrettir. Hazret-i Alî'nin yevm-i bey'atta Sakîfe'ye gitmeyip de ihtiyâr-ı inzivâ ve uzlet eylemesi hatâ değil midir denirse, hatâ değil belki o da ayn-ı hikmettir. Zîrâ Sakîfe'ye gidip de Ensâr ile Muhâcirîn arasında vâki' olan cidâle bir de Hâşimîlik bahsi ilâve olunarak işin netîcesi korkulan hâle müncer olabilirdi.

Velev onlar hayru'l-kurûn[447] ricâlinden olmakla onların ahvâlini muhâkeme eylemek sonradan gelenlerin haddi değildir. Zîrâ onların cümlesi Hâce-i Kâ'inât'ın rahle-i terbiyesinden mücâz olup Kur'ân-ı Kerîm'in tefsîri ve bi'l-cümle dakāyık-ı dîniyye onlardan ahz u iktibâs olunmakla onlardan aldığımız kavâ'id-i dîniyyeyi ele alıp da onların ahvâlini muhâkemeye girişmek hamâkatin son derecesidir.

Her ne kadar hatâ insânın şânından olmakla müctehidler de hatâ ederler ise de, lâkin müctehid ictihâdında hatâ ederse müstahakk-ı mu'âheze olmayıp; belki isâbet [ederse] on ve hatâ ederse bir sevâba müstahak olur.

«أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ فَبِأَيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمُ اهْتَدَيْتُمْ»[448] muktezâsınca onların cümlesi bizim için mir'ât-ı hidâyetlerdir. Zîrâ onlar erkân-ı Şerî'at olarak onların ittifâkları hüccet-i kātı'a olduğu gibi ihtilâfları da rahmet-i vâsi'adır. Her ne kadar ictihâdca ihtilâf etseler de hak ve sevâbı anlayınca hemân teslîm ederek ittihâd ü ittifâk ederler. Zîrâ dalâlet üzere ictimâ' u ittifâk etmeyecekleri mensûsun-aleyhtir.

Ve esnâ-yı ictihâdda her ne kadar birbirlerine sertçe söyleseler de yek-dîğerinin kadrlerini takdîr ederler.

Beyân olunduğu vechile bey'at mes'elesinde Hazret-i Alî ile en ziyâde uğraşan Fârûk-ı A'zam hazretleri **[23a]** idi. Hâlbuki en ziyâde fazl u kemâlini takdîr edenlerdendi. Hattâ bir gün Hazret-i Alî'den bir müşkil mes'ele sorup, derhâl halledip cevâb verdikte "Hazret-i Alî'nin bulunmadığı cemâ'at içinde bir mes'ele-i müşkile zuhûrundan Cenâb-ı Hakk'a sığınırım." buyurup Hazret-i Alî de "Resûl-i Ekrem hazretlerinden sonra bu ümmetin en hayırlısı Sıddîk-i A'zam'la Fârûk-ı A'zam'dır." buyurduğu meşhûrdur.

Ve'l-hâsıl Ashâb-ı Güzîn beyninde vâki' olan hilâfların cümlesi izhâr-ı hak için ictihâddan ibâret olup hîçbirisi ağrâz-ı dünyeviyyeden nâşî olmadığı [449]«أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ فَبِأَيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمُ اهْتَدَيْتُمْ» hadîs-i şerîfiyle sâbit olup cümlesi hubb-i riyâsetten ârîlerdir.

---

447 "En hayırlı asır."

448 "Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine tâbi olursanız hidayete erersiniz." İbn Abdülberr, *Câmi'u Beyâni'l-İlm ve Fadlihî*, II, 898.

449 "Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine tâbi olursanız hidayete erersiniz." İbn Abdülberr, *Câmi'u Beyâni'l-İlm ve Fadlihî*, II, 898.

Hattâ Sıddîk-i A'zam hazretleri öteden beri ticâretle geçinir iken ber-vech-i beyân abâ-yı hilâfet dûş-i himmetlerine tahmîl olunduğu günün ferdâsında ber-mu'tâd omuzuna birtakım bezler alıp satmak üzere pazara gider iken Fârûk-ı A'zam ve Ebû Ubeyde hazerâtı râst gelip "Ne yapıyorsun yâ Ebâ Bekr? Müslimînin umûru sana tefvîz olundu." dediklerinde "Ya ben â'ilemi ne [ile] besleyip i'âşe edeceğim?" [deyince] "Biz sana mâl-i Müslimîn'den yevmiyye nafaka takdîr ederiz." diyerek yoldan çıkarıp Ashâb-ı Kirâm hazerâtının icmâ' u ittifâklarıyla yevmiyye yarım koyun ve yazlık kışlık olmak üzere senede iki kat elbise ve senevî iki bin dirhem nakid gümüş tahsîs kılınmış ise de Sıddîk-i A'zam hazretleri "Bunu biraz ziyâde ediniz, benim â'ilem [geniştir], hâlbuki siz benim ticâretime mâni' oldunuz." demekle beş yüz dirhem zamm olunarak iki bin beş yüz dirheme iblâğ olunmuştur.

Mesâlih-i Müslimîn'in tesviyesine habs-i nefs eden kimsenin masârifi ashâb-ı mesâlih[e] â'id olması aklen ve Şer'an umûr-ı tabî'iyyeden olmakla vezâ'if-i milletin tesviyesine me'mûr olarak onun tesviyesi husûsunda habs-i nefs eden me'mûrlara hazîne-i Beytü'l-Mâl'den verilen ma'âşlar buna mebnîdir.

Şu kadar var ki, bu vakte kadar böyle ma'âş tahsîsi cârî olmadığından ber-vech-i beyân icmâ'-ı Sahâbe ile **[24a]** karâr tahtına alınmıştır. Binâ'en-aleyh emr-i meşrû'dur.

Makām-ı hilâfete kıyâmlarından biraz sonra minber-i sa'âdete çıkıp tilâvet-i hutbe ile "Ey nâs! Ale't-tahkîk benden başka bir zâtın bu vazîfeye kifâyet ü kefâletini ârzû etmekteyim. Eğer siz beni tamâmıyla Peygamberiniz'in mesleğinde tutarsanız ben ona muktedir değilim. Zîrâ O şeytândan ma'sûm olup taraf-ı İlâhî'den vahyile mü'eyyedlerdi." diyerek izhâr-ı acz ve i'tirâf-ı kusûrda derece-i tevâtüre varmış olmakla, o misillü zevât-ı kirâmın kalblerinde hubb-i dünyâ tasavvur olunmaz.

Her ne kadar Fâtımatü'z-Zehrâ radıyallâhu anhâ ve erdâhâ hazretleri Peder-i Eşref ü Ekremlerinin âteş-i firâk u hicrânlarıyla kûşe-i uzlette dil-haste vü dâğ-dâr olmakla zevc-i mükerremleri Hazret-i Haydar-ı Kerrâr dahi onu tesliyetle tehvîn-i esefine medâr olmak üzere ihtiyâr-ı inzivâ vü uzlette ona yâr-ı vefâdâr olarak makām-ı hilâfete müdâvim değiller ise de, müşâ-

rün-ileyh hazretlerinin Peder-i mu'allâ-makarrlarına muvâsalatlarından sonra tecdîd-i bey'at ve te'yîd-i husûsiyet buyurarak ba'demâ mülâzemetle mesâlih-i ümmetin tesviye vü teshîlinde zahîr ve müsteşâr-ı hâssu'l-hâss olmuşlardır.

ed-Dâ'î
Hacı Sırrî

***

BEŞİNCİ DEFTER

[3b]

Ahkâm-ı Cihâd - Fezâ'il-i Guzât

Bismillâhirrahmânirrahîm

Her ne kadar a'dâ-yı dîn ü devletle hasbe'l-îcâb muhârebe ibtidâ-yı emirde bi'l-umûm mükelleflere farz-ı kifâye ise de, cihâddan maksad i'lâ-yı kelimetullâh ve i'zâz-ı dîn ile devlet ve millet ve vatana sû-i kasd ü ihânete kıyâm eden düşmanların te'addî vü tecâvüzünü def' u izâle ederek vatan ve hayât-ı milliyyemizi muhâfaza olmakla bu maksadımızın husûlü münhasıran kendilerinin cihâd u muhârebesine tevakkuf edenlere beş vakit namâz gibi farz-ı ayn olarak terki günâh-ı kebâ'irden olmakla terk edenler dünyâda mezellet ü husrâna ve âhirette azâb-ı nîrâna müstahak olurlar.

Meselâ vatanımızın bir tarafına düşman tarafından te'addî vü tecâvüz vâki' oldukta ol tarafta bulunup bunların def' u izâlesine kifâyet eden ahâlî üzerine bunlara mücâhede vü muhârebe farz-ı ayn, dîğerlerine farz-ı kifâye kalarak onların mücâhedeleriyle düşmanın def' u izâlesi hâsıl olursa dîğerlerinden farz olan cihâd sâkıt olur ise de şu içinde bulunduğumuz Harb-i Umûmî gibi onların mücâhede vü müdâfa'aları kifâyet etmediği sûrette îcâb ettikçe tedrîcen garbdan şarka ve şarktan garba kadar, hattâ îcâbı hâlinde kadınlara bile [ve] eli silâh [tu]tup gücü ve kudreti yeten bi'l-cümle mükelleflere farz-ı ayn olabilir. Fakat bu vechile mücâhede vü muhârebe yalnız düşmanlar ile karşı karşıya mukāteleye münhasır olmayıp belki cihâdın tevakkuf ettiği her türlü levâzımın tedârik ve tahsîline çalışarak i'âne ve yardımda bulunmak da cihâd olmakla, her şahıs hâline göre vazîfesini îfâ eylemek de cihâd olarak lâzımdır. Onun için Kur'ân-ı Kerîm'de ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾[450] "Ey ehl-i îmân! ﴿هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ﴾[451] Sizi dünyâ vü âhirette her türlü azâb-ı **[4a]** elîmden halâs edip kurtaracak bir ticâret ve menfa'ate delâlet ü irşâd edeyim mi ki ol ticâret de ﴿تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾[452] Allâh ve Resûlü'ne îmânlarınızda sebât ede-

450 "Ey iman edenler!" Saff, 61/10.
451 "Ey iman edenler! Sizi elem dolu bir azaptan kurtaracak bir ticaret göstereyim mi size?" Saff, 61/10.
452 "Allah'a ve Peygamberi'ne inanır..." Saff, 61/11.

rek emrettiklerini hakkıyla îfâ vü edâya ve nehy ettikleri şeylerden ictinâb ederek sakınıp [453]﴿وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ﴾ rızâ-yı Bârî uğrunda mâllarınızı ve cânlarınızı fedâ ederek devlet ve millet ve vatanınızı a'dânın şerlerinden muhâfaza için tehzîb-i ahlâk ve tashîh-i i'tikād ve a'mâl-i sâliha ile a'dâ-yı nefsinize bi'l-fi'l muhârebe vü mücâhede veyâ i'âne ve yardımla düşman-ı zâhiriniz ile mücâhede vü muhârebeye çalışınız. ﴿ذَٰلِكُمْ﴾ İşte bu vechile mücâhede vü muhârebe ﴿خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ sizin için hayırlıdır, [454]﴿إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ eğer siz hayr u şerrinizi ve menfa'at ü mazarratınızı fark edip bilir iseniz. Zîrâ böyle mâlen ve bedenen mücâhede ile vatanınızı ve devlet ü milletinizi a'dânın şerlerinden muhâfazaya çalışıyor iseniz [455]﴿يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ﴾ Cenâb-ı Allâh sizin bi'l-cümle kusûrunuzu afv ü mağfiret buyurup [456]﴿وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ﴾ sizi birtakım cennât-ı âliyâta idhâl eder ki [457]﴿تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ bâğlar ve bâğçelerinde bulunan ağaçlar ve çiçekler ve gülistânları aralarında nehirler ve ırmaklar cereyân edip akar. [458]﴿وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ﴾ Dahi Cennât-ı Adn'de bulunan köşkler ve sarâylara idhâl ü iskân eder ki dünyâda onların emsâlini tasavvur bile imkândan hâricdir. ﴿ذلك﴾ İşte Cenâb-ı Hakk'ın sizi böyle dünyâda mâlen ve bedenen gerek nefs-i emmâreniz ve gerek a'dâ-yı dîn ile muhârebe ve mücâhedede bulunarak bi'l-cümle günâhlarınız ve kusûrlarınız afv u mağfiret buyurularak öyle cennât-ı âliyâta idhâl edilerek mesâkin-i tayyibede îvâ vü iskânla taltîf buyurması [459]﴿ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ ne büyük fevz ü felâh ve necât ü sa'âdettir."

[460]﴿وَأُخْرَىٰ﴾ Ber-vech-i beyân "Dünyâda mâlen ve bedenen cihâdınız bedelinde Cenâb-ı Hakk'ın sizlere tafdîlen inâyet **[4b]** ü ihsân buyurduğu eltâf-ı İlâhiyye'sinden başka dünyâda dahi nice hâtır u hayâle gelmedik eltâf-ı İlâhiyye'siyle dahi taltîf buyurur ki [461]﴿تُحِبُّونَهَا﴾ sizler ona son derece

---

453 "Allah'a ve Peygamberi'ne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edersiniz." Saff, 61/11.
454 "Eğer bilirseniz, bu sizin için çok hayırlıdır." Saff, 61/11.
455 "(Bunu yapınız ki) Allah günahlarınızı bağışlasın." Saff, 61/12.
456 "Sizi cennetlere koysun." Saff, 61/12.
457 "İçinden ırmaklar akan cennetlere..." Saff, 61/12.
458 "Sizi Adn Cennetleri'ndeki güzel meskenlere koysun." Saff, 61/12.
459 "İşte bu büyük başarıdır." Saff, 61/12.
460 "Başka bir şey daha..." Saff, 61/13.
461 "Onu seversiniz..." Saff, 61/13.

muhabbet edip seversiniz ki o da [462]﴿نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ﴾ Cenâb-ı Allâh tarafından her türlü makāsıdınız ve metâlibinizin husûlüne nusret ve yardım ve mu'âvenet buyurularak muhârebe vü mücâhedenizde düşmanlarınızı münhezim ü makhûr ve sizleri muzaffer ü mansûr ederek yakînen nice fütûhâtlara dahi muvaffak buyurarak ganîmetler ve şân ü şerefler ile mümtâz ü ser-efrâz olmaklığınız min-tarafillâh mev'ûd olmasıyla. [463]﴿وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ Habîb-i Edîb'im ve Resûl-i Necîb'im! Şeref-i îmânla müşerref olarak rızâ-yı Bârî uğrunda ber-vech-i beyân mâlen ve bedenen mücâhedede bulunan kullarıma ol vechile a'mâl-i hayriyyeleri bedelinde hâtır u hayâle gelmedik daha nice eltâf-ı İlâhiyye ile mev'ûd olduklarını tebşîr ediniz ki onlar da ol vechile çalışarak eltâf-ı İlâhiyye'ye mazhar olsunlar." demektir. [464]﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ﴾ âyet-i celîlesiyle dahi ehl-i cihâdın ber-vech-i beyân eltâf-ı İlâhiyye ile mev'ûd oldukları te'kîden ihbâr buyurulmuştur. Zîrâ ma'nâ-yı şerîfi; "Cenâb-ı Allâh tafdîlen mü'minlerden âhirette kendilerine cennât-ı âliyât verilmek üzere dünyâda iken cânlarını ve mâllarını iştirâ edip satın almıştır. Ya'nî dünyâda rızâ-yı Bârî uğrunda mâlını ve cânını fedâ ederek nefsiyle ve a'dâ-yı zâhire ile cihâd ve sâ'ir hayrât ü hasenâtta bulunanlar bunların bedelinde âhirette cennât-ı âliyâtta derecât-ı âliyâta nâ'il olacaklar." demektir.

Aksâm-ı Cihâd

Cihâd, biri cihâd-ı ekber dîğeri cihâd-ı asgar olmak üzere iki türlü olup, cihâd-ı ekber ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾[465] âyet-i celîlesi muktezâsınca tashîh-i akā'id ve tehzîb-i ahlâkla her hâlde **[5a]** cemî'-i a'zâ vü cevâhirini bi'l-cümle menhiyyâttan muhâfaza ederek iffet ü istikāmete ri'âyet ve a'mâl-i sâlihaya mülâzemet ü müdâvemetle melâ'ike-i kirâm tarafından geçmiş olan hâllerinden mahzûn ve gelecekte havf u endîşeden masûn olarak cennât-ı

462 "Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih (Mekke'nin Fethi)..." Saff, 61/13.

463 "Mü'minleri müjdele!" Saff, 61/13.

464 "Şüphesiz Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır." Tevbe, 9/111.

465 "Şüphesiz Rabbimiz Allah'tır deyip de sonra dosdoğru olanlar var ya, onların üzerine akın akın melekler iner ve derler ki: 'Korkmayın, üzülmeyin, size (dünyada iken) vadedilmekte olan cennetle sevinin!'" Fussilet, 41/30.

âliyâtla tebşîr olunmaya çalışmak olup; cihâd-ı asgar dahi dünyâda muhâfaza-i vatan ve millet ve devletle i'lâ-yı kelimetullâh ve i'zâz-ı dîn için zâhir olan düşmanlar ile muhârebe vü mukātelede bulunarak, gālib olursa unvân-ı gazâ ile mümtâz ve şehîd olursa rütbe-i şehâdetle ser-efrâ[z] olmaya çalışmaktır. Zîrâ Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri muhârebeden avdet buyurduklarında «رَجعْنَـا مـن الْجِهَـاد الأَصْغَـر إِلَـى الْجِهَـاد الأَكْبَـر»[466] ya'nî "Zâhir olan dîn ve vatan düşmanlarıyla muhârebe vü mücâhede ederek cihâd-ı asgardan, adâveti nusûs-ı kātı'a ile sâbit olarak pederimiz Hazret-i Âdem'le vâlidemiz Hazret-i Havvâ'nın cennât-ı âliyâttan ihrâclarıyla onları ve bizleri bu dünyânın bitmez ve tükenmez mihen ü meşakkatlerine ve türlü türlü felâketlerine giriftâr eden şeytân-ı la'înin en kavî ve mü'essir vâsıtası olan nefs-i emmâremiz ile mücâhede vü muhârebeye avdet eyledik." demektir ki bununla cihâd cihâd-ı ekberdir. Zîrâ zâhirdeki düşmanların maksadları bizim mâllarımız ile cânlarımızı almaktır. Nefs-i emmâremiz vâsıtasıyla şeytân-ı la'înin maksadı ise cehennem azâbından halâs olarak cennât-ı âliyâta duhûlümüze sebeb olan îmânımızın selb ü izâlesiyle mü'ebbed cehennemde kendisine refîk eylemektir. Onun için hadîs-i şerîfte «لَيْسَ عَدَوُّكَ الَّذِي إِذَا قَتَلَكَ أَدْخَلَكَ الْجَنَّةَ، وَإِذَا قَتَلْتَهُ كَانَ لَكَ نُورًا، أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ»[468] ve «أفضل الجهاد أن تجاهد نفسك وهواك في ذات الله»[467] buyurulmuştur ki cihâdın efdali, kesret-i sevâb ve rif'aten derecât cihetinden en ziyâde eşrefi Zât-ı Bârî ve sıfât-ı mukaddese-i İlâhiyye hakkında lâzım olan îmân u i'tikādını tashîh ile tehzîb-i ahlâk ve ıslâh-ı a'mâl husûsunda nefis ve hevâ-yı nefsine muhâlefet ü mücâhede ederek onlara galebeye çalışmak **[5b]** olup, yoksa bu husûsta senin düşmanın seni öldürüp şehîd ederse bu sebeble Cenâb-ı Hakk'ın seni cennât-ı âliyâta idhâl ederek hâtır u hayâle gelmedik nice eltâf-ı İlâhiyye'siyle taltîf buyuran ve eğer sen onu katledip öldürür isen gāzî olarak sana Sırât'ı geçer iken nûr olan küffâr olmayıp belki senin zevâl-i îmânına çalışan şeytân-ı la'înin vâsıta-i iğfâli olarak dâ'imâ seninle bulunan nefs-i emmâren ve onun hevâ ve hevesidir ki bununla

466 "Küçük cihaddan büyük cihada dönüyoruz." Irâkî, *Tahrîcu Ehâdîsi İhyâ*, I, 882; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 616.

467 "En faziletli cihad, Allah rızası için kendi nefsinle ve isteklerinle cihaddır." Ebû Nu'aym el-Isbahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, II, 249.

468 "Gerçek cihad seni öldürdüğünde senin cennete gittiğin ve senin onu öldürdüğünde senin için bir nur olan değildir. Asıl düşman yanında duran nefsindir." İbn Abdülberr, *Câmi'u Beyâni'l-İlm ve Fadlihî*, I, 490.

cihâd cihâd-ı ekberdir. İşte bunun için Hazret-i Peygamber Efendimiz dîğer hadîs-i şerîfte[469] «جاهدوا أهواءكم كما تجاهدون أعداءكم» buyurmuşlardır ki "Devlet ü millet ve vatanınızı muhâfaza için zâhir olan düşmanlarınız ile mücâhede vü muhârebe ettiğiniz gibi dîniniz ve îmânınızı muhâfaza için nefsinizin hevâsının hilâfına mâlen ve bedenen ibâdât u tâ'ât ve hayrât ü hasenâta çalışarak mücâhede ediniz." demektir.

İşte bunun için Hazret-i Yûsuf aleyhi's-selâm ﴿وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي ۚ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾[470] buyurmuşlardır ki "Ben nefsimi tezkiye ve tebri'e edemem. Zîrâ nefs dâ'imâ hilâf-ı Şer' ve mugāyir-i rızâ-yı Bârî olan münkirât u menhiyyâtla emreder." Binâ'en-aleyh onun şerrinden halâs olmak ancak evâmir-i İlâhiyye'ye imtisâl ve nevâhîden ictinâbla Cenâb-ı Hakk'ın hıfz u himâyesine ilticâ edip sığınmaya mütevakkıftır.

Hazret-i Peygamber Efendimiz muhârebeden avdet eden Ashâb-ı Kirâm'ına[471] «قَدِمْتُمْ خَيْرَ مَقْدَمٍ وَقَدِمْتُمْ مِنَ الْجِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ» ya'nî "Yümn ü bereketle cihâd-ı asgardan cihâd-ı ekbere geldiniz." dediklerinde Ashâb-ı Kirâm hazerâtı[472] (وَمَا الْجِهَادُ الْأَكْبَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ) diyerek cihâd-ı ekber neden ibâret olduğunu su'âllerine[473] «يجاهد العبد قواه» buyurmuşlardır ki "Abdin bi'l-cümle a'zâ vü kuvvâsını Cenâb-ı Allâh tarafından ne için yaratılmışlar ise onda isti'mâl edip onun hilâfında isti'mâlden sakınmasıdır." demektir. Meselâ Cenâb-ı Allâh gözü rızâ-yı İlâhî'ye sebep olarak Cenâb-ı Hakk'ın Vâcibü'l-Vücûd olup bi'l-cümle sıfât-ı kemâliyye ile muttasıf ve nakāyıstan münezzeh olduğuna delâlet ederek **[6a]** bürhân-ı tekvîn olan âfâk u enfüse nazar ile i'tikādı tashîh ve mûceb ü muktezâsıyla a'mâl-i sâlihaya sarf edip hilâf-ı Şer' ve mugāyir-i akl u hikmet olan şeylerde isti'mâlden sakınmaktır. Ve lisânı dâ'imâ sıdk u hak olan şeyleri ifâdede isti'mâl edip hilâfından sakınmaya ve elleri te'âvün ve tenâkus gibi muhtâc olanlara yardımda bulunarak dâ'imâ celb-i menâfi' ve def'-i mazarratta isti'mâl ederek hilâfında isti'mâlden sakınarak, sâ'ir a'zâları da böyle isti'mâl ile

469 "Düşmanlarınızla çarpıştığınız gibi nefsinizle de çarpışın." Alî el-Kârî, *Şerhu'ş-Şifâ*, I, 254.
470 "Ben nefsimi temize çıkarmam, çünkü nefis aşırı derecede kötülüğü emreder." Yûsuf, 12/53.
471 "Hayırlı bir yere geldiniz. Artık küçük cihaddan büyük cihada geldiniz." Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XV, 685.
472 "Büyük cihad nedir ey Allah'ın Resûlü?" Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, XV, 685.
473 "Kulun bütün kuvveleri yardımıyla (nefsiyle) cihad etmesidir." Kaynağı bulunamamıştır.

mücâhede demektir. Dîğer hadîs-i şerîfte [474]«جاهدوا أنفسكم بالجوع والعطش» buyurulmuştur ki "Açlık ve susuzlukla ya'nî savma mülâzemetle nefislerinize mücâhede ediniz." demektir ki sâ'ir ibâdât u tâ'âta mülâzemet ü müdâvemet de cihâd-ı ekberdir. Zîrâ nefs dâ'imâ helâl ü harâm yiyip içmek ve çalıp çağırmak gibi ârzû ettiği menhiyyâtla eğlenmek ister. Onun hilâfına çalışmak ise onunla mücâhededir.

Îcâbı Hâlinde Hâzır Bulunmak İçin Levâzım-ı Harbiyye Tedârikinin Ahkâm-ı Lâzımesi

Âyet-i celîlede ﴿وَأَعِدُّوا لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ﴾[475] buyurulmuştur ki, devletiniz ve milletiniz ve vatanınızı düşmanların şerlerinden muhâfaza ederek Allâh'ın ve kendilerinizin düşmanlarınızı irhâb u ihâfe ederek korkutmak için dâ'imâ top ve tüfenk ve kılınç ve mızrâk ve süngü ve kasatura ve bomba vü torpil ve barut u fişenk ve gülle ve donanma ve tahte'l-bahir ve tayyâre ve esbâb-ı nakliyye ve telgraf ve telefon ve hayvânlar emsâli bi'l-cümle levâzım-ı harbiyeyyi vaktiyle inşâ ve tedârik ederek ihzârla depolarda muhâfaza ve hüsn-i isti'mâllerini öğrenmek ve öğretmek için askerleri son derece ta'lîm ü terbiye ve her türlü fünûn-ı harbiyyeyi ta'lîm ü ta'allüm ederek onları hüsn-i isti'mâl ile hengâm-ı muhârebede son derece sabr u sebât ve Cenâb-ı Allâh'tan nusret ü mu'âvenet talebiyle isti'âne vü istimdâdda bulununuz demektir. Zîrâ galebe ile her türlü tecâvüz ü te'addîlerini def' eylemek ancak esbâbına teşebbüsle olup, esbâb-ı galebe ise mâddî ve ma'nevî olarak iki türlü olup esbâb-ı mâddiyye ber-vech-i beyân levâzım-ı **[6b]** harbiyyeyi vaktiyle tedârik ü ihzâr ile onların hüsn-i isti'mâllerine vâkıf olmakla olup ve onları hüsn-i isti'mâle vukūfla berâber îcâb eden mahallere nakl ü sevk için muntazam şimendiferler ve otomobiller ve muntazam şoseler gibi esbâb-ı nakliyyeler ve zirâ'at ve sınâ'at ve ticâret ve tabâbet ve cerrâhlık ve eczâcılık ve tımârcılık gibi galebenin her türlü tevakkuf eylediği şeyleri ihzâr olarak, bunların cümlesi esbâb-ı mâddiyyeden olup; esbâb-ı ma'neviyye ise

474 "Açlık ve susuzlukla nefislerinizle mücadele ediniz." Irâkî, *Tahrîcu Ehâdîsi İhyâ*, I, 965.

475 "Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Onlarla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı korkutursunuz." Enfâl, 8/60.

﴿إِن يَنصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ ve ﴿وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ اللَّهِ﴾[477] ﴿إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ﴾[476] gibi ﴿فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ﴾[479] لَكُمْ﴾[478] âyât-ı celîleler muktezâlarınca düşmana galebe için Cenâb-ı Hakk'ın nusret ü mu'âvenetine müstahak olmaya ve buna müstahak olmak ise Cenâb-ı Hakk'ın ve Peygamber-i zî-şânın bi'l-cümle emirlerine kalben ve son derece itâ'at ü inkıyâd ve nehy ettikleri şeylerden ictinâbla tahsîl-i rızâlarına mütevakkıf olmakla, hem esbâb-ı mâddiyyenin hüsn-i isti'mâliyle ﴿وَإِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لاَ يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا﴾[480] son derece sabr u sebât ve kumandanın ve emîrlerin bi'l-cümle emirlerine inkıyâdla ittihâd ü ittifâka çalışmak ve hem de her hâl ü kârda Cenâb-ı Allâh'tan ve Hazret-i Peygamber ve sâ'ir ekâbir-i evliyâ'ullâhın kuvve-i kudsiyyelerine tevessül ederek isti'âne vü istimdâd ve her türlü fenâlıktan sakınarak ittikā ile Cenâb-ı Hak'tan nusret ü galebe talebiyle niyâz u istirhâmda bulunmaktır. Zîrâ levâzım-ı harbiyyeyi hüsn-i isti'mâl kuldan ise de onu isti'mâl ile matlûb olan galebeyi istihsâl ancak Cenâb-ı Hakk'ın dileyip yaratmasıyla olur. Zîrâ abdin tedbîrleri Cenâb-ı Hakk'ın takdîrine mukārin olmadıkça matlûb olan netîceyi intâc eylemez. Onun için "Tedbîrde kusûr edip de takdîre bühtân eyleme." derler. Zîrâ ber-vech-i âtî beyân olunacağı üzere birçok muhârebelerde düşman birçok askerler ve fevka'l-âde mühimmât-ı harbiyye ve esliha ile mücehhez olarak gerek efrâdca ve gerek esliha ve mühimmât-ı harbiyyece kendilerinin pek dûnlarında bulunan İslâm askerine galebe ettikleri sırada Hazret-i Peygamber Efendimiz Cenâb-ı Hakk'ın **[7a]** mu'âvenet ü muzâharetine tevessül ü ilticâ ederek yerden bir avuç toprak alıp «شَاهَتِ الْوُجُوهُ»[481] ya'nî "Yüzleriniz kara olarak münhezim ü perîşân olunuz!" diyerek düşman tarafına savurmalarıyla düşmanların gözlerine ve ağız ve burunlarına dolup isâbet ederek ne yapacaklarını şaşırarak münhezim ü perîşân oldukları ﴿فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ﴾[482] gibi âyât-ı celîle ile taraf-ı İlâhî'den

476 "Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a yardım ederseniz (emrini tutar, dinini uygularsanız), O da size yardım eder." Muhammed, 47/7.

477 "Yardım ancak Allah katındandır." Enfâl, 8/10.

478 "Allah size yardım ederse, sizi yenecek yoktur." Âl-i İmrân, 3/160.

479 "(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı." Enfâl, 8/17.

480 "Eğer siz sabırlı olur, Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız onların hileleri size hiçbir zarar vermez." Âl-i İmrân, 3/120.

481 "Yüzleri batsın (kara olsun)!" Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 81.

482 "(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı." Enfâl, 8/17.

ihbâr buyurulmuştur. Zîrâ âyet-i celîlenin ma'nâsı "Habîbim! Siz mağlûb ve düşmanlarınız gālib olmak üzere iken atmış olduğun bir avuç toprakla onları sen katl eylemedin, belki Rabbin Te'âlâ hazretleri katletti. Ve onları zâhiren düşmanlara attığın vakit hakîkatte sen atıp onları mahv u perîşân etmedin, belki Allâh Te'âlâ atıp onları münhezim ü perîşân eyledi." demektir.

Ya'nî "Her ne kadar zâhiren onları sen attın ise de ondan matlûb olan istifâde vü galebeyi ben yarattım." demek olur.

Hadîs-i şerîfte [483]«أَلاَ إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ» buyurulmuştur ki muhârebelerde düşmanlara galebe için lâzım olan hem ber-vech-i beyân esbâb-ı ma'neviyyeye teşebbüs ve hem de son derece sabr u sebâtla levâzım-ı harbiyeyyi hüsn-i isti'mâl eylemek demektir. Zîrâ düşmana karşı gerek top ve gerek tüfenk ve sâ'irenin hedefe isâbetleri için güzel nişân alınmadıkça boşu boşuna atmak levâzım-ı harbiyeyyi beyhûde yere itlâf eylemekten ibâret olacağı tabî'î olup, meğer ki ânifen Hazret-i Peygamber'den sâdır olduğu gibi mu'cize ya'nî hilâf-ı âde olarak Cenâb-ı Allâh tarafından te'sîri halk u îcâd buyurulsun. Binâ'en-aleyh te'mîn-i galebe için evvel emirde elzem olan şey bi'l-cümle levâzım-ı harbiyyeyi hâzır edip son derece sabr u sebâtla askeri ta'lîm ü terbiye ederek levâzım-ı harbiyyenin hüsn-i isti'mâline mümârese tahsîl eylemektir. Balkan Muhârebesi'yle bu kereki Harb-i Umûmî gözümüzün önünde olarak müdde'âmıza pek büyük bürhândır. Zîrâ askeri yine o asker olup Balkan Muhârebesi'nde bütün ordularımız bilâ-sebât terk-i mevki' ve terk-i silâh ederek ne hâle geldiğimiz ma'lûm olup bu muhârebede ise gerek kuvve-i mâliyye ve gerek kuvve-i berriyye ve bahriyyece dünyânın en kuvvetli Fransız ve İngiliz gibi iki büyük devleti aylarca berren ve bahren **[7b]** Çanakkale Boğazı'nı zorlayıp nice zırhlılar ve tahte'l-bahirler ve tayyâreler ve askerler fedâ ederek leylen ve nehâren, berren ve bahren fevka'l-havâ ve tahte'l-bahir uğraştıkları hâlde inâyet-i İlâhiyye ile sabr u sebât sâyesinde nihâyet karârı fırâra tebdîl ederek leylen zuhûr eden bir sisden istifâde ile bi'l-mecbûriyye savuşup kaçmışlardır.

483 "Kuvvet atıcılıktır." Müslim, İmâre, 167; Tirmizî, Tefsîrü'l-Kur'ân, 1.

Fezâ'il-i İtâ'at ü İnkıyâd Beyânında

Cenâb-ı Allâh Kur'ân-ı Kerîm'inde ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ﴾[484] buyuruyorlar ki, "Ey ehl-i îmân! Her hal ü kârda Allâh'a ve Resûlü'ne ve hüsn-i himâyenizi yed-i idârelerine tefvîz ettiğiniz uli'l-emrlerinize itâ'at ü inkıyâd ederek meşrû' u ma'kūl olan emirlerini harfiyyen infâz u icrâya [sa'y] ve men' u nehy ettiklerini irtikâb ü iltizâmdan ihtirâz edip sakınınız." demek olmakla gerek muhârebelerde ve gerek sâ'ir vechile matlûb olan zafer ü galebe ve sâ'ir metâlib ü makāsıdınızın husûllerinde en mühim ve en mü'essir esbâb-ı zaferden biri neferlerden tâ kumandanlara varana kadar ahâlî vü me'mûrların âmirlerine itâ'at ü inkıyâd ederek me'mûr ve mükellef oldukları vazîfelerin infâz u icrâsına çalışıp âmirlerin re'y ü tedbîrlerine müdâhale vü muhâlefetten ihtirâz edip sakınmaktır. Husûsiyle muhârebe ve mücâhedede askerliğin en mü'essir olan vazîfe-i mukaddeseleri kumandanların emirlerine son derece itâ'at ü inkıyâd edip re'y ü tedbîrlerine aslâ müdâhalede bulunmamaktır. Zîrâ kumandanın vazîfesine müdâhale inhizâma sebeb olduğu pek çok görülmüştür. Ez-cümle küffâr-ı Kureyş Bedr Muhârebesi'nde giriftâr oldukları mağlûbiyet ve inhizâmlarının acısını çıkarmak için Uhud Muhârebesi'nde gerek ehl-i Mekke'den ve gerek birçok kabîlelerden pek büyük bir ordu teşkîl edip fevka'l-âde mühimmât-ı harbiyye ile mücehhez olarak ehl-i İslâm'ı mahv eylemek üzere karâr vererek Medîne-i Münevvere civârına gelip ordu kurduklarında, Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri rü'yâsında birtakım sığırlar boğazlanıp ve "Zü'l-fikār" nâm **[8a]** kılınçlarının ucu kırılıp bir gedik peydâ olduğunu ve arkalarına muhkem bir zırh giyip mübârek ellerini ol zırhın yakasından sokmuş olduğunu ertesi gün Ashâb-ı Kirâm hazerâtına haber verip, boğazlanan sığırlar ashâbından şehîd olacaklara ve kılıncının ucu kırılıp bir gedik peydâ olması Ehl-i Beyt'inden birinin katline işâret olup muhkem zırh da Medîne-i Münevvere olmasıyla ta'bîr u tefsîr buyurup bu hâle nazaran Hendek Muhârebesi'nde olduğu gibi bu kere dahi "Medîne-i Münevvere içine kapanıp düşman içeriye hücûm ederse tedâfü'î vü tahaffuzî cenk ederiz, îcâb ederse hârice çıkıp müdâfa'ada bulunuruz." buyurup, Ashâb-ı Kirâm hazerâtından ba'zıları da bu re'yi takdîr ü tahsîn

484 "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulü'l-emre (idarecilere) de." Nisâ, 4/59.

edip Abdullâh bin Übey bin Selûl nâm re'îsü'l-münâfıkîn dahi "Yâ Resûlallâh, biz vakt-i câhiliyyette düşman zuhûrunda ne vakit Medîne'de kapanıp da müdâfa'a eder isek gālib olup ve ne vakit hârice çıkarak muhârebe eder isek mağlûb olurduk." diyerek Hazret-i Peygamber Efendimiz'in re'y ü tedbîrlerini tercîh eylemiş ve hem de nefsü'l-emre bu vechile muhârebe muvâfık-ı hâl ve muktezâ-yı akl ve münâsib-i maslahat idi. Zîrâ Medîne'nin her tarafı binâlar ve duvârlar ile çevrilmiş ve geçit mahalleri istihkâmlar ile kapatılmış muhkem bir kal'a hükmünde olmakla bir müddetcik Medîne içinde sabr u sebât olunsa Kureyş tâ'ifesi ordugâhlarında durup İslâm askerinin hurûcuna muntazır oldukları hâlde Urbân askerine fütûr gelerek savuşup gidecekleri gibi, Medîne üzerine hücûm sûretinde dahi İslâm askeri mahfûz oldukları hâlde Kureyş ordusuna oklar atarak ekserîsini katl ile za'f târî olarak îcâbı hâlinde hârice çıkıp düşman üzerine hücûm edilerek pek kolayca muhârebeyi kazanmak mümkün iken, Bedr Gazâsı'nda bulunamayan yiğitler ya'nî gençler Bedr'de bulunan gāzîlerin nâ'il oldukları ecir ve mesûbâtı ve şühedâ-yı Bedr'in vâsıl oldukları derecât-ı âliyeyi Resûl-i Ekrem Efendimiz'den işittikçe ol gazâda **[8b]** bulunamadıklarına son derece müte'essif olarak "Yâ Resûlallâh, biz ancak böyle bir gün ister idik. Taşra çıkıp düşmanla göğüs göğüse muhârebe vü mücâhede ederek mazhar-ı galebe olalım." diyerek ve ba'zıları da "Yâ Resûlallâh, hârice çıkmaz isek düşman bizim za'fımıza ve korkaklığımıza haml ederek şımarırlar." diye hârice çıkıp meydân muhârebesinde bulunmayı tercîh ve Hazret-i Hamza dahi gāyet şecî' u cesûr bir arslan olmakla Medîne'de kapanıp kalmayı havsalasına sığdıramadığı cihetle hemân hârice çıkıp düşman üzerine hücûm eylemek ricâsında bulunarak Kumandan-ı A'zam Hazret-i Peygamberimiz hazretlerinin re'ylerine müdâhalede bulunmak sebebiyle kütüb-i siyerde beyân olunduğu üzere hârice çıkılarak yapılan muhârebede li-hikmetin İslâm askeri hem az ve hem de mühimmât-ı harbiyyece noksân olmakla bozulup düşman askeri ise fevka'l-âde galebeye nâ'il olup Resûl-i Ekrem Efendimiz mecrûh olarak Cenâb-ı Hakk'a nusret ü mu'âvenet buyurmaları hakkında vâki' olan niyâz ü istirhâmları nezd-i İlâhî'de karîn-i kabûl buyurulup min-tarafillâh cünûd-ı melâ'ike ile gālib olan düşmânlara havf u dehşet târî olarak karârı firâra tebdîl ile harbe nihâyet verilmiştir. Ehl-i siyerin beyânlarına göre ibtidâ İslâm askerinde vâki' olan bu inhizâm

mücerred kumandanın re'yine müdâhalenin cezâ vü şe'âmetini göstermek için min-tarafillâh nazara alınacak ibret olan bir cezâdır. Dîğer âyet-i celîlede ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ﴾[485] buyurulmuştur ki, "Ey ehl-i îmân! Küffârdan size yakın olan düşmanlar ile mukātele vü mücâhede ediniz. Ve muhârebede son derece sabr u sebâtla fevka'l-âde şiddetle hücûmda bulunarak sizde **[9a]** gılzet ü şiddet ü şecâ'at bulsunlar. Ma'lûmunuz olsun ki [486]﴿إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ﴾ muktezâsınca Cenâb-ı Hakk'ın size nusret ü mu'âvenetle muzafferiyeti her hâl ü kârda bi'l-cümle emirlerine itâ'at ü inkıyâd ve nehyinden ictinâbla ittikāda bulunanlar iledir." demek olup, ber-vech-i beyân bu vechile ittikā galebenin en mü'essir olan esbâb-ı ma'neviyyelerindendir. Zîrâ [487]﴿وَمَا النَّصْرُ إِلاَّ مِنْ عِندِ اللَّهِ﴾ muktezâsınca düşman üzerine nusret ü galebenin hakîkaten husûlü ciddî olarak sabr u sebâtla esbâb-ı mâddiyye ve ma'neviyyeye teşebbüs şartıyla Cenâb-ı Hakk'ın nusret ve yardımı irâde-i İlâhiyye'sine mütevakkıftır. Zîrâ irâde-i İlâhiyye'ye ta'alluk etmedikçe hîçbir şeyin husûle gelmesi mümkün değildir.

Me'mûrların Âmirlerine İtâ'at ü İnkıyâdla Sözlerini İstimâ'ın Lüzûmu

Hadîs-i şerîfte [488]«عَلَيْكُمْ بِالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ لِكُلِّ مَنْ يُؤَمَّرُ عَلَيْكُمْ مَا لَمْ يَأْمُرْكُمْ بِمُنْكَرٍ» buyurulmuştur ki, meselâ bilâ-mecbûriyet düşmana terk-i silâhla emr gibi hilâf-ı Şer' bir emr-i münker ile emredilmedikçe âmirlerinizin emirlerini hüsn-i istimâ'la kabûl ederek infâz u icrâsına müsâra'atla itâ'at ü inkıyâd vâcib olup, belki [489]«من اتاه من اميره ما يكره فليصبر» hadîs-i şerîfi muktezâsınca ma'iyyetinde bulunduğu âmirlerinden kendi fikrince fenâ görerek kerîh gördüğü bir emir veyâ mu'âmele görür ise aslâ muhâlefet etmeyerek sabr u tahammül ile me'mûr ve mükellef olarak her hâlde âmirin emrini infâz u icrâya çalışarak itâ'at ü inkıyâd lâzımdır.

---

485 "Ey iman edenler! Kâfirlerden (öncelikle) yakınınızda olanlarla savaşın ve sizde bir sertlik bulsunlar. Bilin ki Allah kendisine karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir." Tevbe, 9/123.

486 "Eğer siz Allah'a yardım ederseniz (emrini tutar, dinini uygularsanız), O da size yardım eder." Muhammed, 47/7.

487 "Yardım ancak Allah katındandır." Enfâl, 8/10.

488 "Sizin üzerinize emir kılınan herkesi size münkeri emretmedikçe dinlemeniz ve itaat etmeniz gerekir." Hadis kaynaklarında tespit edilememiştir. Ancak bazı fıkıh kitaplarında geçmektedir. Bkz. İbn Âbidîn, *ed-Dürrü'l-Muhtâr*, IV, 265.

489 "İdarecisinden hoşlanmadığı bir şeyle karşılaşan ona sabretsin." Buhârî, Fiten, 2.

Dîğer hadîs-i şerîfte dahi «اسْـمَعْ وَأَطِـعْ أميـرك وَلَـوْ لِعبـد حَبَشِـيٍّ كَأَنَّ رَأْسَـهُ زَبِيبَةٌ»[490] buyurulmuştur ki, "Her ne kadar âmirin başı kel abd-i Habeşî olsa dahi sözünü dinle ve her bir emrine itâ'at ü inkıyâd eyle." demektir. Zîrâ «مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَمَنْ يُطِعِ الأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ يَعْصِ الأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي»[491] buyurulmuştur ki, "Bana itâ'at eden Allâh'a itâ'at eder ve bana isyân eden Allâh'a isyân eylemiş olmakla gerek bana ve gerek âmire itâ'at ü inkıyâd Cenâb-ı Allâh'a itâ'at ü inkıyâd olarak **[9b]** me'cûr ü müsâb olacağı gibi, gerek âmire ve gerek bana isyân da Allâh'a isyân olmakla dünyâda hâ'ib ü husrân ve âhirette giriftâr-ı azâb-ı nîrân ve hızlân olur." demektir.

Ümerâ vü Zâbitânla Cihâdın Hükm-i Şer'îsi

Hadîs-i şerîfte «الْجِهَـادُ وَاجِـبٌ عَلَيْكُـمْ مَـعَ كُلِّ أَمِيرٍ , بَـرًّا كَانَ أَوْ فَاجِـرًا , وَإِنْ عَمِـلَ الْكَبَائِـرَ فاثمـه علـى نفسـه»[492] buyurulmuştur ki, "Her ne kadar fâsık u fâcir olsa dahi her Müslim'in ma'iyyetinde bulunanlara onun emrine itâ'at ü inkıyâd ederek düşmanla cihâd vâcib olup, eğer evvel emirde terk-i vâcibât ve irtikâb-ı menhiyyâtla kebâ'irde bulunursa ism ü günâhı, vizr ü vebâli kendisine â'id olarak cezâsı da kendisine râci'dir. Binâ'en-aleyh ümerâ vü zâbitân ne hâlde bulunurlar ise bulunsunlar ma'iyyetlerinde bulunanlara meşrû' olarak onlar tarafından verilen emirlere itâ'at ederek harfiyyen icrâsı lâzımdır." demek olur.

Muhârebeden Firârın Ahkâm-ı Lâzımesi

«مَـنْ فَـرَّ مِـنْ ثَلاَثَـةٍ فَلَـمْ يَفِـرَّ، وَمَـنْ فَـرَّ مِـنَ اثْنَيْـنِ فَقَـدْ فَـرَّ»[493] ya'nî "Mevki'-i harbde iki misli askerden kaçanlar indallâh firâr eylemiş olarak günâh-ı kebâ'irde bulunmuş olmakla indallâh azâb-ı elîme müstahak olacağı gibi kumandan tarafından dahi mücâzâta müstahak olur. Ammâ üç misli düşmandan

---

490 "Yöneticiniz başı üzüm karası gibi olan bir Habeşî köle bile olsa onu dinleyiniz ve itaat ediniz." Buhârî, Ezân, 56; Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, V, 202.

491 "Bana itaat eden Allah'a itaat etmiştir. Bana isyan eden de Allah'a isyan etmiştir. Yöneticiye itaat eden bana itaat etmiştir. Yöneticiye isyan eden de bana isyan etmiştir." Buhârî, Cihâd, 109; Müslim, İmâre, 32.

492 "Adaletli ya da zalim olsun her yönetici ile cihada çıkmanız gereklidir. Eğer büyük günahları da işlerse günahı kendi boynunadır." Ebû Dâvûd, Cihâd, 35; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VIII, 321.

493 "Üç misli fazla olan düşmandan kaçmak firar etmiş sayılmazsa da iki misli düşmandan kaçmak firar etmek demektir." İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI, 541; Beyhakî, *Ma'rifetü's-Sünen ve'l-Âsâr*, XIII, 219.

geriye çekilirler ise kuvvet alarak tekrâr muhârebeye kıyâm ederek harb eylemek üzere ma'zûr addolunurlar." demektir. Ber-vech-i beyân düşmanla muhârebede gālib olarak muzafferiyetin sebebi zâbitânın emirlerine itâ'at ü inkıyâdla düşmana karşı sabr u sebât ederek Cenâb-ı Hakk'ın inâyetine ve Hazret-i Peygamber'in kuvve-i kudsiyye-i rûhâniyyetine ilticâ vü tevessül ederek istimdâd u isti'ânede bulunmak olduğunu beyân için âyet-i celîlede ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلاَ تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾[494] **[10a]** buyurulmuştur ki, "Ey ehl-i îmân! Meydân-ı harbde düşmana karşı geldiğinizde son derece sabr u sebâtla elinizle mukātele ve mudârebeye ve dilinizle اللَّهُ أَكْبَر[495] veyâ ﴿رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ[496] veyâ ﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾[497] gibi âyât-ı celîle ve ehâdîs-i şerîfede vârid olan ezkâr-ı İlâhiyye'ye mülâzemet ü müdâvemetle Cenâb-ı Allâh'tan nusret ü mu'âvenet ve muzâheret talebiyle isti'âne vü istimdâdda bulununuz ki düşmanlarınıza muzaffer olarak galebe ile mazhar-ı felâh u necât olasınız. Ve her hâlde Cenâb-ı Hakk'ın ve Hazret-i Peygamber'in emirlerine itâ'at ü inkıyâd ve nehylerinden ictinâb ederek zinhâr birbirinizle ihtilâf ü nizâ'da bulunmayasınız. Zîrâ bu hâlde bulunursanız kalbinize havf u za'f târî olup mağlûb u münhezim olarak düşmana karşı şevket ü şehâmetiniz zâ'il olur. Binâ'en-aleyh muhârebede düşmana gālib olarak muzaffer olmak için kemâl-i ittihâd ü ittifâkla son derece sabr u sebâta çalışınız. Zîrâ Cenâb-ı Hakk'ın nusret ü mu'âveneti ancak mevki'-i harbde sabr u sebât edenlere-[dir]." demektir. İşte bunun için hadîs-i şerîfte «أَيُّهَا النَّاسُ، لاَ تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ العَدُوِّ، وَسَلُوا اللَّهَ العَافِيَةَ، فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا، وَاعْلَمُوا أَنَّ الجَنَّةَ تَحْتَ ظِلاَلِ السُّيُوفِ ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الكِتَابِ، وَمُجْرِيَ السَّحَابِ، وَهَازِمَ الأَحْزَابِ، اهْزِمْهُمْ وَانْصُرْنَا عَلَيْهِمْ»[498] buyurulmuştur ki, "Ey mücâhidîn-i ümmetim! Hemân düşmanı görür

494 "Ey iman edenler! (Savaş için) bir toplulukla karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah'ı çok anın ki kurtuluşa eresiniz. Allah'a ve Resûl'üne itaat edin ve birbirinizle çekişmeyin. Sonra gevşersiniz ve gücünüz, devletiniz elden gider. Sabırlı olun. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir." Enfâl, 8/45-46.

495 "Allah en büyüktür!"

496 "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!" Âl-i İmrân, 3/173.

497 "Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam bastır ve şu kâfir kavme karşı bize yardım et." Bakara, 2/250.

498 "'Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin! Allah'tan afiyet dileyin! Onlarla karşılaştığınızda da sabredin. Cennetin kılıçların gölgesi altında olduğunu bilin!' Sonra şöyle devam etti: 'Kitâb'ı indiren, bulutları sevk eden, toplulukları hezimete uğratan Allah'ım! Onları hezimete uğrat ve onlara karşı bize yardım et!'" Buhârî, Cihâd, 112; Müslim, Cihâd ve's-Siyer, 20.

görmez saldırmayınız. Belki Cenâb-ı Allâh'tan selâmet ü âfiyetle nusret ü galebe niyâz u istirhâm ederek düşmanla muhârebeye girişildikte son derece sabr u sebâta çalışınız. Zîrâ ma'lûmunuz olsun ki düşmana galebe ederseniz şân ü şerefle mümtâz olarak guzâttan olursunuz ve eğer şehîd olursanız cennât-ı âliyât seyfin ve kılıncın ve sâ'ir esliha-i harbiyyenin gölgeleri altında olmakla bilâ-su'âl velâ-hesâb cennât-ı âliyâta dâhil olarak hûrîler ve gılmânlar tarafından istikbâl olunarak hâtır u hayâle gelmedik nice eltâf-ı İlâhiyye ile taltîf olunursunuz. Binâ'en-aleyh düşmana galebe için sabr u sebâtla berâber **[10b]** «اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الكِتَابِ، وَمُجْرِيَ السَّحَابِ، وَهَازِمَ الأَحْزَابِ، اهْزِمْهُمْ وَانْصُرْنَا عَلَيْهِمْ»[499] gibi ed'iyye-i mü'essireye mülâzemetle Cenâb-ı Hak'tan nusret ü muzafferiyet taleb ediniz." demektir ki, ma'nâsı "Ey Peygamberlere kütüb-i semâviyye inzâl ederek kullarını tarîk-i müstakîm-i hidâyete irşâd eden ve bulutları bir taraftan dîğer taraflara sevk ederek hayırlı rahmetler ihsân eden ve nice büyük düşman ordularını mahv u münhezim ederek mağlûb eden Tanrımız! Bizim düşmanlarımızı da kahr u tenkîl ederek mahv u münhezim edip bize nusret ü muzafferiyetler ihsân eyle!" demektir. Nitekim Hendek Gazâsı'nda düşman on binden ziyâde pek büyük bir ordu ve pek mükemmel levâzım-ı harbiyye ile mücehhez olarak Medîne-i Münevvere'yi muhâsara ederek ehl-i Medîne muzâyakaya giriftâr oldukta Sâhib-i Sa'âdet Efendimiz hazretleri «اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الكِتَابِ، سَرِيعَ الحِسَابِ، اللَّهُمَّ اهْزِمِ الأَحْزَابَ، اللَّهُمَّ اهْزِمْهُمْ وَزَلْزِلْهُمْ»[500] diyerek bârgâh-ı İlâhî'ye ilticâ ederek isti'âne vü istimdâdla niyâz u istirhâmda bulunması üzerine taraf-ı eşref-i İlâhî'den Hazret-i Cebrâ'îl gelip "Müjde sana yâ Muhammed! Cenâb-ı Allâh düşmanlarının üzerlerine şiddetli rüzgâr ve melâ'ike-i kirâmla nusret ü mu'âvenet için askerler gönderip cümlesini münhezim ü perîşân edecekler!" diye tebşîr edip, Hazret-i Peygamber Efendimiz de Ashâb-ı Kirâm'ına tebşîr buyurup Ashâb-ı Kirâm hazerâtı hâb-ı istirâhatteler iken sabâha yakın gâyet şiddetli bir rüzgâr çıkarak düşmanların çadırlarını başlarına ve bi'l-cümle hayvânlarını ve ahmâl ü eşyâlarını birbirine geçirerek ne yapacaklarını şaşırıp, melâ'ike-i kirâm da sell-i seyf ederek katl [ü] i'dâma kıyâm

499 "Kitâb'ı indiren, bulutları sevk eden, toplulukları hezimete uğratan Allah'ım! Onları hezimete uğrat ve onlara karşı bize yardım et!" Buhârî, Cihâd, 112; Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 20.

500 "Ey Kitâb'ı indiren, hesabı çarçabuk gören Allah'ım! Şu düşman topluluklarını hezimete uğrat! Onları hezimete uğrat ve onları sars!" Buhârî, Cihâd, 98; Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 21.

eylemeleri üzerine mâ-meleklerini terk ederek karârı firâra tebdîl ile çil yavrusu gibi her biri bir tarafa firâr ederek asâkir-i İslâmiyye mansûr u muzaffer ve düşman ise makhûr u müdemmer olarak onların bırakmış oldukları bi'l-cümle emvâl ü erzâkı dahi iğtinâm ederek müstefîd oldukları ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا﴾[501] **[11a]** âyet-i celîlesiyle ihbâr u beyân buyurulmuştur ki, "Siz Medîne-i Münevvere'de hâb-ı istirâhatte iken biz düşmanlarınız üzerlerine şiddetle rüzgâr ve melâ'ike-i kirâmdan nice askerler gönderip onları münhezim ü perîşân ederek sizi mansûr u muzaffer ve onları makhûr u müdemmer eyledik. Hâlbuki siz onları görmeyerek haberleriniz bile olmayıp onların hâl-i inhizâmda bırakmış oldukları emvâl ü erzâklarını sabâhla iğtinâm ederek mesrûr u şâd oldunuz." demektir.

Hendek Gazâsı

İşte bu muhârebe Hazret-i Peygamberimiz'in Medîne-i Münevvere'nin etrâfına hendek kazıp geçit mahallerine istihkâmlar yapıp Medîne içinden düşmanlarına oklar yağdırmak gibi esbâb-ı mâddiyyeye teşebbüsle berâber ber-vech-i beyân bârgâh-ı İlâhî'ye isti'âne vü istimdâd niyâz u istirhâmıyla tevessül ü ilticâ ile esbâb-ı ma'neviyyeye dahi teşebbüs buyurmakla niyâz u istirhâmları ve da'avât-ı hayriyyeleri nezd-i İlâhî'de karîn-i kabûl buyurularak şiddetli rüzgâr ve cünûd-ı melâ'ike irsâl ederek a'dâ-yı dîni mahv u perîşân ve Resûl-i Ekrem ile Ashâb-ı Kirâm'ını mansûr u muzaffer buyurduğu gibi nice emvâl ü erzâk ve mühimmât-ı harbiyye iğtinâmıyla dahi merzûk ve mesrûr buyurmuşlardır. Hemân Cenâb-ı Erhamü'r-Râhimîn Habîb-i Ekremi ve Arş-ı A'lâsı hürmetine ân-ı karîbde bizim düşmanlarımızı da cünûd-ı ma'nevîsiyle mahv u perîşân ederek giriftâr olduğumuz şu beliyye-i tâkat-fersâdan kemâl-i nusret ü muzafferiyetle halâs buyurarak emvâl-i gınâsıyla devlet ü milletimizi mes'ûd u mesrûr buyursun. İşte ber-vech-i beyân Gazve-i Uhud'da dahi Hazret-i Peygamber Efendimiz'in re'y-i Risâlet-penâhîlerine müdâhale edilmeyerek fermân-ı hümâyûnlarına itâ'at ü inkıyâdla Medîne-i Münevvere içine kapanıp da tahassun ederek tedâfü'î vü tahaffuzî müdâfa'ada bulunmuş olsalar idi hâneleri içinde ve â'ileleri yanında böyle hem esbâb-ı mâddiyye ve hem de esbâb-ı ma'neviyyeye teşebbüs ederek sabr u sebâtla

501 "Onların üzerine bir rüzgâr ve göremediğiniz ordular göndermiştik." Ahzâb, 33/9.

mücâhede vü muhârebede bulunsalar idi kolayca mansûr u muzaffer olarak düşmana galebe ederler idi. Lâkin Hazret-i Peygamber Efendimiz'in re'yine muhâlefette bulunmakla inhizâmla mücâzât olunmuştur.

[11b]

Fezâ'il-i Mücâhidîn ale'l-Kā'idîn

Cenâb-ı Allâh Kur'ân-ı Kerîm'inde ﴿فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً﴾[502] buyurmuştur ki, "Rızâ-yı Bârî uğrunda dîn ve devlet ü milleti a'dânın tasallut u tecâvüzünden muhâfaza için mâllarını ve cânlarını fedâ ederek onlar ile mücâhede vü mukātele ile muhârebe eden mücâhidleri ma'zûr olup, böyle şeref-i cihâddan mahrûm olarak hânelerinde ve â'ileleri yanlarında kalıp oturanlar üzerine gerek dünyâda ve gerek ukbâda nice ni'am-ı celîle ve eltâf-ı Sübhâniyyesi'yle terfî' ve dereceler ve âlî makāmlar inâyet ve ihsân buyurarak mümtâz ü ser-efrâz buyurmuştur." demek olup, dîğer âyet-i celîlede dahi ﴿وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا دَرَجَاتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا﴾[503] buyurulmuştur ki, "Cenâb-ı Allâh mâlını ve cânını fedâ ederek rızâ-yı Bârî uğrunda düşmanlarıyla muhârebe vü mücâhede edenleri bilâ-özr şeref-i cihâddan mahrûm olarak beldelerinde ve hânelerinde kalıp kendi işleriyle iştigāl edip mücâhidîne i'âne vü imdâd husûsunda dahi bulunmayarak ihtiyâr-ı tekâsül edenler üzerlerine dünyâda şân ü şeref ve âhirette hâtır u hayâle gelmedik nice eltâf-ı İlâhiyye'siyle derecât-ı âliyât ve mağfiretler ile tafdîl ü i'zâz buyuracağını bu âyet-i celîle ile de ihbâr buyurmuştur. Zîrâ Cenâb-ı Allâh lutfen ve tefaddulen kullarından hasbe'l-beşeriyye sâdır olan kusûrlarını afv u mağfiretle in'âm ü ihsân edicidir." demektir.

Hadîs-i şerîfte dahi «أَقْرَبُ النَّاسِ مِنْ دَرَجَةِ النُّبُوَّةِ أهل الْجهَاد»[504] ve «افضل الناس مؤمن جاهد في سبيل الله»[505] buyurulmuştur ki, "Fazl ü şeref cihetinden derece-i nübüvvete en yakın olan mâlını ve cânını fedâ ederek rızâ-yı Bârî uğrunda cihâd-ı ekber ü asgarda bulunan insân-ı kâmiller olduğu gibi, her

502 "Allah, mallarıyla, canlarıyla cihad edenleri, derece itibarıyla, cihaddan geri kalanlardan üstün kılmıştır." Nisâ, 4/95.

503 "Allah mücahidleri büyük bir mükâfat ile, kendi katından dereceler, bağışlanma ve rahmet ile cihaddan geri kalanlara üstün kılmıştır. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." Nisâ, 4/95-96.

504 "Nübüvvet derecesine en yakın kişiler cihad ehlidir." Irâkî, *Tahrîcu Ehâdîsi'l-İhyâ*, I, 12.

505 "En faziletli insan Allah yolunda savaşan mü'mindir." Buhârî, Fadlü'l-Cihâd, 2.

husûsta efdal-i nâs dahi mâlını ve cânını fedâ ederek gerek zâhir ve gerek bâtın düşmanı olan nefs-i emmâresinin ve hevâ vü hevesinin hilâfına a'mâl-i sâlihaya çalışarak cihâd-ı ekber eden mü'minlerdir." demektir. **[12a]** Dîğer hadîs-i şerîfte dahi «أقرب الناس من درجة النبوة أهل الجهاد وأهل العلم لأن أهل الجهاد يجاهدون على ما جاءت به الرسل، وأما أهل العلم فدلوا الناس على ما جاءت به الأنبياء»[506] buyurulmuştur ki, "Fazl ü şeref cihetinden ve her türlü azâb-ı âhiretten emîn olarak bilâ-su'âl velâ-azâb cennât-ı âliyâtta derece-i ulyâya dâhil olarak tecelliyât-ı İlâhiyye'ye nâ'il olmak husûsunda derece-i nübüvvete en ziyâde yakın olan ehl-i cihâd ile ehl-i ilimdir. Zîrâ ehl-i cihâd Peygamberân-ı İzâm hazerâtının teblîğ buyurdukları tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i Şerî'at'la i'zâz-ı dîn ve i'lâ-yı kelimetullâh uğrunda Enbiyâ-yı zî-şân hazerâtı gibi mâlını ve cânını fedâ ederek dîn düşmanlarıyla mücâhede vü muhârebeye çalıştıkları gibi, ulemâ-yı dîn de mâlını ve cânını fedâ ederek tedrîs ü ta'lîm ve te'lîf-i âsâr-ı dîniyye ile ulûm-ı dîniyyenin neşrine çalışarak nâsı tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i Şerî'at'la çirk-âb-ı küfr ü me'âsîden tathîr ederek tarîk-i müstakîm-i cinân olan dîn-i hakka delâlet ü irşâd ederek mâllarını ve cânlarını fedâ ile cihâd-ı ekber uğrunda ifnâ-yı ömür ederler." demektir.

Yine indallâh cihâdın fezâ'il ü şerefi hakkında hadîs-i şerîfte buyurulmuştur: «مَنِ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، فَهُمَا حَرَامٌ عَلَى النَّارِ»[507] buyurulmuştur ki, "Rızâ-yı Bârî uğrunda sa'y edip çalışarak velev bir sâ'at ya'nî bir iki adım gider iken ayakları tozlanan kimsenin ayakları ya'nî kendileri cehenneme harâm olarak mü'ebbeden girmezler, ya'nî azâb-ı cehennemden halâs olarak cennât-ı âliyâta giderler." demek olmakla eşref-i hayrât olan cihâdda bulunanların aslâ azâb görmeyeceklerini tebşîr olduğu beyândan müstağnîdir. Onun için Sıddîk-i A'zam Efendimiz cihâda sevk ederek gitmekte olan orduyu teşyî' için kumandan **[12b]** atına râkiben ve kendileri yanında mâşiyen giderler iken kumandan "Yâ halîfe-i Resûlullâh! Ya sen de ata bin veyâ ben de yere inip mâşiyen gideyim." dedikte "Ne sen attan inesin ve ne de ben ata binerim. Ben bu adımlarım ile bilâ-su'âl velâ-azâb cennât-ı âliyâta gitmek isterim." buyurdukları meşhûrdur.

---

506 "Nübüvvet derecesine en yakın kişiler ilim ve cihad ehli olan insanlardır. Zira cihad ehli resûllerin getirdiği şeyler uğrunda cihad eder. İlim ehli de insanları nebilerin getirdiklerine yönlendirirler." Irâkî, *Tahrîcu Ehâdîsi'l-İhyâ*, I, 12; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 310.

507 "Allah yolunda gündüzün bir anı kadar bile ayakları tozlanan kimsenin ayakları (yani kendisi) cehenneme girmeyecektir." Buhârî, Cihâd, 11; Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, V, 226.

Yine hadîs-i şerîfte «مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَانِتِ بِآيَاتِ اللَّهِ، لاَ يَفْتُرُ مِنْ صِيَامٍ، وَلاَ صَلاَةٍ، حَتَّى يَرْجِعَ إلى أهله»[508] buyurulmuştur ki, ber-vech-i beyân "Dîn ve devlet ve vatan uğrunda rızâ-yı Bârî için mâlını cânını fedâ ederek cihâd eden mücâhidînin misâl ü nazîri geceleri kā'im ü kānit ve gündüzleri sâ'im ya'nî geceleri ve gündüzleri savm ü salât ve hacc ü zekât ve sâ'ir hayrât ü hasenâtla iştigāl ederek ehl ü ıyâline avdet edene kadar aslâ yorulmayan âbid-i zâhid olan sulehâ-yı izâm hazerâtının hâlleri ve şânları gibidir ki [509]﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾ âyet-i celîlesi muktezâsınca öyle olan kimselerin fazl-i İlâhî ile tarîk-i müstakîm-i hidâyetten ayrılmayarak dâhil-i cinân ve nâ'il-i rızâ-yı Rahmân oldukları Allâh Te'âlâ tarafından mev'ûd olarak mübeşşerün bi'l-cinânlardır. Ya'nî Cenâb-ı Hakk'ın her türlü eltâf-ı İlâhiyye'si bu yolda çalışan sulehâ-yı ümmete mev'ûd olup Cenâb-ı Allâh ise va'dinde hulf etmeyeceği muhakkaku'l-vukū'[dur]." demektir.

Yine fezâ'il-i cihâd hakkında [510]«لَغَزْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أربعين حجة» buyurulmuştur ki, "Fî-sebîlillâh bir def'a düşmanla muhârebede bulunmak indallâh kırk def'a hac eylemekten ehabb ü efdaldir." demek olup hac ise keffâret-i zünûb olmakla ondan efdal olan cihâdın gerek sağā'ir ve gerek kebâ'ir bi'l-cümle günâhlarına keffâret olarak mağfûr olacakları derkârdır.

[13a]

Fezâ'il-i Şühedâ

Cenâb-ı Allâh Kur'ân-ı Kerîm'de ﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَن يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ﴾[511] buyurmuştur ki, "Rızâ-yı Bârî uğrunda katlolunarak şehîd olanlara vefât etmişlerdir demeyiniz. Belki onlar hayât-ı müste'âr-ı fânî[yi] hayât-ı mes'ûd-ı ebedîye tebdîl ederek mü'ebbeden hayâtta-

508 "Allah yolunda cihad eden kimsenin örneği, oruç tutan, namaz kılan, Allah'ın âyetlerine itaat eden, ailesine dönünceye kadar orucu terk etmeyen ve namazı bırakmayan kişi gibidir." Müslim, İmâre, 110; Tirmizî, Fedâ'ilü'l-Cihâd, 1.

509 "Bizim uğrumuzda cihad edenler var ya, biz onları mutlaka yollarımıza ileteceğiz. Şüphesiz Allah mutlaka iyilik yapanlarla beraberdir." Ankebût, 29/69.

510 "Allah yolundaki bir cihad bana kırk hacdan daha sevimlidir." Abdülcebbâr Havlânî, *Târîhu Dâriyâ*, I, 90; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 304.

511 "Allah yolunda öldürülenlere 'ölüler' demeyin. Hayır, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz." Bakara, 2/154.

lardır." demektir. Dîğer âyet-i celîlede dahi ﴿فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ﴾[512] buyurulmuştur ki, "Safâsı cefâ ve ni'meti nekbetle mümtezic olan hayât-ı müste'âr-ı dünyâyı hayât[ı] dâ'ime ve ni'meti sâfiye ve nâ-mütenâhî olan hayât-ı câvidânî-yi âhirete değişerek mes'ûd olmak isteyenler mâlını ve cânını fedâ ederek rızâ-yı Bârî uğrunda a'dâ-yı dîn ve vesîle-i şeytân-ı la'în olan nefs-i emmârenin hevâ vü hevesiyle mukātele vü mücâhedeye çalışsınlar." Zîrâ ﴿وَمَن يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾[513] âyet-i celîlesi muktezâsınca rızâ-yı Bârî uğrunda mâlını ve cânını fedâ ederek a'dâ-yı dîn ü devlet ve nefs-i emmâresiyle mücâhede ederek maktûl olup şehîd olanlar veyâ gālib olarak şân ü şeref-i gazâ ile mümtâz ü ser-efrâz bulunanlara âhirette ya'nî cennât-ı âliyâtta hâtır u hayâle gelmedik nice eltâf-ı İlâhiyye ile taltîf olunacakları taraf-ı eşref-i İlâhiyye'den haber verilerek tebşîr buyuruluyor.

Dîğer âyet-i celîlede dahi ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ﴾[514] buyurulmuştur ki, kütüb-i tefâsîr ü siyerde beyân olunduğuna göre bu âyet-i celîlenin sebeb-i nüzûlü Resûl-i **[13b]** Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem Efendimiz hazretleri Hazret-i Câbir'e hitâben "Cenâb-ı Allâh Peygamberân-ı İzâm ve melâ'ike-i kirâm hazerâtına bile perde-i celâl arkasından iltifâtla mükâleme buyurdukları hâlde senin pederine bilâ-hicâb "Benden ne istersen iste onu sana vereceğim." buyurduklarında pederin "Yâ Rabbî! Beni tekrâr dünyâya i'âde buyur da a'dâ-yı dîn ve şeytân-ı la'în ile mücâhede vü muhârebe ederek tekrâr şehîd olup böyle mazhar-ı iltifât olayım." dedikte Cenâb-ı Allâh "İrâde-i İlâhiyye'm bir kerre vefât edenleri tekrâr ihyâ ederek dünyâya i'âde eylememeye ta'alluk eylemiştir." buyurup, pederin "Öyle ise yâ Rabbî, benim mücâhede ve şehâdetim sebebleriyle nâ'il olduğum eltâf-ı İlâhiyye'ni dünyâda kalıp bana lâhik olmayanlara

512 "O halde, dünya hayatını ahiret hayatı karşılığında satanlar Allah yolunda savaşsınlar." Nisâ, 4/74.

513 "Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse, Biz ona büyük bir mükâfat vereceğiz." Nisâ, 4/74.

514 "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rableri katında Allah'ın lütfundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar. Arkalarından kendilerine ulaşamayan (henüz şehid olmamış) kimselere de hiçbir korku olmayacağına ve onların üzülmeyeceklerine sevinirler. (Şehidler) Allah'ın nimetine, keremine ve Allah'ın, mü'minlerin ecrini zayi etmeyeceğine sevinirler." Âl-i İmrân, 3/169-171.

tebşîr buyur da onlar da benim gibi düşmanlar ile mücâhede ederek şehîd olup böyle benim gibi onlar da eltâf-ı İlâhiyye'ne nâ'il olmaya çalışsınlar." diyerek vâki' olan ricâ vü niyâzlarını ihbâr olarak inzâl buyurulmuştur ki: "Ey ehl-i dünyâ! Siz rızâ-yı Bârî uğrunda mâlını ve cânını fedâ ederek şehîd olanları ölmüşler zannetmeyiniz. Zîrâ onlar ölmediler, belki onlar asıl hayât-ı ebedîye nâ'il olarak Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine ihsân buyurduğu eltâf-ı İlâhiyye ile müferrah u mesrûr olarak ind-i İlâhî'de ni'am-ı cennetle merzûk olarak hayâtta kalıp arkalarından şehîd olarak kendilerine iltihâk edemeyenlere "Sizler de bizim gibi rızâ-yı Bârî uğrunda cihâd ederek şehîd olursanız geçmiş olan hâllerinize mahzûn ve gelecekten havf eylemeyiniz." diyerek tebşîr edip müjde vermek isteyerek Cenâb-ı Hakk'ın mücerred fazl u keremiyle nâ'il oldukları ni'am-ı İlâhiyye'yi dahi sizlere tebşîr eylemek isterler. Hâlbuki Cenâb-ı Allâh rızâ-yı İlâhî'si uğrunda mâllarını ve cânlarını fedâ ederek mücâhede eden mü'minlerin ecr ü hesenâtlarını zâyi' buyurmayarak ez'âf-ı muzâ'afeyle ihsân buyurur." demektir.

[14a]

Şehîdlerin Hîn-i Şehâdetlerinde Hûrîler Tarafından İstikbâlleri

Hadîs-i şerîfte «مَا تَقَدَّمَ رَجُلٌ خُطْوَةً فِي سَبِيلِ اللهِ إِلَّا اِطَّلَعْنَ إِلَيْهِ الْحُورُ الْعِينُ، وَإِنْ تَأَخَّرَ اَسْتَحْيَيْنَ مِنْهُ واسْتَتَرْنَ مِنْهُ، فَإِنْ اسْتُشْهِدَ كَانَتْ أَوَّلُ شَجَّةٍ مِنْ دَمِهِ كَفَّارَةٌ لِخَطَايَاهُ، وَتَنْزِلُ إِلَيْهِ ثِنْتَانِ مِنَ الحُورِ الْعِينِ فَتَنْفُضَانِ التُّرَابَ عَنْ وَجْهِهِ، وَتَقُولَانِ: مَرْحَبًا قَد أَنَى لَكَ، وَيَقُولُ هُو: مَرْحَبًا بِكُمَ»[515] buyurulmuştur ki, "Bir mücâhid rızâ-yı Bârî uğrunda bir adım ileriye hücûm ederek düşmana tecâvüz ederse hademe-i cinân olan hûrü'l-iynleri ona muttali' olarak hemân istikbâl için onun tarafına koşarlar. Ve eğer düşmandan korkup da bir adım geriye çekilir ise ol hûrîler ona yakın varmaktan utanarak geriye kaçarlar. Ve eğer ileri gidip de şehîd olurlar ise onun kanından birinci damlası bi'l-cümle günâhlarına keffâret olarak her şeyden mağfûr olup, iki hûrî gelip yüzünden ve gözünden toz ve toprakları silerek "Hoş geldin, safâ geldin. Zevk u safâlar edip eğlenecek zamânımız geldi." diyerek iltifât ü ihtirâmlar izhâr ederek safâ-yı cinânla

515 "Bir mücahid Allah yolunda bir adım atarsa huriler ona kavuşmak isterler. Eğer geri dururs ondan utanıp ondan saklanırlar. Şehid olursa kanının ilk damlası hatalarına kefaret olur. İki huri inip yüzünden tozu toprağı silip şöyle derler: 'Merhaba, senin zamanın geldi.' Şehid de onları 'merhaba' diyerek karşılar." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 247.

tebşîr ü tebrîk ederler ve şehîd de onlara ol vechile mülâtafelerde bulunarak mütelezziz olurlar."

Şühedâ-yı Kirâma İhsân Olunacak Eltâf-ı İlâhiyye

Hadîs-i şerîfte «يعطى الشهيد ثلاثا، أول قطرة من دمه يغفر له بها ذنوبه، وأول من يمسح التراب عن وجهه زوجته من الحور العين، وإذا وقع جنبه وقع في الجنة»[516] buyurulmuştur ki, "Hîn-i şehâdetinde şehîde üç haslet ihsân olunup; onlardan biri vücûdundan ilk çıkan bir damla kan cümle günâhlarına keffâret olarak onunla cümle günâhlarından mağfûr olup, ikinci def'asıyla yüzünden toz ve toprakları silip temizleyen hûrîler cennette zevcesi olacaktır. Üçüncüsü şehîd olarak yere düştükte kendisini cennât-ı âliyâtta bulacaktır." Bunu mü'eyyid olarak dîğer hadîs-i şerîfte dahi «إن أول قطرة تنزل من دم الشهيد يكفر بها ذنوبه، والثانية يكسى من حلل الإيمان، **[14b]** والثالثة يزوج من حور العين»[517] buyurulmuştur ki, "Düşmanla muhârebe vü mücâhedede şehîd olanların demlerinden birinci damla cümle günâhlarına keffâret olarak onunla cümle günâhları mağfûr olur. İkinci damla ile cennet hulleleriyle taltîf olunarak iksâ edilip ondan sonrakiler ile cennet hûrîleriyle tezvîc edilirler." demektir.

Dîğer bir hadîs-i şerîfte dahi «لِلشَّهِيدِ سِتُّ خِصَالٍ، يُغْفَرُ لَهُ بِأَوَّلِ دَفْعَةٍ مِنْ دَمِهِ، وَيَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَيُجَارُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَيُؤَمَّنُ مِنَ الْفَزَعِ الاَكْبَرْ، وَيُزَوَّجُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ، ويحلل حلة الايمان»[518] buyurulmuştur ki, "Dîn ü devlet ve muhâfaza-i vatan uğrunda şehîd olanlar için altı haslet ihsân olunup; onlardan biri vücûdundan çıkan kanların birinci damlası cümle günâhlarının keffâreti olarak onunla cümle günâhları ve kusûrları afv u mağfiret olunur. İkincisi dünyâda iken cennât-ı âliyâtta mahallini gözüyle görmesi, [üçüncüsü] azâb-ı kabrden muhâfaza olunarak halâs olması, [dördüncüsü] Kıyâmet gününün dehşetinden emîn olması, [beşincisi] hûrü'l-iynlerden tezvîc olunması, [altıncısı] hulle-i îmân u cinânla iksâ edilmesidir." Hulâsa-i

---

516 "Şehide üç şey verilir: Kanının ilk damlasında günahları bağışlanır. Yüzünün tozunu silen huriler onun eşleri olacaktır. Yanı üzerine düştüğünde cennete girmiş olur." Deylemî, *el-Firdevs*, V, 463; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 593.

517 "Şehidden akan kanın ilk damlası günahlarına kefarettir. İkinci damlasında iman elbisesi giydirilir. Üçüncüsünde ise hurilerle evlendirilir." Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 407.

518 "Şehid için altı haslet vardır. Bunlar; kanının ilk damlasında günahlarının affedilmesi, cennetteki yurdunu görmesi, kabir azabından emin olması, korkudan emin olması, hurilerle evlenmesi ve cennet elbiseleri giymesidir." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XIII, 31; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 410.

kelâm; dîn ü devlet ve muhâfaza-i vatan uğrunda fedâ-yı cân ederek şehîd olanlara ihsân olunacak eltâf-ı İlâhiyye haklarında vârid olan gerek âyât-ı celîle ve gerek ehâdîs-i şerîfe o kadar çoktur ki cümlesini beyân eylemek cildler ile kitâblar yazmaya mütevakkıftır.

Şühedâ-yı Kirâmın Hayâtta Kalanlar Haklarında Temennî vü Recâları

Şühedâ-yı kirâm hazerâtı Cenâb-ı Allâh tarafından kendilerine ihsân olunan eltâf-ı İlâhiyye'yi müşâhede edip gördüklerinde ﴿يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ﴾[519] ya'nî "Ne olsaydı dünyâda kalan kavm ü kabîlem Cenâb-ı Hakk'ın bana lutfen inâyet ü ihsân buyurduğu **[15a]** eltâf-ı İlâhiyye'yi görüp vâkıf olarak onlar da bizim gibi böyle dîn ü devlet ve vatan uğrunda fedâ-yı cân ü mâl ederek şehîd olup da bizim nâ'il olduğumuz eltâf-ı İlâhiyye'ye onlar da nâ'il olsalardı." diyerek temennî vü recâlarda bulunurlar.

Şühedâ-yı Kirâmın Â'ile ve Akrabâ vü Ta'allukātlarına Şefâ'atları

Hadîs-i şerîfte «يُشَفَّعُ الشَّهِيدُ فِي سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ»[520] buyurulmuştur ki, "Şühedâ-yı kirâm hazerâtından biri şeref-i şehâdete nâ'il olmayan akrabâ vü ta'allukātlarından yetmiş kimseye şefâ'at ederek azâb-ı cehennemden halâs ile cennât-ı âliyâta idhâl edeceklerdir." demektir. Binâ'en-aleyh akrabâlarından biri dîn ü devlet ve vatan uğrunda şehîd oldukta Ashâb-ı Kirâm hazerâtının yaptıkları gibi dünyâda kalan akrabâ vü ta'allukātlarına izhâr-ı meserretle tebrîk ü tehniyet yapmaları lâzımdır ve kendilerini tebrîk edip tesellîde bulunmamak îcâb eder. Ber-vech-i beyân Kur'ân-ı Kerîm'de ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ﴾[521] Ve kezâ ﴿وَلَا تَقُولُوا

519 "'Keşke kavmim, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını bilseydi!' dedi." Yâsîn, 36/26-27.

520 "Şehid kendi ailesinden yetmiş kişiye şefaat edecektir." Ebû Dâvûd, Cihâd, 27; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, IX, 277.

521 "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rableri katında Allah'ın lütfundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar. Arkalarından kendilerine ulaşamayan (henüz şehid olmamış) kimselere de hiçbir korku olmayacağına ve onların üzülmeyeceklerine sevinirler. (Şehidler) Allah'ın nimetine, keremine ve Allah'ın, mü'minlerin ecrini zayi etmeyeceğine sevinirler." Âl-i İmrân, 3/169-171.

﴿لِمَن يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ﴾[522] âyet-i celîleleri muktezâlarınca şühedâ-yı kirâm hazerâtı hayât-ı ebedî ile hayy olduklarından emvât-ı sâ'ire gibi gasl ü tekfine muhtâc olmayarak «زملوهم بدمائهم وكلومهم فانهم يحشرون يوم القيامة بدمائهم اللون لون الدم والريح ريح مسك»[523] hadîs-i şerîfi muktezâsınca almış oldukları yaralardan akan kanları ile beden-i la'l-i bedahşânlar [ve] câme-i hûn-âlûdeleriyle mutayyeb ü mutahhar olarak (روضة من رياض الجنان)[524] olan kabirlerine defn olunup salât-ı cenâzeleri edâ edilerek rahmet-i İlâhiyye'ye tevdî' edilirler.

Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem Efendimiz hazretleri Gazve-i Uhud'da defn olunan şehîdlerin kabirleri üzerinde **[15b]** «أَشْهَدُ عَلَى هَؤُلَاءِ مَا مِنْ مَجْرُوحٍ جُرِحَ فِي اللَّهِ، إِلَّا بَعَثَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَجُرْحُهُ يَدْمَى، اللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ»[525] ya'nî "Ben burada defnolunanların rızâ-yı Bârî uğrunda fedâ-yı cân ederek i'zâz-ı dîn ve i'lâ-yı kelimetullâh için a'dâ-yı dîn ile cihâd ederek şehîd olduklarına şehâdet ederim. Ve fî-sebîlillâh yaralanmış hîçbir mecrûh yoktur, illâ yevm-i Kıyâmet'te Cenâb-ı Allâh onları kabirlerinden kanları akarak ba's ü ihyâ buyurup kanlarının renkleri kan rengi ve râyihaları misk râhiyası olarak Meydân-ı Arasât'ı ta'tîr edeceklerdir." demektir.

Ahkâm-ı Şühedâ

Şehîdler şehîd-i hakîkî ve şehîd-i hükmî olarak iki kısım olup, hakîkî her ne sebeble olursa fî-sebîlillâh rızâ-yı Bârî uğrunda veyâ mutlakā kısâs îcâb edecek sûrette bi-gayrı hakkın katl ü i'dâm olunanlar veyâ sabî veyâ mecnûn veyâ cünüb veyâ hâ'iz ü nifâs hâllerinde bulunanlar veyâ diyet îcâb edecek sûrette bir uzvu kesilerek veyâ kırılarak bi-gayrı hakkın katl veyâ düşmanı katleder iken hatâ'en kendisini itlâf eden ve suya veyâ âteşe düşüp telef olanlar veyâ üzerlerine duvâr veyâ binâ yıkılarak altlarında kalıp telef olanlar ve ishâl ve tâ'ûn ve zâtü'l-cenb ve zâtü'r-ri'e ile vefât edenler ve ço-

522 "Allah yolunda öldürülenlere 'ölüler' demeyin. Hayır, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz." Bakara, 2/154.

523 "Onları kanları ve yaralarıyla birlikte örtüp defnediniz. Zira onlar Kıyâmet gününde kanlarıyla haşrolunurlar. Renkleri kan rengi, kokuları misk kokusudur." Benzer manadaki hadisler için bkz. Buhârî, Vudû', 27; Tirmizî, Fedâ'ilü'l-Cihâd, 20.

524 "Cennet bahçelerinden bir bahçe."

525 "Allah yolunda yaralanmış şu yaralıları Allah'ın Kıyâmet gününde yarası kanar vaziyette dirilteceğine şehadet ederim. Renkleri kan rengi, kokusu misk kokusudur." Buhârî, Vudû', 27; Tirmizî, Fedâ'ilü'l-Cihâd, 20; Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, V, 431.

cuk doğurup loğusa iken vefât edenler ve ulûm-ı dîniyye tahsîlinde iken ve Cum'a gecesi vefât edenler olup azâb-ı âhiretten halâs ve ziyâde sevâba nâ'il olmak gibi emr-i âhiretçe olan fezâ'ilde hakîkaten şehîd iseler de, hükm-i dünyâca sâ'ir vefât edenler gibi emvâttan olmakla gasl olunup techîz ü tekfîn edilerek namâzlarını ba'de'l-edâ kabirlerine defnedilirler. Şehîd-i hükmîler ise bunların hilâfına olarak **[16a]** ber-vech-i âtî beyân olunacak şartlar kendilerinde bulunarak kısâs u diyet îcâb etmeyecek sûrette kılınç ve bıçak ve top ve tüfenk emsâli âlet-i câriha ile bi-gayrı hakkın muhâre-belerde düşman tarafından katl olunup nefsi katl sebebiyle diyet gibi ivaz-ı mâlî îcâb etmeyen ve ba'de'l-cerh yemek ve içmek ve tedâvî olunmak ve mükâlemede bulunmak gibi bir hâl vâki' olmadan teslîm-i rûh eden veyâ mevki'-i harbde veyâ sâ'ir bir mühlikede mecrûhan meyyit olarak bulunan Müslim-i mükellef-i tâhirdir ki her ne kadar emr-i dünyâca meyyit ise de ﴿وَلاَ تَقُولُوا لِمَن يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِن لاَّ تَشْعُرُونَ﴾[526] ve ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ﴾[527] âyet-i celîleleri muktezâsınca hayât-i ebediyye ile hayy olarak öyle gasl ü tekfîn gibi şeylere muhtâc olmayarak «زملوهم بدمائهم وكلومهم فانهم يحشرون يوم القيامة بدمائهم اللون لون الدم والريح ريح مسك»[528] hadîs-i şerîfi muktezâsınca bilâ-gasl üzerinde bulunan elbiselerinden erkek hakkında mesnûn olan üç kattan, kadınlar haklarında beş kattan fazlası ve kürk ve çorap ve çizme ve yüzük gibi kefen cinsinden olmayan şeyler çıkarılıp bâkî kalan esvâblarıyla namâzları ba'de'l-edâ (روضة من رياض الجنان)[529] olan kabirlerine defnedilerek vedî'a-i İlâhiyye kılınırlar.

---

526 "Allah yolunda öldürülenlere 'ölüler' demeyin. Hayır, onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz." Bakara, 2/154.

527 "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rableri katında Allah'ın lütfundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar. Arkalarından kendilerine ulaşamayan (henüz şehid olmamış) kimselere de hiçbir korku olmayacağına ve onların üzülmeyeceklerine sevinirler. (Şehidler) Allah'ın nimetine, keremine ve Allah'ın, mü'minlerin ecrini zayi etmeyeceğine sevinirler." Âl-i İmrân, 3/169-171.

528 "Onları kanları ve yaralarıyla birlikte örtüp defnediniz. Zira onlar Kıyâmet gününde kanlarıyla haşrolunurlar. Renkleri kan rengi, kokuları misk kokusudur." Benzer manadaki hadisler için bkz. Buhârî, Vudû', 27; Tirmizî, Fedâ'ilü'l-Cihâd, 20.

529 "Cennet bahçelerinden bir bahçe."

Ammâ beyân olunan şartlar kendilerinde bulunmayarak vefât edenler şehîd-i hakîkî olarak her ne kadar ecr ü mesûbât husûsunda şehîdler ise de ber-vech-i beyân emvât-ı sâ'ire gibi gasl ve techîz ü tekfîn edilerek namâzları ba'de'l-edâ kabirlerine defnedilirler.

Dîn ü Millet ve Muhâfaza-i Vatan İçin Levâzım-ı Harbiyye Tedârikinin Ahkâm-ı Lâzımesi

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانفِرُوا ثُبَاتٍ أَوِ انفِرُوا جَمِيعًا﴾[530] buyurulmuştur ki, "Ey ehl-i îmân! Dâ'imâ müteyakkız bulunarak düşmanın ahvâlini nazar-ı i'tibârdan dûr tutmayıp muhârebede galebe için her türlü levâzım **[16b]** u mühimmâtınızı vaktiyle tedârik edip depolarında ihzâr ve hüsn-i muhâfaza ve hüsn-i isti'mâllerini ta'lîm ü tahsîl ederek harbe mübâşeret hâlinde bölük bölük ve lüzûmuna göre müctemi'an çıkıp son derece sabr u sebâtla muhârebe vü mücâhedeye kıyâm ediniz." demek olduğu gibi; hadîs-i şerîfte dahi «إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الْجَنَّةَ بِالسَّهْمِ الْوَاحِدِ ثَلَاثَةً، صَانِعَهُ فِي صنعته الخير ، وَالرَّامِيَ بِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُمِدَّ بِهِ»[531] buyurulmuştur ki, "Muhakkak olarak Cenâb-ı Allâh fî-sebîlillâh muhârebe vü mücâhede için îcâb eden levâzım-ı harbiyyeden meselâ bir ok veyâ bir kılınç emsâli bir âlet-i harb sebebiyle üç kişiyi cennât-ı âliyâtına idhâl ederek nice eltâf-ı İlâhiyye'siyle taltîf buyuracaktır ki; onlardan biri onu yapıp meydâna getiren, ikincisi onu tedârik edip hâzırlayan ve bu sûrette mâlen ve bedenen i'ânede bulunan, üçüncüsü onun hüsn-i isti'mâlini öğrenip onunla muhârebe eden." demek olmakla, bi'l-cümle levâzım-ı harbiyeyyi yapıp îcâd ve kezâ onları tedârik edenler de mücâhid olarak mücâhidîn hakkında beyân olunan fezâ'ile müşterek oldukları derkârdır. Zîrâ cihâda mu'âvenet de cihâddır. Hadîs-i şerîfte «السيوف مفتاح الجنة»[532] buyurulmuştur ki, "Kılınçlar ya'nî bi'l-cümle levâzımât-ı harbiyye âlet-i cihâd oldukları için cümlesi cennât-ı âliyâtın miftâhları olarak cennete girmek onlar ile kapılarını açmaya mütevakkıftır." demek olur.

---

530 "Ey iman edenler! (Düşmana karşı) tedbirinizi alıp, küçük birlikler halinde, yahut topluca savaşa gidin." Nisâ, 4/71.

531 "Allah bir ok vesilesiyle yapımında iyiliği gözetip samimi davranan ustası, atıcısı ve onunla çarpışan olmak üzere üç kişiyi cennete koyar." Ebû Dâvûd, Cihâd, 24; Tirmizî, Fedâ'ilü'l-Cihâd, 11.

532 "Kılıçlar cennetin anahtarıdır." Kaynağı bulunamamıştır.

Dîğer hadîs-i şerîfte [533]«موضع سلاح رجل في الجنة افضل من الدنيا وما فيها» buyurulmuştur ki, "Guzât u mücâhidînin cennât-ı âliyâtta [silâhlarının] mahall ü mevzi'leri dünyâ ve dünyâda bulunan her şeyden efdaldir." demek olunca, onu alıp düşmanlara karşı kullanan askerlerin cennât-ı âliyâtta makām u mahallerini buna kıyâs etmeli.

Dîğer hadîs-i şerîfte **[17a]** «من اتخذ مغفرا لمجاهدته في سبيل الله غفر الله له واستغفرت له ما دامت في بيته او معه ومن اتخذ بيضة بيض الله وجهه يوم القيامة ومن اتخذ درعا كانت له سترا من النار يوم القيامة»[534] buyurulmuştur ki, "Rızâ-yı İlâhî uğrunda muhârebe vü mücâhedede isti'mâl için bir başlık yapan ve alıp tedârik eden ve îcâbı hâlinde onunla muhârebe ederek isti'mâl edenlerin günâhları mağfûr ve kendileri mesrûr olarak cehennem azâbından halâs ve cennât-ı âliyâta dâhil olacağı gibi, ol başlık hânesinde veyâ başında bulundukça onun için Cenâb-ı Allâh'tan mağfiret ve rahmet taleb eder." [535]«ومن اتخذ بيضة بيض الله وجهه يوم القيامة» "Ve muhârebe vü mücâhedede isti'mâl için beyza ya'nî levâzım-ı cihâd yapan veyâ tedârik edip onunla muhârebe eden kimsenin yüzlerini Cenâb-ı Allâh yevm-i [Kıyâ]met'te tenvîr edip ağartır." [536]«ومن اتخذ درعا كانت له سترا من النار يوم القيامة» "Düşmanla muhârebe için bir zırh ya'nî mutlakā âlet-i muhâfaza yapan veyâ alıp onunla muhârebe eden kimselere yevm-i Kıyâmet'te ol zırh cehennem âteşine setr ve hâ'il ü mâni' olarak azâb-ı nârdan halâsına sebeb olur." demek olup maksad düşmanla mücâhede vü muhârebede lâzım olan her şeylerin hükümleri böyle olarak onları beyânla ve alıp tedârik edenler ve onları isti'mâl edip kullananlar veyâ i'ânede bulunanlara dahi şâmildir. Hulâsa-i kelâm; her kim bulunduğu zamânda muhârebe için her ne îcâb ederse onu yapar veyâ yaptırır veyâ alıp tedârik ederek vaktinde onunla muhârebe eder veyâ muhârebe edeceklere i'âne ve yardımda bulunursa bunların cümlesi hükmen mücâhid olmakla ber-vech-i beyân ecr ü hasenâtta müşârik olurlar.

533 "Bir adamın silahının cennetteki yeri bile dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır." Kaynağı bulunamamıştır.

534 "Kim cihad etmek için bir miğfer edinirse Allah onu bağışlar. O miğfer evinde veya onunla birlikte savaşta olduğunda sahibi için mağfiret diler. Kim bir miğfer edinirse Allah onun yüzünü Kıyâmet günü ağartır. Kim bir zırh edinirse o zırh Kıyâmet günü onun için cehennem ateşine karşı bir örtü olur." Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII, 632.

535 "Kim bir miğfer edinirse Allah onun yüzünü Kıyâmet günü ağartır." Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII, 632.

536 "Kim bir zırh edinirse o zırh Kıyâmet günü onun için cehennem ateşine karşı bir örtü olur." Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII, 632.

Zîrâ beyân olunduğu üzere cihâd, cihâd-ı asgar ve cihâd-ı ekber olarak iki kısım olduğu gibi cihâda lâzım olan esbâb-ı esliha da biri mâddî ve dîğeri ma'nevî olarak iki türlü olup, cihâd-ı asgarda lâzım olan esbâb-ı mâddiyye kılıç, tüfenk, top, gülle, bomba, torpil, **[17b]** donanma, tahte'l-bahir emsâli muhârebe için olan her şey ve bunları yapmak ve tedârik etmek ve hüsn-i isti'mâl ederek kullanmaya şâmildir.

Esbâb-ı ma'neviyye dahi ﴿يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا ﴿إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ﴾[537] اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ﴾[538] âyet-i celîlesi muktezâsınca her hâl ü kârda Cenâb-ı Allâh ve Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin emr ü teblîğ buyurdukları şeylerin cümlesini kabûl ü tasdîk ederek icrâlarında aslâ tekâsülde bulunmamaya ve nehy buyurdukları[nı]n cümlesinden son derece ictinâb edip sakınarak gerek âyât-ı celîlede ve gerek ehâdîs-i şerîfede beyân buyurulan ed'iyye-i me'sûrelere devâm ü mülâzemetle Cenâb-ı Allâh'tan nusret ü mu'âvenet talebinde Hazret-i Peygamber'in ve sâ'ir ekâbir-i evliyâ vü ulemânın kuvve-i kudsiyyelerine tevessül ü ilticâ ederek imdâd ü i'âne niyâz u istirhâmında bulunarak sabr u sebâta çalışmak lâzımdır. Zîrâ ﴿فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ ve ﴿وَمَا النَّصْرُ إِلاَّ مِنْ عِندِ اللَّهِ﴾[539] وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ﴾[540] muktezâlarınca düşmanlara galebe her ne kadar zâhirde beyân olunan esbâb-ı mâddiyye vü ma'neviyyenin hüsn-i isti'mâlleriyle hâsıl ise de, lâkin hakîkatte Cenâb-ı Allâh'ın onların te'sîrlerini yaratıp düşmanlarımızın münhezim ü perîşân ve bizim mansûr u muzaffer olmamızı kasd u irâde buyurmasıyla olup Cenâb-ı Hakk'ın bunları kasd ve dilemesine sebeb de bizim hem esbâb-ı mâddiyye ve hem de esbâb-ı ma'neviyyeye teşebbüs ederek son derece sabr u sebâtla mücâhede vü muhârebede kuvvet ü kudretimizi sarf eylemektir.

---

537 "Eğer siz Allah'a yardım ederseniz (emrini tutar, dinini uygularsanız), O da size yardım eder." Muhammed, 47/7.

538 "Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının, ona yaklaşmaya vesile arayın." Mâ'ide, 5/35.

539 "Yardım ancak Allah katındandır." Enfâl, 8/10.

540 "(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı." Enfâl, 8/17.

Zîrâ tefsîr-i şerîf ve kütüb-i siyerde beyân olunduğu üzere Cenâb-ı Allâh Kur'ân-ı Kerîm'inde ﴿لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ ۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ ۙ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ثُمَّ أَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنزَلَ جُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ﴾[541] **[18a]** buyurmuştur ki ma'nâ-yı şerîfi: "Muhakkak olarak Cenâb-ı Allâh Gazve-i Bedr ve Gazve-i Uhud gibi birçok muhârebe meydânlarında, husûsiyle yevm-i Huneyn'de siz çokluğunuza mağrûr olarak "Biz böyle kuvvetli bir ordu ile elbette düşmana gālib olacağız." diyerek nusret ü galebeyi kendi kuvvet ü kesretinize nisbet ederek muhârebeye mübâşeret ettiğinizde sizin kuvvet ü kesretiniz size aslâ fâ'ide vermeyerek meydân-ı muhârebe o kadar vüs'atiyle berâber size dar gelerek karârı firâra tebdîl ile her biriniz bir tarafa savuşup Hazret-i Peygamber'i yalnız havâss-ı Ashâb'ıyla meydân-ı muhârebede bıraktınız. Sizin böyle hezîmetiniz ve perîşâniyyetinizden sonra Cenâb-ı Allâh sekîne ya'nî nusret ü mu'âvenetle lutf u merhameti Resûl-i Ekrem'i ve sabr u sebât ederek Resûl-i Ekrem yanında kalmış olan Ashâb-ı Kirâm'ı üzerine inzâl buyurup onlara nusret ü mu'âvenet için sizlerin görmediğiniz birçok cünûd-ı melâ'ike irsâl ederek onlar düşmanlarınızın ba'zılarını katl ü i'dâm ve birçoklarını esîr ve bi'l-cümle emvâl ü eşyâlarını sizlere ganîmet olarak bırakarak düşmanlarınızı mahv u perîşân ve Resûl-i Ekrem'ini nusret ü galebe ile mümtâz ü ser-efrâz buyurdu. İşte ber-vech-i beyân sizin ibtidâ münhezim ü perîşân olarak firârlarınız Cenâb-ı Allâh'ı hâtırınızdan çıkarıp galebeyi kendi kesret ü kuvvetinize nisbet ederek mağrûr olmanızın cezâsı olduğu gibi, Cenâb-ı Hakk'ın Resûl-i Ekrem ve sabr u sebâtla Resûl-i Ekrem'i yanında kalan Ashâb-ı Kirâm'ı üzerine inzâl ve irsâl-i melâ'ike ile mağlûb olmuş iken mansûr u muzaffer olmaları da onların sabr [u] sebâtla Hazret-i Peygamber'in Cenâb-ı Hakk'a vâki' olan isti'âne vü istimdâd[ın]a tevessül edip ilticâ eylemelerine mükâfât ve düşmanlarınız ibtidâ gālib olmuşlar iken sonra mağlûb olarak münhezim ü perîşân olmaları da Cenâb-ı Allâh tarafından teblîğ buyurulan âyât-ı beyyinâtı inkâr ederek ihtiyâr ettikleri küfr

541 "Andolsun, Allah birçok yerde ve Huneyn Savaşı gününde size yardım etmiştir. Hani, çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat (bu çokluk) size hiçbir yarar sağlamamış, yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti. Nihayet (bozularak) gerisin geriye dönüp kaçmıştınız. Sonra Allah, Resûlü ile mü'minler üzerine kendi katından güven duygusu ve huzur indirdi. Bir de sizin göremediğiniz ordular indirdi ve inkâr edenlere azap verdi. İşte bu, inkârcıların cezasıdır." Tevbe, 9/25-26.

ü tuğyânın cezâ-yı dünyevîsi olup böyle küfr ü isyân üzere sebât ederek helâk olduklarında mü'ebbed fi'n-nâr olarak cezâ-yı uhrevîleri de âhirette görecekleri derkârdır."

[18b]

Gazve-i Huneyn

Kütüb-i siyerde beyân olunduğu üzre Gazve-i Huneyn Feth-i Mekke'den sonra Kureyş kavminin ekseri Müslümân olarak dîn-i İslâm bir derece dahi kesb-i şevket ü satvet etmekle evvelce Kureyşîlerin tarafdârları bulunan kabâ'il ü aşâyir dahi ba'de'l-feth İslâm'a meyl ü teveccüh ederek dîn-i İslâm her taraftan şân ü şöhrete mâlik olup kabâ'il-i Arab'ın en büyük ve en kuvvetlilerinden bulunan Hevâzin Kabîlesi Resûl-i Ekrem Efendimiz ile muhârebe eylemek üzere beynlerinde ittifâk u ittihâd ederek Tâ'if ile Mekke-i Mükerreme arasında Huneyn denilen vâdîde toplanmaya başladıkları anlaşılmakla, Resûl-i Ekrem Efendimiz levâzım-ı harbiyyesini ikmâl buyurarak mütevekkilen-alallâh on bin kadar Ashâb-ı Kirâm ile cânib-i Huneyn'e azîmet buyurup, ehl-i İslâm'dan ba'zıları ordu-yı hümâyûnun kesret ü kuvvetine bakıp "Bu kadar asker hîçbir vakit mağlûb olmaz." diyerek galebeyi askerin kesret ü kuvvetine nisbet ederek büyük bir hatâda bulundu. Zîrâ ber-vech-i beyân askerin kesret ü kuvveti her ne kadar zâhiren galebenin esbâb-ı mâddiyyesinden ise de hakîkatte nusret ü galebeyi verecek olan Cenâb-ı Allâh olduğunu der-hâtır edemedi. Onun için Cenâb-ı Allâh ﴿خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾[542] muktezâsınca kendisinden başka hîçbir mü'essir bulunmadığını bildirerek Müslümânların i'tikādlarını tashîh u takviye eylemek üzere bu muhârebede ibtidâ Müslümânlara bir hezîmet sûreti gösterip ba'dehû Hazret-i Peygamber'in şefâ'ati üzerine mahzâ inâyet-i İlâhiyye'si olmak üzere asâkir-i İslâmiyye'yi mansûr u muzaffer ve düşmanlarını makhûr u münhezim ve müdemmer buyurdu. Şöyle ki; ibtidâ dağılan asâkir-i İslâmiyye taraf-ı eşref-i Peygamberî'den sâdır olan da'vet üzerine tekrâr toplandıklarında düşman ordusu toplanan İslâm [ordusu] üzerine kemâl-i şiddetle hücûm edip gelmekte iken Hazret-i Haydar-ı Kerrâr ya'nî Hazret-i Alî Efendimiz hemân karşı çıkıp onların bayrakdârlarını katl ü

542 "Allah her şeyin yaratıcısıdır." Zümer, 39/62.

i'dâm ettikte Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri [543]«اَلْآنَ حَمِيَ الْوَطِيسُ» ya'nî "Şimdi fırın kızdı!" buyurup, yerden bir avuç çakıl alıp düşmanların yüzlerine karşı [544]«شَاهَتِ الْوُجُوهُ» diyerek attıkta taraf-ı İlâhî'den imdâd **[19a]** ve i'âne için birtakım melekler gelip düşman askerleri üzerlerine sell-i seyf ederek hücûm ettiklerinde askerleri münhezim ü perîşân olarak karârı firâra tebdîl ve asâkir-i İslâmiyye de onların arkalarına düşüp dilediklerini katl ü i'dâm ve dilediklerini esîr ederek pek çok ganâyime nâ'il olarak oraları da memâlik-i İslâmiyye'ye ilhâk edildi.

İşte bu gazâda dahi cereyân eden hâdise düşmana galebede yalnız esbâb-ı mâddiyye kifâyet etmeyip belki onunla berâber en mü'essir olan sabr u sebâtla esbâb-ı ma'neviyyeye dahi teşebbüsün lüzûmuna bürhân-ı bedîhîdir. Zîrâ mükerreren îzâh olunduğu üzere ﴿وَأَعِدُّوا لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُم﴾ [545] âyet-i celîlesiyle «أَلاَ إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ الرمي الرمي» [546] hadîs-i şerîfi muktezâlarınca düşmana gālib olmak için vaktiyle esbâb-ı mâddiyyeyi tedârik ü ihzâr ederek hüsn-i isti'mâl ile esbâb-ı mâddiyyeye teşebbüsün lüzûmu beyân buyurulduğu gibi, ﴿إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ﴾ [547] ve ﴿وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ اللَّهِ﴾ [548] ﴿فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ﴾ [549] âyet-i celîleleri de esbâb-ı ma'neviyyeye teşebbüsün lüzûmunu ihbâr u ifâde buyurmuşlardır.

Sâhib-i Sa'âdet Efendimiz taraf-ı eşref-i İlâhî'den Medîne-i Münevvere'ye hicrete me'mûr ve kendileri mü'eyyed min-indillâh oldukları hâlde hicret buyurulacağı gece a'dâ-yı dîn hâne-i sa'âdetlerini muhâsara altına aldıkları hâlde Resûl-i Ekrem Efendimiz [550]﴿يسٓ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ﴾ sûre-i celîlesini [551]﴿فَهُمْ لاَ يُبْصِرُونَ﴾ âyet-i celîlesine kadar tilâvet buyurarak yed-i sa'â-

---

543 "Şimdi savaş kızıştı." Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 76; Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, I, 208.

544 "Yüzleri batsın (kara olsun)!" Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 81.

545 "Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Onlarla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı korkutursunuz." Enfâl, 8/60.

546 "Dikkat edin, kuvvet atıcılıktır, atıcılıktır, atıcılıktır!" Müslim, İmâre, 167; Tirmizî, Tefsîrü'l-Kur'ân, 1.

547 "Eğer siz Allah'a yardım ederseniz (emrini tutar, dinini uygularsanız), O da size yardım eder." Muhammed, 47/7.

548 "Yardım ancak Allah katındandır." Enfâl, 8/10.

549 "(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı." Enfâl, 8/17.

550 "*Yâ Sîn*. Hikmet dolu Kur'ân'a andolsun." Yâsîn, 36/1-2.

551 "Artık görmezler." Yâsîn, 36/9.

detlerine bir avuç toprak alıp [552]«شَاهَت الْوُجُوهُ» diyerek üzerlerine atıp hîç-birisinin haberi olmayarak çıkıp semt-i matlûba teşrîf buyurmuşlardır. İşte muhârebelerde ve sâ'ir makāsıd u metâlibin husûlünde dahi böyle esbâb-ı mâddiyye ile berâber esbâb-ı ma'neviyyeye teşebbüs de lâzımdır.

Ve kezâ Bedr Muhârebesi'nde düşman askeri İslâm askerinin üç misli ve mühimmât-ı harbiyyece fevka'l-âde mükemmel olarak asâkir-i İslâmiyye bozulmaya yüz tuttuğu sırada Hazret-i Peygamber Efendimiz [553]«اللّهم لا تخذلني اللّهم انشدك ما وعدتني يا حي يا قيوم» **[19b]** diyerek Cenâb-ı Allâh'tan isti'âne vü istimdâda kıyâmla niyâz u istirhâm ederek, yine mübârek avuçlarına almış olduğu toprağı [554]«شَاهَت الْوُجُوهُ» diyerek düşman tarafına atmasıyla bi-inâyetillâhi Te'âlâ düşman askerleri münhezim ve perîşân ve asâkir-i İslâmiyye'nin mansûr u muzaffer olduğu ﴿فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ﴾[555] âyet-i celîlesiyle ihbâr u beyân buyurulmuştur ki, "Öyle bir avuç toprakla düşmanları sen katletmedin, belki ben katlettim ve zâhiren onlara bir avuç toprağı attığın vakit onları sen münhezim etmedin, belki ben münhezim ettim!" demektir. Ber-vech-i îzâh Gazve-i Uhud ve Hendek ve Tebûk'te nusret ü galebe mahzâ Sâhib-i Sa'âdet Efendimiz ve Ashâb-ı Kirâm hazerâtının ﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾[556] diyerek kuvve-i ma'neviyyesine mülâzemet ve Huneyn Muhârebesi'nde «اللَّهُمَّ لَك الْحَمد وَإِلَيْك المشتكى وَبِك المستغاث وَأَنت الْمُسْتَعَان وَلاَ حول وَلاَ قُوَّة إِلاَّ بِاللَّه» [557] du'âsına tevessül ile gālib olduğu ﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ﴾[558] âyet-i celîlesiyle ihbâr u beyân buyurulmuştur.

---

552 "Yüzleri batsın (kara olsun)!" Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 81.

553 "Allah'ım, beni yüz üstü bırakma! Allah'ım, bana vadettiğini istiyorum! Yâ Hayy, yâ Kayyûm!" Kastallânî, *el-Mevâhib*, I, 214.

554 "Yüzleri batsın (kara olsun)!" Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 81.

555 "(Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı." Enfâl, 8/17.

556 "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir." Âl-i İmrân, 3/173.

557 "Allah'ım, hamd sanadır! Halimi sana arz ediyorum. Yardım seninledir ve yardım eden sensin. Senden başka güç ve kudret sahibi yoktur!" Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, III, 356; Taberânî, *el-Mu'cemü's-Sağîr*, I, 211.

558 "Hani Rabbinizden yardım istiyor, yalvarıyordunuz. O da, 'Ben size art arda bin melekle yardım ediyorum.' diye cevap vermişti." Enfâl, 8/9.

Hadîs-i şerîfte «إذا وقعتم في الأمر العظيم فقولوا: حسبنا الله ونعم الوكيل»[559] buyurulmuştur ki, "Müşkil bir emr-i azîme giriftâr olduğunuzda ﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾[560] diyerek ondan halâs için Cenâb-ı Hak'tan imdâd ü i'âne talebinde bulununuz." demektir. İşte şu içinde bulunduğumuz Harb-i Umûmî'den müşkil emr-i azîm olmayacağı cihetle bu misillü esbâb-ı kudsiyye-i ma'neviyyeye mülâzemet ü müdâvemetle Cenâb-ı Allâh Habîb-i Ekrem'i ve bi'l-umûm Enbiyâ-yı İzâm ve Rusül-i Kirâm ve melâ'ike-i izâm ve evliyâ ve sulehâ-yı fihâm hürmetine ve Arş-ı A'lâ ve azamet-i kibriyâsı hürmetine devletimiz ve milletimize nusret ü muzafferiyyetler ihsân buyurup selâmet ve şân ü şerefle bilâdımızı ma'mûr ve ahâlî vü tebe'amızı mesrûr ve a'dâmızı makhûr u perîşân buyursun.

Muhârebelerde Te'mîn-i Galebe İçin Elzem Olan Ta'lîm ü Ta'allümün Fezâ'ili Hakkında

Hadîs-i şerîfte «تعلمُوا الرَّمْي فَإِن مَا بَين الهدفين رَوْضَة من رياض الْجنَّة»[561] **[20a]** buyurulmuştur ki, "Her türlü âlât-ı harbiyyenin hüsn-i isti'mâlini ve hedefe isâbet için ta'yîn-i mesâfe ve nişân almanın usûlünü ta'lîm edip öğreniniz. Zîrâ iki hedefin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir. Ol bahçelere gezip tenezzüh eylemek isteyenler âlât-ı harbiyyenin hüsn-i isti'mâlinin tevakkuf ettiği her fenni tahsîle çalışsın." demektir.

Dîğer hadîs-i şerîfte «تعلمُوا الرَّمْي وَالْقُرْآن وَخير سَاعَات الْمُؤمن حِين يذكر الله عز وَجل»[562] buyurulmuştur ki, "Atmayı ya'nî esliha-i harbiyyenin hüsn-i isti'mâlini son derece öğrenip mümârese vü meleke hâsıl ediniz ve kezâ Kur'ân-ı Kerîm'i dahi hüsn-i edâ ile tilâvet edip okumayı öğreniniz." Zîrâ remy matlûb olan galebinin en mü'essir esbâb-ı mâddiyyesinden olduğu gibi tilâvet-i Kur'ân da en mü'essir esbâb-ı ma'neviyyesinden olarak mükerreren îzâh olunduğu üzere her türlü metâlib ü makāsıdın husûlünde yalnız esbâb-ı mâddiyyeye veyâ yalnız esbâb-ı ma'neviyyeye teşebbüs kâfî

559 "Büyük bir sıkıntıya düştüğünüzde 'Allah bize yeter, O ne güzel vekildir.' deyiniz." İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VI, 76; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, II, 118.

560 "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir." Âl-i İmrân, 3/173.

561 "Ok atıcılığı öğreniniz. Zira iki hedef arası cennet bahçelerinden bir bahçedir." Deylemî, *el-Firdevs*, II, 43; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 355.

562 "Ok atıcılığını ve Kur'ân okumayı öğreniniz. Zira mü'minin en hayırlı anı Allah'ı zikrettiği vakittir." Deylemî, *el-Firdevs*, II, 43; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 355.

olmayıp belki her ikisine birden teşebbüs lâzımdır. Ehl-i îmânın yaşadığı müddetçe en hayırlı zamânları Cenâb-ı Hakk'ın zikr ü fikriyle meşgûl olduğu zamânlardır. Zîrâ ber-vech-i beyân her maksadın husûlünde hakîkatte mü'essir olan Cenâb-ı Hak'tır. Zîrâ ondan başka yaratacak Hâlık yoktur. Belki her maksadı yaratan ancak Allâh'tır.

Dîğer hadîs-i şerîfte dahi «نعم لهو المؤمن الرمي، ومن تعلم الرمي ثم تركه فقد عصاني»[563] buyurulmuştur ki, "Ehl-i îmânın âlât u edevât-ı harbiyyenin hüsn-i isti'mâlini öğrenerek kesb-i meleke eylemesi için nişân atmak ve kılınç ve kalkan ve ok ve yay gibi şeyler ile eğlenmeleri ne güzel eğlencedir." diyerek âlât-ı harbiyye ve eslihanın hüsn-i isti'mâllerini öğrenmeye teşvîk ü tergîb buyurulduğu gibi, öğrendikten sonra terk ederse kendilerine isyân olduğunu beyânla terkinden tahzîr buyurulmuştur. Onun için ta'biyye-i cüyûşa medârı vardır diyerek mülûk ü hükümdârlar ve ekser kibârlar şatranç ile eğlenirler. Hattâ Ümmü'l-Mü'minîn Hazret-i Âişe-i Sıddîka hazretlerinden mervîdir ki, bir bayram günü siyâh **[20b]** bedevî çocukları sığır derisinden yapılmış olan kalkan ile Mescid-i Resûlullâh'ta oynarlar iken Sâhib-i Sa'âdet Efendimiz perdenin arkasından seyredip Hazret-i Âişe'ye dahi "İster iseniz siz de gelin seyredin." diyerek müsâ'ade buyurmalarına binâ'en ben de seyreder iken, Hazret-i Ömer mescide gelip onları mescidde oynarlar iken gördükte onları men' eylemek için eline bir avuç kum alıp onlara atmak üzere iken Resûl-i Ekrem Efendimiz "Yâ Ömer, değme oynasınlar. Zîrâ kalkan oyunu harb ü cihâda medârdır." buyurmuşlar. Binâ'en-aleyh silâhın hüsn-i isti'mâline yardım ettiği için onların Mescid-i Sa'âdet'te onu oynamalarına müsâ'ade ederek âlât-ı harbiyyenin isti'mâlinde mümârese kesb eylemeye teşvîk buyurmuşlardır. İşte bunun gibi muhârebe-i bahriyyede lüzûmuna binâ'en yüzmeye ve süvârî muhârebelerinde binmeye ya'nî binicilik usûlünü tahsîl edip öğrenmeye teşvîk ü tergîb haklarında pek çok ehâdîs-i şerîfe şeref-sâdır olmuştur.

Dîğer hadîs-i şerîfte «مَا مِنْ رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَرْمِي بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فِي الْعَدُوِّ أَصَابَ أَوْ أَخْطَأَ، إِلاَّ كَانَ أَجْرُ ذَلِكَ السَّهْمِ لَهُ كَعِدْلِ نَسَمَةٍ»[564] buyurulmuştur ki, "Bir

563 "Atıcılık mü'minin en iyi eğlencesidir. Kim atıcılığı öğrenip sonra bırakırsa bana isyan etmiş olur." Ebû Nu'aym el-Isbahânî, *Târîhu Isfahân*, II, 84; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 355.

564 "Allah yolunda ok atan ve attığında isabet eden veya edemeyen bir adam bunun karşılığında bir köle azat etmiş sevabına nail olur." Abd bin Humeyd, *el-Müntehab*, I, 155; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 353.

Müslümân rızâ-yı Bârî uğrunda düşmana bir ok -ve kezâ top ve tüfenk ve bomba ve torpil- atarak mücâhedede bulunsa, attığı şey gerek isâbet eylesin ve gerek isâbet etmeyerek hatâ etse dahi bir köle veyâ câriye âzâd etmek sevâbına müstahak olup" bir köle ve câriye âzâd eden kimse ise cehennem azâbından halâs olarak cennât-ı âliyâta duhûle sebeb olmakla bi'l-cümle mücâhidîn ehl-i cennetlerdir demek lâzım gelir.

Hadîs-i şerîfte «مَنْ تَقَلَّدَ سَيْفًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَلَّدَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وِشَاحَيْنِ مِنَ الْجَنَّةِ لَا تَقُومُ لَهُمَا الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا مِنْ يَوْمِ خَلَقَهَا اللَّهُ إِلَى يَوْمِ يُفْنِيهَا وَصَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلائِكَةُ حَتَّى يَضَعَهُ عَنْهُ وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيُبَاهِي مَلائِكَتَهُ بِسَيْفِ الْغَازِي وَرُمْحِهِ وَسِلاحِهِ وَإِذَا بَاهَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَلائِكَتَهُ بِعَبْدٍ مِنْ عِبَادِهِ لَمْ يُعَذِّبْهُ بَعْدَ ذَلِكَ»[565] buyurulmuştur ki, **[21a]** "Bir gāzî rızâ-yı Bârî uğrunda düşmanla muhârebe vü mücâhede eylemek üzere beline kılıncını ve sâ'ir eslihasını alarak muhârebeye kıyâm eylese Cenâb-ı Allâh cennât-ı âliyâtta ona kemerler ve kordonlar taklîd buyurur ki zînet ü bahâ ve şeref husûsunda dünyâ vü mâ-fîhâ yaratıldıkları vakitten beri ona nazîr olacak hîçbir şey yaratılmamıştır. Cenâb-ı Allâh guzât-ı Müslimîn'in ve mücâhidînin silâhlarıyla meleklere fahr ü mübâhât mu'âmelesinde bulunup, Cenâb-ı Allâh bir kuluyla böyle meleklere mübâhât mu'âmelesinde bulunursa ona ebeden azâb etmez." demektir.

Düşman Hudûdunda Nevbet Beklemenin Fezâ'ili Beyânında

«حَرْسُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مِنْ وَرَاءِ عَوْرَةِ الْمُسْلِمِينَ، مُحْتَسِبًا مِنْ غَيْرِ شَهْرِ رَمَضَانَ أَعْظَمُ أَجْرًا مِنْ عِبَادَةِ مِائَةِ سَنَةٍ صِيَامِهَا وَقِيَامِهَا»[566] buyurulmuştur ki, "Devlet ve milletini ve vatanını düşmanın şerrinden muhâfaza için Ramazân'ın gayrında bir gün nevbet beklemek ecr ü hasenât ve sevâb cihetinden geceleri ibâdât u tâ'âtla kā'im ve gündüzleri savmla dâ'im olarak yüz sene ibâdetten a'zam ve ekser olup" Ramazân'da olursa ecr ü hasenâtının daha ziyâde olacağı derkârdır. Zîrâ savm-ı Ramazân sebeb-i gufrân ve rızâ-yı Rahmân ve duhûl-i cennâttır. Dîğer hadîs-i şerîfte «حَرَسُ لَيْلَةٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى أَفْضَلُ

565 "Kim Allah yolunda kılıcını kuşanırsa Allah Kıyâmet günü cennette ona kuşaklar takar. Dünya yaratıldıktan sonra Kıyâmet kopana kadar o ziynetlerin misli yaratılmamıştır. Kılıcını kınına koyana kadar melekler ona dua ederler. Allah, gazinin kılıcıyla, yayıyla, silahıyla meleklere övünür. Allah bir kulunu meleklere överse bundan sonra ona azap edilmez." Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 338.

566 "Müslümanların namusunu korumak için Ramazan ayı dışında samimiyetle nöbet tutmak, yüz senelik oruç ve namaz ibadetinden sevap olarak daha büyüktür." İbn Mâce, Cihâd, 7; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 328.

«مِنْ أَلْفِ لَيْلَةٍ يُقَامُ لَيْلُهَا وَيُصَامُ نَهَارُهُ»[567] buyurulmuştur ki, "Rızâ-yı Bârî uğrunda devlet ü milleti ve vatanı düşmanın şerrinden muhâfaza için bir gece nevbet beklemek geceleri tâ-be-sabâh ibâdât u tâ'ât ve gündüzleri sâ'im olarak bin geceden efdaldir." Ya'nî bin gece ibâdet ve bin gün orucun sevâbından öyle devlet ü milletinin ve vatanının muhâfazası için bir gece nevbetin sevâbı daha ziyâde demektir.

Denizde Nevbetin Fezâ'ili Beyânında Dahi

«مَنْ حَرَسَ لَيْلَةً عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ كَانَ أَفْضَلَ مِنْ عِبَادَةِ رَجُلٍ فِي أَهْلِهِ أَلْفَ سَنَةٍ، السَّنَةُ ثَلاَثُ مِائَةٍ وَسِتُّونَ يَوْمًا، كُلُّ يَوْمٍ أَلْفُ سَنَةٍ»[568] **[21b]** buyurulmuştur ki, "Deniz kenârında bir gece nevbet beklemek, ehli yanında her günü üç yüz altmış gün olan sene ile bin sene ibâde[t] ü tâ'âtte bulunmaktan efdaldir." Denizde beklemenin sevâbı daha ziyâde olacağı derkârdır. Zîrâ «أفضل الأعمال أحمزها»[569] muktezâsınca müşkil olan amelin sevâbı kolay olan amelin sevâbından çoktur. İşte bunun için dîğer hadîs-i şerîfte «أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِلَيْلَةٍ أَفْضَلَ مِنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ؟ حَارِسٌ حَرَسَ فِي أَرْضِ خَوْفٍ لَعَلَّهُ أَنْ لاَ يَرْجِعَ إِلَى أَهْلِهِ»[570] buyurulmuştur ki, "Size bin geceden efdal olan Leyle-i Kadr'den efdal bir geceden haber vereyim mi? Bir nevbetçinin ehline avdet eylemesi me'mûl olmayan korkulu bir yerde nevbet beklediği gecedir." Ya'nî dâr-ı harbde düşman karşısında nevbetçinin nevbet beklediği gece demektir. Veyâ böyle bir gecede düşman üzerine baskın yaparak muhârebe vü mücâhede edilen gecenin sevâb ü ecr ve hasenâtlarını kıyâs etmeli.

---

567 "Allah yolunda bir gecelik nöbet tutmak bin gecelik ibadet ve gündüzünde oruç tutmaktan daha hayırlıdır." Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, I, 61; Beyhakî, *Şu'abü'l-Îmân*, VI, 98.

568 "Allah yolunda denizde bir gecelik nöbet, kişinin ailesinin yanında bin senelik ibadetten daha hayırlıdır. Bir sene üç yüz altmış gündür ve her gün bin senedir." Ebû Ya'lâ, *Müsned*, VII, 267; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 297.

569 "Amellerin en faziletlisi meşakkatli olandır." İbn Huzeyme, *es-Sahîh*, II, 261.

570 "Size Kadir Gecesi'nden daha faziletli bir geceyi haber vereyim mi? Nöbetçinin korkulu bir yerde ailesine dönmeyecek endişesiyle nöbet tutmasıdır." Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 90; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, IX, 251.

Düşman Hudûdunda Kol Beklemenin Fezâ'ili Hakkında

«لَأَنْ أَحْرُسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ مُرَابِطًا مِنْ وَرَاءِ بَيْضَةِ الْمُسْلِمِينَ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ تُصِيبَنِي لَيْلَةُ الْقَدْرِ فِي أَحَدِ الْمَسْجِدَيْنِ: الْمَدِينَةِ، أَوْ بَيْتِ الْمَقْدِسِ»[571] buyurulmuştur ki, "Memâlik-i İslâmiyye'nin müntehâsında düşman hudûdunda murâbıt olarak üç gece nevbet beklemek, bana Mescid-i Medîne veyâ Mescid-i Aksâ'da bin aydan[572] efdal olan Leyle-i Kadr'e isâbet ederek ondaki ibâdetlerden daha ehabb ü efdal[dir.]" demektir.

Dîğer hadîs-i şerîfte «مَنْ رَابَطَ لَيْلَةً حَارِسًا مِنْ وَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ خَلْفَهُ مِمَّنْ صَامَ وَصَلَّى»[573] buyurulmuştur ki, "Bir kimse ehl-i İslâm'ın mâlını ve cânını muhâfaza için onların arkalarında ya'nî düşman hudûdunda bir gece nevbet beklese, onun sevâbı onların arkalarında onlara halef olarak namâz kılıp oruç tutan kimselerin sevâblarının misli ecr ü sevâb ol nevbet bekleyen kimseye de verilir."

[22a]

Dîğer hadîs-i şerîfte «لَيَبْعَثَنَّ اللَّهُ أَقْوَامًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَتَلَأْلَأُ وُجُوهُهُمْ يَمُرُّونَ بِالنَّاسِ كَهَيْئَةِ الرِّيحِ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ» فَقِيلَ: مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «أُولَئِكَ قَوْمٌ أَدْرَكَهُمُ الْمَوْتُ وَهُمْ فِي الرِّبَاطِ»[574] buyurulmuştur ki, Peygamberimiz sallallâhu aleyhi ve sellem Efendimiz hazretleri "Kıyâmet gününde Cenâb-ı Allâh bir kavm ba's edip gönderir ki yüzleri güneş gibi parlayarak rüzgâr gibi mahşer yerinde bulunan nâsa uğrayıp bilâ-hesâb velâ-azâb cennât-ı âliyâta giderler." buyurdukta Ashâb-ı Kirâm hazerâtı "Kimdir onlar yâ Resûlallâh?" diye su'âl ettiklerinde "Vatanlarını ve milletlerini muhâfaza için düşman hudûdunda nevbet bekler iken vefât edenlerdir." buyurmuş. Hulâsa-i kelâm; dîn ü devlet ve millet ve vatan uğrunda mâlını ve cânını fedâ ederek her türlü vezâ'if-i askeriyyelerini bi-hakkın îfâya çalışan mücâhidlerin indallâh nâ'il

571 "Müslümanların müdafaası için sınır boylarında üç gece nöbet tutmak, bana Medîne ve Beyt-i Makdis'teki iki mescidden birinde Kadir Gecesi'ne tesadüf etmemden daha hayırlıdır." Beyhakî, *Şu'abü'l-Îmân*, VI, 144; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 328.

572 [Metinde sehven "geceden" şeklinde yazılmıştır.]

573 "Kim bir gece Müslümanların hududunda nöbet tutarsa ona geriden kalanların orucu ve namazının bir misli sevap verilir." Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, VIII, 90; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 324.

574 "Allah Kıyâmet gününde yüzleri ışıldayan bir topluluk diriltecektir. İnsanların arasından rüzgâr gibi geçerek hesaba çekilmeden cennete gireceklerdir." 'Bunlar kimdir ey Allah'ın Resûlü?' denilince şöyle buyurdu: "Bunlar ribatta nöbet tutarken kendilerine ölüm gelenlerdir." Ukaylî, *ed-Du'afâ*, I, 51.

olacakları eltâf-ı İlâhiyye haklarında vârid olan tebşîrât o kadar çoktur ki cümlesini yazmak cildler ile kitâblar teşkîl eder. Bizim bu kitâbda beyân ettiğimiz denizden bir katre ve güneşten bir zerre olup zikrettiğimiz ehâdîs-i şerîfenin cümlesi ehâdîs-i sahîhadan olarak senedleri *Nusretü'l-Cünûd ve Uhdetüş-Şühûd* emsâli kütüb-i siyerde mezkûr ve musarrahlardır.

Cihâd İçin Hayvân ve Sâ'ir Levâzım-ı Harbiyye Tedârik Edip Hâzırlamanın Fezâ'ili Hakkında

Ber-vech-i beyân Kur'ân-ı Kerîm'de ﴿وَأَعِدُّوا لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ﴾[575] buyurulmuştur ki, "Kādir olduğunuz derece dîn ü devletinizi ve vatanınızı a'dâ-yı dînin şerlerinden muhâfaza için onlar ile muhârebe vü mücâhedenin tevakkuf ettiği bi'l-cümle levâzım-ı harbiyyeyi vaktiyle yapıp ve yaptırıp tedârik ve ihzâr ederek onları depolarda hüsn-i muhâfaza ve îcâb ettiği vakit hüsn-i isti'mâllerini öğrenip ve öğretmeye çalışınız ki onlar ile Allâh'ın ve kendinizin düşmanlarınızı irhâb u ihâfe ederek korkutunuz ki mâllarınıza ve cânlarınıza te'addî vü tecâvüze cesâretle **[22b]** kıyâm edemesinler. Ve ettikleri takdîrde inâyet-i İlâhiyye ve kuvvet-i kudsiyye-i rûhâniyyet-i Hazret-i Peygamberiyye ile mukābele vü mücâhedede sabr u sebât ederek onları mahv u perîşân edip emvâl ve memleketlerini iğtinâm ederek kesb-i kudret ve yesâr edersiniz." demektir.

Zîrâ vaktiyle toplar ve tüfenkler ve kılınçlar ve bombalar ve torpiller ve donanmalar ve tahte'l-bahirler ve tayyâreler ve bunlara lâzım olan sâ'ir şeyler ve hayvânlar ve arabalar ve şimendiferler ve otomobiller ve güzel şoseler gibi serî'u's-seyr esbâb-ı nakliyyeler ve telgraflar ve telefonlar gibi esbâb-ı muhâbereler ve bi'l-cümle âlât u edevât-ı harbiyye ve mühimmât-ı sâ'ireyi kendimiz yapıp ve yaptırarak [ve] ihzâr ederek kuvve-i harbiyyemiz mükemmel olduğu gibi, bunların hüsn-i isti'mâllerine de vâkıf olarak gerek zâbitlerimiz ve gerek askerlerimiz fünûn-ı askeriyye ve harbiyyeye vâkıf olarak bunların hüsn-i isti'mâllerine de vukūf-ı kâmileleri olarak mâ-fevklerine itâ'at ü inkıyâdla yek-dîğerleriyle müttehid ü müttefik ol-

575 "Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Onlarla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı korkutursunuz." Enfâl, 8/60.

duğu düşmanlara ma'lûm oldukta elbette mâlımıza ve cânımıza te'addî vü tecâvüze kıyâm ve idâremize müdâhaleye cesâret edemezler. İşte belki vaktiyle devr-i istîlâmızda yaptıkları gibi bi'l-cümle menâfi'-i düveliyye haklarında verilecek karârlarda bizim de re'yimize mürâca'at ederek hukūkumuzu muhâfazaya mecbûr olurlar. İşte bunun için âyet-i celîlede de ﴿وَأَعِدُّوا لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ﴾[576] buyurulduğu gibi hadîs-i şerîfte dahi «من حبس فرسا لان يغزو به فله ثواب مقدار ما يشرب ويأكل ويستن»[577] buyurulmuştur ki, "Bir kimse mâlını ve cânını muhâfaza için düşmanla fî-sebîlillâh cihâd kasdıyla bir at beslese, ol kimsenin defter-i a'mâline ol hayvânın yediği yem ve saman ve çayır ve sâ'ire ve içtiği sular ve gübreleri ve masârif-i sâ'iresi mikdârı hasenât yazılır." demek olup, bu vechile hükm-i mes'elede tedârik edilip hıfz ve ihzâr edilen bi'l-cümle levâzım-ı harbiyye de beslenen at hükmünde olarak **[23a]** her birisi bedelinde defter-i a'mâlimize ecr ü hasenâtlar yazılır. Zîrâ bir işten maksad her ne ise hüküm ona göre olup, bunların cümlesiyle maksad ise mâlımızı ve cânımızı düşmanın şerlerinden muhâfaza için rızâ-yı Bârî uğrunda a'dâ-yı dînle muhârebe vü mücâhede olup bunun husûlünde ise tevakkuf eylediği esbâb-ı lâzımenin cümlesi birdir.

Yine dîğer hadîs-i şerîfte «ما من امرئ مسلم يربط فرسا في سبيل الله إلا يكتب الله له بكل حبة توافيه حسنة ويحط عنه بكل حبة سيئة وكان له بكل شعرة حسنة»[578] buyurulmuştur ki, "Bir Müslim rızâ-yı Bârî uğrunda düşmanlar ile muhârebe vü mücâhede için tavlasına bir at bağlayıp beslemiş olsa ve kezâ sâ'ir levâzım-ı harbiyyeyi tedârik edip hâzırlasa, beheme[hâl] ol kimsenin defter-i a'mâline ol hayvâna sarf ettiği şeylerden her biri bedelinde hasene yazılıp ve günâhları hatt u tenzîl edilerek afv u mağfiret olunur. Ve her tüyleri bedelinde veyâ yemiş olduğu arpaların taneleri bedelinde nice hasenât yazılıp günâhları bağışlanır." Levâzım-ı sâ'irenin tedârik edilerek ihzârlarının hükümleri de böyledir. İşte bu kasdile beslenilen hayvânlara sarf olunan

576 "Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Onlarla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı korkutursunuz." Enfâl, 8/60.

577 "Kim Allah yolunda savaşmak için bir at beslerse o hayvanın yedikleri, içtikleri ve masrafları miktarı sevap kazanır." Bu lafızla hadis bulunamamıştır. Ancak farklı lafızlarla benzer manaya işaret eden hadisler için bkz. Buhârî, Cihâd, 45.

578 "Allah yolunda cihad için bir at besleyen kimseye Allah, o hayvana sarf ettiği her bir tane için bir iyilik yazar ve bir kötülüğünü siler. O hayvanın her tüyü için ona bir iyilik vardır." Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 333.

şeyler hakkında dahi [579]«مَثَلُ الْمُنْفِقِ عَلَى الْخَيْلِ كَالْمُنْفِقِ بِالصَّدَقَةِ» buyurulmuştur ki, ber-vech-i beyân "Düşmanlar ile mücâhede vü muhârebe için beslenilen her hayvâna yem ve saman ve çayır emsâliyle infâk u i'âşede bulunan kimsenin hâl ü şânı ve nazîri rızâ-yı Bârî için muhtâc olan ebnâ-yı cinsine sadaka ile te'âvün ü tenâsurda bulunan kimsenin hâl ü şânı ve nazîri gibi olup bu misillü infâkın misli ise ﴿كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ﴾[580] muktezâsınca yedi yüz ve daha ziyâde misliyle ecr ü mesûbâtla mükâfât buyurulacağı taraf-ı İlâhî'den mev'ûd ü mübeşşer olup Cenâb-ı Allâh'ın va'dinde ise hulf câ'iz olmadığı cihetle vukū'u muhakkaktır.

[23b] Dîğer hadîs-i şerîfte [581]«من ربط ناقة فوق ناقة وجبت له الجنة» buyurulmuştur ki, "Rızâ-yı Bârî uğrunda cihâd veyâ mücâhidîne i'âne ve yardımda bulunmak için bir hayvânı var iken dîğer hayvânlar dahi tedârik edip hâzırlayan kimseleri cennât-ı âliyâtta taltîf tefaddulen vâcib kılınmıştır." Zîrâ Cenâb-ı Allâh kullarının hayrât ü hasenâtları bedelinde ﴿كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ﴾[582] muktezâsınca iltizâm-ı mâ lâ-yelzem kabîlinden olarak tefaddulen ez'âf-ı muzâ'afeyle taltîfi iltizâm buyurmuştur. Ve illâ Cenâb-ı Allâh Mâlikü'l-Mülk olarak cemî'-i eşyâ kendi mülkü olmakla hîçbir şey kendisine vâcib olmaz.

Dîğer hadîs-i şerîfte dahi «مَنِ احْتَبَسَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِيمَانًا بِاللَّهِ وَتَصْدِيقًا بِوَعْدِهِ، فَإِنَّ شِبَعَهُ وَرِيَّهُ وَرَوْثَهُ وَبَوْلَهُ فِي مِيزَانِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»[583] buyurulmuştur ki, "Bir kimse rızâ-yı Bârî uğrunda kullanılmak için Cenâb-ı Hakk'a îmânen ve bu bâbda beyân olunan eltâf-ı İlâhiyye ve ecr-i mesûbâtla taltîf buyuracağı hakkındaki va'd-i İlâhî'sini tasdîkan bir at ya'nî mutlakā bir hayvân (ve kezâ gemiler ve kayıklar ve vapurlar ve şimendifer ve otomobiller gibi esbâb-ı nakliyye tedârik edip hâzırlamış) olsa, ol hayvânın yedikleri ve içtikleri ve ifrâz edip çıkardığı bevlleri ve gübreleri ve kezâ dîğerlerine vukū' bulan sarfiyâtı yevm-i Kıyâmet'te defter-i hasenâtına vaz' olunarak

579 "Bir at beslemek için harcanan iaşe, sadaka infak etmek gibidir." Ebû Dâvûd, Libâs, 26; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI, 535.

580 "Yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir." Bakara, 2/261.

581 "Savaşa hazırlık için bir bineğinin yanında bir binek daha besleyen kişiye cennet vacip olur." Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 105; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 324.

582 "Rabbiniz kendi üzerine rahmeti (merhameti) yazdı." En'âm, 6/54.

583 "Kim, Allah yolunda cihad kasdıyla inanarak ve Allah'ın vaadini de tasdik ederek at bağlayıp beslerse, o atın yediği, içtiği, idrarı ve dışkısı onun Kıyâmet günü sevap hanesine konulur." Buhârî, Cihâd, 45; Nesâ'î, el-Hayl, 11.

﴿فَأَمَّا مَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ﴾[584] muktezâsınca cennât-ı âliyâtta kendisinin râzı olacağı vechile îş ü işret ve zevk u safâlar ile taltîf olunur."

Mücâhidîn ü Guzâta Verilen Her Türlü İ'ânelerin Fezâ'ili Beyânında

Kur'ân-ı Kerîm'de mutlakā insânların yek-dîğerlerine mu'âvenet ve muzâheretle yardımda bulunmaları hakkında ﴿تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۖ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾[585] buyurulmuştur ki, **[24a]** "Rızâ-yı Bârî uğrunda birr ü takvâ üzere ya'nî her hâl ü kârda her biriniz yek-dîğerinize te'âvün ü tenâsur ya'nî mu'âvenet ve muzâherette bulunup hilâf-ı Şer' olan ism ü udvân ve zulm ü tuğyân üzere mu'âvenet ü muzâherette bulunmayınız." Ya'nî "Rızâ-yı İlâhî için hayrât ü hasenâta çalışınız, zinhâr gazab-ı İlâhî'ye sebeb olan ism ü udvân ve zulm ü tuğyânda bulunmaktan ihtirâz edip sakınınız." demek olup, hayrât ü hasenâtın en mühimmi rızâ-yı Bârî uğrunda cihâd olmakla, cihâdla cân verip şân almak yolunda te'âvün ü tenâsurda bulunarak mücâhidîne yardımla i'âne daha hayırlıdır. Husûsiyle böyle içinde bulunduğumuz Cihân Harbi'nde gerek düşmanlarımız ile muhârebe vü mukātele ve gerek askerlerimize ve gerek bu harb sebebiyle bî-kes ü bî-vâye kalan dul kadınlar ve öksüz kalmış yetîm ve yetîme çocuklar ve aç bî-ilâc kalarak ebnâ-yı cinsinden isti'âne vü istimdâda çalışan bî-çârelere te'âvün ü tenâsur kādir olanlara beş vakit namâz gibi farz olmakla terk ü ihmâlde bulunan ashâb-ı yesâr u iktidârlar indallâh mes'ûl ü mu'âteb olacakları gibi bi-hakkın îfâya çalışanlar da pek büyük ecr ü mesûbâtlara nâ'il olacakları derkârdır. İşte bunun için dîğer âyet-i celîlede ﴿وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ﴾[586] buyurulmuştur ki, "Her ne ile olursa guzât-ı Müslimîn ve asâkir-i İslâmiyye'ye ve sâ'ir muhtâcîn ü bî-çârelere Allâh için infâk u i'ânede bulunur iseniz onun bedelinde hesâbsız ecr ü hasenâtla sevâbları îfâ vü ihsân olunup, bu bâbda vâki' olan hayrât ü hasenâtınızın mükâfâtında noksânla aslâ zulm ü te'addî olunmazsınız."

---

584 "İşte o vakit, kimin tartıları ağır gelmişse artık o, hoşnut olacağı bir hayat içinde olacaktır." Kâri'a, 101/6-7.

585 "İyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın." Mâ'ide, 5/2.

586 "Hayır olarak her ne harcarsanız -hiç hakkınız yenmeden- karşılığı size tastamam ödenir." Bakara, 2/272.

demektir. Zîrâ [587]﴿مَن جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا﴾ âyet-i celîlesi muktezâsınca ekalli on misli ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ﴾[588] muktezâsınca hayrât ü hasenât bedelinde yedi yüz misline, belki [589]﴿وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ muktezâsınca ez'âf-ı muzâ'afeyle daha ziyâde ecr ü hasenâtla mükâfât **[24b]** buyurulacağı eltâf-ı İlâhiyye'den mev'ûd olarak muhakkaku'l-vukū'lardır.

Ber-vech-i beyân âyet-i celîlede ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ﴾[590] buyurulmuştur ki, "Cenâb-ı Allâh lutfen ve tefaddulen mü'minlerden cennât-ı âliyâtta hâtır u hayâle gelmedik nice eltâf-ı İlâhiyye'siyle taltîf eylemek üzere cânlarını ve mâllarını dünyâda iştirâ buyurup almıştır." Ya'nî rızâ-yı İlâhî'si uğrunda dünyâda iken mâlını ve cânını fedâ ederek dînini ve devlet ü vatanını düşmanların şerlerinden muhâfaza eylemek için düşmanlarıyla muhârebe vü mücâhede ve sâ'ir a'mâl-i sâlihada bulunanlara bunlar bedelinde âhirette cennât-ı âliyât ve cennât-ı âliyâtta nice eltâf-ı İlâhiyye'siyle taltîf buyuracağı mev'ûddur. [591]﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ﴾ muktezâsınca Cenâb-ı Allâh ise aslâ ve kat'â va'dinde hulf etmeyerek infâz buyuracaktır. Binâ'en-aleyh dîn ü devlet uğrunda mâlını ve cânını fedâ edenlere ve bunların kendilerine ve evlâd ve â'ilelerine imdâd ü i'âne vü infâkla mu'âvenette bulunanlara âhirette mev'ûd olan ecr ü hasenâtın dünyâda takdîr ü tasavvuru idrâk-i beşerden hâricdir. İşte bu sebebe binâ'en hadîs-i şerîfte [592]«ان الاعانة للغازي والمجاهدين من اسباب البركة والغنا وذلك مجرب» buyurulmuştur ki, "Dîn ü devlet ve vatanı uğrunda mâlını ve cânını fedâ ederek düşmanlar ile gazâ vü cihâd eden gāzîlere ve mücâhidlere ve onların muhtâc olan efrâd ü â'ilelerine i'âne ve yardımda bulunmak emvâl ü evlâdda berekât ve servet ü gınâya sebeb olduğu ehli ve erbâbı taraflarından tecrübe olunmuştur." [593]﴿مَن جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا﴾ Zîrâ ber-vech-i îzâh ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ

587 "Kim bir iyilik yaparsa ona on katı vardır." En'âm, 6/160.

588 "Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir." Bakara, 2/261.

589 "Allah dilediğine kat kat verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir." Bakara, 2/261.

590 "Şüphesiz Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır." Tevbe, 9/111.

591 "Şüphesiz Allah vaadinden dönmez." Âl-i İmrân, 3/9.

592 "Gazi ve mücahidlere yardımda bulunmak bereket ve zenginlik vesilesidir. Bu da tecrübe ile sabittir." Kaynağı bulunamamıştır.

593 "Kim bir iyilik yaparsa ona on katı vardır." En'âm, 6/160.

فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾[594] **[25a]** muktezâsınca ekserîsi nâ-mütenâhî mislini i'tâ vü ihsânla mükâfât buyurulacakları va'd buyurulmuştur.

Hadîs-i şerîfte «فمن جهز غازيا ولو بسلك ابرة غفر الله ما تقدم من ذنبه وما تأخر ومن جهز غازيا ولو بدرهم أعطاه الله سبعين درجة في الجنة من الدر والياقوت»[595] buyurulmuştur ki, "Ey ehl-i îmân! Mâlınız ve cânınız ve va'z u nasîhat ve teşvîk ü tergîb ederek lisânlarınız ile müşriklere ya'nî din ü devlet ve vatanlarınızın düşmanlarına mâlınız ve cânınızı fedâ ederek mücâhede vü muhârebe ediniz. Sizden biriniz meselâ söküğünü ve yırtığını dikmek ve yamamak için bir iğneye bir sap iplik geçirivererek veyâ bir dirhem para ve emsâlini vererek bir gāzîyi techîz ü i'âne ve yardımda bulunsa Cenâb-ı Allâh onun bedelinde sizin geçmiş ve gelecek günâhlarınızı afv u mağfiret ederek cennât-ı âliyâtta yetmiş dereceden yedi yüz derece belki daha pek çok ziyâde inciler ve yâkūtlar ile müzeyyen derece köşkler ve sarâylar ve envâ'-ı zînetler ihsânıyla mükâfât buyuracak." demektir. Guzât u mücâhidînin evlâd ü â'ilesine i'âne ve yardım da onlara i'âne ve yardım olmakla onların evlâd ü â'ilelerine i'âne ve yardımda bulunanlara da böyle ecr ü hasenâtla mükâfâtlar olunacağı beyândan müstağnîdir.

Yine askerlere i'ânenin fazîletlerini beyânda «مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا حَتَّى يَسْتَقِلَّ [بِجَهَازِهِ] كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ حتى يموت أو يرجع»[597] buyurulmuştur ki, "Bir kimse rızâ-yı Bârî uğrunda dîn ü devletini düşmanların şerlerinden muhâfaza için onlar ile muhârebe vü mücâhede eylemek üzere bi'l-cümle levâzımını ta'ahhüd ve iltizâm ederek bir mücâhid ya'nî asker göndermiş olsa, ol askerin defter-i a'mâline yazılacak olan fezâ'il-i cihâdın bir misli de ol asker muhârebeden avdet edene veyâ vefât edene kadar onu gönderen kimsenin

---

594 "Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir." Bakara, 2/261.

595 "Kim bir gaziyi iğneye iplik geçirmek kadar bile olsa teçhiz ederse onun yaptığı ve yapacağı günahları bağışlanır. Kim bir dirhem bile olsa bir gaziye teçhiz için harcama yaparsa Allah ona cennette inci ve yakuttan yetmiş derece mislini verir." Kaynağı bulunamamıştır.

596 "Müşriklerle mallarınız, canlarınız ve dillerinizle mücadele ediniz." Ebû Dâvûd, Cihâd, 18. [Müellif sehven bu hadîs-i şerîf ile bir önceki hadîs-i şerîfi tek bir hadîs gibi birlikte yazmıştır.]

597 "Kim bir gaziyi teçhiz ederse (o gazi) o teçhizattan sıyrılana kadar, ölünceye veya dönünceye kadar kazandığı sevabın bir misli kendisine de verilir." Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id*, V, 284.

defter-i a'mâline de **[25b]** yazılır." Zîrâ «مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي أَهْلِهِ، فَقَدْ غَزَا»[598] hadîs-i şerîfi muktezâsınca vatanında ehl ü â'ilesi yanlarında bulunduğu hâlde bir gāzîye i'âne ve yardımda bulunarak ihtiyâc ü levâzımını tedârik edip veren de hükmen gāzî vü mücâhid olmakla onun nâ'il olduğu fezâ'il-i cihâda ona i'âne ederek gönderen[in] de nâ'il olacağı derkârdır.

Guzât-ı Müslimîn'e Hürmet ve Ri'âyetin Fezâ'ili ve Onlara Ezâ vü Cefânın Cezâsını Beyânda

«من لم يعرف حرمة الغازي فهو منافق، ومن أبغض غازيا فقد أبغضني، ومن أبغضني فقد بريء من الإسلام، ومن آذى غازيا فقد آذاني، ومن آذاني فقد حرم الله عليه الجنة ومأواه النار»[599] buyurulmuştur ki, "Devlet ü millet ve vatanı uğrunda düşmanlarımız ile muhârebe vü mücâhede eden gāzîlerimizin hürmet ü şereflerini takdîr ederek haklarında lâzım gelen hürmet ü ri'âyette kusûr edenler zâhiren Müslümân zannolunurlar ise de hakîkaten kâfir olarak münâfık olup ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا﴾[600] muktezâsınca cehennemin alt tabakasında mu'azzeb olarak ondan halâs için şefâ'at edecek hîçbir kimse bulunmayacaktır. Gāzîlere ve evlâd ü â'ilelerine buğz u adâvet edenler Hazret-i Peygamber'e buğz [ve] adâvet eylemiş olup Hazret-i Peygamber'e buğz u adâvet edenler ise ne'ûzü billâhi Te'âlâ dâ'ire-i münci'e-i İslâmiyet'ten hâric olarak muhalledün fi'n-nâr olup, gāzîlere ezâ vü cefâ edenler Hazret-i Peygamber Efendimiz'e ezâ vü cefâ eylemiş olup Hazret-i Peygamber Efendimiz'e ezâ vü cefâ edenlere ise cennât-ı âliyât harâm olarak cehennemde müstahakk-ı azâb olur.

---

598 "Kim ailesinin yanında bulunsa bile bir gaziyi teçhiz ederse gaza etmiş gibi ecir kazanır." Müslim, İmâre, 136; Tirmizî, Fedâ'ilü'l-Cihâd, 6.

599 "Kim gazinin saygınlığını tanımazsa o münafıktır. Kim gaziye kin beslerse beni de kızdırmış olur. Kim de beni kızdırırsa İslâm'dan uzak olmuş olur. Kim gaziye eziyet ederse bana da eziyet etmiş olur. Bana eziyet edene de Allah cennetini haram kılar ve onun yeri ateştir." Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, IV, 313.

600 "Şüphesiz ki münafıklar, cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar. Onlara hiçbir yardımcı da bulamazsın." Nisâ, 4/145.

Guzât-ı Müslimîn'in Â'ilelerine İ'âne ve Hürmetin Fezâ'ili Haklarında

«من جهز غازيا في سبيل الله فله أجره ومن خلف غازيا في سبيل الله في أهله بخير وأنفق له فله مثل أجره ومن حفظ أهل غاز وأولاده حفظه الله تعالى يوم القيامة من أهوالها وأظله الله تحت عرشه وجعله جار نبيه في الجنة»[601] **[26a]** buyurulmuştur ki, "Mücâhededе bulunmak üzere bir gāzînin levâzımını tedârik edip vererek bir gāzîyi techîz eden kimse de gāzî vü mücâhid olarak cihâd fezâ'iline nâ'il olacağı gibi, bir gāzînin vatanında bırakmış olduğu evlâd ü â'ilesine i'âne ve yardımda bulunarak muhtâc oldukları şeyleri tedârik edip muhâfaza ve himâye eylemekte ol gāzîye halef olsa Cenâb-ı Allâh onu Kıyâmet gününün dehşetinden hıfz u himâye buyurup ehl-i mahşer cehennem âteşinin karşısında yanıp erimekteler iken Cenâb-ı Allâh onu Arş-ı A'lâ gölgesinde i'zâz ü ikrâm ederek cennât-ı âliyâtta Hazret-i Peygamber'e komşu olmak şerefiyle müşerref buyurmakla mükâfât-ı azîme buyurur." Hulâsa-i kelâm; düşmanla muhârebe vü mücâhede eşref-i ibâdât ve es'ad-ı hayrât ü hasenât olduğu cihetle mücâhidîn [ü] guzât dahi gerek dünyâda ve gerek ukbâda cümleden mümtâz ü ser-efrâz olarak ber-vech-i îzâh cennât-ı âliyâtın en âlî derecelerinde hâtır u hayâle gelmedik nice eltâf-ı İlâhiyye ile taltîf ü ikrâmlara nâ'il olacakları gibi bu yolda onlara ve onların evlâd ü â'ilelerine i'âne ve yardımda bulunarak hürmet ü ri'âyet edenler de hükmen mücâhid olarak onların nâ'il oldukları eltâf-ı İlâhiyye'ye onlar da nâ'il olarak mazhar-ı lutf-ı İlâhî olacakları pek çok âyât-ı celîle ve ehâdîs-i şerîfe ile tebşîr buyurularak ihbâr u beyân olunmuştur.

Gazve-i Bedr

Cihâdın en efdal ve en eşrefi olan Gazve-i Bedr iki def'a olup biri Bedr-i Kübrâ'dır -ve Bedr-i Ûlâ'dır- ki 32. sahîfede beyân olunmuştu; ikincisi Bedr-i Suğrâ'dır ki ber-vech-i beyân Gazve-i Uhud'da Ashâb-ı Kirâm hazerâtından ba'zıları Serdâr-ı Ekrem-i cünûd-ı Kibriyâ Efendimiz hazretlerinin re'ylerine müdâhalede **[26b]** bulunmalarının cezâsını görüp de ba'demâ ondan ihtirâz eylemeleri hikmet-i celîlesine binâ'en asâkir-i İslâ-

601 "Kim bir gaziyi Allah rızası için teçhiz ederse aynı ecre nail olur. Kim bir gazinin geride bıraktıklarına iyi davranır ve onlara infak ederse gazinin ecrinin bir mislini alır. Kim bir gazinin ehlini ve evladını muhafaza ederse Allah da onu Kıyâmet gününün meşakkatinden muhafaza buyurur, Arş'ının gölgesinde gölgelendirir ve cennette Peygamberi'ne komşu eyler." Kaynağı bulunamamıştır.

miyye ibtidâ mağlûb olarak karârı firâra tebdîl ile dağılmaya başladıkları sırada Hazret-i Peygamber Efendimiz Cenâb-ı Hak'tan isti'âne vü istimdâdda bulunarak düşman gālib olmuş iken ﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾[602] muktezâsınca Cenâb-ı Allâh düşmanların kalblerine havf u dehşet ilkā buyurup muhârebeye nihâyet vererek savuşup gidecekleri sırada onların kumandanları bulunan Ebû Süfyân "Gelecek sene sizinle yine Bedr'de muhârebe eylemek üzere buluşalım." diye çağırdığı vakit Fahr-i Âlem Efendimiz hazretleri tarafından "İnşâ'allâh deyiniz!" diyerek karâr-ı kabûl verilmiş idi. Nihâyet ertesi sene ol vakit takarrüb ettikte Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri Ashâb-ı Kirâm'ıyla cânib-i Bedr'e dehşet-efzâ-yı iclâl ve i'zâz-ı azîmet buyurup Ebû Süfyân dahi ashâb-ı dalâlet-nisâb olan müşrikîn-i Kureyş ve sâ'ireden teşkîl ettiği asâkir-i menhûseleriyle Mekke'den çıkıp Merrü'z-Zahrân nâm nâhiyeye geldiklerinde mehâbet-i Seyyidü'l-Enâm ve şecâ'at [ü] besâlet-i asker-i İslâm kalblerine havf u dehşet ilkā ederek kaht u galâ ve kıllet-i erzâk bahânesiyle bilâ-muhârebe münhezimen avdet ederek Mekke'ye vâsıl olduklarında ehl-i Mekke tarafından istihkār u istihzâya kıyâmla bunlara "Ceyşü's-sevîk" tesmiye eylemişler. Ya'nî "Siz Müslümânlar ile kıtâle[603] gitmediniz, belki birkaç gün bu bahâne ile sevîk içmek için gidip geldiniz." diyerek eğlenmişler. Sâhib-i Sa'âdet Efendimiz hazretleri ise Ashâb-ı Kirâm-ı zevi'l-ihtirâmlarıyla bir hafta kadar düşmanlarının vürûdlarına muntazır olarak Ashâb-ı Kirâm oraya toplanmış olan efrâd-ı kabâ'il ile alış veriş yaparak bir haylî ticâret edip, ba'dehû kemâl-i ihtişâmla Medîne-i Münevvere'ye avdet buyurmuşlardır.

Gazve-i Ahzâb veyâ Gazve-i Hendek

[27a] Medîne-i Münevvere civârında bulunan tâ'ife-i Yehûd'dan birtakım müfsid ü münâfık, müşrikîn-i Kureyş'e gidip "Biz sizinle berâber olarak Muhammedîler üzerine hücûm edip onların köklerini keserek biz de ve siz de onların telâşlarından halâs olalım." diye ehl-i Mekke bulunan müşrikîn-i Kureyş'i kandırıp, ol vakit onların re'îs-i dalâlet-enîsleri bulunan Ebû Süfyân ehl-i Mekke ile Mekke etrâfında bulunan kabâ'il ü aşâ'irden iğfâl ederek on bin kadar asker toplayıp teşkîl ettiği büyük bir ordu

602 "Andolsun, siz son derece güçsüz iken Allah size Bedir'de yardım etmişti. O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız." Âl-i İmrân, 3/123.

603 [Metinde sehven "cihâda" şeklinde yazılmıştır.]

ile Medîne-i Münevvere üzerine hücûm ve tâ'ife-i mel'ûne-i Yehûd dahi onlara iltihâk ederek Medîne-i Münevvere'yi muhâsara ile bi'l-cümle ehl-i îmânı mahv u münhezim etmeye kıyâm ettiklerinde, Selmân-ı Fârisî hazretleri Resûl-i Ekrem Efendimiz'e "Yâ Resûlallâh! Biz memleketimize düşman hücûm edecek olduğunda etrâfına hendek kazarak hendek içinden onlara müdâfa'a vü mukābele ile galebe eder idik." dediklerinde Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri "Pek güzel." diyerek Ashâb-ı Kirâm hazerâtına emredip hemân Medîne-i Münevvere'nin etrâfına hendek kazmaya mübâşeret buyurup, bizzât Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri de «اللَّهُمَّ لاَ عَيْشَ إِلاَّ عَيْشُ الآخِرَة، فَاغْفِرْ لِلأَنْصَارِ وَالمُهَاجِرَة»[604] ya'nî "Yâ Rabbî! Îş ü safâ bu kadar ancak âhirette vardır. Ensâr ve Muhâcirîn'in sen kusûrlarını mağfiret buyur da âhirette îş ü safâda bulunalım." diyerek hem böyle terennüm ile du'â ve hem de bi'l-fi'l hendek kazarlardı.

Ashâb-ı Kirâm hazerâtı dahi «نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدَا ... عَلَى الجِهَادِ مَا بَقِينَا أَبَدَا»[605] ya'nî "Biz şol kimseleriz ki ebeden ömrümüz olup yaşadığımız müddetçe dîn uğrunda düşmanlar ile mücâhede vü muhârebe eylemek üzere Hazret-i Muhammed'e bey'at edip ta'ahhüd ü iltizâm eylemişiz!" diyerek hem Hazret-i Peygamber Efendimiz'e cevâb vererek rızâ-yı Bârî uğrunda cihâda devâmda sebâtlarını beyân ve hem de hendek kazmaya çalışırlardı. Kezâlik Hazret-i Peygamber Efendimiz hendek kazıp toprak taşırlar iken;

[27b]

اللَّهُمَّ لَوْلاَ أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا
وَلاَ تَصَدَّقْنَا وَلاَ صَلَّيْنَا

فَأَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا
وَثَبِّتِ الأَقْدَامَ إِنْ لاَقَيْنَا

إِنَّ الأَعْدَاءَ قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا
إِذَا أَرَادُوا فِتْنَةً أَبَيْنَا[606]

604 "Allah'ım, yaşam âhiret yaşamıdır. Ensâr ve Muhâcirîn'i bağışla!" Buhârî, Rikāk, 1; Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 127.

605 "Biz Muhammed'e biat edenleriz! Hayatta olduğumuz müddetçe cihada devam ederiz!" Buhârî, Cihâd, 33; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 170.

606 "Allah'ım! Sen olmasaydın ne hidayete erer, ne infakta bulunur, ne de namaz kılardık. Üzerimize sekinet indir ve ayaklarımızı sabit kıl! Düşmanlarımız yüz çevirdiğimiz fitneyi bizden talep ettiklerinde bize saldırdılar." Buhârî, Cihâd, 161; Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 125.

diyerek Abdullâh bin Revâha'nın tazarru'-nâmelerini tilâvetle de tere[n-nü]m buyururlar imiş. Ma'nâları: (اللَّهُمَّ لَوْلاَ أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا) "Yâ Rab! Sen bize hidâyet eylememiş olsa idin biz hidâyet bulmaz idik. (وَلاَ تَصَدَّقْنَا وَلاَ صَلَّيْنَا) Ne sadaka verir ve ne de namâzlar kılarak vezâ'if-i ubûdiyyetimizi edâ ile mazhar olduğumuz ni'am-ı İlâhiyye'nin şükrünü edâ edemeyerek küfrân-ı ni'mette bulunur idik. (فَأَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا) Yâ Rabbî! Sen bizim üzerimize sekîne-i rahmet ve metânetini inzâl ile rızâ-yı Bârî'n uğrunda düşmanla mücâhede vü muhârebede (وَثَبِّتِ الأَقْدَامَ إِنْ لاَقَيْنَا) düşmanlarımıza mülâkāt zamânında kemâl-i şecâ'at ü besâletle ayaklarımıza sebât ü metânet ihsân ederek âr-ı karârı ihtiyâr ile mağlûb u ma'yûb olmayalım. (إِنَّ الأَعْدَاءَ قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا) Zîrâ dîn ü devlet ü millet düşmanları tuğyân ederek bizim üzerlerimize hücûma kıyâm ettiler. (إِذَا أَرَادُوا فِتْنَةً أَبَيْنَا) Onlar fitne vü fesâd çıkarmaya kıyâm ettiklerinde biz onlara mümâşât ederek onlara iltihâktan îbâ vü imtinâ' ederiz!" diyerek hem terennüm eder ve hem de Ashâb-ı Kirâm hazerâtına va'z u nasîhatla hendeğin ikmâl ü itmâmıyla düşmanlara müdâfa'a vü mücâhedeye teşvîk ü gayrette bulunurlardı. Ve ba'zan da [607](بِسْمِ اللَّهِ وَبِهِ بَدَيْنَا ... وَلَوْ عَبَدْنَا غَيْرَهُ شَقِينَا ألا ... لَحَبَّذَا رَبًّا وحبذا دينا) nazmlarıyla dahi terennüm buyurarak ism-i İlâhî ile teberrük ü teyemmün ile mübâşerette bulunurlardı. Ma'nâları: "Cenâb-ı Hakk'ın ism-i İlâhîsi'yle bed' ederek teyemmün ü isti'ânede bulunuruz. Eğer Cenâb-ı Hak'tan başka bir şeye ibâdette bulunmuş olsa idik şekāvet ü isyânda bulunmuş olurduk. Cenâb-ı Allâh ne güzel Rab ve dîn-i İslâm ne güzel dîndir!" demek olup, **[28a]** hulâsa-i kelâm; düşman gelip erişene kadar hendek ikmâl edilip, ba'dehû öyle büyük bir ordu ile düşman gelip de bu âna kadar görüp işitmedikleri tarzda Medîne etrâfında hendeği görünce ne yapacaklarını şaşırıp, nihâyet Medîne-i Münevvere'yi taht-ı muhâsaraya alarak taşradan içeriye ve içeriden hârice ok atarak muhârebeye başladılar.

[608]﴿وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلاَّ غُرُورًا﴾ âyet-i celîlesiyle beyân buyurularak haber verildiği üzere Medîne'de ve civârında bulunup ordu-yı İslâmiyye içinde bulunan münâfıklardan birta-

607 "Allah'ın adıyla, onunla başlarız! O'na ibadet etmeseydik, cehennemliklerden olurduk. Ne güzel Rab! Ne güzel dîn!" Makdisî, *el-Ehâdîsü'l-Muhtâre*, VI, 160.

608 "Hani münafıklar ve kalplerinde hastalık olanlar, 'Allah ve Resûlü bize, ancak aldatmak için vaadde bulunmuşlar.' diyorlardı." Ahzâb, 33/12.

kımlarıyla îmânları za'îf olan ba'zı kimseler "Allâh ve Resûlü bize birtakım memleketlerin fethleri ve birçok ganâ'ime nâ'il olmak va'dleriyle bizi aldatıp şimdi Medîne içinde düşman korkusuyla mahbûs olup kalmaktayız." diyerek ve birtakımları da [609]﴿يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لاَ مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا﴾ ya'nî "Ey ehl-i Medîne, size burada ikāmet yoktur; ya'nî burada durmak câ'iz değildir. Hemân buradan savuşup geldiğiniz mahalle avdet ederek başınızın çâresine bakınız!" diyerek neşr-i erâcîfle asâkir-i İslâmiyye beynine fitne vü fesâd ilkāsına çalışarak asâkir-i İslâmiyye ve bi'l-umûm Müslümânlar pek büyük ıztırâb u muzâyakaya giriftâr olmaktalar iken düşman tarafından Abdullâh bin Nevfel nâm kâfirin biri atını şiddetle sevk ederek hendekten atlamaya çalışmış ise de orta yerine düşüp başı kesilerek katl ü i'dâm, ba'dehû bir kâfir dahi içeriye girmeye muvaffak oldu ise de hemân Hazret-i Alî başını kesip işini bitirmiş, ba'dehû bir dîğeri dahi girdi ise de onu da Hazret-i Zübeyr katletmekle düşman süvârîleri korkarak geriye kaçmaya mecbûr oldular.

İşte öyle on binler ile büyük bir orduya karşı Hazret-i Peygamber Efendimiz'in nezd-i sa'âdetlerinde ancak üç yüz kadar kimse kalarak askere fütûr gelmeye başladıkta «اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الكِتَابِ، سَرِيعَ الحِسَابِ، اللَّهُمَّ اهْزِمِ الأَحْزَابَ، اللَّهُمَّ اهْزِمْهُمْ وَزَلْزِلْهُمْ»[610] **[28b]** «اللَّهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِنَا، وَآمِنْ رَوْعَاتِنَا»[611] diyerek bârgâh-ı İlâhî'ye ilticâ vü tevessül ile nusret ü mu'âvenetle imdâd ü i'âne niyâz u istirhâmına başladıkta Hazret-i Cebrâ'îl gelip ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا﴾[612] âyet-i celîlesiyle ihbâr u beyân buyurulduğu üzere taraf-ı Bârî'den pek şiddetli rüzgâr ve Ashâb-ı Kirâm hazerâtının görmedikleri cünûd-ı melâ'ike-i izâm irsâliyle nusret ü mu'âvenet buyurulacaklarını tebşîr edip ve Hazret-i Peygamber Efendimiz de Ashâb-ı Kirâm hazerâtına tebşîr buyurmakla cümlesi müsterîh ü mübeşşer olarak bu kadar ıztırâb ve yorgunluk üzerine râhatla uykuya daldıkları bir sırada mev'ûd olan cünûd-ı İlâhiyye sabâha yakın zuhûr ederek düşmanların ordugâhlarının altını üstüne getirip çadırlarını başlarına ve hayvânlarını birbirine geçirerek, ne yapacak-

609 "'Ey Yesrib (Medîne) halkı! Sizin burada durmak imkânınız yok. Haydi geri dönün!' demişti." Ahzâb, 33/13.

610 "Ey Kitâb'ı indiren, hesabı çarçabuk gören Allah'ım! Şu düşman topluluklarını hezimete uğrat. Onları hezimete uğrat ve onları sars!" Buhârî, Cihâd, 98; Müslim, el-Cihâd ve's-Siyer, 21.

611 "Allah'ım! Ayıplarımızı ört ve bizi korkularımızdan emin kıl." Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 3; Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummâl*, II, 194.

612 "Hani (düşman) ordular üzerinize gelmişti de biz onların üzerine bir rüzgâr ve göremediğiniz ordular göndermiştik." Ahzâb, 33/9.

larını şaşırarak karârı firâra tebdîl ile her biri bir tarafa dağılarak bi'l-cümle mâ-meleklerini terk edip münhezim ü perîşân bir hâlde savuşup kaçmaya mecbûr olup, asâkir-i İslâmiyye sabâhla uykudan uyanıp onları bu hâlde görünce arkalarına düşüp eriştiklerini katl ü i'dâm ederek bırakmış oldukları bi'l-cümle emvâl ü erzâkları iğtinâm ile mansûr u mesrûr oldukları ber-vech-i beyân âyât-ı celîle ile müsbet ve müberhendir. İşte ber-vech-i îzâh bu muzafferiyyette hem Medîne'nin etrâfına hendekler kazmak gibi esbâb-ı mâddiyyeye teşebbüs ve hem de son derece sabr u sebâtla Hazret-i Peygamber Efendimiz bârgâh-ı Ulûhiyyet'e ilticâ ederek isti'âne vü istimdâdla niyâz u istirhâm gibi esbâb-ı ma'neviyyeye tevessül ve teşebbüs buyurmalarıyla olmuştur. Bu gazâya düşman askeri birçok hizibler ve kabîle vü fırkalardan mürekkeb olduğu için "Gazve-i Ahzâb" denildiği gibi, Medîne-i Münevvere'nin etrâfına hendek kazarak onunla müdâfa'ada bulun[ul]duğu için "Gazve-i Hendek" dahi denir.

[29a]

Musâlaha-i Hudeybiye

Mekke-i Mükerreme'nin fethiyle şevket-i İslâmiyye'nin husûlüne başlıca sebeb olan Musâlaha-i Hudeybiye'dir ki Resûl-i Ekrem Efendimiz mücerred sa'y ü tavâfla Ka'be-i Mu'azama'yı ziyâretten ibâret olan umre edâsı niyetiyle geldiklerine delâlet eylemek üzere mükemmel âlât u edevât-ı harbiyye getirmeyip yalnız Ashâb-ı Kirâm'ına birer kılıç almakla emredip ehl-i Medîne'nin mîkātı olan Zü'l-Huleyfe'ye vâsıl olduklarında ihrâma girip ve yetmiş kadar kurbânlık develere nişânla taklîd edip, şâyed Kureyş mümâna'atta bulunarak muhârebeye kıyâm ederlerse mukābele için Medîne civârında bulunan Gıfâr ve Müzeyne ve Cüheyne kabîlelerine dahi birlikte umre yapmak üzere da'vet buyurmuşlar ise de Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri geçen sene Medîne'de kendilerini muhâsara eden düşmanları içine gitmekte olduğundan kendilerini tehlikeye atıp avdet etmek ihtimâli yoktur fikriyle birtakım i'tizârlarda bulunarak birlikte Mekke'ye gidip Harem-i Şerîf'i ziyâretten imtinâ' eylemişler ve Kureyş ise Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin umre niyetiyle Mekke-i Mükerreme'ye teşrîflerini haber alınca civârda bulunan kabâ'il ü aşâyir-i Urbân dahi toplanarak bir

büyük ordu teşkîl ederek muhârebeye kıyâm ile iki yüz kadar süvârî ile Hâlid bin Velîd'i mukaddimetü'l-ceyş olmak üzere gönderip Mekke hâricinde Gamîm nâm mahalde Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ashâbıyla birlikte vürûdlarına muntazır oldukları Hazret-i Peygamber Efendimiz'e haber verildikte ordu-yı hümâyûn yolun sağ tarafını ihtiyâr ederek bir sarp yokuşa varıldıkta Resûl-i Ekrem Efendimiz'in Kusvâ nâmındaki develeri hemân yere çöküp ileriye gitmekten imtinâ' eylediği Resûl-i Ekrem Efendimiz'e haber verildikte Resûl-i Ekrem Efendimiz "Kusvâ'nın böyle durmak âdeti değildir. Belki Ashâb-ı Fîl'in fîlini Mekke'ye girmekten men' eden Cenâb-ı Allâh onu da men' eylemiştir. Nasıl ki Ashâb-ı Fîl'i harb için Mekke'ye girmekten onun imtinâ'ıyla men' buyurmuşlar ise bize de bu hey'etle girmeye müsâ'ade yoktur." buyurmuşlar. Zîrâ bu hâlde gitmek lâzım gelse doğru Kureyş ordusunun üzerine varılarak behemehâl muhârebe olunacaktır. Hâlbuki ber-vech-i beyân Medîne civârında bulunup da'vet olunan kabâ'il-i Urbân gelmedikleri cihetle asâkir-i İslâm **[29b]** düşmana nisbetle pek az oldukları gibi mücerred umre niyetiyle gelinip muhârebe niyetiyle gelinmediğinden esliha vü mühimmât birer kılınçtan ibâret olarak mefkūd hükmünde olup, Kureyş ise ânifen beyân olunduğu üzere Mekke civârında bulunan kabâ'il ü aşâ'iri dahi toplayıp harbe hâzırlanarak askerleri çok ve levâzım-ı harbiyyeleri pek mükemmel bir hâlde olup, bu hâle nazaran harben Mekke-i Mükerreme'ye girmek Harem-i Şerîf'e hürmetsizlik olacağı gibi Mekke-i Mükerreme'de İslâm olup lâkin İslâmiyet'ini izhâr edemeyen birçok Müslümânların telef olarak dem-i ma'sûmları heder olacağı ve karîb-i ahdde henüz îmâna gelmeyen birçok eşrâf şeref-i İslâm'la müşerref olarak dîn-i İslâm'a pek büyük hizmetler edecekleri min-tarafillâh mev'ûd olmakla Kusvâ'nın öyle hilâf-ı âde çöküp Mekke tarafına gitmekten imtinâ'ları min-tarafillâh bunlara îmâ vü işâret olarak bir nev' ihtâr olmakla, Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri muhârebe için gelmeyip mücerred umre niyetiyle Beyt-i Mu'azzam'ı ziyâret için geldiklerini tefhîm için Hırâş bin Ümeyye el-Huzâ'î['yi] sefîr olarak Kureyş'e gönderip Kureyş ise Hırâş'ı öldürmeye kıyâm ederek üzerine hücûm eylemiş ise de Urbân'dan ba'zıları mâni' olarak gelip keyfiyyeti Resûl-i Ekrem Efendimiz'e haber verdikte Resûl-i Ekrem Efendimiz muhârebe niyetinde olmayıp mücerred umre niyetiyle geldiğini yoluyla anlatmak için tekrâr Hazret-i Os-

mân-ı Zi'n-Nûreyn hazretlerini gönderip, rü'esâ-yı Kureyş onu gördüklerinde memnûniyetle kabûl edip tavâf etmesiyle teklîf ettiklerinde Hazret-i Peygamber tavâf etmedikçe kendilerinin ma'zûr olduğunu beyân eylemesi üzerine dil-gîr olarak onu tevkîfle göz habsine alıp, Huzâ'a Kabîlesi re'îsi olan Büdeyl bin Verkā araya girip Resûl-i Ekrem Efendimiz'e gelip, Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri ona dahi muhârebe niyetinde olmayıp mücerred umre için geldiklerini haber verip "İsterler ise kendileriyle bir mütâreke yaparım ve imtinâ' ederler ise inâyet-i İlâhiyye ile son dereceye kadar onlar ile harb ederim! Cenâb-ı Hakk'ın emr u kazâsı ne ise yerini bulur." buyurdukta, Büdeyl Kureyş'e gelip "Ben Hazret-i Muhammed tarafından geliyorum. İster iseniz söylediği sözleri size haber vereyim." diyerek Hazret-i Peygamber Efendimiz'in **[30a]** kelâmlarını olduğu gibi beyân u takrîr buyurdukta Urve ayağa kalkıp rü'esâ-yı Kureyş'e hitâben "Bana emîn iseniz bu âdem size pek munsıfâne vü muslihâne bir yol göstermiş. Bırakınız bir kere de ben onun ayağına varayım." diyerek gelip Resûl-i Ekrem Efendimiz ile görüşüp, "Yâ Muhammed, Kureyş'in eşrâfı tedârikât-ı külliyye ile gelip bu kere sizi Mekke'ye koymamaya yemîn ederek beynlerinde mu'âhede ettiler. Siz ise harb niyetinde olmadığınız için gerek askerce ve gerek levâzım-ı harbiyyece pek tedâriksiz gelmişsiniz. Binâ'en-aleyh bu sene afv edip gelecek sene teşrîf ederek îfâ buyurunuz." dedikte Resûl-i Ekrem Efendimiz evvelce Büdeyl'e söylediği sözleri ona da tekrâr buyurduklarında Urve "Yâ Muhammed, farz edelim ki muhârebede siz gālib geldiniz. Arab içinde sizden başka aslını vü neslini i'dâm ü ifnâ eylemiş hîçbir kimse var mı?" dedi. Urve bu mükâleme arasında Ashâb-ı Kirâm hazerâtının Hazret-i Peygamber Efendimiz hazretlerinin etrâfında pervâne gibi dolaşarak cânlarını fedâya hâzır olduklarını görüp, Kureyş ordusuna vardıkta "Ey cemâ'at! Ben Kayser ve Kisrâ ve Habeş dîvânlarında bulundum ve pek çok hükümdârlar meclisinde bulundum. Vallâhi birinin kavminde Ashâb-ı Muhammed'in hürmet ü itâ'atlarını görmedim. Onlar Muhammed'in yolunda ölmeyi sizin muzaffer olarak pek çok yaşamayı sevdiğinizden daha ziyâde ârzû edip seviyorlar. Anladım ki öyle kolay kolay dağılacak bir cem'iyyet değillerdir." diyerek musâlahayı tercîh ettikte rü'esâ-yı Urbân'dan Huleys nâm re'îs "Hele bir kere de ben gidip göreyim." diyerek kalkıp ordu-yı hümâyûna varıp kurbân edilmek üzere taklîd edilen develeri

ve Ashâb-ı Kirâm hazerâtının *"Lebbeyk Allâhumme Lebbeyk!"* diyerek telbiyelerini gördükte hemân Kureyş'in yanlarına gelip "Böyle ziyâret için gelmiş olan cemâ'at Harem-i Şerîf ziyâretinden men' olunabilir mi? Biz vâkı'â sizinle ittifâk ettik ammâ ziyâret-i Beytullâh için gelen huccâcı ziyâret-i Beytullâh'tan men' için ittifâk eylemedik." demesi üzerine rü'esâ-yı Kureyş dahi çâr-nâ-çâr musâlahaya râzı olarak akd-i sulh için fusahâ-yı Arab'dan meşhûr Süheyl ibn-i Amr'ı gönderip şurût-ı musâlahanın müzâkeresinde pek çok mübâhaseler olunarak, nihâyet on sene müddetle musâlaha olunarak bu müddet zarfında tarafeynden yek-dîğere aslâ ta'arruz olunmamasına ve bi'l-cümle kabâ'il gerek İslâm **[30b]** tarafını ve gerek Kureyş tarafını ihtiyâr u iltizâmda muhtâr olarak bir gûne müdâhale olunmamalarına karâr verilmiş ise de, Hazret-i Peygamber tarafından hemân ehl-i İslâm'ın Mekke'ye girip Ka'be-i Mu'azzama'yı ziyâret eylemeleri şartı meydâna konuldukta Süheyl "Şimdi olamaz. Zîrâ Mekke'ye cebren girip ziyâret edilmiş havâdisi Urbân içine yayılarak Kureyş'in şân ü şerefleri muhtell olur. Fakat gelecek sene olabilir." demekle taraf-ı eşref-i Peygamberî'den kabûl buyuruldu. Ba'dehû Süheyl "Sizden bize gelenler reddolunmasın, bizden size gelenler her ne kadar Müslümân olurlarsa dahi i'âde edilsin." dedikte Ashâb-ı Kirâm hazerâtı son derece hiddete gelerek "Bu kābil olamaz!" demişler ise de Süheyl bu şart kabûl olunmadıkça kat'iyyen musâlaha kābil olmayacağını beyân eylemesi üzerine Vâkıf-ı hakāyık-ı istikbâl olan Resûl-i Ekrem Efendimiz li-hikmetin onu da kabûl buyurarak, Hazret-i Alî musâlaha-nâmenin yazılmasına me'mûr olarak Hazret-i Peygamber Efendimiz *"Bismillâhirrahmânirrahîm"*[613] diyerek "yaz" dedikte Süheyl "Bu ibâreyi tanımam. Mu'tâd olduğu üzere *"Bismikallâhumme"*[614] yaz." dedi Ashâb-ı Kirâm hazerâtı buna da muhâlefette bulunmak istediler ise de bir nev' nizâ'-ı lafzîden ibâret olmakla Resûl-i Ekrem Efendimiz "Ol vechile yaz." buyurdular. Ba'dehû "Sulh-nâmenin unvânına *"Muhammedun Resûlullâh"* diye yaz." dedikte Süheyl "Eğer sizin Resûlullâh olduğunuzu kabûl eylemiş olsa idik bu mücâdeleye hâcet kalmazdı." diyerek "Onun yerine *"Muhammed bin Abdullâh"* yaz." dedi. Resûl-i Ekrem Efendimiz "Her ne kadar siz tekzîb etseniz de ben Allâh'ın Resûlü'yüm." diyerek öyle yazılmakla emrettiler.

---

613 "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."
614 "Allah'ım, Senin adınla."

Sulh-nâme bu vechile yazılıp tamâm oldukta eşrâf-ı Muhâcirîn ve Ensâr-ı Kirâm ve rü'esâ-yı müşrikîn-i Kureyş'ten şâhid olanların isimleri yazılarak iki taraftan imzâ vü tasdîk olunduktan sonra Süheyl oğlu Ebû Cendel şeref-i İslâm'la müşerref olduğu için babası tarafından mahbûs iken kurtulup zincîrini sürüyerek çıkageldikte Süheyl onu görünce "İşte hasbe's-sulh ibtidâ sizden bunun i'âdesini isterim." deyip ba'de'l-müzâkere pederine teslîme karar verilerek [Ebû] Cendel'e "Sabr et, karîben Cenâb-ı Allâh seni serbest bırakır." diyerek tesliyet **[31a]** buyuruldu. Bu sırada "Mekke'ye gönderilmiş olan Hazret-i Osmân katl olunmuş." diyerek bir havâdis şâyi' olmakla Resûl-i Ekrem bir ağaç altında oturup bi'l-cümle Ashâb-ı Kirâm hazerâtı ictimâ' ederek "Cümlemiz ölünceye kadar sabr u sebâtla kat'iyyen firâr etmeyerek Kureyş'le muhârebe eylemek üzere akd-i bey'at icrâ edildiği" Kureyş'e vâsıl oldukta son derece havf u dehşet vermekle, hemân Hazret-i Osmân'ı ordu-yı hümâyûna gönderip, Süheyl de gidip sulh-nâme tarafeynden neşr ü i'lân olunarak dedikodu kesildi. İşte ber-vech-i beyân bu musâlaha sebebiyle Mekke-i Mübâreke feth olunarak ehl-i İslâm kesb-i şevket ü satvet edip az zamân içinde on binden ziyâde pek büyük bir ordu ile ibtidâ Mekke-i Mükerreme ve ba'dehû bi'l-cümle aktâr-ı Hicâziyye feth olunarak müşrikînden tathîr olundu.

İşte ber-vech-i beyân musâlaha mes'elesinde dahi anlaşıldığı üzere gerek askerlerin ve gerek sâ'irlerin kumandanın emirlerine ve tedbîrine son derece itâ'at ü inkıyâd ederek i'tirâz ve müdâhaleden ictinâb eylemelerinin lüzûmu zâhir olmuştur. Çünkü musâlahanın müzâkere ve akdi esnâsında hasım tarafından ibrâ[z] olunan teklîfler zâhir-i hâlde pek ağır olarak kabûlü imkân hâricinde görülerek Ashâb-ı Kirâm hazerâtı son derece hiddete gelmişler ise de, ne çâre ki Medîne-i Münevvere civârında bulunan kabâ'il ü aşâ'ir korkup ordu-yı hümâyûna iltihâktan çekindikleri cihetle asâkir-i İslâmiyye düşman askerine nisbetle pek az oldukları gibi mücerred edâ-yı umre ile Ka'be-i Mu'azzama'yı ziyâret kasdıyla gelinip düşmanla mücâdele niyetinde bulunulmadığından esbâb-ı galebeden bulunan mühimmât-ı harbiyye ve levâzımât-ı sâ'irece dahi pek dûn bir hâlde olup, Kureyş ise gerek askerce ve gerek levâzım-ı harbiyyece son derece mükemmel ü mücehhez olmakla onlar ile muhârebe vü mücâhedeye kıyâm etmek âdet[â]

mühlikeye ilkā-yı nefs olup, bu hâlde Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin mücerred inâyet-i İlâhiyye'ye sığınarak Ashâb-ı Kirâm ile Mekke-i Mükerreme'nin kenârına kadar gelip de Kureyş'i hîçe saymaları fevka'l-âde bir şecâ'at ü cesâret olarak bir dereceye kadar a'dânın kalblerine ilkā-yı **[31a]** havf u dehşet buyurarak gözlerini yıldıracağı gibi öyle bir kavî düşmana karşı bilâ-tedârik orada uzun uzadıya eğlenmek de tehlikeden hâlî olmayıp, hâlbuki ﴿وَلاَ تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾[615] âyet-i celîlesiyle tehlikeye ilkā-yı nefs memnû' olarak harâm olmakla her ne sûretle mümkün olursa musâlahayı ihtiyâr eylemek İslâm hakkında muktezâ-yı akl u hikmet ve muvâfık-ı hâl ü maslahat olduğu mu'ahharan üzerine terettüb eden netâyic-i celîle ve muzafferiyet-i azîme ile meydân-ı sübûta çıkmıştır. Zîrâ kable'l-musâlaha bi'l-cümle kabâ'il ü aşâyir hâl-i şirkte bulunarak düşman tarafına mâ'il ve İslâmlar ile ihtilâttan memnû' olarak İslâmiyet'in mehâsin ü mezâyâsına ve Sâhib-i Şerî'at Efendimiz hazretlerinin ahvâl-i husûsiyyeleriyle mu'cizât-ı bâhirelerine vâkıf olmadıklarından İslâmiyet'e adâvette bulunarak İslâmiyet'in mahvını ârzû ederler iken, ba'de'l-musâlaha her iki taraf bilâ-müzâhame serbestçe birbirleriyle ihtilât ü îtilâf ederek Hazret-i Peygamber Efendimiz hazretlerinin bî-nazîr olan kemâlât-ı zâtiyye ve fezâ'il-i husûsiyye vü umûmiyyesini ve mu'cizât-ı bâhirelerini ve Ashâb-ı Kirâm hazerâtının mazhar oldukları ahvâl-i mes'ûdelerini bi'l-fi'l görerek cân-ı gönülden İslâmiyet'e meyl ü muhabbet ederek kabâ'il-i mezkûrenin birtakımları bi'l-fi'l İslâmiyet'i kabûl ederek iltihâk ve birtakımları da tarafdâr olarak İslâm tarafı kesb-i şevket ü satvet ve düşman tarafı za'f u inhizâma ma'rûz kalmakla çâr-nâ-çâr İslâm üzerine tasallut u tecâvüzlerini terk ederek izhâr-ı mümâşât u müdârâya mecbûr olup, onların şerlerinden havf ile İslâm olmaya cesâret edemeyen bi'l-cümle akvâm u kabâ'il ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا﴾[616] âyet-i celîlesi muktezâsınca fevc fevc dîn-i İslâm'a dâhil olacakları beyândan müstağnî olup, erbâb-ı basîret ve siyâset nazarında ise akd-i sulhta nazar-ı i'tibâra alınarak **[32a]** aranılacak nokta-i mühimme ise böyle evkāt-ı merhûnesinde yavaş yavaş husûle gelecek menâfi'-i celîle ve mesâlih-i azîme olup,

615 "Kendi kendinizi tehlikeye atmayın." Bakara, 2/195.

616 "Allah'ın yardımı ve fetih (Mekke Fethi) geldiğinde ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde..." Nasr, 110/1-2.

lâkin vehle-i ûlâda asâkir-i Müslimîn buralarını göremediklerinden Vâkıf-ı esrâr-ı umûr Efendimiz hazretlerinin öyle ağır ağır şartları kabûl buyurarak bir ân akdem emr-i musâlahanın itmâmını ihyâ buyurmaları pek güçlerine giderek i'tirâza kıyâm edecek dereceye gelmişler ise de, mü'eyyed-minallâh olan Sâhib-i Sa'âdet Efendimiz hazretlerinin re'y ü tedbîrlerine müdâhaleden ihtirâz ederek pek yakın bir zamânda zuhûra gelen fevâ'id-i azîmelerini müşâhede ettikte Cenâb-ı Hakk'a ve Resûl-i Ekrem'ine son derece i'tizâr ile arz-ı minnetdârîde bulunarak teşekkürlerde bulundular.

İşte her vakit efrâd-ı ahâlî ve asâkire ehemm ü elzem olan vazîfe hükûmetin zâhiren vâki' olan idârelerine i'tirâz ü müdâhaleden tevakkî ederek "İlâhî! Her hâl ü kârda tevfîkāt-ı İlâhiyye'ni refîk u rehber buyurarak hayra muvaffak ve şerden masûn u mahfûz buyur." diyerek Cenâb-ı Hakk'a niyâz u istirhâmda bulunarak du'â ile mükellef oldukları vazîfelerin infâz u icrâsıyla itâ'at ü inkıyâdlarını ibrâz ü izhâra çalışmalı.

Musâlaha-i Mezkûre Üzerine İbtidâ Terettüb Eden Hâller

Ber-vech-i îzâh musâlahanın akdi hitâmında Süheyl oğlu Ebû Cendel mâcerâsı gibi Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri Medîne-i Münevvere'ye vâsıl oldukları esnâda Kureyşîler tarafından Ebû Basîr nâmında biri şeref-i İslâm'la müşerref olarak Medîne-i Münevvere'ye geldikte arkasından onun i'âdesini taleb için Kureyş tarafından iki me'mûr gelip hasbe'l-mu'âhede Resûl-i Ekrem Efendimiz i'âdesine müsâ'ade buyurduklarında Ebû Basîr "Yâ Resûlallâh, ben kendimi çirk-âb-ı küfrden kurtarmış iken tekrâr avdet edemem." diyerek imtinâ' eylemek istemiş ise de Resûl-i Ekrem Efendimiz "Biz ahdimizi bozamayız, sen de biraz sabr et. Cenâb-ı Allâh sana ve senin gibi müşrikler içinde kalan Müslümânlara bir tarîk-i selâmet gösterir." diyerek onlara teslîm edip, Medîne-i Münevvere'den çıkıp Zü'l-Huleyfe nâm **[32b]** mahalle vâsıl olup dinlenmek için tevakkuf esnâsında Ebû Basîr onlardan birinin kılıncını görmek üzere alıp hemân sâhibini vurup öldürünce dîğeri kaçıp Medîne-i Münevvere'ye gelerek ondan teşekkî etmekte iken, Ebû Basîr dahi gelip huzûr-ı sa'âdete dâhil olarak "Yâ Resûlallâh, hasbe'l-musâlaha siz beni bunlara teslîm ile ahdinizi muhâfaza buyurdunuz. Ammâ şimdi Cenâb-ı Allâh beni halâs etti." diyerek Medîne'de kalmak

niyâzında bulunmuş ise de "Sulh her ne zamân Kureyş tarafından taleb olunur ise verilmek şartıyla meşrût olmakla Medîne'de kalmaya müsâ'ade olunamaz. Ammâ buradan çık, nereye ister isen gidebilirsin." diye ruhsat verdiklerinde Ebû Basîr Medîne'den çıkıp Mekke'den Şâm'a ve Şâm'dan Mekke'ye gidilen yol üzerinde İys nâm mahalli ikāmetgâh ittihâz ederek Mekke'den Şâm'a ve Şâm'dan Mekke'ye gelip giden müşriklere ta'arruz ederek kāfilelerini müsâdere ile iğtinâm etmeye kıyâm ettikte, Mekke'de bulunan Müslümânlar fırsat buldukça birer ikişer kaçarak gelip ona iltihâk ederek büyücek bir kuvvet teşkîl etmekle ehl-i Mekke'ye Şâm yolunu sedd edip kapadılar. Ehl-i Mekke ise ticâretle geçinmekle bunun üzerine Kureyş tarafından elçi gönderip böyle Medîne'ye gelenleri i'âde mâddesinin musâlaha-nâmeden tayy edilmesini niyâz u istirhâm ederek, bundan sonra hîçbir kimse i'âde olunmayarak Şâm yolunu kat' edenlerin de Medîne'ye da'vet edilmelerini ricâya mecbûr olmuşlar.

İşte musâlahanın akdi zamânında pek ağır olarak Ashâb-ı Kirâm hazerâtı kabûlüne râzı olmadıkları, Hazret-i Peygamber Efendimiz tarafından kabûl buyurulan şart-ı mezkûrun İslâm haklarında nâfi' ve düşman haklarında muzırr olarak musâlaha-nâmeden çıkarılmasını kemâl-i züll ü tevâzu'la niyâz u istirhâma mecbûr ve taraf-ı eşref-i Resûlullâh'tan bir lutf-ı mahsûs olmak üzere müsâ'ade buyurulması da mu'cize-i bâhireden olduğu zâhir olmuştur.

İşte bu mes'ele de devlet ü hükûmet tarafından hasbe'l-iktizâ ihtiyâr edilen husûsâtın zâhirine hasr-ı nazar ederek i'tirâzın adem-i cevâzına bir delîldir. Zîrâ [617] ﴿وَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ **[33a]** muktezâsınca insânın ekseriyâ kendi hakkında kerîh görerek kabûlünde muztarr olduğu şeyler hayır olarak bâ'is-i sürûr olur.

Feth-i Mekke

İbtidâ-yı akidde Ashâb-ı Kirâm hazerâtının kendi fikrlerince muzırr olarak kabûlü gayr-ı kābil addolunarak pek müte'essir oldukları Hudeybiye Musâlahası'nın en mühim netâ'ic-i hasenesinden ma'dûd olan fâ'idelerinden biri Feth-i Mekke'ye hizmet ederek ta'cîl eylemesidir. Zîrâ ber-vech-i beyân musâlaha-i mezkûre muktezâsınca gerek ehl-i Mekke ve

617 "Olur ki, kötü gördüğünüz bir şey sizin için hayırdır." Bakara, 2/216.

gerek bi'l-cümle akvâm u kabâ'il-i Arab serbest olarak Resûl-i Ekrem ve Ashâb-ı Kirâm hazerâtıyla ihtilât edip görüşerek Resûl-i Ekrem Efendimiz'in mu'cizât-ı bâhire ve kemâlât-ı zâtiyye ve fezâ'il-i Nebeviyyeleriyle mehâsin-i İslâmiyye ve mezâyâ-yı dîniyyelerine vâkıf olarak her taraftan akvâm u kabâ'il İslâmiyeti kabûl ederek az zamân içinde şevket-i İslâmiyye kesb-i kuvvet ü metânet ederek, evvelce Kureyş'in emânında bulunarak onlar gibi İslâmiyet'e düşman olan kabîlelerden biri İslâm'ın emânında olan kabîleden birini katlederek hükm-i musâlaha onlar tarafından nakz edilmekle Kureyş son derece havf u endîşeye düşerek musâlaha-i mezkûrenin tekrâr tecdîdini taleb için ol vakit re'îs-i Kureyş ve Hazret-i Peygamber'in en büyük düşmanı bulunan Ebû Süfyân'ın başına toplanıp Medîne-i Münevvere'ye gönderip Medîne-i Münevvere'ye geldikte kendi kızı ve Resûl-i Ekrem Efendimizin zevce-i muhteremeleri bulunan Ümmü Habîbe'ye dehâlet ve ilticâ ederek musâlahanın tecdîdine gayret eylemelerini ricâ ettikte taraf-ı eşref-i Risâlet'ten redd olundu. Ba'dehû Sıddîk-i A'zam hazretlerine ve Hazret-i Osmân ve Hazret-i Alî ve Ensâr'ın en büyük re'îsleri bulunan Sa'd bin Ubâde hazerâtından her birine mürâca'atla niyâz u istirhâmda bulundu ise de cümlesi "Biz ancak Hazret-i Peygamber'in himâye buyurduklarını himâye edebiliriz." diyerek reddettiler. Ba'dehû çâr-nâ-çâr Fârûk-ı A'zam hazretlerine mürâca'at edip şefâ'atte bulunmasını niyâz u istirhâmda bulundukta "Ben mi şefâ'at edeceğim! Emîn olunuz ki yalnız başıma kalmış olsam dahi sizinle muhârebe ederek ırkınızı rûy-i arzdan kat' ederek cümlenizi mahv u nâbûd ederim!" diyerek şiddetle reddeylemesi üzerine her taraftan me'yûs ü nâ-ümîd olarak tekrâr **[33b]** Resûl-i Ekrem Efendimiz'in en sevgili kerîmesi Hazret-i Fâtıma'ya dehâlet ederek "Ey kerîme-i muhtereme! Bârî beni sen himâye buyur." dedikte "Ben bir hâtûn kişiyim, kimseyi himâye edemem." diyerek reddettikte ayakta koşup eğlenmekte olan Hazret-i Hasan'a işâretle "Bârî şu yavrucağı meydâna çıkar, bana ricâda bulunsun." deyip "O dahi sabîdir, kimseyi himâye edemez." demekle Ebû Süfyân son derece me'yûs olarak tekrâr Hazret-i Alî'ye mürâca'atla, "Yâ Alî, ben işin sarpa sardığını anladım. Bârî bana bir yol göster." diyerek pek ziyâde istirhâmda bulundukta "Sen Kureyş'in ulususun, çık da nâs içinde bir umûmî himâye i'lân edip git." diyerek başından savmak istedikte "Ey, bu i'lânım bir işe yarar mı?" dedikte "Orasını ben bilmem,

sen bilirsin. Bundan başka çâre yoktur." dedi. Ebû Süfyân da Mescid-i Sa'âdet'in kapısına varıp "Ey nâs! Ben iki tarafı da ahd ü emânıma aldım. Vallâhi benim emânımı kimse bozamaz zannederim." diyerek def' olup gitmesi üzerine, Resûl-i Ekrem Efendimiz maksadlarını kimseye haber vermeyerek Ashâb-ı Kirâm hazerâtına tedârikât-ı seferiyye ikmâliyle emredip, hemân Ramazân-ı Şerîf'in ibtidâsında Medîne-i Münevvere civârında bulunan Gıfâr ve Eslem ve Süleym ve Eşca' ve Müzeyne ve Cüheyne kabîlelerine haber görderip cümlesi gelip toplanmışlar[dı]. Mukaddemâ ehl-i İslâm'a düşman olan pek çok akvâm u kabâ'il dahi Musâlaha-i Hudeybiye'den sonra Resûl-i Ekrem tarafına tâbi' olduklarından Hudeybiye senesi Medîne'den hareket eden cüyûş-ı İslâmiyye ancak bin beş yüz kimse iken bu kere Feth-i Mekke'ye on binden ziyâde bir ordu ile hareket edilmesi musâlaha-i mezkûrenin İslâm hakkında ne kadar nâfi' olduğunu bir kat dahi isbât eylemiştir. Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerinin amca-zâdelerinden ve süt birâderi Ebû Süfyân [bin Hâris] bin Abdülmuttalib ve oğlu Ca'fer kable'l-İslâm Resûl-i Ekrem Efendimiz'e pek çok ezâ vü cefâda bulunmuşlar iken bu kere Mekke-i Mükerreme seferinde Ebvâ nâm mahalde gelip Müslümân olmuşlar ise de taraf-ı eşref-i Resûlullâh'tan kendilerine pek o kadar iltifât buyurulmadığı cihetle Hazret-i Alî'ye mürâca'at ederek kusûrlarının afv buyurulmasına delâlette bulunmasını ricâ ettiklerinde [onlara]; "Hazret-i Peygamber huzûruna **[34a]** varıp Hazret-i Yûsuf aleyhi's-selâmın birâderlerinin Hazret-i Yûsuf'a dedikleri gibi [618]﴿تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِن كُنَّا لَخَاطِئِينَ﴾ âyetini okuyunuz." diye ta'lîm edip onlar da ol vechile huzûr-ı Hazret-i Peygamber'e varıp okuduklarında Hazret-i Peygamber Efendimiz onlara ﴿لاَ تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾[619] buyurarak mazhar-ı iltifât buyurmuşlar. [620]﴿ تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِن كُنَّا لَخَاطِئِينَ﴾ demek, "Vallâhi Cenâb-ı Allâh sizi bizim üzerimize takdîm ederek tafdîl ü i'zâz buyurmuştur. Her ne kadar biz sizin şân-ı risâlet ve şeref-i nübüvvetinizi takdîr edemeyerek pek büyük kusûrlarda bulunarak günâhkâr olmuş isek de sizin afv u mağfiretle lutf u kereminiz bizim kusûrlarımızı mahv eder." demek olduğu gibi [621]﴿لاَ تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾'in ma'nâsı

618 "Allah'a andolsun, gerçekten Allah seni bize üstün kıldı. Gerçekten biz suç işlemiştik." Yûsuf, 12/91.
619 "Bugün size kınama yok. Allah sizi bağışlasın. O, merhametlilerin en merhametlisidir." Yûsuf, 12/92.
620 "Allah'a andolsun, gerçekten Allah seni bize üstün kıldı. Gerçekten biz suç işlemiştik." Yûsuf, 12/91.
621 "Bugün size kınama yok. Allah sizi bağışlasın. O, merhametlilerin en merhametlisidir." Yûsuf, 12/92.

da "Sizin vukū' bulan mu'âmelelerinize binâ'en ırz u nâmûsunuzu ve kadr ü şânınızı pây-mâl eylemek tecvîz edilmez. Bugün Erhamü'r-Râhimîn[622] olan Cenâb-ı Allâh sizin İslâmınız sebebiyle cümle kusûrlarınızı afv u mağfiret buyurur." demektir.

Hulâsa-i kelâm; müşrikîn-i Kureyş'in haberleri yok iken Resûl-i Ekrem Efendimiz öyle pek muhteşem ve mu'azzam bir ordu ile Mekke-i Mükerreme'nin kapısına varıp asâkir-i İslâmiyye'nin her biri bir mahalle âteş yakarak alevleri göklere çıkan büyük bir âteş donanmasıyla teşrîf-i hümâyûnlarını ehl-i Mekke'ye i'lân buyurmakla ehl-i Mekke ne yapacaklarını şaşırarak re'îs-i eşkıyâları bulunan Ebû Süfyân koşup hakîkat-i hâli anlamak için meşâhîr-i Kureyş'ten birkaç kimse ile Ebû Süfyân ol tarafa gelip ordu-yı hümâyûn hâricinde birbiriyle söyleşirler iken, amm-i Resûlullâh Hazret-i Abbâs Ebû Süfyân'ın sesini işiterek onu çağırıp arkasına alarak huzûr-ı Hazret-i Peygamber Efendimiz'e götürür iken Hazret-i Ömer görerek hemân katl ü i'dâm için sell-i seyf edip arkalarından koşmuş ise de ondan evvel Hazret-i Abbâs onu Hazret-i Peygamber Efendimiz'in huzûruna çıkararak afv u ıtlâkını taleb ü iltimâsta bulunup, Hazret-i Ömer ise "Yâ Resûlallâh! Bana müsâ'ade buyur, şu mel'ûnun başını kesip i'dâm edeyim!" diyerek Hazret-i Abbâs'ın dili afv u merhamet istid'âsında ve Hazret-i **[34b]** Ömer'in eli kılıcının kabzasında yek-dîğerine te'âruz etmekte iken Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazret-i Abbâs'a "Al bunu şimdi çadırına götür de sabâhla getir." buyurmuşlar.

Sabâhla huzûr-ı Hazret-i Peygamber Efendimiz'e geldikte "Yâ Ebâ Süfyân! Henüz *"Lâ İlâhe İllallâh"* diyecek vakit gelmedi [mi]?" buyurdukta çâr-nâ-çâr *"Lâ İlâhe İllallâh"* diyerek tevhîd-i Bârî'de bulunup, "Ya *"Muhammedun Resûlullâh"* diyecek vakit gelmedi mi?" buyurduklarında "Yâ Muhammed, bunun için bana biraz mühlet ver, zihnimde biraz ilişik vardır." demesi üzerine Hazret-i Abbâs "Ebû Süfyân, aklını başına topla! Hazret-i Ömer senin başını kesmek için elinde kılınçla kapıda muntazırdır." demekle o da *"Muhammedun Resûlullâh"* diyerek tevhîd-i Bârî ve tasdîk-i risâletle cânını Hazret-i Ömer'in elinden halâsa muvaffak olup, ba'dehû Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazret-i Abbâs'a "Ebû Süfyân'ı al da

622 "Merhametlilerin en marhametlisi."

ordu-yı hümâyûnun geçeceği boğazda görsün." buyurup o da orada durup ordu-yı hümâyûn fırka fırka geçerler iken "Bunlar kim?" diye su'âl edip Hazret-i Abbâs da hepsini haber vererek, en sonra Sâhib-i şevket ü sa'âdet Efendimiz Kusvâ nâm devesine râkiben sağında Sıddîk-i A'zam ve solunda Üseyd bin Hudayr rikâbında giderek, önlerinde re'îs-i Ensâr-ı Kirâm Sa'd bin Ubâde ve ordu-yı Ensâr'la ve etrâfında Muhâcirîn-i Kirâm hazerâtı pür-silâh kemâl-i ihtişâmla zuhûr ettikte Ebû Süfyân dayanamayarak "Yâ Abbâs! Kardeşin oğlunun mülk ü saltanatı ne çok büyümüş." dedikte Hazret-i Abbâs "Sus, mülk ü saltanat değil şeref-i risâlet ü nübüvvettir!" demekle Ebû Süfyân da "Evet, risâlet ü nübüvvettir." demiş. Hulâsa-i kelâm kütüb-i siyerde mufassalan beyân buyurulduğu üzere kemâl-i şân ü şevkette Mekke-i Mükerreme feth u teshîr olunarak Ka'be-i Mu'azzama çirk-âb-ı küfr ü şirk ve evsân ü esnâmdan tathîr olunarak nûr-ı İslâmiyet'le tenvîr buyurulmuştur.

İşte ber-vech-i îzâh böyle bir muzafferiyet-i azîmenin başlıca sebebi Hudeybiye'de akd olunup Ashâb-ı Kirâm tarafından son derece tâkat-fersâ olarak adem-i kabûl fikrindeler iken **[35a]** Kumandan-ı cünûd-ı Kibriyâ Sâhib-i Sa'âdet Efendimiz hazretlerinin kabûl buyurmakla üzerine itâ'at ü inkiyâd buyurarak re'y ü tedbîr-i Risâlet-penâhîlerine müdâhaleden ictinâb edilen musâlaha-i ma'hûdedir. Hemân Cenâb-ı Allâh Habîb-i Ekrem'i ve bi'l-cümle Rusül-i Kirâm ve Enbiyâ-yı İzâm ve melâ'ike-i fihâm ve azamet ü kibriyâ ve Arş-ı A'lâ ve ind-i İlâhî'sinde makbûl olarak müstecâbü'd-da'avât olan kulları hürmetine şu giriftâr olduğumuz Harb-i Umûmî'nin her türlü beliyyesinden halâs u âzâd buyurarak devlet ü milletimizi son derece mansûr u muzaffer ve düşmanlarımızı makhûr u müdemmer buyur yâ Rabbî!

﴿رَبَّنَآ أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾[623]

﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ إِنْ نَسِينَآ أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾[624]

(لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنَّا كُنَّا مِنَ الظَّالِمِينَ) [625]

Âmîn Âmîn Âmîn, bi-hürmeti Seyyidi'l-Mürselîn

ed-Dâ'î
Hacı Sırrî

1340 (1921-22)

---

623 "Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam bastır ve şu kâfir kavme karşı bize yardım et." Bakara, 2/250.

624 "Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Onun kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır. (Şöyle diyerek dua ediniz): 'Ey Rabbimiz! Unutur ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et.'" Bakara, 2/286.

625 "Allah'ım, senden başka ilâh yoktur! Seni her türlü kusurlu ve noksan sıfattan tenzih ederiz. Şüphesiz biz zalimlerden olduk." [Enbiyâ Sûresi 87. âyet-i kerîmeden muktebestir.]

KAYNAKÇA

Abd b. Humeyd. *el-Müntehab min Müsnedi Abd bin Humeyd*. yy.: Dâru Belensiye li'n-Neşr ve't-Tevzî', 2002.

Aclûnî, İsmâ'îl b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafâ*. yy.: el-Mektebetü'l-Asrıyye, 2006.

Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. Kahire: Dâru'l-Maârif, 1955.

Alak, Musa. "Süleyman Sırrı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, erişim: 25 Temmuz 2020, https://islamansiklopedisi.org.tr/suleyman-sirri.

Albayrak, Sadık. *Son Devir Osmanlı Uleması*. 5 cilt. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 1996.

Alî el-Kârî. *el-Esrârü'l-Merfû'a fi'l-Ahbâri'l-Mevdû'a*. Beyrut: Dâru'l-Emâne, ty.

Alî el-Kârî. *Mirkâtü'l-Mefâtîh Şerhu Mişkâti'l-Mesâbîh*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2002.

Alî el-Kârî. *Şerhu'ş-Şifâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1421.

Arazlı, Gülsüm Merve. *Ermenekli Süleyman Sırrı Efendi Kelâmi Görüşleri ve Kelâma Dair Eserleri.* İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Aslan, Dursun. *Tevfik Sırrı Gür ve İçel Valiliği*. Mersin: Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Aycan, İrfan. "Dahlân, Ahmed b. Zeynî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, erişim: 5 Ağustos 2020, https://islamansiklopedisi.org.tr/dahlan-ahmed-b-zeyni.

Aynî Bedruddîn. *Umdetü'l-Kârî*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ty.

Bağdâdî. *Târîhu Bağdâd*. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2002.

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Âlî Evrak Odası BEO. 1921/144059.

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Âlî Evrak Odası BEO. 3806/285450.

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Ahval Defteri DH. SAİD 72/107.

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrâde Dâhiliye İ.DH., 949/75081.

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrâde Taltîfât İ.TAL 82/55.

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maârif Nezâreti Mektubî Kalemi MF. MKT 1193/54.

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maârif Nezâreti Mektubî Kalemi MF.MKT. 762/67.

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maârif Nezâreti Mektubî Kalemi MF.MKT. 984/70.

Begavî. *Şerhu's-Sünne*. Beyrut-Dımeşk: Mektebetü'l-İslâmî, 1983.

Beyhakî. *Delâ'ilü'n-Nübüvve*. Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1405.

Beyhakî. *es-Sünenü'l-Kübrâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

Beyhakî. *Ma'rifetü's-Sünen ve'l-Âsâr*. Kahire: Dâru'l-Vefâ, 1991.

Beyhakî. *Şu'abü'l-Îmân*, Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.

Bilgin, Muharrem Samet. "Dozy'nin Tarih-i İslamîyet'ine İslamcı Dergilerde Verilen Tepkiler". *"İslam'ı Uyandırmak": Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İslamcı Düşünce ve Dergiler.* ed. Lütfi Sunar İstanbul: İlmi Etüdler Derneği, 2018.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâ'îl. *Sahîhu'l-Buhârî*. Dımaşk: Dâru'l-Ulûm, 1990.

Dârimî. Abdullâh b. Abdurrahmân, *es-Sünen*. Dımaşk: Dâru'l-Mustafâ, 2007.

Demircan, Adnan. *Siyer.* İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.

Develi, H. Şinasi. *Eserleriyle Anıtlaşan Vali Tevfik Sırrı Gür*. Mersin: Akdeniz Belediyesi, 2004.

Deylemî. *el-Firdevs*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.

Ebû Avâne. *el-Müstahrec*, Beyrut: Dâru'l-Marife, 1998.

Ebû Dâvûd. *es-Sünen*. Cidde: Dâru'l-Kıble li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 1998.

Ebû Nu'aym el-Isbahânî. *Delâ'ilü'n-Nübüvve*. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1986.

Ebû Nu'aym el-Isbahânî. *Hilyetü'l-Evliyâ*. Mısır: Dâru's-Saâde, 1974.

Ebû Ya'lâ. *Müsned*. Dımeşk: Dâru'l-Me'mûn li't-Türâs, 1984.

Elbânî, Nâsırüddin. *Silsiletü'l-Ehâdisi'z-Za'îfe*. Riyad: Dâru'l-Maârif, 1992.

el-Fettenî. *Tezkiretü'l-Mevzû'ât*. yy.: İdâretü't-Tıbâati'l-Münîriyye, ty.

el-Halebî, *Nûreddîn Alî b. Burhâneddîn*. *es-Sîretü'l-Halebiyye- İnsânü'l-Uyûn fî Sîreti Emîni'l-Me'mûn*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1427.

et-Taberî, Muhibbüddîn. *er-Riyâzü'n-Nadira fî Menâkıbi'l-Aşera*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ty.

Hagen, Gottfried. ""Kumandan" Olarak Peygamber [Hz.] Muhammed: Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Osmanlılar'da Siyer Yazıcılığı". çev. Gülgün Uyar, *İSTEM*: *İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi* 8/15, (2010). 321-343.

Hâkim. *el-Müstedrek*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.

Havlânî, Abdülcebbâr. *Târîhu Dâriyâ*. Dımeşk: Matbaatü'l-Berkî, 1950.

Haykır, Yavuz. "Tek Parti Dönemi Valilerinden Tevfik Sırrı Gür ve Elâzığ Valiliği". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 27/2 (2017), 311-347.

Heysemî. *Mecma'u'z-Zevâ'id.* Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1994.

Irâkî. *Tahrîcu Ehâdîsi'l-İhyâ -el-Muğnî an Hamli'l-Esfâr*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2005.

İbn Abdülberr. *Câmi'u Beyâni'l-İlm ve Fadlihî*. Riyad: Dâru İbni'l-Cevzî, 1994.

İbn Âbidîn. *ed-Dürrü'l-Muhtâr*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992.

İbn Adî. *el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl*. Beyrut: el-Kütübü'l-İlmiyye, 1997.

İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-Şerî'ati'l-Merfû'a an Ahbâri'ş-Şenî'ati'l-Mevzû'a.* Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1399.

İbn Asâkir. *Târîhu Dımeşk*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995.

İbn Ebî Hâtim. *el-İlel*. Bağdad: Mektebetü'l-Müsna, 1985.

İbn Ebî Şeybe. *el-Musannef*. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409.

İbn Hibbân. *es-Sahîh*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1988.

İbn Hişâm. *es-Sîre*. Mısır: Şirketu Mektebe ve Matbaa Mustafâ el-Bâbi'l-Halebî ve Evlâduhû, 1955.

İbn Hüzeyme. *es-Sahîh*. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, ty.

İbn Kesîr. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1986.

İbn Mâce. *es-Sünen*. Kahire: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1975.

İbn Seyyidü'n-Nâs. *Uyûnü'l-Âsâr*. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1993.

İbnü'l-Esîr. *Üsdü'l-Gâbe*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.

İstanbul Müftülüğü, Meşihat Arşivi, MŞH. SAİD, 217/9/1.

İzgi, Cevat. "Halebî, Nûreddîn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, erişim: 28 Temmuz 2020, https://islamansiklopedisi.org.tr/halebi-nureddin.

Kâdî İyâz. *Meşâriku'l-Envâr*. yy.: el-Mektebetü'l-Atîka, ty.

Kastallânî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed. *Mevâhibü'l-Ledünniye Tercümesi: Me'âlimü'l-Yakîn fî Sîreti Seyyidi'l-Mürselîn*. çev. Bâkî. İstanbul: Tabhane-i Âmire, 1261.

Kastallânî. *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*. Kahire: el-Mektebetü't-Tevfîkiyye, ty.

Kaya, Mahmut. *Kasîde-i Bürdeyi Türkçe Söyleyiş*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Fatih Şubesi, 2001.

Kuşeyrî. *Tefsîrü'l-Kuşeyrî*, Mısır: el-Heyetü'l-Mısriyyeti'l-Âmmeti li'l-Kitâb, ty.

Makdisî. *el-Ehâdisü'l-Muhtâre*. Beyrut: Dâru Hıdır, 2000.

Mâlik. *Muvatta'*. Kahire: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1951.

Müslim. *Sahîhu Müslim*. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1955.

Müttakî el-Hindî. *Kenzü'l-Ummâl*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1981.

Nesâ'î. *es-Sünen*. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1988.

Oral, Mustafa. "Osmanlı Son Dönemi Hadis Müelliflerinden Ermenekli Süleyman Sırrı Efendi'nin Hayatı". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 5/9 (2018), 515-536.

Özdemir, Mehmet. "Dozy, Reinhart Pieter Anne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, erişim: 06 Ağustos 2020, https://islamansiklopedisi.org.tr/dozy-reinhart-pieter-anne.

San'ânî, Abdürrezzâk. *el-Musannef.* Beyrut: el-Meclisü'l-İlmî, 1983.

Sehâvî. *el-Makâsıdü'l-Hasene*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1985.

Süleyman Sırrı, *el-İcâze*, Milli Kütüphane, nr. 7048.

Süleyman Sırrı. *Kenzü'l-Akâid.* İstanbul: Ahter Matbaası, 1316/1897-98.

Süleyman Sırrı. *Makâsıd-ı Münciye fî Siyeri Fahri'n-Nübüvve.* İstanbul: Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi, nr. 4052-4056.

Süleyman Sırrı. *Miftâhu'l-Akâid.* İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1321/1903-04.

Süleyman Sırrı. *İcâzetnâme.* Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Osman Huldi Öztürkler nr. 7.

Süleyman Sırrı. *İcâzetnâme*. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar nr. 2715.

Süyûtî. *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2004.

Şevkânî. *Neylü'l-Evtâr*. Mısır: Dâru'l-Hadîs, 1993.

Taberânî. *ed-Du'â*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1413.

Taberânî. *el-Mu'cemü'l-Kebîr*. Kahire: Mektebetü İbn Teymiye, ty.

Taberânî. *el-Mu'cemü'l-Evsat*. Kahire: Dâru'l-Haremeyn, ty.

Taberânî. *el-Mu'cemü's-Sağîr*. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1985.

Taberânî. *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1984.

Taberî. *Tefsîrü't-Taberî*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2000.

Tahâvî. *Şerhu Müşkili'l-Âsâr*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1994.

Tirmizî. *Sünenü't-Tirmizî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992/1413.

Ukaylî. *ed-Du'afâü'l-Kebîr.* Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1984.

Utku, Nihal Şahin. "Prototip Modern Türkçe Siyerler ve Peygamber Algısı". *Siyer-Edebiyat İlişkisi*. haz. Şerif Eskin. İstanbul: Meridyen Kitaplığı, 2010.

Zorlu, Harun. *Süleyman Sırrı Efendi'nin (Ermenekli) Fıkha Dair Eserlerinin Tahlili: İbadet Bahisleri Bağlamında*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Zürkânî. *Şerhu'z-Zürkânî alâ Mevâhibi'l-Ledünniyye*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996.

DİZİN

A

Abbâd bin Bişr 241
Abbâs 54, 130, 159, 160, 161, 185, 186, 191, 195, 255, 256, 257, 258, 262, 268, 269, 278, 288, 290, 291, 296, 299, 303, 304, 310, 377, 378
Abbâs bin Abdülmuttalib 186, 288, 291, 296
Abbâs bin Ubâde bin Nadle 139
Abdullâh 46, 48, 49, 53, 54, 55, 56, 61, 66, 80, 81, 83, 110, 116, 143, 144, 153, 155, 158, 159, 162, 164, 166, 167, 169, 171, 174, 193, 198, 199, 201, 202, 203, 208, 210, 214, 216, 218, 219, 225, 235, 236, 246, 247, 250, 255, 260, 261, 265, 266, 279, 328, 365, 366, 370
Abdullâh bin Abbâs 46
Abdullâh bin Abdülmuttalib 46, 48
Abdullâh bin Amr el-Müzenî 210
Abdullâh bin Cahş 203, 208
Abdullâh bin Ebî Rebî'a 199
Abdullâh bin Ebî Ümeyye 255
Abdullâh bin Erkam 167
Abdullâh bin Huzâfe (es-Sehmî) 169, 174
Abdullâh bin Mes'ûd 46, 116, 164, 166
Abdullâh bin Nevfel 366
Abdullâh bin Ömer 83
Abdullâh bin Revâha 168, 214, 216, 218, 246, 247, 365
Abdullâh bin Sa'd ibn-i Ebû Serh 265
Abdullâh bin Übey bin Selûl 201, 225, 279, 328
Abdullâh bin Üreykıt 143
Abdullâh bin Zeyd bin Sa'lebe 139, 155
Abdullâh bin Ziba'râ 260, 261, 266
Abdullâh el-Kelbî 260
Abdurrahmân bin Avf 116, 117, 118, 166, 205, 278
Abdüddâr 62, 63, 66, 184, 185, 199, 200, 201, 248, 262
Abdülmuttalib 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 64, 68, 107, 116, 117, 120, 121, 122, 149, 159, 161, 162, 184, 186, 200, 255, 262, 267, 288, 291, 296, 376
Abdüluzzâ 62, 66, 260
Abdümenâf 46, 52, 60, 61, 62, 66, 159, 184, 230
Abdümenâf bin Kusay 46, 62
Abdüşşems 61, 66, 184
Abdüyâlîl 271
Adî bin en-Neccâr 52
Affân bin Ebi'l-Âs ibn-i Ümeyye bin Abdüşems 230
Akabe 121, 138, 139, 141, 142, 148, 166, 204, 269, 280, 285
Alî 48, 61, 73, 84, 94, 116, 117, 118, 122, 123, 129, 141, 143, 147, 156, 166, 168, 177, 180, 190, 191, 193, 200, 204, 205, 211, 214, 219, 220, 235, 236, 239, 240, 242, 250, 251, 252, 254, 260, 263, 266, 267, 279, 289, 293, 296, 299, 302, 303, 304, 305, 307, 308, 311, 312, 313, 314, 315, 323, 347, 366, 370, 375, 376
Alî bin Ebî Tâlib 116, 117, 118, 141, 200, 211, 220, 240, 250, 254, 299
Aliyy-i Murtazâ 190, 212, 293, 298, 314
Aliyyü'l-Murtazâ 213, 284
Allâh 52, 54, 73, 80, 81, 82, 83, 85, 89, 90, 91, 93, 94, 96, 106, 108, 111, 112, 121, 123, 125, 130, 131, 132, 135, 141, 144, 147, 148, 157, 165, 166, 189, 194, 207, 208, 212, 218, 233, 242, 253, 256, 262, 263, 264, 265, 270, 280, 284, 288, 294, 295, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 319, 320, 321, 323, 324, 325, 326, 327, 330, 331, 332, 334, 336, 337, 338, 340, 341, 343, 344, 345, 346, 347, 349, 350, 351, 352, 354, 355, 357, 358, 359, 360, 362,

363, 365, 366, 368, 370, 371, 373, 376, 377, 378
Âmir 52, 270, 282
Âmir bin Fuheyre 144, 167
Âmir ibn-i Adbat 270
Âmir ibn-i Lü'ey 219
Ammâr bin Yâsir 117, 134, 166, 280
Amr 46, 53, 70, 119, 121, 134, 136, 137, 149, 160, 168, 170, 175, 176, 177, 182, 186, 188, 193, 195, 199, 201, 203, 208, 210, 212, 219, 220, 232, 241, 246, 248, 249, 272, 370
Amr bin Abdullâh-ı Cumahî 203
Amr bin Abdüved 219, 220
Amr bin Cemûh 201, 208
Amr bin el-Âs 134, 168, 248, 249
Amr bin Hârise 53
Amr bin Durû' 149
Amr bin Sâlim 249
Amr bin Ümeyye ed-Damrî 170, 175, 212
Amru'l-Alâ 60
Anadolu 181
Antâkiyye 237
Arab 47, 50, 53, 57, 58, 63, 65, 68, 71, 82, 91, 108, 110, 131, 132, 138, 139, 146, 168, 178, 179, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 189, 219, 221, 222, 231, 232, 233, 240, 249, 251, 258, 267, 269, 271, 275, 276, 281, 299, 300, 302, 312, 347, 369, 370, 375
Arefe 288
Âsaf bin Berahyâ 88
Ashâb 50, 57, 60, 73, 80, 81, 103, 117, 120, 121, 125, 134, 136, 140, 141, 142, 148, 150, 153, 155, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 174, 176, 177, 183, 184, 187, 188, 189, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 200, 201, 204, 205, 206, 208, 209, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 258, 260, 264, 268, 269, 270, 273, 278, 279, 280, 287, 288, 290, 291, 293, 295, 296, 297, 298, 300, 302, 303, 306, 315, 316, 323, 327, 332, 333, 340, 346, 347, 349, 354, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 374, 375, 376, 378
Ashâb-ı Fîl 57, 73, 184, 228, 368
Ashâb-ı Güzîn 80, 187, 195, 208, 209, 211, 212, 215, 224, 226, 241, 254, 258, 268, 287, 290, 302, 303, 315
Ashâb-ı Kirâm 50, 73, 81, 103, 117, 120, 121, 134, 136, 140, 141, 142, 148, 150, 153, 155, 160, 161, 163, 165, 166, 169, 174, 176, 177, 183, 187, 188, 189, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 200, 201, 204, 205, 206, 208, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 222, 223, 225, 226, 227, 228, 229, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 251, 252, 253, 254, 255, 260, 264, 269, 270, 273, 278, 279, 280, 288, 291, 293, 295, 296, 297, 298, 300, 302, 303, 316, 323, 327, 332, 333, 340, 346, 347, 349, 354, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 369, 370, 371, 372, 374, 375, 376, 378
Ashame 175
Âsiye binti Muzâhim (Firavun'un hanımı) 157
Âs ibn-i Ümeyye 263
Aşere-i Mübeşşere 118, 166, 167, 299, 303
Âtike 162, 263
Âtike bint Fâlic 46
Âtike bint Mürre bin Hilâl 46
Âtike bint Ukas 46
Attâb bin Esîd 263, 267, 269, 273
Avf bin Hâris 139

B

Bahîrâ 108, 109
Bahreyn 169, 171, 179, 183
Bakara 77, 78, 85, 88, 90, 92, 94, 151, 275, 290, 296, 331, 336, 341, 342, 357, 358, 359, 360, 372, 374, 379
Balkan Muhârebesi 326
Bârî 51, 57, 60, 68, 69, 78, 79, 81, 86, 89, 90, 91, 107, 118, 120, 125, 126, 129, 130, 131, 138, 140, 142, 157, 158, 164, 165, 172, 173, 179, 192, 194, 214, 222, 229, 251, 256, 259, 262, 265, 278, 291, 293, 306, 308, 311, 320, 321, 322, 323, 334, 335, 336, 337, 338, 341, 352, 353, 356, 357, 358, 360, 364, 365, 366, 375, 377
Bedr 119, 121, 150, 155, 160, 164, 168, 188, 195, 196, 202, 206, 207, 208, 211, 212, 214, 220, 227, 247, 254, 264, 281, 327, 328, 346, 349, 362, 363
Bedr-i Kübrâ 362
Bedr-i Suğrâ 362
Bedr-i Ûlâ 362
Belkā 181, 245
Belkîs 88
Benî Bekr 182, 183, 249, 250, 259
Benî Cumah 185
Benî Cüşem 267
Benî Cüzâm 181, 182
Benî Damre 187, 188, 258, 285
Benî Ebî Talha 263
Benî Esed 184, 215
Benî Eşhel 140
Benî Fihr 122
Benî Gıfâr 258
Benî Hanîfe 180, 183
Benî Hâris 259
Benî Hâşim 62, 120, 121, 127, 128, 184, 230, 260, 299, 303
Benî Kaynukā' 193, 215, 225
Benî Kurayza 215, 217, 218, 220, 221, 222, 223, 225, 240
Benî Lahm 181, 182
Benî Leys 258
Benî Mahzûm 185, 219, 248
Benî Mürre 215
Benî Nadîr 211, 213, 214, 215, 218, 224, 240
Benî Neccâr 46, 141, 146, 149, 150
Benî Nevfel 184
Benî Sa'd 73, 162
Benî Sa'd bin Bekr 267
Benî Süleym 46, 215, 267, 268
Benî Şeybe 63, 263
Benî Tağlîb 183
Benî Tay 181, 182
Benî Temîm Kabîlesi 183, 270, 274, 275, 303
Benî Ümeyye 230, 273, 301, 303
Benî Zühre 56
Benû Kinâne 285
Berâ bin Ma'rûr 154, 244
Berre bint Abdüluzzâ 46
Berre bint Mürre 46
Beşîr bin Sa'd 216
Beytü'l-Mâl 225, 244, 316
Bilâl-i Habeşî 116, 117, 134, 153, 165
Bilâl-i Müzenî 226
Bişr bin Berâ 81, 244
Bişr bin Mâlik-i Âmirî 203
Burâk 96, 101
Büceyr bin Züheyr 276
Büdeyl bin Verkā 230, 256, 257, 369

C-Ç

Câbir bin Abdullâh 216, 337
Câbir bin Abdullâh bin Ri'âb 139
Ca'fer bin Ebî Süfyân 255
Ca'fer bin Ebî Tâlib 246
Cebel-i Arafât 286
Cebel-i Hirâ 50, 106, 107, 112, 113, 116
Cebel-i Rahme 286
Cebel-i Uhud 195, 199, 206, 207
Cedd bin Kays 237

Cemel 167
Cenâb-ı Allâh 52, 54, 73, 80, 82, 83, 89, 90, 91, 94, 96, 106, 111, 112, 121, 123, 125, 130, 131, 132, 135, 141, 144, 147, 148, 157, 166, 212, 218, 233, 242, 263, 270, 280, 284, 294, 295, 305, 307, 308, 309, 312, 320, 321, 323, 324, 325, 326, 327, 330, 331, 332, 334, 336, 337, 338, 340, 341, 343, 344, 345, 346, 347, 349, 350, 352, 354, 357, 359, 360, 362, 363, 365, 368, 371, 373, 376, 377, 378
Cenâb-ı Erhamü'r-Râhimîn 294, 333
Cenâb-ı Hak 50, 57, 60, 74, 81, 82, 89, 102, 105, 111, 112, 126, 131, 136, 158, 159, 222, 231, 235, 236, 264, 265, 275, 278, 280, 288, 291, 292, 296, 300, 306, 308, 310, 312, 315, 320, 322, 323, 325, 328, 329, 331, 336, 338, 340, 345, 346, 351, 357, 365, 369, 373
Cenâb-ı Kibriyâ 50, 76, 102, 160, 206, 227, 235, 286, 290, 291, 294, 297, 300
Cenâb-ı Mustafâ 305
Cenâb-ı Nâsır-ı Mutlak 222
Cendele bintü'l-Hâris 46
Cennât-ı Adn 320
Cerbâ 280
Cezîretü'l-Arab 181, 186, 300
Cibrîl-i Emîn 98, 208
Cidde 266
Cihâd 172, 189, 190, 194, 221, 319, 321, 325, 330, 331, 332, 334, 335, 336, 340, 341, 342, 343, 348, 349, 352, 355, 356, 357, 360, 361, 364, 366
Ci'râne 178, 271, 272, 273
Cumah 184
Cübeyr bin Mut'im 202
Cüheyne 228, 239, 253, 258, 259, 267, 367, 376
Cülâs bin Talha 200
Cüreş 277
Cürf 279
Cüveyriye bintü'l-Hâris 157
Cüzâm 64, 278
Çanakkale Boğazı 326

D

Dagâtır 172
Dâr-ı Nedve 66, 184
Dâru'n-Nedve 142, 195, 215
Devlet-i İslâmiyye 277
Dıhye bin Halîfe 169
Dımâm bin Sa'lebe 283, 284
Dırâr (Resûlullâh'ın amcası) 54, 159
Dırâr bin el-Hattâb 219
Dûmetü'l-Cendel 280
Dü'sûr bin el-Hâris 194

E

Ebû Âmir el-Eş'arî 271
Ebû Âmir (rahip) 281, 282
Ebû Azze 195, 211
Ebû Basîr 238, 239, 373, 374
Ebû Bekr 118, 157, 166, 184, 192, 207, 252, 283, 291, 302, 303, 309, 310, 311
Ebû Bekr-i Sıddîk 310
Ebû Bürde el-Eslemî 260
Ebû Câbir bin Amr bin Harâm 201, 208
Ebû Cendel 236, 239, 371, 373
Ebu'd-Derdâ 166
Ebû Dücâne 200, 201, 202, 205, 214
Ebû Eyyûb el-Ensârî 35, 141, 149
Ebû Hureyre 97, 241, 285
Ebû Katâde 253, 255, 270
Ebû Kuhâfe 263
Ebû Leheb 54, 64, 73, 104, 121, 122, 138, 142, 159, 162, 163, 190
Ebû Lübâbe 282
Ebû Mahzûre 166
Ebû Mûsâ el-Eş'arî 166, 245, 271
Ebû Sa'îd bin Ebî Talha 200
Ebû Sa'îd el-Hudrî 198
Ebû Seleme bin Abdülesed 116, 163, 199
Ebû Süfyân 163, 168, 186, 188, 191,

195, 199, 201, 204, 206, 207, 210, 211, 214, 215, 217, 219, 220, 221, 222, 223, 227, 230, 250, 251, 252, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 268, 272, 274, 283, 301, 303, 304, 314, 363, 375, 376, 377, 378
Ebû Süfyân bin Harb 195, 268, 283, 303
Ebû Süfyân bin Hâris bin Abdülmuttalib 255, 376
Ebû Talha 269, 297
Ebû Talha bin Abdüddâr 262
Ebû Talha Zeyd bin Sehl 297
Ebû Tâlib 9, 54, 57, 61, 107, 108, 109, 110, 120, 121, 123, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 159, 162, 305
Ebû Ubeyde 302, 303, 305, 308, 310, 311, 312, 314, 316
Ebû Ubeyde bin Cerrâh 68, 116, 117, 118, 199, 205, 297
Ebû Yüsr el-Ensârî 247
Ebû Zer 134, 164, 226, 227, 258, 260, 303
Ebû Zer-i Gıfârî 164, 258, 260
Ebü'l-Esved 82
Ebü'l-Hakem ibnü'l-Ahneş es-Sekafî 203
Ebü'l-Hamrâ Hilâl bin Hâris 164
Ebü'l-Heysem Mâlik bin Teyyihân 139
Ebvâ 50, 56, 187, 255, 376
Ehl-i Beyt 100, 148, 262, 289, 293, 295, 296, 327
Ehl-i Suffe 241
Ekâsire 174, 181, 182
Enbiyâ-yı İzâm 209, 288, 350, 378
Enes bin Mâlik 163, 169, 205
Enes bin Nadr 205
Ensâr 52, 121, 139, 148, 150, 153, 154, 155, 163, 166, 168, 187, 188, 189, 190, 196, 197, 200, 203, 204, 205, 213, 214, 216, 217, 225, 226, 242, 250, 258, 264, 267, 269, 272, 273, 275, 276, 291, 292, 294, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 308, 310, 313, 314, 364, 371, 375, 378
Ensâr-ı Kirâm 52, 121, 139, 148, 150, 153, 154, 163, 168, 187, 189, 190, 197, 203, 204, 205, 213, 214, 216, 217, 225, 226, 250, 258, 264, 267, 269, 272, 273, 276, 292, 297, 298, 299, 300, 302, 371, 378
Erkam 117
Erkam bin Ebi'l-Erkam el-Mahzûmî 116
Ertât bin Şürahbîl 201
Es'ad bin Zürâre 139, 140, 141, 153, 154,
Eslem 239, 253, 259, 267, 376
Eşfak-ı Asfiyâ 213
Eşref-i Mücâhidîn 223
Evs 138, 139, 140, 141, 142, 181, 197, 199, 210, 218, 225, 241, 269, 301
Ezruh 280

F

Fâhte 263
Fârân 106, 107, 112
Fârs 217, 237, 238
Fâtıma 61, 116, 158, 193, 251, 293, 294, 307, 375
Fâtıma bint Amr bin Â'iz bin İmrân bin Mahzûm 46, 53, 162
Fâtıma bint Sa'd 46
Fâtıma bintü'l-Hattâb 116
Fâtımatü'z-Zehrâ 133, 158, 250, 303, 316
Fazl bin Abbâs bin Abdülmuttalib 291, 296
Fedâle bin Umeyr 261
Fedek 244
Feth-i Mekke 80, 145, 161, 168, 178, 185, 223, 227, 233, 237, 249, 261, 270, 272, 301, 347, 374, 376
Feth-i Mekke-i Mükerreme 249
Fezâre 215, 226, 270
Fîl Mahmûd 59, 229
Fransız 326

G

Gamîm 228, 368
Gassân 181, 182, 278
Gatafân 194, 215, 221, 222, 228, 270
Gaydâk 54, 159
Gazve-i Ahzâb 363, 367
Gazve-i Bahrân 195
Gazve-i Bedr 119, 155, 160, 164, 188, 206, 214, 281, 346, 362
Gazve-i Bedr-i Kübrâ 188
Gazve-i Bedr-i Ûlâ 188
Gazve-i Benî Kurayza 223
Gazve-i Beni'n-Nadîr 211
Gazve-i Buvât 188
Gazve-i Gatafân 194
Gazve-i Hayber 240
Gazve-i Hendek 215, 363, 367
Gazve-i Hudeybiye 168, 227, 240
Gazve-i Huneyn 163, 267, 270, 347
Gazve-i Tebûk 277
Gazve-i Uhud 168, 184, 192, 193, 195, 208, 214, 333, 341, 346, 349, 362
Gazve-i Uşeyre 188
Gazve-i Zî-Kared 226
Gazze 52
Gıfâr 228, 239, 253, 258, 259, 267, 367, 376

H

Habbâb bin Eret 116
Habeşî 202, 330
Habeşler 181
Habîb-i Ekrem 268, 350, 378
Hacl 54, 159
Hadîce bint-i Huveylid 110
Hadîcetü'l-Kübrâ bint-i Huveylid 157
Hakem bin Ebi'l-Âs 142, 231
Hakîm ibn-i Hizâm 256
Hâlid bin Velîd 74, 168, 185, 186, 199, 202, 203, 219, 228, 247, 248, 257, 259, 263, 268, 271, 368
Halîme bint-i Ebû Zü'eyb 162
Hamrâ'ü'l-Esed 211
Hamza 54, 117, 119, 120, 122, 123, 126, 159, 160, 163, 180, 190, 191, 196, 200, 201, 202, 203, 208, 220, 224, 260, 261, 266, 328
Hamza bin Abdülmuttalib 117, 200
Handeme 259, 260, 266
Hanzale bin er-Rebî' el-Esedî 167
Harb-i Umûmî 319, 326, 350
Harem-i Şerîf 51, 53, 60, 107, 117, 119, 120, 131, 166, 183, 184, 229, 237, 257, 258, 259, 260, 262, 274, 301, 367, 368, 370
Hârice bin Zeyd 208
Hâris bin Âmir 184
Hâris bin Avf 215, 217
Hâris bin es-Sımme 205
Hâris bin Hişâm 231, 250, 263, 265, 272
Hâris bin Kays 185
Hârûn aleyhi's-selâm 95, 211
Hasan-ı Basrî 99
Hassân bin Sâbit 146, 166, 275, 276
Hâşim 46, 47, 50, 52, 60, 61, 62, 66, 120, 121, 127, 128, 184, 254, 273, 299, 303, 304
Hâşim bin Abdümenâf 46, 60
Hâtemü'l-Enbiyâ 46, 48, 53, 56, 57, 63, 78, 93, 106, 107, 108, 109, 110, 115, 135, 137, 138, 139, 141, 142, 149, 153, 156, 173, 177, 181, 212, 259, 284
Hâtıb bin Ebî Belte'a 169, 254, 261
Havvât bin Cübeyr 218
Havz-ı Kevser 289, 292
Hay (Yahudi reisi) 223
Hayber 80, 162, 180, 187, 240, 241, 242, 244, 245
Hazrec 52, 138, 139, 141, 142, 163, 168, 181, 199, 210, 225, 269, 281, 301
Hazret-i Abbâs 130, 160, 161, 185, 195, 256, 257, 258, 262, 268, 269, 278, 299, 303, 304, 377, 378
Hazret-i Abdullâh 46, 48, 49, 53, 55, 56, 61, 66, 144, 155, 159, 162, 174
Hazret-i Abdullâh bin Cübeyr 202
Hazret-i Abdülmuttalib 50, 51, 54, 56

Hazret-i Âdem (as) 47, 48, 57, 76, 87, 94, 106, 115, 322
Hazret-i Adnân 46, 72
Hazret-i Âişe 81, 99, 111, 132, 154, 157, 293, 351
Hazret-i Âişe-i Sıddîka 81, 111, 132, 154, 157, 351
Hazret-i Alî 61, 84, 118, 122, 123, 129, 143, 147, 168, 180, 190, 191, 193, 204, 214, 219, 220, 235, 236, 251, 260, 263, 266, 267, 279, 289, 293, 296, 299, 302, 303, 304, 305, 311, 312, 313, 314, 315, 347, 366, 370, 375, 376
Hazret-i Âmine 49, 56, 65, 66, 73
Hazret-i Âtike bint-i Abdülmuttalib 255
Hazret-i Bilâl 155, 165, 166, 257, 264, 265, 274
Hazret-i Câbir 337
Hazret-i Dâvûd (as) 96, 103
Hazret-i Ebû Katâde 255
Hazret-i Erkam 117
Hazret-i Fâtıma 158, 193, 251, 293, 294, 375
Hazret-i Fâtımatü'z-Zehrâ 158, 250
Hazret-i Hadîce 109, 110, 111, 112, 114, 116, 129, 132, 157, 158, 162, 165
Hazret-i Hadîcetü'l-Kübrâ 111, 116, 117, 132, 157
Hazret-i Hâlid 141, 149, 150, 153, 154, 168, 247, 248, 259, 261, 266, 280
Hazret-i Hamza 117, 119, 120, 122, 123, 159, 160, 163, 190, 191, 196, 200, 201, 202, 203, 208, 224, 260, 261, 266, 328
Hazret-i Hanzale 201
Hazret-i Hârûn (as) 95
Hazret-i Hasan 165, 251, 375
Hazret-i Hassân 52, 146, 220, 253
Hazret-i Haydar-ı Kerrâr 118, 146, 166, 167, 203, 204, 219, 223, 224, 239, 242, 243, 251, 269, 279, 284, 291, 304, 311, 347
Hazret-i İbrâhîm (as) 49, 50, 53, 54, 57, 87, 95, 102, 110, 111, 115, 133, 158, 159, 192, 253
Hazret-i İdrîs (as) 95, 115
Hazret-i Îsâ (as) 81, 87, 91, 97, 103, 106, 109, 112, 115, 136, 170, 172, 173, 177
Hazret-i İsmâ'îl (as) 47, 50, 53, 54, 55, 57, 64, 110
Hazret-i Kāsım 133, 158
Hazret-i Mikdâd 189, 226
Hazret-i Mu'âviye 164, 169
Hazret-i Mûsâ (as) 87, 95, 102, 106, 112, 113, 114, 115, 119, 177, 189, 279
Hazret-i Muttalib 52, 53
Hazret-i Nebevî (sav) 221, 252, 282, 294
Hazret-i Nûh (as) 79, 115, 253
Hazret-i Osmân 62, 84, 134, 167, 168, 230, 236, 237, 265, 273, 278, 295, 301, 368, 371, 375
Hazret-i Osmân-ı Zü'n-Nûreyn 265
Hazret-i Osmân ibn-i Affân 230
Hazret-i Ömer 67, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 144, 159, 166, 168, 180, 192, 207, 219, 252, 253, 263, 264, 304, 308, 310, 314, 351, 377
Hazret-i Peygamber (sav) 55, 60, 61, 62, 75, 89, 112, 120, 123, 125, 130, 139, 142, 143, 144, 147, 150, 153, 163, 178, 179, 184, 186, 187, 189, 192, 193, 194, 197, 199, 201, 203, 205, 209, 213, 219, 228, 229, 230, 231, 233, 234, 235, 236, 238, 246, 254, 258, 260, 261, 264, 266, 267, 268, 269, 274, 276, 278, 279, 294, 301, 323, 325, 326, 328, 331, 332, 333, 334, 345, 346, 347, 349, 361, 362, 363, 364, 366, 367, 368, 369, 370, 372, 374, 375, 376, 377
Hazret-i Peygamberî 48, 161, 165, 171, 175, 176, 178, 184, 187, 197, 205, 212, 216, 218, 225, 226, 227, 231, 232, 235, 238, 242, 250, 252, 253, 254, 256, 263, 265, 266, 267, 270, 272, 273, 281, 283, 284

Hazret-i Süleymân (as) 82, 87, 88, 96, 103
Hazret-i Ubeyde 190
Hazret-i Ukkâşe 193
Hazret-i Yûsuf (as) 95, 96, 323, 376
Hazret-i Zeyd 165, 246
Hazret-i Zübeyr 245, 366
Hendek 79, 162, 187, 215, 219, 221, 223, 225, 327, 332, 333, 349, 363, 367
Hendek Gazâsı 162, 223, 332, 333
Herakl 169, 172, 181, 275
Hevâzin 162, 163, 178, 183, 267, 268, 269, 271, 273, 283, 347
Hevze bin Alî 177
Hırâş ibn-i Ümeyye 229, 368
Hicâz 183, 184, 277
Hilâl bin Ümeyye 282
Himyer 57, 181, 275
Hind 201, 202, 203, 206, 251, 259, 260, 261, 263, 264, 265
Hind bint Udvân 46
Hîre 182
Hubâb bin Münzir 241
Hudeybiye 121, 168, 185, 186, 227, 228, 229, 230, 238, 240, 245, 249, 254, 255, 367, 374, 376, 378
Huleys 232, 369
Huneyn 81, 161, 162, 163, 164, 187, 267, 268, 270, 271, 346, 347, 349
Huveyris ibn-i Nukayz 260, 261
Huveytıb bin Abdüluzzâ 168, 249, 260, 272
Huyey bin Ahtab 215, 218, 240, 244
Huzeyfe bin Yemân 166, 223, 280
Huzeyme bin Müdrike 46, 69
Hübel 207, 262
Hübeyre bin Ebî Vehb 219, 220, 266
Hüseyn-i Müctebâ 213
Hüsrev Pervîz bin Nûşirevân 174

I-İ

Îrân 181, 182, 183, 184
İbn-i Abbâs 82, 290
İbn-i Hacer 173
İbn-i Hatal 254, 260, 261, 265
İbn-i Subâbe 260
İbn-i Übey bin Selûl 241
İbn-i Ümmi Mektûm 165, 166, 211
İbn-i Kami'e 204, 206, 207
İbn-i Selûl 199, 213
İdam 270
İhânet 89
İkrime 128, 198, 199, 210, 219, 220, 231, 249, 259, 260, 261, 263, 266, 272
İkrime bin Ebû Cehl 198, 199, 210, 219, 231, 249, 259, 260, 263, 266
İlyâs bin Mudar 46, 70
İmâm Ahmed 71, 98, 157
İmâm Müslim 97
İmâm-ı Buhârî 169
İmâm-ı Bûsırî 74, 93
İmâm-ı Şâfi'î 62
İmâm-ı Taberânî 82, 227
İncîl-i Şerîf 106, 107, 112
İrhâsât 87
İskenderiyye 170
İslâmiyet 85, 108, 111, 117, 122, 134, 142, 186, 212, 249, 283, 361, 368, 372, 375, 378
İslâmlar 372
İsrâ 90, 94, 95, 98, 101, 102, 104, 108, 126, 142, 189
İstidrâc 89
İyâs bin Kabîsa 182
İys 238, 374

K

Ka'b bin Amr 160
Ka'b bin Esed 217, 218, 221
Ka'b bin Lü'ey 46, 67
Ka'b bin Mâlik 166, 205, 276, 282
Ka'b bin Züheyr 166, 276
Kayser 172, 182, 219, 232, 246, 278, 280, 282, 369
Kayser-i Rûm 182, 246, 278, 280, 282
Kelde 268
Kelime-i Şehâdet 129, 221

Kerâmet 88
Kerek 245
Kıyâmet 75, 77, 99, 106, 129, 159, 251, 339, 341, 342, 344, 352, 354, 357, 362
Kilâb bin Mürre 46, 63
Kinâne 46, 58, 65, 69, 183, 215, 217, 244, 285
Kisrâ 107, 169, 174, 182, 217, 219, 232, 369
Kisrâ-yı Acem 169, 174, 182
Kostantiniyye 181
Kudâme 116
Kurayza 187, 217
Kureyş 47, 48, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 109, 110, 117, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 131, 132, 134, 135, 142, 144, 145, 157, 160, 161, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 195, 196, 199, 200, 201, 208, 210, 211, 212, 215, 217, 221, 222, 223, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 236, 237, 238, 239, 245, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 258, 259, 260, 262, 263, 266, 267, 268, 270, 272, 281, 299, 300, 301, 302, 304, 307, 314, 327, 328, 347, 363, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 377
Kusem (Resûlullâh'ın amcası) 54, 159
Kusem bin Abbâs bin Abdülmuttalib 296
Kusvâ 228, 229, 258, 368, 378
Kutbe bin Âmir 139, 247
Kürz bin Câbir 188, 259

L

Lahm 181, 182, 278
Lât 108, 283, 284
Leyle-i Kadr 353, 354
Lokmân (as) 71
Lü'ey 46, 67, 219

M

Mahşiyye bint Müdlic 46
Mahşiyye bint Şeybân 46
Mâlik bin Avf 268, 271, 273, 283
Mâlik bin en-Nadr 68
Mâlik ibn-i Duhşüm 282
Mâriyyetü'l-Kıbtiyye 158
Mâzin bin Neccâr 204
Me'ad bin Adnân 71
Mecûsî 171, 237
Medîne 46, 49, 50, 52, 56, 88, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 153, 154, 158, 161, 165, 166, 167, 175, 180, 181, 186, 187, 188, 191, 193, 195, 196, 197, 199, 201, 208, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 217, 218, 226, 228, 233, 234, 238, 239, 240, 241, 244, 245, 246, 248, 249, 250, 251, 253, 254, 255, 256, 261, 264, 270, 273, 274, 276, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 286, 295, 300, 314, 327, 328, 332, 333, 348, 354, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 371, 373, 374, 375, 376
Medîne-i Münevvere 49, 50, 52, 56, 88, 138, 139, 141, 142, 145, 146, 147, 149, 153, 165, 166, 167, 186, 187, 188, 193, 195, 196, 197, 208, 211, 212, 213, 215, 217, 226, 228, 233, 234, 238, 239, 240, 241, 245, 248, 249, 250, 251, 253, 254, 255, 273, 274, 276, 280, 281, 282, 283, 284, 286, 295, 300, 314, 327, 332, 333, 348, 363, 364, 365, 367, 371, 373, 375, 376
Mekke 50, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 73, 80, 81, 82, 83, 87, 100, 107, 108, 109, 112, 115, 118, 131, 132, 134, 139, 141, 143, 145, 147, 150, 153, 154, 158, 159, 160, 161, 166, 168, 178, 184, 185, 186, 187, 188, 195, 203, 204, 206, 210, 211, 214, 215, 223, 227, 228, 229, 230, 231, 233, 234, 235,

236, 237, 238, 239, 240, 245, 249, 251, 253, 254, 255, 256, 258, 259, 260, 261, 263, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 272, 273, 274, 277, 281, 284, 285, 286, 287, 289, 295, 301, 321, 327, 347, 363, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 374, 376, 377, 378
Mekke-i Mükerreme 52, 53, 56, 61, 63, 81, 100, 132, 141, 145, 150, 186, 187, 227, 229, 234, 235, 240, 245, 249, 259, 260, 266, 267, 277, 284, 285, 286, 287, 347, 367, 368, 371, 372, 376, 377, 378
Melik Bâzân 175
Menâzire 182
Merhab 243
Me'rib 181
Merrü'z-Zahrân 215, 256, 363
Mescid-i Aksâ 95, 96, 101, 102, 104, 150, 354
Mescid-i Dırâr 281, 282
Mescid-i Harâm 95, 96, 101, 102, 104, 151, 184
Mescid-i Kubâ 146, 166
Mesîhiyye 172
Meydân-ı Arasât 341
Meymûne bintü'l-Hâris 157
Meysere 109
Mıkyes ibn-i Subâbe 260, 261
Mısır 96, 164, 168, 170, 181, 265
Mikdâd bin Amr 199
Mikdâd bin Esved 303
Mirdâs 219, 220
Mirdâs bin Muhârib 219
Mu'âviye bin Ebî Süfyân 168, 272, 274, 277,
Mu'âz bin Cebel 166, 267, 269, 273
Mu'âz bin Hâris 139
Mu'âz ibn-i Amr 193
Mudar 46, 47, 70, 71, 110, 179, 183
Mudar bin Nizâr 46, 71
Muğîre bin Şu'be (es-Sekafî) 167, 168, 231, 283, 302
Muhâcirîn 121, 134, 135, 136, 153, 155, 161, 164, 188, 196, 199, 213, 214, 217, 225, 242, 255, 257, 267, 273, 292, 294, 297, 299, 301, 302, 308, 310, 313, 314, 364, 371, 378
Muhâcirîn-i İzâm 135, 213, 225, 267, 297, 302
Muhâcirîn-i Kirâm 134, 136, 153, 155, 164, 188, 213, 242, 273, 294, 378
Muhallim bin Cessâme 270
Muhammed (sav) 46, 49, 57, 67, 73, 74, 76, 77, 82, 88, 89, 90, 94, 95, 97, 101, 102, 104, 107, 108, 110, 111, 112, 114, 115, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 131, 156, 157, 171, 172, 174, 176, 177, 179, 180, 198, 204, 205, 206, 207, 211, 219, 221, 231, 232, 235, 236, 252, 258, 262, 265, 267, 269, 275, 279, 281, 282, 292, 296, 308, 314, 325, 329, 332, 345, 348, 364, 369, 370, 377
Muhammed bin Abdullâh (sav) 46, 110, 235, 236, 370
Muhammed ibn-i Mesleme 198, 205, 279
Muhammedîler 224, 269, 363
Muhâsara-i Tâ'if 271
Mukātil 99
Mukavkıs 170, 171
Mukavvim 54, 159
Mus'ab bin Umeyr 140, 199
Musâlaha-i Hudeybiye 186, 249, 367, 376
Mûsul 181
Mûte 168, 245, 246
Mücâhid 99, 187, 223
Mücâhid-i Efham 223
Müdlic Kabîlesi 188
Münzir bin Sâvâ 171
Mürâre bin er-Rebî' 282
Müreysî' 187
Müseylimetü'l-Kezzâb 89, 160, 178, 180, 266
Müslimîn 49, 117, 132, 146, 154, 160, 161, 165, 166, 178, 190, 191, 194, 195, 201, 202, 203, 204, 205, 207, 208, 209, 218, 220, 223, 229, 234,

238, 239, 241, 247, 248, 257, 264, 269, 273, 278, 279, 284, 286, 287, 288, 291, 292, 293, 303, 305, 308, 311, 316, 352, 358, 361, 362, 373
Müzdelife 287
Müzeyne 228, 253, 258, 259, 267, 367, 376

N

Nadr bin Hâris 125
Nadr bin Kinâne 46, 69
Na'im bint Serîr 46
Nasârâ 51, 81, 135, 155, 181, 237, 281
Nâsıra 107, 112
Nebiyy-i Mufahham 223
Necâşî 136, 175, 176, 177, 232
Necid 215, 217, 253, 255, 270, 272
Necrân 183, 266
Nemrûd 87, 95
Netât 241
Nevfel ibn-i Abdullâh bin Muğîre 219
Nevfel ibn-i Hâris bin Abdülmuttalib 267
Nevfel-i Mahzûmî 220
Nihâvend 88
Nizâr bin Me'ad 71
Nu'mân bin Münzir 182
Nûşirevân 174, 181

O-Ö

Osmân 62, 83, 84, 116, 117, 118, 134, 166, 167, 168, 184, 186, 200, 203, 215, 230, 236, 237, 248, 250, 262, 263, 265, 273, 278, 295, 298, 301, 368, 371, 375
Osmân bin Affân 116, 117, 118, 230, 250
Osmân bin Ebî Talha 184, 200
Osmân bin Talha 186, 248, 262
Ömer 46, 67, 83, 116, 117, 119, 120, 122, 123, 144, 157, 159, 162, 166, 168, 180, 185, 192, 198, 207, 219, 252, 253, 257, 263, 264, 303, 304, 308, 310, 314, 351, 377
Ömer bin el-Hattâb 116, 123, 207

P

Peygamber Efendimiz (sav) 150, 153, 187, 323, 325, 328, 332, 333, 334, 349, 361, 363, 364, 366, 367, 368, 369, 370, 372, 374, 376, 377
Peygamberî 48, 104, 157, 161, 165, 166, 171, 174, 175, 176, 178, 184, 187, 197, 202, 205, 207, 208, 212, 216, 218, 222, 225, 226, 227, 231, 232, 233, 235, 238, 242, 250, 252, 253, 254, 255, 256, 263, 265, 266, 267, 270, 272, 273, 274, 276, 279, 281, 283, 284, 306, 347, 370

R

Resûl-i Efham 223
Resûl-i Ekrem 9, 47, 49, 50, 53, 55, 56, 57, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 169, 171, 178, 180, 183, 185, 186, 192, 194, 196, 197, 199, 200, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 210, 211, 212, 214, 215, 216, 217, 218, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 228, 229, 230, 231, 232, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 241, 242, 244, 246, 249, 250, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 259, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 290, 291, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 309, 310, 311, 313, 314, 315, 322, 327, 328, 333, 341, 345,

346, 347, 348, 351, 363, 364, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 375, 376, 377
Resûl-i Ekrem Efendimiz 56, 65, 67, 68, 71, 73, 74, 84, 88, 93, 107, 108, 111, 112, 114, 115, 116, 119, 120, 128, 129, 130, 131, 134, 144, 145, 147, 148, 149, 150, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 169, 180, 183, 192, 194, 205, 211, 223, 257, 259, 262, 263, 270, 271, 272, 274, 322, 327, 328, 345, 347, 348, 351, 363, 364, 367, 368, 369, 370, 372, 373, 375, 376, 377
Resûl-i Kibriyâ 101, 122, 132, 138, 156, 159, 174, 190, 204, 224, 229, 273, 294, 305
Resûlullâh (sav) 47, 51, 67, 68, 69, 72, 76, 79, 81, 82, 85, 87, 90, 99, 101, 102, 105, 106, 111, 120, 123, 131, 132, 133, 134, 138, 141, 144, 145, 146, 154, 158, 159, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 171, 178, 179, 189, 191, 194, 196, 197, 200, 202, 204, 205, 206, 213, 216, 220, 225, 227, 229, 233, 235, 236, 238, 239, 241, 242, 250, 252, 253, 254, 256, 257, 260, 262, 266, 270, 273, 275, 276, 278, 280, 288, 291, 293, 294, 295, 299, 302, 305, 307, 308, 309, 312, 313, 328, 335, 351, 354, 364, 370, 373, 374, 376, 377
Resûlü's-Sekaleyn 223
Reyhâne 225
Rifâ'a bin Zeyd el-Cüzâmî 185
Rukiyye 133, 134, 158
Rûm 91, 92, 168, 169, 172, 173, 181, 182, 237, 238, 246, 248, 275, 277, 278, 280, 282, 309

S-Ş

Sâbit bin Erkam-ı Aclânî 247
Sâbit bin Kays (bin Şemmâs) 166, 167, 275, 276
Sa'd bin Bekr Kabîlesi 283
Sa'd bin Ebî Vakkās 116, 117, 118, 167, 199, 200, 203, 205
Sa'd bin Mu'âz 140, 141, 189, 192, 197, 205, 214, 218, 225, 226
Sa'd bin Ubâde 197, 205, 217, 218, 250, 258, 259, 269, 299, 300, 302, 375, 378
Sa'dü'l-Karaz 166
Safâ 117, 122, 251, 263, 264
Safiyye (Resûlullâh'ın halası) 162
Safiyye (Resûlullâh'ın zevcesi) 157, 244
Safvân bin Ümeyye 185, 210, 211, 231, 249, 259, 266, 267, 268, 272
Sa'îd bin Hureys el-Mahzûmî 260
Sa'îd bin Zeyd 116, 117, 118
Sâ'îr 106, 107, 112
Sakîf Kabîlesi 271, 283
San'a 57, 58, 181, 217
Sâre 254, 260, 261
Sedûs ibn-i Amr 246
Sehl bin Huneyf 205, 214
Seleme bin el-Ekva' 226
Seleme ibn-i Selâme 218
Selît bin Amr 170
Sellâm bin Mişkem 212, 244
Sellâm ibn-i Ebi'l-Hukayk 215
Selmâ 46, 52
Selmân-ı Fârisî 165, 215, 216, 271, 303
Semûle 296
Serdâr-ı Mücâhidîn 226
Seriyye-i Evtâs 271
Seriyye-i Mûte 245
Sevde bint-i Zem'a 157
Seylü'l-Arim 181
Seyyidü'l-Enbiyâ 101, 115, 195, 212, 216, 245, 250, 286, 287
Seyyidü'l-Kâ'inât 145, 165, 174, 175, 195, 213, 290
Seyyidü'l-Mücâhidîn 187, 194, 224, 226

Seyyidü'l-Mürselîn 104, 193, 199, 208, 250, 264
Seyyidü'ş-Şühedâ Hazret-i Hamza 208, 261
Sırât 322
Sidretü'l-Müntehâ 101
Suheyb-i Rûmî 116, 134, 165
Sûriye 181
Süheyl 232, 233, 235, 236, 237, 239, 249, 259, 272, 370, 371, 373
Süheyl bin Amr 232, 249, 272, 370
Süleym Kabîlesi 257, 268
Sülmâ bint Muhârib 46
Sülmâ bint Sa'd 46
Sümeyye 116
Sürâka bin Mâlik 145
Şâm 52, 63, 108, 109, 142, 165, 166, 168, 171, 181, 184, 188, 194, 195, 216, 237, 238, 239, 240, 245, 275, 278, 280, 282, 374
Şehîd-i Deşt-i Kerbelâ 213
Şemmâs bin Osmân 203
Şevvâl 267, 268
Şeybe bin Osmân bin Ebî Talha 263
Şeybe bin Rebî'a 119, 153
Şürahbîl bin Amr el-Gassânî 246
Şürahbîl bin Hasene 168
Şüreyh bin Kārıt 201

T

Tâk-ı Kisrâ 107
Talha bin Ubeydullâh 116, 117, 118, 167, 205
Tebâle 277
Tebûk 161, 166, 201, 277, 280, 281, 282, 283, 285, 349
Tebûk Gazâsı 201, 283, 285
Tevrât-ı Şerîf 106, 112
Tihâme 82, 230
Tufeyl ibn-i Amr-ı Devsî 241
Tûr-ı Sînâ 106, 112

U-Ü

Ubâde bin Sâmit 139
Ubeyde bin el-Hâris bin Muttalib 116, 220
Uhud 160, 165, 168, 184, 187, 192, 193, 195, 197, 199, 204, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 214, 217, 220, 227, 248, 261, 262, 281, 327, 333, 341, 346, 349, 362
Uhud Dağı 197, 217
Ukbe bin Âmir 139, 164
Ukbe bin Ebî Mu'ayt 119, 125, 191
Ukkâşe bin Mihsan-ı Esedî 199
Umâre (Hz. Hamza'nın oğlu) 159
Umâre bin el-Velîd 119
Umâre bin Ziyâd ibnü's-Seken 205
Umâretü'l-Velîd 134
Umeyr bin Vehb 266
Urbân 211, 228, 229, 232, 274, 280, 328, 367, 368, 369, 370
Urbân-ı Ehâbîş 229, 232
Urve bin Mes'ûd es-Sekafî 231, 232, 283, 369
Utârid ibn-i Hâcib 275
Utbe bin Ebî Leheb 304
Utbe bin Ebî Vakkās 203
Utbe bin Rebî'a 119, 123, 153, 160
Uveym bin Sâ'ide 139
Uyeyne bin Hısn 215, 217, 226, 272
Uzre Kabîlesi 275
Uzzâ 283, 284
Übey bin Halef 142, 206, 237, 238
Übey bin Ka'b 166, 167, 303
Ükeydir bin Abdülmelik 280
Ümmü Eymen 50, 56, 163, 165
Ümmü Gülsûm 133, 158
Ümmü Habîbe 157, 250, 263, 375
Ümmü Hakîm (Hz. İkrime'nin eşi) 263, 266
Ümmü Hakîm el-Beydâ (Resûlullâh'ın halası) 162

Ümmü Hânî bint-i Ebî Tâlib 263, 266
Ümmü Ma'bed 144, 180, 211
Ümmü Seleme 157, 164, 227, 255
Ümmü Umâre (Nesîbe Hâtûn) 204
Üsâme bin Zeyd 198, 268
Üseyd bin Hudayr 140, 197, 205, 258, 269, 281, 378

V

Vâdi'l-İdam 253
Vahşî 160, 180, 202, 203, 260, 261, 266
Varaka bin Nevfel 110, 114
Velîd bin Muğîre 154
Velîd bin Utbe 119

Y

Yahûdî 146, 212, 217
Yahûdîler 193, 221, 223, 224, 245
Ya'lâ (Hz. Hamza'nın oğlu) 159
Yehûd 51, 56, 125, 135, 139, 153, 154, 155, 162, 171, 172, 193, 199, 211, 212, 215, 220, 221, 222, 223, 240, 241, 244, 363, 364
Yehûd-ı Benî Kurayza 220
Yemâme 167, 177, 178, 180, 183
Yemen 52, 54, 57, 58, 64, 149, 166, 175, 181, 183, 184, 217, 245, 266, 275, 296
Yesrib 146, 240, 366
Yûhannâ 280

Z

Zebûr 103
Zekvân bin Abdikays 139, 199
Zemzem 49, 53, 54, 65, 184, 185, 186, 262
Zeyd (Kusay'ın diğer adı) 63
Zeyd bin Âsım 204
Zeyd bin Hârise 116, 117, 165, 217, 246
Zeyd bin Sâbit el-Ensârî (en-Neccârî) 149, 166, 168, 169, 198, 218
Zeyd ibnü'l-Lasît 279
Zeyneb bint-i Cahş 157
Zeyneb bint-i Huzeyme 157
Zeyneb bintü'l-Hâris 80, 243, 244
Zîkār Muhârebesi 182
Zî-Kared 226
Zübeyr (Resûlullâh'ın amcası) 54, 159
Zübeyr bin el-Avvâm 116, 117, 118, 167, 200, 205, 220, 224, 254, 257, 258, 259, 262, 303, 304, 310, 312
Zübeyr bin Bekkâr 158
Zü'l-Celâl 103, 121, 155, 228
Zü'l-fikār 220, 242, 243, 327
Zü'l-Huleyfe 228, 238, 367, 373
Zülkarneyn (as) 125

EKLER

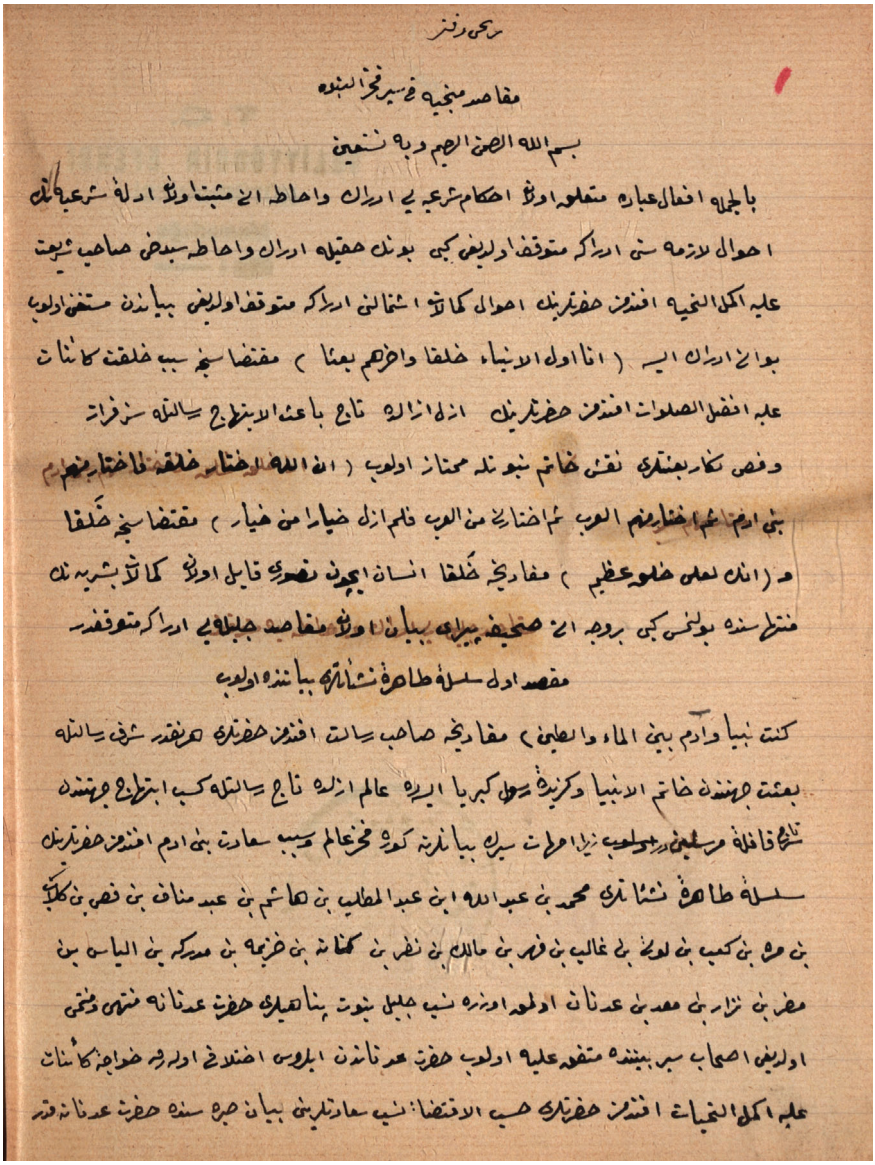

EK 1: Beyazıt Yazma Eser Ktp., Veliyyüddin Efendi V 4052'de kayıtlı birinci defterin başı.

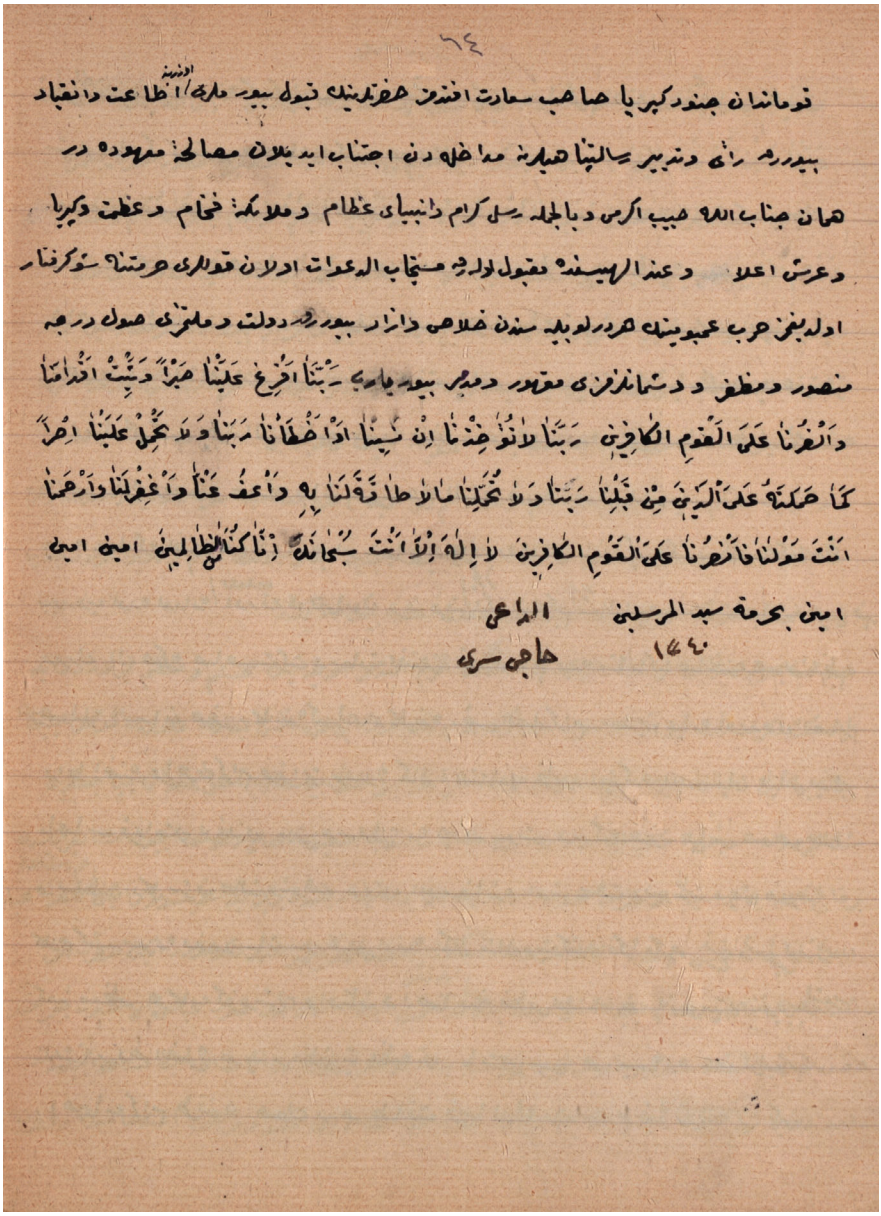

EK 2: Beyazıt Yazma Eser Ktp., Veliyyüddin Efendi V 4056'da kayıtlı beşinci defterin sonu.

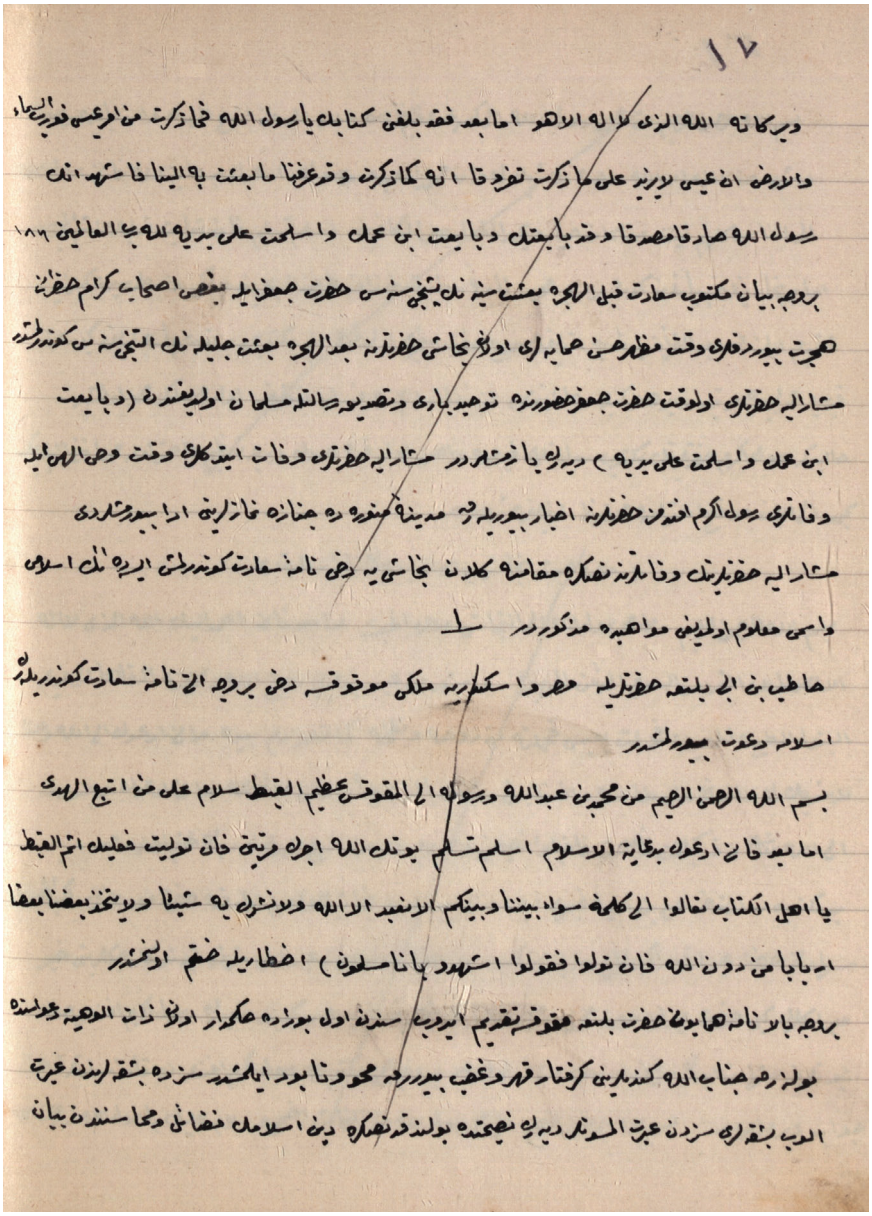

EK 3: Beyazıt Yazma Eser Ktp., Veliyyüddin Efendi V 4053'te kayıtlı ikinci defterde üzeri çizilerek metin dışında bırakılan bir sayfa.

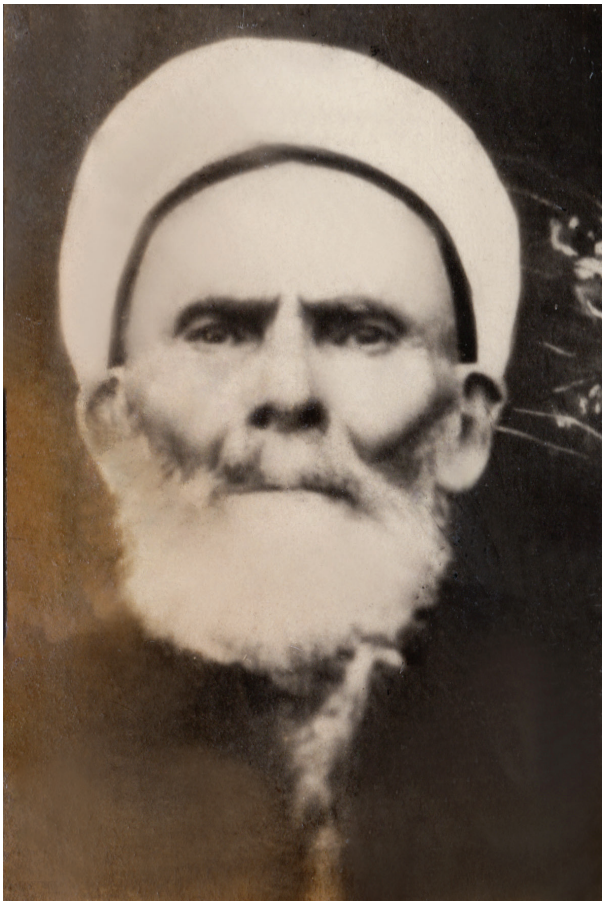

EK 4: Süleyman Sırrı Efendi'nin bir fotoğrafı.

EK 5: Süleyman Sırrı Efendi'nin vakıf mührü.

EK 6: Süleyman Sırrı Efendi'nin Remzi Efendi'ye verdiği icazetnamenin sonunda yer alan mührü.

EK 7: Süleyman Sırrı Efendi'nin İstanbul Merkez Efendi Mezarlığı'ndaki kabri.

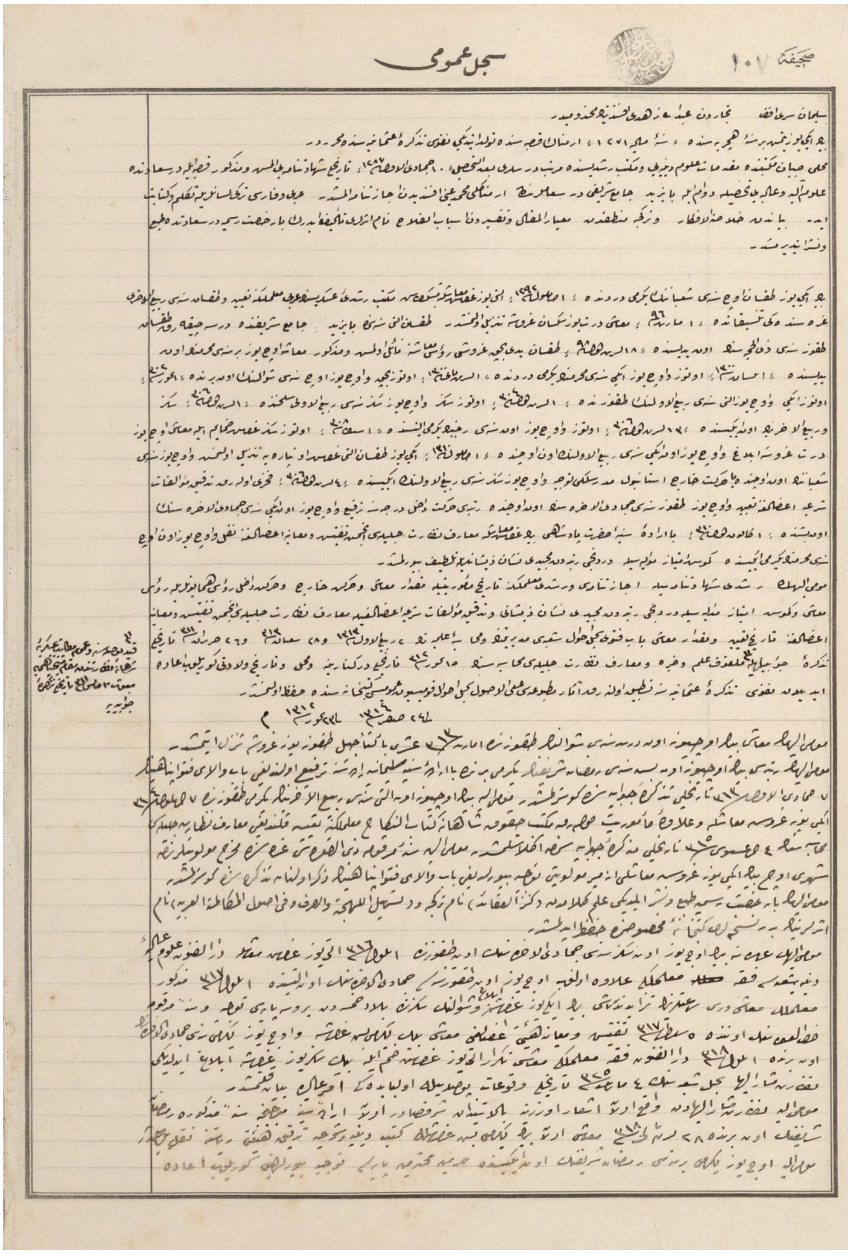

EK 8: Süleyman Sırrı Efendi'nin Osmanlı Arşivindeki sicil kaydı BOA, DH_SAIDd_00072_00054.

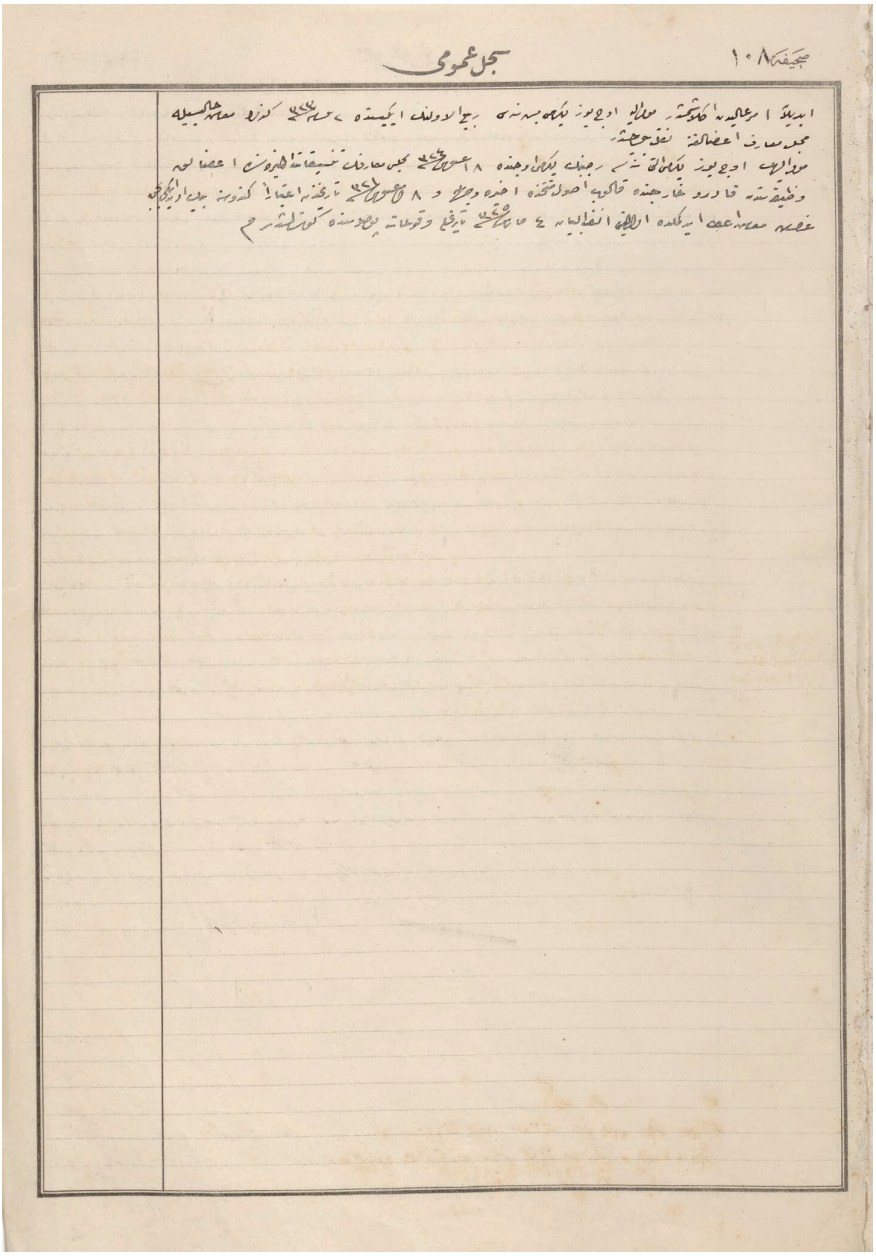

صحیفه ۱۰۸

سجل عمومی

ابدیه ارعالیه حاکمیتی مولانا اوچ یوز یکرمی بشنجی رجب اوللنده ایکیسنده ۷ سنه ۱۳۲۶ کونی معامله جلیله
مجلس معارف اعضالغنه نفوذ حضرتی
مولانا اوچ یوز یکرمی اوچنجی رجبنده یکرمی وجهنده ۱۸ اغستوس ۱۳۲۶ مجلس معارف تنسیقاتلریزنی اعضالرنه
وضیفه سنه قادر و غارجنده قالوب اصول تخته اخذ و بر ۸ اغستوس ۱۳۲۶ تاریخنه اعتبارا کندوسنه بدل اویرلمجه
غصه معامله عمه ایکده الایلی انقلابنه ۷ سنه ۱۳۲۶ تاریخ و قوعاتنه بر صورتده کوستریلمشدر

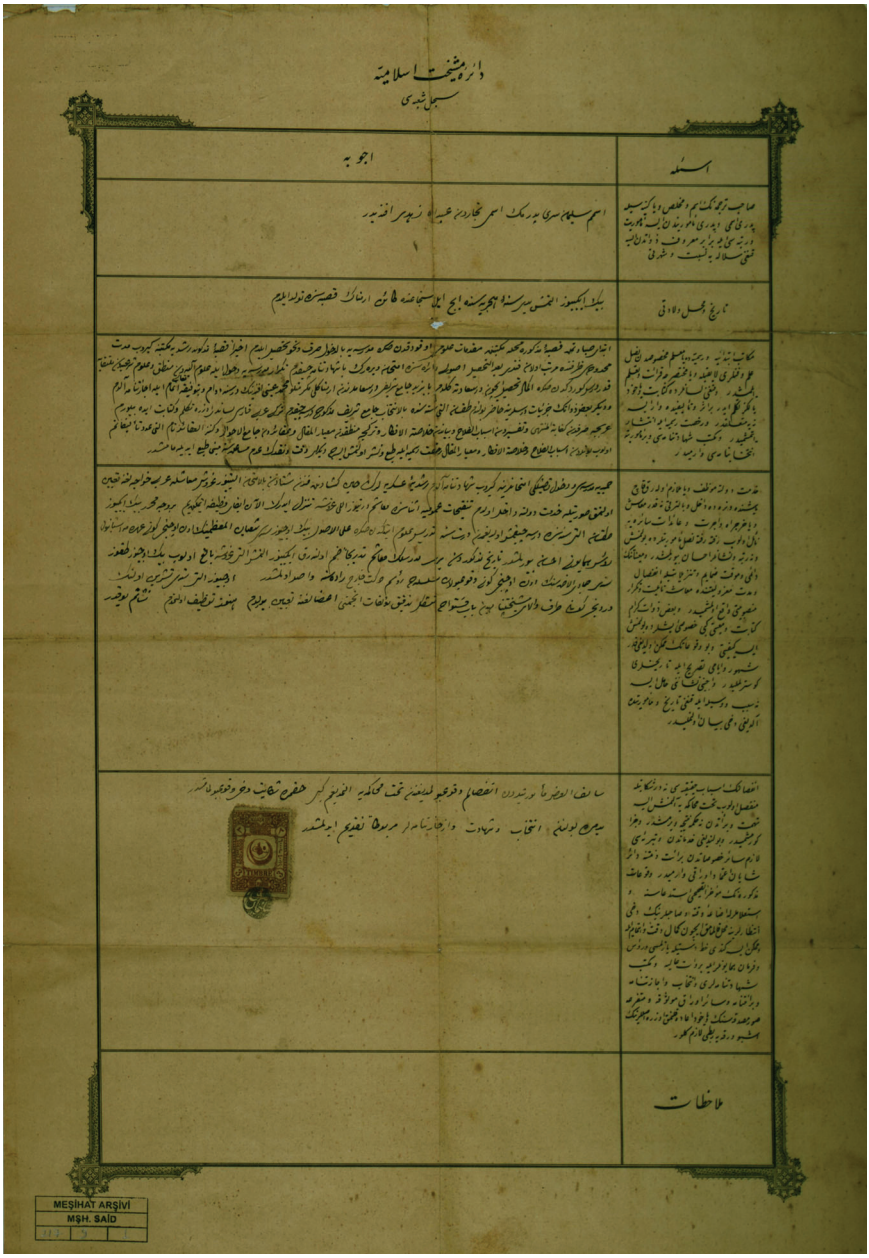

دائرهٔ مشیخت اسلامیه
سجل نمره سی

اسئله	اجوبه
صاحب ترجمه نک نام و تخلص و اکر سید ایسه نسبی و بدری نام و مولدی نام و تاریخ ولادتی و تربیه سی و بر مرتبه وقف ذاتنی ایسه نسبی سلاله سی نسبت و طوری	اسم سلیمان سری بوردنک اسمی تجاردن عبارت زیده سر افندیدر
تاریخ محل ولادتی	بیک ایکیوز التمش بشنجی سنه هجریه سنه اجع ایله استحاضه قائم ارناک قصبه سنده تولد ایلدم
مکاتب ابتدائیه و رشدیه ایله محمد علوم ایتمل علم و فنری و اعلیه و اخصه و مؤلفات مهمه سنی بلسان و بخصوص اثر و مکاتب اولوه باکز کلاریدر بر ذاتیله و بر ذاتیله و ذاتیله نیز مشکلدر و مشهور بحر ایشان بلغشید و مکتب شیخ اثاری و بر کلاریه تخصیلنامه سی واردر	اثبات صباوتمه قصبه سنده کوریه محله مکتبنده مقدمات علومه و اوقوتوب لکه عربیه به بالنظر صرف و نحو تختصر ایدم اخیرا قصبه ده کوره رشد بکتبه کیدوب مدت محدود ظرفنده مرتب اولان قدر بعد التقصیر اصوله و اثنه سنی اتمام و بوردک باشبانه رجوع ایدم بکلریه سیر و دهلیا بدعلوم آلیدیر مطلق و علوم بلغیه قدر ایکوز کدن مکه اکلار تحصیل ایچون و اسعادت کلدم بابزیر جامع شریف و اسعادتنه اکلاکلر کرتلو محمد عربی افندیک درسنه دوام و تولیه اقام ایدم اجازاتنامه آلدم و دیکر حضرت دیک جزئیات درسنه حاضر بولنه طفتم الفی سنه سنده بلاتخاب جامع شریف مدرسه سنه تعیین کرده عربه قایم سانه رازه نظم و کتابت ایده بوردم عربیه هر نوع کتابت فنون و فقه دینی اسباب الفلاح و بدایه خلاصه الافکار و تیکیر منتظم سعید المقالی و مقدمه رام جامع الاحوال و کتب الفائده ایم الفوائد تا انتظام ادوب طلبه رم اسباب الفلاح و خلاصه الافکار و معیا المقال حفظ بکرایله طبع و نشر اولنمش ایریق و بکلر قت و انفراد قوم مسلمه سنی طبع ایدیه مامشدر	بیک ایکیوز التمش بشنجی سنه هجریه سنه اجع ایله استحاضه قائم ارناک قصبه سنده تولد ایلدم
خدمت دولت موظف و ایامنم و در رتبه چیلکه و دوره و اهل و باشترق نقده حاصل و ایامنم و ایامنم و عائلات سائره نیل و ایب رتبه رتبه اصلی و بوکز و حسن و دیرتبه و اخلاص احسان بوکز و بالجمله و حسن و وقت ضایع اتمزدر شیدا اعمال و دعوت مولد بلغشه حاصلت ثابت و ذکر مضمون نافع الفشید و بعض ذاتک ایام کتابت و بعض کی عصری بشد و الحمد ایله کیفیتی و دو ذاتک تکون و الحمد مشهور و ایامی تصریح ایله تا بجنلری کوستریلدیر و ایجی خاتمی علل ایله ذیب و رسیده بدعتی تاریخ و عاید بعض آلیجی می بیان ایلمشدر	خدمت دولت و رتبه سی بلسم محمد علی پاشا ایله ایکیوز التمش بشنجی سنه هجریه سنه اجع ایله استحاضه قائم ارناک قصبه سنده تولد ایلدم
انعقاد اسباب جنتیه زوجه نکاح متصل اولوب خدمت حاکمه بالکز ایب تخت و برلاتن بکمکجی و برمشدر و خواکر ایلمشدر و اولنیاتی خدماتدن و تیمرمی قایمام ظرفنده خدماتدن برانت و تقدم ذاتی شایان خواه و اولنی و اولمیور و خاطر ذکر و بکلر مرغوب بلمیسنه عاشه و بسطه اولنا خاطر و تقدم و صاحبلرینک و اهلی انتظار زیر عوقلی اهل الجوان کمال و تقدم و تقدیر بلکل ایله کوزی نظاره بسیار بالمیسی و اس دوران بکلر و عربه بر و زنه غایه و مکتب شیها و تنا بلری و تقاب و اجازتنامه و بر اتفاه و مسا نراوانی موظف و متقدم عربه و تسکنک اخوانلاری و بلمیسنک و زوجه بلمیسنک بلمیسی و رغبتی بلمیسی اولمشدر	خدمت دولت و رتبه سی بلسم محمد علی پاشا ایله ایکیوز التمش بشنجی سنه هجریه سنه اجع ایله استحاضه قائم ارناک قصبه سنده تولد ایلدم
ملاحظات	سالف الوضع ما موندن انفصام و قوعجه لیعنی تمت محاکمه الوضع کبر خضرت ثانیات دعوه و قوعجه ایله سر بوطنه انتخاب و تهدات و اجازتنامه لر مربوطا تقدیم ایلمشدر

MEŞIHAT ARŞIVI
MŞH. SAID

EK 9: Süleyman Sırrı Efendi'nin Meşihat Arşivindeki tercüme-i hâl varakası.

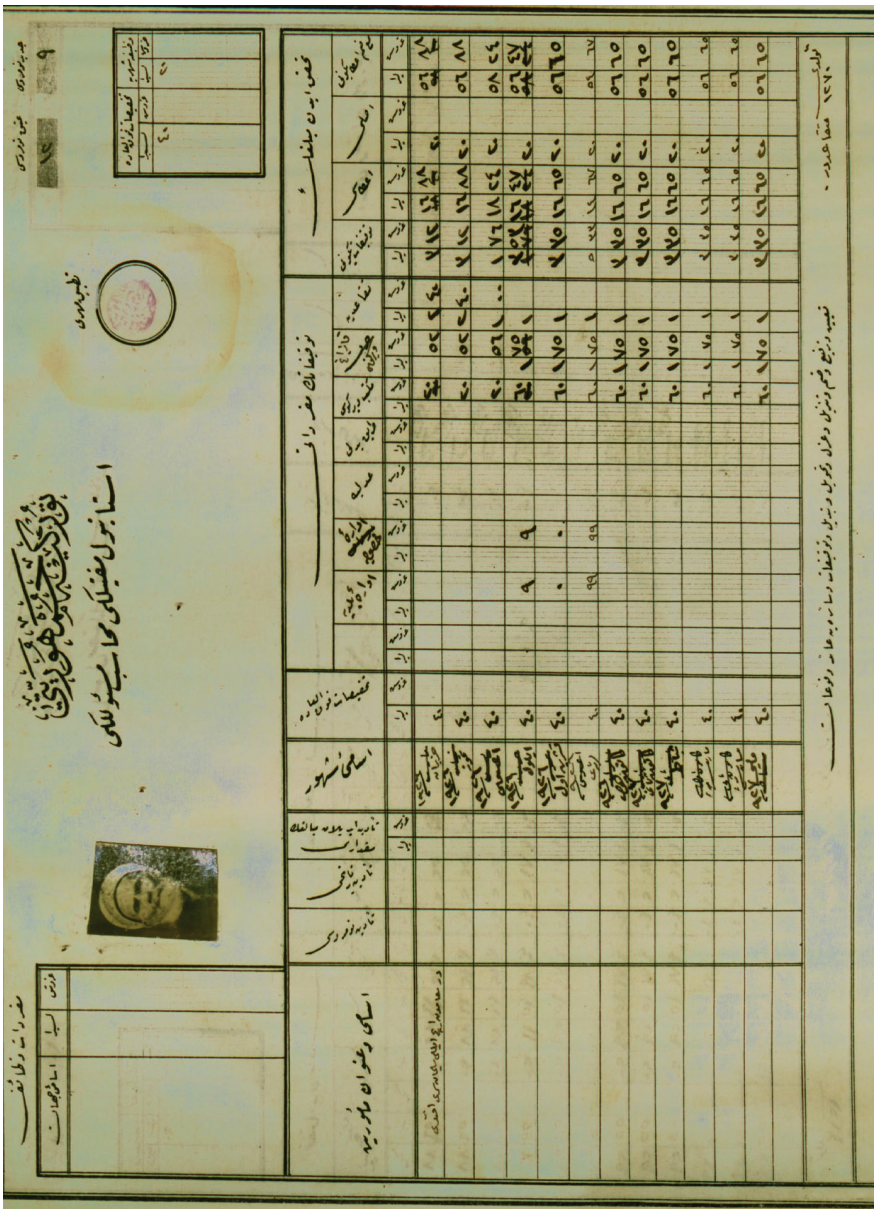

EK 10: Süleyman Sırrı Efendi'nin İstanbul Müftülüğü Arşivinde bulunan maaş cetveli.

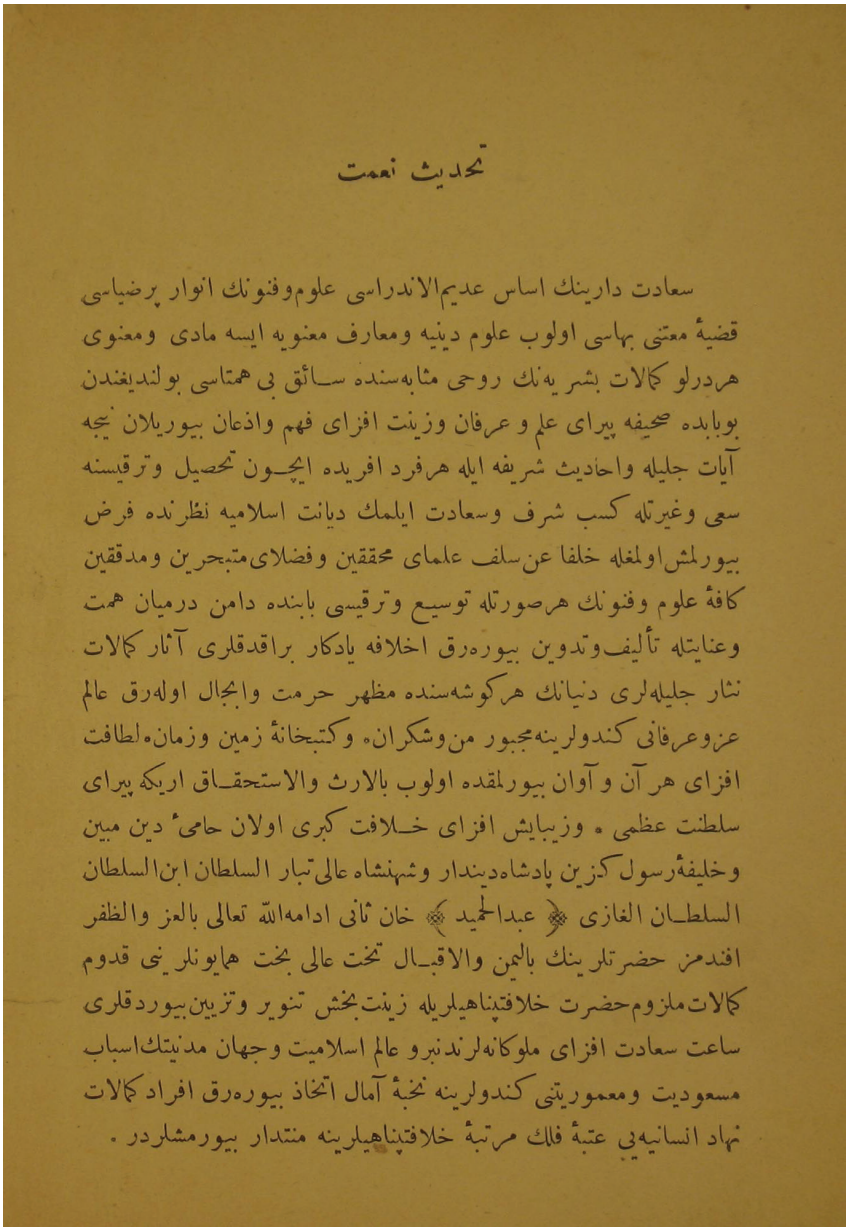

تحديث نعمت

سعادت دارينك اساس عديم الاندراسى علوم وفنونك انوار پرضياسى
قضيهٔ معنى بهاسى اولوب علوم دينيه ومعارف معنويه ايسه مادى ومعنوى
هردرلو كمالات بشريه‌نك روحى مثابه‌سنده سائق بى همتاسى بولنديغندن
بوبابده صحيفه پيراى علم و عرفان وزينت افزاى فهم واذعان بيوريلان نجه
آيات جليله واحاديث شريفه ايله هرفرد افريده ايچون تحصيل وترقيسنه
سعى وغيرتله كسب شرف وسعادت ايلمك ديانت اسلاميه نظرنده فرض
بيورلمش اولمغله خلفا عن سلف علماى محققين وفضلاى متبحرين ومدققين
كافهٔ علوم وفنونك هرصورتله توسيع وترقيسى بابنده دامن درميان همت
وعنايتله تأليف وتدوين بيوره‌رق اخلافه يادكار براقدقلرى آثار كمالات
نثار جليله‌لرى دنيانك هركوشه‌سنده مظهر حرمت وابجال اوله‌رق عالم
عز وعرفانى كندولرينه مجبور من وشكران. وكتبخانهٔ زمين وزمان. لطافت
افزاى هر آن و آوان بيورلمقده اولوب بالارث والاستحقاق اريكه پيراى
سلطنت عظمى . وزيبايش افزاى خلافت كبرى اولان حامىٔ دين مبين
وخليفهٔ رسول كزين پادشاه‌ديندار وشهنشاه عالى تبار السلطان ابن السلطان
السلطان الغازى ﴿ عبدالحميد ﴾ خان ثانى ادامه‌الله تعالى بالعز والظفر
افندمز حضرتلرينك باليمن والاقبال تخت عالى بخت همايونلرينى قدوم
كمالات ملزوم حضرت خلافتپناهيلريله زينت بخش تنوير وتزيين بيوردقلرى
ساعت سعادت افزاى ملوكانه‌لرندنبرو عالم اسلاميت وجهان مدنيتك اسباب
مسعوديت ومعموريتى كندولرينه نخبهٔ آمال اتخاذ بيوره‌رق افراد كمالات
نهاد انسانيه‌يى عتبهٔ فلك مرتبهٔ خلافتپناهيلرينه منتدار بيورمشلردر .

EK 11: Süleyman Sırrı Efendi'nin *Miftâhu'l-Akâid* adlı eserinde Sultan II. Abdülhamid'e "Tahdîs-i Ni'met" başlığıyla yazdığı ithaf.

— ٣ —

بالخاصه معارف دينيه وعلوم شرعيه‌نك هر آن ودقيقه ترقى وتعاليسيله امكان كماله ايصال وابلاغى مطلوب ديانت مصحوب همايونلرى بولنديغندن عاجز واحقرلرى كبى سلك علمـاده ملازم صف نعـال برداعى مستعرق النوالرينك من غير لياقة بوبابده تأليف وتحريرينه موفق اوله‌رق حضور حضرت سليمانه تقديم شرفنه مظهريتله مفتخر ومبـاهى بولنديغم دستاويز مورانه‌لرينه بيله لطفاً وكرما مرحمت افزاى سنوح واحسان بيوريلان الطاف جليلهٔ ملوكانه‌لرينه قارشى ايفـاى تشكر اقتدار بشرك خارجنده بولنديغى دركار ايسه‌ده (لئن شكرتم لازيدنكم) مفاد جليلنه نائليت ارزوى عبيدانه‌سيله بوكره دخى عقائد دينيه‌دن « مفتاح العقائد » ناميله تحرير وتأليفنه موفق اولديغم رساله‌جكزك تقديميله صحيفهٔ عبوديت وجريدهٔ صداقتده تجديد نام رقيته ابتدار ايلدم ومن الله الهداية والتوفيق وهو نعم العون والرفيق .

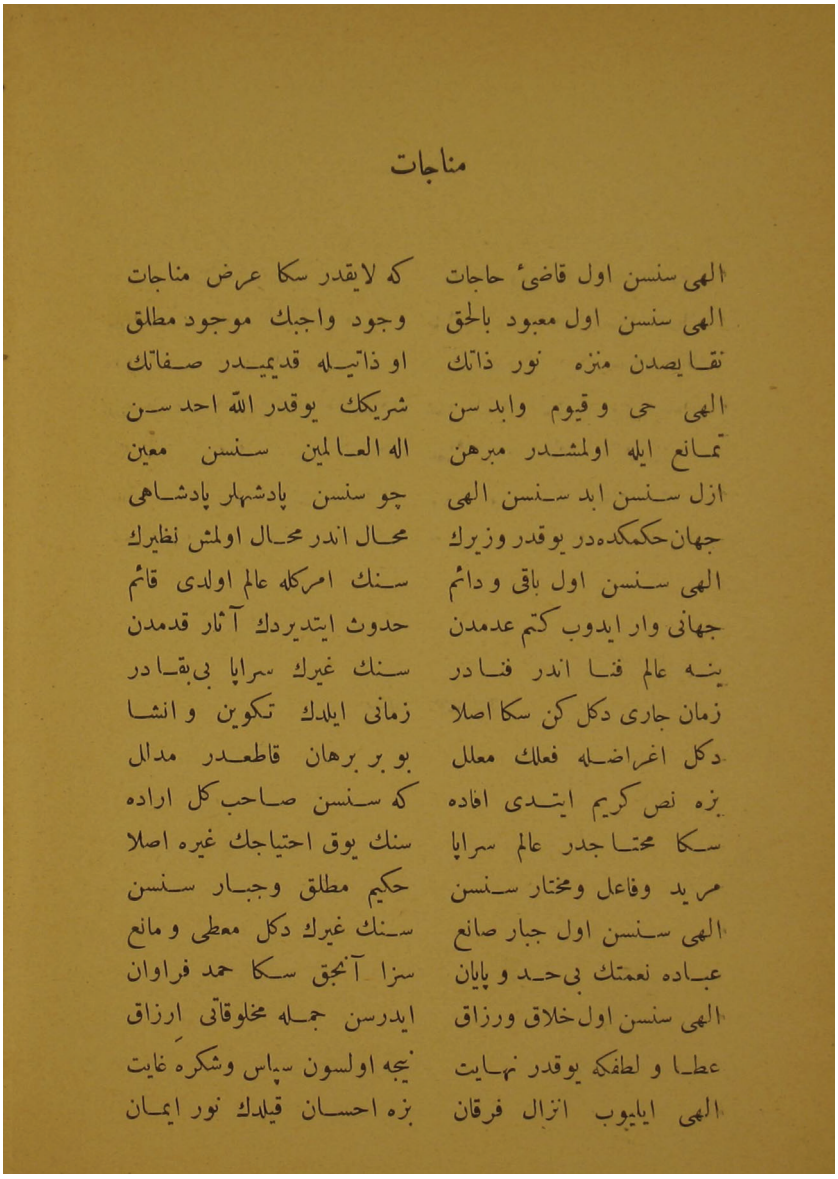

مناجات

الهی سنسن اول قاضیٔ حاجات که لایقدر سکا عرض مناجات
الهی سنسن اول معبود بالحق وجود واجبك موجود مطلق
نقایصدن منزه نور ذاتك او ذاتیله قدیمیدر صفاتك
الهی حی و قیوم وابد سن شریکك یوقدر الله احد سن
تمانع ایله اولمشدر مبرهن اله العالمین سنسن معین
ازل سنسن ابد سنسن الهی چو سنسن پادشهلر پادشاهی
جهان حکمکده در یوقدر وزیرك محال اندر محال اولمش نظیرك
الهی سنسن اول باقی و دائم سنك امرکله عالم اولدی قائم
جهانی وار ایدوب کتم عدمدن حدوث ایتدیردك آثار قدمدن
بنه عالم فنا اندر فنادر سنك غیرك سراپا بی‌بقادر
زمان جاری دکل کن سکا اصلا زمانی ایلدك تکوین و انشا
دکل اغراضله فعلك معلل بو بر برهان قاطعدر مدلل
بزه نص کریم ایتدی افاده که سنسن صاحب کل اراده
سکا محتاجدر عالم سراپا سنك یوق احتیاجك غیره اصلا
مرید وفاعل ومختار سنسن حکیم مطلق وجبار سنسن
الهی سنسن اول جبار صانع سنك غیرك دکل معطی و مانع
عباده نعمتك بی‌حد و پایان سزا آنجق سکا حمد فراوان
الهی سنسن اول خلاق ورزاق ایدرسن جمله مخلوقاتی ارزاق
عطا و لطفکه یوقدر نهایت نیجه اولسون سپاس وشکره غایت
الهی ایلیوب انزال فرقان بزه احسان قیلدك نور ایمان

EK 12: Süleyman Sırrı Efendi'nin *Miftâhu'l-Akâid* adlı eserinin başında manzum olarak yazdığı münâcât.

— ٥ —

رسولك مصطفايى قيلدك ارسال كاوب تبليغ امرين ايتدى اكمال
عباده ايليوب يارب عنايت طريق حقه ايتديردك هدايت
بحمدالله نه نعمتدر بو نعمت كه اولدق اويله بر سلطانه امت
آنى لطفكله روز جزاده شفيع ايت روز محشرده عباده
خصوصا قورتاره بو ناتوانى ايدنجه اوستنه حمله زبانى
بنم اول مذنب پرجرم وعاصى كرفتار مناهى و معاصى
آمان يارب بوعبد روسياهى بو جرم آلوده عاجز پركناهى
مدد سورمه مدد نار جحيمه رفيق ايتمه او شيطان رجيمه
مدد غافر زنب و خطايا كرم قيل ايتمه ديوانكده رسوا
مدد قيلمه بنى القاى سبجين اغثنى يا غياث المستغيثين
زبانيلر النده ايتمه پامال فمنك العون فى خوف و اهوال
بلى چوقدر بوعاصينك قصورى بيلور اما كه معناى غفورى
اكرچه پركناه وتيره رودر اميدى مژدهٔ لا تقنطو در
تهى دست ايسه حسن عملدن اثر يوق اعتقادنده خللدن
حقير وناتوانم ضعف بنياد قوى ايمانمدر اما مانند پولاد
آمان ايمانمى حفظ ايت خدايا حضور عزته اولسون هدايا
امان آخر نفسده ويرمه لكنت اوله جارى لسانمده شهادت
سزاى مغفرت قيل بو كدايى شفيع ايله محمد مصطفايى
آمان محروم ديدار ايتمه يارب او حرمانه كرفتار ايتمه يا رب
جهانده بعدزين اولدقجه باقى بنى قيل حسن اعماله ملاقى
خصوصاً ظل يزدان شاه تاجدارك سلطان ﴿عبدالحميد﴾ خان معالى آثارك
اوله مزداد عمر وشان وشوكتى سايه سيله بختيار ايله جمله ملتى
سايه انداز جهان اولسون لواى نصرتى لمعه پاش اولسون دمادم سيف عدل وسطوتى
يا الهى قيل دعامى مستجاب اول حبيبك آب روى حرمتى

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى اتقن بالعلماء ملّته الحنيفيه الغرّاء
وابقى بسلسلة علومهم شريعته السمحة البيضاء ● وخصّ
الخشية بهم بقوله تعالى ● انما يخشى الله من عباده
العلماء ● ورجح فى الميزان مدادهم على دماء الشهداء
● وفضلهم على ملائكته بقوله انبئونى باسماء هؤلاء
● ونوّر صدورهم باستنباط الاحكام بالفهم والذكاء
● وميّز الحقّ من الباطل بالقرآن والانبياء ● وانّ الفضل
بيد الله يؤتيه من يشاء ● والصلوة والسلام على
من كان علماء امته كسائر الانبياء

وخلق

EK 13: Süleyman Sırrı Efendi'nin Remzi Efendi'ye verdiği icazetnamenin başı.

وخلق لاجله الكائنات والانبياء ● وكان
نبيا وادم متجدل بين الطين والماء ● فانتقل من
طاهر الى طاهر من اصلاب الاباء ● حتى بعث خاتم
الانبياء بالشريعة والاخلاق العلياء ● وله
الفضل فى الابتداء ● وله الكمال فى الانتهاء ●
وعلى اله الذين تلئلأ بهم غرة الحق فى الاهتداء
● وصحبه الذين حازوا قصبات الالاء فى فضاء
العلم والاتقاء ما نزل الماء من السماء وحصل
النماء من الغبراء ● وبعد فيقول الفقير الى
الطاف ربه القدير ● سليمان سرى ابن عبد الله ●
زهدى الارمناكى ● انا لاخ فى الله العالم الفاضل
الكامل دلوينه وى كون طوغى زاده مصطفى رمزى
ابن محرم الحسين البرجى ● وجعل اخوا اولا من اولاء
● ورزقه كلمة طيبه باقية ولسان صدق
فى الاولين وميزان قبول فى الاخرين ● لما صرف
نقد وقته وبضاعة عمره الى استحصال حكمتى النظرية
والعملية من كلمة الاساتيذ الفائقة العلية الى ان يفوق

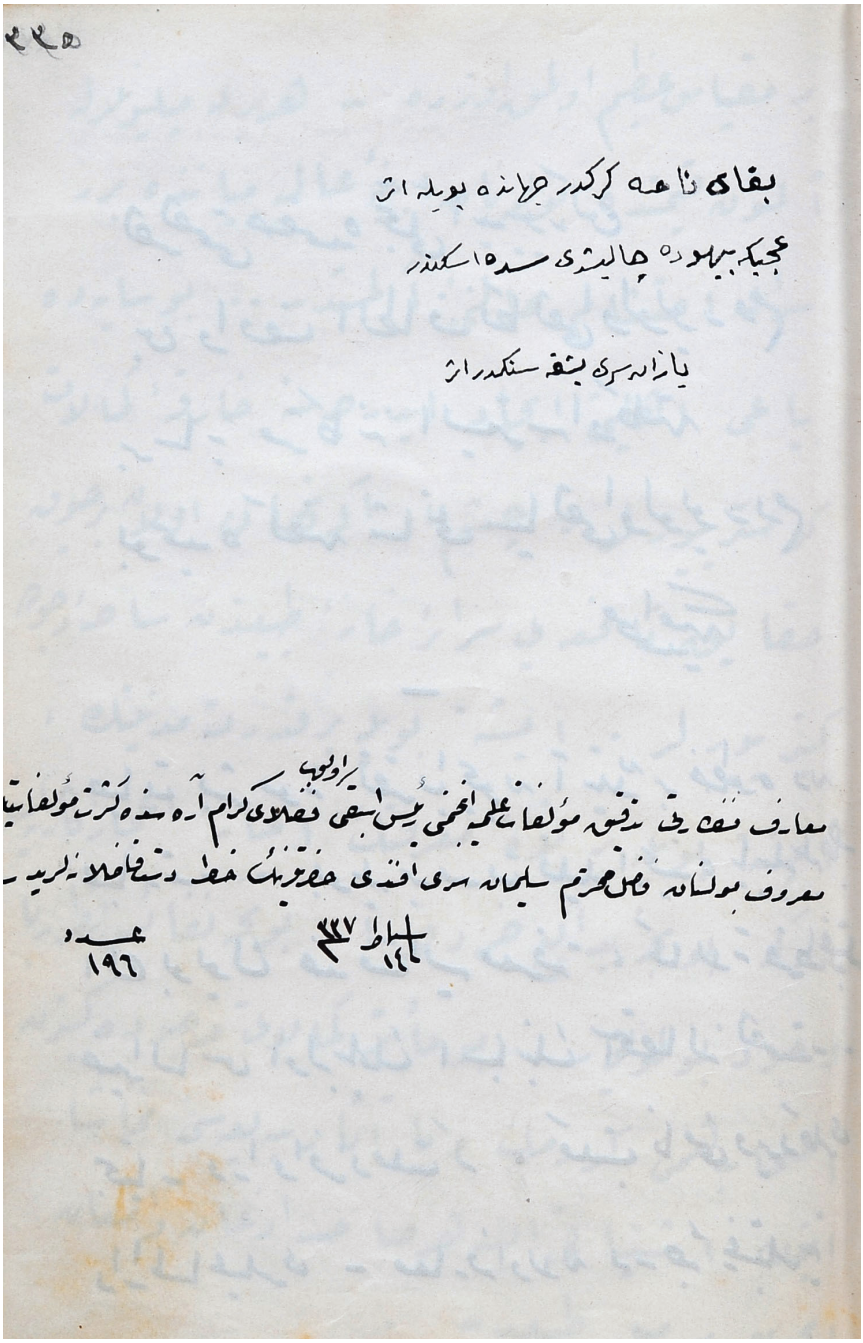

EK 14: Süleyman Sırrı Efendi'nin Yaşar Şâdi Efendi'nin "Hutût-ı Meşâhîr" adlı hatıra defterine yazdığı beyit.